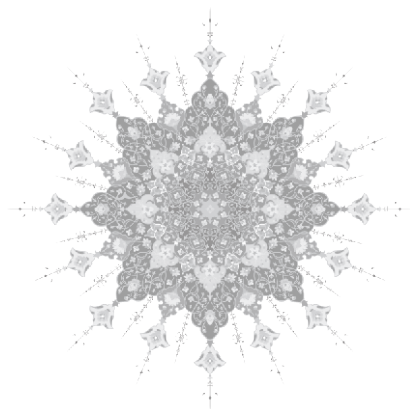




Адҳам ИБРОҲИМ ўғли

ЭНГ КОМИЛ ИНСОН



Тошкент 2022

УЎК: 28-31-9(092)

КБК: 86.38г

А 33

Ушбу китобда арабларнинг Исломгача бўлган ҳаётидан тортиб фил эгалари қиссасигача, Пайгамбаримизнинг туғилишлари; пайгамбарлик аломатлари ва бу вақтга қадар бўлиб ўтган воқеалар; Муҳаммад алайҳиссаломга ваҳийнинг келиши; мусулмонларга азоб-уқубатлар етказилиши; Исро ва Меърож воқеаси; Мадинаи мунавварага ҳижрат; қибланинг ўзгариши; Ифк ҳодисаси; Макка фатҳи; Видолашув ҳажи ҳамда Оламлар сарварининг боқий дунёга рихлат қилишлари батафсил ёритилган.

Адҳам ИБРОҲИМ ўғли.

Энг комил инсон / муаллиф Адҳам ИБРОҲИМ ўғли; масъул муҳаррир: Шайх Абдулазиз Мансур. – Тошкент: «Shamsuddinxon Boboxonov», 2022. – 400 б.

Масъул муҳаррир:

Шайх Абдулазиз МАНСУР,

Ислом ҳамкорлик ташкилоти ҳузуридаги Халқаро ислом
фикҳи академияси ва Ислом олами уюшмаси ҳузуридаги
Халқаро мусулмон уламолари ҳайъати аъзоси

Муҳаррир:

Толибжон НИЗОМ

*Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги
Дин ишлари бўйича қўмитанинг 2022 йил 14 июндаги
№ 03-07/ 4831-сонли хулосаси асосида нашрга тайёрланди.*

© Адҳам Иброҳим ўғли

ISBN 978-9943-12-680-0

© “Shamsuddinxon Boboxonov” NMIU, 2022

СЎЗБОШИ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ كَمَا يُحِبُّ رَبُّنَا وَيَرْضَى، نَحْمَدُهُ
سُبْحَانَهُ وَلَا نُحْصِي ثَنَاءَ عَلَيْهِ، أَرْسَلَ نَبِيَّهُ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْهُدَى
وَدِينِ الْحَقِّ، لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ، فَأَرْتَضَى لَهُ الْإِسْلَامَ دِينًا، وَجَعَلَ الْقُرْآنَ
لَهُ خُلُقًا. وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَخَلِيلُهُ، بَعَثَهُ اللَّهُ إِلَى أَهْلِ الْمَعْمُورَةِ؛
فَأَنْزَلَ عَلَيْهِ الْكِتَابَ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ.

Аллоҳ таолога ҳамду санолар, Пайғамбаримиз Муҳаммад Мустафо соллаллоҳу алайҳи ва салламга салавоту саломлар, барча саҳобаларга Аллоҳ таолонинг раҳмати бўлсин.

Пайғамбаримиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ибратли ҳаёт йўллари билан янада яқинроқ танишиш мақсадида Адҳам Иброҳим ўғли томонидан тасниф этилган «Энг комил инсон» номли ушбу китобда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг гўзал одоб-ахлоқлари, сийрат ва шамойиллари, шариатларининг ниҳоятда бағрикенглиги, ҳатто куфр ва ширк аҳлига зулмни раво кўрмаслиги, меҳроқибат, эзгулик каби фазилатлари ва барчамиз учун намунали бўлган ҳаётлари ҳақида батафсил маълумотлар берилган.

Пайғамбаримиз ҳақларида жуда кўплаб чиройли қасида ва дуру гавҳар шодаси каби сермаъно ва пурмазмун мадҳиялар айтилган, китоб ва рисоалар битилган. Бу мавзуда ҳар қанча такрор-такрор китоблар битилса-да, асло ўқувчига малол келмайди, балки янада кўпроқ гапиришни ва эшитишни жондилимиз ва қалбимиз билан истаимиз. Зеро, асал ширасини такрор-такрор татиш қанчалик тотли ва ёқимлидир. Ул зот алайҳиссалом пайғамбарлик рисолатини зиммаларига олган вақтдан бутун дунё ул жаноб ҳақида сўз юритишни бошлаган эди. Чиндан ҳам улуғ пайғамбар бунга муносиб ва лойиқлар.

Аллоҳ таоло Ўзининг динини инсониятга етказиш учун улар орасида ўзига маҳбуб зотни ихтиёр қилиб пайғамбар

қилган. Тарихий манбаларда қайд этилишича, ўтган пайғамбарларнинг силсиласи Одам алайҳиссалом билан бошланиб, охири Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан ниҳояланган. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам тартиб бўйича гарчи сўнгги пайғамбар бўлсалар-да, аммо у зотнинг охирзамон пайғамбари этиб юборилишлари инсоният яратилмасидан олдин тақдирда битиб қўйилган. Бу ҳақда Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ўзлари бундай марҳамат қилганлар:

«كُنْتُ نَبِيًّا وَآدَمُ بَيْنَ الرُّوحِ وَالْجَسَدِ»

яъни: «Мен пайғамбар бўлганимда, Одам алайҳиссалом руҳ ва жасад ўртасида эди», деганлар (Имом Термизий ривояти).

«إِنِّي عِنْدَ اللَّهِ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَخَاتَمُ النَّبِيِّينَ ؛ وَإِنَّ آدَمَ لَمُنْجَدِلٌ فِي طَيْتِهِ»

4

«Мен „Уммул Китаб“ (Лавҳул Маҳфуз)да „Пайғамбарларнинг энг сўнггиси“ деб битилганимда, Одам алайҳиссалом лойига қорилиб ётарди» (Имом Байҳақий ривояти).

У зот соллаллоҳу алайҳи ва саллам Маккаи мукаррамада араблар орасида обрўли саналмиш Курайш қабиласида таваллуд топдилар. У зотнинг насаблари Исмоил алайҳиссаломга муттасил ҳолда етиб боради.

Ушбу китобни мутолаа қилар экансиз, жаноб Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг болалик йилларидан то пайғамбарлик йилларию вафотларигача кўрган-кечирганлари тўғрисида ибратли ва таъсирчан ривоят ва маълумотларни ўқиб, руҳий ва маънавий баҳра оласиз ва имону эътиқодингизни чархлайсиз, иншоаллоҳ.

Аллоҳ таоло барчамизни Пайғамбаримиз Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламга муносиб уммат бўлмоғимизни насиб этиб, Ўзи севган бандаларидан қилсин, рушду ҳидоятда барқарор айласин! Омин.

Шайх Абдулазиз МАНСУР

АРАБЛАРНИНГ ИСЛОМГАЧА БЎЛГАН ҲАЁТИ

Аллоҳ таолога ҳамд, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга ва у зотнинг оилалари ҳамда саҳобаларига салавоту саломлар бўлсин.

Биз сиз билан башариятнинг энг афзали, қиёмат куни Одам алайҳиссалом фарзандларининг саййиди ҳисоблансалар-да, бу мартабадан фахрланмаган зот, ҳисоб кундаги энг катта шафоат соҳиби бўлган шафоатчи – Муҳаммад алайҳиссалом ҳақларида суҳбатлашамиз. Ота-оналаримиздан, ўғил-қизларимиздан, ҳатто ўзимиздан ва жамики инсонлардан ҳам ортиқ кўрадиган севимли Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳақларида суҳбатлашиб ўтказилган вақт – энг мазмунли вақт. Биз суюкли Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг туғилишларидан то бу умматнинг энг катта мусибати саналмиш вафотларига қадар бўлган воқеалар ҳақида сўз юритамиз. У зотнинг рисолат юкланишидан аввалги ва кейинги ҳаётлари ҳақида сўзлаб берамиз. У кишининг ҳижратдан аввалги ва ҳижрат асносидаги ҳамда ҳижратдан кейинги тарих саҳифаларига сайр қиламиз. Пайғамбаримизнинг душманларга қарши олиб борган жанглари, улкан жасоратлари ва тўқнашув чоғидаги пешқадамликлари ҳақида гаплашамиз. У зотга қарши чиққанлар ва душманлик қилганларга нисбатан қандай ҳалим ва сабрли бўлганларини, у кишининг қайғу ва хурсандчилик дамларини ёдга оламиз. Суюкли Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳақларида суҳбат кураб эканмиз, шуни таъкидлаш жоизки, агар у зот бўлмаганларида эди, инсоният тим қоронғи зулмат ичида яшаётган бўлар эди. У зот – Аллоҳ башариятга юборган нур, Аллоҳ инсонларга ато этиб, у туфайли одамларнинг аҳволини ҳамда тарих оқимини ўзгартирган раҳматдирлар. Бу ҳақда Қуръони каримда бундай марҳамат қилинган: «(Эй Макка аҳли!) **Ҳақиқатан, сизларга ўзларингиздан (чиққан), қийинчиликларингиздан алам чекадиган, сизлар билан (ҳидоят топишингиз билан) қизиқувчи, мўминларга мушфиқ ва раҳмдил Расул келди**» (Тавба, 128).

Ибн Аббос розияллоху анхумо: «Бирор араб қабиласидан чикқан пайғамбар йўқки, Муҳаммад алайҳиссаломнинг наслу насаблари билан туташмаса», деган. Ҳадисларда: **«Менинг зоту насабимга жоҳилият одатлари аралашмаган. Ота-боболаримнинг ҳаммаси айнан Ислолдаги никоҳ қоидаларига мувофиқ равишда мени дунёга келишимга сабабчи бўлганлар»**, деганлар (Имом Термизий ривояти).

У зот ҳақларида суҳбатлашиш шунчаки ширин суҳбат куриш учун эмас, балки у зотга эргашиш учундир. Нима учун у зотга эргашамиз? Чунки у зотга итоат қилиш жаннатга кириш учун сабаб бўлади. Шунингдек, у зотга осий бўлиш, дўзахга киришнинг сабабчисидир. Бироқ кимда-ким Муҳаммад алайҳиссаломга итоат қилса, гўёки у Аллоҳга итоат этган кабидир. Бу ҳақда Қуръони каримда бундай марҳамат қилинган: **«Кимда-ким Пайғамбарга итоат этса, демак, у Аллоҳга итоат этибди. Кимда-ким бош тортса, Сизни улар устидан кўриқловчи қилиб юборганимиз йўқ»** (Нисо, 80).

6

Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам бизни суйганлари учун ҳам у зот ҳақларида суҳбат қурамиз. Қандай қилиб у зотни суймайлик?

Бир куни саҳобалардан бири йиғлади.

Шунда Расулуллоҳ: «Сени нима йиғлатди?» дедилар.

Саҳоба: «Ўлимни эсладим», деди.

«Нима учун ўлимни эсладинг?» дедилар.

Саҳоба: «Агар ўлиб қолсам, сизни кўрмайман, сиз билан ўтирмайман ва сиз билан гаплашмайман», деди.

Шунда Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам: **«Ҳар бир киши яхши кўргани билан биргадир. Агар сен мени яхши кўрсанг, Аллоҳ таоло сени мен билан бирга Қиёмат куни жаннатда бирга қилади»**, дедилар (Имом Ибн Ҳиббон ривояти).

Пайғамбаримиз алайҳиссалом ҳақида у зотга қадам-бақадам эргашиш учун суҳбатлашамиз. У зот ўзлари ҳақида бундай деганлар: **«Мен сизларни туни худди кундузига ўхшаш ён-ёруғ йўл устида қолдирдим. У йўлдан фақат ҳалокатга учраганларгина адашиб кетади»** (Имом Ибн Можа ривояти).

Аллоҳ таоло Қуръони каримда бундай марҳамат қилади: «(Эй имон келтирганлар!) Сизлар учун – Аллоҳ ва охират кунидан умидвор бўлган ҳамда Аллоҳни кўп ёд қилган кишилар учун Аллоҳнинг пайғамбарида гўзал намуна бордир» (Аҳзоб, 21).

Қадам-бақадам биз билан бирга бўлинг. Суюкли Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам қандай ҳаёт кечирганларини биргаликда ўрганамиз.

* * *

Дастлаб Арабистон яриморолидаги ҳаётга ва ундаги арабларнинг турмушига, динларига, ижтимоий ҳаётлари, сиёсий мавқелари қай аҳволда бўлганига ҳамда мазкур ярим оролда улар қандай кун кечирганларига бир назар ташлайлик. Айтишларича, арабларнинг асли, келиб чиқиши Қахтонга бориб тақалади. Маълумки, Иброҳим алайҳиссаломнинг ўғли Исмоил алайҳиссалом Маккада Журхум қабиласига мансуб аёлга уйланганларини биламиз. Журхум эса Қахтоннинг ўғилларидан биридир. Демак, арабларнинг асли Қахтон ва Исмоил алайҳиссаломга бориб тақалади. Араблар Араб яриморолида узоқ давр тавҳид асосида ҳаёт кечириб, Аллоҳга ибодат қилиб келишган. Байтуллоҳни тавоф этар, Аллоҳ учун ҳаж қилар эдилар. Шу ҳолат Амр ибн Луҳай исмли киши сабабчи бўлган воқеа содир бўлгунига қадар давом этди.

Амр ибн Луҳай Маккадан Шом диёрини, аниқроғи, Балқо ери сари йўлга чикди. Балқода Амолиқ деган қавм яшарди. Уларнинг бутларга ибодат қилишаётганини кўрди ва ҳайратга тушиб: «Бу нима қилганингиз?» деб сўради.

«Булар – бутлар», деб жавоб қилишди.

«Уларни нима қиласизлар?» сўради Амр.

«Уларга ибодат қиламиз», дейишди.

«Нима учун?» деб сўради яна.

«Улардан ёрдам сўрасак, ёрдам беради, ёмғир тиласак, ёмғир ёғдиради», дейишди.

«Булар сизларга ёмғир ёғдирадими? Булар сизларга ёрдам берадими?» сўради у.

«Ҳа, узоқ йиллардан бери тажриба қилиб келмоқдамиз», деб жавоб беришди.

«Улардан бирортасини бера оласизми?» деди Амр.



Шунда Амр ибн Луҳайга бир бутни бердилар. У Шомдан бутни олиб Маккага келди.

Аҳли Макка бу ишдан таажжубланиб: «Бу нима, эй Амр?» дедилар.

Амр: «Бу бут. Мен уни Шом диёридан олиб келдим. Унга ибодат қиламиз. Ундан ёмғир тилаймиз, ёмғир ёғдиради, ёрдам сўраймиз, ёрдам беради», деди.

Улар: «Нима? Бут бизга ёрдам беради, ёмғир ёғдиради деяпсанми?» дедилар.

«Ҳа», деди Амр.

У Қурайш қабиласини ўзига ишонтира олди. Аслида улар ягона Аллоҳга ибодат қилар эдилар. Атрофдаги араб қабилалари ҳам бу фикрга қўшилиб, бутлар ясаб олдилар. Ҳар бир қабила ўзи учун алоҳида бут ясаб олиб, Аллоҳдан ўзга махлуқлар учун ибодат қила бошладилар. Талбия айтишлари «Лаббайка аллоҳумма лаббайк, лаббайка лаа шарика лака лаббайк» эди. Араблар Байтуллоҳга ҳаж қилиб бориб, мазкур талбияни айтар эдилар. Ҳатто шу талбияни ҳам ўзгартирдилар. Талбияларини «Лаббайка аллоҳумма лаббайк, лаббайка лаа шарика лака лаббайк», деб туриб, «илла шарийкан ҳува лак, тамликуху ва маа малак», яъни «Шеригингдан ўзга шерикларинг йўқ. Сен унга ва у эга бўлган нарсаса моликсан», деб қўшиб қўйдилар. Аввалида тавҳид билан бошлаб, охирида ширк келтирар эдилар. Аллоҳ таоло бу ҳақда шундай дейди: **«Уларнинг аксарияти Аллоҳга фақат мушриклик ҳолларидагина „имон“ келтирадилар (оғир пайтда Аллоҳга илтижо қиладилар)» (Юсуф, 106).**

Ҳа, мана шундай аста-секинлик билан ширк уларга кириб келиб, араб диёрига кенг тарқалди. Араблар аслида тавҳидда эдилар. Лекин бутлар уларнинг ичига ким сабабли тарқала бошлади? Биргина Амр ибн Луҳай исмли кимса сабабли ширк арабларга, Араб яриморолида тарқалиб кетди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам унинг мана шу қилмиши сабабли дўзахда судралиб кетилаётганини кўрганлари ҳақида хабар қилганлар.

* * *

Маккада, араблар орасида ва уларнинг маҳаллаларида бут-санамларга ибодат қилиш кенг тарқалди. Журхум қабиласига мансуб Исоф исмли киши билан Ноила деган аёл



Каъбанинг ичида фаҳш ишни қилди. Аллоҳ таоло у иккисини ҳам тошга айлантириб қўйди. Қурайшликлар эса кейинчалик бу икки тошни ўзларига бут қилиб олдилар. Аслида Аллоҳ уларни жазолаб тошга айлантириб қўйган бўлса-да, Аллоҳни қўйиб бу икки бутга ибодат қилдилар. Шундай қилиб ҳар бир хонадонда бутларга ибодат қилиш тарқалиб кетди. Ҳатто улардан бирлари сафарга чиқмоқчи бўлса, сафардан аввал, агар сафардан қайтса, биринчи қиладиган иши бутларга суркалиш бўлиб қолди. Бутлар атрофида айланиб, улардан ёрдам сўрар эдилар. Бутларни: «Булар Аллоҳнинг ҳузурида бизнинг ёнимизни олиб, шафоат қилади», дер эдилар. Аллоҳ таолодан ўзгага ибодат қилар эдилар. Гоҳида айримлар бут-санамини хурмо мевасидан ясаб олиб, оч қолган пайтида уни, яъни ўзи ибодат қилиб турган илоҳини еб қўяр эди. Аллоҳга эмас, на фойда ва на зарар бера оладиган, эшитмайдиган ва кўрмайдиган бутларга ибодат қилдилар. Қурайшийлар бутларга яқин бўламиз деб ўйлаб, уларга атаб жонлиқлар сўяр, яъни қурбонлиқлар қилар эдилар.

Жаҳолат ботқоғига ботиб кетганлари учун қурбонлиқларни тақсимлаб, бир қисмини бу Аллоҳ учун ва буниси бутларимиз-худоларимиз учундир, дер эдилар. Уларнинг хомхаёлларича, Аллоҳ учун деб айтганлари бутларига ўтиб кетса, майли эди. Бутларга деб хослаганлари, атаганлари фақат бутларига етар эди холос. Мана шундай қилар эдилар! Нафақат Қурайш кофирлари, балки бошқа арабларда ҳам бутларни яшаш ва уларга ибодат қилиш кўпайди. Бутлар учун махсус уйлар қуриб олиб, Каъбанинг эмас, мана шу тоғутлар атрофида айланар, тавоф қилар эдилар. Лотни олайлик, унга Сақиф қабиласи сиғиниб, унга келадиган кишиларга хизматчиларни тайинлаб қўйган эдилар. Зиёратчилар узок масофани босиб, қурбонлик олиб келиб, бутларнинг олдида сўяр эдилар. Сақиф қабиласида Лот деган бут, Ясриб, яъни Мадинадаги Авс билан Ҳазраж қабилаларида Манот деган бут ва Ҳурмозор номли минтақада Ўззо деган бутлар бор эди. Улар ҳақида Аллоҳ таоло шундай дейди: «(Эй мушриклар!) **Кўрдингизми** (санамларингиз) – „Лот“, „Ўззо“ни ва яна учинчилари бўлмиш „Манот“ни? **Эркак** (жинси) **сизларники-ю**, **аёл** (жинси) **У зотникими?! У ҳолда бу адолатсиз тақсим-ку?!У** (ном)лар фақат сиз

ўзингиз ва ота-боболарингиз қўйиб олган номлардир. Аллоҳ улар (илоҳ экани) ҳақида бирор ҳужжат туширган эмас.» (Нажм, 19–23).

Бутларни ўзлари номлаб олиб, Аллоҳни қўйиб шу бутларга сиғиниб кетдилар. Мана шундай тарзда ширк кенг тарқалди. Шайтон эса бу борада уларга қувват бағишлаб турарди. Чунки шайтоннинг асосий ғояси ерда ширк тарқалишидир. Аллоҳдан ўзгага қурбонлик қилиш, Ундан ўзгадан сўраш, Каъбадан бошқа уйни тавоф қилиш, Аллоҳдан ўзгага ибодат қилиш, Аллоҳдан ўзгага рукуъ ва саждалар қилиш – бу ширкий амаллар Макка ва унинг атрофидаги диёрларда умумий шаклда тарқалди. Шайтон уларнинг уйларида, бозорларида ва мажлисларида жойлашиб олди. Бунинг устига қурайшликлар, агар сафар қилмоқчи бўлсалар, қуш учириб фол очишар эди, ўнгга ёки чапга учишини кузатар эдилар: агар ўнг томонга учса, сафарга чиқишар, чап томонга учса, сафардан тўхташар эди. Хатто кишиларнинг исмларидан, овозларидан ва кунлардан ҳам шумланиб фол очишар эди. Хуллас, барча нарсадан шумланиб фол очиш кенг одат тусига кирган эди. Ичларида фолбинлар, сеҳргарлар, коҳинлар ва мунажжимлар жуда ҳам кўпайиб кетди. Зеро, улар ҳеч қандай ҳидоятда эмас эдилар. Ҳолат шу даражага етдики, Қурайш кофирлари сафарга чиқиб, бир водийга келиб тушишса, ўша водийнинг жин саййидига, жин ва шайтонларининг ёмонлигидан паноҳ беришини сўраб: «Биз бу водийнинг саййидига ушбу водийнинг ва ундаги шайтонларнинг ёмонлигидан сиғинамиз», деб айтар эдилар.

Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **«Инсонлардан бўлмиш (айрим) кишилар жинлардан бўлмиш кимсалардан паноҳ тилашар, уларга эса янада ҳаддан ошишни зиёда қилур эдилар»** (Жин, 6).

Араблар бутларга, тоғутларга ва шайтонларга ибодат қилдилар, Аллоҳдан ўзгага жонлик сўйдилар, Ундан ўзгадан ёрдам сўрадилар, дуолар қилдилар. Боринги, ширкнинг ҳамма турлари Макка ва унинг атрофидаги шаҳарларда кенг тарқалди. Уларнинг жоҳилият давридаги аҳволлари мана шундай эди!

* * *

Араблар ҳамма соҳаларда илмсизликка асосланган жоҳилий қолақ ҳолда яшар эдилар. Диний ҳолатлари айтиб



ўтганимиздек, бутларга ибодат қилишар, бу ҳам камлик қилганидек, бутларга ибодат қилиш ҳамда чўплар билан фол очишни Иброҳим алайҳиссалом ва ўғиллари Исмоил алайҳиссаломга нисбат бериб, икковларининг чўп ташлаётган ҳолатдаги суратларини чизиб, Каъбанинг ичига илиб қўйган эдилар. Қурайш ва бошқа араблар шайтоннинг сўзига кириб, ҳалолни ҳаром, ҳаромни ҳалол қилиб олган эдилар. Ҳаттоки баъзи бир туяларни тамомила қўйиб юбориб, сўйиш ва минишдан ман қилар эдилар. Ҳатто бу ҳақда Аллоҳ оят нозил қилди: **«Аллоҳ на „баҳира“, на „соиба“, на „васила“ ва на „ҳомий“ (каби одатлар)ни (қилишга амр) қилмаган¹. Лекин куфрдаги кишилар Аллоҳ номидан ёлғон тўқийдилар ва (уларнинг) аксарияти ақлларини ишлатмайдилар»** (Моида, 103).

Бу туяларнинг қулоқларини кесиб, унга белгилар кўяр эдилар-да, тамоман қўйиб юборар эдилар. Шунда унинг гўшти ейилмас, унга ҳеч ким тегмас ва ёнига яқин келмас эди. Буни уларга ким ҳаром қилиб берди? Албатта, шайтонлар.

Ана шундай суратда шайтонлар уларга Аллоҳ ҳаром қилмаган нарсаларни ҳаром, ҳаром қилган нарсаларни ҳалол қилиб берди. Яҳудий ва насоролар-чи? Улар ҳам араблардан қолишмас эдилар. Яҳудийларнинг мол-дунё жамлаш, курол-аслаҳа тўплаш, одамлар ўртасида урушлар чиқариб, кейин уларни бошқаришдан бошқа ғам-ташвишлари йўқ эди. Насороларнинг ҳолатлари ҳам шундай: уларни ҳаромни ҳалол, ҳалолни эса ҳаром қилиб берадиган роҳиблари бор эди. Бу уларнинг ибодатлари эди! Ҳаёт мана шундай ўтарди. Баъзан қабилалар ўртасида арзимаган сабабларга кўра уруш чиқар, ҳатто бировнинг туяси бировнинг ерида ўтлаб қўйгани учун ҳам узоқ йиллар урушлар давом этар эди. Гоҳида бундан ҳам



1 «Баҳира» – туянинг эркак туғилган бешинчи боласи. Унинг қулоғини тешиб, холи қўйиб юборишар эди. Уни сўйиш ҳам ман этилар эди. «Соиба» – сафардан саломат қайтилса ёки касалликдан фориғ бўлинса, бир туяни баҳира каби холи қўйиб юборишар эди. Шундай туяга «соиба» дер эдилар. «Васила» – қўй етти бор тукқач, еттинчиси эркак бўлса, сўйиб ер эдилар. Агар урғочи бўлса, подага қўшиб юборардилар. Шу қўй номини «васила» деб атаганлар. «Ҳомий» – ўн марта тукқан чорва ҳайвонини минмасдан, юк юкламасдан, яйловга эркин қўйиб юборилар эди. Шу ҳимояланган жониворни «ҳомий» дер эдилар.

Буларнинг ҳаммаси жоҳилият давридан қолган эскилик сарқитлари экани ҳақида мусулмонлар огоҳлантирилмоқда.

арзимас сабабларга кўра урушлар кўзғалиб, кетидан кўпдан-кўп инсонлар ҳалок бўлар эди. Бу арабларнинг ҳаёти эди!

Иффат, поклик-чи? Бу нарсa фақат юқори табақаларнинг ичида сақланиб қолган эди. Ўртаҳол инсонларда эса зино очикдан-очик бўлиб, бунга ҳеч қандай монелик бўлмаган. Булардаги никоҳ турлари тўрт хил бўлган. **Биринчи тури**, ҳозирги кундагидек оддий никоҳ – аёл киши валийсининг рухсати билан турмушга чиқар эди. **Иккинчи тури**, эр хотинига: «Агар ҳайздан поклансанг, фалончига бориб, ундан фарзанд орттиргин», дер эди. Кейин аёл ўша одамнинг уйида то ҳомиладор бўлгунга қадар тунаб қоларди. Ҳаммаси эрининг рухсати ва буйруғи билан бўлар эди. **Учинчи тури**, аёлнинг ўзи ўнта эркакни танлар ва уларнинг ҳар бири аёлга яқинлик қилар эди. Аёл ҳомиладор бўлиб қолса, улардан бирини туғилган боласи учун оталикка танлар эди. Оталикка танланган одам бундан бош торта олмас эди. **Тўртинчи тури**, зинокор аёллар услуби бўлиб, улар эшикларининг олдида байроқ осиб қўяр эдилар. Ким хоҳласа, улар билан зино қилар, бола туғилгач эса қиёфачилар болани зино қилган эркаклардан кимга ўхшаса, ўшанга фарзанд қилиб берар эдилар.

Ҳатто ҳолат шундай аянчли эдики, эркак киши ўзининг хотини билан унинг синглисига қўшиб уйланар, ҳаттоки отасининг хотинини ҳам ўзига хотин қилиб олар эди. Араблар мана шундай аянчли аҳволда яшар эдилар!

Бир киши ўзининг ака-укасига ёки амакиваччасига золим бўлса ҳам, ёрдам бераверарди. Уларнинг шиори шундай эди: Яъни «ака-укангга гарчи у золим бўлса ҳам, ёрдам бер». Ислом келиб, бу ноҳақликни йўқ қилиб, золимни зулмдан қайтаришга буюрди. Жоҳилият даврида-чи? Золим бўлсин хоҳ мазлум, бунинг аҳамияти йўқ эди. Энг муҳими, «У қабиладошим!» деган ғоя остида кураш қилинар эди.

Аёл зоти-чи? Аёл эса ўта паст саналиб, қабиалараро урушларда қулга айланар эди. Бир сафар Рабийъа қавми бошқа бир қабилага қарши уруш қиладилар. Одатда араблар бир қабила билан уруш қилиб, уларнинг аёллари ва болаларини асир қилиб олсалар, уларга ўз оилаларига қайтиш ёки ўлжа қилиб олган қабилада қолиш ихтиёрини берар эдилар. Бир сафар Рабийъа қабиласи бошлиғи, яъни амирининг қизи

асир бўлиб қолганда, унга ҳам танлаш ихтиёри берилди. Қиз асирга олган қабилада қолишни ихтиёр этди. Бу билан у ўз отаси ва қавмини шарманда қилди. Шунда унинг отаси, яъни қабила амири: «Агар менда яна бир қиз туғилса, албатта уни ўлдираман», деб қасам ичди. Сўнг ўнтадан кўпроқ қиз фарзанд кўрди, бироқ уларнинг барчасини тириклайин кўмиб ташлади. Бу мусибат қабилада одат бўлиб қолди. Кейинчалик эса қабилалар ўртасидаги одатга айланиб, қизларни тириклайин кўмишдек қабиҳ иш ҳамма ерга тарқалди.

Ҳатто саҳобалардан бири Исломдан аввалги жоҳилият давридаги ҳолатини ҳикоя қилиб шундай дейди: «Хотиним қиз туғди. Уни хорлаган ҳолида боқиб турдим. Улғайиб ўйнайдиган бўлди. Совчилар келадиган вақтга етай деганда ҳамиятим кўзғалди-да, онасига: „Қизни ясантириб, чиройли кийимларни кийдиргин“, дедим. Онаси: „Нимага?“ деди. Мен: „Қариндош-уруғларимни зиёрат қилмоқчиман, у ҳам бирга зиёрат қилсин“, дедим. Онаси хурсанд бўлиб қизни кийинтириб-ясантириб берди. Лекин мендан бу қизга ҳеч қандай азият етказмаслигимга қаттиқ ваъда олди. Сўз берганимдан кейин уни менинг кўлимга топширди. Мен қизимни олиб кетаётиб, йўлда бир кудукни кўрдим. Кудукқа қарасам, жуда чуқур ва эски экан. Қизим ҳам мен билан қаради. Ёмон ишни сезиб қолгандек бўлди-да: „Аллоҳ ҳаққи, сиздан сўрайман, онамга берган аҳдингизни бузманг. Онаминг омонатларига хиёнат қилманг“, деди. Қизимнинг юзига ва йиғисига қараб унга раҳмим келар, кудукқа қарасам, яна менинг жоҳилий ҳамиятим ва ғайратим ошиб кетар эди. Йиғлаб турган қизимга қарасам, яна раҳмим келади, кудукқа қарасам, яна ғайратим ва ҳамиятим устун келиб чидай олмадим-да, қизимни кўтариб, боши билан кудукқа улоқтирдим. Ёрдам сўрай-сўрай ўлди ва шу кудук ичида қолиб кетди».

Агар арабларнинг бири қизини тирик қолдирмоқчи бўлса, одамлардан яшириниб, қочиб яшар эди. Аллоҳ таоло Қуръони каримда шундай марҳамат қилади: **«Қайси бирларига қиз (кўргани ҳақида) хушхабар берилса, ғазаби келиб, юзлари қорайиб кетади. У (қиз)ни камситган ҳолда олиб қолиш ёки (тириклай) тупроққа қориш (тўғрисида ўй суриб), ўзига хушхабар берилган нарсанинг „ёмон“лигидан (орият**



қилиб) одамлардан яшириниб олади. Огоҳ бўлингизки, уларнинг бу ҳукмлари жуда ёмондир» (Наҳл, 58–59).

Араблар мана шундай ҳолатда яшар эдилар. Бу албатта уларнинг ҳаётларидан келтирилган бир кичик лавҳа холос.

* * *

Аёл зоти Макка ва унинг атрофларида ҳам мана шундай хор эди. Бундай ҳаёт нафақат Араб яриморолида, балки ўша даврдаги бошқа халқларда ҳам тубан ҳолатда эди. Масалан, Рим, Форс ўлкалари ва бошқа жойларда ҳам аёлларни ҳурмат қилмас эдилар. Улардаги аёлларнинг аҳволи Араб яриморолидаги аёллардан бадтар бўлса бадтар эдики, яхши бўлмаган. Арабларда агар аёл кишининг эри вафот этса, унинг мулки қаторида хотини ҳам ўғилларига мерос қилиб бўлиб берилар эди. Аёл киши бозорларда сотиб юборилар ва сотиб олинар эди. Жория қизлар сотилар ва сотиб олинарди. Аёл кишининг ҳолати мана шу аҳволда хор ва тубан бўлган эди. Фақат Ислом дини келиб, аёлнинг ҳурмати кўтарди. Аёл зоти хоҳ хур бўлсин, хоҳ кул, хорликдан боши чиқмайдиган ҳолда эди. Яъни ҳар қайси ҳолида ҳам хорликда эди.

14

Ароқхўрлик қурайшликларда кенг тарқалди, улар ароқни ҳаттоки сувдан ҳам кўпроқ сотиб олардилар. Масту аластлик ҳар ерда учрар, ароқ ичгандан кейин эса хоҳлаган бузук ишларни қилар эдилар. Бу ҳолат ва бундай ҳаёт Ислом дини келиб, ароқни уларга ҳаром этгунча давом этди.

Қурайш ва бошқа араб қабилалари бебош, қонунсиз ҳаётда умр кечирганидан доимо ички урушлар бўлиб турар, талон-торожлик, қатл ишлари, қон тўкиш, босқинчилик ва зўравонлик авжига чиққан эди. Уларнинг ҳаётларию ҳолатлари ана шундай эди. Аллоҳ ер аҳлининг барчасига назар солиб, уларнинг арабларини ҳам, ажамларини ҳам ёмон кўрди. Фақатгина бир ҳовуч аҳли китоблар, тавҳид асосида ҳаёт кечираётганлар бундан мустасно, Аллоҳ уларга раҳмат назари ила боқди.

Наҳотки қурайш ҳамда унинг атрофидаги қабилаларда ҳеч қандай гўзал ахлоқ бўлмаганми, дерсиз. Албатта, уларнинг мақташга арзигулик ахлоқлари ҳам бўлган. Уларда бошқалардан ажралиб турадиган айрим гўзал ахлоқлар бўлиб, унинг йўлида қурбон бўлишга ҳам тайёр бўлганлар. Шунинг учун ҳам Пайғамбар алайҳиссалом: «*Мен макоримул*

ахлоқни такомиллаштириш учун юборилганман», деганлар (*Имом Молик ривояти*). Муҳаммад алайҳиссалом биринчи даражадаги комил инсон эканларига асло шубҳа йўқ. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ўта ҳаёли эдилар. Ҳаёлари бокира кизлардан ҳам кучли эди.

Араблардаги баъзи мактовга лойиқ хулқлардан саховатни олайлик. Араблар саховат билан машҳур эдилар. Бир киши гоҳида биттагина туяга эга бўла туриб, унинг сутига ўзи, аёли ва бола-чақаси кун кечираётган бўлсалар ҳам, ўзи танимайдиган бир бегона киши меҳмон бўлиб унинг уйига узоқдан келиб қолса, суянчиғи ва ҳаёти бўлган туясини меҳмонини иззат қилиш мақсадида ҳеч иккиланмай сўйиб юборар эди. Араблар сахийликлари билан ажралиб турар, бу ҳақда улар кўпдан-кўп шеърлар ёзишган. Масалан, араблардаги той қабиласига мансуб Ҳотам Той ва Абдуллоҳ ибн Жудъан деган ниҳоят даражада саховатпешалар ҳаж мавсумида жуда кўп қурбонликлар сўйиб, ҳожиларни едириб-ичирав, ҳеч парво қилмай уларга ўз молидан нафақа қилар эдилар. Чунки улар саховат билан танилган эдилар-да.

Қурайш қабиласи рифода деган одат билан ҳам машҳур бўлиб, рифодада бир қанча ҳайвонлар сўйилар эди. Бу ишнинг устида Қусай ибн Килоб туриб, у қурайшликлар ва Макка аҳлидан солиққа ўхшаш суратда мол йиғиб олиб, ҳаж мавсуми келганда ҳар хил шаҳар ва қабилалардан келган одамлар учун қурбонликлар сўяр ва уларга таомлар пишириб берар эди. Одамлар бу таомларни бепул тановул қилар, Қурайш аҳли эса бу ишлари билан мақтаниб, фахрланишар эди. Рифода ва сиқоя деб аталувчи бу тадбирни Аллоҳ таоло Қуръонда зикр қилиб, шундай дейди: **«Ҳожига сув улашиш ва Масжиди Ҳаромни обод қилиш (вазифаларини ўтаётганлар)ни Аллоҳга ва охират кунига ишонган ва Аллоҳ йўлида курашганлар билан тенг қилдингизми?!»** (*Тавба, 19*).

Яъни Аллоҳ таоло бу хоҳ сиқоя бўлсин, хоҳ рифода, қилган яхши амалларингизни Аллоҳга ва охират кунига имон келтирган зотларнинг амалларига баробар қилмангиз, демоқчи.

Араблар ўша даврда мушрик, кофир ҳамда разил ахлоқларга мубтало бўлган бўлсалар-да, уларда сўзда туриш,





берган аҳдларига вафо қилиш каби яхши хислатлари ҳам бор эди. Бир киши бировга ёки бир қабила бошқасига аҳд берса, ёки бир қавм бошқа қавмга ваъда берса, ёки бир киши бошқа кишини омонликка олса, гарчи бу аҳд ўзларининг ва фарзандларининг зарарига бўлса ҳам ёки жонлари қурбон бўлиб, молларидан ажралсалар ҳам, сўзларида турар, аҳдларини ҳеч ҳам бузмас эдилар. Бу ўша замонда арабларни бошқалардан ажратиб турган айрим фазилатларидир. Шунингдек, уларда нафс иззати ва ғурур деган тушунча бор эди, яъни улар хўрланиш ва тубанликни асло қабул қилмас эди. Ҳатто бу ҳақда шеърлар ҳам битганлар. Шу муносабат билан қурбонликлар қилинган, туялар сўйилган, кўп қонлар тўкилган. Фақат нафс иззати учун! Араб кишиси жони қурбон бўлса ҳам, молу дунёси кетса ҳам, фарзандларидан, уй-жойидан ажралса ҳам, таҳқирланишни кўтара олмаган. Бу уларнинг айрим сифатларидир.

Маккада, аввалдан бўлгани каби, Исмоил алайҳиссалом даврларидан бошлаб Журҳум қабиласи ҳукмронлик қилиб келар эди. Бу ҳол узоқ давр давом этди. Қачонки Журҳум қабиласи Ҳарамни ва Ҳарам ҳайбатини ҳимоя қилиш, сақлашдан қўлини тортиб, у ерда ҳурматли ишлар оёқости қилинганда, ҳаром қилинган ишлар бемалол бўлганда, мазлумга тажовуз қилина бошланганда, Кинона ва Ҳузоа қабиласи оёққа турди-да, улар билан Журҳум қабиласи ўртасида катта ва даҳшатли урушлар бўлиб ўтди. Оқибатда Журҳум Аллоҳнинг ҳурматли уйидан қувғинга учради-да, ҳукм Кинона ва Ҳузоа қабиласига ўтди. Бу икки қабила Маккада, Аллоҳнинг ҳарамиди ҳукмронлик қила бошлади.

Мазуга оид калит сўзлар



1. Пайғамбаримиз ҳақларида суҳбатлашиб ўтказилган вақт – инсон учун энг яхши сарфланган вақтдир.

2. У зот – Аллоҳ башариятга юборган нур, Аллоҳ инсонларга ато этиб, у туфайли одамларнинг аҳволини ҳамда тарих оқимини ўзгартирган раҳматдирлар.

3. Нима учун у зотга эргашамиз? Чунки у зотга итоат қилиш жаннатга кириш учун сабаб бўлади.

4. Арабларнинг асли, келиб чиқиши Қаҳтонга бориб тақалади.

5. Араблар Араб яриморолида узоқ давр тавҳид асосида Аллоҳга ибодат қилиб келганлар. Бу ҳолат Амр ибн Луҳай исмли шахс Шом диёридан бут олиб келиб араб ерларида ширкни ёйғунича давом этди.

6. Нафақат Қурайш кофирлари, балки бошқа арабларда ҳам бутларни яшаш ва уларга ибодат қилиш кўпайди.

7. Шайтоннинг асосий ғояси ерда ширк тарқалишидир.

8. Фақат Ислом дини келиб, аёлнинг ҳурмати кўтарди.

9. Ароқхўрлик қурайшликларда кенг тарқалди, улар ароқни ҳаттоки сувдан ҳам кўпроқ сотиб олардилар.

10. Араблар саховат билан машҳур эдилар.

Мавзуга оид хулосалар

1. Инсон ўз вақтини нимага сарфлаётганига эътибор бериши керак.

2. Улуғ инсонларнинг ҳаётларини ўрганиш ҳаётга теранроқ қарашга сабаб бўлади.

3. Биргина инсоннинг ҳаёт йўли ҳам тарих оқимини ўзгартира олади.

4. Ақлли одам жаннатга киришига сабаб бўладиган ишларга астойдил бўлади.

5. Ишонтириш – катта куч.

6. Шайтоннинг асосий мақсади – ерда ширкни ёйишдир.

7. Ширк тарқалган жойда фолбинлик, сеҳргарлик, мунажжимлик кўпайиб кетади ва одамлар қолоқ ҳолда яшай бошлайдилар.

8. Ширк балоси ўзи билан ароқхўрлик, зино, инсон қадрининг ерга урилиши ва қонунсиз ҳаёт каби мусибатларни етаклаб юради. Одамлардаги яхши ахлоқлар ҳам ширк сояси остида қолиб кетади.



ФИЛ ЭГАЛАРИ ҚИССАСИ. АБДУЛМУТТАЛИБНИНГ НАЗРИ

Абраҳа барча одамлар Каъбага, Байтуллоҳга йўл олиб, ҳаж амалини қилаётганларини кўриб, уларнинг бу ишини ёқтирмади, буни қабул қила олмади. Одамларни Каъбадан узоқлаштиришга ҳаракат қилди, лекин бунинг уддасидан чиқа олмади. Шундан кейин у одамлар ҳаж қилишлари учун катта ибодатхона қуришга қарор қилди. Лекин шўрлик Абраҳа Каъбанинг бошқалардек оддий бино эмаслигини билмас эди. Каъба Аллоҳ таолонинг амри билан қурилган. Уни Иброҳим Халилуллоҳ Аллоҳга ибодат қилинадиган биринчи масжид бўлиши учун қурган эдилар. Бу ҳақда Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«Албатта, одамлар (ибодати) учун қурилган биринчи Уй – Бакка (Макка)даги муборак ва оламлар учун ҳидоят (манбаи) бўлмиш (Каъба)дир»** (Оли Имрон, 96).

18

Иброҳим алайҳиссалом Байтуллоҳни қуриб битказганларидан сўнг ҳаж қилиш учун одамларни чақирдилар. Бу ҳақда Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«Одамлар орасида (юриб уларни) ҳажга чорлагин! (Шунда) улар сенга (Каъбага) пиёда ва ҳар қандай туяда узоқ йўллардан келурлар»** (Ҳаж, 27).

Ер юзининг ҳар чеккасидан одамларнинг бу Каъбага келиб ҳаж қилаётганини кўрган Абраҳанинг жаҳли чикди. Кейин Қуллайс деб аталган катта ибодатхона қурдирди. Бу шундай ибодатхона эдики, авваллари ҳеч ким унга ўхшашини қурмаган эди. Сўнг шу ўлкаларга ҳукмронлик қилаётган Нажошийга қуйидаги мазмунда мактуб йўллади: «Эй ҳукмдор, мен сенга шундай бир канийса бино қилдимки, ҳали ҳеч бир ҳукмдорга бунақаси насиб этмаган. Одамлар унга ҳаж қилиб келсинлар деб даъват этмоқчиман».

Ҳақиқатан ҳам барча шаҳарларга «Одамлар канийсага ҳаж қилиб келсинлар», дея нома юборди. Ҳар бир водий, ҳар бир кишлок ва ҳар бир шаҳарга жарчи жўнатиб: «Барча инсонлар бу ибодатхонага ҳаж ва зиёрат қилиш учун келсинлар», деб чақиртирди.

Маккада Иброҳим алайҳиссалом билан бирга ҳеч ким бўлмаган эди, ҳажга одамларни якка ўзлари чақирган эдилар. Лекин Аллоҳ таоло бу нидони жамики инсонларга, ҳатто оталарнинг белларидаги нутфаларга ҳам эшиттирди. Минглаб йиллардан то ҳозирги кунгача одамлар Каъбага ҳаж қилиш учун келадилар. Аммо Абраҳа деб лақабланган киши ибодатхона куриб, одамларни Каъбадан ибодатхонага бурмоқчи бўлиб, ҳаж қилишлари учун даъват қилгани жарчи юборганида араблар ғазабландилар.

Араблардан бири ўша канийсага кечаси бориб, унинг ичига кирди. Чунки кечаси канийсани кўриқлайдиган ҳеч ким йўқ эди. Сўнг у ерни нажосат билан булғади, яъни канийсанинг ичида қазои ҳожат қилди. У бу ишни фақатгина Абраҳанинг қилаётган хатти-ҳаракатидан нафратланиб, арабларга ва уларнинг динига кўрсатган ҳурматсизлигидан ўч олиш учун қилди. Абраҳага бу ишнинг хабари етиб келгач, у қаттиқ ғазабланди. «Қандай қилиб қўл остимдаги араблардан бири мен қурдирган канийсани булғашга журъат қилади?» деди. Тезда аскарларга одам жўнатиб, уларга Каъбани бузишга азм қилганини айтди. Қандай ҳаддилари сиғади? Биринчидан, нимага араблар канийсани зиёрат қилмай Каъбани зиёрат қиладилар? Иккинчидан, араблардан бири канийсага келиб уни булғашга қандай журъат қилди? Одамларга хабарчи юбориб, «Абраҳа Каъбани бузишга азм қилди», дея гап тарқаттирди. Аскарларни кўпайтириб, уларни қурол-аслаҳа билан таъминлади. Катта бир хатарли ишга тайёргарлик кўрди. Лекин унинг оқибати қандай бўлишини билмас эди.

* * *

Абраҳа улкан кўшин билан Макка томон Каъбани бузиш мақсадида юриш қилди. Араб қабилалари бунини эшитдилар. Яманнинг Зунафар исмли бир подшоҳи Абраҳанинг қаршисига чиқди. Унга баъзи қабилалар ҳам қўшилиб, Абраҳа ва унинг аскарларига қарши курашмоқчи бўлдилар. Лекин Абраҳа уларни енгиб, ғалаба қозонди ва подшоҳни асир қилди. Зунафар унга: «Эй Абраҳа, мени ўлдирасанми? Балки мендан бирор яхшилик кўрарсан? Мени ҳузурингда қолдир», деди. Абраҳа уни кишанлаб асир қилди ва араб оролининг шимоли томон, яъни Маккаи мукаррамани кўзлаб йўлга тушди. Йўлда Ҳасъам деган жойда тўхтади. Ҳасъамлик



Нуфайл исмли бир киши атрофига бир неча қабилаларни тўплаб, Абраҳанинг қаршисига чиқди. Араблар бирорта кишини Маккага яқин келишига ёки Каъбага заррача зиён етказишига рози бўлмас эдилар.

Нуфайл Ҳасъамий баъзи қабилалар билан биргаликда унга қарши чиқди. Бироқ Абраҳа уни ҳам енгди ва Нуфайлни ушлаб, ўлдирмоқчи бўлди. Шунда у: «Мени ўлдирма, мен сенга Макканинг йўлини кўрсатаман. Бу қабилалар ҳаммаси сенга кулоқ солади ва итоат этади», деди. Абраҳа уни ҳам асир қилиб, аскарлари билан жўнаб кетди. Сақифга етиб келганда, Сақиф қабиласи унга байъат қилиб чиқдилар. «Биз сенинг кулларингмиз. Сенга бўйсунамиз. Бу биздаги Байтуллоҳ деярликларни Каъба эмас, балки Лотнинг уйдир», дейишди. Лот уларнинг ибодат қиладиган бути эди. «Агар хоҳласанг, биз сенга итоат қиламиз ва сени Маккага ва Каъбага йўллаб кўядиган кишиларимизни қўшиб берамиз», дедилар. Абраҳа уларни кечириб юборди. Кейин улар Абраҳага йўлбошчи қилиб Абу Риғол исмли кишини қўшиб бердилар. Маккага етай деб қолганларида Мағмас деб номланган жойда тўхтадилар. У ерда турганларида Аллоҳ таоло Абу Риғолнинг устига азобини туширди ва ҳалок қилди. Кейинчалик араблар йўл кўрсатгани учун Абу Риғолнинг қабрини тошбўрон қиладиган бўлдилар.

Абраҳа Асвад ибн Мақсуд исмли кишини хабар олиб келиш учун Маккага жўнатди. У бир қанча отлик билан йўлга чиқиб Маккага етиб келганда, у ерлардан бир оз мол-мулк ва 200 та туяни ғанимат олиб қайтди. Бу туялар Қурайшнинг саййиди ва каттаси Абдул Мутталиб ибн Ҳошимга қарашли эди. Туяларни олиб келиб, Абраҳага топширди. Ҳузайл, Кинона ва Қурайш қабилалари Абраҳага қарши уруш қилиш учун жамландилар. Лекин Абраҳа ва аскарларнинг куч-қудратини билишгач, фикрларидан қайтдилар. Бирор киши Абраҳага қарши курашишга тоқат қила олмади.

* * *

Абраҳа Ханато Ҳимярий исмли кишини Қурайшга юбориб, уларга: «Мен сизларга қарши уруш қилмоқчи эмасман, сизларнинг қонингизни тўкишга эҳтиёжим йўқ. Мен фақатгина Каъбани бузмоқчиман. Йўлимни тўсманглار», деб айтиб қўйишини буюрди. Ханато Ҳимярий Қурайшга келиб,

уларнинг саййиди Абдулмутталибни излади. Кейин у билан ўтириб, мақсадни баён қилди.

Абдулмутталиб унга: «Бизнинг ҳам Абраҳага қарши уруш қилиш ниятимиз йўқ. Ушбу Байт масаласига келсак, биз унинг йўлини бўшатиб қўямиз», деди.

«Абраҳа сиз билан кўришишни истайди», деди Ханота.

Абдулмутталиб уйдан чиқиб, Абраҳанинг қароргоҳига отланди. Борган заҳотиёқ асир олинган Зунафарни кидирди. У Абдулмутталибнинг дўсти эди.

Кейин у билан бирга ўтириб: «Эй Зунафар, Абраҳанинг ҳузурида менга воситачилик қила оласанми?» деди.

«Мендек бир асир нима ҳам қила олардим? Бугун ёки эрта мени ўлдириши мумкин. Лекин менинг бир филбоқар дўстим бор», деди Зунафар.

Абраҳа урушга бир дона филни олиб чиққан эди. Филнинг қаровчиси ҳам бўлиб, унинг исми Анис эди. Зунафар сўзини давом эттириб: «Мен у билан сенга Абраҳанинг ҳузурида воситачи бўла олиши ҳақида гаплашиб кўраман», деди. Кейин Зунафар филбоқарнинг олдида бориб, Абдулмутталибнинг хабарини берди: «Абдулмутталиб ўз қавмининг улуғи. Тоғларда ва водийларда яшайдиган одамлар ва мискинларни таомлантирадиган, уларга эҳсон қиладиган одам. Унга Абраҳанинг ҳузурида воситачилик қилиб берсанг», деди.

Анис Абраҳанинг ҳузурига келди ва ҳолатни тушунтирган ҳолда воситачилик қилди: «Абдулмутталиб Қурайшнинг саййиди экан. У тоғу даштдаги одамларга таом улашаркан. Сизнинг ҳузурингизга кириб, сиз билан гаплашмоқчи», деди. Абраҳа Абдулмутталибга ҳузурига киришга рухсат берди.

Абдулмутталиб Абраҳанинг чодирига кирди. Абраҳа ўз курсида ўтирган ва атрофида мулозимлари ҳам бор эди. Абраҳа Абдулмутталибни кўрган пайт унинг салобати ва виқорини ҳис қилиб, ҳурматини жойига қўйди. Ўзи курсида ўтириб, Абдулмутталибни ўздан пастроқда – ерда, гиламнинг устида ўтиришини хуш кўрмади. Кейин ўрнидан туриб, Абдулмутталиб билан бирга гилам устига ўтирди. Унинг ҳайбати билиниб турарди. Абдулмутталиб Қурайшнинг саййиди ва уларнинг каттаси эди. Абраҳа билан Абдулмутталибнинг ўртасида таржимон бор эди, чунки улар бир-бирларининг тилларини тушунмас эдилар.



Абраҳа таржимонга қараб: «Унинг нима ҳожати бор экан, сўра-чи» деди.

Таржимон: «Абраҳа, нима ҳожатингиз бор, деб сўраяпти», деди.

«Менинг 200 та туяларим бор эди. Уларни соҳибингиз олиб қўйган. Ўша туяларимни қайтариб берсин», деди.

Таржимон Абраҳага Абдулмутталибнинг талабини айтди.

Абраҳа таржимонга: «Унга айт, мен уни кўрган заҳотиёк ёктириб қолдим, унинг кадр-қимматини ва ҳурматини ўз жойига қўйдим. Лекин унинг талаби менинг кўнглимни совитди», деди.

Абдулмутталиб: «Нима учун? Нима учун мендан совудинг?» деб сўради.

Абраҳа: «Сен менинг хузуримга 200 та туянгни талаб қилиб келибсан. Сенинг ва ота-боболарингнинг дини бўлган Каъба ҳақида менга ҳеч нарса демайсанми?»

Мендан 200 та туянгни сўраб келасанми? Мен бузмоқчи бўлиб турган Байтуллоҳ ҳақида оғиз очмайсанми?» деди.

Абдулмутталиб: «Мен туяларнинг эгасиман, Байтуллоҳни эса ҳимоя қиладиган ва асрайдиган ўз Эгаси бор», деди.

Шунда Абраҳа: «Менга Каъбани бузишга ким ҳам қаршилиқ қила оларди?» деди.

Абдулмутталиб: «Нима қилсанг, ўзинг биласан. Агар қаршилиқ қилса, бу иш сен ва Аллоҳ ўртасидаги ишдир», деди.

Абдулмутталиб туяларни олиб қайтди. Қурайшликлар олдига шошиб борди ва уларга: «Маккадан чиқинглар. Бу кимса Каъбани бузмоқчи. Ҳарам ерининг ҳурматини тўкмоқчи», деди.

Одамлар аёлларини ва фарзандларини олиб тоғлар чўккисига ва дараларга чиқа бошладилар. Абдулмутталиб эса Каъба эшигининг ҳалқасини ушлаган ҳолда ўтириб, Аллоҳдан ўзининг байтини ҳимоя қилишини сўраб дуо қилди:

Аллоҳим, дарҳақиқат, банданг, туясин ҳимоя қилар

Байтингни хароб бўлишидан асрагайсан Ўзинг.

Қибламингда хочлари галабасин ихтиёр этсанг агар,

Бўйсунамиз, фарздир ҳар бир айтган сўзинг.

Сўнг эркакларни Маккадан чиқиб кетишга буюрди.



Одамлар Маккадан чиқиб кетдилар. Макка ва Каъба одамлардан холи бўлиб қолди. Одамлар Абраҳа ва унинг аскарлари келишини кутар эдилар.

* * *

Макка аҳли тоғларга чиқиб олдилар. Қурайшликларнинг ҳар бири аҳли аёли ва фарзандларини олиб дараларга ва тоғларнинг чўққисига чиқиб кетдилар. Аллоҳ таолодан Ўзининг байтини ва Харамини ҳимоя қилишини ёлвориб сўрардилар. Харам бўм-бўш қолди. Харамда Байтуллоҳни ҳимоя қиладиган ҳеч кимса қолмади.

Ўша куннинг тонгида Абраҳа аскарларини ҳозирлаганидан сўнг Байтуллоҳни бузишга юзланди.

Улар билан бирга Каъбани бузиш учун олиб келинган бир фил ҳам бор эди. Бу филнинг исми Маҳмуд эди. Абраҳанинг аскарлари Харам томон йўл олдилар. Ораларида кечагина асир олинган Нуфайл Ҳасъамий ҳам бор эди. У Харамнинг ҳурматини ва улуғлигини яхши билар эди. Филнинг олдига келиб, унинг қулоғига пичирлаб: «Эй Маҳмуд, тиз чўк! Чўк ёки қаердан келган бўлсанг, ўша ерга қайт. Чунки бу Аллоҳнинг Ҳарами, бу Аллоҳнинг Ҳарами...» деди. Сўнг Нуфайл Қурайш аҳли билан биргаликда тоғларга қочиб кетди. Улар Абраҳа ва унинг аскарларига қандай бало келишини кутиб турар эдилар.

Абраҳа ва унинг аскарлари Байтуллоҳни, Ер юзида Аллоҳга ибодат қилиш учун қурилган биринчи масжидни, Аллоҳ таоло уни ҳурматли қилган энг афзал маконни бузгани келмоқда эдилар. Абраҳа қудратли аскарлари ва даҳшат солувчи фили борлигидан мағрурланиб, кибр билан юриб келар эди. Аммо бирдан фил турган жойида чўкди. Уни турғизишга уриндилар, уддасидан чиқа олмадилар: урдилар, бакириб кўрдилар, лекин у ўрнидан турмади. Яман тарафга юзлантирсалар, ҳаракатга тушди, Шом томонга юзлантирсалар, юрди, Машрик томонга бурсалар, ҳаракатланди, аммо ҳар сафар Харамга – Каъбага юзлантирсалар, чўкиб қолар ва ўрнидан қимирламас эди. Аскарларнинг қалбларига аста-секин кўркув кира бошлади: нима учун бу фил ҳар тарафга юзланади-ю, фақат Байтуллоҳга юзланмайди, деб хайрон бўлдилар. Ўзи нима бўлди? Нима гап? Тўсатдан осмонни қора булут қоплади. Жуда кўп ва катта қушлар галаси осмонни тўсиб



қўйганини тоғларнинг устидагилар ҳам кўрдилар. Тўп-тўп кушлар осмоннинг ҳамма тарафини беркитиб қўйди. Абраҳа ва унинг аскарлари «Ҳаддан зиёда қўп кушларни ким олиб келди экан? Бу даражада қўп кушларни ким жўнатди экан?» деб ваҳимага тушдилар. Ҳар бирининг тумшугида бошларни ёриш, ёндириш учун мўлжалланган сопол тош, икки оёғида ҳам иккитадан қаттиқ тош бор эди. Бир маҳал осмонда тўсатдан ёмғир пайдо бўлди. Лекин бу оддий ёмғир эмас, балки тошлар ёмғири эди.

* * *

Аскарлар йиқила бошладилар. Осмондан эса тошлар ёғилишда давом этар эди. Қочишга ҳаракат қилган ҳар кишининг ортидан кушлар қувиб етиб олиб, унинг устига тош ташлаб бошини ёрар эдилар. Ана энди Абраҳанинг мағлуб бўлиш пайти келди. Аскарлари ҳали ўнг, ҳали чап томонга қараб қочар эдилар. Макка аҳли буларни кўриб, Аллоҳга бу ҳалокатдан ўзларини ва Каъбани асрашини дуо қилиб сўрар эдилар. Абраҳа майдондан қочар экан, қандай қутулишни билмас эди. Абраҳа қочди, баъзи одамлар ҳам ортга қочдилар. Ўлганлар ўлди, ўлдирилган ўлдирилди.

24

Қочганлар қочди, ҳатто Абраҳа ватанига қайтиб кета туриб, йўлда унинг жисми парча-парча бўлиб узилиб туша бошлади. Бармоқлари қўлидан тўкилар, жисми бўлиниб кетаётган эди. Шаҳрига етиб-етмай ҳушдан кетиб йиқилиб ўлди. Аллоҳ таоло Абраҳани ва унинг аскарларини ҳалок қилди. Ўлганлар тирик қолганлар учун ибрат бўлиб қолди. Аллоҳ таоло бу воқеани Қуръони каримда шундай марҳамат қилади: «(Эй Муҳаммад!) **Раббингиз „фил эгалари“ни не қилганини кўрмадингизми? (У) уларнинг макрларини йўққа чиқармадимми?! Уларнинг устига тўда-тўда кушларни юборди. (Улар) сопол тошлар билан уларни отар эди. (Бас,) уларни (Каъбани бузишга келганларни) еб (чайнаб) ташланган сомондек қилиб қўйди» (Фил, 1–5).**

Бошлари ёрилди, жасадлари майдаланди, қочганлар қочди. Шундай қилиб Аллоҳ таоло ўзининг Байтини ва Ҳарамини ҳимоя қилди. Ҳа, Байтуллоҳнинг эгаси бор, уни ҳимоя қилади. Кимки Масжидул Ҳаромда зулм-зўравонлик билан йўлдан чиқмоқчи бўлса, унга аламли азоб тоттириб қўяди. Шундай қилиб бу воқеа Аллоҳ таоло шарафли қилган

Каъбанинг кадр-қиммати ва ҳурмати билишлари учун аҳли Макка ва бошқаларга ибрат бўлди.

* * *

Аллоҳ таоло Ҳарамни ва Ҳарам аҳлини муҳофаза қилди. Ваҳоланки, Макка атрофидаги миллатлар, шаҳарлар ва қишлоқлар ҳалокатга, вайроналикка гирифтор эди. Фақатгина Макка, Ҳарам бундан мустасно, чунки уни Аллоҳ субҳанаҳу ва таолонинг Ўзи асрайди. Бу ҳақда Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«Улар ўзларининг атрофларидаги одамлар қирғинга учраб турган бир пайтда, Биз (Маккани) осойишта ҳарам қилиб қўйганимизни кўрмадиларми?! Наҳотки улар ботил (сохта маъбудалар)га имон келтириб, Аллоҳнинг неъматини (Исломи)ни инкор этсалар?!»** (Анкабут, 67).

Абдулмутталиб ибн Ҳошим Макканинг саййиди бўлиб, унинг 10 нафар ўғли ва 6 та қизи бор эди. Агар Аллоҳ таоло унга ёрдам берадиган ва уни ҳимоя қиладиган 10 та ўғил фарзанд берса, улардан бирини олихаларга қурбон қилишини назр қилган эди.

Назрга қаранг, шайтон уларни бутларга қурбонлик қилишгача олиб борганди. Наҳотки инсон фарзандларидан бирини қурбонлик қилиб сўйса.., бу оғир мусибат. Киши ўз фарзандини сўйиши катта фожеадир. Дарҳақиқат, Аллоҳ таоло Абдулмутталибга 10 ўғил берди. Улардан бири Ҳамза, бири Аббос, яна бири Абу Лаҳаб, Абу Толиб, Зирор, Ҳорис ва Зубайр. Энг кенжалари эса Абдуллоҳ эди. Қизлари эса 6 нафар бўлиб, улар: София, Отика, Арво, Умайма ва бошқалар. Ўғиллари улғайиб, балоғатга етганларида Абдулмутталиб уларни жамлади ва шундай деди: «Эй ўғилларим, сизлардан бирингизни худоларга қурбонлик қилишга назр қилган эдим». Тасаввур қилинг: ота ўғилларига: «Сизлардан бирингизни сўйишни назр қилиб қўйгандим», деб турса. Кимга қуръа тушса, у бутларга қурбонлик қилинади. Ўғиллар оталарининг талабига рози бўлиб: «Эй отажон, сизга буюрилган нарсани қилинг, назрингизга вафо қилинг, хоҳлаганингизни қилаверинг. Чунки сиз бизнинг отамизсиз», дедилар. Бундай иш кимнинг бошига тушган эди? Аллоҳнинг халили Иброҳим алайҳиссаломга. Иброҳим алайҳиссаломга бу ишни Аллоҳ таоло буюрган эди. Абдулмутталиб эса



бутларга назр қилди. Бу шайтоннинг маслаҳати эди. 10 ўғилнинг бари жамландилар. Абдулмутталиб уларнинг ҳар бирига ўз исмини қоғозга ёзиб, уни Каъбанинг ичига қўйиб чиқишни буюрди. Ўша даврда Каъбанинг ичида Хубал исмли бут бўлиб, унинг олдида қуръа ташлаб берувчи киши ҳам бўларди. Абдулмутталиб унинг олдига кириб, ўғилларидан бирини қурбонлик қилишга назр қилганини айтди. Кейин ўғилларининг исми ёзилган қоғозларни қуръа ташловчининг олдига қўйди. Қуръа ташловчи улардан бирини аниқлаш мақсадида қуръа ташлади. У кимга чиқди деб ўйлайсиз? Абдулмутталибнинг энг кичик ва энг суюкли фарзанди – Абдуллоҳ ибн Абдулмутталибга чиқди. Абдулмутталиб бундан қаттиқ хафа бўлди. Чунки қуръа фарзандлари ичидан энг кичиги ва энг севимлиси бўлган шу ўғлига чиққан эди-да. Фол очиб турилган пайтда Абдулмутталиб Каъбанинг ичида Хубалга дуо қиларди. Иш унинг ўғли Абдуллоҳга келиб тўхтагач, уни қурбонлик қилишдан бошқа чора қолмади. Пичоқни қўлига олди-да, ўғли Абдуллоҳни қурбонлик қилиш учун етаклаб кетди. Қурайш аҳли буни кўриб-кузатиб турар эдилар. Шунда улар кўрқиб ўринларидан туриб кетдилар.

Абдулмутталибга: «Нима қилаяпсан?» дедилар.

«Назримга вафо қиляпман», деди у.

«Қандай назр экан бу?» дедилар.

«Абдуллоҳни қурбонлик қилмоқчиман, чунки қуръа унга чиқди. Бу менинг назрим», деди Абдулмутталиб.

Улар: «Агар сен бу ишни қиладиган бўлсанг, сендан кейин одамлар ҳам шу ишни қиладиган бўлиб қоладилар», дедилар. Абдулмутталибни бу ишни қилишдан қаттиқ қайтардилар. Лекин Абдулмутталиб: «Барибир бу ишни қиламан», деб ўғлини сўйгани кетди. Макканинг обрўли улуғлари, хатто уларнинг ўғиллари ҳам уни қайтариш учун ҳаракат қилдилар.

«Бундай қилма! Бу ишингда узр топсанг бўлади», дедилар.

«Қандай қилиб узр топаман?» деди.

«Ҳижоз ерида бир фолбин аёл бор. Унинг жин ёрдамчиси, яъни жиндан бўлган шайтони бор. Олдига бориб, ундан ечим сўра. Агар ўғлингни сўйишга буюрса, шундай қил, агар бунга буюрмаса, сенга нима деса, ўшани қилгин. Агарда унинг айтганини қилсанг, узр топган бўласан, бўлмаса биз бу узр йўлида сен учун жамики молларимизни сарфлаймиз»,

дедилар. Абдулмутталиб уларнинг фикридан қаноатланиб, сўзларини қабул қилди-да, ўғли Абдуллоҳни олиб, баъзи қурайшликлар билан бирга Ҳижоз фолбинига жўнади.

* * *

Абдулмутталиб ва ўғли Абдуллоҳ ҳамда бир тўда қурайшликлар номи чиққан фолбинга йўл олдилар. Ҳамма уни жин, шайтонлар билан алоқа қилишини билар эди. У Ҳижоз ерида машҳур бўлган фолбин эди. Абдулмутталиб йўл бўйлаб ўғлига нажот беришини илтижо қилиб Аллоҳга дуо қилиб борди. Чунки ўғлини қаттиқ яхши кўрар эди. Ўша фолбиннинг олдига етиб келгач, унинг ҳузурига кириб, ўтириб, бўлган воқеани сўзлаб берди. Бўлган қиссани батафсил, ўзининг нимага назр қилганини, сўнг ўқлар Абдуллоҳга чиққанини ҳикоя қилиб бериб, энди нима қилиши кераклигини фолбиндан сўради.

Фолбин Абдулмутталибга: «Ҳозир менинг олдимдан чиқинглар-да, эртага келинглар», деди.

«Нима учун?» деб сўрадилар.

«Ҳали ёрдамчим, жин шайтоним келгани йўқ», деди.

Гайбни фақатгина Аллоҳ билади. Абдулмутталиб кечаси билан Аллоҳга дуо қилиб, фарзанди Абдуллоҳга нажот беришини сўраб чикди. Тонг отгач, фолбинга борди. Олдига кириб: «Ишим нима бўлди?» деди.

«Сизларда ўлдирилган кишининг бадали қанча бўлади?» деди фолбин.

«Ўнта туя», деб жавоб қилди унга Абдулмутталиб.

Фолбин ўнта туяни бир томонга Абдуллоҳни бир томонга қўйиб қуръа ташлашни, қуръа Абдуллоҳга чиқса, яна ўнта туя зиёда қилиб қайта қуръа ташлашни, то қуръа туяларга чиқмагунча уларнинг сонини ўнтадан ошириб қайтадан қуръа ташлайверишни маслаҳат берди. «Агар қуръа туяларга чиқса, туяларнинг адади қанча бўлса ҳам, сўйинглар. Чунки Раб таоло бу туяларни қабул қилиб, ўғлингизни афв этган бўлади», деди. Абдулмутталиб хурсанд бўлиб фолбиннинг ҳузуридан чикди, чунки ўғлини озод қилиш чораси топилганди.

* * *

Абдулмутталиб ўғли Абдуллоҳ билан бирга Ҳижоздан фолбиннинг ҳукмини бажариш учун қайтиб, Қурайш





аҳлига фолбиннинг айтганларини хабарини берди. Ўнта туяни ва Абдуллоҳни қурайшликларнинг олдига келтирди. Кейин қуръа ташлади. Чек Абдуллоҳга чиқди. Туяларни қурбонлик қилиш учун яна қуръа ташлаш керак. Кейин яна ўнта туяни қўшди. Туялар йигирмата бўлди. Қуръа ташлади. Яна Абдуллоҳга чиқди. Кейин туялар сони ўттизта, сўнг қиркта бўлди. Туяларни юзтага етказиб қуръа ташлаган эди, чек туяларга чиқди. Одамлар хурсанд бўлдилар. Абдулмутталибнинг ўғиллари ҳамда Қурайш аҳли «Бутларимиз юзта туяни қурбонлик қилишга рози бўлди» деган гумонда хурсанд бўлдилар. Лекин Абдулмутталиб ҳали ҳам рози эмас эди. Улар: «Нима учун?» деб сўрадилар. «Чиндан ҳам бутлар бунга рози бўлганини билиш учун яна бир бор қуръа ташламоқчиман», деди. Яна бир бор қуръа ташлади. Чек яна туяларга чиқди. Одамлар хурсанд бўлиб кетдилар. Абдулмутталиб: «Бундан ҳам кўнглим таскин топмади, учинчи марта уриниб кўраман», деб қуръа ташлаган эди, чек яна туяларга чиқди. Аллоҳ Абдуллоҳни асради. Абдулмутталиб ўғли Абдуллоҳ омон қолганидан қаттиқ хурсанд бўлиб кетгани туфайли ўғлини Бани Заҳранинг саййидига олиб борди. Унинг исми Ваҳб ибни Абдуманоф ибни Заҳра бўлиб, ўша қабиланинг саййиди эди. Унга бориб: «Қизингиз Оминага совчи бўлиб келдим», деди. Омина бинти Ваҳб Маккада энг обрўли ва энг гўзал аёл эди. „Қизингизга совчиликка келдим“, деди.

У: «Ким учун», деди.

«Ўғлим Абдуллоҳга», деди.

Хурсандчилик қўшалок бўлди. Аллоҳ таоло Абдуллоҳ ибн Абдулмутталибга нажот берди.



Сўнг Макка аёлларининг саййидаси бўлган Омина бинти Ваҳбга уйлаб қўйди. Унинг отаси Бану Заҳранинг саййиди эди. Лекин турмушлари узоқ давом этмади. Омина бинти Ваҳб қаллиғи Абдуллоҳдан ҳомиладор бўлиши биланок Аллоҳнинг қадари ила Абдуллоҳ вафот этди. Абдуллоҳ Оминадан туғилган ўғлини кўрмай вафот этди. Аллоҳнинг қадари шундай экан. Абдуллоҳга нажот бериб, уни Оминага уйлаб, Оминани ҳомиладор қилиб, вазифасини ўтаганидан сўнг Аллоҳ таоло Абдуллоҳни вафот топтирди.

Мавзуга оид калит сўзлар

1. Абраҳа барча одамлар Каъбага, Байтуллоҳга йўл олиб, ҳаж амалини қилаётганларини кўриб, уларнинг бу ишини ёқтирмади, буни қабул қила олмади.

2. Абраҳа Қуллайс деб аталган катта черков қурдирди.

3. Тезда аскарларга одам жўнатиб, уларга Каъбани бузишга азм қилганини айтди.

4. Одамлар Маккадан чикиб кетдилар.

5. Филнинг исми Маҳмуд эди.

6. Тўп-тўп қушлар осмоннинг ҳамма тарафини беркитиб кўйди.

7. Қочганлар қочди, ҳатто Абраҳа ватанига қайтиб кета туриб, йўлда унинг жисми парча-парча бўлиб узилиб туша бошлади. Бармоқлари кўлидан тўкилар, жисми бўлиниб кетаётган эди.

8. Абдулмутталиб ибн Ҳошим Макканинг саййиди бўлиб, унинг 10 нафар ўғли ва 6 та қизи бор эди. Агар Аллоҳ таоло унга ёрдам берадиган ва уни ҳимоя қиладиган 10 та ўғил фарзанд берса, улардан бирини олиҳаларга қурбон қилишини назр қилган эди.

9. Туяларни 100 тага етказиб қуръа ташлаган эди, чек туяларга чиқди.

10. Абдулмутталиб ўғли Абдуллоҳ омон қолганидан қаттиқ хурсанд бўлиб кетгани туфайли ўғлини Бани Заҳранинг саййидига олиб борди. Унинг исми Ваҳб ибни Абдуманоф ибни Заҳра бўлиб, ўша қабиланинг саййиди эди. Унга бориб: «Қизингиз Оминага совчи бўлиб келдим», деди.

Мавзуга оид хулосалар

1. Аллоҳни танимаслик – илмсизлик инсоннинг бошини ейди.

2. Инсон имкони етганича бузғунчиликнинг олдини олишга ҳаракат қилиши лозим.

3. Ички душманлар ташқи душманлардан ҳам ёмон.

4. Бартараф этиб бўлмас хавф-хатар бор жойдан одам ўзини узоқроққа олгани яхши.

5. Баъзи инсонлардан кўра ҳайвонлар Аллоҳдан кўпроқ кўрқадилар.



6. Аллоҳнинг кўрсатмаларига қарши чиққанлар ер билан яксон қилинади.

7. Инсон оғзидан чиқаётган сўзига эътиборли бўлиши керак. Миясига келган фикрни тилига чиқаришдан аввал фикр-мулоҳаза юритиши лозим.

8. Фолбинлар жин-шайтонлар билан доимо ҳамкорлик қиладилар.

9. Инсон ўз ўғлини эртароқ, кечиктирмасдан, ақлли, шарафли, иффатли қизга уйлантириб қўйгани яхши экан.



ПАЙҒАМБАРИМИЗНИНГ ТУҒИЛИШЛАРИ

Фил воқеаси рўй берган милодий 571 йил, Рабиъул аввал ойининг 12-санаси – душанба куни Ер юзидида улкан воқеа юз берди. Бу куни шайтонлар тошбўрон қилинди, осмон эса кўриқланадиган бўлди. Айтишларича, бу куни Кисро қасрининг 14 та айвони кулаб тушган экан. Маъжусийларнинг олови сўниб қолган. Хассон ибн Собит айтади: «Мен Мадина кўчаларида дўстлари билан ўйнаб юрган кичик ёшдаги бола эдим. Мадинани авваллари Ясриб деб атар эдилар. Бола бўлсам ҳам, гапни тушуниб етар эдим. Ўша куни бир яхудий миноралардан бирига чиқиб, бор овози билан: «Эй яхудлар жамоаси, эй яхудийлар», деб кичқиргани ёдимда. Яхудийлар унинг атрофига йиғилиб: «Нима бўлди, нима гап?» дедилар. Шунда у: «Бугун Аҳмаднинг юлдузи пайдо бўлди. Бугун Аҳмаднинг юлдузи кўринди», деди.

Дарҳақиқат, ҳозир ғаройиб иш юз беради. Башарият тарихидаги энг буюк туғилиш... Бу кимнинг туғилиши? Бу Муҳаммад алайҳиссаломнинг туғилиш кунларидир. Бу кунда Аллоҳ таоло жамики инсониятга раҳм қилди. У зотнинг туғилишлари энг буюк ва энг енгил туғилиш бўлди. Муҳаммад алайҳиссаломнинг туғилган кунларини хотирлаб оналари шундай дейдилар: «Кўзим ёриган пайтда нур осмонгача таралди. Бу нурнинг ёруғлигида Шом қасрларини кўрдим». Худдики у зотнинг давлати ва уммати Шомгача етиб борадигандек. Башарият бошидан кечираётган бу давр қандай ҳам гўзал даврдир. Муҳаммад алайҳиссалом туғилишлари сабабли Аллоҳ таоло коинотга қандай ҳам улкан саодат инъом этди! Муҳаммад алайҳиссалом туғилишлари сабабли ўша замонда коинотга қандай ажиб нур таралди. Аллоҳу акбар. Муҳаммад алайҳиссалом туғилган кун – бахту саодат кунидир. У зот Аллоҳ таолонинг ҳифзу ҳимояси ва инояти ила туғилдилар. Муҳаммад алайҳиссалом маҳфуз ва маъсум бўлиб дунёга келдилар. Туғилганларидан сўнг боболарига хабар берилди. Абдулмутталиб туғилган чақалоқнинг овозини эшитиб, у томон шошди. Башарият учун чиққан нурни, туғилмасидан аввал отаси вафот этган чақалоқни бобосига бердилар. Чақалоқни қўлига олар экан,

Абдулмутталиб уни роҳатланиб ҳидлаб, юзларидан ўпа бошлади. Гўдакни онасига топширар экан, унга: «Мен уни Муҳаммад деб атадим, исмини Муҳаммад қўйдим», деди. Ўша кун башарият учун нақадар бахтли кун эди.

* * *

Муҳаммад алайҳиссаломни эмизадиган энагани излаш бошланди. Ўша пайтда Бани Саъд ибн Бакр қабиласидан бир неча аёллар Маккага эмизиладиган чақалоқларни излаб келган эдилар. Уларнинг орасида Ҳалима ас-Саъдийя исмли аёл ҳам бор эди. У ўз эшагига миниб келган эди. Ўша йил шунақанги қурғоқчилик, қаҳатчилик йили бўлиб, бунақасини ҳали кўрмаган эдилар. Ҳаттоки, эри Ҳорис ибн Абдулуззо ҳамда яқинда туғилган ўғил фарзанди билан бирга келган Ҳалима шундай дейди: «Кўкрагимда боламни тўйдирадиган сут йўқ эди. Ҳатто фарзандим кечалари билан йиғлаб чиқар, очликдан қаттиқ йиғлагани учун биз ухламай чиқар эдик».

Фарзандининг аҳволи шундай бўлса, она яна қандай қилиб энагалик қилишга гўдак қидиради.

Ҳалима айтади: «Маккага ҳам етиб келдик. Ҳар биримизга 32 Расулуллоҳ алайҳиссаломни эмизиш таклиф қилинди. Барчамиз уни олишдан бош тортдик. Нима учун дейсизми? Чунки унинг етимлигини билиб қолдик: „Етим болани нима қиламиз? Отаси бўлмаса, унинг бобоси нима ҳам қилиб берарди. Онаси бизга қандай фойда бера оларди“, дедик. У зотни ҳаммамиз тарк этиб, бошқа гўдакларни излай кетдик.

Мен билан чиққан ҳар бир аёл эмизиш учун бола топди ва уни олиб қайтди. Фақат ўзим қолдим. Биронта гўдак топа олмадим». Ҳалима жуда мадорсиз ва заиф эди. Шунда эримга: „Аллоҳга қасам, эмизикли бола топмагунимча шерикларим олдига қайтмайман. Аллоҳга қасам, ўша етимга қайтиб, уни олиб қайтаман“, дедим. Шунда эрим: „Майли, шундай қилақол. Зора Аллоҳ бу бола сабабли барака берса“, деди. Ҳалима: „Шундай қилиб Муҳаммадни олиб қайтдим“, дейди.

«Мен болани мажбурликдан олдим, чунки бошқасини топа олмадим. Болани олиб карвонга қайтдим. Шаҳримга қайтиш учун шерикларим олдига шошдим. Болани кўкрагимга қўйишим биланок кўкрагим сутга тўлди ва бола тўйгунича эмди. Сўнг қорни оч укасини эмиздим. У ҳам тўйгунича эмди-да, ухлаб қолди. Ваҳоланки, ўғлим анча кунлардан бери

ухламаган эди. Тонг отганда эрим: «Олган боланг баракали экан», деди. Ҳалима эса: «Аллоҳдан ўтинчим ҳам шу», деди. Ҳатто бир қатра сут бермайдиган қўйимизнинг елини ҳам сутга тўлиб қолди. Мен миниб келган эшак ҳам жуда тезюрар бўлиб қолганидан аёллар: «Секинроқ юринг, эй Ҳалима! Шаҳарга миниб келган эшагингиз қани?» дер эдилар. Ҳалима: «Бу ўша эшак», деб жавоб қилди. Шунда аёллар: «Аллоҳга қасам, бу эшакда бир гап бор», дедилар. Аслида эшакда ҳам, қўйда ҳам, сутда ҳам ҳеч бир гап йўқ. Балки бунга сабаб Аллоҳ яратган энг афзал зот Муҳаммад алайҳиссалом эдилар. У зот қаерда бўлсалар, ўша ерга барака ёғилар эди. «Бир неча кун йўл юриб, диёримиз Саъд ибн Бакрга етиб келдик. Бу йил қурғоқчилик, қаҳатчилик йили бўлгани учун бизда кўкатлар қуриб битган, озикланишимизга на сут ва на таом бор эди. Муҳаммад алайҳиссалом бизга етиб келишлари биланок қўйларимизнинг елини сутга тўлди, уларнинг қорни ҳам тўя бошлади. Ҳар куни ўтлатсак, қўйларнинг елини сутга тўлиб қайтар, сутидан ичиб, фарзандларимга ҳам ичираб эдим. Ҳеч камаймас эди. Қўшнилариимизга келсак, уларнинг қўйлари оч эди. Улар менга ҳайратланиб қараб, бир-бирларига қўйларингизни (Ҳалимани назарда тутиб) Абу Зуайб қизининг қўйлари билан бирга ўтлатинглар», дер эдилар. Ҳалима сўзида давом этади: «Кейин улар қўйларини менинг қўйларим билан бирга ўтлатар эдилар. Менинг қўйларим қорни тўйиб қайтар, уларнинг қўйлари эса оч қайтар эди. Бу сутнинг сабабчиси Ҳалима ҳам, қўйлар ҳам ёки макон ҳам эмас, балки Расулulloҳ алайҳиссаломнинг баракалари эди. Ҳалима айтади: «Икки йил барака ва яхшиликлар билан ўтди. Бу каби йилларни кўрмаган эдик. Икки йил ўтиб сутдан чиққанидан кейин у зотни хоҳламасам-да, онасига қайтариб беришга мажбур эдим. Онаси Оминага қайтариб бераётганимда, «Ўғлингизни менда қолдирсангиз, мен унга Макканинг касалликларидан юкиб қолишидан қўрқаман», дедим. Лекин онаси кўнмади. Шунда мен унга тақлимимни қабул қилгунича ялиниб-ёлбордим. Кейин эса боланинг баракасидан баҳраманд бўлиш учун уни олиб уйга қайтдим». Ҳалима у зотни жуда ҳам яхши кўрар эди. «У бизникига қайтгач, укаси билан бирга ўйнаб эди». Бир куни кўкқисдан унга оппоқ либосли икки киши келади. Муҳаммаднинг эмиқдош укаси кўрқиб кетиб, онаси

Ҳалимани чақириб келгани шошади. Ҳалима айтади: „Биз борсак, оппоқ либос кийиб олган икки киши Муҳаммадни ушлаб олишган экан“. Улар инсон эмас, балки фаришталар эдилар. Уни ушлаб ерга ётқизиб, кўкрагини ёрдилар ва юрагини чиқариб уни тоғорадаги сув билан ювдилар. Кейин яна юрагини ўз жойига қайтариб қўйдилар. Қарасак, унинг кўкраги яна ўз ҳолига қайтиб, битиб қолди. Биз боланинг олдига етиб келганимизда, унинг ранги ўзгариб кетган экан. Мен уни дарҳол бағримга босганимча чодирга олиб қайтдим-да, унинг учун қаттиқ кўрқдим».

* * *

Пайғамбаримизнинг эмизувчи оналари Ҳалима ва унинг эри ёш бола билан бўлган воқеани, кўкрагини ёришганини кўриб кўрқиб кетадилар. Хорис хотинига: «Бўлган воқеани кўрдинг. Унга бирор зарар етиб қолишидан кўрқаман. Шунинг учун уни оиласига қайтариб топшириб қўяқол», деди. Ҳалима Муҳаммад алайҳиссаломни онаси Оминага олиб бориб топширишга шошди, унинг хузурига кирганида Омина: «Нима бўлди? Нимага келдингиз?» деди.

34

Ҳалима: «Аллоҳ ўғлимни вояга етказди. Елкамдаги вазифамни адо қилдим. Энди унга бир нохушлик бўлмасин деб кўрқиб, сиз хоҳлаганингиздек уни сизга қайтариб олиб келдим», деди.

Омина: «Эй Ҳалима, сиз унга жуда ҳарис эдингиз-ку», деди.

Ҳалима: «Тўғри», деди.

Омина: «Бу ерда бошқа бир гап бор, айтинг, айтиб беринг», деб уни кистайверди. Ҳалима бўлган воқеани, яъни кўкракни ёриш қиссасини айтиб берди.

Пайғамбаримизнинг оналари кўрқмади ва Ҳалимага: «Сиз унга шайтон зарар беришидан кўрқдингизми?» деди.

Ҳалима: «Ҳа, Аллоҳга қасам кўрқдим», деди.

Омина комил ишонч билан: «Шайтон унга йўл топа олмайди. Ҳа, йўл топа олмайди. Бу ўғлимнинг келажаги буюқдир», деди. Сўнг Омина Ҳалимага: «Сизга у ҳақда сўзлаб берайми?» деди.

Ҳалима: «Ҳа, сўзлаб беринг», деди.

Омина: «Мен унга хомиладор бўлганимда нур чиқиб,

шомдаги Бусро қасрини ёритиб юборди. Мен унга ҳомиладор бўлганимдек енгил ҳомилани билмайман ва эшитмаганман ҳам. Бу ўғлимнинг келажаги порлоқдир».

Пайғамбар алайҳиссалом 6 ёшга етгунларига қадар оналари Оминанинг қўйнида ва қарамоғида ўсиб улғайдилар.

* * *

Набий алайҳиссалом олти ёшгача оналари Оминанинг қўйнида ўсиб улғайдилар. Олти ёшга кирганларида оналари у зотни хурсанд қилмоқчи бўлиб, Мадинадаги тоғалари Адий ибн Нажжорнинг ўғиллариникига олиб борди. Маккадан Мадинага қараб йўл олганларида Расулуллоҳнинг ёшлари олтида эди. Бу бола нақадар гўзал, нақадар хушрўй, ҳаётининг бари саодатдир. Тоғалариникига бордилар. Уни кўриб, бу кичик юздан чиқаётган нурдан ҳайратландилар. Бола тоғаларини, тоғалари болани кўриб хурсанд бўлганларидан сўнг оналари у зотни яна Маккага қайтариб олиб кетмоқчи бўлди. Мадинадан чиқдилар, йўлда Абво деган жойга етганда оналари чарчаб касал бўлиб қолдилар. Аллоҳ таоло шу ерда оналарининг жонини олди. Пайғамбаримиз ҳали ёш бола бўлсалар ҳам, ақлли, атрофда нималар содир бўлаётганини тушунар эдилар. Оталарини кўрмаган, оталари у зот туғилишларидан аввал вафот қилган эди. Оналари эса касал бўлиб қолди. Ҳали 6 ёшдан ўтмаган боланинг онаси ўғлининг кўз олдида вафот этмоқда. Кўз ўнгида Абвода кўмилмоқда. Эй Аллоҳ, у зотнинг бу дунёда кими қолди? Оталари туғилмасидан аввал вафот топса, оналари ҳам у зотнинг 6 ёшида дунёдан кўз юмса. Бу кичик боланинг бошига қандай мусибат келди, қандай қайғу тушди? Ота-оналарини шу ёшда йўқотсалар, эй Аллоҳ, шу ёшда ота-онадан жудоликни қандай кўтарган эканлар-а? Аллоҳ таоло Ўзи парвариш этади, Аллоҳ таоло Ўзи асрайди. Бироқ у кишининг аламлари қаттиқ, мусибатлари каттадир. Она дафн этилди. Эй Аллоҳ, бу кичик қалбни қамраган мусибат қандай ҳам оғир... Сўнг Набийимиз алайҳиссалом оналаридан айрилган ҳолларида Маккага элтиб қўйилдилар.

* * *

Оналари вафот этгандан сўнг у зотни боболари ўз қафолатига олди. Ўша пайтда ёшлари олтида эди. Макканинг хожаси бўлган боболари Абдулмутталиб ибн Ҳошим олти ёшли





Муҳаммад алайҳиссаломни ўз қафолатига олади ва у зотни ўз ўғиллари қатори, яъни Набий алайҳиссаломнинг амакилари билан бир қаторда тарбия қилади. Абдулмутталибнинг кундалик бир одати бор эди. Каъбанинг сояси пайдо бўла бошласа, ўғиллари Каъбанинг сояси остига тўшак солиб қўяр эдилар. Лекин унинг устига Абдулмутталиб келгунича ҳеч ким ўтиришга журъат қила олмас эди. Абдулмутталиб ўтирганидан сўнггина ўғиллари унинг атрофига ҳурмат юзасидан ўтирар эдилар. Фақат Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва аалиҳи ва саллам, ёш бола, амакиларидан аввал келиб тўшакка ўтириб олар эдилар. Амакилари бу ишдан қайтаришга ва тўшакдан узоқлаштиришга ҳаракат қилар эдилар. Лекин Абдулмутталиб бундай қилишларини ёқтирмас ва ўғилларига: «Қўйинглар, уни ўз ҳолига қўйинглар! Боланинг келажаги буюқдир! Дарҳақиқат, бу боланинг келажаги буюқдир!» дер эди. Абдулмутталиб – олти ёшлик бола – Муҳаммад алайҳиссаломни ўзига яқин тутар, у зотнинг бошларини ва орқаларини силар эди. Абдулмутталиб у зотни мана шундай яхши кўрар эди! Лекин Набий алайҳиссалом боболари Абдулмутталибнинг қўйнида 2 йил бўлдилар, холос. Саккиз ёшга кирганларида Аллоҳ таоло Абдулмутталибни вафот топтирди. Пайғамбар алайҳиссалом боболарининг вафотидан қаттиқ қайғурдилар. Оталарини кўрмаган эдилар, сўнг оналарини йўқотдилар, мана энди боболаридан ҳам ажралдилар. Кейин амакиларидан бири – Абу Толиб у зотни ўз қафолатига олди. Абдулмутталиб замзам ишлари бўйича масъул бўлган эди. Вафот этганидан кейин эса замзам ишларига унинг ўғли Аббос масъул бўлди. Ҳозирги кунимизгача Аббосийлар оиласи замзам ишига масъул бўлиб келмоқдалар. Пайғамбаримиз алайҳиссалом то улғайгунларигача амакилари Абу Толибнинг қарамоғида бўлдилар.

* * *

Набий алайҳиссалом амакилари Абу Толибнинг қарамоғида эдилар. Абу Толиб у зотни ўз ўғлидек яхши кўрар ва жуда ҳам яхши парвариш қилар эди. Ҳатто Пайғамбар алайҳиссаломга болалик чоғлариданоқ тижорат ишларини ўргатди. Абу Толиб Шомга тижорат учун сафар қилишга қарор қилган пайт Муҳаммад алайҳиссаломни ҳам ўзи

билан бирга олиб кетади. Ўшанда у зотнинг ёшлари 12 да эди. Карвон Шомга қараб йўл олди ва Шомдаги Бусро номли жойга етиб келди. Карвон тўхтаган ерда бир роҳибнинг ибодатхонаси бор эди. У фақат ибодат билан машғул бўлгани учун ибодатхонасидан ҳеч чиқмас эди. Бироқ бу карвонни кўрган пайти ибодатхонасидан чиқди ва карвонга яқин бориб уни кузата бошлади. Одамларни кузата-кузата Муҳаммад алайҳиссаломга етиб келди. У зот 12 яшар бола эдилар. У кишининг икки елкалари ўртасини қаради ва аломатни кўрди. Роҳиб тахминларига ишонч ҳосил қилди ва: «Бу боланинг васийи ким?» деб сўради. Абу Толибни кўрсатиб қўйдилар.

Шунда роҳиб: «Сен ким бўласан?» деди.

Абу Толиб: «Отасиман», деди.

Роҳиб: «Йўқ, унинг отаси тирик бўлиши мумкин эмас», деди.

Шунда Абу Толиб: «У менинг укамнинг ўғли, жияним бўлади», деди.

«Энди рост сўзладинг, энди рост сўзладинг», деди роҳиб.

Абу Толиб: «Бу билан нима демоқчисан?» деди.

Роҳиб: «Сизлар йўлингизда қаердан ўтган бўлсангиз, ҳар бир тош, ҳар бир дарахт йиқилиб сажда қилди. Улар фақатгина Пайғамбарга сажда қиладилар», деди. Сўнг: «Болада пайғамбарлик аломатини кўрдим. У бутун оламга саййид, бутун оламга раҳмат бўлади», деди. Бу ҳақда Куръони каримда бундай марҳамат қилинган: **«Биз китоб берган ўша (золим кимса)лар уни (Муҳаммадни) худди ўз фарзандларини танигандек танийдилар ва улардан бир гуруҳи била туриб, (китобларидаги) ҳақиқатни сир тутадилар. Ҳақиқат – бу, Раббингиздан (келган хабардир). Бас, (сиз) шубҳаланувчилардан бўлманг!»** (Бақара, 146-147).

Кейин роҳиб уларнинг ҳурмат-иззатини жойига қўйиб меҳмон қилди. Бундай меҳмондўстликни у йўлдан ўтиб кетадиган ҳеч бир карвонга қилмас эди. Уларни меҳмон қилиб бўлгандан сўнг Абу Толибдан: «Бу бола билан қаерга кетяпсизлар?» деб сўради.

Абу Толиб: «Фалон минтақаларга савдо-сотик ишлари билан кетяпмиз», деб жавоб қилди.

Шунда роҳиб: «Бундай қила кўрма. Бундай қилма. Мен бу бола учун хавотир оляпман. Агар у ҳақда билиб қолсалар,



унга ёмонлик қилишга уринадилар», деб айтди.

«Бўлмаса нима қилай?» деб сўради Абу Толиб.

Роҳиб: «Мен бу бола билан Маккага қайтишингни маслаҳат бераман», деб жавоб берди.

Абу Толиб Бухайро исмли бу роҳибнинг насихатига қулоқ солди ва Муҳаммад алайҳиссаломни ишончли кишилар билан бирга Маккага қайтариб юборди. Улар Расулуллоҳ алайҳиссаломни Маккага соғ-саломат олиб қайтдилар. Муҳаммад алайҳиссаломнинг пайғамбарлик аломатлари мана шу тариқа одамларга зоҳир бўла бошлади ва бу белгилар аста-секин ойдинлаша борди. У зот улғайиб борар эканлар, улғайишлари бошқа тенгдошлари каби эмас эди.

* * *

Набий алайҳиссалом 20 ёшга кирганларида қурайшликлар орасида уруш содир бўлди. Қурайш ва Кинона қабилалари иттифокдош бўлиб, улардан бир киши Қайс Айлон қабиласининг баъзи кишиларини ўлдириб қўйди. Мана шу ҳодиса урушнинг келиб чиқишига сабаб бўлди. Кейин Укоз деган жойда мазкур қабилалараро қизғин уруш бўлиб ўтди.

38

Ҳар икки томон бир-биридан одам ўлдирди. Пайғамбар алайҳиссалом 20 ёшларида бу жангда қатнашган эдилар. Амакиларига найза тайёрлаб берар эдилар. Бу уруш ҳар икки тарафдан ҳам ўликлар кўпайиб кетгунгача давом этди. Бундан ҳам катта мусибат шу эдики, бу уруш ҳаром ойларида рўй берди. Шунинг учун бу уруш Фижор уруши деб аталди. Чунки бу ойларда одамлар фожирлик қилдилар ва ҳаром қилинган ойларда жанг қилдилар. Кун ботишига яқин қолганда икки томон урушни тўхтатишга ва ўликларни санаб чиқиб, қайси томоннинг ўликлари кўп бўладиган бўлса, иккинчи томон унга ортиқча ўликлар учун дия – товон тўлаб беришига келишиб олдилар. Бу урушдан кейин Маккада яна бошқа бир воқеа юз берди: Зубайд қабиласидан бир киши Маккага сотиш учун мато олиб келади. Матони Ос ибн Воил Сахмий деган киши сотиб олади. Матони сотиб олгандан кейин пулини тўламайди. Сотувчи пулни ҳар қанча олишга ҳаракат қилмасин, ололмайди. Сўнг одамларга мурожаат қилиб, бу матони қайтариб олишга ёрдам берадиган кишини қидиради. Ҳеч ким унга зулм қилган Ос ибн Воилнинг зиддига қарши ёрдам бермайди.

Кейин эса мазлум Зубайдий Абу Кубайс тоғига чиқиб, баланд овоз билан қичқиради. Одамлардан ёрдам сўраб шеър ўқийди. Унинг нидосини Абдулмутталибнинг ўғли Зубайр эшитиб қолади ва: «Сенга нима бўлди?» деб сўрайди. Зубайдий бўлган воқеани унга сўзлаб беради. Шунда Зубайр: «Эй одамлар, сизларга нима бўлди? Ҳарам ерига келган кишининг молини тортиб оласизлар. Унга зулм қилинса, ҳеч ким унга ёрдам бермайдими?» деб қичқиради. Фижор уруши ва бу кишининг кўрган зулмидан кейин қабиаларнинг бошлиқлари, улуғлари тўпланадилар. Қурайшнинг Бани Ҳошим ва Бани Абдулмутталиб қабиалари, Зухра, Тайм ва яна бошқа қабиаларнинг бойлари жамланиб, Абдуллоҳ ибн Жудъаннинг уйида қабул қилинган Ҳилфул Фузул номли битим шартларига келишиб оладилар. Абдуллоҳ ибн Жудъан олийҳиммат киши бўлиб, қавмининг саййидларидан эди. Ҳозир бўлганлар ичида Пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссалом ҳам бор эдилар. У зот ростгўй ва омонатли киши бўлганлари, одамлар у кишининг сўзлари ва кўрсатмаларини яхши кўрганлари учун, шунингдек, мазкур битимда қатнашишга лойиқ бўлганлари учун ҳам унда иштирок этдилар. Улар нимага келишдилар? Агар бирор мазлум ёрдам сўраб келадиган бўлса (у Макка аҳлидан бўладими ёки Макка ташқарисидан – бунинг аҳамияти йўқ), Макка аҳли золимдан (у қурайшлик бўладими ёки бошқасими) мазлумнинг ҳаққини олиб беришга келишиб олдилар.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ўша даврнинг энг катта битими ҳақида шундай дедилар: *«Мен Абдуллоҳ ибн Жудъаннинг уйига, келишув тузишга чақирилгандим. Бу битимга қатнашмаслигим учун менга қизил туялар, катта мол-дунё берилганида ҳам олмасдим, рози бўлмасдим, қабул қилмасдим»*. Сўнг алайҳиссалоту вассалам айтдилар: *«Ким томонидан уюштирилмасин, мазлумнинг ҳаққи ҳимоя қилинадиган ҳар қандай битимга ҳозир бўламан»*. Расулulloҳ алайҳиссалом мазлумга мана шундай эътибор берганлар. Мазлумга ёрдам беришга чақираётган киши мусулмон бўладими ёки ғайримусулмонми, бунга парво қилмаганлар. Энг муҳими мазлумга – ёрдам бериш. Энди араблар ва қабиаларнинг орасида «Бу Ҳарам ҳурматли ва маккаликлар мазлумнинг ёнини оладилар: мазлум ўзларидан бўладими

ёки бошқа қабилалардан бўладими, унга ёрдам берадилар», деган хабар тарқала бошлади. Шу тариқа Қурайш қабилалари ҳамда Каъба масъулларининг ва бойларининг обрў-эътибори қабилалараро кўтарилди. Улар мазлумга ёрдам бериш билан шухрат қозондилар.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳаётларининг аввалида етим бўлиб яшадилар. Ҳеч қандай мол-давлатга эга бўлмаганлар ва қўйбоқар чўпон эдилар. Ҳамма пайғамбарлар ҳам қўй боққанлар. Қўй боққанлари учун арзимас пул олганлар ва ўша пулга ҳаёт кечирганлар. Бир оз каттароқ бўлганларида тижорат билан шуғулландилар. Бир оз пулга эга бўлдилар ва ўша пуллар билан савдо қилдилар. Бу ҳақда Куръони каримда шундай марҳамат қилинган: «(Эй Муҳаммад! Раббингиз) **Сизни етим ҳолда топиб, бошпана бермадимиз?! Яна Сизни гумроҳ (ғофил) ҳолда топиб, (тўғри йўлга) ҳидоят қилиб қўймадимиз?! Сизни камбағал ҳолда топиб, бой қилиб қўймадимиз?!**» (Зухро, 6–8).

Аллоҳ таоло у кишини ёшликларида асради. Етим эдилар, Аллоҳ таоло Ўзи ғамхўрлик қилди ва сақлади. Камбағал эдилар, Раббимиз азза ва жалла бой қилиб қўйди.

Мавзуга оид калит сўзлар

1. Фил воқеаси рўй берган милодий 571 йил, Рабиъул аввал ойининг 12-санаси – душанба куни Ер юзиде улкан воқеа юз берди.

2. Бу кунда Аллоҳ таоло жамики инсониятга раҳм қилди.

3. Чақалокни қўлига олар экан, Абдулмутталиб уни роҳатланиб ҳидлаб, юзларидан ўпа бошлади. Сўнг шошганича гўдакни Каъбани тавоф қилгани олиб кетди.

4. Гўдакни онасига топширар экан, унга: «Мен уни Муҳаммад деб атадим, исмини Муҳаммад қўйдим», деди.

5. Ўша пайтда Бани Саъд ибн Бакр қабиласидан бир неча аёллар Маккага эмизиладиган чақалокларни излаб келган эдилар. Уларнинг орасида Ҳалима ас-Саъдийя исмли аёл ҳам бор эди.

6. Ҳалима жуда мадорсиз ва заиф эди.

7. Улар инсон эмас, балки фаришталар эдилар. «Уни ушлаб ерга ётқизиб, кўкрагини ёрдилар ва юрагини чиқариб уни тоғорадаги сув билан ювдилар. Кейин яна юрагини ўз

жойига қайтариб қўйдилар. Қарасак, унинг кўкраги яна ўз ҳолига қайтиб, битиб қолди.

8. Омина комил ишонч билан: «Шайтон унга йўл топа олмайди. Ҳа, йўл топа олмайди. Бу ўғлимнинг келажаги буюқдир», деди.

9. 6 ёшга кирганларида оналари у зотни хурсанд қилмоқчи бўлиб, Мадинадаги тоғалари Адий ибн Нажжорнинг ўғиллариникига олиб борди.

10. 8 ёшга кирганларида Аллоҳ таоло Абдулмутталибни вафот топтирди.

11. Набий алайҳиссалом амакилари Абу Толибнинг қарамоғида эдилар. Абу Толиб у зотни ўз ўғлидек яхши кўрар ва жуда ҳам яхши парвариш қилар эди. Ҳатто Пайғамбар алайҳиссаломга болалик чоғлариданоқ тижорат ишларини ўргатди.

12. Абу Толиб Шомга тижорат учун сафар қилишга қарор қилган пайт Муҳаммад алайҳиссаломни ҳам ўзи билан бирга олиб кетади. Ўшанда у зотнинг ёшлари 12 да эди.

13. Абу Толиб Бухайро исмли бу роҳибнинг насиҳатига кулоқ солди ва Муҳаммад алайҳиссаломни ишончли кишилар билан бирга Маккага қайтариб юборди.



Мавзуга оид хулосалар

1. Аллоҳ таоло буюк воқеалар учун белги-аломатлар ҳозирлаб қўяди.

2. Оталарини йўқотган болалар тарбиясида бобо ва амакилар катта рол ўйнайди.

3. Аллоҳ таоло Ўзи истаган бандасини серфайз ва баракали қилиб қўяди.

4. Бандага ёқмаган баъзи ишлар унинг учун кўп яхшиликларга сабабчи бўлиши мумкин.

5. Буюк ишларни амалга ошириш учун тайёрлаб борилаётган шахслар ёшликлариданоқ алоҳида эътиборда бўлишлари лозим.

6. Ҳар қандай ҳолатда ҳам боланинг 6 ёшгача онанинг қарамоғида бўлгани яхши.

7. Инсон ўзи билмаса, билганларнинг гапига кулоқ солиши керак.

8. Мазлумларнинг ёнини олиш киши обрўсига яна обрў қўшади.

9. Муҳим ишларни амалга оширишдан олдин келишиб-шартлашиб олиш фойдалидир.

10. Инсон ўзини кичик санамасдан одамлар учун фойдали бўлган ишларда иштирок этишга ҳаракат қилмоғи лозим.



ПАЙҒАМБАРЛИК АЛОМАТЛАРИ ВА БУ ВАҚТГА ҚАДАР БЎЛИБ ЎТГАН ВОҚЕАЛАР

Қурайш кофирлари бут-санамларга ибодат қилар ва бу билан Аллоҳ таолога ширк келтирар эдилар. Кофирларнинг байрамлари бўлиб, унда улар бутларга атаб қурбонлик сўяр ва бутлар атрофида айланар эдилар. Бироқ қурайшлиklar орасида фақат Аллоҳ таологагина ибодат қиладиганлар ҳам топиладди. Уларни муваххидлар деб аташарди. Муваххидлар ниҳоят даражада оз бўлиб, улар Аллоҳ таолонинг борлигини ва ёлғизлигини эътироф этишар ва қайта тирилишга ишонардилар. Булар арабларнинг омматан залолат ботқоғига ботиб қолганларини билар ва ўз ақллари тақозосига кўра Аллоҳ таолога ибодат қилишга уринар эдилар. Улар арабларнинг тутган йўллари хато эканини айтишар, вақти-вақти билан Аллоҳ таолонинг ёлғизлиги ҳамда қайта тирилиш ҳақида ваъз-насихат қилардилар. Улар ҳазрат Иброҳим ва Исмоил алайҳимассаломдан мерос бўлиб қолган яхши одатларга эргашишар ва бир пайғамбарнинг келишини интизорлик билан кутар эдилар. Бу ажабланарли! Ҳали пайғамбар юборилмаган, дин эса унутилган аҳволда. Шундай бўлишига қарамай маккалик баъзи кишиларнинг фитратлари уларни Улуғ ва Қудратли Аллоҳнинг тавҳидига йўналтирди.

Варақа ибн Навфал кидириб, насронийлик динини топди. У бу динни ўрганди ва уни Лот, Уззо, Хубал каби бут-санамларга ибодат қилишдан яхшироқ деб билди. У Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам юборилгунларига қадар шу динда бўлди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам юборилганда Варақа анча кексайган, ҳаттоки кўзлари кўр бўлиб қолган эди. У Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламга эргашди ва Исломни қабул қилди.

Зайд ибн Амр ибн Нуфайл эса бут-санамларга қарши адоватини ва уларнинг ибодатига қаршилигини кўрсата бошлади. Абу Бакрнинг қизи Асмо айтади: «Мен кичкина эдим. Зайд ибн Амр ибн Нуфайлни Каъба олдида кўрганман. У Қурайш кофирларига: „Эй қурайшлиklar, Лотга куфр келтирдим, Уззога куфр келтирдим ва Ёлғиз Аллоҳга имон



келтирдим“, деди». Асмо айтади: «У ўз кафтини пешонасига қўйиб: „Эй Рабб, қасамки, мен сенга қандай ибодат қилишни ва сенга қандай қилиб яқинлашишни билмайман. Агар билганимда эди, қилган бўлардим. Лекин мен Сенга қалбим билан ибодат қиламан“, деди». У Аллоҳ таолога шу тариқа сиғинар эди. Қурайшликлар бутларига қурбонлик қилиб сўйилган ҳайвонларга қўл теккизмас ва: «Аллоҳнинг исми зикр қилиниб сўйилган нарсанигина ейман», дер эдилар. Зайд ибн Амр ўз қизини тириклайин қўймоқчи бўлган кишини кўрганида унга бу ишни қилишга ҳалақат беришга уринарди. Баъзида бу иш ўша кишининг қизини ўзидан сотиб олишгача бориб етарди. Зайд ибн Амр Қуръонни ўқимаган ва Пайғамбар алайҳиссаломни кўрмаган. Бироқ унинг қалби унга ўз Холиқига бўлган йўлни кўрсатди.



44

Юқорида номлари зикр қилинган тўрт киши тавҳидда эдилар. Зайд ибн Амрни фақат Аллоҳга ибодат қилгани ва бутларга куфр келтиргани учун урдилар, жазоладилар. У Маккани тарк этиб, Шом ва Ироқ томонларга кетди. Аллоҳнинг динини излашда давом этди ва бир куни унга муҳим нарсга ишора қилган роҳиб дуч келди.

Роҳиб ундан: «Қаердансан?» деб сўради.



У эса: «Маккадан, Иброҳимнинг уйидан», деб жавоб берди.

Роҳиб унга: «Ҳозирок ўз ватанингга қайт», деди.



Зайд: «Нима учун?» деб сўраганида роҳиб: «Айни дам пайғамбар чиқадиган замондир. У сенинг юртингдан чиқади», деб айтди. Маккага қайтаётганида уни йўлда кофирлар тутиб олдилар ва ўлдирдилар. Ўлдиришларидан олдин у: «Эй Аллоҳ, агар мен бу диндан махрум қилинган бўлсам, ўғлим Саидни ундан махрум қилма», деб дуо қилди. Унинг Саид ибн Зайд исмли ўғли бор эди. Саид ибн Зайд Исломни қабул қилди, Исломда кучлилардан бўлди ва ҳаётлик чоғида жаннат хушхабари берилган ўн кишидан бири бўлди.

Зайд ибн Амр Исломдан хабар топмай, уни қабул қилиб улгурмасдан вафот этди. Унинг қариндоши Умар ва ўғли Саид Расулуллоҳнинг олдиларига бориб: «Эй Расулуллоҳ, Зайд ибн Амр ибн Нуфайл Исломда ўлмади, унинг учун истиғфор айтсак бўладими?» деб сўрадилар. Расулуллоҳ: «Унинг учун истиғфор айтинглар, дарҳақиқат, у қиёмат куни ўз жамоаси

ичидан ягона уммат бўлиб тирилтирилади», дедилар. Шундай қилиб, Маккада ширк авжига чиққанига қарамай, тавҳид йўлида бўлган бир қанча одамларнинг фитратлари уларни ягона Аллоҳга бўлган имонга чорлади.

Қурайшликлар орасида олийнасаб, ҳурматга сазовор, фозила бир аёл бор эди. Исми Хадича розияллоҳу анҳо бинт Хувайлид. Бу аёл аслзодалардан бўлиб, жуда бой эди. Хадича розияллоҳу анҳо тижоратчи эди. У ўз мол-мулкини савдогарларга шаҳарлараро тижорат қилишлари учун берарди. Бир куни у хизматкори Майсарадан: «Менинг пулларимга бориб савдо қилиши мумкин бўлган бирор кишини биласанми?» деб сўради. Майсара Муҳаммад ибн Абдуллоҳ исмли киши ҳақида хабар берди. Хадича розияллоҳу анҳо аввал у ҳақида эшитганди. Тўғриси ўз ва ишончли бўлгани учун Маккада уни „Содиқул Амин“ деб атар эдилар. Майсара бекасига Муҳаммадни юборишни маслаҳат берди. Хадича розияллоҳу анҳо қули Майсарани Муҳаммаднинг олдига „ўз мулкини Шомга олиб бориб савдо қилиш“ таклифи билан юборди. Муҳаммад алайҳиссалом унинг илтимосига даромаднинг бир қисмини ўзларига олиш шарти билан рози бўлдилар.

Қурайшликлар асосан савдо билан шуғулланганлари учун араб қабилалари ичида машҳур эдилар. Содиқул Амин Муҳаммад ибн Абдуллоҳ Хадича розияллоҳу анҳонинг мулкини олиб, Майсара билан бирга Шом томонга йўл олди. Сафар давомида Майсара у кишидан ҳайратланарли кўп нарса кўрди. Ҳали пайғамбар бўлмасларидан у кишида ғаройиб аломатлар намоён бўларди. Майсара «Нималар бўлаяпти?» дея ҳайрон эди. Сафар чоғида жазирама иссиқ кучайса, булутлар Муҳаммадга эргашар, агар тўхтасалар, булутлар ҳам тўхтар эди. Баъзи ривоятларда келишича, Майсара: «Бу булутлар эмасди, бу ўз қанотлари билан соя солган фаришталар эди», деб айтган. Ортдан фаришталар эргашган ва уни киздирувчи куёшдан қанотлари билан пана қиладиган бу киши ким ўзи? Улар Шом ерига яқин бир дарахт бор жойга етиб келдилар. Муҳаммад алайҳиссалом ўша дарахтнинг соясида салқинлаш учун туядан тушдилар. Дарахтга яқин жойда насронийларнинг ибодатхонаси бўлиб,

унда бир роҳиб яшарди. У келиб тўхтаган карвонга қараш учун ибодатхонадан чиқди ва дарахтнинг соясида бир киши ўтирганига кўзи тушди.

Роҳиб карвонни ҳам, Муҳаммадни ҳам диққат билан кузата бошлади. Ўзи тахмин қилган нарсаларнинг тасдиғини топгач, Майсаранинг олдига келди ва уни Хадича розияллоҳу анҳонинг кули эканини билиб олди.

Роҳиб Майсарадан: «Бу киши ким?» деб сўради.

Майсара: «Бу Муҳаммад ибн Абдуллоҳ ибн Абдулмутталиб. Макка аҳлининг Бану Ҳошим уруғига мансуб қурайшликлардан», деб жавоб берди.

Шунда роҳиб Майсарага: «Бу кишининг вазифаси қандай?» деб сўради.

Майсара: «Ҳеч қандай, у олди-сотди учун келган», деб жавоб берди.

Шунда роҳиб: «Аллоҳга қасамки, бу дарахтнинг тагида пайғамбарлардан бири ўтирибди», деди.

Роҳиб гўёки ҳозирданок бу кишининг пайғамбар бўлишлари хушхабарини бера бошлади ва ўзи ҳам хурсанд эди. Чунки бу жойга пайғамбарлардан бошқа ҳеч ким ўтирмайди. Бу улуғ ва қудратли Аллоҳ таолонинг тақдири эди, роҳиб эса китобий илмдан хабардор эди. Савдо якунига етди. Майсара ва Муҳаммад тижоратни жуда даромадли ва одатдагидан аълороқ амалга оширган ҳолларида, карвон билан бирга Хадича розияллоҳу анҳонинг олдига қайтдилар ва унга ўз мол-мулкини бердилар. Майсара Хадича розияллоҳу анҳонинг хузурига бориб, кўрган ва эшитган нарсаларини гапириб берди: «Аллоҳга қасам ичиб айтаманки, у юриб бораётганида булутлар ёки фаришталар уни пана қилар эдилар, у тўхтаганида тўхтар, юрганларида яна ҳаракатга тушар эдилар». Майсара роҳибнинг айтганларини ҳам бекасига етказди. Шунда Хадича розияллоҳу анҳонинг қалбида Муҳаммадга ва унинг мавқеига нисбатан ҳурмат уйғонди.

Муҳаммад алайҳиссаломнинг хулқи, одамлар орасида ростгўйлиги ва ишончлилиги билан машҳур бўлган ахлоқий сифатлари ҳақида эшитган ва Майсара унга ўзи кўрган нарсаларини гапириб берганидан кейин Хадича розияллоҳу

анҳо Расулуллоҳга турмушга чиқишни ўйлаб қолди. У киши ҳали пайғамбар бўлмаган, лекин Хадича розияллоҳу анҳо эса аёлларнинг саййидаси, Макка аёлларининг энг шарафлиси ва хулқи жихатидан энг улуғи эди. Йўқ, балки Хадича розияллоҳу анҳо ер юзидаги барча аёлларнинг саййидаси эди. Хадича розияллоҳу анҳо Расулуллоҳга куйидаги мазмунда одам юборди: «Мен қариндошлигинг учун, сенинг хулқингни билганим ва қавминг орасида қозонган ҳурматинг туфайли сенга турмушга чиқиш истагидаман». Муҳаммад алайҳиссалом дарҳол ўз амакилари Ҳамза, Абу Толиб ва бошқаларнинг олдига маслаҳатлашиш учун бордилар. Улар билан гаплашдилар ва улар бу ишни маъқулладилар.

Ўша даврда кўпчилик – Қурайшнинг саййидлари, шарафли кишилари Хадича розияллоҳу анҳога уйланишни хоҳлар эдилар. Ҳозир эса Хадича розияллоҳу анҳонинг ўзи у кишига уйланишни таклиф қилмоқда. Унинг амакилари бу ишни олқишладилар. У билан амакиси Ҳамза ибн Абдулмутталиб бирга борди. Ҳамза ўз қавмининг шарафлиси ва саййиди эди. У Хадича розияллоҳу анҳонинг отаси Хувайлид ибн Асад ҳузурига бориб ўтириб, Муҳаммад алайҳиссаломдан Хадича розияллоҳу анҳога совчи бўлиб келганини билдирди. Унинг отаси хурсандчилик билан рози бўлди.

Ким ҳам нафақат инсониятнинг саййиди, балки жамики махлуқотнинг саййиди бўлган зотга қизини беришга розилик бермасди. Тарафлар Хадича розияллоҳу анҳонинг маҳрига 20 та ёш туя беришни келишиб олдилар. Муҳаммад алайҳиссалом унга маҳрни бердилар. Зиёфат бериб, тўй қилдилар. Бу қандай ҳам чиройли тўй эди, қайси бир никоҳ тўйи бу тўйдан улуғроқ бўлиши мумкин? Бу шундай никоҳ тўйи эдики, унда жамики махлуқотнинг саййиди бўлган Муҳаммад алайҳиссалом жамики аёлларнинг саййидаси бўлган Хадича розияллоҳу анҳога уйланмоқда эдилар. Муҳаммад алайҳиссалом Хадича розияллоҳу анҳо билан ширин ва гўзал ҳаёт кечирдилар. Хадича розияллоҳу анҳони ҳаддан зиёд яхши кўрардилар ва вафот этмагунича ҳеч кимга уйланмадилар. Хадича розияллоҳу анҳо Памғамбаримизнинг Мория Қибтийядан бўлган Иброҳим исмли ўғлидан бошқа ҳамма фарзандларининг онасидир. Дастлаб уларнинг Қосим исмли ўғиллари туғилган. Шунинг учун Пайғамбаримизни



Абул Қосим деб ҳам аташган. Қосимдан кейин Абдуллоҳ дунёга келган. Қизлари Руқайя, Зайнаб, Умму Кулсум ва Фотима. Хадича онамиздан туғилган ўғиллари пайғамбарлик келгунга қадар гўдаклигидаёқ вафот этдилар. Қизлари эса пайғамбарликдан кейин ҳам ҳаёт эдилар, Исломни қабул қилдилар ва оталари билан бирга ҳижрат қилдилар. Аёлларнинг саййидаси Фотимадан бошқа барча қизлари Пайғамбаримиздан олдин, Фотима эса отасининг вафотидан кейин бир неча ой яшаб дунёдан ўтишган. Пайғамбаримизнинг барча фарзандлари Хадича розияллоху анҳо онамиздан.

Расулуллоҳ аёлини қадрладилар ва унга яхши муомалада бўлдилар. Хадича розияллоху анҳо ҳам ўз саййидини иззат-хурмат қилди ва у кишига чиройли муносабатда бўлди. Набий алайҳиссалом Хадича розияллоху анҳо билан бирга ўз ҳаётларининг энг бахтли онларини яшаб ўтказдилар. Чунки аёллари у киши учун энг сеvimли инсонлари бўлган. Муҳаммад алайҳиссалом учун ўзи ва давлатини қурбон қилган Хадича розияллоху анҳо мана шундай аёл эдилар!

Пайғамбар алайҳиссалом билан турмушлари давомида у зот кўп бор ҳайратланган эдилар. Майсаранинг сафар таассуротлари ва роҳибнинг айтганларига қўшимча равишда у киши билан боғлиқ бўлган ғаройиб ишлар содир бўларди.

Хадича розияллоху анҳо Расулуллоҳда ўзгаларнинг ахлокига ўхшамайдиган улуғ ахлоқни, оддий одамларда юз бермайдиган ажиб ҳолатларни ҳам кўрарди. У бу ғаройиботларни етказиш учун амакисининг ўғли Варақа ибн Навфалнинг олдида борди. Бўлган воқеаларни ва кўрган нарсаларини сўзлаб берди. Варақа: «Эй Хадича, Аллоҳ ҳаққи, ўйлайманки, Муҳаммад бу жамоанинг пайғамбари бўлади. Шу замонда пайғамбар чиқиши менга маълум. Бу унинг замонидир. Бу Муҳаммад бўлади деб ўйлайман», деди. Хадича розияллоху анҳо бу хабардан бағоят хурсанд бўлиб кетди.

Муҳаммад алайҳиссалом 35 ёшни қаршилаган кезларида Каъбанинг кўриниши ҳозиргидек эмас, анча пастроқ эди. У пайтда Каъбанинг ҳатто шифти ҳам йўқ эди. Унинг ичида бир қудуқ бўлиб, қудуқнинг ичида Каъбанинг хазинаси бор эди. Хазина қимматбаҳо бўлгани билан унга ҳеч ким

яқинлашмас эди. Каъба шифтсиз ва унча баланд бўлмагани боис бир неча киши девордан Каъбанинг ичига ошиб тушиб, хазинани ўғирлаб кетдилар. Тонгда одамлар уйғониб, бўлиб ўтган воқеадан хабар топганларида қаттиқ ғамга ботдилар: «Каъбага ўғри тушди! Ахир биз унинг назоратчиси ва кўриқловчиси эмасмизми? Бу қандай содир бўлди?» Шунда Макка аҳли бирор киши унга тажовуз қила олмасин деган ниятда Каъбани қайтадан, яхшироқ қилиб қуришга қарор қилдилар. Бироқ бу ишни қандай қилиб амалга оширадилар? Шундай бўлдики, Аллоҳ денгизда римлик савдогарларнинг бир кемаси чўкиб кетишини ўша пайтда тақдир қилди. Тўлқинлар бу кеманинг ёғоч қолдиқларини соҳилга чиқариб ташлади. Одамлар эса бу тахталарни йиғиб олиб келдилар. Маккада дурадгорлик ва қурувчилик ҳунарини яхши биладиган бир мисрлик яшарди. У ўз ишининг моҳири эди. Макка аҳолиси ўзларига Каъба қурилишида ёрдам бериши учун у билан келишдилар. Қурилиш моллари бор, қурувчи бор, бироқ уларни бир нарса чўчитарди. У ҳам бўлса, Каъбадан бир илоннинг ўрмалаб чиқиши. Макка аҳолиси уни Каъбани кўриқлайди деб ўйлар эдилар. Қачон бирор киши унга яқинлашса, у оғзини очар эди. Маккаликлар ундан кўрқардилар. Илон чиққан пайтда одамлар Каъбага яқинлаша олмасдилар. Шунда Аллоҳ таоло кўриниши ғаройиб бир қушни юборди. У осмондан тушиб, илонни чангалига олиб учиб кетди. Қурайшликлар ва Макка аҳли Каъбани қайта қуриш ишларини Раббилари осон қилаётганини тушундилар. Ўртада келишув бошланди. Қабила саййидларидан бири: «Эй қурайшликлар, бу Аллоҳнинг уйи эканини, уни Иброҳим алайҳиссалом курганларини биласизлар. Агар сизлар уни қайта қурмоқчи бўлсангизлар, бунинг учун фақат ҳалол молингиздан сарфланг. Бузуклик ва судхўрлик қилиб ёки бировдан ноҳақ тортиб олинган пулдан харажат қилманг», деди. Ҳамма шунга рози бўлди ва яхшилик билан топилган молларни йиға бошладилар.

Каъбани бузиш ва уни қайта қуришни бошлаш куни келди. Бироқ Каъба тошларининг ҳеч бўлмаса биттасини бузишга ким ҳам журъат эта оларди? Валид ибн Муғйра ўрнидан турди ва тешани кўтарди, одамлар уни кўрқув билан кузатар эдилар. Каъбани бузишга кимнинг ҳам ҳадди сиғарди? У





Раббисига дуо қилиб, деди: «Эй Аллоҳ, фақат яхшиликни ирода қилганимизни Ўзинг биласан». Сўнг у теша билан Каъбанинг бурчак томонидан бир қисми бузилмагунча ураверди. Одамлардан ҳеч бири яқинлашмадилар. Улар Валидга нима бўларкин, дея қараб турар эдилар. Кеч кирганида Валид уйига қайтди. Каъбага эса ҳеч ким қўл теккизмади. Одамларни эртаси куни Валидга нима бўлиши кизиқтирарди. Эртаси куни Валид кўринди ва унга ҳеч нарсаси бўлмаган эди. У Каъбани бузишни якунига етказиш учун йўл олди. Шунда улар Аллоҳ таоло уларга бу ишни қилишга ижозат берганини тушундилар. Одамлар Каъбанинг пойдевори олдида келдилар ва уни бузишни охирига етказдилар. Пойдевор чуқур жойлашган эди. Унинг тубига етганларида яшил тошларга дуч келдилар. Уларнинг ҳар бири туянинг ўрқачига ўхшар ва бир-бирига зич жойлашган эди. Шунда бир киши келиб, уларни бир-биридан бир оз узоқлаштирмоқчи бўлди ва уларнинг орасига тешани қўйди. Пойдеворни қўзғатганида Макка батамом ҳаракатга келди. Одамлар кўрқиб кетиб, ортга чекиндилар ва пойдеворни ўз ҳолича қолдирдилар. Сўнг Каъбани куриб битказдилар. Ҳар бир қабила Каъбанинг тайин этилган қисмини кураб эди. Бироқ жамланган ҳалол пуллар Каъбани куриш учун етмади. Каъба биноси курилиши тугамаган эди. Шунинг учун Каъбанинг шимоли-ғарбий қисми – Алҳижрни қурмай қолдирдилар. Ҳозирги кунимизгача унинг тузилиши шундай. Каъбанинг икки эшиги бўлиб, улар фақат битта эшикни қолдириб, иккинчисини ёпиб ташладилар. Бирор киши ичкарига кириб олмаслиги учун деворларини бир оз баландлатдилар. Том билан беркитиб, яхшилаб ёпиб қўйдилар.



Шундай қилиб Каъбанинг курилиши охирига етди. У Иброҳим алайҳиссалом давридагидек бўлмади, моллари тугаб қолгани сабабли Алҳижр қисмини Каъбадан ташқарига чиқариб, уни бир оз бошқачароқ қилиб қурдилар. Каъбанинг курилишида барча қабила иштирок этди. Бироқ энг муҳим иш қолган эди. Бу Аллоҳ жаннатдан туширган, жаннатдан тушишини амр қилган тош эди. Бу тош дастлаб оқ бўлгани ва одамларнинг гуноҳлари туфайли қорайиб кетгани ҳақида ривоят мавжуд. Қабилалардан қайси бирлари тошни ўз ўрнига қўйиш борасида тортиша бошладилар. Ҳар бир қабила ўзини

бу ишни қилишга энг муносиб ҳисоблар эди.

Агар уларнинг энг муйсафиди бўлган Абу Умайя ибн Муғйра олдига қабилаларнинг энг олийжаноб одамларини йиғиб: «Агар тортишаётган бўлсангиз, келинг, шу ерга кирадиган биринчи кишининг сўзларига амал қиламиз. Олдимизга кирган биринчи киши ҳақамимиз бўлади», демаганида ораларидаги баҳс низога айланиб кетган бўларди. Улар кута бошладилар, бир оздан сўнг уларнинг ҳузурига одамларнинг энг афзали ва башариятнинг энг яхшиси – Муҳаммад алайҳиссалом кирдилар. У киши кирганларида одамлар ва улуғлар: «Бу ишончли киши ва биз унинг ҳукмига рози бўламиз», дедилар. Барчалари у кишининг айтганларига рози бўлдилар. Чунки Маккада ва унинг атрофида у кишини Содикул Амин – софдил, ишончли ва ростгўй деб атар эдилар.

Муҳаммад алайҳиссалом кирганларида у кишига қабилаларнинг келишмовчиликлари ҳақида хабар бердилар. У кишининг ҳикматларига боқинг: «Менга бир кийимни тўшаб беринглар», дедилар. Тўшаб бердилар. Сўнг унинг устига тошни қўйдилар ва ҳар бир қабиладан бир кишига бу кийимнинг бир четидан ушлашни амр қилдилар. Ҳар бир қабила аъзолари кийимнинг бир четидан тутди. Улар тошни шундай қилиб кўтардилар ва Каъбанинг бурчаги томон юзландилар. Тегишли жойга етганларида инсонларнинг энг хайрлиси Муҳаммад алайҳиссаломнинг шахсан ўзлари уни кўтариб, жойига ўрнатишларига ҳар бир қабила рози бўлди. Шундай қилиб Муҳаммад алайҳиссалом тошни олдилар ва ўз жойига ўрнатдилар. Шу тариқа буюк бино, бутун тарих давомида муқаддас ҳисобланган, Аллоҳ сақлаб қолган ҳамда Ер юзида мўъжизалардан бир мўъжиза бўлган улуғ иншоот бўлмиш Аллоҳнинг уйи, яъни Каъбанинг қурилиши ниҳоясига етди.

Аллоҳ таоло Қуръони каримда Каъба ҳақида шундай марҳамат қилади: **«Албатта, одамлар (ибодати) учун қурилган биринчи Уй – Бакка (Макка)даги муборак ва оламлар учун ҳидоят (манбаи) бўлмиш (Каъба)дир. Унда аниқ аломатлар – „Мақоми Иброҳим“ бордир. Унга (Каъбага) кирган киши омонда бўлур. Йўлга қодир бўлган одамлар зиммасида Аллоҳ учун Байтни ҳаж қилиш (фарзи) бордир»** (Оли Имрон, 96–97).

Одамларга Аллоҳ таолога ибодат қилишлари учун



қурилган биринчи уй бу Каъбадир. Унинг ҳидояти фақат бир умматга эмас, балки бутун оламгадир.

Бу қора ва муборак тош. Унга қўл теккизган ва ўпган киши учун у Қиёмат куни Аллоҳ ҳузурида гувоҳлик беради.

Ўша пайтда аҳли китобларнинг олимлари бу давр пайғамбар чиқиш замони эканини биргаликда таъкидлар эдилар. Уларнинг барчалари буни тасдиқлардилар. Улар ҳаттоки унинг белгиларини ҳам билардилар. Китобларнинг баъзи нусхаларида у кишининг исми қандай бўлса, шундайлигича келган. Таврот ва унинг турли нусхаларида, Инжил ва унинг ҳам барча нусхаларида – ҳар ерда – шу замон одамларга ваъда қилинган, уларни залолатдан нурга олиб чикувчи пайғамбарнинг чиқиш даври экани айтилган эди. Баъзи аҳли китоблар бу пайғамбар араблар юртидан чиқишини ўрганган ва билар эдилар. Баъзи нусхаларда Муҳаммад алайҳиссаломга ишора қилувчи матнлар ҳам зикр қилинган. Тавротнинг баъзи нусхаларида «Раб Синода ҳозир бўлди, Саъирда юксалди ва ўзини Фаран тоғида ёрқин намоён қилди», деб ёзилган эди.

52

Сино бу Мусо алайҳиссаломга ишора, Саъир Исо алайҳиссаломга ишора, Фаран тоғи эса Макканинг тоғидир. Бу Қадимги Аҳдда бор бўлиб, босма нусхасида ҳам мавжуд. Фақат шугина эмас. Баъзи нусхаларда пайғамбар ўз номи билан тилга олинган. Мисол учун, нусхаларнинг бирида Ер юзи Аҳмадга ҳамд айтиш билан тўлади ва у атрофидаги одамларга бошчилик қилади деб айтилган. Бу сўзларнинг барчаси Таврот ва Инжилнинг нусхаларида зикр қилинган. Яҳудийларнинг олимлари, роҳиблари ва руҳонийлари пайғамбарнинг чиқишини ва унинг вақти яқинлашувини биргалашиб ўрганганлар. Салмон Форсий (Аллоҳ у кишидан рози бўлсин) маъжусий бўлган, сўнг насронийликни қабул қилган – динини ўзга динга алмаштирган. У роҳиб олимлар, яҳудийларнинг олимлари ва руҳонийларнинг мажлисларида бўлган ва улар унга шу замонда пайғамбар чиқиши хабарини берганлар. «Уни қандай қилиб танийман?» деб сўраганида, улар: «У икки тошли ўлка ўртасидаги хурмозорлар ўсадиған ерда пайдо бўлади», деб жавоб бердилар. Улар унга Мадина шахрини ва ҳаттоки Салиъ тоғини тавсифлаб бердилар. Бу тоғ

Мадинада жойлашган ва у қадимги Тавротнинг нусхаларида ўз исми билан тилга олинган. Уларнинг бошқа нашрлари, нусхалари ва нақллари – барчаси шу даврни пайғамбарнинг чиқиш замони эканини тасдиқлар эди. Ҳаттоки Мадинанинг яҳудийлари Авс ва Хазраж қабилаларига: «Бу пайғамбарнинг чиқиш замонидир, биз унга эргашиб, сизларни у билан биргаликда ўлдирамиз», дея таҳдид қилар эдилар. Барча нарсалар унинг чиқишидан хабар берар эдилар. Бу ҳақда Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«Эсланг, Исо ибн Марям: „Эй Исроил авлоди! Мен Аллоҳнинг сизларга (юборган) пайғамбаридирман. (Мен) ўзимдан олдинги Тавротни тасдиқловчи ва ўзимдан кейин келадиган Аҳмад исмли бир пайғамбар ҳақида хушхабар берувчиман“, деган эди. Бас, қачонки, (Исо) уларга (пайғамбар эканига) ҳужжат (мўъжиза)ларни келтиргач, улар: „Бу аниқ сеҳр“, – дедилар»** (Саф, 6).

Мазуга оид калит сўзлар

1. Қурайшликлар орасида фақат Аллоҳ таологагина ибодат қиладиганлар ҳам топиларди.

2. Қурайшликлар орасида олийнасаб, ҳурматга сазовор, фозила бир аёл бор эди. Исми Хадича розияллоҳу анҳо бинти Хувайлид.

3. Майсара Муҳаммад ибн Абдуллоҳ исмли киши ҳақида хабар берди.

4. Хадича розияллоҳу анҳо қули Майсарани Муҳаммаднинг олдига „ўз мулкини Шомга олиб бориб савдо қилиш таклифи“билан юборди.

5. Сафар давомида Майсара у кишидан ҳайратланарли кўп нарса кўрди.

6. Пайғамбар алайҳиссалом дарҳол ўз амакилари Ҳамза, Абу Толиб ва бошқаларнинг олдига маслаҳатлашиш учун бордилар.

7. Муҳаммад алайҳиссалом Хадича розияллоҳу анҳо билан ширин ва гўзал ҳаёт кечирдилар.

8. Варақа: «Эй Хадича, Аллоҳ ҳаққи, ўйлайманки, Муҳаммад бу жамоанинг пайғамбари бўлади. Шу замонда пайғамбар чиқиши менга маълум. Бу унинг замонидир. Бу Муҳаммад бўлади деб ўйлайман», деди. Хадича розияллоҳу



анҳо бу хабардан бағоят хурсанд бўлиб кетди.

9. Каъбага ўғри тушди!

10. Каъбанинг қурилишида барча қабила иштирок этди. Бироқ энг муҳим иш қолган эди.

11. Шундай қилиб Пайғамбар алайҳиссалом тошни олдилар ва ўз жойига ўрнатдилар.

12. Мадинанинг яҳудийлари Авс ва Ҳазраж қабилаларига «Бу пайғамбарнинг чиқиш замонидир, биз унга эргашиб, сизларни у билан биргаликда ўлдирамыз», дея таҳдид қилар эдилар.

Мавзуга оид хулосалар

1. Ҳамма халқларнинг ичида оз бўлса ҳам, ҳақиқатни топишга интилувчилар бор.

2. Излаган одам топади.

3. Яхши оталар фарзандларининг ҳақ йўлда бўлишини сўраб, Аллоҳга илтижо қиладилар.

4. Бир ҳодиса юз беришидан олдин унинг аломатлари кўринади ва буни фаросатли одамлар сезадилар.

5. Гўзал хулқли эркакларга аёллар кўпроқ интиладилар.

6. Муҳим ишларни маслаҳат билан амалга оширган маъкул.

7. Фаросатли хотин ўз оиласи учун кўп яхши ишлар қила олади. Фаросатсизи эса бунинг аксини қилади.

8. Билимли кишилар ўз билганларини яширмай халққа билдиришлари лозим.

9. Фазилатли кишилар ўз билим ва кучларини халқни бирлаштиришга сарфлайдилар.

МУҲАММАД АЛАЙҲИССАЛОМГА ВАҲИЙНИНГ КЕЛИШИ

Ер юзида ширк жуда кенг тарқалган, одамлар Аллоҳга сажда қилишни қўйиб, бут-санамларнинг атрофида айланишар, уларга сифинишар эди. Аллоҳдан бошқасига қурбонлик қилинар, Аллоҳ таолодан бошқасига дуо қилинар, Ундан эмас, бошқа ожиз нарсалардан ёрдам сўралар эди. Шайтонлар ва жинлар ер юзида мустаҳкамланиб олиб, осмонга кўтарилиб туришарди. Улар фаришталарнинг суҳбатларини эшитиб олиш учун осмондаги тинглашга қулай жойларга ўрнашиб олар эдилар. Шунингдек, одамларни ширкка бошлаш учун сеҳргар, фолбин, коҳин ва мунажжимлар билан ҳамкорлик қилардилар. Бу давр ер юзидаги шайтонлар учун ҳам, осмонга кўтарилувчи шайтонлар учун ҳам энг яхши давр эди. Бироқ еру кўкда ажабланарли бир ҳодиса рўй берди. Осмон уни қўриқлаб турувчи фаришталар билан тўлган эди. Ерда жуда муҳим воқеа юз бермоқчи. Ерда, олдиндан хабар берилганидек, инсониятнинг аҳволини ўзгартирувчи ҳодиса рўй беради. Бу ҳақда жин ва шайтонлар тилидан Қуръони каримда шундай марҳамат қилинади: **«Бизлар (фаришталардан ваҳийни эшитиб олиш учун) осмонга дахлдор бўлган эдик, унинг кучли қўриқчи (фаришталар ва (жинларга отилувчи учар) юлдузлар билан тўла эканини кўрдик. Биз (илгари) ундан (осмондаги баъзи) жойларга (фаришталар сўзларини) эшитиб олиш учун ўтириб олар эдик. Энди ҳозир (Муҳаммад пайғамбар бўлгач) кимки (қайси жин) тингламоқчи бўлса, ўзини кузатиб турган бир (учар) юлдузни топар»** (Жин, 8–9).

Авваллари биз яширинча қулоқ солиб эшитиб олар эдик ва бизга деярли ҳеч нарса халақит бермас эди. У ерда қўриқчилар кўп бўлмас ва улар бу қадар кучли эмас эдилар. Осмон ҳам шу вақтга қадар бу каби жиддий қўриқланмаган эди. Нималар бўляпти? Ер юзи гўёки улуғ бир ишга тайёрланаётгандек эди. У гўёки буюк ҳодисага тайёрланаётгандек эди. Осмондаги қўриқчилар қаттиққўлроқ бўлиб қолдилар. Осмонга етишмасликлари учун жинларга учқунларни ота бошладилар.

Ҳозир эса, эй жинлар, учқунлар сизларни пойлаб туради ва сизларга улоқтирилади. Юлдузлар билан зийнатланган

осмон айни пайтда қўриқланмоқда. Жинлар осмондан қоча бошладилар. Улар: «Нималар бўляпти?» дея бир-бирларидан сўрадилар. Жинлар шу дамда рўй берадиган ўша буюк ҳодисани излаб ер юзида тарқалдилар. Осмон ўзгарди. Қўриқчилар эса кучлироқ бўлдилар. Ҳар ердан бизга учқун отмоқдалар. Демак, яқин орада ажиб бир ҳодиса рўй беради. Дарҳақиқат, бу Аллоҳнинг жамики башариятга тушадиган марҳаматидир.

* * *

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан ғаройиб ҳоллар юз бера бошлади. Масалан, ухлаганларида тонгда ўнгидан келадиган туш кўрар эдилар. У киши кароматли тушлар кўрмоқда эдилар. Бу ҳайратланарлидир. Бу ҳол бир ёки бир неча марта юз бериши мумкин, бироқ бу нарсa Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламда кўп маротаба такрорланаётганди. Нима учун бундай бўляпти? У зот буюк ҳодисага тайёр бўлишлари учун шу ҳолатни бошдан кечираётган эдилар. Чунки Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам яқин орада бунданда улканроқ нарсани кўришларига тўғри келади. Башоратли тушлар у кишини тайёрлаётган эди. Шу тариқа Пайғамбаримиз ҳаётларида янги боскич, яъни мўъжизалар ва ўзгаришлар даври бошланди. Тез орада коинот сиз туфайли ўзгаради, эй Расулуллоҳ! Сўнг жуда кўплаб ўзгаришлар содир бўлади. Баъзан у зот узоқларга кетиб, одамлардан четланар эдилар. Саҳрода юрганларида тошларнинг ўзларига салом бераётганини эшитар эдилар. Аллоҳу акбар! Ҳаттоки тошлар сизга салом бермоқда, эй Расулуллоҳ! Жонсиз буюмлар у зотнинг қадр-қимматларини билмоқдалар. Аллоҳ таолога тасбеҳ айтадиган тошлар Унинг пайғамбари Муҳаммад алайҳиссаломнинг ҳам ҳаққини биладилар ва унга салом берадилар, олқишлайдилар. Осмонда Аллоҳ таоло ҳамда фаришталар у зотга салавот айтар эканлар, нима учун тошлар Расулуллоҳга салом йўлласин? Тошлар ёнидан ўтар эканлар, улар у зотга салом берадилар. Ота-онам у зотга фидо бўлсин! У зот жамики инсониятнинг энг яхшисидирлар. Айнан у кишини Раб азза ва жалла барча одамлар орасидан танлаб олди. Аллоҳ таоло Муҳаммад алайҳиссаломдан афзалроқ кишини яратмади. Фақат шугина эмас. Расулуллоҳ ширкни ва ширк аҳлини

ёқтирмас, одамларнинг бундай мункар, фаҳш ва ширк ишларни бажараётганларини кўриб, қабул қила олмас эдилар. Шунда одамлардан йироқлашиб, Ҳиро деб номланган ғорга борар эдилар. У ерда ўтириб, туну кунларини ўтказар эдилар. У ерда нима қилганлар? Аллоҳ билгувчи. Балки Раббилари азза ва жаллага ибодат қилгандирлар?! Балки Аллоҳ у зотга ўргатгандек тасбеҳ айтгандирлар?! Балки Аллоҳ илҳом қилганидек махлуқотлар ҳақида тафаккур юритгандирлар?! У зот фаҳш ва мункар ишларни қилмасдан, соф фитратда яшар эдилар. Ҳеч қачон ширк келтирмаганлар. Ширк ва мушриклардан ўзларини четга олиб, туну кунларини ғорда, ўзлари ва Раббилари азза ва жалла билан танҳо қолган ҳолда ўтказар эдилар. Пайғамбар алайҳиссалом ҳаётлари ўзгаришининг бошланиши мана шундай бўлди.

* * *

Муҳаммад алайҳиссалом ширк ва мушриклардан узоқлашган ҳолда хилватни, ёлғизликда қолишни яхши кўрар, ҳар йили бир ойни тамоман Ҳиро ғорида ўтказар эдилар. Тоққа чиқиб, вақтларини ғорда ибодат қилиш билан ўтказар эдилар. У зотга ким таом келтирар эди? Завжалари Ҳадича розияллоҳу анҳо. У киши таом ва сув келтириб берар эди. Пайғамбаримиз алайҳиссалом нима қилар эдилар? Ҳалигача ваҳий тушмаган, ҳалигача пайғамбар эканликлари билдирилмаган бўлса... Ўқишлари учун Қуръон ва адо этишлари учун бирон намоз ҳам йўқ эди. Бироқ у зот Аллоҳ таолонинг яратган нарсалари ҳақида тафаккур юритар ва Аллоҳ таолони бутун қалблари билан зикр қилар эдилар. Бу ҳақда Қуръони каримда шундай марҳамат қилинади: **«Улар туриб ҳам, ўтириб ҳам, ётиб ҳам Аллоҳни зикр этадилар ва осмонлару Ернинг яратилиши ҳақида фикр юритадилар (ва дуо қиладилар:), „Эй Раббимиз! Бу (қоинот) ни беҳуда яратмагансан. Сен (айблардан) пок зотдирсан. Бас, бизни дўзах азобидан сақлагин!“»** (Оли Имрон, 191).

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам бу ғорда нима билан машғул бўлганлари фақатгина ўзлари ва Раббилари ўртасидаги сирдир. Қул танҳо ўзи ва Раббиси билан қолган ёлғизликдан ҳам чиройлироқ манзара борми? Ҳар йил, тамоман бир ой у зот ўз имонларини, Раббилари ва унинг тавҳидига бўлган ишончларини кўпайтириб бордилар.



Бутун ҳаётлари давомида Набий алайҳиссалом ширк ва мушрикларнинг ишларини қабул қилмадилар. Аксинча, у зот ширк ва ширк аҳлидан узоқлашиш билан лаззатландилар. Ўтирган жойлари қоронғи, зулмат макон бўлса ҳам, Аллоҳнинг махлуқотлари ҳақида тафаккур юритиш ҳамда қалбдан бўлса-да, Аллоҳни зикр қилиш билан ёритилган эди. Пайғамбар алайҳиссалом шу тариқа вақтларини ўтказар, бу маконда, яъни Хиро ғорида ўтириб роҳатланишда давом этар эдилар.

* * *

Кунларнинг бирида, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ўша вақтда 40 ёш эдилар, ўша ғорда Аллоҳ таолога ибодат қилаётган эдилар. Тўсатдан бир фаришта келиб у зотни каттиқ кучдилар. Уларга: «Ўқи!» деди. «Ўқишни билмайман», дедилар. Шу калималар орқали башариятга Аллоҳ таолонинг раҳмати туша бошлади. Бу калима орқали Аллоҳ таоло тарих оқимининг ўзгаришига изн берди. Бу калима орқали Аллоҳ таоло махлуқотларини раҳм қилишга изн берди. Шу фурсатдан эътиборан ваҳий туша бошлади. Шу ондан раҳматлар ёғила бошланди. «Ўқи!» «Мен ўқишни билмайман», дедилар. У кимса иккинчи марта қисиб, «Ўқи!» деди. «Мен ўқишни билмайман», дедилар. Набий кўркаётган эдилар. Нималар бўляпти ўзи? У: «Ўқи!» дер эди. Набий ўқишни билмас ва: «Мен ўқишни билмайман», дер эдилар. Шунда Жаброил алайҳиссалом Куръоннинг илк оятларини тиловат қила бошлади: **«Ўқинг (эй Муҳаммад! Бутун борлиқни) яратган зот бўлмиш Раббингиз исми билан! (У) инсонни лахта қондан яратди. Ўқинг! Раббингиз эса қарамлидир. У инсонга қалам билан (ёзишни ҳам) ўргатди. У инсонга билмаган нарсаларини билдирди»** (Алақ, 1–5).

Муҳаммад алайҳиссалом бунини эшитиб қўқиб кетдилар. Бу қандай сўзлар бўлди? Бу сўзлар ғайриоддий: шеър ҳам эмас, одамларнинг гапларига ҳам ўхшамайди. Шу онда ерга нур таралди. Шу дамдан Аллоҳ таолонинг раҳмати инсоният тарихини тамоман ўзгартириш учун Ер юзига нур каби тарқала бошлади. Шунда Аллоҳ таоло Ерга раҳмат назари билан боқди. Аллоҳ таоло: «(Эй Муҳаммад!) **Биз сизни (бутун) оламларга айни раҳмат қилиб юборганмиз**», деб марҳамат қилди (Анбиё, 107).

Аллоҳу акбар! Бу кунда Аллоҳ таоло башариятга ваҳий тушишига изн берди. Аллоҳу акбар! Ушбу кунда Аллоҳ таоло башариятни залолатдан, ширк ва фасод ботқоғидан қутулишига ҳамда Муҳаммад алайҳиссалом орқали раҳм қилинишига изн берди. Аллоҳу акбар! Бу кунда Аллоҳ Рухул Амин – фаришталарнинг энг афзали ва саййиди бўлган Жаброил алайҳиссаломга махлуқотларининг саййиди ва энг афзали ҳисобланмиш Муҳаммад алайҳиссаломнинг олдиларига тушишга амр қилди. Пайғамбаримиз бу оятларни эшитдилар ва завжалари Хадича розияллоҳу анҳонинг уйига қайтишни хоҳлаб қолдилар. Йўлда кета туриб Жаброил алайҳиссаломни иккинчи марта, аниқ кўрдилар. Айтишларича, унинг ҳар бири уфқни беркитувчи 600 та қаноти бор эди. У ўзини Жаброил алайҳиссалом – Рухул амин экани хабарини берди ва: «Ҳақиқатан сиз, эй Муҳаммад, бу умматнинг Набийси ва Расулисиз», деб айтди. Бу ҳақда Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«Уни Рухул-амин (Жаброил алайҳиссалом) олиб келиб, огоҳлантирувчи (пайғамбар) лардан бўлишингиз учун қалбингизга туширди, у аниқ араб тилида эди»** (*Шуаро, 193–195*).

Бу ушбу уммат тарихи ва умуман, жамики инсоният тарихидаги энг олий лаҳзалардан бири эди. Бу қандай ҳам гўзал лаҳзалар, қандай ҳам бахтли соатларки, унда фаришталар саййиди башарият саййиди билан учрашса! Ва илк бор ундан Аллоҳ таолонинг калималарини эшитса! Айтишларича, бу лаҳзалар Рамазон ойида бўлган. Бошқа ойларда бўлган деювчилар ҳам бор. Бироқ, муҳими шуки, шу пайтдан эътиборан ваҳий келиб турди ва Қуръон нозил бўла бошлади. Бу Қуръоннинг энг биринчи тушиши эди. Набий алайҳиссалом уни эшитдилар, Хадича розияллоҳу анҳонинг уйига қайтишга шошдилар.

* * *

Набий алайҳиссалом кўрган нарсаларидан таъсирланган, кўркқан ва хавфсираган ҳолларида Хадича розияллоҳу анҳонинг уйига шошдилар. У киши нимани кўрдилар? Кимга айтиб берадилар? Хадича розияллоҳу анҳога, чунки у киши Пайғамбаримизнинг завжалари ва умр йўлдошларидир. Кўрган нарсаларини айтиб бердилар. «Эй Абу Қосим, нимани кўрдингиз, қандай ҳодиса рўй берди, менга



хабарини беринг», дедилар Хадича розияллоху анҳо онамиз. Пайғамбаримиз кўрган нарсаларини сўзлаб бердилар. Бўлган воқеани айтиб берганларидан сўнг аёллари: «Хурсанд бўлинг, эй Абу Қосим, хурсанд бўлинг! Дарҳақиқат, Аллоҳ ҳеч қачон сизни шарманда қилиб қўймайди. Чунки сиз қариндошларингиз билан алоқаларни боғлаб турасиз, ожизнинг оғирини енгил қиласиз, фақирларга ёрдам бериб турасиз, одамларга меҳмондўстлик қиласиз ва уларга тақдир қийинчиликларини енгиб ўтишда қўмаклашасиз. Хурсанд бўлинг, Аллоҳ ҳеч қачон сизни шарманда қилиб қўймайди», дедилар. Тинчланганларидан сўнг Хадича розияллоху анҳо: «Амакимнинг ўғли Варақа ибн Навфалнинг олдида борсак, нима дейсиз? У киши кексайиб қолган ва кўзлари кўр бўлса ҳам, Таврот ва Инжилни ўрганиб чиққанлар ҳамда аҳли китоблардан таълим олганлар», дедилар. Бу кишининг илми бор эди. Илгарироқ у Хадича розияллоху анҳога ҳозир пайғамбар чиқадиган замон эканини айтиб, эҳтимол Муҳаммад ўша пайғамбар бўлишига умид қилган эди. Ҳозир Хадича розияллоху анҳо Варақа ибн Навфалнинг сўзларини ёдга олдилар ва севимли хожалари Муҳаммад алайҳиссаломни олиб, Варақанинг ҳузурига бордилар. «Эй амакимнинг ўғли, жиянингизни эшитиб кўринг, айтадиган гапларини тинглаб кўринг», дедилар. Варақа: «Нима кўрганингни менга айтиб бер, эй Муҳаммад», деди. Набий алайҳиссалом ғорда кўрганларини, у ерда содир бўлган ҳодисани ва Хадича розияллоху анҳонинг уйи томон келаётганларидаги воқеани аниқ ва батафсил сўзлаб бердилар. Варақа у зотга: «Хурсанд бўл! Бу Мусо алайҳиссаломга юборилган фариштанинг ўзидир! Мусо алайҳиссаломнинг олдида тушган фаришта ҳозир сенинг олдингга тушибди», деди.

Кимнинг олдида тушди? Набийларнинг энг охири ва расулларнинг саййиди Муҳаммад алайҳиссаломнинг олдиларига тушди. Ҳозир Набий бу хабарларни қабул қилиб олмоқдалар. Улар эса енгил эмас. Тўғри, у зот бунга тайёрланган эдилар, бироқ хабарнинг ўзи улкан. Тўсатдан у кишига: «Сен ушбу умматнинг пайғамбарисан», дейилди. Бу енгил сўзлар эмас. Сўнг кексайиб қолган Варақа ибн Навфал: «Қани энди ёш йигит бўлсам, қани энди халқнинг сени ҳайдайдиган вақтга қадар тирик қолсам, сенга ёрдам бериш

учун қўлимдан келган барча ишни қилган бўлар эдим», деди. Набий алайҳиссалом ҳайрон бўлдилар: «Нима, қавмим мени ҳайдаб чиқаришадими? Нима учун мени ҳайдайдилар? Ахир мен содиқул амийн бўлсам, ахир мени ҳамма яхши кўрса, мен уларнинг саййидларининг авлоди бўлсам? Нима учун қавмим мени ҳайдай бошлайди? Мен уларга нима қилдим?» Варақа у кишини бу ишга тайёрлаш мақсадида: «Сен олиб келгандек нарса билан бирор киши келса, у билан доимо душманларча муносабатда бўлганлар», деди. Чунки Варақа аҳли китобларнинг илмини ўрганган ва пайғамбарлар тарихини ўқигани учун ушбу нарсалардан хабардор эди.

Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **«Биз (Сиздан олдинги) ҳар бир пайғамбар учун (ҳам) жиноятчи кимсалардан мана шундай душман(лар) қилганмиз. Раббингизнинг Ўзи етарли раҳнамо ва ёрдамчидир!»** (Фурқон, 31).

Пайғамбарларга Аллоҳ таолодан бошқа ким ҳам ёрдам берар эди. Яъни хотиржам бўлинг, эй Муҳаммад, яқин орада Аллоҳ таоло сизга ёрдам беради: **«Албатта, Биз пайғамбарларимизга ва имон келтирган зотларга дунё ҳаётида ҳам, гувоҳлар (ҳозир бўлиб) турадиган кунда (киёматда) ҳам ёрдам берурмиз»** (Ғофир, 51).

Пайғамбаримиз кўзларига кўринган кимса жин ҳам, шайтон ҳам эмаслиги хабарини билдилар. Бу кўзга кўрингандек туюлган ёки тушда кўрилган нарса ҳам эмас эди. «Эй Муҳаммад, билингки, сиз шу кундан бошлаб ушбу умматнинг пайғамбарисиз». Бу хабар оғир ва унинг масъулияти улкан эди. Киши тўсатдан ушбу умматнинг пайғамбари эканини ва у эшитган нарса Аллоҳнинг ваҳийси эканини билиши осон эмас.

* * *

Расулulloҳ алайҳиссалом одатдагидек Ҳиро ғорида Аллоҳ таолога ибодат қилар эдилар. Ўзлари ҳақида қуйидаги воқеани сўзлаб бердилар: Бир куни уйларига ёлғиз қайтаётганларида у зотни кимдир «Эй Муҳаммад!» деб чакирганини эшитдилар. Ўнг томонига қарадим ва ҳеч кимни кўрмадим. Сўнг чап томонга ўгирилиб қарадим ва ҳеч кимни кўрмадим. Олдинга ва ортга қарадим, бироқ ҳеч кимни кўрмадим. Набий ёлғиз ўзлари ёнларида ҳеч ким бўлмаган бу маконда исмларини айтиб





чақираётган овозни эшитиб «Мени ким чақиряпти?» дедилар. Шунда Пайғамбаримиз алайҳиссалом осмонга қарадилар ва тепаларида Жаброил алайҳиссаломни ҳақиқий суратда кўрдилар. Бу ҳар бири уфкни тўсувчи 600 қанот соҳиби бўлган Жаброил алайҳиссалом эди. Бу Иброҳим, Мусо, Исо, Закариё, Яҳё, Исмоил алайҳимуссалом ва бошқа пайғамбарларга зоҳир бўлган Жаброил алайҳиссалом эди. Бу ваҳий билан келувчи фаришта Жаброил алайҳиссаломнинг худди ўзгинаси эди. Бу ҳақда Куръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«Унга (тиловатни) мустаҳкам қувватга эга бўлмиш зот (Жаброил алайҳиссалом) таълим берди. (У) ҳусн ва иқтидорга эга (фаришта)дир. Бас, у (асли суратига) кирди. Ўзи олий (мақомдаги) уфқда эди. Сўнгра яқинлашиб, пастлади. Бас, (Муҳаммадга) икки камон оралиғидек ёки (ундан ҳам) яқинроқ бўлди. Бандасига (Муҳаммадга) Аллоҳ туширган ваҳийни келтирди. Кўрган нарсасида қалби ёлғончи бўлмади. (Кўзлари билан Жаброил алайҳиссаломни ва қалб билан Аллоҳни кўрдилар)»** (*Нажм, 5–11*).

Жаброил алайҳиссалом Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламга Аллоҳ таолонинг изни билан ваҳий келтирар эди. Аллоҳ истаган нарсанигина етказар эди. Расулуллоҳ алайҳиссалом Жаброил алайҳиссаломни илк бор ҳақиқий қиёфада кўрганларида Хадича розияллоҳу анҳонинг уйига шошдилар ва: «Мени ўраб қўйинглар, мени ўраб қўйинглар, мени буркаб қўйинглар, мени буркаб қўйинглар», дедилар. Шунда Аллоҳ таоло куйидаги оятни нозил қилди: **«Эй (либосларига) бурканиб олган киши (Муҳаммад!) Туринг-да, (инсонларни охират тўғрисида) огоҳлантиринг, Раббингизни улуғланг, либосларингизни покланг, бутлардан йироқ бўлинг, (бераётган нарсангизни) кўп санаган ҳолингизда эҳсон қилманг, Раббингиз учунгина сабр қилинг!»** (*Муддассир, 1–7*).

Аллоҳ таоло Расулини ва унинг аҳволини тавсифлаган ҳолда у зотни ўраниб, бурканиб ётувчи деб атади. Ота-онам у зотга фидо бўлсинлар! Ваҳийлар тушишда давом этар эди. Ваҳийлар анбиё ва расулларга Аллоҳ истаган турли йўллар билан берилган. Инсон фақат ваҳий орқалигина Аллоҳ билан сўзлашиши мумкин. Аллоҳ инсон билан тўғридан-тўғри сўзлашмайди, фақат ваҳий ва тушлар воситасида мулоқот

қилади. Пайғамбарларнинг тушлари эса башоратли бўлган. Аллоҳ Ўзи истаган нарсани пайғамбарларнинг кўнгилларига солади ёки ҳижоб, яъни парда ортидан суҳбатлашади ёхуд расул юборади. Бу ҳақда Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«Инсон билан Аллоҳ (бевосита) сўзлашиши мумкин эмас. Фақат ваҳий орқали ё парда ортидан ёки элчи (фаришта) юбориб, изни билан хоҳлаган нарсани ваҳий қилиши мумкин. Албатта, У (шаъни) олий ва ҳикмат соҳибидир»** (*Шўро, 51*).

Набий алайҳиссалом ўзларига юборилаётган ваҳийлардан роҳатланар, хузур-ҳаловат топар эдилар. Нима учун? Чунки бу Аллоҳ таолонинг каломи эди. Қандай қилиб бундан роҳатланмасинлар? Ваҳий узоқ вақт, кетма-кет келиб турди. Сўнг Расулуллоҳга келадиган ваҳийлар тўхтаб қолган вақт ҳам бўлди. Бу бир неча кунга чўзилди. Пайғамбарликнинг дастлабки кезларида пайғамбарлик ваколати юкланганини эшитган одамлар орасида бунга ишонганлар ва бунга ёлғон деб билганлар ҳам бор эди. Бир аёл Пайғамбаримиз алайҳиссаломни мазах қилди ва: «Сенга келадиган шайтонинг қани?» деди. У кимни истехзо қилди? Жаброил алайҳиссаломни, ўз қанотлари билан бир халқни тўнтариб ташлаган, биргина кичкириғи билан бутун бошли қавмни нобуд қилган, фаришталарнинг саййиди Жаброил алайҳиссаломни мазах қилди. Бу аёл: «Қани у шайтон? Афтидан у сени ёмон кўриб қолганга, яъни сени ташлаб кетганга ўхшайди», дея уни тавсифлади. Расулуллоҳ бир, икки, уч, тўрт кун кутдилар. Жаброил алайҳиссаломни кутдилар. Бироқ Жаброил алайҳиссалом келмади. Келмагани учун хавотирга тушдилар ва хафа бўлдилар. У зот Аллоҳ таолодан келайтган ваҳийдан лаззатланар эдилар. Шунда Пайғамбаримиз алайҳиссаломнинг қалбларини хотиржам қилиш учун Қуръон туша бошлади. Аллоҳ қасам ичади: **«Қасамёд этурман чошгоҳ вақти билан ва (ўз зулмати билан атрофни) қоплаб турган тун биланки, (эй Мухаммад!) Раббингиз сиздан воз кечгани ҳам йўқ, ёмон кўриб қолгани ҳам йўқ! Албатта, сиз учун охират (саодати) дунё (фароғати)дан яхшироқдир. Яқинда Раббингиз сизга (шундай неъматларни) ато этурки, сиз, албатта, (ундан) рози бўлурсиз»** (*Зухро, 1–5*).



Раббинг сени ташлаб қўйгани йўқ, эй Муҳаммад! Сен башариятнинг афзалисан! Сен Пайғамбарларнинг саййидисан! Сен Одам болаларининг саййидисан! Аввалги ўтганлар ва келажак авлодларнинг саййидисан! Шундай экан, қандай қилиб Раббинг сени ташлаб қўйсин? Эй Муҳаммад, яқин орада Раббинг сени мукофотлайди ва У сени ташлаб қўйгани йўқ. Бу даврда ваҳийнинг тўхтатиб қўйилиши фақат Аллоҳнинг ўзигина биладиган ҳикмат туфайли бўлган. Шу тариқа Набий алайҳиссалом Жаброил алайҳиссалом олиб келадиган Аллоҳ таолонинг сўзларидан иборат ваҳийни қабул қилиб, ҳузур қилар эдилар.

Мазуга оид калит сўзлар

1. Ер юзида ширк жуда кенг тарқалганди.
2. Бироқ еру кўкда ажабланарли бир ҳодиса рўй берди.
3. Жинлар осмондан қоча бошладилар.
4. Башоратли тушлар у кишини тайёрлаётган эди.
5. Ҳар йили бир ойни тамоман Ҳиро ғорида ўтказар эдилар.
6. Қул танҳо ўзи ва Раббиси билан қолган ёлғизликдан ҳам чиройлироқ манзара борми?
7. Тўсатдан ёнларига бир кимса кирди. Кирган ким эди?
8. Хурсанд бўлинг, эй Абу Қосим, хурсанд бўлинг!
9. Оқилалик, ҳикмат ва имонда ким ҳам Хадича розияллоҳу анҳога тенг кела оларди?
10. Аллоҳ инсон билан тўғридан-тўғри сўзлашмайди, фақат ваҳий ва тушлар воситасида мулоқот қилади.

Мавзуга оид хулосалар

1. Аллоҳ коинотни яратиб ўз ҳолига ташлаб қўймаган. Балки уни доимо назорат қилиб туради.
2. Муҳим воқеалар юз беришидан олдин унинг аломатлари кўринади.
3. Мусулмон одамнинг кўраётган тушлари бежиз бўлмас.
4. Инсон кўпинча фикр-ўйларини жамлаб олиш учун ёлғиз қолишга эҳтиёж сезади.
5. Аёл кишидаги оқилалик ва фаросатлилик сифати доимо ардоқлидир.
6. Аллоҳнинг ақлларни лол қолдирадиган даражадаги махлуқотлари бор.



7. Аллоҳ инсон билан тўғридан-тўғри сўзлашмайди, балки ваҳий ва тушлар воситасида мулоқот қилади. Пайғамбарларнинг тушлари эса башоратли бўлади. Аллоҳ Ўзи истаган нарсани Пайғамбарларининг кўнглига солади ёки парда ортидан суҳбатлашади, ёхуд фаришта юборади.



ИСЛОМГА ДАЪВАТНИНГ БОШЛАНИШИ



Рисолат келганидан сўнг Муҳаммадалайҳиссалом ўзларига яқин инсонларни Ислом динига чакира бошладилар. Ўйлаб кўринг-чи, у кишига энг яқин инсон ким? Бу – биргаликда қарийб 20 йил умргузаронлик қилган завжалари Хадича розияллоху анҳо бинти Хувайлид розияллоху анҳодир. Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳивасаллам бу аёлда ўзларига ёқмайдиган бирор нарсани кўрмадилар ва у кишига нисбатан кучли муҳаббат ҳиссини туйдилар. Исломга чақиришлари биланоқ Хадича розияллоху анҳо Исломни қабул қилдилар. У киши Исломни дарҳол қабул қилдилар ва Исломнинг ярмига, яъни иккинчи қисмига айландилар. Биринчи қисми Муҳаммад соллаллоху алайҳи ва саллам бўлиб, иккинчи қисми аёллари эди. Қурайшликлар у зотга зарар етказган пайтлари Хадича розияллоху анҳо онамиз Пайғамбаримизни сабр қилишга чакирар, сабрга чорлардилар. Бу аёл ким? Бу – ўз мол-мулкини ушбу дин учун, вақти, ҳаёти ва бор-будини Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам учун қурбон қилган аслзода аёл, Хадича розияллоху анҳо бинти Хувайлид. Исломга даъват қилинганлари ҳамоноқ уни қабул қилдилар ва хожаларини сабрга чорлаб, Қурайш кофирлари етказаётган озорларни енгиллатиб турдилар. Набий алайҳиссалом бу аёл туфайли анча таскин топдилар. Хадича розияллоху анҳога қаттиқ боғланиб қолганлари сабабли умрларининг охирига қадар уни унутмадилар. То ҳаётдан кўз юмгунларигача доимо қўллаб-қувватлаб турган Хадича розияллоху анҳони ёддан чиқармадилар. Кейинчалик уйланган ва то вафотларига қадар бирга бўлган Ойша розияллоху анҳо ҳам шундай эътироф этгандилар: *«Расулуллоҳ Хадича розияллоху анҳони ҳеч ҳам эсдан чиқармадилар, чунки у Пайғамбар алайҳиссаломни шундай қўллаб-қувватлаган эдики, эҳтимол бу кўмакни эркак киши шу даражада қила олмас эди».*

* * *

Кунларнинг бирида Муҳаммад соллаллоху алайҳи ва саллам ўз уйларида, яъни Хадича розияллоху анҳо онамизнинг уйларида ўтирганларида ҳузурларига Жаброил алайҳиссалом келди ва деди: «Эй Муҳаммад, ҳозир олдингга

Хадича розияллоху анҳо келади, олдингга киради. Унга Раббисидан саломни етказиб қўй». Аллоҳ таоло кимга тинчлик ва салом йўлламоқда? Хадича розияллоху анҳога! У Исломни қабул қилганларнинг биринчисидир. Сўнг яна: «Уни жаннатдаги шовқин ва чарчоқдан холи, инжу маржон, марвариддан бўлган уй билан хурсанд қил», деди. Хадича розияллоху анҳо кирганларида Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам уни бу хабар билан хурсанд қилдилар ва шундай дедилар: «Дарҳақиқат, Аллоҳ таоло сенга салом йўлламоқда ва сенга жаннатдаги уйинг хушхабарини бермоқда». Хадича розияллоху анҳонинг жавобларига боқинг! У киши: «Дарҳақиқат, Аллоҳнинг Ўзи Саломдир!» «Унга ҳам салом бўлсин», демадилар. «У Саломдир, салом, яъни тинчлик-омонлик Ундандир», дедилар. Сўнг: «Жаброил алайҳиссаломга ҳам салом», дедилар. Пайғамбаримиз у кишини жаннатдаги уй билан севинтирдилар. Дарҳақиқат, у киши бунга лойиқдилар. Пайғамбаримиз у кишидан рози ҳолда ва хотиржам ҳаёт кечирдилар. У зот Хадича розияллоху анҳодан ҳеч бир жанжал ва малолликни кўрмадилар. Шунинг учун ҳам бу аёлга жаннатдаги уй хушхабари берилди.

Муҳаммад алайҳиссалом билан яна ким яшар эди? Пайғамбаримиз билан бирга 10 ёшли болакай яшарди. У ким? Бу – амакиларининг ўғли Али ибн Абу Толиб розияллоху анҳу. Унинг ёши 10 да. Нима учун у Пайғамбаримиз билан бирга яшарди? Чунки йилларнинг бирида курайшликларга қаҳатчилик етди. Шунда Пайғамбаримиз амакилари Аббоснинг олдига бордилар ва дедилар: «Эй амаки, Абу Толибнинг фарзандлари кўп. Ҳар биримиз кафилликка биттадан бола олсак нима бўлади?» Аббос қарамоғига Жаъфар ибн Абу Толибни олди. Пайғамбаримиз эса Али ибн Абу Толиб розияллоху анҳуни олдилар. Ўшанда Али кичик ёшда эди. Шундай қилиб Али розияллоху анҳу Пайғамбаримиз қарамоғида ва ғамхўрликлари остида яшади. Набий соллаллоху алайҳи ва саллам уни пайғамбар бўлгунларига қадар тарбияладилар. Уни Исломга даъват этганларида, у Исломни иккиланмасдан қабул қилди. У эркаклар ичида Ислом динини қабул қилган энг биринчи боладир. У Исломни Набий соллаллоху алайҳи ва салламдан ўрганди. Хадича розияллоху анҳо Исломга кирдилар, Али

розияллоху анху Исломга кирди! Нақадар гўзал уй бу! Нақадар яхши уй бу! Аллоҳ таоло Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламнинг Мория Қибтиядан туғилган Иброҳим исмли ўғилларидан ташқари барча фарзандлари Хадича розияллоху анҳодан бўлишини тақдир қилиб қўйган эди. Барча фарзандларининг онаси Хадича розияллоху анҳо экан, Муҳаммад алайҳиссалом қандай қилиб у аёлни севмасинлар? Қолаверса, у киши жамики моллари ва жонларини у зот ва Ислом учун қурбон қилган бўлсалар.

Айни пайтда фақатгина уч киши Исломда эди: Муҳаммад соллаллоху алайҳи ва саллам, завжалари Хадича розияллоху анҳо ва амакиларининг 10 яшар ўғличаси Али ибн Абу Толиб розияллоху анху. Уларнинг барчалари бир уйда яшаб, Ислом умматини ифодалар эдилар. Ўша дамда бутун Ислом уммати учтадан иборат бўлиб, унинг учдан бирини Пайғамбаримиз, учдан бирини Хадича розияллоху анҳо ва учдан бирини Али ибн Абу Толиб розияллоху анху ташкил қилдилар.

* * *

Ислом дини тарқала бошлади. Зайд ибн Ҳориса Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва салламнинг уйларида мавло, яъни озод қилинган кул бўлган. Расулуллоҳ уни яхши кўрар эдилар. Зайдни Исломга даъват қилишлари биланок у Аллоҳ таолонинг динини қабул қилди. Пайғамбаримиз уйларида ташқаридаги одамларни ҳам Исломга чақира бошладилар. Кўчада илк учратган одамлари дўстлари Абу Бакр Сиддиқ розияллоху анху бўлди. Пайғамбаримизга шубҳасиз ишонганлари ва ҳар бир амалларини тасдиқлашга доим шошилиб турганлари сабабли у кишига «Сиддиқ» лақаби берилган. Динга даъват этишлари биланок иккиланмай Исломга кирдилар. Шунинг учун ҳам Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам Абу Бакр ҳақида: **«Кимники Исломга даъват этсам, шубҳа билдирар, муҳокама қилиб, иккиланар эди, фақатгина Абу Бакр бундан мустасно»** (Имом Байҳақий ривоят), деганлар. Исломга чақирилиши билан иккиланмай, ҳеч қандай савол бермай, хурсандчилик билан қабул қилдилар. Чунки Абу Бакр Исломгача ҳам бутларга умуман ибодат қилмаганлар, ўзларига ичкиликни ҳаром қилганлар, тўғрисўзлик, ишончлилик ва саҳийликни касб қилиб олганлардан эдилар. Қурайш кофирларининг

барчаси у кишининг ҳақгўйликлари, ишончлиликлари ва иффат соҳиби эканларини билардилар. Улар ҳеч қачон фаҳшга яқинлашмаганлар ва мункар ишларни умуман қилмаганлар, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан ўнлаб йиллардан бери дўстлашиб келганлар. Исломга чақирилишлари билан дарҳол мусулмон бўлдилар. Динни қабул қилишлари биланоқ яқиндагиларини Исломга чақира бошладилар. Бориб, Усмон ибн Авфонни бошлаб келдилар. Усмонни мусулмон қилганлари туфайли Абу Бакр Сиддик розияллоҳу анҳу Аллоҳдан алоҳида ажр оладилар.

Сўнг Расулulloҳ алайҳиссаломнинг ҳаворийлари (яъни кўнгли энг мусавффо, энг яқин дўст ва ёрдамчи бўлган фидокор) Зубайр ибн Аввомни олиб келдилар. Бунинг учун ҳам Абу Бакрнинг мезонига ажрлар берилади. Сўнгра Абдурахмон ибн Авфни бошлаб келдилар. Кейин эса бориб, Толҳа ибн Убайдуллоҳни олиб келдилар. Кейинги сафар Саъд ибн Абу Ваққосни бошлаб келдилар. Бу беш кишининг бариға ҳаётлик давридаёқ жаннат хушхабари берилган. Уларни Исломга чақирган ким бўлди? Жаннат хушхабари берилган саҳоба Абу Бакр Сиддик розияллоҳу анҳу! Аллоҳ таоло Ўз Каломида гўёки уни назарда тутди: **«Аллоҳ (йўли) га даъват этган ва ўзи ҳам солиҳ амал қилиб, „Мен мусулмонлардандирман“, деган кишидан кўра ким чиройлироқ сўзловчидир?!»** (*Фуссилат*, 33).

Уларнинг орасида Абу Бакр Сиддик розияллоҳу анҳу ҳам борлар. Исломни қабул қилганлари заҳоти кейинчалик жаннат хушхабари берилган беш кишини олиб келдилар. Бу қандай ҳам яхши одам! Агар гапирадиган бўлсалар, энг яхши сўзларни топиб гапирар ва одамлар ҳам уларга қулоқ тутар эдилар. Маккада Ислом дини доираси аста-секин кенгая бошлади. Исломни биринчи бўлиб қабул қилганларни Аллоҳ таоло «муҳожирларнинг ўзиб кетганлари, биринчилари» деб номлади. Уларнинг фазллари буюк ҳисобланиб, Аллоҳ улардан рози бўлган эди. Ислом шу тариқа яқин кишилар орасида махфий тарқала бошлади. Макка аҳли эса буни сезмас эдилар.

* * *

Исломнинг аввалида намозга буюрилди. Лекин



Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам уни қандай ўргандилар? Пайғамбарларнинг саййиди фаришталарнинг саййиди Жаброил алайҳиссалом билан бирга Макканинг чеккасига чиқдилар. Жаброил алайҳиссалом қанотлари билан ерга бир урган эдилар, у ердан булоқ отилиб чиқди. Сўнг улар таҳорат ола бошладилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам эса қандай қилиб таҳорат олишни ўрганган ҳолда у зотни кузатиб турдилар. Жаброил алайҳиссалом таҳорат олиб бўлгач, Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳам худди шундай таҳорат олдилар. Жаброил алайҳиссаломдан кўриб олган ҳолда биринчи марта таҳорат олмоқдалар. Поклангач, Жаброил алайҳиссалом туриб намоз ўқий бошладилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам эса Жаброил алайҳиссаломнинг ортидан намоз ўқишни бошладилар, яъни худди Жаброил алайҳиссалом ўқигандай ўқидилар. 2 ракат намоз ўқилди. Шундай қилиб Пайғамбаримиз таҳорат олиш ва намоз ўқишни ўргандилар. Сўнг Хадича розияллоҳу анҳонинг уйига қайтдилар. Бирга ўтириб, аёлларига қандай таҳорат олиш кераклигини ўргатдилар. Хадича розияллоҳу анҳо онамиз ҳам таҳорат олдилар. Сўнг намоз ўқишни таълим бердилар. Хадича розияллоҳу анҳо ҳам хожалари каби намоз ўқидилар. Хадича розияллоҳу анҳо таҳорат олиш ва намоз ўқишни Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан ўрганган биринчи киши эдилар.



Муҳаммад алайҳиссалом таҳорат ва намозни ўрганиб бўлганлари ва илк мусулмон саҳобаларига ўргатганларидан сўнг намознинг вақтларини ўргана бошладилар. Жаброил алайҳиссалом яна Пайғамбаримиз билан бирга шаҳар чеккасига чиқдилар ва пешин намозини ўқидилар. Қуёш осмоннинг энг баланд нуқтасидан завол томонга оға бошлаган пайтда пешин намозини ўқидилар. Сўнг ҳар бир нарса соясининг узунлиги шу нарсанинг бўйига тенг бўлган пайтда аср намозини биргаликда ўқидилар. Қуёш ботгач, Мағриб, яъни шом намозини ўқидилар. Кечки шафақ йўқолгач, тунги намоз, яъни хуфтонни ўқидилар. Тонгги шафақ эндигина кўринганида Жаброил алайҳиссалом Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан фажр, яъни бомдодни ўқидилар. Иккинчи кун ҳар бир нарсанинг сояси ўз мислича бўлган, яъни биринчи кун аср намозини ўқиган

пайтда пешин намози ўқилди. Сўнг ҳар бир нарсанинг сояси ўзига икки баробар келган пайтда аср намози ўқилди. Шом намози эса ўз вақтида ўқилди. Сўнг хуфтон намозини кечанинг учдан бири ўтган маҳал ўқидилар. Бомдодни эса саҳарда, осмон ёришган, бироқ куёш ҳали чиқмаган пайтда ўқидилар. Сўнг: «Эй Муҳаммад, намозлар ва уларнинг вақтлари мана шу икки вақт оралиғидадир, яъни биринчи ва иккинчи кун вақтлари орасидадир», деди. Шу тариқа Жаброил алайҳиссалом Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламга таҳорат олишни, намоз ўқиш тартибини ва ҳар бир намознинг вақтларини ўргатиб қўйди. Аллоҳ таоло айтганидек: **«Намозни адо этиб бўлганингиздан сўнг, турган, ўтирган ва ёнбошлаган ҳолларингизда (ҳам доимо) Аллоҳни ёд этинг! (Ёв хавфидан) хотиржам бўлсангиз, намозни (мукаммал) адо этингиз. Зеро, намоз мўминларга вақти тайин этилган ва (фарз деб) битилгандир»** (*Нусо, 103*).

Намоз нафақат фарз, балки тайин қилинган эди. Бу дегани у муайян бир вақтда адо этишга буюрилган. Ўша вақтнинг бошланиши ва охири бор. Яъни унинг аниқ муддати, чегараси бор. Шундай қилиб Ислом намозга амр этиш билан бошланди. Саҳобалар дастлаб таҳоратни, сўнг намознинг ўқишиш тарзи ва унинг вақтларини ўргандилар. Пайғамбар алайҳиссалом саҳобаларга: **«Қандай намоз ўқиганимни кўрган бўлсангиз, ўшандай намоз ўқинг. Намозни қандай адо этган бўлсам, худди шундай адо этинг»** (*Имом Ибн Ҳиббон ривояти*), дея уларни намоз ўқишга ундар эдилар.

* * *

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам агар намоз ўқимоқчи бўлсалар, Маккадан ташқаридаги тоғлар орасидаги дарага бориб, Аллоҳ таолога ибодат қилар эдилар. Кўп маротаба ўзлари билан амакиларининг ўғли Али ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳуни олиб кетардилар. Биргаликда Аллоҳ таолони зикр қилиб, намоз ўқиб, ибодат қилишарди. Уларнинг шиорлари: **«Сабр ва намоз ила ёрдам сўранглар»**, эди. Бу намоз уларга Аллоҳ таолонинг даъватини адо этишларига ёрдам беради. Уларнинг сажда, руку, зикр, тасбеҳ, истиғфордан таркиб топган намозлари Аллоҳ таоло учун эди.

Уларни Аллоҳ таолодан бошқа ҳеч ким кўрмас, уларни Аллоҳ таолодан бошқа ҳеч ким эшитмас эди.

Бир куни Пайғамбаримизнинг амакилари, Алининг отаси Абу Толиб Макканинг ташқарисида юриб, Муҳаммад алайҳиссалом ва Алининг намоз ўқишаётганини кўриб қолади. У Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламга хитоб қилиб: «Эй жиян, нима қиялпсан? Сен тутган дин қандай дин бўлди?» деди. Пайғамбаримиз жавоб бердилар: «Эй амаки, бу Аллоҳ расул ва набийларига юклаган нарсадир. Мен сизни унга чақираман». Амакилари: «Эй биродаримнинг ўғли! Биласанки, ота-боболаримнинг динидан ажралиш ниятим йўқ. Лекин сен бораётган йўлингда давом этавер. Аллоҳга қасамки, мен томондан ҳеч қачон ўзингга ёқмайдиган бирон нарсани кўрмайсан», деди. Сўнг ўғлига юзланиб: «Сен нима қиялапсан, ўғлим?» деди. У эса: «Эй отажон, мен Муҳаммаднинг динига эътиқод қилмоқдаман. Мен унга имон келтирдим ва тасдиқладим. У билан намоз ўқимоқдаман», деб жавоб берди. Шунда Абу Толиб ўғли Алига: «Эй ўғилчам, танлаган йўлингдан боришда давом этавер. Аллоҳ ҳаққи, у сени фақат яхшиликка чорлайди. Аллоҳ ҳаққи, у сени фақат хайрга чақиради», деди. Шу тариқа Пайғамбаримиз Абу Толибнинг ўғли билан бирга Макканинг тоғлараро дарасида 3 йил яширинча намоз ўқишда давом этдилар. Улар ҳақида Аллоҳ таолодан бошқа ҳеч ким билмас эди.

* * *

Макканинг баъзи кишиларини 3 йил махфий даъват қилганларидан сўнг, бошқа босқич, очиқ даъват даври бошланди. Бу ҳақда Қуръони каримда шундай дейилади: **«Бас, сиз ўзингизга буюрилган ишни (яъни ҳақ динга даъватни) ошкора қилинг ва мушриклардан (ҳозирча) юз ўғиринг!»** (*Ҳижр, 94*).

Дастлаб Аллоҳ у зотга яқин қариндошларини, ўзига энг яқин кишиларини огоҳлантиришни буюрди. Пайғамбаримиз ўз қавмларини, Бану Ҳошим ва Бану Абдулмутталиб ибн Абдуманнофдаги қариндошларини чақирдилар. Жамоа Пайғамбаримизнинг амакилари ва аммаларининг ўғилларидан иборат бўлиб, жами 45 киши эдилар. Улар огоҳлантиришни эшитиш учун йиғилдилар. Бироқ нутқ сўзлашларидан олдин беодоб амакилари Абу Лаҳаб: «Эй Муҳаммад, мана



сенинг амакиларинг ва жиянларинг. Гапингни гапиргинда, қолганларни тинч қўй. Билиб қўй, қариндошларинг арабларнинг барчасидан сени ҳимоя қила олмайди. Отасининг қариндошларига сендан кўра кўпроқ зарар етказган кишини кўрмадим», деди. Сўнг Пайғамбаримиз ва у зотнинг даъватлари ҳақида ёмон гапларни гапириб, танбех бера бошлади. Набий алайҳиссалату вассалом жим турар эдилар. Абу Лаҳаб ўз сўзларини тугатгач, Пайғамбаримиз ҳеч нарса демадилар ва ўринларидан турдилар. Мажлис ҳам туриб тарқалди.

Кейинроқ Пайғамбар алайҳиссалом уларни яна бир марта йиғдилар ва улардан биронтаси гапирмасидан аввал ўзлари гапира бошладилар. Аллоҳга ҳамду сано ва калимаи шаҳодатни айтиб, қабилалари, амакилари, аммаларининг ўғилларига қарата: «Эй қавмим, Ўзидан бошқа илоҳ бўлмаган Аллоҳ ҳаққи қасам ичаманки, мен, хусусан, сизларга ва умуман барча инсонларга юборилган Аллоҳнинг Пайғамбариман. Сиз ухлаганингиз каби албатта ўласиз ва уйғонганингиз каби албатта тирилтириласизлар. Шундан сўнг сиз абадий ё жаннатга, ёки дўзахга тушасиз», дедилар. Сўзлари тугагач, амакилари Абу Толиб: «Эй жияним, сўзларингни эшитишни мендан ҳам кўпроқ яхши кўрадиган киши йўқдир. Сенга амр қилинган нарсага эргашишда давом этавер. Даъват йўлидан боравер. Аллоҳга қасамки, то тирик эканман, албатта сенга ёрдам бераман. Агар нафсим менга Абдулмутталибнинг динини тарк этишни тақиқламаганида эди, сенга эргашган бўлар эдим. Яъни Абдулмутталиб динида бўлсам ҳам, сени одамлардан албатта ҳимоя қиламан», деди. Сўнг ғазабдан юзлари ўзгариб кетган Абу Лаҳаб сўз бошлади: «Аллоҳга қасамки, бу ёмон. Аллоҳ ҳаққи, бу яхши эмас. Уни бошқалар тутиб олмасларидан аввал ушланглар». Бунга Абу Толиб шундай деди: «Аллоҳга қасамки, то тирик эканмиз, биз уни одамлардан ҳимоя қиламиз». Абу Толиб Абу Лаҳабга овозини баландлатиб қаттиқ гапирди. Абу Лаҳаб ҳам бўш келмади. Мажлис шундай ҳолида тарқади. Пайғамбаримиз ўз даъватларида амакиси унга таянч бўлишини тушуниб етдилар ва одамларни Аллоҳ таолога очикчасига даъват қила бошладилар.

* * *





Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам яқин қариндошларини динга чақирганларидан сўнг Макка аҳлининг барчасини даъват қила бошладилар, уларни Аллоҳ таолога имон келтиришга чорладилар. Қандай қилиб даъват қилдилар? Маккада эълон қилишнинг махсус йўли бор эди. Агар кимдир Қурайш аҳлини тўплашни хоҳласа, уларни махсус сўзлар билан чақириб, одамлар йиғиладиган Сафо тоғига йўналар эди. Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам Сафо тоғига қўтарилдилар ва қурайшликларни: «Эй қурайшликлар, эй Қурайш жамоаси!» дея чақирув сўзлари билан чорладилар. Одамлар «Чақираётган ким?» дея у ён - бу ёнга аланглай бошладилар. Бу Муҳаммад, бу Содикул Амин, бу Макка аҳли саййидларидан бири уларни чақирмоқдалар. Демак, қандайдир буюк иш бўлган. Сўнг Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам уларни қабилаларининг номи билан чақира бошладилар. Эй Бани Абдуманноф, Эй Бани Абдулмутталиб, Эй Бани Ҳошим, эй Бани фалончи, эй Бани фалончи, дея қабилама-қабила айтиб чиқдилар. Улар Сафо тоғида йиғилдилар. Бирор сабаб билан келолмаган одам эса нима бўлганини билиб, хабарини етказиши учун ўзининг ўрнига бирор эракни юборди.

– Нима рўй берди? Нима содир бўлди?

Барча одамлар Сафо тоғи олдида жамланганида Пайғамбар алайҳиссалом:

– Айтинг-чи, сизларга бу водийда устингизга хужум қилишга тайёрланаётган отлик қўшин бор, ҳозир Маккага аскарлар бостириб кирадилар, деб хабар берсам менга ишонармидингиз? – дедилар.

Улар:

– Биз сендан фақатгина рост сўзларни эшитганмиз, биз сени тасдиқлаймиз. Ҳа, эй Муҳаммад, агар сен шундай десанг, биз сенга ишонамиз, – дедилар.

Пайғамбаримиз:

– Дарҳақиқат, мен сизларни шиддатли азоб яқинлигидан огоҳлантирмоқдаман. Мен сизларни жаҳаннам азобидан огоҳлантириш учун келдим.

– Нималар деяпсан?

– Эй Қурайш аҳли, эй Қурайш жамоаси, ўзингизни оловдан қутқаринг! Мен сизларни Аллоҳнинг ғазабидан ҳеч ҳам қутқариб қололмайман. Эй Бани Зухра, ўзингизни

оловдан қутқаринг! Мен сизларни Аллоҳнинг ғазабидан ҳеч ҳам қутқариб қола олмайман. Эй Бани Абдуманноф, ўзингизни оловдан қутқаринг! Мен сизларни Аллоҳнинг ғазабидан ҳеч ҳам қутқариб қололмайман. Амакиларининг қабилаларига етиб келгунларича барчага қабиласини номини айтиб, мурожаат қилдилар: Эй Бани Абдулмутталиб, ўзингизни оловдан қутқаринг! Мен сизларни Аллоҳнинг ғазабидан ҳеч ҳам қутқариб қола олмайман. Амакиларига номма-ном юзландилар: «Эй Аббос ибн Абдулмутталиб, ўзингни оловдан қутқар! Мен сени Аллоҳнинг ғазабидан ҳеч ҳам қутқариб қола олмайман. Эй Абдулмутталибнинг фалон ўғли, эй Сафия бинт Абдулмутталиб...» дея барчага мурожаат қилдилар. Сўнг, энг охири қизлари Фотимага қарадилар. У кичкинагина қиз, юракларининг бир парчаси, ўзларига энг яқин киши эди. Унга қарата: «Эй Фотима, эй Фотима! Мол-мулкимдан истаганингча сўра, ўз мол-дунёимни сенга берайин. Бироқ оловдан ўзингни ўзинг асра! Мен сени Аллоҳнинг жазосидан ҳеч ҳам қутқариб қола олмайман. Сени Аллоҳнинг жазосидан халос қила олмайман. Қиёмат куни ҳеч ким бир-бирига қариндошлиги туфайли ёрдам бера олмайди. Бир киши бошқасига унинг отаси ёки ўғли экани сабабли ёрдамлашолмайди. Ўша куни инсон ўзининг биродари, отаси ва онасидан, хотини ва болаларидан қочади. Эй Фотима, ўзингни оловдан қутқар! Мен сени Аллоҳнинг ғазабидан ҳеч ҳам сақлаб қола олмайман».

Макка аҳли эшитганларидан ажабланиб, жимиб қолдилар. Ким тилга кирди? Амакилари Абу Лаҳаб! «Ҳалок бўлгур, шу деб бизни чақирдингми? Бизни шунга йиғдингми?» деди. Шунда Аллоҳ таоло Масад сурасини нозил қилди: **«Абу Лаҳабнинг қўллари қурисин (ҳалок бўлсин)! Ҳалок бўлди ҳам. Мол-мулки ва топган-тутгани (бойликлари) унга асқотмади. Яқинда (у) алангали оловда куяжак. Шунингдек, ўтин ташувчи хотини ҳам. Бўйнида пухта эшилган арқони ҳам бўлур» (Масад сураси).**

Яъни айтган гаплари учун оладиган жазоси – «тезда чўғи қизиб турган ўтга ташланиши»дир. Шу ердан оммавий даъват бошланди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам очикчасига Аллоҳга чақиришни ва яширинмай одамлар кўз ўнгида намоз ўқишни бошладилар. Тортинмай ошкора даъват



қилавердилар. Ўзларига танбеҳ бераётган кишилардан Аллоҳ учун кўрқмадилар. Тутган йўллари куйидагича бўлган: «Айт, бу менинг йўлимдир, мен ва менинг издошларим онгли равишда Аллоҳга чақирамиз. Субҳаналлоҳ! Мен мушриклардан эмасман!»

* * *



76



Ҳаммага очиқчасига хабар берганларидан сўнг Пайғамбар алайҳиссаломнинг даъватлари кенг тарқала бошлади. Бу динга даъват эндиликда ошкора бўлиб, Макка аҳолиси орасида кенг кўламда ёйилди. Қурайш кофирларига бу нарса ёқмаётган бўлса ҳам, улар ҳеч нарса қила олмадилар. Чунки Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг амакилари Абу Толиб у зотни мушриклардан ҳимоя қилувчи тўсиқ эди. Улар Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва салламга ҳеч бир ёмонлик етказа олмадилар. Амакилари жияни учун мустаҳкам қўрғон бўлди. Абу Толиб ўзи Иломни қабул қилмаганига қарамай Пайғамбаримизни мушриклардан ҳимоя қилди. Муҳаммад алайҳиссалом унинг укасининг ўғли бўлгани учун ҳам у ҳеч бир кишига жиянига зарар етказишга имкон бермади. Қурайш кофирлари бундан қаттиқ ғазабландилар ва Абу Толибнинг ҳузурига вакилларни йўлладилар. Улар: «Эй Абу Толиб, укангнинг ўғли худоларимизни ҳақорат қилди, динимизни қоралади, эътиқодимизни беаъниликка йўйди, ота-боболаримизни адашганликда айблади. Ёки сен уни бизни таҳқирлашдан тўхташига мажбур қиласан ёки уни бизга топширасан ва сенинг ўрнингга биз уни тўхтатамиз». У чиройли ва мулоим тарзда жавоб берганидан кейин вакиллар ортларига қайтдилар. Кейинроқ улар яна Абу Толибнинг ҳузурига келдилар ва дедилар: «Биз аввал ҳам олдингга келган эдик ва бизларни укангнинг ўғлидан халос қилишингни сўраган эдик. Сен ҳеч нарса қилмадинг. У бизга, бизнинг худоларимиз, динимиз, ота-боболаримизнинг эътиқодига нисбатан нималар қилганини кўрдинг. Эй Абу Толиб, ё сен уни тўхтатасан, ёки биз икки тарафдан бири ҳалок бўлмагунича унга қарши ҳаракат қиламиз».

Уларнинг қилмишлари ва айтган сўзларидан Абу Толибнинг юраги сиқилди. Сўнг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламини чақирди. Муҳаммад алайҳиссалом ҳозир бўлдилар. Амакилари: «Эй биродаримнинг ўғли, Қурайш

кишилари олдимга келдилар ва шундай-шундай дедилар», дея уларнинг айтганларини сўзлаб берди. Мен улар билан ўртамда адоват бўлишини истамайман. Пайғамбаримиз амакиларининг даъватни тўхтатишни талаб қилаётганини англадилар ва шундай дедилар: «Эй амаки, агар шу ишни ташлашим учун ўнг қўлимга қуёш ва сўл қўлимга ойни берсалар ҳам, Аллоҳ ҳаққи, Аллоҳ уни тамоман намоён қилмагунча ёки ўзим бу йўлда ҳалок бўлмагунимча мен бу ишни тарк қилмайман. Мендан шунчаки талаб қилмай, қўлимга қуёш ва ойни берсалар ҳам, ҳаттоки юлдузлар, қуёш ва ойни берсалару бу диндан ниманидир тарк этишимни сўрасалар, Аллоҳга қасамки, мен бу ишни қилмайман ёки ўламан». Сўнг Пайғамбар алайҳиссалом кетдилар, кўзлари эса ёшланган эди. Абу Толиб у зотни яна бир марта чақирди ва деди: «Эй биродаримнинг ўғли, бери кел, олдимга кел». Пайғамбар алайҳиссалом келдилар. Шунда Абу Толиб: «Нима истасанг, шуни қилавер ва гапиравер. Аллоҳ ҳаққи, сенга ҳеч ким зарар етказмайди, Аллоҳ ҳаққи, сенга ҳеч ким ёмонлик етказмайди». Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам хурсанд бўлдилар ва Аллоҳнинг динини одамларга етказишда давом этдилар. Аллоҳ таоло Пайғамбарига у зотни ҳимоя қилувчи, қўмаклашувчи, ўзлари ва мушриклар орасида тўсиқ бўлувчи кишини бериб қўйди. Пайғамбаримиз эса одамларга Аллоҳ таолонинг динини етказишни давом эттирдилар. Мушриклар томонидан қилинаётган макр-ҳийлалар, найранглар ва берилаётган озорларга эътибор бермадилар. Абу Толиб Исломни қабул қилмади, бироқ Расулulloҳни ҳимоя қилувчи мустаҳкам қўрғон бўлди.

ҚУРАЙШ МУШРИКЛАРИНИНГ ИСЛОМГА ҚАРШИ ТУРИШЛАРИ

Қурайшликлар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг даъватларидан хавфсирай бошладилар. Чунки у зотнинг ошкора даъватлари кенг тарқалиб, ўз самараларини бера бошлаганди. Бир неча кунлардан сўнг одамларнинг ҳажга йўл ола бошлашлари қурайшликлар учун энг катта мусибат эди. Чунки ҳаж қилиш учун келганларида Пайғамбар алайҳиссаломдан унинг даъватини эшитишлари ва эҳтимол





ундан таъсирланишлари мумкин. Нима қилсинлар экан-а? Улар Валид ибн Муғийра исмли бир кишини чақирдилар. Унга: «Эй Валид, Муҳаммад нима қилганидан хабардорсан, акани укадан ва ўғилни отадан ажратаётганини кўрдинг. У ҳақда арабларга сўзлаб бер ва улар сендан эшитганларини бошқаларга етказадилар», дедилар. Муғийра: «Гапиринглар, кулогим сизда», деди. Улар: «Уни коҳинлик билан шуғулланувчи коҳин десак, нима дейсан?» дедилар. У: «Мен коҳинлик ва коҳинларни яхши биламан. Менга коҳиннинг гулдураши ва қофияли насри яхши маълум. Аллоҳ ҳаққи, у коҳин эмас. Бошқа бир нарса айтинглар», деди. Улар: «Унда уни мажнун деймиз», дедилар. У: «Аллоҳ ҳаққи, у мажнун эмас. Мен мажнунликнинг белгиларини, бўғилиш ва жазавага тушишларини биламан. У қилаётган нарсалар мажнунлик эмас», деди. Шунда улар: «Уни шоир деймиз», дедилар. Валид: «Мен назмни ва шеър вазнларини биламан. Аллоҳ ҳаққи, у гапираётган нарсалар шеър эмас», деди. Улар: «Унда уни сеҳргар деб танитамиз», дедилар. У эса: «Мен сеҳргарлик ва сеҳргарларнинг аломатларини биламан. У тугунлар тугмайди ва уларга пуфламайди. Аллоҳ ҳаққи, у қилаётган нарсалар сеҳр-жоду эмас», деди. Шунда улар: «Ўзинг нима дейсан, эй Валид? Муҳаммаднинг сўзлари ҳақида фикринг қандай?» деганларида у: «Аллоҳ ҳаққи, мен унинг каломини эшитдим», деди. Улар: «Хўш, нима дейсан?» деб сўрадилар. Валид: «Аллоҳ ҳаққи, унинг нутқи равон ва ҳузурбахш. Уларни мевали дарахтга қиёслаш мумкин. Унинг сўзлари олийжаноб, ундан-да юксакроқ сўзларни топиш мушкул. Улар ўзларидан қуйида бўлган барча нарсани йўққа чиқаради», деб жавоб берди. Улар: «Эй Валид, нималар деяпсан?» дедилар. У мушрик киши эди, бироқ Қуръонни тинглагач, унга мафтун бўлиб қолганди. Чунки у араб, ўткир нотик бўлиб, арабларнинг тилини яхши билар ва Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг сўзларини тушунар эди. У Қуръонни мана шундай сўзлар билан тавсифлади. Шунда унга дедилар: «Эй Валид, у ҳақда яна нималар дея оласан?» У ўйлай бошлади, тафаккур қилди, нигоҳини ҳар нуқталарга қадади, пешонасини тириштирди, сўнг ўгирилиб олди. Улар такрорладилар: «Эй Валид, у ҳақда бирон нима дегин». Шунда у деди: «Буни сеҳр деб айтинг, яъни алданг». Лекин

у бу нарса сеҳр-жоду эмаслигини яхши биларди. «Одамларга буни отани ўғилдан, акани укадан, эркакни аёлидан, инсонни ўз қариндошларидан ажратувчи сеҳргарлик деб айтинг», деди Валид. Аллоҳ таоло у ҳақда қуйидаги оятларни нозил қилди: «(Эй Муҳаммад!) **Мен сўққабош қилиб яратган кимсани (Валидни) Ўзимга қўйиб беринг! Мен унга кенг-мўл бойлик бердим. (Хизматига) ҳозир у нозир ўғилларни ҳам. Яна унга (ҳаёт неъматларини) мухайё қилиб қўйдим. Сўнгра у (борига қаноат қилмай) яна зиёда қилишимни тама қилур. Йўқ! Чунки у оятларимизга (имон келтириш ўрнига) қаршилиқ қилувчи эди» (Муддассир, 11–16).**

Қурайш кофирлари бунга ишондилар ва мазкур тухматни одамлар орасида тарқата бошладилар. Ҳажга одамлар кела бошладилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Абу Бакр билан бирга уларнинг тураргоҳларига борар, биринкетин чодирларни очиб: «Эй одамлар, „Лаа илаҳа иллаллоҳ“, яъни Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ деб айтинг, шундагина омон қоласизлар. Аллоҳнинг даъватини тортиқ қилишим учун ким менга бошпана беради? Қурайшликлар менга Аллоҳнинг даъватини етказишимни тақиқламоқдалар», дер эдилар. Ортларидан Абу Лаҳаб изма-из юриб: «Унга эътибор берманглар. У менинг укамнинг ўғли. У мажнун», дер эди. Шундай қилиб қурайшликлар одамларга: «Бу эркак отани ўғлидан, акани укадан ажратувчи сеҳргар», деган гапни тарқатиш орқали Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламга тухмат уюштирдилар. Бироқ улар бу тухматлари билан у зотнинг устидан ғалаба қозона олмадилар.

Қуйида эса Аллоҳ таоло Валидни, унинг Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламни нима билан ноҳақ айблаш ҳақда ўйлаб-гапираётган ҳолатини тавсифламоқда: «**Чунки у (Қуръон тўғрисида ёмон) фикр юритди ва (нима дейишни) ўйлаб қўйди. Ҳалок қилингур, қандай ҳисобга олди?! Яна ҳалок қилингур, қандай ҳисобга олди?! Сўнгра у (ўйлаган режаларига) қаради. Сўнгра (Қуръондан айб топа олмагач) юзини тириштирди ва буриштирди. Сўнгра (Ҳақдан) юз ўгирди ва кибр қилди. Бас, деди: „Бу (Қуръон) сеҳрнинг ўзидир. Бу айни башарнинг сўзидир“. Яқинда Мен уни Сақарда (жаҳаннамда) қуйдиражакман. (Эй Муҳаммад!) Сақарнинг нима эканини қаердан ҳам билар эдингиз?!**



У (бирор кофирни) қолдирмас ҳам, (ўз ҳолига) қўймас ҳам (балки куйдириб, азоб берур) (*Муддассир, 18–28*).

* * *



80



Бир куни мушриклар Каъба яқинида ўтириб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳақида гаплашаётган эдилар. Улардан бири: «Биз Муҳаммадга сабр қилганимизчалик ҳеч кимга узоқ сабр қилмаганмиз. У динимизни қоралади, худоларимизни камситди ва эътиқодимизни аҳмоқлик деб атади. Биз унинг кўп қилмишларига чидадик», деди. Пайғамбаримиз ҳақларида гаплашаётган эдилар ҳамки, тўсатдан ўзлари келиб қолдилар. Пайғамбаримиз Каъбанинг бурчагига, Рукнул Асвад томон йўналдилар ва унга қўлларини қўйдилар. Сўнг мушрикларга ҳам, уларнинг бут-санамларига ҳам эътибор бермаган ҳолда Каъбани тавоф қила бошладилар. Ота-онам у зот соллаллоҳу алайҳи ва салламга фидо бўлсин! У зот ўз динлари – Исломдан уялмас, фахрланар, одамларга ҳам эътибор бермас эдилар. Биринчи марта айланганларидан сўнг бояги ғийбатчиларнинг олдидан ўтдилар. Улар Муҳаммад алайҳиссаломни ҳақорат қилиб, ёмонлаб гапира бошладилар. Пайғамбаримизнинг юзларидаги ранг ўзгарган бўлса-да, уларга ҳеч қандай жавоб қайтармадилар. Иккинчи марта айланиб келганларида ҳам улар ёмонлашда давом этардилар. Пайғамбаримиз яна ҳеч нарса деб жавоб қайтармадилар. Учинчи марта айланиб келганларида мушриклар ҳали ҳам гап чайнашда давом этмоқда эдилар. Шунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам улар томон йўл олдилар. Улар Пайғамбаримизни ёмонлашдан ва ҳақорат қилишдан тўхтамаётган эдилар. Муҳаммад алайҳиссалом уларга яқин келганларида бирдан жимиб қолдилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам уларга қарата: «Ҳой курайшликлар, қулоқ солинглар. Муҳаммаднинг жони қўлида бўлган Зотга қасамки, сизларнинг ўлимларингиз менинг қўлимда. Менинг қўлимдан ўлим топасизлар. Кун келиб ўртамизда Аллоҳ йўлида жанг қилинади, Аллоҳ йўлида жиҳод қилинади», дедилар. Воқеани ҳикоя қилувчи шундай дейди: «Улар қимирламай ўтирар эдилар. Ҳаттоки Пайғамбаримизни ҳаммаларидан кўпроқ камситган ва ҳақорат қилгани ҳам жим эди. Улар тинчландилар ва кўрқувдан қотиб қолдилар». Улардан бири ҳаттоки: «Боравер, эй Абул Қосим.

Ақл билан иш юрит. Аллоҳга қасамки, сен жоҳил эмассан», деди. Эртасига улар яна Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламга қарши йиғилдилар, у зотга қарши гапирдилар ва бир-бирларини Расулуллоҳга қарши гижгижладилар. Бирдан Муҳаммад алайҳиссаломни Каъбанинг ёнида юрганларини кўриб қолдилар. Шунда уларнинг энг бадбахти ўрнидан турди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ридоларини ушлаб олиб, бўйинлари атрофига ўради ва бўға бошлади. У кимни бўғаётганини қаёқдан ҳам биларди? Аллоҳнинг энг олийҳиммат яралмишини. У кимни бўғаётганини қаёқдан ҳам биларди? Аллоҳнинг дўстини! Аллоҳнинг барча оламларга юборган раҳматини! У шундай бўғдики, Пайғамбар алайҳиссалом ўлиб қолай дедилар. Бу ҳолатни Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳу кўриб қолди. У ёрдамга шошди ва бўғувчини бир уриб, Расулуллоҳдан нарига итариб юборди. У Пайғамбар алайҳиссаломни қутқариб қолди. Сўнг Абу Бакр: «Парвардигорим Аллоҳдир деган кимсани ўлдиурмисизлар?! Ҳолбуки, у сизларга Парвардигорингиз томонидан аниқ ҳужжатлар келтирди-ку», деди. Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **«Агар у ёлғончи бўлса, ёлғони ўзига! Бордию ростгўй бўлса, (у ҳолда) сизларга у ваъда қилаётган (азоблардан) айримлари етиб қолади-ку! Албатта, Аллоҳ ҳаддан ошувчи ва ёлғончи кимсаларни ҳидоятга йўллагас»** (*Фофир*, 28).

Мушриклар Расулуллоҳ алайҳиссаломни кўйиб Абу Бакр розияллоҳу анҳуни ура кетдилар. Натижада Абу Бакр хушсиз ерга йиқилди ва ундан қон оқа бошлади. Одамлар уни ўлди, деб ўйладилар ва кўтариб уйига олиб бордилар. Тунда унинг онаси (бу пайтда ҳали у Исомни қабул қилмаган эди): «Бирон нима еб олгин, ўғлим», деди. У: «Аллоҳ ҳаққи онажон, мен Расулуллоҳни кўрмагунимча бирон таом емайман», деди. Абу Бакрни тунда Пайғамбар алайҳиссалом ҳузурларига, Арқамнинг уйига олиб бордилар. Уйга киргач, йиғлаб, Расулуллоҳни ўпа бошлади. Мушриклар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга мана шундай азиятлар етказдилар. У зотни сеҳргар дедилар, мажнун дедилар, қохин дедилар. Аллоҳ таоло эса бу ҳақда шундай дейди: **«Албатта, Биз сизни масҳара қилувчиларни (жазолаш учун) кифоя қилурмиз»** (*Ҳижр*, 95).

Улар Пайғамбаримизнинг устидан кулдилар, ҳақорат қилдилар ва урдилар, қўлларидан келган ҳамма ишни қилдилар. Шунга қарамай у зот сабрли, саботли бўлиб, барча қийинчиликларга бардош берар эдилар.

Кунларнинг бирида у зот уйларида Каъба томон чиқдилар. Ушбу кунда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга қилинаётган ҳақоратлар ва етказилаётган озорлар сони ҳаддан ошиб кетди, хавф ортди ва бу нарса у зотнинг юракларини сикди. Сўнг уйларига қайтдилар. Уйга кирдилар ва ридоларига ўраниб, бурканиб олдилар. Шунда Аллоҳ таоло у зотга қуйидаги оятларни нозил қилди: «Эй (либосларига) **бурканиб олган киши** (Муҳаммад!) **Туриг-да**, (инсонларни охират тўғрисида) **огоҳлантиринг**, **Раббингизни улуғланг**, **либосларингизни покланг**, **бутлардан йироқ бўлинг**, (бераётган нарсангизни) **кўп санаган ҳолингизда эҳсон қилманг**, **Раббингиз учунгина сабр қилинг!**» (*Муддассир*, 1–7).

«Яаа айюҳал муддассир», яъни эй чопонига ўраниб олган, кийимига бурканиб олган, кийимини кўрпа қилиб ёпиб олган! Тур, ухлама, овуниб олма ва заиф бўлма!

82

Сабр қил, эй Муҳаммад! Фақат Аллоҳ таоло учун сабр қил. Чунки сенинг сабринг фақат Аллоҳдандир. Уларни деб хафа бўлма. Қалбинг ҳам уларнинг ҳийла-найрангларидан сиқилмасин. Дарҳақиқат, Аллоҳ тақводорлар ва муҳсинлар билан биргадир. Шундай қилиб Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам дилозорларга эътибор бермай ва улар ўтказаётган тазйиқлардан хавотирга тушмай ўз даъватларини давом эттирдилар. Улар у зотни ҳақорат қилар, камситар ва ҳатто, Қалам сурасида айтилганидек, кўз теккизишга ҳаракат қилар эдилар. Бироқ у зотга Аллоҳ таолонинг Ўзи кифоя қилди. Унинг Ўзи Расулини аъло даражада муҳофаза қилди.

* * *

Ислом Маккада кенгайиб, куч йиға бошлаган пайтда шаҳарнинг хурматга сазовор кишиларидан бири Абу Валид Утба ибн Робиъа қавмига қарата деди: «Муҳаммаднинг сизларга нима қилганини кўрдингиз. Агар истасангиз, унинг олдига бориб бир нарсани таклиф қиламан». Улар: «Борақол, эй Абу Валид», дедилар. У Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам олдиларига келди ва деди: «Эй жиян, халқингга нима қилганингни кўрдим. Сен уларни ажратиб

ташладинг, уларнинг худолари ва динларини ҳақорат қилдинг. Уларнинг ота-боболарини кофирга чиқардинг ва бошқа кўплаб ишларни қилдинг. Агар истасанг, сенга бир нарсани таклиф қилмоқчиман». Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Гапир, эй Абу Валид», дедилар. Шунда Утба ибн Робиъа: «Эй Муҳаммад, агар сен бойлик олиш истагида бу ишни қилаётган бўлсанг, биз сен учун бойлик йиғиб берамиз ва сен орамиздаги энг бой инсонга айланасан. Агар бу иш орқали орамизда ҳурматга сазовор бўлмоқчи бўлсанг, биз сени ўзимизга бошлиқ қилиб қўямиз ва сенинг изнингсиз бирон иш қилмаймиз. Агар бу орқали ҳокимият эгаси бўлишга уринаётган бўлсанг, сени ўзимизга подшоҳ қилиб тайинлаймиз. Агар сенинг олдингга келаётган нарса арвоҳ бўлсаю у сени ўзига бўйсундириб олган, деб билсанг, сени энг яхши табибга кўрсатамиз ва даволатамиз». У ўз истаган нарсасини таклиф қилиб бўлгач, Муҳаммад алайҳиссалом дедилар: «Гапларингни тугатдингми, эй Абу Валид?» У: «Ҳа», деб жавоб берди. Шунда Пайғамбаримиз: «Сенга бир нарса айтайми?» дедилар. У: «Гапир, эй биродаримнинг ўғли», деди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам фақат Аллоҳнинг каломи – Қуръон билан сўзладилар. У зот фақатгина Аллоҳнинг Китобидаги сўзлар билан жавоб бердилар: **«Меҳрибон ва Раҳмли Аллоҳ номи билан (бошлайман). Ҳо, Мим. (Ушбу Қуръон) Меҳрибон ва Раҳмли Зот (Аллоҳ) томонидан нозил қилингандир. У билладиган кишилар учун арабий Қуръон ҳолида (нозил қилиниб), оятлари муфассал баён қилинган Китобдир. (У) хушхабар берувчи ва огоҳлантирувчидир. Бас, (кофирларнинг) кўплари ундан юз ўгирдилар. Демак, улар „эшитмаслар“»** (Фуссилат, 1–4).

Пайғамбар алайҳиссалом Қуръонни ўқишда давом этдилар. Утба ибн Робиъа эса фақат тинглар ва сўзларнинг мазмунидан таъсирланар эди. У араб бўлгани учун бу калималарнинг маъносини тушунар эди. У шу тахлитда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам куйидаги оятга келгунларича ўтирди: **«Бас, агар улар (Макка мушриклари) юз ўгирсалар, у ҳолда айтинг: „Мен сизларни ҳудди Од ва Самуд (қабилаларини урган) чакмоққа ўхшаган бир чакмоқ (ҳалокат)дан огоҳлантирдим“** (Фуссилат, 13).





Бу сўзлардан кейин Абул Валид Утба ибн Робиъа қўрқиб кетди: «Эй Муҳаммад, Аллоҳ ҳаққи ва қариндошлигимиз ҳаққи, ёлвориб сўрайман, бас қил! Етади, етади, эй Муҳаммад, тўхта!» деди. У Пайғамбар алайҳиссалом ўз сўзларини охирига етказишларидан қўрқиб кетди. Утба Аллоҳнинг Од ва Самуд қавмларини азоблагани каби азоб-уқубати қандай бўлишини билар эди. У: «Аллоҳ ва қариндошлигимиз ҳаққи, ёлвораман, жим бўл!» деди ва чиқиб кетди. Уни Қурайш кофирлари кўрганларида шундай дедилар: «Олдимизга Утба чикди, бироқ унинг юзи Муҳаммаднинг олдига кириб кетаётган пайтидагидек эмас, яъни ўзгарган эди». Сўнг улар Утбанинг олдига бордилар ва сўрадилар: «Сенга нима бўлди эй Абу Валид?» У: «Аллоҳга қасамки, унинг сўзлари шоирнинг сўзлари эмас, сеҳр ҳам, коҳинлик ҳам эмас. Эй қавм, гапларимга кулоқ солинглар. У ва араблар ўртасига тўсиқ бўлманглар. Араблар ва унинг ўртасида турманглар. Агар араблар ғолиб келсалар, унда улар сизни ундан халос қиладилар. Агар у уларни мағлуб қилса, унинг шуҳрати сизнинг шуҳратингиз, унинг мол-мулки, сизнинг мол-мулкингизга айланади», деб жавоб берди. Одамлар тарқалдилар ва қайта-қайта: «Утба сеҳрланиб қолибди, уни Муҳаммад сеҳрлаб қўйибди, уни Муҳаммад сеҳрлаб қўйибди», дер эдилар.

* * *



Макка тунларининг бирида Қурайш саййидлари Каъба ортида йиғилдилар. Улар Утба ибн Робиъа, Шайба ибн Робиъа, Надр ибн Харис, Абу Жаҳл, Абул Бухтарий ибн Ҳишом, Абу Суфён, Осс ибн Воил ва Қурайшнинг бошқа ҳурматли кишилари эдилар. Улар ўзаро гаплашиб: «Муҳаммад билан гаплашсак нима бўлади? Эҳтимол, у қиляётган ва гапираётган ишларини тўхтатар», дедилар. Улар Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламни чақирдилар. Пайғамбаримиз ўша кеча келдилар ва улар билан Каъбанинг ортида ўтирдилар. Мажлис аҳлидан сўрадилар: «Нима гапингиз бор?» Улар: «Эй Муҳаммад, биз ва халқимизга нима қилганингни ўзинг биласан. Бизларни ажратиб қўйдинг, худоларимизни ҳақоратладинг, динимиз ва ота-боболаримизнинг динини қораладинг, биз сен каби ўз қавмига шунчалик кўп мусибат етказган бирор кишини билмаймиз. Агар сен мол-мулк,

ҳокимият ёки бирон аёлга уйланишни истасанг ёхуд ўзинг хоҳлаб турган нарсангни айтсанг, биз сенга шуни мухайё қиламиз». Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам бунга жавобан: «Мен бунинг учун юборилмаганман. Аммо Аллоҳ таоло мени ўз рисолати билан юборди. Мен сизлар учун ишончли ва меҳрибон маслаҳатчиман. Сизларни кўрган нарсаларингизга даъват этаман. Агар сиз буни қабул қилсангиз, бу сизнинг икки дунёингиз учун саодатдир. Агар рад этсангиз, Аллоҳ таолонинг ўртамизда чиқарадиган ҳукмини кутиб бунга сабр қиламан», дедилар. Улар: «Агар сен истаётган нарса атиги шу бўлса, ўз даъватингни қаттиқ туриб маъқуллайдиган бўлсанг, Макканинг тоғлар билан ўралганини кўриб турибсан, Раббингдан бу тоғларни икки томонга суришини ва улардан Шом ва Ироқда бўлгани каби анҳорлар оқизишини сўра», дедилар. У зот соллаллоҳу алайҳи ва саллам уларга жавоб бердилар: «Мен бунинг учун юборилмаганман. Балки, Аллоҳ таоло мени Ўз мурожаатлари билан юборди. Ва мен сизлар учун ишончли насиҳатчидирман». Сўнг у зотга дедилар: «Эй Муҳаммад, кўрамизки, орамизда юриб, бозорларга борасан, биз нимаики қилсак, худди шундай ишларни қиласан, бизнинг олдимизда ҳеч бир афзалликка эга эмассан. Агар таъкидлаётганингдек Пайғамбар бўлсанг, нима учун Раббинг сенга биз каби ишламаслигинг учун боғлар ва бойлик бермайди».

Пайғамбар алайҳиссалом дедилар: «Эй қавм, Аллоҳга қасамки, мен бу учун юборилмадим. Балки, Аллоҳ таоло мени Ўз рисолатлари билан юборди. Ва мен сизлар учун ишончли ва раҳмдил насиҳатчиман. Ёки сиз буни қабул қиласизлар ёки мен Аллоҳнинг сизу менга нисбатан қабул қиладиган қарорини кутган ҳолда сабр қиламан». Улар: «Агар истамасанг, осмонга боқ. Устимизга осмондан азоб юбор. Устимизга осмонни парчалаб ташла ёки бизларга тавсифлаётган Раббингни ёки фаришталарни кўрсат», дедилар.

Пайғамбаримиз жавоб бердилар: «Сиз айтган нарсага келсак, бу менинг ишим эмас, бу – Аллоҳнинг иши. Агар у сизга шундай қилишни хоҳласа, қилади, хоҳламаса, қилмайди». Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Қурайш саййидлари ва уларнинг сўзларига нисбатан қандай сабр қилганларига боқинг. Улар Пайғамбар алайҳиссалом



бера олмайдиган нарсани сўрамоқдалар. У зот эса сабр қилмоқдалар. Ота-онам у зот соллаллоҳу алайҳи ва салламга фидо бўлсин! Сўнг улар талабларида давом этдилар: «Эй Муҳаммад, сенинг олтиндан уйинг бўлишини ёки осмонга кўтарилишингни хоҳлаймиз. Бироқ осмонга кўтарилмагуниингча ва сен учун у ерга йўл очилмагунича сенга ишонмаймиз. У ердан биз ўқий олишимиз мумкин бўлган китоб билан қайтмагуниингча сенга ишонмаймиз».

Сенга йўл очилсин ва биз қандай қилиб осмонга кўтарилишингни кўрмоқчимиз. Пайғамбар алайҳиссалом ўтирганларга жавоб бердилар: «Субҳаналлоҳ. Дарҳақиқат, мен оддий инсонман».

Бу ҳақда Қурони каримда бундай марҳамат қилинган: **«Айтдилар: „Токи бизлар учун (мана шу) ерни ёриб, бир булоқ чиқариб бермасанг, биз сенга сира имон келтирмаймиз. Ё сенинг хурмозор, узумзор боғинг бўлиб, унинг ўртасидан ёриб анҳорлар пайдо қилмасанг, ёки ўзинг даъво қилганингдек, осмонни устимизга парча-парча қилиб туширмагуниингча, ёки Аллоҳ ва фаришталарини олдимизга келтирмагуниингча, ёки сенинг олтиндан бир уйинг бўлмагунича (сенга имон келтирмаймиз). Яна бизларга ўқийдиган (бирор) китоб туширмас экансан ёки (осмонга) кўтарилмас экансан (сенга сира ишонмаймиз)“.** Айтинг (эй Муҳаммад!): **„Эй Пок Парвардигоро, мен фақат пайғамбар бўлмиш бир одам эдим-ку!“»** (Исро, 90–93).

Расулуллоҳ алайҳиссалом уларга Аллоҳ таолонинг хужжатини келтирганларидан сўнг уларни тарк этдилар.

* * *

Ҳар сафар мушриклар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга қарши чиққанларида уларга жавоб берар, уларни ўз далиллари билан мағлуб қилар эдилар. У киши озорланардилар ва азоблананардилар, бироқ у зот тунги намозларда сабр сўраб ибодат қилар эдилар. Аллоҳ таоло қуйидаги оятни нозил қилди: **«Бас, (эй Муҳаммад! Кофирларнинг азиятларига) чиройли сабр билан сабр қилинг! Чунки улар у (кун)ни узоқ деб билурлар, Биз эса уни яқин билурмиз»** (Маориж, 5–7).

Яъни улар қиёмат қоим бўлишини, қайта тирилиш ва қилмишга яраша ҳисоб-китоб қилинишини узоқ деб

ўйлайдилар. Лекин қиёмат соати яқин. Шундай экан, сабр қил, эй Муҳаммад.

Мушриклар Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламга қарши ҳеч нарса қила олмасликларини билдилар. Ҳар сафар у кишидан бирон нарса талаб қилганларида уларга ўз далил-исботлари билан тушунтириб берар эдилар ва уларнинг талабларига жавобан Қуръон нозил бўлар эди. Шунда улар ўзаро келишиб шундай дедилар: «Бизнинг Мадинага, яҳудий олимларнинг олдига боришдан ўзга чорамиз йўқ». Улардан бири: «Боришдан нима наф?» дея сўради. Саволига: «Биз уларга савол берамиз, Муҳаммад ва унинг саҳобаларига қарши улардан ёрдам сўраймиз», деган жавобни олди.

Аллоҳу акбар! Қачондан бери, эй Қурайш кофирлари, яҳудий ахборлардан ёрдам излайдиган бўлиб қолдинглар? Ораларингизда қандай алоқа борки, ўзингиз Содикул амин деб атаган Муҳаммадга қарши улардан ёрдам сўрамоқдасиз? Ахир у ичингиздаги хурматли кишилардан бўлса!

Қурайш кофирлари Надр ибн Ҳорис ва Уқба ибн Абу Муизни яҳудий олимларнинг олдига жўнатдилар. Улар «Бу кишини нима қилиш керак ва у ўзи ким?» деган саволга жавоб топиш учун Маккадан чиқиб Мадинага йўналдилар. Олимларнинг олдига етиб боришгач, улар: «Нима истайсизлар?» деб сўрадилар. «Биз сизлардан ўзини набийман деб эълон қилаётган киши ҳақида сўраш учун келдик. Унинг исми Муҳаммад ибн Абдуллоҳ», деб жавоб бердилар. Яҳудийлар эса шу замон пайғамбар чиқиш вақти эканини билар эдилар. Фақат шугина эмас! Уларнинг китобларида ва Тавротда ҳаттоки унинг сифати ҳам келганди. Улар Пайғамбар алайҳиссалом ҳақларида ўз ўғиллари ҳақида билганларидан ҳам кўпроқ маълумотга эга эдилар. Бироқ пайғамбар улардан чикмаганига ҳасад қилар ва аччиқланардилар. Улар Муҳаммад алайҳиссаломни қабул қилмадилар. Улар Надр ва Уқбага: «Унга учта савол бериб кўринг? Агар жавоб берса, у пайғамбар бўлади», дедилар. Улар Муҳаммад алайҳиссаломни ожиз қолдирмоқчи эдилар. «Агар жавоб бера олмаса, у беҳуда гапларни гапираётган бўлиб чиқади. Сўнг у билан истаганингизни қилаверинглар». Вакиллар: «У қандай саволлар экан?» дедилар. Яҳудийлар: «Биринчи савол: ундан „Аввал ғойиб бўлиб қолган ёш

йигитлар“ ҳақида сўранг. Улар билан ғаройиб воқеа содир бўлган эди йигитлар аввалроқ ғойиб бўлиб қоладилар ва уларнинг воқеаси ғайриоддий. Булар қандай йигитлар? Иккинчи савол: ундан: „Ернинг Шарқи ва Ғарбига бориб етган дарбадар“ ҳақида сўранг. Бу дарбадар ким? Учинчи савол: Ундан „Рух“ ҳақида сўранглар. У нима? Агар у сизнинг ушбу саволларингизга жавоб берса, у ҳолда у Пайғамбардир. Акс ҳолда эса у сизга ёлғон гапирётган кишидир. У билан истаганингизни қилишингиз мумкин. Уқба ва Надр шу саволларни ёд олиб, Маккага қайтдилар.

* * *

Кофирлар «Олдин ғойиб бўлган ва воқеалари ғалати бўлган йигитлар, Ернинг Шарқи ва Ғарбини кезувчи киши ва рух» ҳақидаги мазкур уч саволни Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламга бериш учун у кишининг ҳузурларига келдилар. Расулуллоҳ уларга: «Мен сизларга эртага жавоб бераман», дедилар. Улар кетдилар, ваҳий эса нозил бўлмади. Улар эртаси куни келиб: «Жавобинг қани?» деб сўрадилар. Пайғамбар алайҳиссалом: «Сизларга эртага жавоб бераман», дедилар. Бироқ Аллоҳ томонидан ваҳий юборилмади. Ўн беш кун давомида Муҳаммад алайҳиссалом уларга «Эртага жавоб бераман», деявердилар. Аммо саволларга жавоб бўлувчи ваҳий ҳеч ҳам келмади. Кофирлар одамлар орасида шубҳа-гумон тарқата бошладилар. «Қаранглар, Муҳаммадга у жавоб бера олмайдиган нарсалар ҳақида савол бериб кўрдик», дер эдилар. Аллоҳ таоло ўз Расулига сабоқ бериб қўйишни хоҳлаганди, яъни ҳар сафар эртага деб айтганда «иншоаллоҳ», «Аллоҳ хоҳласа», деган калимани қўшиб қўйиш кераклигини ўргатди. Жаброил алайҳиссалом Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига 15 кундан кейин келди. Пайғамбар алайҳиссалом сўрадилар: «Бу саволларнинг жавоби қани? Нима учун жавоблар кечикди?» Жаброил алайҳиссалом жавоб бердилар: «Биз фақат Раббинг амри билан тушамиз. Олдимиздаги ва ортимиздаги ва бу иккисининг орасидаги барча нарса Унга тегишлидир. Раббинг эса ҳеч нарсани унутмайди». Сўнг «Ҳеч қачон „буни эртага қиламан“, демагин, балки, буни Аллоҳ хоҳласа дегин, ана шунда сенга Аллоҳ таолодан жавоб келади. Саволларга келсак, уч жавоб билан Пайғамбар алайҳиссалом Қурайш кофирларининг овозини ўчириб қўйдилар.

1. «(Эй Муҳаммад!) Биз сизга уларнинг хабарини ҳақиқатан айтиб берурмиз. Дарҳақиқат, улар Парвардигорларига имон келтирган ва Биз уларга ҳидоятни зиёда қилган йигитлардир» (*Каҳф*, 13).

2. «(Эй Муҳаммад!) Сиздан Зулқарнайн ҳақида сўрайдилар. Айтинг: „Мен сизларга у ҳақдаги хабарни ҳозир ўқиб берурман“» (*Каҳф*, 83).

3. «(Эй Муҳаммад!) Сиздан руҳ ҳақида сўрайдилар. Айтинг: „Рух фақат Раббимнинг ишидандир“. Сизларга эса оз илм берилгандир» (*Исро*, 85).

Ҳар сафар одамлар савол берганларида ёки шубҳага борганларида уларга жавоб берган ҳолда оят нозил бўла бошлади. Абу Жаҳл Аллоҳнинг «Унинг устида 19 та фаришта», яъни оловнинг устида 19 та фариштадан қўриқчи деган калималарини эшитганида мазах қилган ҳолда: «Ўнтаси сизларга, қолганлари менга», дея қўшиб кўярди. Шунда Аллоҳ таоло оят туширди: **«Биз фақат фаришталарни дўзах эгалари (қўриқчилари) қилдик ва Биз фақат куфрга кетган кимсаларни синаш учун уларнинг саногини (ўн тўққизта) қилдик»** (*Муддассир*, 31).

Яъни бу у ўйлаганчалик эмас. Улар забония, жаҳаннамнинг қўриқчилари бўлган фаришталардир.

Ҳар сафар шубҳа оралатмоқчи бўлганларида Қуръон уларга жавоб берувчи бўлиб тушар эди. Надр ибн Харис исмли кишининг аёл хонандаси бор эди. Ҳар сафар Пайғамбар алайҳиссалом кимнидир Исломга даъват қилаётганларини кўрганида ўша кишининг олдига ўз хонандасини юборар эди. У ўз қўшиқлари билан даъват қилинаётган кишининг кўнглини очиб, Қуръондан чалғитар эди. Бу ҳақда Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **«Одамлар орасида шундай кимсалар ҳам борки, улар билимсизлик билан (ўзгаларни) Аллоҳ йўлидан оздириш учун ва у (йўлни) масҳара қилиш учун беҳуда сўз(лар)ни сотиб олурлар. Ана ўшалар учун хор қилувчи азоб бордир»** (*Луқмон*, 6).

Улар бундан ҳам кўпроғини қилар эдилар. Агар улар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг Қуръон ўқиётганларини кўриб қолсалар, одамларга Қуръонни эшитишларига ҳалақит бериш учун қичкириб, баланд овозда гаплаша бошлар эдилар. Улар Қуръоннинг одамларга таъсири

қандай бўлишини билардилар: **«Кофир бўлган кимсалар (бир-бирларига: „Муҳаммад тиловат қилаётган вақтда) сизлар бу Қуръонга қулоқ солмангиз ва (уни чалғитиш учун) жаврайверингиз! (Шунда) зора ғолиб бўлсангиз“, дедилар»** (Фуссилат, 26).

Улар барча нарсадан айб ахтарардилар. Бироқ ҳар сафар савол берганларида ёки гумонга бориб қолганларида аҳволни тушунтириш учун уларга жавобан Қуръон нозил қилинар эди. Пайғамбарнинг бозорда юришларини ва таом қабул қилишларини кўрганларида: «Бозорларда юрар экан, бу қанақа пайғамбар ўзи? Таомланар экан. У қандай қилиб пайғамбар бўлиши мумкин?» дер эдилар. Бу ҳақда Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«(Яна) дедилар: „Бу қандай пайғамбарки, (оддий одамлардек) таом еса ва бозорларда юрса?! Унга (пайғамбарлигини тасдиқлайдиган) бирор фаришта туширилиб, у билан бирга огоҳлантирувчи бўлса эди“»** (Фурқон, 7).

Аллоҳу акбар! Унинг ҳатто таом ейишини ҳам хоҳламайсизми? Уни бозорларда юргани учун тергайсизми? Бироқ Қуръон худдики пистирмада тургандек мушрикларни хуфёна кузатиб турар эди. Аллоҳ таоло деди: «Улар сендан қандай масалани сўрамасинлар, биз сенга доимо ҳақиқатни ва энг яхши тафсирни очиб берганмиз».

МУСУЛМОНЛАРГА КОФИРЛАР ТОМОНИДАН АЗОБ-УҚУБАТЛАР ЕТКАЗИЛИШИ

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам одамлар ва мушриклар олдида Қуръонни ошкора равишда ўқувчи ягона киши эдилар. У киши дин душманларининг тазйикларидан азият ҳам чекардилар. Саҳобаларига келсак, улар Қуръонни мушриклар олдида ўқишга ботинолмаганлар. Модомики шаҳодат калимасини келтиришларининг ўзи зулму ситамларга сабаб бўлар экан, Қуръон, яъни Аллоҳ таолонинг каломи ҳақида нима ҳам дейиш мумкин?

Кунларнинг бирида Расулуллоҳнинг саҳобалари бир-бирлари билан гаплашиб ўтирганларида улардан бири: «Қурайшликларга эшиттириш учун орамиздан ким Қуръонни баралла ўқишга журъат топа олади? Ахир улар Қуръонни биздан эшитмаганлар-ку! Қай биримиз туриб, қурайшликлар олдида Қуръон билан гапираркин, токи улар Пайғамбарнинг саҳобаларидан Аллоҳнинг Каломини тинглаб кўрсинлар?» деб айтди. Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳудан бошқа ҳеч ким бунга ботина олмади. У: «Мен уларнинг олдида Қуръон ўқийман», деди. Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳу жуссаси нимжон, болдирлари ориқ ва заифҳол киши эди. Бироқ у: «Мен бу ишни қиламан. Уларнинг олдида Қуръон ўқийман», деди. Саҳобалар: «Йўқ, буни бошқа кимдир қилсайди.., лекин сен эмас, эй Абдуллоҳ! Биз бу ишни қабиласи қурайшликлардан ҳимоя қила оладиган бирор киши қилишини хоҳлаймиз», дедилар. У эса: «Йўқ! Буни мен қиламан ва мени Аллоҳ таоло ҳимоя қилади», деди. Имоннинг кучига боқинг! Ахир гап кишининг бўй-бастида эмас, имонида! Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳу ўрнидан турди ва мақом(и Иброҳим) томон йўналди. Ўша ерда у очикчасига Қуръонни ўқий бошлади. Қайси сурани ўқиганига эътибор беринг: **«Ар-Раҳмон** (Меҳрибон зот). **Қуръонни таълим берди»** (*Ар-Раҳмон, 1–2*).

Қурайш кофирлари буни эшитдилар. «Ким Қуръонни ўқишга журъат этди? Бу қандай овоз бўлди? Қаердан келмоқда? Сўнг улар Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анҳунинг атрофида тўпланиб, қироати учун тергаб-койий бошладилар.

Улар уни кироатдан тўхтатиш учун ура кетдилар. Улар Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анхуни урмоқдалар, бироқ у ўқишда давом этиб, ўзига тушаётган мушту зарбаларга эътибор бермаяпти. «(У) **инсонни яратди. Унга баённи (нутқни) таълим берди**» (*Ар-Раҳмон, 3–4*).

Абдуллоҳни уряптилар, бироқ у Қуръон ўқишда давом этмоқда. Уни шу қадар кучли урмоқдаларки, ундан қонлар оқа бошлади. Улар уни уриш мумкин бўлган ҳеч бир тош, ҳеч бир оёқ кийими ва ҳеч бир нарсани четда қолдирмадилар. Унинг гавда бичими заиф бўлгани билан, имони кучли эди. У ўқишга ҳаракат қиляпти, овозини баландлатяпти, улар эса уни тўхтатишга уринмоқдалар, бироқ урдасидан чиқа олмаяптилар.

92

У кироатида давом этди. Ерга йиқилгунига қадар ўқиди. Унинг юзи таниб бўлмас ҳолга келганди. Ҳар ери қонга белангани учун пешонаси қайда, гардани қаердалигини билиб бўлмасди. Эртаси куни унга: «Эй Абдуллоҳ, сени нимадан огоҳлантирганимизни кўрдингми?» дедилар. У: «Аллоҳга қасамки, менинг улардан кўркувим кечагидан камроқ. Уларнинг менинг олдимдаги мавқелари кечагидан пастроқ. Агар истасангиз, бу ишни яна бир марта қиламан. Қуръонни очикчасига яна бир бора ўқийман», деб жавоб берди. Улар буни тақиқладилар ва: «Йўқ Абдуллоҳ, шу қилганингнинг ўзи етарлидир. Ахир сен уларга Китобуллоҳни эшиттирдинг», дедилар. Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анху ана шундай эди. Унинг болдирлари ҳақида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анхунинг болдирлари тарозуда Уҳуд тоғидан оғирроқдир», деганлар. Расулуллоҳнинг саҳобалари ана шундай бўлганлар.

* * *

Мушриклар Қуръон ўқиган, Аллоҳ таолонинг китобини тиловат қилган ҳар қайси кишини қийноққа солишларига қарамай, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламдан Қуръон эшитиш учун ҳеч кимга имкон бермасликларига қарамай, улар Қуръон тинглашни яхши кўрганлар. Қандай қилиб бундай бўлиши мумкин?

Абу Жаҳл ибн Ҳишом, Абу Суфён ибн Ҳарб, Ахнас ибн Шурайқлар Расулуллоҳнинг ашаддий душманлари ҳамда мушрикларнинг оқсоқоллари ҳисобланардилар. Уларнинг

ҳар бири кеч киргач, ёлғиз, билдирмайгина Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг уйлариغا яқин бўлган жойга, у кишининг қироатларини тинглаш учун бири бошқасининг келишидан беҳабар ҳолда борар эди. Дарҳақиқат, бу Аллоҳнинг Каломи, уларнинг қалблари Қуръонни эшитишга ундамоқда. Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **«Агар Биз ушбу Қуръонни бирор тоғ узра нозил қилганимизда эди, албатта, у (тоғ)ни Аллоҳдан қўрққанидан ўзини хор тутган ва ёрилиб кетган ҳолида қўрган бўлур эдингиз. Биз бу мисолларни одамларга зора улар тафаккур қилсалар, деб келтирмоқдамиз»** (*Ҳашир, 21*).

Абу Жаҳл Қуръонни ёлғиз эшитмоқда. Абу Суфён бир ўзи ва Ахнас ҳам якка ўзи тингламоқда. Тонг ёришмай туриб уйлариغا қайтаётган пайтлари учовлон бир йўлда учрашиб қоладилар. «Эй воҳ, сизларга нима бўлди? Нималар қилияпсиз? Агар сизларни жоҳил қабиладошларингиз кўриб қолганларидами, уларнинг қалбларида шубҳа уйғонган бўларди. Бошқа ундай қилманглар», дея улар бу ишни қайта қилмасликка келишиб оладилар. Кейинги кечада уларнинг ҳар қайсиси Қуръон қироатини тинглаш учун яна келади. Абу Жаҳл, Абу Суфён ва Ахнас, ҳаммалари эшитмоқдалар, бироқ афсуски, уларнинг қалблари тадаббур қилмаётир. Гўёки қалбларида қулф бордек. Бу борада Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«Ахир, улар Қуръон (оятлари) ҳақида фикр юритмайдиларми?! Балки дилларда „қулфлари“ бордир?!“** (*Муҳаммад, 24*).

Эртаси кунни ҳам тонг ёришишига яқин қолганда уйлариغا кета туриб, йўлда яна бир-бирларига тўқнаш келадилар. «Ҳолингизга вой бўлсин, нималар қилияпсизлар? Бу ишга бошқа қайтманглар». Учинчи кечада ҳам аввалги кечаларда қилган ҳаракатларини такрорлайдилар. Бироқ яна бир бора бундай қилмасликка ваъдалашиб оладилар. Бу нарсаси Аллоҳнинг Каломи, бу киши эса Аллоҳнинг Расули эканларига улар қалбан иқрор бўлар, бироқ такаббур ва қайсар эдилар. Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **«Ўзлари аниқ билган ҳолларида зулм ва кибрга берилиб, уларни (мўъжизаларни) инкор этдилар. Бас, (эй Муҳаммад!) бузғунчиларнинг оқибати қандай бўлганини кўринг!»** (*Намл, 14*).



Шу тариқа улар одамлар олдида Қуръон оятларини рад этар, бироқ тунда Аллоҳ таолонинг Китобини тинглашни ёқтирар эдилар.

* * *

Мўминлар ва мушриклар орасидаги муносабатда янги давр бошланди. Ҳар бир қабила ўзининг имон келтирган, аммо заиф кишисини қийнади. Айни пайтда қийноқ ва азобларга солишнинг шафқатсиз даври кечмоқда эди. Уларни чарм қамчи билан урар, очликдан тинкаларини қуритар, тепар ва ерга судрар эдилар. Уларнинг баъзиларини оч ва ташна ҳолларида жазирама иссиқда қолдирдилар. Бироқ мазлумлар бунга эътибор бермадилар. Қамчи есалар-да, бунга тоқат қилдилар.

94

Билол розияллоҳу анҳу Умайя ибн Халафнинг қули бўлган. Хожаси болаларга Билол розияллоҳу анҳунинг бўйни атрофига арқон ўраттириб, уни Макканинг кўчалари ва тоғлари атрофида судраб юришга буюрди. Унинг Аллоҳ таолога имон келтиргани ва Унга ибодат қилгани учун шундай қилди. Арқон Билол розияллоҳу анҳунинг бўйинларида из қолдирди. Умайя Билол розияллоҳу анҳуни очлик ва ташналик билан силласини қуритар, сўнг уни қуйдирувчи офтоб остидаги қайноқ ерга ётқизиб, кўксиларига қизиган оғир харсанг тошлар қўйиб қўяр эди. Билол розияллоҳу анҳу шу ҳолатда ҳам «Аҳад! Аҳад!» деб такрорлар эдилар. Умайя унга: «Эй Билол, мен сенга ўлгунигча ёки Муҳаммаднинг динидан қайтиб, Лот ва Узога имон келтирмагунингча шундай қилавераман», дер эди. Билол розияллоҳу анҳу: «Агар мен сизларнинг нафратингизни бундан-да кўпроқ кўзғовчи сўзларни билганимда эди, ўша сўзларни айтган бўлар эдим, дея Аҳад! Аҳад! яъни Ягонадир, Ягонадир дейишда давом этарди.

Аллоҳ таоло Қуръони каримда шундай марҳамат қилади: **«Одамлар: „Имон келтирдик“, дейишлари билангина, синалмаган ҳолларида қолдириладилар деб ўйладиларми?! Биз улардан олдинги (имонли) кишиларни синаган эдик-ку! Бас, (шу синов билан ва усиз ҳам) албатта, Аллоҳ (имонда) содиқ кишиларни билур ва (шунингдек,) ёлғончиларни ҳам аниқ билур»** (Анкабут, 2–3).

Ҳаббоб ибн Арат исмли ёш йигитнинг бекаси уни қаттиқ калтаклашларини буюрди. У темирчи эди. Бекаси ловуллаб турган кўмирларни олдига териб олиб, Ҳаббобни келтиришни амр этар ва кийимини ечинтириб туриб, ана шу ёниб турган кўмирлар устига уни чалқанчасига ётқизишарди. Баданидаги ёғлар эриб, кўмирларни сўндирар эди. Ҳаббобни куйдирган бу кўмирлар оловининг ҳовури қандай эди? Ўша пайтда чидамлиликда ким ҳам Ҳаббобга ета оларди? Уни ҳеч нарсасидан қайтара олмади. Уни қийнадилар, куйдирдилар, бироқ шунга қарамай Аллоҳ таоло йўлида барча нарсасига сабр қилди. Душманлар мусулмонларни шундай азоблар эдилар. Ҳатто 18 ёшга тўлмаган Ҳаббоб кучли қийноқлар туфайли Расулulloҳнинг олдиларига келди. У зот Каъбанинг ёнида эдилар. У: «Эй Расулulloҳ, биз учун Аллоҳга дуо қилмайсизми ва биз учун ундан ёрдам сўрамайсизми?» деди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ғазабланиб жавоб бердилар: «Сизлардан аввал яшаганлар ичида шундай одамлар бўлганки, улар бир одамни келтириб, унга чоҳ қазишган, арра олиб келиб калласининг қоқ ўртасига қўйишган ва иккига бўлиниб кетгунга қадар арралашган. Сўнг темир тароқлар олиб келишган ва у билан гўшт ва суяклар ораларини тарашган. Бироқ буларнинг бари уларни диндан қайтишларига сабаб бўла олмаган. Лекин сизлар шошқалоқ қавмдирсизлар».

Аммор ибн Ёсир, отаси Ёсир ва онаси Сумайя, бир бутун оила – онаси эса кекса аёл эди – барчаларини қаттиқ азобга дучор қилдилар. Ота-онасини Амморнинг кўз олдидан шафқатсизларча урдилар, у онасини ураётганларини ва отасини қамчилаётганларини кўрди. Олдиларидан Абу Жаҳл ўтиб кетаётиб урувчисига: «Ур, янаям кўпроқ ур», дер эди. Пайғамбаримиз алайҳиссалом ўтаётганларида эса бу оилани сабрга чақирар эдилар. Бу қандай ҳам яхши оила! Бутун бошли оила Аллоҳ йўлида қийноққа солинди. Пайғамбар алайҳиссалом уларга: «Сабр қилинг, эй Ёсир оиласи, сабр қилинг. Дарҳақиқат, сизларга жаннат ваъда қилингандир», дер эдилар.

Аллоҳ таоло сабр қилувчиларга шундай хушхабар беради: **«Яна сабрлари сабабли уларни жаннат ва (эгниларига) ипак (либослар) билан мукофотлар»** (Инсон, 12).





Жаннат ва ипаклар ниманинг мукофоти? Сабрларининг мукофоти! Нимага сабр қилганлари учун? Ана шу кийноқларга сабр қилганлари учундир. Абу Жаҳл, аъузубиллаҳ, жанговар найзани олиб, онасининг жисмига то жон бергунича қайта-қайта санчди. У кимнинг онаси? Амморнинг. Унинг отаси эса – Ёсир Абу Аммор қаттиқ азобларга дош беролмай оламдан ўтди. Кўз ўнгида отаси ва онаси жон таслим қилдилар. Амморни эса янада кучлироқ ура бошладилар. Уни ўлдиришни истадилар. Шунда Аммор розияллоху анху чидай олмади ва Расулуллоҳ ҳақларида улар истаган нарсани айтди. У йиғлаган кўйи Расулуллоҳнинг олдиларига борди ва деди: «Эй Расулуллоҳ, эй Расулуллоҳ, чидай олмадим ва сиз ҳақингизда шундай ва шундай дедим». Шунда Аллоҳ таоло қуйидаги оятни нозил қилди: **«Ким Аллоҳга имон келтирганидан кейин (яна қайтиб) кофир бўлса (ҳолига вой!) Лекин кимнинг қалби имон билан хотиржам ҳолда (куфр калимасини айтишга) мажбур қилинса, у мустаснодир. Аммо кимки кўнгилни куфрга очса, бас, у (каби)ларга Аллоҳ (томони)дан ғазаб ва улкан азоб бордир»** (Наҳл, 106).

Мажбурликдан куфр сўзларини айтган, лекин қалби мўмин ва имонга тўла бўлса, Аллоҳнинг ғазаби ундайларга эмас. Пайғамбар Амморга: «Агар сени мажбур қилсалар, худди шундай деявер», дедилар. Бирини урардилар, бошқасини қамчи билан савалар эдилар.

Сухайб Румийни шундай урдиларки, у эсидан оғиб қолди. У гапирар эди, аммо нима деётганини англамас ва билмас эди. У Макка аҳли орасида ҳурматга сазовор киши бўлган. Бироқ имон келтиргач, кучли кийноққа солинди. Буни кийнадилар, унисини урдилар.

Ҳаттоки Мусъаб ибн Умайр ҳам бу аччиқ қисматдан қутулиб қола олмади. Мусъаб маккаликлар орасида энг дабдабали ҳаёт кечирувчилардан бўлган. У энг яхши таомларни тановул қилар ва энг яхши либосларни киярди. У Макка аҳли ичида энг фаровон яшовчи киши эди. Бироқ Исломига кирганида онаси унинг барча мол-мулкини тортиб олди ва уйдан ҳайдаб чиқарди. У қаердан озиқ-овқат топиб ейиш ва нима кийишни билмайдиган факирга айланди.

Аллоҳ таоло Қуръони каримда шундай марҳамат қилади: **«Эй имон келтирганлар! Сабр қилингиз, бағрикенг бўлингиз ва (Аллоҳ йўлига) тахт бўлиб турунгиз ва Аллоҳдан қўрқингиз, зора (охиратда) нажот топсангиз!»** (Оли Имрон, 200).

Қийноқларга сабр қилаётган мўминлар ҳақида Ибн Аббос шундай деганди: «Уларни шу даражада азобладиларки, ҳатто улардан бири оғрикнинг кучлилигидан ўтира олмади». Шунда кофирлар сўрадилар: «Аллоҳдан ташқари Лот ва Уzzo ҳам сенинг худоларингми?» У эса кучли зарб ва қийноқлар таъсиридан: «Ҳа, Лот ва Уzzo менинг Аллоҳдан ташқари худоларимдир», дея жавоб беради. Бироқ унинг қалбида имон ҳукмрон эди.

Бу борада Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«Улар (мўминлар)дан фақат Азиз (қудратли) ва Ҳамид (ҳамд эгаси) бўлмиш Аллоҳга имон келтирганлари учунгина ўч олдилар»** (Буруж, 8).

Бу Исломнинг энг оғир даврларидан биридир. Аллоҳ имонлиларни саралашни ва уларнинг орасидан энг афзалларини чиқаришни ихтиёр этди.

* * *

Абу Бакр Сиддиқ розияллоху анху саҳобалар қандай азобга солинаётганини, жазирама саҳрода судралаётганларини, қамчи билан урилаётганларини кўрганларида жим тура олмадилар ва бир жойда ҳам ўтира олмадилар. У киши ўз мол-мулкларини олиб келиб, Аллоҳ таоло йўлида инфоқ қила бошладилар. Қийналиб кетган бирон эркакни сотиб олиб, Аллоҳ учун озод қилиб юборардилар. Бирон аёлни сотиб олиб, уни ҳам Аллоҳ учун озод қилардилар. Бадрда жанг қилганлардан ва Исломга биринчилар қатори кирганлардан бири – Омир ибн Фухайро деган кишининг олдига келдилар ва уни ўз пулларига сотиб олдилар. Сўнг Аллоҳ учун озод қилиб юбордилар. Кейин эса Зуннунра исмли аёлнинг олдига бордилар. У кекса ёшли аёл бўлиб, Исломни қабул қилгани учун азобланаётган эди. Уни ҳам сотиб олдилар ва Аллоҳ таоло йўлида озод қилиб юбордилар.

Қурайшликлар ичида бир кофир аёл яшарди. У Наҳдия ва унинг қизини, яъни иккита чўрисини қамаб қўйганди. У чўриларини азоблар ва уларни тоқатлари етмайдиган ишларни

қилишга мажбурларди. Исломни қабул қилганлари учун у уларни ҳеч қачон озод қилмасликка қасам ичганди. Абу Бакр розияллоҳу анҳу келдилар ва ана шу икки чўрини сотиб олдилар ва шу заҳоти Аллоҳ таоло учун озод қилиб юбордилар.

Умайя ибн Халаф Билол розияллоҳу анҳуга каттиқ азият етказаётганини, уни ловуллаган саҳрода судраб калтаклаётганини кўргач, Абу Бакр розияллоҳу анҳу Умайяга: «Мен сендан уни сотиб олмоқчиман», дедилар. У эса сотишдан бош тортди. Шунда кўпроқ маблағни таклиф қилдилар, токи у жуда катта пул эвазига сотишга рози бўлгунича устига яна ва яна қўшавердилар. Абу Бакр розияллоҳу анҳу ҳаттоки: «Агар у менга Билолни унинг оғирлиги баробаридаги олтинга сотганида ҳам уни сотиб олган бўлар эдим», дедилар. Шу тариқа Абу Бакр розияллоҳу анҳу уни сотиб олдилар ва Аллоҳ учун озод қилдилар. Шундан кейин Абу Бакр розияллоҳу анҳунинг оталари у кишининг олдиларига келдилар. Ўша вақтда оталари ҳали Исломни қабул қилмаган эдилар ва: «Эй Абу Бакр, эй Абу Бакр, нималар қияпсан? Нима учун одамларнинг заифларини сотиб оляпсан? Агар кучли эркакларни сотиб олганингда улар сени одамлардан химоя қилган бўларди, сени қўриқлашарди», дедилар. Шунда Абу Бакр: «Эй отажон, мен бу ишни сиз айтган мақсадда қилаётганим йўқ», дедилар.

– Унда нима учун бундай қилмоқдасан, эй Абу Бакр?

– Мен бу ишни Аллоҳ таолонинг ризолиги учун қилмоқдаман. Мен ўз давлатимни Аллоҳ таоло учун сарфламоқдаман, – деб жавоб бердилар. Шунда Аллоҳ у киши ҳақида қуйидаги оятларни туширди: **«Тақволи киши эса ундан (дўзахдан) узоқлаштирилур. Қайсики, у молдавлатини (яхшилиқ йўлида) сарф қиладиган бўлса. Унинг (сарф қилувчининг) ҳузурда (зиммасида) бирор кимсага қайтариладиган неъмат йўқдир»** (Лайл, 17–19).

Нима учун эй Абу Бакр? Бу борада Аллоҳ таоло шундай дейди: **«У фақат энг олий зот бўлмиш Парвардигорининг „юзи“ни истаб (эхсон қилур). (У) яқинда (қиёмат куни ато этилажак мукофотдан) рози бўлур»** (Лайл, 20–21).

У албатта рози қилинади. Эй Абу Бакр, яқин орада Раббинг бу қилган ишларинг учун, заиф, камбағал ва мискинларни

сотиб олганинг ва уларни Аллоҳ таоло йўлида озод қилганинг учун сени мукофотлаб рози қилади. Абу Бакр розияллоҳу анҳу улардан ҳеч қандай пул ва миннатдорчилик кутмаган. Исломнинг аввалида Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳунинг хатти-ҳаракатлари ва қилган ишлари мана шулардир.

* * *

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламга етказилаётган азоб-уқубатлар янада кучайди. У зотга энг яқин одамлари ҳаммадан кўра кўпроқ озор етказган. Ҳаттоки ўз амакилари Абу Лаҳаб у зотга ҳеч ҳам тинчлик бермаган. Аллоҳ у ҳақда оят нозил қилди: **«Абу Лаҳабнинг қўллари қурисин (ҳалок бўлсин)! Ҳалок бўлди ҳам. Мол-мулки ва топган-тутгани (бойликлари) унга асқотмади. Яқинда (у) алангали оловда қуяжак»** (*Масад, 1–3*).

Абу Лаҳабнинг беодоб, фитначи, кўрс ва тилини тия олмайдиган хотини бўлган. У Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг йўллариға ҳамда уйлариининг эшиклари олдига тикан ва ўтинларни сочиб қўяр эди. Аллоҳ таоло унинг эри ҳақида оятлар нозил қилганини эшитганида буни мазах деб ўйлади. У саҳобалар олдига келди. Улар ўтирган эдилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳам уларнинг ичида эдилар. Хотин қўлида катта тош кўтариб турарди ва саҳобалардан, гарчи у зот ўша ерда ўтирган бўлсалар ҳам, сўради: «Қани ўша танбех берувчи?» У Пайғамбарни шундай деб атади. Ундан: «У кишида нима ишинг бор эди?» деб сўрадилар. У эса: «Эшитдимки, у мени эрим Абу Лаҳабни мазах қилаётган экан». Пайғамбар эса унинг рўпарасида ўтирар эдилар. Бироқ Аллоҳ таоло унинг назарини Пайғамбарни кўришдан тўсиб қўйган эди. Шунда улар: «У кишидан нима истайсан?» дедилар. У: «Агар уни кўрганимда уни шу тош билан урган бўлар эдим», деди. Аллоҳ таоло қуйидаги оятни нозил қилди: **«Яқинда (у) алангали оловда қуяжак. Шунингдек, ўтин ташувчи хотини ҳам. Бўйнида пухта эшилган арқони ҳам бўлур»** (*Масад, 3–5*).

Яъни унинг бўйнида уни дўзахга судраб олиб киришлари учун хурмо толаларидан эшилган арқон бор.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ва саҳобалариға етказилаётган азиятлар янада ортди. Бу ишда барча



мушрикларнинг кўли бор эди. Кунларнинг бирида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Каъбанинг олдида ўтириб намоз ўқиётган эдилар. Ота-онам у зотга фидо бўлсин! У зот намоз ўқиётган эдилар, мушриклар эса кўриб қолдилар. Уқба, Шайба, Утба, Абу Жаҳл ва кофирларнинг бошқараҳнамолари ҳам кўрдилар. Шунда улар бир-бирларига: «Ким бориб фалон қабила туясининг туғуруқ қолдиқларини олади», дедилар. Ўша қабиланинг одамлари бир туяни сўйган эдилар ёки туяларидан бири тукқан эди. Мушриклар: «Ким туғуруқдан кейинги чиққан нажосатни олиб, намоз ўқиётган Муҳаммаднинг орқасига ташлайди», дедилар. Шунда уларнинг ичидаги энг бадбахти ва разили бўлган Уқба ибн Абу Муъайд ўрнидан турди. У бориб ўша нажосат ва нопокликларни йиғди, қўлига олди ва Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ёнларига келиб, сажда қилгунларига қадар кутиб турди. Эгилишлари биланок у мазкур ички аъзоларни орқаларига ташлади. Мушриклар қаттиқ кулдилар ва кулгидан йиқилаёздилар. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ўз Раббилари азза ва жаллага сажда қилган ҳолдалар, нажосат ва нопокликлар эса устиларида турибди. Бу хабарни қизлари Фотимаи Заҳро розияллоҳу анҳо эшитиб қолдилар. У киши оталари томон шошдилар, югуриб келдилар ва орқаларидаги нопокликлардан халос қилдилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам намозларини тугатгач, қизлари Фотима розияллоҳу анҳога қарадилар. Қизлари эса оталарига нисбатан мушрикларнинг қилган ишидан хўрлиги келиб йиғлаётган эдилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Кўркма қизалоғим, Аллоҳ отангни ҳимоя қилади. Сабр қил. Дарҳақиқат, Аллоҳ менга ёрдам беради», дердилар. Сўнг Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам мушриклар томон йўналдилар. Улар эса Каъбадан унча узоқ бўлмаган жойда ўтириб олиб, ҳамон юмалаб-юмалаб кулаётган эдилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам уларни дуойи бад қилдилар: «Эй Аллоҳ, Абу Жаҳлнинг ишини ўзингга топширдим! Аллоҳим, Утбани ҳам сенинг ҳукмингга ҳавола қилдим. Аллоҳим, Шайбани ҳам ўзинг жазола! Аллоҳим фалончини ва фалончини ҳам...» Уларнинг номларини бирма-бир айтиб чиқдилар. Бу воқеанинг гувоҳи бўлган Ибн Масъуд шундай

деган: «Аллоҳга қасамки, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ўша пайтда кимни тилга олган бўлсалар, барчаларини илк жангда нафаслари тўхтаган ҳолда кўрдим». Бадрда бу гуруҳ тор-мор этилади ва улар ортга қайтадилар.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламга кўплаб жабр қилдилар. Умайя ибн Халаф ҳақоратлар, яъни халойиқ олдида обрўларини тўкар ва дилларини оғритар, яъни яширинча айблар эди. Аллоҳ у ҳақда оят нозил қилди: **«(Кишилар ортидан) ғийбат қилувчи, (олдида) масҳара қилувчи ҳар бир кимсанинг ҳолига вой! Қайсики, у молдунёни йиғиб, уни санагани-санаган ва моли (бойлиги) уни абадий қолдиради деб ўйлайдиган кимсадир. Йўқ! Қасамки, албатта, у „Хутама“га ташланур!»** (Ҳумаза, 1–4).

Аллоҳнинг лаънатиға учраган Абу Жаҳл кунларнинг бирида мушрик дўстлари олдиға келди ва деди: «Муҳаммад сизнинг олдингизда сажда қиладими?» «Ҳа», деб жавоб бердилар. Шунда у : «Агар уни шу ҳолда кўрсам, бўйнидан оёғим билан босаман», деди. Улар унга: «Хов анави ерда намоз ўқияпти», дедилар. У ерда Расулуллоҳ ибодат қилаётган эдилар. Аллоҳ таоло шундай хабар беради: **«(Эй инсон!) Кўрдингми, қайтараётган кимсани бандани намоз ўқиганда?!»** (Алақ, 9–10).

Шунда Абу Жаҳл олдиларига бориб, оёғи билан гарданларидан босмоқчи бўлди. Бирдан у орқага чекинди. Одамлар эса «Унга нима бўлди? Нима учун яқин бормаяпти?» дея кузатиб турар эдилар. У орқага тисарилиб, қўлларини юзининг рўпарасига келтириб худди бир нарсани итараётгандек ишора қилар эди. Абу Жаҳл кўрккан ҳолида келди. Улар: «Сенга нима бўлди?» деб сўрадилар. «У билан менинг орамизда оловли хандақ бор эди», деди у. Пайғамбаримиз алайҳиссалом намозларини тугатганларида: «Аллоҳга қасамки, агар у менга яқинлашганида фаришталар уни парчалаб ташлаган бўлар эдилар», дедилар.

Қуръони каримда шундай марҳамат қилинади: **«Бас, у ўзининг жамоасини (ёрдамга) чақираверсин! Биз эса азоб фаришталарини чақиражакмиз! Йўқ! (Эй Муҳаммад!) Сиз унга итоат этманг ва (ёлғиз Аллоҳга) сажда (ибодат) қилиб, (Унга) яқин бўлинг!»** (Алақ, 17–19).

Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам Курайш кофирларининг шу каби кучли азобларига йўлиқдилар. Бўғиш ва калтаклашларни бошдан кечирдилар. Бир куни улардан бирининг олдига келдилар ва Исломга чақирдилар. У Исломни қабул қилди. Дўстининг олдига борганида дўсти ундан: «Сенга нима бўлди?» деб сўради. «Мен Исломни қабул қилдим», деб жавоб қилди у. Дўсти: «Сен ўз динингни алмаштирдингми?» «Аксинча мен Исломни қабул қилдим. Унинг сўзларини эшитдим ва Исломга кирдим». Шунда дўсти унга: «Аллоҳга қасамки, бу диндан воз кечмагунингча ва Муҳаммаднинг олдига бориб, унинг юзига тупурмагунингча менга дўст эмассан», деди. У Расулуллоҳнинг олдиларига борди, куфр келтирди ва муртад бўлди.

Бу ҳақда Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: „**Ҳолимга вой! Кошки эди, фалончи (гумроҳ)ни дўст тутмаганимда! Аниқки, менга эслатма (Қуръон) келганидан сўнг, ўша (фалончи) мени йўлдан оздирди**“. (У кунда) **шайтон (ўзига эргашган барча) инсонни ёрдамсиз қўювчидир**» (*Фурқон, 28–29*).

102

У бу дунёда қилган ишларидан афсусланган ва азобланган ҳолда ўз қўлларини тишлайди. Пайғамбар алайҳиссалом кийноқларга солинар эдилар, у зотни ҳақорат қилар ва ранжитар эдилар. Қариндошлари ва қўшнилари уйлариининг эшиклари олдига турли нопокликларни қўйиб қўярдилар. Уйларида чикқанларида: «Эй Бану Абдуманоф, бу қандай қўшнилик бўлди? Қўшнилик ҳам шундай бўладими?» дер эдилар. Буларнинг бари ягона Аллоҳга имон келтиришга даъват қилганлари учун эди.

Аллоҳ таоло Ўз расулига шундай хитоб қилади: «(Эй Муҳаммад!) **Сабр қилинг. Сабр қилишингиз эса фақат Аллоҳ (ёрдами) билангина мумкиндир. Уларга (яъни мушрикларнинг қилмишлари сабабли) ғамгин бўлманг! Уларнинг макр қилишларидан сиқилманг ҳам!**» (*Наҳл, 127*).

Озорланиб машаққат чекмоқдалар, бироқ Аллоҳ таоло у кишини сабрга чақириб, руҳан қувватлаб турар эди.

* * *

Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам азоблар зўрайган пайтда саҳобалари билан Арқама ибн Абу

Арқаманинг Сафо тоғи яқинидаги уйида йиғилишни ихтиёр этдилар. Пайғамбар алайҳиссалом бу уйга яширинча келар, саҳобалар ҳам бу уйда хуфёна йиғилар эдилар. Кеч кириб, одамлар уй-уйларига тарқалганларида саҳобалар билдирмай бу уйга қатнаганлар. У ерда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан ўтирганлар. Бу қандай ҳам ажойиб мажлис! Бу қандай ҳам ёқимли маконки, унда Абу Бакр, Али, Усмон ибн Аффон, Толҳа, Абдурроҳман, Билол, Аммор ибн Ясир, Ҳаббоб ибн Арат роҳияллоҳу анҳумлар ва бошқа Исломни топганлар жамланишган. Уларнинг барчаси бу уйда Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан бирга йиғилишган.

Қуръони каримда шундай марҳамат қилинади: **«У (Аллоҳ) омилар (саводсиз кишилар) орасига ўзларидан бўлган, уларга (Унинг) оятларини тиловат қиладиган, уларни (ширк ва жаҳолатдан) поклайдиган ҳамда уларга Китоб (Қуръон) ва ҳикмат (ҳадис)ни ўргатадиган (бир) пайғамбарни (Муҳаммадни) юборган зотдир. Ҳақиқатан, (улар пайғамбар келишидан) илгари аниқ залолатда эдилар» (Жумъа, 2).**

Бу уйда нимаики гапирилса ва ўқилса, барчаси махфий бўлган. Исломдаги ушбу пешқадамлар олган илм қандай ҳам манфаатли илм бўлган! Ҳар кеча-кундузда зиёдалашиб борган имонлари қандай ҳам кучли имон бўлган! Қайси мажлис бундан-да улуғроқ бўлиши мумкин? Башариятнинг саййиди Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳамда у кишининг саҳобалари йиғилган ушбу уйдан бошқа қайси уй бундан-да кўркамроқ бўлиши мумкин?!



МУСУЛМОНЛАРНИНГ ҲАБАШИСТОНГА ҲИЖРАТ ҚИЛИШЛАРИ ҲАМДА

УМАР ВА ҲАМЗА РОЗИЯЛЛОҲУ АНҲУМОНИНГ ИСЛОМНИ ҚАБУЛ ҚИЛИШЛАРИ



104



Пайғамбарликнинг бешинчи йили кириб келди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг саҳобаларига етказилаётган азоблар ортгандан ортди. Шунда баъзи саҳобалар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ижозатларини олгач, ҳижрат қилишга, Ҳабашистон деб аталмиш жойга кўчиб ўтишга қарор қилдилар. У ерда Нажоший ҳукмронлик қилар эди. У ҳақда Пайғамбар: «Дарҳақиқат, бу шундай адолатли ҳукмдорки, унинг ҳукмронлиги остида ҳеч бир кишига зулм қилинмайди», дедилар ва қурби етган саҳобаларга ҳижрат қилишларига рухсат бердилар. Шундай қилиб, улар тунларнинг бирида йиғилишга келишиб олдилар. Ҳар ким ўз уйидан билдирмай чиқди. Чунки улар Маккадан чиқишларини бирор кимса пайқаб қолмаслигини истар эдилар. 12 эркак ва 4 аёл жам бўлдилар. Усмон ибн Мазъун розияллоҳу анҳу уларга йўлбошчилик қилди. Аёллар орасида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қизлари – Руқайя розияллоҳу анҳо ҳам бор эдилар. Шу тариқа Маккадан чиқиб, Аллоҳ йўлида ҳижрат қилиш учун 16 нафар киши йиғилди. Аллоҳ таоло эса уларга Қуръонда «Ўзининг Ери кенглиги» ҳақидаги хабарни берган эди: «(Эй Муҳаммад!) Менинг имон келтирган бандаларимга айтинг: „Парвардигорингиздан кўрқингиз! Бу дунёда эзгу иш қилган зотлар учун (охиратда) чиройли (оқибат – жаннат) бордир. Аллоҳнинг Ери кенгдир. Албатта, сабр қилувчиларга (охиратда) мукофотлари беҳисоб берилур“» (Зумар, 10).

Бир жойдан бошқа жойга кўчиб юришларига изн бериши ва азият чекаётган маконларини тарк этишлари учун Аллоҳ таоло уларга «Ўзининг Ери кенг эканини» айтди. Мушриклар уларни уриб, жазирама саҳрода судраб, қамчилаб ва бошқа кўплаб ёмонликларни қилиш орқали мусулмонларга кучли тазйиқ ўтказар эдилар. Мана улар ўша тунда йиғилдилар ва

Қурайш кофирларининг ҳеч бири буни сезмади. Улар Усмон ибн Мазъун розияллоҳу анҳу бошчилигида йўлга чикдилар ва денгиз томон юзландилар. Мушриклар тонгдагина уларнинг кетганларини билдилар. Қурайшликлар тутиб олиш истагида уларнинг ортидан шошдилар. Бироқ Аллоҳ таоло уларга нажот берди. Мусулмонлар кемага чикдилар ва ўша адолатли Нажоший подшоҳ бўлган Ҳабашистон тарафга сузиб кетдилар. Унинг дини насронийлик бўлса ҳам, ҳукмронлиги остида ҳеч бир одамга зулм қилинмас эди. Аллоҳ мўминларнинг бу кичик гуруҳини кутқарди. Аллоҳ йўлида ҳижрат қилган илк оила бу – Усмон ибн Аффон розияллоҳу анҳу ва унинг аёли, яъни Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қизлари Руқайя розияллоҳу анҳонинг оиласи эди.

* * *

Баъзи саҳобалар Ҳабашистон ўлкасига ҳижрат қилган мазкур йилнинг кунларидан бирида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Каъба олдида Қуръон ўқиётган эдилар. Мушрикларнинг одати қуйидагича эди: агар улар Пайғамбарнинг Қуръон тиловат қилаётганларини эшитсалар, бўлмағур гапларни гапиришни бошлар ва у зотни ҳеч ким эшитмаслиги учун овозларини баландлатар эдилар. Бироқ бу сафар, Қуръон ўқий бошлаганларида, атрофларидаги мушриклар тинглай бошладилар. Пайғамбаримиз алайҳиссалом бу фурсатдан фойдаланиб, Қуръоннинг тўғридан-тўғри мушрикларга қаратилган қисмини ўқий бошладилар. «Нажм», яъни «юлдуз» сурасини ўқидилар. Бу у зот соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг оқилликлари намоиши эди. Шундай ўқидилар: **«Ботиб кетаётган юлдуз билан қасамёд этаманки, сизларнинг соҳибингиз (Мухаммад) залолатга кетгани ҳам йўқ, йўлдан озгани ҳам йўқ! (Яна у Қуръонни) хомхаёлдан олиб сўзлаётгани ҳам йўқ! У (Қуръон) фақат (Аллоҳ томонидан) нозил қилинаётган (туширилаётган) бир ваҳийдир. Унга (тиловатни) мустаҳкам қувватга эга бўлмиш зот (Жаброил алайҳиссалом) таълим берди. (У) хусн ва иқтидорга эга (фаришта)дир. Бас, у (асли сурати)га кирди. Ўзи олий (мақомдаги) уфқда эди»** (Нажм, 1–7).

Араблар «Қачонки юлдуз ботганда» сўзлари маъносини яхши тушунар эдилар. Аллоҳ нима билан қасам ичмоқда?

Яъни қаршингизда турган киши адашиб қолгани йўқ.

Ана шунда мушриклар маҳлиё бўлиб қолдилар. Улар ҳамон мушрик бўлишларига қарамай, қалблари уларни тадаббур қилиш ва тинглашга ундади. Чунки Куръон Аллоҳнинг Каломи ва у ҳар кимнинг юрагига етиб боради. Улар тинглашда давом этмоқдалар. Пайғамбар алайҳиссалом Аллоҳ таолонинг куйидаги калималарига етдилар: «(Эй мушриклар!) **Кўрдингизми** (санамларингиз) – **«Лот», «Ўззо»ни ва яна учинчилари бўлмиш «Манот»ни? Эркак (жинси) сизларники-ю, аёл (жинси) У Зотникими?!»** (Нажм, 19–21).

Бунда Аллоҳ таоло уларга сиғинадиган санамлари, маъбудлари ҳақида ҳикоя қилмоқда. Сўнг ўзларидан аввалги қавмлар тақдири ҳақида сўзлай бошлади: **«Ҳақиқатан, У аввалги Од (қабиласи)ни ҳалок этди. Яна Самуд (қабиласи)ни ҳам. Бас, (улардан бирортасини тирик) қолдирмади. Яна У илгари Нух қавмини ҳам (ҳалок қилган эди). Чунки уларнинг ўзлари ўта золим ва туғёнга кетган кимсалар эди»** (Нажм, 50–52).

Шу лаҳзада мушрикларнинг қалбларини ваҳима босди. Улар кўрқиб кетдилар, юраклари эса бўғизларига келиб тикилди. Мушрик бўлишларига қарамай, улар ушбу сўзлардан даҳшатга тушдилар. Суранинг охирида Аллоҳ таоло бевосита уларга хитоб қилади ва дейди: «(Эй мушриклар!) **Ҳали сизлар мана шу гапдан (Куръондан) ажабланыпсизми?! Йиғламасдан, куляпсизми?! Ғофиллик ҳолингизда-я?!»** (Нажм, 59–61).

Куръон тинглаётганингизда кўшиқ куйлайсизми? Аллоҳнинг Каломини эшитаётганингизда таъсирланмайсизларми? Бу сўзларни эшитиб шунчаки таажжубланасиз холосми? Имонингиз қани, онгингиз қани, қалбларингиз қани? Сўнг сура ушбу сўзлар билан якунланади: **«Бас, Аллоҳга сажда ва ибодат қилингиз!»** (Нажм, 62).

Сўнг Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам сажда қилдилар. Орқаларидан у кишини тинглаётган барча мушриклар беихтиёр сажда қилдилар. Жисмлари сажда қилди, лекин қалблари имон келтирмади. Улар ўзлари

билмаган ҳолларида пешоналарини ерга теккиздилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам бошларини кўтарган пайтларида уларнинг ҳам сажда қилганларини кўрдилар. Улардан «Имон келтирдингизми?» деб сўрадилар. Улар нима дейишни, Расулуллоҳга қандай жавоб қайтаришни билмай ўзларини йўқотиб қўйдилар. Улар динга кирмадилар, бироқ беихтиёр сажда қилдилар. Пайғамбар: «Аллоҳга сажда қилдингизми? Имон келтирдингизми?» дедилар. Улар: «Йўқ, биз ўз худоларимизни эсладик ва уларга сажда қилдик», деб жавоб бердилар.

Қурайшликлар ичида: «Макка аҳли ва ундаги қабила оқсоқоллари Аллоҳга имон келтирдилар. Расулуллоҳ билан бирга сажда қилдилар», деган миш-миш тарқалди. Бу гаплар шу даражада кенг ёйилдики, ҳатто Ҳабашистонга бориб етди. Буни эшитганлар Маккага қайта бошладилар. Аммо Маккага яқинлашганларида бу гаплар шунчаки ёлғон-яшиқ, миш-миш эканини тушуниб қолдилар. Баъзилари ортларига қайтиб кетдилар, бошқалари эса кимларнингдир ҳимояси остида яна Маккага кирдилар.

* * *

Мусулмонлар иккинчи марта Ҳабашистон юртига ҳижрат қилдилар. Лекин бу ҳижрат биринчисига қараганда каттароқ эди. Эрақлардан 83 киши, улар орасида Жаъфар ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳу ҳам бор, аёллардан эса 18 киши Нажошийнинг юртига ҳижрат қилдилар. У насроний динидаги киши бўлиб, ўз ерида ҳеч кимга зулм қилмас эди. Мусулмонлар у ерда хавфсизликда яшай бошладилар. Қурайшликлар уларни олиб келиш учун Амр ибн Ос ва Абдуллоҳ ибн Абу Робиъа исмли иккита энг етук кишини юбордилар. Улар Нажошийга атаб ўзлари билан кўплаб совғалар олиб келдилар. Нажошийнинг олдида етиб келганларида унга ва унинг атрофидаги аъёнларига қимматбаҳо тошлар, олтинлар ва бошқа буюмлардан иборат ҳадяларни тақдим қилдилар. Нажоший булардан мамнун бўлди ва ўтиришга таклиф қилди. Шунда Амр ибн Ос сўз бошлади:

– Эй Нажоший, дарҳақиқат, қабиламининг эси паст ёшлари қочиб кетдилар. Улар уйларимиздан сизнинг уйларингизга қочдилар. Улар бизнинг, ота-боболарининг

динларини тарк этдилар, сизнинг динингизни ҳам қабул қилмаганлар. Улар бизнинг динимизни, худоларимизни ҳақорат қилдилар, сиз эса уларга бошпана бердингиз. Уларни ҳайдаб юборинг. Макка оқсоқоллари уларнинг қайтишларини жуда хоҳлашмоқда.

Подшоҳнинг аъёнлари элчиларнинг сўзларини қўллаб-қувватлаган ҳолда: «Ҳа, эй Нажоший, уларни қайтариб беринг. Ўша одамларни ватанига қайтариб юборинг», дедилар.

Нажоший: «Йўқ, уларни ўзим эшитиб кўрмагунимча қайтармайман», деди. Шунда Нажоший уларни хузурига чақирди. Мусулмонлар йиғилдилар. Уларнинг номидан ким гапира бошлади? Жаъфар ибн Абу Толиб розияллоху анху!

Нажоший уларга: «Сизлар ўз ота-боболарингизнинг динларини тарк қилибсиз ва менинг ҳам динимга кирмадингиз. Сиз олиб келган дин қандай дин бўлди?» деди.

Жаъфар: «Эй Нажоший, биз жаҳолатда эдик. Бут-санамларга, тошларга сиғинар, ўлимтикларни ер эдик. Фахш ишларни қилар ва қариндошлик алоқаларини узар эдик. Қўшнилари билан яхши муносабатда бўлмас эдик. Кучлиларимиз заифларимизга зулм қилар эди. Аллоҳ бизга ўз ичимиздан Пайғамбар алайҳиссаломни юбормагунича шу ҳолда бўлдик. Унинг насаби, ростгўйлиги, иффати ва омонатдорлиги бизга яхши маълум эди. У ота-боболаримиз ибодат қилган бут-санамлар ва тошларни тарк этиб, ёлғиз Аллоҳга ибодат қилишга даъват қилди. У бизларни қариндошлик алоқаларини мустаҳкамлашга ва қўшниларга яхши муносабатда бўлишга чақирди. У бизларни рост сўзлашга ва омонатни адо қилишга чорлади. У бизларни намоз ўқишга, закот беришга ва ифратимизни сақлашга буюрди», деди-да, Ислом шарт қилиб берган амалларни бирма-бир санай кетди. Сўнг сўзида давом этиб: «Қавмимиз бизни хафа қилмоқда, бизга озор бермоқда ва азобламоқда. Биз сизнинг ҳеч кимга зулм қилмаслигингизни эшитдик ва ўз уйларимиздан сизнинг уйларингиз томон хавфсизликда яшаш илинжида чиқдик».

Нажоший Жаъфар ибн Абу Толибнинг ажойиб сўзларини тинглагач, Амр ибн Ос ҳам буларнинг барини эшитди, Жаъфардан сўради: «Динингиздан бирон намуна келтира оласанми?» Жаъфар: «Ҳа», деб жавоб берди. Нажоший:

«Қани, ниманг бор?» деди. Шунда у Жаъфар ибн Абу Толиб Марям сурасини танлади ва қироат қила бошлади. Нажоший ва унинг аъёнлари кулоқ тутдилар. Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **«Каф, Ха, Ё, Айн, Сод. (Эй Муҳаммад! Бу) Раббингиз Ўз бандаси Закариёга қилган марҳаматининг зикри (қиссаси)дир. Қачонки, у (Закариё) Парвардигорига хуфёна (товушсиз) дуо қилиб, деган эди: «Эй Раббим! Дарҳақиқат, менинг суякларим мўртлашди, кексаликдан бошим (сочим) оқарди. Эй Раббим! Мен сенга дуо қилиб (ҳеч қачон) бахтсиз бўлган эмасман»»** (Марям, 1–4).

Жаъфар тиловат қилмоқда, Нажошийнинг кўзлари намланди, аъёнлари ҳам йиғладилар. Яна оятдан давом ўқилди: **«(Эй Муҳаммад!) Ушбу Китобда (Қуръонда) Марямни ёд этинг! У ўз оиласидан четга – шарқ томонга кетди. Улардан пардага беркиниб олган пайтида, Биз унга руҳимиз (яъни Жаброил алайҳиссалом)ни юбордик. Бас, у (Марямга) чин одам бўлиб кўринди»** (Марям, 16–17).

Сўнг Исо алайҳиссалом қиссаларидан ҳикоя қилувчи оятларни ўқишда давом этди. Насронийлар шундай йиғладиларки, ҳатто соқоллари намланиб кетди.

Жаъфар қироатини тугатгач, Нажоший: «Аллоҳга қасамки, сен айтган ва Исо ибн Марям айтган нарса бир манбадан келиб чиққандир, яъни бу Исо олиб келган диндир». Амр ибн Ос ташқарига чиқди. Нажоший эса: «Сизлар менинг еримда хатардан ҳолисизлар», деди.

Мусулмонлар чиқиб кетиши билан Амр: «Аллоҳ ҳаққи, мен унинг олдига эртага албатта келаман ва яна бир марта сўрайман», деди. Амр ибн Ос қайта келди. Унинг зеҳни ўткир эди, подшоҳга қарата: «Эй Нажоший, бизнинг эси пастларимиз Исо ибн Марям ҳақида нима дейишаётганини эшитдингми?» деди

Нажоший: «Нима дейишаётган экан?» деди.

У: «Улар у ҳақида жиддий гап айтмоқдалар», деди. Шунда Нажоший мусулмонларни чақиришга одам юборди. Мусулмонлар Исодан сўралишларини билиб қолдилар ва кўрқиб кетдилар. «Энди нима деймиз?» дедилар. Бироқ улар рост сўзлашга азм қилдилар. Чунки уларни ҳақиқатдан бошқа ҳеч нарса қутқармас эди.



Нажоший уларни ёнига чақирди. Жаъфар яқин келди. Аъёнлар эса атрофда турар эдилар. Нажоший ундан сўради: «Исо ибн Марям ҳақида нима дейсизлар?»

Жаъфар: «У Аллоҳнинг бандаси ва расули», деб жавоб берди. Атрофдаги ҳамма қараб турар ва тинглар эди. Бу сўзлар хавфли. «Аллоҳнинг бандаси?!» Насронийлар бундай демайдилар. Бироқ Жаъфар: «У Аллоҳнинг бандасидир, Унинг расули, Унинг Марямга юборган калимаси ва рухидир», деди. У Исо алайҳиссаломнинг сифатларини санай бошлади, атрофидаги одамлар эса жим. Шунда Нажоший энгашиб, ердан бир чўпни олди-да, уни кўрсатиб туриб: «Аллоҳга қасамки, Аллоҳга қасамки, Исо ибн Марям сен айтган сўзларга мана шу миқдорича ҳам зиёда қилган эмас», деди. Аъёнлар ғазабдан томоқ қира бошладилар. Бироқ Нажоший: «Норозиликдан овозингизни хириллатсангиз ҳам, Аллоҳга қасамки, бу Исо ибн Марям олиб келган нарсанинг ўзидир».

Сўнг Амр ибн Ос олиб келган ҳадяларни қайтариб беришни буюрди. У: «Бу иккисига совғаларини қайтаринглар, мен улардан ҳеч нарса олишни истамайман». Ҳали Исломни қабул қилмаган Амр ибн Ос ва Абдуллоҳ ибн Абу Робиъа юртларига қуруқ қайтдилар.

Мусулмонлар (ўша даврни эслаб): «Биз Нажошийнинг хузурида бир неча йиллар хавфсизликда истиқомат қилдик. Авваллари орзу қилганимиздек яшадик. У бизга ўзимиз хоҳлаганчалик Аллоҳга ибодат қилишимизга имкон берди», деб айтадилар. Шундай қилиб улар токи Аллоҳ ўз Пайғамбарига ғалаба ато этгунича Ҳабашистонда бир неча йил қолдилар.

* * *

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Сафода турганларида олдиларидан Абу Жаҳл ўтиб қолди. У Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламни бўлмағур сўзлар билан ҳақорат қилиб, қаттиқ ранжитди. Лекин Пайғамбар алайҳиссалом бунга жавоб қайтармадилар. Бироқ бу ҳодисани бир ёш қиз – Абдуллоҳ ибн Жудъаннинг озод қилинган чўриси кўриб қолди. Гувоҳи бўлган воқеадан бир оз вақт ўтиб Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг амакилари Ҳамза ибн Абдулмутталиб ўтиб қолди. У овдан қайтиб келаётган эди. Ҳамза келганида уни ўша қиз кўриб

қолди. Унинг олдига борди ва деди: «Эй Ҳамза, Абу Жаҳл, яъни Амр ибн Ҳишом Муҳаммадга, биродарингнинг ўғлига нима қилганини биласанми?» Ҳамза: «У нима қилибди?» деб сўради. Шунда қиз бўлиб ўтган воқеанинг хабарини берди. Ҳамза жиянига бўлган бундай муносабатдан қаттиқ ғазабланди ва у жамоадошлари билан бирга ўтирган Абу Жаҳлнинг олдига шошди. Камонини қўлга олиб, Абу Жаҳлга: «Сен Муҳаммадни, укамнинг ўғлини ҳақорат қилдингми? Мен унинг динида бўлсам ҳам-а?» деди. Аслида Ҳамза ҳали мусулмон бўлмаган эди, лекин «Укамнинг ўғлини уришга қандай ҳадди сиғди?» дея жаҳл отига минганди. Камони билан Абу Жаҳлни шундай урдики, унинг боши қаттиқ жароҳатланди. Абу Жаҳл ерга йиқилди, жароҳатидан қон окди. Ҳамзани уриш учун унинг қабиласидаги эркаклар оёққа турдилар ва Ҳамзани ҳимоя қилиш учун ҳам эркаклар ўринларидан кўзгалдилар. Ораларида шиддатли муштлашув бошланиб кетай деб турганди, Абу Жаҳл одамларга: «Уни тинч қўйинглар. Ҳақиқатан ҳам мен унинг жиянини қабих сўзлар билан қаттиқ ҳақорат қилдим», деди. Нима қилиб қўйдинг, эй Ҳамза? Сен Муҳаммаднинг динига эътиқод қилишингни айтдинг!

Ҳамза шу заҳоти Расулуллоҳнинг олдиларига борди. Бирга ўтириб, бўлиб ўтган воқеани айтиб берди. Пайғамбар алайҳиссалом унга Исломни ўргатдилар. Шунда Ҳамза розияллоҳу анҳунинг қалби Ислом учун кенг очилди. Бу борада Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«Ахир, Аллоҳ кўксини Ислом учун (кенг) очиб қўйган, ўзи эса Парвардигори (томони)дан нур (хидоят) узра турган киши (бошқалар билан баробар бўлурми)?! Бас, диллари Аллоҳни эслашдан қотиб қолган кимсалар ҳолига вой! Улар аниқ залолатдадирлар»** (Зумар, 22).

Аллоҳ кимнинг кўксини (кенг қилиб) очиб қўйди? Улуғ ва Қудратли Аллоҳ Ҳамза розияллоҳу анҳунинг кўксини очиб қўйди ва у билан динни мустаҳкамлади. Ҳамза розияллоҳу анҳу эса ўз динига жуда чиройли эътиқод қилди.

Расулуллоҳнинг саҳобаларига нисбатан Умарнинг жабр-зулми кучайди. Ҳамза розияллоҳу анҳу Ислом динига кирганидан уч кун ўтиб Умар Расулуллоҳни қидириб қолди.

У йўлида бир кишига дуч келди ва ундан: «Муҳаммад қани?» деб сўради.

У эса: «Ундан нима хоҳлайсан?» деди.

Умар: «Уни кўришни хоҳлайман», деб жавоб берди.

Шунда ҳалиги киши: «Эй Умар, сенга бир ажиб гап айттайми?» деди.

Умар: «Нима экан?» деб сўради.

Ўша киши: «Сенинг синглинг ва куёвинг ҳам Исломга кирдилар», дея жавоб қилди.

Умар: «Ҳолингга вой бўлсин, нималар деяпсан?» деган гапига: «Синглингнинг олдига бор ва ўзинг кўр», деган жавобни олди.

Бу вақтда унинг синглиси Фотима бинти Хаттоб ва унинг эри уйларида Ҳаббоб ибн Арат билан бирга ўтирган эдилар. Ҳаббоб уларга Тоҳа сурасини ўқиб бераётган эди.

Умар синглисининг уйига шошарди. Ҳаббоб Умарнинг яқинлашганини сезиб, уйнинг ичига беркиниб олди. Умар уйга кириши билан сўради: «Мен эшитган овоз қандай овоз эди?» Куёви ўрnidан туриб: «Эй Умар, эй Умар, агар ҳақиқат сенинг динингда эмас, бошқанинг динида бўлса-чи?» деди. Умар уни ура кетди. Фотима акасини эридан ажратиб итариб юборди. Сўнг Умар синглисини шундай урдик, натижада боши яраланди. Фотима ерга йиқилди, юзи эса қонга беланган эди. Умарнинг кўзи унга тушди. Айнан шу лаҳзада унинг қалби юмшай бошлади. У ўрnidан туриб, Қуръон ёзилган саҳифани қўлига олди. Ўша саҳифадан улар Тоҳа сурасини ўқимокда эдилар. Умар ёзувни олиб ўқиб кўрмоқчи эди. Бироқ Фотима уни Умардан тортиб олди. Умар: «Нима қияпсан?» деб сўради. Синглиси: «Сен мушриксан ва нажассан. Дарҳақиқат, сен мушрик ва нопоксан, эй Умар. Ғусл қилиб келмагунингча уни сенга бермайман», деди. Агар Умарнинг қалби юмшамаганида, у туриб ғусл қилмаган бўлар эди. Бироқ унинг қалби юмшамокда. Умар ўзгара бошлади. У поклангач, келиб саҳифани ушлади, уни кўриб чиқди ва ўқий бошлади. Ажойиб сўзлар. Умар ибн Хаттоб бу сўзларни илк маротаба ўқийётганди: **«То, ҳа. (Эй Муҳаммад!) Биз сизга бу Қуръонни (дин ишида) машаққат чекишингиз учун эмас, балки (Аллоҳдан) кўрқадиган кишилар учун эслатма сифатида нозил қилдик. (У) Ерни ва юксак осмонларни**

яратган Зот (Аллоҳ томони)дан нозил қилингандир. (У) Арш узра „муставий“ бўлмиш Раҳмондир» (Тоҳо, 1–5).

Умар (розияллоҳу анҳу) ер ва осмонларни ким яратганини билар эди. Бу Улуғ ва Қудратли Аллоҳ!

Умар ўкиб, тадаббур қилмоқда. Синглиси эса ёнида ўтириб, Аллоҳга илтижо қилар эди. Куёви ҳам ўтирибди. Айнан шу пайт Ҳаббоб яширинган жойидан чиқди. Умарнинг Қуръонни, Аллоҳ таолонинг сўзларини ўқий бошлаганидан унинг қалби юмшаганини ҳаммалари билдилар.

* * *

Умар Ҳаббобга: «Муҳаммад қани?» деди.

У: «Ундан нима истайсан?» деб сўради.

«Айт менга. У қаерда ҳозир?» дея саволини қайтарди.

Пайғамбар алайҳиссалом эса саҳобалари билан бирга, одатдагидек Арқама ибн Абу Арқаманинг уйида йиғилган эдилар. Яқиндагина Исломни қабул қилган Ҳамза розияллоҳу анҳу ҳам шу ерда эди. Улар ўз динлари – Исломни ўрганаётгандилар. Умар ибн Ҳаттоб Ҳаббоб ибн Аратнинг ҳамроҳлигида кўчага чиқди. У қаерга йўл олди? Арқама ибн Абу Арқаманинг уйига. Бу Пайғамбар алайҳиссалом ўз саҳобалари билан ўтирадиган махфий жой эди. Умар ҳозирда улар томон келмоқда. Пайғамбар алайҳиссалом ҳам, саҳобалар ҳам Умар қўлида қилич кўтариб улар томон келаётганидан беҳабар эдилар. У Арқаманинг уйига етиб келиб, эшикни тақиллатди. Саҳобалардан бири ким экан дея қаради, сўнг: «Эй Расулуллоҳ, бу Умар ибн Ҳаттоб экан», деди. Ўша уйда бўлган саҳобалар кўрқиб кетдилар. Шунда Ҳамза розияллоҳу анҳу: «Агар у яхшилиқни ихтиёр этган бўлса, биз унга уни берамиз. Агар ёмонликни хоҳласа, уни ўз қиличи билан ўлдираамиз», деди. Чунки Ҳамза розияллоҳу анҳу шер каби довюрак киши эди. Умар ҳам қаҳрамон, кўрқмас одам. Бири бошқасини қарши олишни хоҳламоқда. Қолган саҳобаларга келсак, улар кўрқиб кетган эдилар. Пайғамбар алайҳиссалом Ҳамза розияллоҳу анҳуга: «Четга ўтинг», дедилар. Одамларнинг энг шижоатлиси Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам ўрниларидан турдилар. Эшикни очдилар ва Умар ибн Ҳаттоб кирди. Расулуллоҳ унинг ёқаси ва қиличбоғидан олиб, куч билан ўзларига тортдилар-да: «Эй Умар, эй Умар, Аллоҳ сенга осмондан жазо туширмагунча



қилаётган ишларингни тўхтатмайсанми?» дедилар. Яъни «Қачонгача эй Умар, бу ҳолда юрасан?» демоқчи эдилар. Шунда Умар тўсатдан: «Ашҳаду аллаа илааҳа иллаллоҳ ва ашҳаду аннака Расулуллоҳ», деди. Расулуллоҳ алайҳиссалом «Аллоҳу акбар! Аллоҳу акбар!» деб такбир айтдилар. Уйдаги барча йиғилганлар ҳам «Аллоҳу акбар!» дея ҳайқирдилар. Исломга бугун ким кирди? Умар ибн Хаттоб Исломга кирди. Бугундан Ислом кучая бошлади. Бугун саҳобалар Аллоҳни улуғламокдалар ва ўз мусулмонликларини очикчасига намоён қилмокдалар. Чунки бугун Умар мусулмон бўлди! Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳу кимлигини жамики курайшликлар билар эдилар. Исломни қабул қилади, дея ҳеч бир киши ўйлаб ҳам кўрмаган Умарни Аллоҳ ҳидоят қилди ва унинг кўксини кенг қилиб қўйди. Бу борада Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«Ахир, Аллоҳ кўксини Ислом учун (кенг) очиб қўйган, ўзи эса Парвардигори (томони)дан нур (ҳидоят) узра турган киши (бошқалар билан баробар бўлурми)?! Бас, диллари Аллоҳни эслашдан қотиб қолган кимсалар ҳолига вой! Улар аниқ залолатдадирлар»** (Зумар, 22).



Бугун Умар розияллоҳу анҳу Исломни қабул қилди. Уйдаги йиғилганларнинг бари Аллоҳга такбир айтдилар. Мусулмонлар севиндилар. Бугун мўминлар Аллоҳнинг нусратидан хурсанд эдилар. Умар мусулмонлигини маълум қилганидан сўнг ташқарига чиқди. У Маккага борди ва янгиликларни кенг тарқатувчи одамлар, яъни хабарни ҳар ерга ёювчи киши ҳақида сўраб-суриштирди. Унга Жамил ибн Маъмарни кўрсатиб қўйдилар. У Курайшда энг кўп гап ташувчи киши эди.



Умар розияллоҳу анҳу унинг олдида борди ва ёнига ўтирди: «Эй Жамил, эшитдингми?» деди.

«Нима гап?» деди Жамил.

Умар: «Мен Исломга кирдим!» деди.

Жамил унга жавоб бермади, дарҳол ўрнидан туриб: «Эй курайшликлар, эй Курайш жамоаси!» дея чақирди.

Ҳамма унинг хабар тарқатувчи эканини биларди. Улар: «Нима бўлди?» деб сўрадилар.

Жамил: «Умар ўз динини ўзгартирди. Умар динини алмаштирибди», деб жавоб берди. Шунда Умар уни бир

урди ва: «Ёлғон айтяпсан! „Умар Исломни қабул қилди. Умар Исломга кирди“, деб айт», деди. Бугун ҳаттоки гаплар ўзгарди. Бу кунда ҳатто сўзлар ўзгарди. Бугун Исломни Умар ибн Хаттоб қабул қилди. Ўз мусулмонликларини яширган саҳобалар: «Аллоҳга қасамки, Умар Исломга кирмасидан аввал биз Каъбанинг ёнида намоз ўқимаган эдик», деганлар. Бугун Ислом азиз бўла бошлади. Пайғамбар алайҳиссаломнинг дуосига Умар ибн Хаттоб лойиқ бўлди. Аллоҳ у билан Исломни ва мусулмонларни азиз қилди.

Мушриклар бу янгиликни эшитгач, Умар ибн Хаттобнинг атрофига тўпландилар. Эркаклар унга ёпирилдилар ва ура бошладилар. У эса ёлғиз. Гоҳ бирини, гоҳ бошқасини ўзидан итарар ва урар эди. Эрта тонгдан то куёш ботгунча муштлашдилар. Барчалари Умарни уришни ва ўлдиришни истадилар. Лекин қўлларидан келмади. Умар ибн Хаттоб: «Эй қурайшликлар, Аллоҳ номи ила қасам ичаман! Агар бизлар 300 киши бўлганимизда эди, сизларга Маккани қолдирмаган бўлар эдик. Агар саноғимиз 300 мусулмонга етган бўлганида эди, Аллоҳ ҳаққи, уни сизларга бериб қўймаган бўлардик», деди. Умар Исломга кириши биланок Қурайш кофирларига таҳдид қилди. Чунки у Умар-да!

«Агар мендан кейин Пайғамбар келганида эди, у Умар бўларди», дедилар Расулуллоҳ. У бу умматнинг айтган гапи юқорига мувофиқ келадиган кишиси эди. У Аллоҳ у орқали ҳақ ва ботил орасини ажратган Форук эди. Одамлар уни қаттиқроқ ура бошлаганларида Қурайш оқсоқолларидан бири – Осс ибн Воил келиб қолди.

У: «Бу нимаси? Нималар бўляпти?» деди.

Улар: «Умар диндан чиқди. Умар диндан чиқибди», дедилар.

Оқсоқол: «Бир киши ўзига дин танлабди. Уни ўз ҳолига қўйинглар. Бу одам ўзи хоҳлаган нарсани ихтиёр қилибди. Уни ўз иши билан тинч қўйинглар!» деди.

Осс ибн Воил шунга буюриши билан одамлар тарқалдилар ва Умар ибн Хаттоб розияллоҳу анҳуни тарқэтдилар. Одамлар кетганларидан сўнг Умар розияллоҳу анҳу Расулуллоҳга ҳаммадан кўра кўпроқ азият етказадиган киши томон йўл олди. Умар Ислом ва мусулмонларга энг кўп зулм қилувчи қурайшликларга қарши бош кўтармоқчи эди. Ўша киши ким



эди? У Абу Жаҳл! Умар унинг қаердалигини суриштирди. Ўзининг уйида экани хабарини бердилар. Шунда Умар тезда унинг уйига борди ва эшигини тақиллатди.

Абу Жаҳл эшикни очди ва: «Хуш келибсан, эй биродаримнинг ўғли», деб саломлашди.

«Нима хоҳлайсан!» деб сўраганида Умар: «Эшитиб қўй, эй Аллоҳнинг душмани», деди.

«Нима?» деди Абу Жаҳл.

Шунда Умар: «Эшит, дарҳақиқат, мен, Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ ва Муҳаммад Унинг расулидир, деб гувоҳлик бераман», деди.

Абу Жаҳлнинг юзлари ўзгариб кетди, бироқ ҳеч бир сўз айтмади. Эшикни ёпди-да, уйига ғамга ботган, таҳқирланган ва ҳорғин ҳолида кирди. Макка айнан шундай ҳайратда қолди. Ҳаттоки шайтонлар лол бўлиб қолгандилар. Чунки Умар ибн Ҳаттоб бугун Исломни қабул қилганди.

Шундай қилиб Ислом қувватланди. Одамлар эса севимли Пайғамбарлари Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам атрофида жамлана бошладилар.

АЛОҚАНИНГ БАТАМОМ УЗИЛИШИ ҲАМДА МУСУЛМОНЛАРНИНГ ҚУРАЙШЛИКЛАР ТОМОНИДАН ҚАМАЛ ҚИЛИНИШИ, МАҲЗУНЛИК ЙИЛИ

Мушриклар Пайғамбар алайҳиссалом ва у зотнинг саҳобаларига нисбатан қандай чора кўриш кераклиги борасида бир қарорга келдилар. Чунки Пайғамбаримизнинг даъватлари тарқалиб, одамлар бу динни қабул қилаётгандилар. У зотга эргашганларнинг сабрлари, ўзгаларнинг сабрларига ўхшамасди. Шунда кофир қурайшликлар хавфли ишни амалга оширишга келишиб олдилар. Улар Бани Ҳошим ва Бани Мутталиб қабиаларидан бўлган барча одамлар билан тамоман алоқани узишга, яъни улар билан олди-сотди қилмасликка, бирга таомланмасликка, бир жойда ўтирмасликка, муомала қилмасликка ва мазкур қабиалардан қиз олмасликка аҳдлашдилар. Улар бу ҳақда аҳднома туздилар ва уни Каъбанинг ичига осиб қўйдилар. Пайғамбар алайҳиссалом аҳдномани ёзган кимсани дуойи бад қилдилар ва ўша кишининг кўли фалаж бўлиб қолди. Абу Толибнинг дарасида 3 йил давом этадиган батамом алоқани узиш даври бошланди. Мусулмонларга, Бану Ҳошим ва Бану Мутталиб уруғидан бўлган барча кишиларга нисбатан Муҳаммадни кофирларга топширмагунларигача ёки уни ўлдирмагунларигача бойқут, яъни алоқани узиш эълон қилинганди. Лекин Пайғамбар алайҳиссаломнинг Абу Лаҳабдан ташқари барча қариндошлари у зот тарафида эдилар. Бу ҳол 3 йил давом этди. Очлик ва ташналикни бошдан кечирдилар.

Ҳошимийлар ва Бани Абдулмутталибга мансуб кишилар бирон нарса сотиб ололмасликлари учун Маккага яқинлашиб келаётган карвонларни кутиб олар, уларнинг моллари ҳамда озиқ-овқатларини юқори нархларда харид қилар эдилар. Бу ҳолат 3 йил давом этди. Улардан баъзилари очликнинг зўридан бир куни хурмо еса, эрта-индинига унинг данагини сўриб юрар эди. Улар ҳаттоки дарахтларнинг барглари билан озиқландилар ва баъзилари ҳалок бўлдилар. Йиғи кучайди: болалар, аёллар дош беролмай жон бердилар, кучсизлар янада заифлашдилар. Бир парча тери топиб олган кунлари ҳам бўлди, шунда уни

куйдириб, кукун қилиб туйиб, очликнинг зўридан ўшани таом сифатида едилар. Ҳоким ибн Ҳизам аҳён-аҳёнда яширинча ўз аммаси Хадича розияллоҳу анҳога егулик келтириб турди. Абу Жаҳл буни кўриб қолиб Ҳокимни урди, унга таом ташишни тақиқлади ва одамлар олдида қилмишини ошкор қилди. Могу мулклар тугади, озиқ-овқат захиралари ҳам тамом бўлди. Хадича розияллоҳу анҳо давлатини Пайғамбар алайҳиссалом ҳамда мусулмонларнинг камбағаллари учун сарфлади. Бироқ бойликлар якун топди, озуқалар тугаб битди. Очлик кучайди, қийноқлар ҳам зўрайди. Баъзи одамлар кун бўйи эҳтимол биргина хурмо егандирлар. Абу Толиб дарасида 3 йил очликда ва қамалда яшашдан ҳам улканроқ фитна бўлиши мумкинми?

* * *

Нубувватнинг 10-йилида мушриклардан Хишом ибн Амр исми киши Зухайр ибн Абу Умайянинг олдига боргунга қадар шу ҳол давом этди. Хишом мушрик бўлишига қарамай, кечаётган аҳвол унга ёқмаётганди.

У: «Эй Зухайр, улар оч бўлган бир пайтда бизнинг таом ейишимиз кўнглингга сиғадими? Улар бунга қодир бўлмаган ҳолларида бизнинг сув ичишимиз тўғрими? Ахир улар онангнинг ака-укалари-ку!» деди.

Шунда у жавоб берди: «Мен нима қила олишим мумкин, ахир бир ўзим бўлсам?»

Хишом эса: «Мен сен биланман», деди.

«Ундай бўлса, бизга учинчимизни топ!» деди Зухайр.

Икковлон Мутъим ибн Адийнинг олдига бордилар. Хишом унга ҳам бояги сўзларни айтди. Мутъим: «Ахир мен бир ўзимман», деди.

Улар эса: «Биз сен билан биргамиз. Энди уч киши бўлдик», дедилар.

Шунда Мутъим: «Тўртинчимизни топ!» деди.

Учовлашиб Бухтарий ибн Хишомни қидириб бордилар ва юқоридаги гапларни айтдилар: «Одамлар очликдан ўлиб кетаётган бир пайтда бизнинг бемалол овқатланиб ўтиришимизга розимисан?»

Бухтарий: «Бир ўзим нима ҳам қила оламан», деб жавоб берди.

Улар: «Биз ҳозир 4 кишимиз», дедилар.

Шунда тўртовлон Зумъа ибн Асвад томон йўналдилар. Шу

тариқа улар 5 киши бўлдилар. Тонг отганида адолатсизлик ва алоқани узиш эълон қилинган аҳдлашув варағини йиртиб ташлашга келишиб олдилар...

Биринчи бўлиб Зухайр ўрнидан турди ва баланд овозда: «Эй курайшликлар, эй Қурайш жамоаси!» деб чақира бошлади. Улар йиғилгач, шундай деди: «Биз бу адолатсиз аҳдномадан норозимиз. Кўз ўнгингизда одамларнинг нобуд бўлишлари яхшими? Ахир сизлар билан уларни қариндошлик алоқалари боғлаб турибди-ку! Бу аҳдномани йиртиб ташлаймиз».

Абу Жаҳл: «Сен бекорни айтибсан. Аллоҳ ҳаққи, бу саҳифа йиртиб ташланмайди», дея ҳайқирди.

Шунда Зумъа ибн Асвад ўрнидан турди ва: «Аллоҳ ҳаққи, ўзинг бекорни айтмоқдасан. Биз унинг учун Аллоҳ олдида жавобгар эмасмиз», деди. Сўнг Мутъим ибн Адий кўтарилди ва худди шундай гапларни айтди. Кейин Бухтарий ибн Ҳишом турди. Беш кишининг барчаси мазмунан бир хил гапларни айтдилар.

Абу Жаҳл: «Бу иш кечаси ҳал қилинган, бу ишга тунда келишиб олганлар», деди.

Шундай қилиб улар аҳдномани йиртиб ташлаш учун кўзғалдилар. Абу Толиб бир чеккада ўтириб, уларни кузатаётган эди. Айни пайтда Бани Ҳошим яна бир бора яхшиликка умид боғладилар. Баъзилар, кофир ва фожир бўлишларига қарамай, уларга ёрдам бердилар. Барча аҳдномани йиртиб ташлаш учун ўрнидан турди ва унинг йўқлигини билиб қолдилар. Уни қуртлар еб битирган, аҳднома батамом йўқ қилинган эди. Аллоҳ аллақачон уни йўқ қилувчи нарсани юборганди. Аллоҳнинг исми ёзилган жойдан бошқа барча ерлари тамоман еб битирилганди. «Сенинг исминг билан, Эй Аллоҳ!» деб ёзилган жой бутун турар, Аллоҳнинг номи тилга олинган барча жойларга тегилмаган қолган қисми эса, еб битирилган ва ғойиб бўлганди. Шундай қилиб, Аллоҳ таоло Бани Ҳошимга нажот берди ва уларни зулм қамалидан озод қилди.

* * *

Мушриклар ҳамон Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламни ҳақоратлар, Буюк ва Қудратли Аллоҳ эса у зотни уларнинг дилозорликлари ва ҳақоратларидан ҳимоя қилар эди. Ҳар сафар кимдир қарши гапирганида Пайғамбарни



хотиржам қилиш учун Қуръон нозил бўлар эди. Ахнас ибн Шурайқ исмли киши оғзи бузук одам бўлиб, уятсиз гапларни сўзларди. У Пайғамбарни кўп маротаба жуда қабих гаплар билан ҳақорат қилган. Шунда Аллоҳ таоло у ҳақда қуйидаги оятларни нозил қилди: «(Эй Муҳаммад!) **Хар қандай тубан қасамхўрга** (Валид ибн Муғирага) **итоат этманг!** (У) **ғийбатчи, гап ташувчи, яхшиликни ман этувчи** (бахил), **тажовузкор, гуноҳкор, кўпол ва булардан ташқари бенасаб** (хароми)дир» (*Қалам, 10–13*).

Мушрикларнинг киборларидан бўлган Надр ибн Ҳорис исмли бошқа бир киши форс қиссаларини ўрганиб олиб, уларни одамларга айтиб бериш учун Маккага келди. У одамларга: «Муҳаммадни ва унинг ҳикояларини қўйинг, бу шунчаки аввалги халқларнинг афсоналаридир. Уларни унга кечасию кундузи сўзлаб берадилар», дер эди ва одамларга ўз қиссаларини айтиб бера бошлар эди. У Қуръонни эшитган, гарчи унинг ҳақиқатлигини билса-да, бироқ унга имон келтирмаган эди. Аллоҳ у ҳақда қуйидагиларни нозил қилди: «**Хар қандай бўҳтончи ва гуноҳкорнинг ҳолига вой!** Аллоҳнинг унга тиловат қилинаётган оятларини эшитар, сўнгра гўё уларни эшитмагандек, кибрланган ҳолда (ўз куфрида) давом этар. Бас, (эй Муҳаммад!) Унга аламли азоб „хушхабари«ни беринг!» (*Жосия, 7–8*).

Шундай қилиб, кимдир нимадир гапирганида Пайғамбар алайҳиссаломнинг қалбларини мустаҳкамлаш учун Қуръон нозил бўлиб турди. Убай ибн Халаф Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг олдиларига чириган суяклар билан келиб, уларни увалаб кукун қилганидан сўнг: «Эй Муҳаммад, Раббинг уларни йиғади, аслига келтиради, ҳаётга қайтаради ва қилган ишлари учун ҳисоб-китоб қилади, деб даъво қияпсанми?» деди. Пайғамбар: «Ҳа, ҳа, эй Убай, Ундан ўзга илоҳ йўқ бўлган Аллоҳга қасамки, У албатта уларни йиғади, сўнг сени ҳаётга қайтаради. Кейин Қиёмат кунида амалга оширган ишларинг ҳисоб-китобини қилади ва ундан кейингина сени жаҳаннамга киритади», деб жавоб бердилар. Бу ҳақда Қуръони каримда шундай марҳамат қилинади: «**У Бизга: „Чириб кетган суякларни ким ҳам тирилтира олур?“ деб нақл келтирди-ю, (аммо) ўзининг (қандай) яралганини унутиб қўйди. (Эй Муҳаммад!) Айтинг:**

„У (чириган суяк)ларни дастлаб пайдо қилган зотнинг ўзи қайта тирилтирур. У турли хил яратиш(лар)ни билувчидир“. У сизлар учун яшил дарахтдан олов пайдо қилган зотдир. Бас, сизлар ўшандан олов ёқурсизлар» (Ёсин, 78–80).

Агар яшил дарахт сиз учун ўзидан олов олинадиган қилиб яратилган бўлсаю, эндиликда сизлар ундан олов ёқмоқдасиз. Аллоҳ таоло аввалдан халқ қилган нарсасини қайта тирилтиришидан ҳам осонроқ иш борми?

Куфрнинг боши бўлган Абу Жаҳл ўз дўстлари олдига келди ва деди: «Муҳаммаднинг таъкидлашича, сизлар заққум деб аталган дарахтнинг меваларини ер экансизлар». Сўнг заққум дарахтини истехзо қила бошлади. Шунда Аллоҳ таоло оят нозил қилди: **«Албатта, (дўзахдаги) заққум дарахти гуноҳкорнинг таомидир. (У) қоринларда ёгдек қайнар қайноқ сувнинг қайнашидек. (Фаришталар:) „Уни (гуноҳкори) ушлаб дўзахнинг ўртасига судраб олиб борингиз, сўнгра бошидан қайноқ сув азобидан қуйингиз!“ дерлар. (Унга масхара сифатида: „Мана бу азобни) тотиб кўргин! Дарҳақиқат, сен „азиз ва мукаррам“дирсан. Дарвоқе, бу (азоб) сизлар шубҳа қилиб юрган нарсангиздир!“** (дейилур)» (Духон, 43–50).

Татиб кўр! Эй Абу Жаҳл, татиб кўр! Ахир сен ўз қавмингнинг азиз ва ҳурматли кишиси эмасмидинг? Мана энди ўзинг мазах қилган заққумнинг меваларини тановул қил! Бундан ташқари, уларнинг олдиларига Пайғамбаримиз алайҳиссалом келдилар ва дедилар: «Эй қавм, мен сизларга бир сўз ўргатмоқчиман. Ўша сўзнигина айтишингизни сўрайман. Бу сўз орқали сизларга араблару араб бўлмаганларнинг бари тобе бўладилар. Биргина сўз, фақат айтсангиз, бас!» Абу Жаҳл ва улфатлари: «Агар араб ва арабмаслар биргина сўз билан бизга бўйсунсалар, биз унга ўхшаш яна 10 тасини айтишга тайёرمىз», дедилар. У зот: „Лаа илааҳа иллаллоҳ!“ (Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ! Аллоҳдан ўзга бўйинсинилувчи йўқ! Аллоҳдан ўзга буйруқ бергувчи йўқ! Аллоҳдан ўзга ҳукм чиқарувчи йўқ!) деб айтинг! Биргина Аллоҳга имон келтиринг ва ундан бошқа нарсаларга куфр келтиринг», деб жавоб бердилар. Шунда мушриклар, қарсак чалиб бўлганларидан сўнг бир-бирларига: «У бизнинг барча

илоҳларимизни битта қилмоқчи. Бу ажабланарли иш-ку, бу сўз билан бизга барча араблар бўйсунар эканларми?» деган ҳолда ўрниларидан туриб тарқалиб кетдилар.

Бу борада Куръони каримда шундай хабар берилади: „**(Шунча) илоҳларни битта илоҳ қилиб олибдими?! Ҳақиқатан, бу жуда қизиқ нарса!**“ Улардан катталари (бир-бирларига) дедилар: „**Юрингиз, ўз илоҳларингизга (сиғинишда) сабрли бўлингиз! Албатта, бу ирода этиладиган (бўлиб турадиган) нарсадир. Бизлар бу ҳақда (тавҳид ҳақида) сўнгги динда эшитмаганмиз. Бу фақат бир уйдирмадир“**» (Сод, 5–7).

Уларнинг сифатлари, қилган ишлари, сўзлари ва ҳақоратлашларига нисбатан Аллоҳ таоло етти осмон устидан жавоб йўлламоқда. Чунки У Ўз Каломида «Улар сенга бирор мисолни келтирсалар, албатта, биз сенга ҳақни ва гўзал шарҳини келтируرمىз», деб айтган. Шундай қилиб Аллоҳ таоло уларга ўзларининг мисоллари ва сўзларидан яхшироқ бўлган ҳақиқат сўзлари билан жавоб берди.

122 Кунларнинг бирида Пайғамбаримиз алайҳиссалом Каъба атрофида айланаётган эдилар. У зотнинг олдиларига бир гуруҳ мушриклар келди ва дедилар: «Эй Муҳаммад, сенга айтадиган ва таклиф қиладиган гапларимизга қулоқ сол». Пайғамбаримиз алайҳиссалом: «Нима демоқчисизлар?» деб сўрадилар.

Мушриклар жавоб бердилар: «Сен бизнинг илоҳимизга ибодат қиласан. Биз эса сенинг Илоҳингга. Сен биз ибодат қиладиган нарсаларга ибодат қиласан. Биз ҳам сенинг илоҳингга ибодат қиламиз. Агар бизнинг ҳудойимиз сеникидан яхшироқ бўлса, сен ундан ўз насибанг ва манфаатингни оласан. Агар сенинг ҳудойинг бизникидан яхшироқ бўлса, биз ундан ўз улушимизни оламиз. Бунга нима дейсан?» Шу тариқа улар биргалашиб ибодат қилишни таклиф қилдилар.

Пайғамбаримиз уларга қараб туриб: «Аллоҳ таоло нима деганини биласизларми?» дедилар.

Улар: «Раббинг нима дейди?» деб сўрадилар.

У зот: «Раббим нима дейишини эшитиб кўринглар. «(Эй Муҳаммад!) **Айтинг: „Эй кофирлар! Мен сизлар ибодат қиладиган нарсага (бут ва санамларга) ибодат қилмасман. Сизлар ҳам мен ибодат қиладиган (Аллоҳ)**

га ибодат қилувчи эмассиз. Мен сизлар ибодат қилган нарсага ибодат қилувчи эмасман. Сизлар ҳам мен ибодат қиладиган (Аллоҳ)га ибодат қилувчи эмассиз. Сизга – ўзингизнинг динингиз, менга – ўзимнинг диним“» (*Кофирун, 1–6*).

Пайғамбарнинг олдиларига юқори қатлам одамлари, яъни Қурайш зодагонлари келдилар ва: «Ҳаббоб, Аммор, Билол ва бошқа фақир ва мискинларни ҳайдаб юборсанг, сен билан бирга ўтирамиз», дедилар. Шунда Аллоҳ таоло бир оят нозил қилди: **«Эртаю кеч (доимо) Парвардигорларининг „юзи“ни истаб, Унга дуо (ибодат) қилаётганларни (ҳузурингиздан) ҳайдаманг! Сиз уларнинг (ишлари) ҳисоботидан бирор нарсага (масъул) эмассиз. Улар (ҳам) сизнинг (ишларингиз) ҳисоботидан бирор нарсага (масъул) эмаслар. Уларни ҳайдаб, ситамкорлардан бўлиб қолманг!»** (*Анъом, 52*).

Шу йўсинда Аллоҳ таоло Ўзининг Пайғамбари Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қалбларини мустаҳкамлаб борар эди.

* * *

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг амакилари Абу Толиб хасталаниб қолди. Касаллиги шу қадар кучайдики, унинг ўлим соати яқинлашиб қолгани билинди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам у кишининг олдига шошдилар. Тўшаги олдига ўтирдилар ва амакиларига ўлимидан олдин шаҳодат калимасини айтишига ёрдамлашишни хоҳладилар. Бироқ у айтмади. Абу Толиб тўшакда ётган хонада Абу Жаҳл ва баъзи бошқа мушриклар ҳам бор эдилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам амакиларининг бош тарафларида ўтириб: «Эй амаки! „Лаа илаҳа иллаллоҳ“ денг, „Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ деб айтинг“, дер эдилар. «Биргина сўз. Шу туфайли мен Аллоҳ олдида сиз учун гувоҳлик беришим мумкин. „Лаа илаҳа иллаллоҳ“, деб айтинг». Абу Жаҳл эса Абу Толибга қараб: «Наҳотки сен ота-боболаринг динидан қайтасан? Наҳотки сен динингдан, отанг ва аجدодларинг динидан чиқасан?» дер эди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам эса: «Эй амаки, эй амаки! „Лаа илаҳа иллаллоҳ“, денг. Биргина сўз. Шу туфайли мен сиз учун гувоҳликка ўтишим мумкин», дер эдилар. Абу Толиб бир Абу Жаҳлга ва бир жиянига

қарарди. Бироқ у ўз ота-боболарининг динини танлади ва: «Мен Абдулмутталибнинг миллатидаман. Мен Абдулмутталибнинг динидаман», деди. Сўнг кўзларини юмди ва руҳи унинг жисмини тарк этди. У «Лаа илаҳа илаллоҳ», дея олмади. Эй Аллоҳ, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам бундан қанчалар хафа бўлдилар, йиғлаб юбордилар. Ўзларини бир неча йиллар давомида қўллаб-қувватлаб келган, у зотдан мушрикларни йироқлаштирган ва Қурайш кофирлари томонидан етказилган озорлардан ҳимоя қилган кишининг ўлиmidан қаттиқ афсус чекдилар. Аини пайтда у бу дунёни тарк этди. Бироқ Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам уни имонга ҳидоят қила олмадилар. Шунда Аллоҳ таоло қуйидаги оятни нозил қилди: «(Эй Мухаммад!) **Сиз ўзингиз суйган кишиларни ҳидоят қила олмайсиз, лекин Аллоҳ Ўзи хоҳлаган кишиларни ҳидоят қилур. У ҳидоят топувчиларни яхши билувчидир**» (*Қасас, 56*).

Пайғамбаримиз алайҳиссалом: «Токи менга тақиқлан-гунигача мен у учун истиғфор айтаман», дедилар ва Аллоҳ таоло қуйидаги оятларни нозил қилгунига қадар амакилари Абу Толиб учун истиғфор айта бошладилар.

Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: «**На пайғамбар ва на мўминлар мушриклар учун, гарчи улар қариндошлари бўлса ҳам – уларнинг дўзах аҳли эканлари маълум бўлгандан кейин – истиғфор** (гуноҳларини кечиришини) **сўрашлари жоиз эмас**» (*Тавба, 113*).

Ҳаттоки қариндош бўлсалар ҳам, улар учун истиғфор айтиш, Аллоҳдан уларни мағфират ва раҳмат қилишини сўраб дуо қилишга ижозат берилмаган. Айнан шундан кейин Пайғамбар алайҳиссалом амакилари учун истиғфор айтишни тўхтатдилар. Бир неча йиллар ўтиб, у зотдан: «Амакингиз учун шафоатингиз нима фойда келтирди, эй Расулуллоҳ?» деб сўраганларида: «Дарҳақиқат, у киши жаҳаннамнинг олови фақатгина тўпикларигача келадиган юқори қатламига жойлаштириладилар. Агар мен бўлмаганимда, амаким оловнинг энг пастки қисмида бўлган бўлар эдилар», деб жавоб бердилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг амакилари вафот этди ва Пайғамбаримиз уни динга киргиза олмадилар. Шунинг учун ҳам Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қалбларини кучли қайғу чулғаб олди.

* * *

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг амакилари Абу Толибнинг вафотидан 2–3 ой ўтди. Қайғу ва ҳасрат ҳали ҳамон Пайғамбарнинг юракларини сиқар эди. Пайғамбарликнинг ўнинчи йили. Рамазон ойи кириб келди. Бирдан мўминлар онаси Хадича розияллоҳу анҳо ҳасталаниб қолдилар ва Аллоҳ таоло у кишининг жонларини қабз қилди. Бу не азоб?! Бу қандай ҳам оғир жудолик! Амакиларининг вафоти, энди эса умр йўлдошларининг, жаннатдаги уй билан хурсанд қилинган Хадича розияллоҳу анҳонинг вафоти. У киши Пайғамбарнинг ёрдамчилари ва у зот билан 25 йил бирга ҳаёт кечирган биринчи аёллари эдилар. Амакилари Абу Толибнинг ўлиmidан куйиниб, руҳан қийналиб юрган эдилар. Энди-чи? Кимга мотам тутмоқдалар? Хадийжа розияллоҳу анҳога. «Одамлар менга ишонмаган пайтларида у менга имон келтирди, одамлар мени ёлғончига чиқарган вақтда у менга ишонди ва одамлар мени маҳрум қилганларида у ўзида борини мен билан бўлишди. Аллоҳ мени ундан бўлган фарзандлар билан ризқлантирди ва бошқалардан менга фарзанд бермади», дедилар. Ким бу аёл? Бу – Хадича розияллоҳу анҳо. Аллоҳу акбар! Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ўзларига кўмакчи бўлган амакиларини йўқотганларидан сўнг бор мулкини бирга баҳам кўрган ва ҳар бир ишларида таянч бўлган завжаларидан айрилдилар. Бу қандай ҳам улкан мусибат! Пайғамбаримиз ўша йилни маҳзунлик йили деб атадилар. Ҳаттоки Қурайш мушриклари шу пайтгача Расулуллоҳга мазкур йилдагидек қарши чиқишга журъат қилмаган эдилар. Амакилари Абу Толибнинг вафотидан кейин бир куни бир эсипаст одам Пайғамбарнинг бошларига бир сиким тупроқ сепди. У зот уйга кирдилар. Қизларидан бирлари йиғлаб, оталарининг бошларидаги тупроқни ювдилар. Пайғамбар алайҳиссалом эса унга қараб: «Йиғлама, қизгинам. Албатта, Аллоҳ отангни ҳимоя қилади. Дарҳақиқат, отангни Аллоҳнинг Ўзи сақлайди!» дедилар. Бироқ Пайғамбар алайҳиссалом Хадича розияллоҳу анҳонинг вафотига сабр қилишлари нақадар оғир кечди. Бу аёл даъватларининг энг аввалиданоқ у зот билан бирга бўлган. Йўқ, ҳаттоки Пайғамбар бўлгунларига қадар у ўзида бор нарсаларни бирга бўлишган ва доимий

равишда кўнгилларини кўтариб турган. Одамлардан кўплаб озорлар етганида Хадича розияллоҳу анҳо сабрга чорлаб турган. Аҳмоқлар душманлик қилганида айнан Хадича розияллоҳу анҳо у зотга ёрдам берар эдилар. Мусибатлари кўпайиб кетганидан дунё кўзларига тор кўринганида ҳам Хадича розияллоҳу анҳо Аллоҳ таолодан кейинги ўринда у зот учун мададкор бўлдилар. Ҳозир эса у киши ўша мулоҳим завжаларидан айрилиб қолдилар, уйларидаги раҳматни йўқотиб қўйдилар. Аллоҳ Хадича розияллоҳу анҳони кенглиги осмонлару ер оралиғича бўлган жаннатига олди.

* * *

Ўша йили, яъни нубувватнинг 10-йили Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Савда бинти Замъа исмли бир бева аёлга уйландилар. У киши Пайғамбаримизнинг Хадича розияллоҳу анҳодан кейин уйланган биринчи хотинлари бўлдилар. Ва шу йилнинг ўзида, яъни маҳзунлик йилида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Сақиф қабиласини Исломга даъват қилиш учун Тоифга боришга қарор қилдилар. Эҳтимол улар у зотнинг чақириқларига жавоб берарлар, эҳтимол даъватларини қабул қиларлар... Пайғамбар алайҳиссалом Сақифнинг бошлиқлари-саййидлари бўлган Абдуялил, Ҳабиб ва Масъудларнинг олдига бордилар. Уларни Аллоҳ таолонинг динига чақирдилар. Шунда улардан бири тамоман безбетлик ва беҳаёлик билан: «Агар Аллоҳ сени юборган бўлса, мен Каъбанинг ёпинчиғини йиртиб ташлайман», дея Пайғамбаримиз алайҳиссаломни мазах қилди. Пайғамбар алайҳиссалом уларнинг олдига бирор ёруғлик чиқармикин, деган умидда, йиллар ўтиб, узок йўлни машаққат билан босиб, ёлғиз келган эдилар. Ёнларида мавлолари Зайд ибн Ҳорисагина бор эди. Тоифлик бошқа бир киши: «Аллоҳ юборишга сендан бошқа бирор кишини топа олмабдими?» деди. Улар ўта сурбетлик билан гапирар эдилар. Учинчи киши: «Мен сенга жавоб бермайман. Агар сен рост сўзлаётган бўлсанг, сен гапирётган нарсани менинг бошимга тушади. Агар ёлғон гапирётган бўлсанг, сен жавоб қайтаришимга номуносибсан», деди. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом: «Агар сизлар даъватимга жавоб бермасангиз, курайшликларни менга қарши қўйманглар», дедилар. Бироқ улар эсипастларни Пайғамбар алайҳиссаломга

қарши гижгижладилар. Қуллар у кишига шундай тош отдиларки, ҳатто оёқларини жароҳатлаб қўйдилар. Зайд эса Пайғамбар алайҳиссаломни улардан паналаб борар эди. Пайғамбар алайҳиссалом Тоифни қаттиқ хафа ҳолларида тарк этдилар. Қарн Саалиб деган жойга етгунларигача қаерга кетаётганларини ҳис қилмай кетдилар. Ўша ерда қўлларини самога кўтариб машҳур дуо билан Аллоҳга юзландилар.

Дуо: «Аллоҳим! Қувватим заифлигидан, чорам озлигидан ва одамлар олдида ожизлигимдан Ўзингга шиқоят қиламан! Эй раҳмликларнинг раҳмлиси! Эй заифҳолларнинг Раббиси! Мени кимга топширддинг?! Мени кўриши билан хўмрайдиган душмангами ёки ишимни унинг ҳукмига топширганинг яқинимгами?! Агар менга ғазаб қилмаётган бўлсанг, хавотирланишимга ҳожат йўқ. Лекин офиятинг мен учун кенгдир. Зулматларни ёритувчи, бу дунё ва охираат ишларини тартибга келтирувчи юзинг нури ила, менга ғазабинг нозил бўлишидан ёки қаҳринг тушишидан паноҳ сўрайман. Мендан рози бўлгунигга қадар Сен буюрган барча ишларни қиламан. Қудрат ва қувват фақат Сенгагина хос!»

Пайғамбаримиз алайҳиссалом Аллоҳга мана шундай ғамгин дуони қила туриб йиғлар эдилар. У зотга қандай ҳам кучли хавотир ва қандай ҳам оғир қайғу етди! Бу ерга сафар қилиб қандай жафоларни бошдан кечирмадилар? Натижада у кишига тошлар ота бошладилар. Кимга тош отдилар? Кимнинг оёқларини жароҳатладилар? Пайғамбар алайҳиссалом ўзларининг жароҳатланган оёқларига қараб: «Сизнинг фақатгина бармоғингиз яраланди ва сиз Аллоҳ йўлида бу оғриққа учрадингиз», дер эдилар. Кофир қурайшликларнинг иккита ҳурматли кишиси Утба ибн Робийа ва Шайба ибн Робийалар Пайғамбарни бундай ҳолда кўриб раҳмлари келди ва ўзларининг Аддос исмли ғуломларини юбордилар. Пайғамбаримиз келиб, бу ака-укаларнинг боғлари девори яқинига ўтирган эдилар. Қул Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг олдиларига келди. Ундан узум бериб юборган эдилар.

Пайғамбар алайҳиссалом узумни ея бошлаганларида «Бисмиллаҳ», дедилар, сўнг «Исминг нима?» деб сўрадилар.

«Исмим Аддос», деб жавоб берди у.

«Қайси диндасан?» деб сўрадилар. «Мен насронийман»,



деб жавоб қилди.

«Қаердансан?» дедилар. «Мен Найнаво деб аталадиган юртданман», деди.

Бу Ироқдаги юрт. Шунда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам «Найнаводанми? Солиҳ киши Юнус ибн Маттонинг юртиданмисан?» дедилар.

«Юнус ибн Маттони қаердан биласан?» деди Аддос.

«Мен Пайғамбарман. У ҳам пайғамбар бўлган. Биз биродарлармиз. Мен Пайғамбарман. У ҳам Пайғамбар. У менинг биродарим», деб жавоб бердилар.

Шунда Аддос: «Сен Пайғамбармисан?» деб сўради.

Пайғамбаримиз: «Ҳа», деб жавоб бердилар.

Аддос ўзини Пайғамбаримизга отиб, йиғлаган кўйи у зотни ўпа бошлади.

Шу вақтда Утба Шайбага: «Қара, Муҳаммад қулингни бузди. Ҳой Аддос, бу ёққа кел», деди. У келганида: «Нима қилдинг?» деб сўрадилар.

«Бу киши ҳозирда Ер юзида юрганларнинг энг яхшиси. Бу Аллоҳнинг Пайғамбари», деб жавоб берди у.

Шунда Утба Аддосга: «Уни қўй, эй Аддос. Албатта сенинг дининг унинг динидан яхшидир», деди. Бу Аллоҳнинг йўлидан қайтариш эди.

* * *

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ғам-андух оғушида йўлга тушдилар. У зот: «Мен Қарн Маназил, Қарн Саалиб деган жойга етгунимгача ўзимга келмадим. Бирдан булутнинг соясида турганимни сезиб қолдим. Булутга қараб Жаброил алайҳиссаломни кўрдим. У мен билан саломлашди», дедилар. Пайғамбаримиз алайҳиссалом ҳам жавоб қайтардилар. Пайғамбар алайҳиссалом давом этдилар: «У менга мурожаат қилиб: «Бу тоғларнинг фариштаси бўлади. У сенга салом бермоқда», деди. Мен ҳам у билан саломлашдим. Сўнг Жаброил алайҳиссалом: «Эй Муҳаммад, буюрсанг бас, у уларнинг устидан икки тоғни бир-бирига қўшиб юборади. Биргина буйруғинг билан Макканинг икки тоғи Макка аҳлининг устига тушади ва ҳамма нарса тугайди», деди.

Пайғамбар алайҳиссалом дарҳол рад этдилар ва: «Йўқ», дедилар.

«Нима учун йўқ, ахир улар сени ранжитдилар, ҳайдаб чиқардилар ва озор етказдилар?»»

«Йўқ, агар улар имон келтирмасалар, уларнинг сулбидан, фарзандларидан, набираларидан Ёлғиз Ўзига ибодат қиладиган, Унга ҳеч нарсани ширк келтирмайдиган кишиларни чиқаришини Аллоҳдан сўрайман», дедилар.

Дарҳақиқат, сиз раҳмат қилиб юборилган Пайғамбарсиз! Аллоҳ таоло бундай марҳамат қилади: «(Эй Муҳаммад!) **Биз Сизни (бутун) оламларга айни раҳмат қилиб юборганмиз**» (*Анбиё, 107*).

Сўнг Пайғамбаримиз алайҳиссалом йўлга тушдилар ва Аллоҳ у зотнинг олдиларига махлуқотларидан бир гуруҳини юборди. Агар одамлар имон келтирмасалар, агар одамларда катта ёмонлик бўлса, жинларнинг орасида яхшиликларга эга бўлганлари бор, эй Муҳаммад.

Аллоҳ у зотнинг олдиларига Насийбин деган жойдан жинлар, жинлардан бир гуруҳи келишини билдирди: «Бу жинлар гуруҳи! Улар Қуръон тинглашни хоҳлаяптилар». Аллоҳ инсу жинларни фақат Ўзигагина ибодат қилишлари учун яратди. Тун киргач, жинлар келдилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам уларга Ар-Роҳман сурасини ўқишни бошладилар: «**Ар-Раҳмон** (меҳрибон зот) **Қуръонни таълим берди**» (*Ар-Раҳмон, 1–2*).

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Ар-Роҳман сурасини ўқиганлари заҳоти жинлар¹ бир-бирларига: «(Эй Муҳаммад!) **Эсланг, ҳузурингизга бир гуруҳ жинларни Қуръон тингласинлар, деб юборган эдик. Бас, қачонки, улар ҳозир бўлишгач, (бир-бирларига): „Жим бўлингиз!“ дедилар. Бас, қачонки (тиловат) тугатилгач, улар ўз қавмлари олдида огоҳлантирувчи бўлган ҳолларида қайтиб кетдилар**» (*Аҳқоф, 29*).

„Жим турунглр“, дедилар. Баъзилари бошқаларини жим қилмоқдалар. Улар Ар-Раҳмон сурасини: «**Жинларни** (ва

1 Жинларнинг адади 7 ёки 9 нафар эди, дейилган. Улар келиб Расул алайҳиссаломни таҳажжуд ёки бомдод намозида топадилар ва қилган қироатини тинглайдилар. Бошқа ривоятда Абдуллоҳ ибн Масъуд розияллоҳу анху билан Макканинг юқори томонидаги Хужун номли қояга борадилар ва Абдуллоҳ розияллоҳу анхуни ўша ерда қолдириб, бироз нари кетадилар. Қайтиб келиб жинлар тўдасига Алақ сурасини ўқиб берганлари ривоят қилинган.

иблисни ҳам) **оловнинг тутунсиз алангасидан яратди**», деган жойига етганларида ҳам улар эшитишда давом этдилар. Қуръон улар ҳақида сўзламоқда. Сўнг Аллоҳ улардан, яъни жинлар ва одамлардан сўради: **«Бас, (эй инсонлар ва жинлар!) Раббингизнинг қайси неъматларини инкор этасиз?!»** (*Ар-Раҳмон, 16*).

Аллоҳнинг Каломини тадаббур қилиб, ундан таъсирланган жинларнинг бари: **«Биз Раббимизнинг оятларидан юз ўгирмаймиз ва уларни ёлғон деб билмаймиз»** дея ҳайқирдилар. Одамлардан – Абу Жаҳл мазах қилган бўлса ҳам, Утба ҳақоратлаган ва бошқа мушриклар эса Пайғамбар алайҳиссалом Қуръон ўқиётганларида ранжитган бўлсалар ҳам, жинлар орасида хайрли бўлганлари бор. Улар жим тингламоқдалар.

Қуръонни эшитишлари билан нима дедилар?: **«(Эй Муҳаммад!) Айтинг: „Менга ваҳий қилиндики, жинлардан бир гуруҳи (тиловатимни) эшитиб, (ўз қавмларига бориб) дедилар: „Дарҳақиқат, бизлар ажиб бир Қуръонни эшитдик. У тўғри йўлга ҳидоят қилади. Бас, дарҳол унга имон келтирдик. Бизлар (энди) Раббимизга ҳеч кимни сира шерик қилмагаймиз“»** (*Жин, 1–2*).

Ҳа, бу Қуръон шундай ажойиб эди.

Пайғамбар алайҳиссалом уларнинг имонлари ва Исломни қабул қилишларидан хурсанд бўлдилар. Жинларнинг бутун бир гуруҳи, улар нафақат Исломни қабул қилдилар, балки ўз қавмларига Исломни етказиш ва Исломга чақириш учун шошдилар. Буларнинг бари Расулуллоҳга тасалли бериш учун бўлди.

Улар Пайғамбарга дин, шариат аҳкомлари ҳақида саволлар бердилар. Расулуллоҳдан динни ўрганиб олганларидан сўнг дарҳол ўз қавмларига шошдилар. Қуръони каримда шундай марҳамат қилинади: **«Улар дедилар: „Эй қавмимиз! Дарҳақиқат, биз Мусодан кейин нозил қилинган, ўзидан олдинги (илоҳий китоб)ларни тасдиқ қилувчи ҳақ (дин)га ва тўғри йўлга ҳидоят қиладиган бир Китобни (Қуръонни) тингладик. Эй қавмимиз! Аллоҳнинг даъватчиси (Муҳаммад)ни қабул қилингиз ва унга имон келтирингиз! (Шунда Аллоҳ) гуноҳларингизни мағфират қилур ва сизларга аламли азобдан паноҳ берур“»** (*Ахқоф, 30–31*).

Пайғамбар алайҳиссалом Маккага яқинлашдилар. Зайд ибн Ҳориса у зотдан сўрадилар: «У ерга қандай кирасиз, эй Расулуллоҳ? Ахир улар сизни ўлдирмоқчилар. Сизга ёвузлик қилмоқчилар-ку».

Шунда Пайғамбар алайҳиссалом мушрик бўлса-да, Мутъим ибн Адийнинг олдида киши юбордилар. Ҳимоя-ёрдам сўраб унга мурожаат қилдилар ва у рози бўлди. Арабларда шундай хусусият, шундай одат бор эдики, кимдир ёрдам сўраса, ижобат қилар эдилар. Мушрик бўлишига қарамай Расулуллоҳга ҳомийлик қилди. Ўғилларига қуролланишни буюрди ва Мутъим фарзандлари билан бирга Пайғамбарни кутиб олишга борди. Ахир улар мушрик эдилар. Улар қўлларида қурол ушлаган ҳолда Пайғамбарни ўраб олдилар. Абу Жаҳл уларни бу ҳолда кўриб, Пайғамбарни Байтуллоҳни тавоф қилаётганларини ва атрофдагиларнинг мушрик бўлишларига қарамай Пайғамбарни ҳимоялаётганларини кўриб: «Эй Мутъим, сен динингни ўзгартирдингми, Исломни қабул қилдингми?» деб сўради. У эса: «Йўқ, Муҳаммад мендан ҳимоя қилишимни сўради ва мен уни ҳимоя қилмоқдаман», деди. Шунда Абу Жаҳл: «Биз ҳам сен ҳимоя қилаётган кишини ҳимоя қиламиз», деди.

Шу тариқа Пайғамбар алайҳиссалом Маккага, уларни яна бир бора Аллоҳга даъват қилиш учун қайтдилар.



ТУНГИ САЙР ВА ПАЙҒАМБАР АЛАЙҲИССАЛОМНИНГ МЕЪРОЖЛАРИ. АҚАБАДАГИ БАЙЪАТ

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қайғу ва ҳасратлари ортди. Ҳозирга қадар бу уммат зикр қиладиган кечаларнинг бирида Пайғамбар алайҳиссалом кечки намоз – хуфтонни ўқидилар, сўнг Умму Ҳониънинг уйига йўл олдилар ва ўша ерда ухлаб қолдилар. Шу кеча олдиларига Жаброил алайҳиссалом келиб у зотни уйғота бошладилар. Шунда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам уйғониб Умму Ҳониънинг уйидан чиқдилар. Каъбанинг ёнидан ўтиб Жаброил алайҳиссалом билан бирга кетдилар. Пайғамбар: «Мен улкан ғайриоддий ҳайвонни кўрдим. Унинг икки қаноти бор эди», дейдилар. Бу пайғамбарларни ташувчи ҳайвон эди. У ҳаракатланаётганда туёғини назари етган жойга қўяди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам унга миндилар. Бу ҳайвоннинг оти Буроқ. Буроқ Пайғамбарни миндириб Байтул Макдис тарафга уча бошлади. Бу қандай ҳам муаззам парвоз! Яралмишларнинг энг хайрлиси, Пайғамбарларни ташувчи ҳайвон, яъни Буроқда кетаётган ҳамда ҳамроҳлари Жаброил алайҳиссалом бўлган мазкур саёҳатдан ҳам гўзалроғи борми? Байтул Макдисга етгунларича йўлда Пайғамбар карвон ҳамда кўплаб ажойиб ва ҳайратланарли нарсаларни кўрдилар. Макка аҳлининг бари уйқуда, ҳеч ким бу ҳодиса ҳақида, у зотнинг қаерда эканлари ҳақида билмас эди. Пайғамбар алайҳиссалом Байтул Макдисга етдилар ва ўша ерда илк бора Иброҳим алайҳиссаломни кўрдилар. Пайғамбаримизнинг айтишларича, одамларнинг ичида Иброҳим алайҳиссаломга кўпроқ ўхшайдигани у зотнинг ўзлари эканлар. Шунингдек, Мусо алайҳиссаломни ҳам кўрдилар ва уни бўйи баланд, жингалакоч, буғдойранг киши сифатида тавсифлаб, Шануъа қабиласининг эркакларига ўхшатдилар. У ерда Исо алайҳиссаломни ҳам топдилар. Уни ўрта бўйлик, сочлари силлиқ киши дея тасвирладилар. «Одамлардан унга кўпроқ Урва ибн Масъуд ас-Сақафий ўхшайди», деб уларни таърифлаб бердилар.

Муборак заминда, Масжидул Ақсода Муҳаммад алайҳиссалом пайғамбарларга имом бўлиб намоз ўқидилар. Намозни тугатганларидан сўнг у кишига иккита идиш келтирилди: бирида сут ва иккинчисида шароб. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам сутли идишни танладилар. Шунда Жаброил алайҳиссалом : «Сен фитратга йўналтирилган эдинг, халқинг ҳам тўғри йўлни танлади. Агар шаробни танлаганингда эди, адашар эдинг ва умматинг ҳам адашиб қолар эди», дедилар. Сўнг Пайғамбар алайҳиссалом Умму Ҳониънинг уйига қайтдилар ва туннинг қолган қисмини ухлаб ўтказдилар. Тонг отгач, бўлиб ўтган воқеани Умму Ҳониъга айтдилар: «Мен Қуддуси шарифдаги Байтул Макдисга олиб борилдим. У ерда намоз ўқидим ва қайтдим», дедилар.

Умму Ҳониъ: «Бу ҳақда ҳеч кимга айта кўрма. Агар уларга айтадиган бўлсанг, улар сенга ишонмайдилар ва хафа қиладилар», деди.

Пайғамбар: «Аллоҳ ҳаққи, мен албатта бу ҳақда хабар бераман», дедилар. Бориб, тонгда қурайшликларни чақира бошладилар. Сўнг уларга Байтул Макдисда бўлганларини ва у ерда Пайғамбарлар билан бирга намоз ўқиганларини айтдилар. Айни пайтда мушрикларда Пайғамбарга қарши чиқиш учун қулай имкон туғилди. Улар одамлар орасида хабар тарқата бошладилар ва: «Албатта карвон Байтул Макдисгача 1 ой юради ва яна 1 ой давомида у ердан қайтади. Соҳибингиз эса Байтул Макдисда намоз ўқидим ва у ердан бир соат ичида қайтдим деяптими?» дедилар. Имони заиф бўлганлар ўз динларидан шубҳаланиб қолдилар, баъзилар эса эҳтимол Исломдан чиқдилар.

Сўнг бир гуруҳ одамлар Абу Бакрнинг олдиларига бордилар ва: «Дўстинг Байтул Макдисга борганини, у ерда намоз ўқиганини ва бир кечада, бир соатда қайтганини таъкидламоқда», дедилар. Абу Бакр уларга тамоман хотиржамлик билан жавоб бердилар: «Агар у зот ҳақиқатан ҳам шундай деяётган бўлсалар, бу ростдир. У менга ёнимда ўтириб, хабарлар унга Аллоҳдан – самолардан келиб туришини айтади ва мен у кишига ишонаман. Нега энди бунга ишонмас эканман?» Шунда Аллоҳ Абу Бакр ҳақида қуйидаги оятни

нозил қилди: **«Ростликни келтирган зот (Муҳаммад) ва уни тасдиқ этганлар (мўминлар) – айнан ўшалар тақволи зотлардир»** (*Зумар, 33*).

Мушриклар, Абу Бакр ва баъзи саҳобалар Расулуллоҳ атрофларига йиғилдилар ва нималар юз бергани ҳақида сўрай бошладилар. Шу пайтга қадар Байтул Макдисга умуман бормаган Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам уларга: «Мен сизларга Байтул Макдисни тавсифлаб бераман», дедилар. Одамлар орасида Байтул Макдисни кўрганлар бор эди. Пайғамбаримиз эса у уйни аниқлик билан (бир тошидан бошқа тошигача) сифатлаб бердилар. Пайғамбар алайҳиссалом нима демасинлар Абу Бакр: «Рост айтдингиз, тўғри айтдингиз», деб турдилар. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом Абу Бакрга: «Сен бу умматнинг сиддиқисан. Сен бу умматнинг ўта тасдиқловчисисан», дедилар. Сўнг мушрикларга қарата: «Мен йўлда карвонни кўрдим. Унда бундай, бундай ва бундай» деб карвонни тўлиқ таърифлаб бердилар. «У фалон куни сизлар томон Танъим ёнбағридан кириб келади», дедилар. Мушриклар ўша куни карвонни кутдилар ва у ҳақиқатан ҳам етиб келди. Мусулмонларнинг имони зиёда бўлди ва мустаҳкамланди. Ушбу тунги сайрдан сўнг Пайғамбаримизнинг ғамлари кўтарилди. Барча тақво аҳлининг ишончлари ортди, мушрикларнинг эса Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга нисбатан кўполликлари, ғаразлари ва нафратлари кучайди. Аллоҳ таоло Қуръони каримда шундай марҳамат қилади: **«(Ўз) бандаси (Муҳаммад) ни, унга мўъжизаларимиздан кўрсатиш учун (Маккадаги) Масжиди Ҳаромдан (Қуддусдаги) Биз атрофини баракотли қилган Масжиди Аксога тунда сайр қилдирган Зотга тасбеҳ айтилу. Дарҳақиқат, У Самеъ (эшитувчи) ва Басир (кўрувчи)дир»** (*Исро, 1*).

* * *

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам самоларга меърож қилдирилдилар. Жаброил алайҳиссалом ҳам бирга бўлдилар. Бундан-да гўзалроқ нарса йўқ! Пайғамбар алайҳиссалом ушбу заминдан самоларга кўтарилдилар. Жаброил алайҳиссалом осмонни очишларини сўради. Чунки ҳар бир осмоннинг ўз кўриқчилари, соқчи фаришталари бор.

Фаришталар: «Ким бу?» деб сўрадилар.

«Бу Жаброил алайҳиссалом», деб жавоб бердилар.

«Сен билан ким бор?» дейилди.

«Муҳаммад», дедилар.

Шунда фаришталар: «У Пайғамбар этиб юборилдими?» деб сўрадилар.

Жаброил алайҳиссалом : «Ҳа», дедилар.

Шунда осмоннинг эшиклари очилди. Ким учун? Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам учун. У зотнинг даражалари нақадар юксак! Ҳаётлик чоғларидаёқ Пайғамбаримизга осмонлар очилмоқда. Шу тариқа улар биринчи осмон, яъни Дунё осмонига кирдилар. У ерда ҳузурига руҳлар кўтариладиган кишини кўрдилар. Ерда қабз қилинган ҳар бир руҳ, вафот этган кишининг жони унга кўрсатилар, мўмин руҳни кўрса қувонар, ёмон, яъни кофир руҳни кўрганида эса хафа бўлар эди.

Шунда Пайғамбар алайҳиссалом Жаброил алайҳиссаломдан: «Ким бу?» деб сўрадилар.

«Бу сенинг отанг – Одам», дедилар.

Пайғамбар алайҳиссалом у кишига салом бердилар. Одам алайҳиссалом эса саломларига жавобан: «Хуш келибсан, эй солиҳ ўғил ва солиҳ Пайғамбар», дедилар.

Шундан сўнг у зот иккинчи осмонга кўтарилдилар. У кишига осмоннинг эшиклари очилди. Ҳар сафар олдиларидан фаришталар ўтганларида у зот билан саломлашар ва келганлари муносабатидан ўз хурсандчиликларини ифодалар эдилар.

Иккинчи осмонда Пайғамбаримиз Исо ибн Марям ва Яҳё ибн Закариёни кўрдилар. Уларга салом бердилар. Улар: «Хуш келибсиз, солиҳ биродар ва солиҳ Пайғамбар», дедилар.

Сўнг Пайғамбар алайҳиссалом учинчи самога юқориладилар. У ерда гўзалликнинг ярми берилган жуда хушрўй кишини кўрдилар.

«Ким бу, эй Жаброил алайҳиссалом?» деб сўрадилар.

«Бу Юсуф ибн Яъқуб», деб жавоб қайтардилар. У сахийнинг ўғли сахийдир.

У кишига салом бердилар.

Юсуф эса: «Хуш келибсан, солиҳ биродарим ва солиҳ Пайғамбар», деди.

Сўнг Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам тўртинчи осмонга олиб чиқилдилар ва у ерда Идрисни



кўрдилар. Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: «**Биз уни юксак мақомга кўтардик**» (Марям, 57).

Пайғамбар алайҳиссалом Куръондан ушбу оятни тиловат қилдилар ва салом бердилар. Идрис ҳам жавоб қайтардилар.

Сўнг бешинчи самога кўтарилдилар. Унда соқоллари ок қишини кўрдилар.

Пайғамбар алайҳиссалом Жаброил алайҳиссаломдан «Ким бу?» деб сўрадилар.

«Бу ўз халқининг ёқимтойи Ҳорун ибн Имрон алайҳиссалом», деган жавобни олдилар.

Пайғамбар алайҳиссалом унга салом бердилар. У ҳам саломга алиқ олди ва «Хуш келибсан, солиҳ биродарим ва солиҳ Пайғамбар», деди.

Кейин Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам олтинчи самога баландладилар. У ерда баланд бўйли, буғдой ранг, қирғий бурун қишини кўрдилар. Ким бу? Бу – Мусо алайҳиссалом. У билан саломлашдилар. У эса: «Хуш келибсан, солиҳ биродарим ва солиҳ Пайғамбар», дея саломга жавоб қайтарди.

136

Сўнг еттинчи осмонга етдилар. Еттинчи осмонда ким бор эди? У ерда уйга суяниб ўтирган қишини кўрдилар. Бу қандай уй бўлди? Бу Байтул Маъмур – еттинчи осмондаги масжид. Ҳар куни унга 70 000 фаришта киради ва иккинчи бор қайтиб кирмайди. Бироқ елкаси билан бу уйга суяниб ўтирган киши ким? Жаброил алайҳиссалом: «Бу сенинг отанг – Иброҳим Халилуллоҳ», дедилар. Шунда Пайғамбар салом бердилар. У алиқ олиб: «Хуш келибсан, солиҳ ўғлим ва солиҳ Пайғамбарим», деб жавоб берди. Пайғамбарлар шу ерда тўхтар эдилар. Уларнинг ҳеч бири еттинчи осмондан юқорига кўтарилмаган. Бироқ Расулимиз еттинчи осмондан ҳам юқорига олиб чиқилдилар ва яралмишларнинг ниҳояси бўлган нарса – «Сидратул мунтаҳа» номли жойга етдилар. Бу сидра, яъни дарахт қандай ҳам чиройли? Ҳаттоки Жаброил алайҳиссалом бу жойга етиб келиб, ундан юқорига кўтарила олмаган. Аммо Пайғамбаримиз алайҳиссалом кўтарилдилар. «Мен Жаброил алайҳиссаломни бу маконда Парвардигорининг мақомидан қаттиқ кўрккан ҳолда кўрдим. Кийилавериб эскириб кетган кўйлак қандай кўринса, мен уни ана шундай ҳолда кўрдим», дедилар.

Бу ҳақда Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **«Қасамки, (Муҳаммад Жаброил алайҳиссаломни яна) иккинчи бор (Меърож кечасида) кўрди. «Сидратул мунтаҳо» (дарахти) олдида. „Маъво боғи“ ҳам ўша (дарахт)нинг олдидадир»** (Нажм, 13–15).

Ҳа, бу даражага ҳеч бир Пайғамбар алайҳиссалом ва ҳеч бир фаришта етмаган. Пайғамбар алайҳиссалом юқорига чиқдилар ва нурни кўрдилар. У зот Парвардигорлари билан бевосита гаплашдилар. Лекин Аллоҳнинг ҳижоби – пардаси нур эди. Пайғамбар: «Агарда у бу тўсиқни кўтарганида эди, унинг нури у кўриб турувчи барча нарсани ёндириб юборган бўлар эди», дедилар. Яъни Аллоҳ бу ҳижобни очганида ҳамма нарса ёниб кетар эди. Бу Аллоҳнинг ўз суюқлиси ва танлаб олгани – Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан учрашувидир.

* * *

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ўз Яратувчилари билан мулоқот қилдилар. Бу қандай ҳам улуғвор учрашув ва қандай ҳам ажойиб мулоқот. Ўша осмонда Аллоҳ таоло Пайғамбаримиз ва у кишининг умматларига ибодатларнинг энг буюгини фарз қилди. Бу – намоз! Аллоҳ куну тун давомида 50 вақт намоз ўқишни юклади. Ушбу умматга бир тонгдан кейинги тонггача 50 вақт намозни вожиб қилди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам қайтаётганларида Мусо ибн Имроннинг олдиларидан ўтдилар.

У Аллоҳ томонидан унга нима фарз қилингани ҳақида сўради.

Пайғамбар: «Аллоҳ менга намозларни фарз қилди», дедилар.

Шунда Мусо: «Сенга нечта намоз фарз қилинди?» деб сўради.

Пайғамбар: «50 вақт намоз», деб жавоб бердилар.

«Умматинг бунчани адо эта олмайди», деди. Мусо ўз умматига ва Муҳаммаднинг умматига ҳам кўнгилчан эди. У: «Дарҳақиқат, умматинг бунга қодир эмас. Парвардигорингга қайтиб, ундан осонлаштиришни сўра», деди.

Шунда Пайғамбар алайҳиссалом Аллоҳ ҳузурига қайтдилар ва умматлари учун намозлар сонини камайтириб



беришини сўрадилар. Улуғ ва қудратли Аллоҳ намозлар сонини 10 та намозга, яъни 50 тадан 40 тага қисқартирди. Пайғамбар алайҳиссалом қайтаётганларида яна Мусони учратдилар.

У эса: «Аллоҳ намозни нечта қилди?» деди.

Пайғамбар: «40 та», дедилар.

Мусо: «Қайт, умматинг буни қила олмайди», деди. Мусо рост айтди. Пайғамбар алайҳиссалом қайтдилар ва Аллоҳдан енгиллик сўрадилар. Шунда намозлар 30 та бўлди. 10 та бўлгунга қадар шу ҳол бир неча бор такрорланди. Сўнг Аллоҳ уларни қунига 5 вақт намозга енгиллатди.

Яна Мусони учратдилар ва у: «Нечта намоз?» деб сўради. Пайғамбар, 5 та, дедилар.

Мусо: «Раббингга қайт ва ундан енгиллик сўра. Дарҳақиқат, умматингдигилар бунинг уддасидан чиқа олмайдилар», деди.

Пайғамбар: «Мен Раббимдан уяламан. Мен Раббимдан ҳаё қиламан. 50 тадан 5 тагача енгиллатди», дедилар. Сўнг Аллоҳ: «Кимки имон билан савоб умидида уларни адо этса, 50 вақт намоз ўқиганчалик савоб олади», деди. Ким 5 вақт намоз ўқиса, ўша намозлари унга 50 вақт ўқигани ҳисобига ўтади. Аллоҳ таолонинг сўзлари ўзгармасдир. Биз қунига 5 вақт намоз ўқиймиз, бироқ биз қунига худдики 50 вақт ўқиганимиздек ёзилади. Ҳар бир яхши ишга 10 баробар қайтарилади. Аллоҳ таоло ушбу мажбуриятни бу умматга Пайғамбар алайҳиссаломнинг меърожларида фарз қилишни ирода қилди: **«Зеро, намоз мўминларга вақти тайин этилган ва (фарз деб) битилгандир»** (Нусо, 103).

* * *

Пайғамбар алайҳиссалом Аллоҳ таолога даъват қилишда астойдил ҳаракат қила бошладилар. У зотнинг шиорлари ва йўллари шундай эди. Бу ҳақда Аллоҳ таоло Қуръони каримда шундай марҳамат қилади: **«Бас, сиз ўзингизга буюрилган ишни (яъни ҳақ динга даъватни) ошкора қилинг ва мушриклардан (ҳозирча) юз ўғиринг!»** (Ҳижр, 94). **«Айтинг: „Менинг йўлим – шу! Мен ва менга эргашганлар аниқ ҳужжат билан Аллоҳга даъват этамиз. (Ҳар қандай шерикдан) Аллоҳни пок деб биламан. (Зеро) мен мушриклардан эмасман“»** (Юсуф, 108).

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳаж мавсумидан фойдалана бошладилар. Ҳар йили қабилалар Байтул Ҳаромни зиёрат, тавоф ва ҳаж қилиш учун гуруҳ-гуруҳ бўлиб келар эдилар. Пайғамбар алайҳиссалом эса бу фурсатдан фойдаланар эдилар. Ота-онам у зот алайҳиссаломга фидо бўлсин! У зот ҳаж пайтида зиёрат қилинадиган Мино ва бошқа жойларга бориб, зиёратчи қабилаларга учрашар эдилар. Ҳар бир қабиланинг олдига келиб, уларни даъват қилардилар. «Эй Бани фалон», – ўзлари уларни чақирар эдилар, – «Эй Бану фалон, дарҳақиқат, бирор шериги бўлмаган Аллоҳ ёлғиз Ўзига ибодат қилишингиз ва ундан бошқа нарсаларни, яъни бут-санамларни тарк қилишингиз, менга ишонишингиз ва тасдиқлашингиз, шунингдек, Раббимнинг даъватини етказишимда ёрдам беришингиз учун мени сизларга Пайғамбар қилиб юборди». Умматма-уммат, қабилама-қабила, фалончи ва фалончиларнинг олдига, чодирларига борар эдилар. Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳу у киши билан бирга бўлганлар. Ҳадис ровийсининг айтишича, у зотнинг кетларидан кўзи ғилай, юзи қийшиқ ва сочи иккита қилиб ўрилган киши орқама-орқа юрган. Пайғамбар алайҳиссалом тарк этган қабила олдига бориб: «Эй одамлар, бу укамнинг ўғли, жияним бўлади, у сизларни Лот, Уззо ва жинлардан бўлган ошналарингизни тарк этишга чақирмоқда. У сизларга қандайдир янги бир нарса билан келди. Унга қулоқ солманглар ва эргашманглар» дея хитоб қилган. Пайғамбар алайҳиссалом эса Аллоҳга даъват қилишдан тўхтамас, ўзларига нисбатан адоватда бўлганларга ва ишларига тўсқинлик қилганларга эътибор бермас эдилар. Бу – Аллоҳнинг даъвати. Бу – Аллоҳнинг иши. Уни албатта охирига етказиш зарур.

* * *

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам одамларни чодирларида ва мажлисларида даъват қилдилар. Уларни улуг ва қудратли Аллоҳга чақирдилар. Бу ишда тўсқинликлар бўлди ва даъватлари рад этилди. Бироқ айнан шу лаҳзада Аллоҳ таоло мусулмонлар ҳаёти оқимининг ўзгаришига изн берди.

Пайғамбар алайҳиссалом бир гуруҳ одамларни учратдилар. Улардан: «Кимсизлар?» деб сўрадилар.



Улар: «Бизлар Хазраж қибиласидан бўлган гуруҳмиз», дедилар.

Шунда Пайғамбар: «Яҳудийларнинг иттифокдошларимисизлар?» дедилар.

Улар, ҳа, деб жавоб бердилар.

Пайғамбар: «Балки мен билан ўтириб гаплашарсизлар?» дедилар.

«Марҳамат», дедилар ва олийжаноблик қилдилар. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом ўтирдилар ва уларга Раббиларининг даъватларини етказа бошладилар. Уларга Исломни қабул қилишни таклиф қилдилар. Уларга бу нарса ёқди шекилли, шу ерда Аллоҳ бу қавмни Ўз динига киришига изн берди. Улар ширкда бўлиб, бут-санамларга ибодат қилардилар. Яҳудийлар эса аҳли китоб эдилар. Хазраж қабиласи одамлари бир-бирларига: «Яҳудийлар шу замон пайғамбар чиқиши вақти экани хабарини берганларини ва улар Пайғамбар билан сизга таҳдид қилганларини биласизлар. (Агар имон келтирсак) улар бизларни мағлуб қилмайдилар ва бу ишда биздан ўзиб кета олмайдилар», дедилар. Шундай қилиб улар Пайғамбаримиз алайҳиссаломга имон келтирдилар ва сўзларининг ҳақиқат эканини тасдиқладилар. Исломни ўргандилар ва: «Эй Расулуллоҳ, араблар ичида биздек адоват ва ёмонлиги кўп бўлган қавм бўлмаса керак. Қабилаларимиз, яъни Авс ва Хазраж қабилалари орасида қадимдан душманлик ва урушлар бўлиб келган. Шоядки, Аллоҳ бизларни сизнинг ёрдамингиз билан бир ерга жамласа?» дедилар.

Пайғамбар алайҳиссалом уларга Исломни ўргатганларидан сўнг улар Мадинага қайтдилар. Ўша пайтда у Ясриб деб аталар эди. Мадинанинг ҳар бир уйида Расулуллоҳ ҳақларида гапириб бера бошладилар. Навбатдаги ҳаж мавсумида Расулуллоҳ билан Ақаба деб номланган жойда учрашиш учун эндиликда ансорлардан 12 киши келдилар. Улар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламга байъат бериш учун ҳаж мавсумида келдилар. Бу байъат аёллар байъати деб аталди. Нима учун? Чунки уларда жанг қилиш йўқ эди. Улар фақатгина Аллоҳга ибодат қилишга, унга ширк келтирмасликка, ўғрилиқ ва зино қилмасликка, ўз фарзандларини ўлдирмасликка, Пайғамбаралайҳиссаломга итоат қилишга ва исён қилмасликка байъат қилдилар. Шуларни айтиб Пайғамбар алайҳиссаломга

байъат берганларидан сўнг Пайғамбаримиз уларга Улуғ ва Қудратли Аллоҳнинг дини – Исломни ўргатдилар. Сўнг улар билан бирга Ислом динида илк элчилик вазифаси юклатилган бир кишини яширинча жўнатдилар. У аввал Макканинг ўта бой ва нозиктабиат йигитларидан бири бўлган, бироқ Исломни қабул қилиши билан дунё лаззатидан воз кечган Мусъаб ибн Умайр эди. Аллоҳ таолонинг динини ўргатиш учун у Мадинага ёлғиз ўзи ҳижрат қилди. Мадинага келиб, ансорларнинг саййидларидан бири бўлган Асъад ибн Зурора исмли кишининг уйига жойлашди. Улар биргаликда Улуғ ва Қудратли Аллоҳнинг динига даъват қилишда жонбозлик кўрсатдилар. Мусъаб Қуръонни эшиттирмаган ва Ислом ҳақида гапириб бермаган ҳеч бир уй қолмади. У Аллоҳнинг динини одамларга эртаю кеч, яширин ва ошкора етказар эди. Ҳар ерда Аллоҳга чақирди. Ўз ишини жуда яхши уддалаган элчи ва Аллоҳ таолонинг динига чақирган ажойиб даъватчи бўлди.

Кунларнинг бирида Мусъаб ва Асъад ибн Зурора боғда одамларга Аллоҳ таолонинг динидан таълим бераётган эдилар. Тўсатдан ансорларнинг оқсоқолларидан икки киши – Саид ибн Муоз ва Усайд ибн Худайр келдилар. Ўша пайтда улар ҳали Исломни қабул қилмаган эдилар. Мусъаб ва Асъад ибн Зурора қилаётган ишларни улар ёқтирмаётган эдилар. Саид ибн Муоз Усайд ибн Худайрга: «Туриб, у иккиси билан гаплашсанг нима бўлади?» деди. Шунда Усайд ибн Худайр Мусъаб ибн Умайр ва Асъад ибн Зуроранинг олдига келди ва: «Қавмимиз ичида нима қияпсизлар? Ораларимиздаги заифларни аҳмоқ қилдинлар, ундай-бундай қилдинлар», деди. У қўполлик билан гапирди. Асъад ибн Зурора: «Бизлар нима дейишимизни бир эшитиб кўрмайсанми? Агар уни қабул қилсанг ва тасдиқласанг, бу сенга зарар келтирмайди. Агар қарих кўрсанг, ҳеч ким сени бунга мажбур қилмайди», деди. У: «Ҳақ гапирдингиз», деди ва ўтирди. Усайд ибн Худайр найзасини санчиб ўтирди ва Мусъаб ибн Умайрни эшита бошлади. У Исломга чақира бошлади ва унга Қуръон ўқиб берди. Қуръон тиловат қилаётган вақтида Усайднинг юзи ўзгара бошлади. Қуръондан таъсирланиб, унинг чехраси ёриша бошлади. Мусъаб тамомлаганида Усайд: «Сўзларингиз қандай ҳам яхши! Динингизга киришни хоҳлаган киши



нима қилиши керак?» деди. Улар: «Ҳеч нарса. Ғусл қилади. Кийимларини поклайди. Аллоҳдан ўзга ибодат қилишга лойиқ ҳеч зот йўқ, деб гувоҳлик беради ва икки ракат намоз ўқиб динга киради. Бўлди!» дедилар. Шунда у Саъд ибн Муознинг олдига қайтди. Саъд уни кўриши билан: «Аллоҳ ҳаққи, у ўзгача юз билан қайтиб келди», деди. Усайд эса Саъд ибн Муознинг олдига боришдан олдин: «Ҳозир мен қабиламнинг бошлиғи Саъд ибн Муознинг олдига бораман. Агар у имон келтирса, унинг қабиласидаги ҳеч бир киши унга қарши чиқа олмайди, яъни барча унга эргашади» деган эди. Усайд Саъднинг олдига бориб, унга: «Уларнинг олдига бор ва уларни тинглаб кўр», деди. Саъд уларнинг олдига келиб: «Нима қилдингизлар? Ораларимиздаги заифларни аҳмоқ қилдингиз, ундай-бундай қилдингиз. Бизларни тинч қўйсангиз нима бўлади?» деди. Шунда Асъад ибн Зурора: «Ўтир ва бизни эшитиб кўр. Агар ёкса, буни қабул қиласан. Агар ёқтирмасанг, сенга ёқмайдиган нарсани тарк этамиз», деди. У: «Ҳақсиз», деди. Шунда Саъд ибн Муоз ўтирди. У ҳали Исломга кирмаган эди. Мусъаб унга Қуръон ўқий бошлади ва Аллоҳ Саъднинг кўксини очди. Унинг юзи ўзгарди ва калимаи шаҳодатни айтди. Сўнг ўз қавмига бориб: «Эй Бану Абдулашҳал, ораларингиздаги мавқеим ҳақида нима дейсизлар?» деди. Улар: «Сен бизнинг саййидимиз, қабилабошимиз, орамиздаги энг оқил, энг мулоҳазали кишисан», дедилар. У: «Дарҳақиқат, эркак ва аёл бўлишингиздан қатъи назар, бу динни қабул қилмагунингизча, Аллоҳ ва унинг Расулига имон келтирмагунингизча мен билан гаплашишингиз ҳаром», деди. Шундай қилиб, қабиласидагиларнинг бари Аллоҳ ва унинг Расулига имон келтирдилар. Шу тариқа Ислом хазражлик бир гуруҳ одамлардан бошланиб, бутун Мадинада тарқалди.

Пайғамбар алайҳиссалом ноумид бўлмадилар. Хазраж қабиласидан бўлган гуруҳни динга чақиргунларига қадар қабилама-қабила даъват қилавердилар. Сўнг ансорлардан биринчи байъат-қасамёдни қабул қилдилар ва Расулulloҳ алайҳиссалом ҳамда у кишининг вакиллари, Исломнинг илк элчиси – Мусъаб ибн Умайр туфайли дин Мадинада тарқалди.

* * *

Ансор-мусулмонлар Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи

ва саллам билан иккинчи байъатни бериш учун келишиб олдилар. Бу байъат Катта Ақаба байъати номини олган. Улар ҳажда учрашишга ваъдалашдилар. Ансор-мусулмонлар мушриклар билан бирга Макка томон йўлга чиқдилар. Ораларида саййидларидан бири Баро ибн Маърур ҳам бор эди. Йўлда у Байтул Макдис томонга қараб намоз ўқимас эди. Намоз вақтида Каъбага орқа ўгириб туриш унга ёқмас эди. Дўстлари унга бундай қилмасликни маслаҳат бердилар. Бироқ у буни рад этди. У: «Қандай қилиб биз бу Каъбага орқа ўгирамиз», дер эди. Мусулмонлардан 71 эркак ва 2 аёл чиқдилар. Мушриклар билан бирга ҳаж қилиш учун Маккага етиб келганларида, Баро ибн Маърур ва Каъб ибн Молик Пайғамбар алайҳиссаломнинг олдиларига намозни Каъба томонга қараб ўқиш ҳақида сўраш учун кетдилар. Макка аҳлига ҳеч нарса маълум эмасди. Баро ва Каъб шу вақтга қадар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни кўрмаган эдилар.

Йўлда маккалик бир кишидан: «Муҳаммад қаерда?» деб сўрадилар.

У: «Уни танийсизларми?» деди.

Улар: «Йўқ», деб жавоб бердилар.

Шунда ҳалиги киши: «Аббосни биласизларми?» деди.

Улар, ҳа, дедилар.

«Ундай бўлса у Аббос билан бирга Каъбанинг ёнида ўтирибди», деди.

Каъб: «Биз Каъба томонга бордик ва Аббосни кўрдик. Уни аввалдан танир эдик. У савдогар бўлиб, Мадинага келар эди. Шунда биз Расулуллоҳ билан бирга ўтирдик», деди.

Пайғамбар алайҳиссалом Аббосдан: «Сен уларни биласанми?» дедилар.

У: «Бу Баро ибн Маърур – ўз қабиласининг саййиди ва бу Каъб ибн Молик», деди.

Шунда Пайғамбар: «Шоирми?» деб сўрадилар.

Аббос: «Ҳа», деди.

Каъб бу ҳақда: «Аллоҳга қасамки, мен буни умримнинг охиригача унутмадим», деган. Яъни Расулуллоҳ у ҳақда билишларини унутмаган. Шунда улар Каъбага қараб намоз ўқиш ҳақида сўрадилар. Пайғамбар алайҳиссалом Барога: «Эй Баро, сенинг намоз вақтида юзланишинг лозим бўлган

қибланг бор. Бунга амал қилсайдинг», дедилар. Яъни Пайғамбаримиз уни шу қиблага – Байтул Макдисга қараб ибодат қилишга чақирдилар. Шунда улар ўзларининг чодирларига қайтдилар. Улар ташриқ кунларининг ўрта кунида Ақаба ерида иккинчи байъат учун учрашишга келишиб олдилар. Ташриқнинг ўртаси келди. Туннинг учдан бир қисми ўтди. Одамлар ўз чодирларида ухлаб қолдилар. Айнан шунда мусулмонлар – 71 эркак ва 2 аёл Пайғамбар алайҳиссалом билан учрашиш, ҳаётни ва кўплаб ишларнинг оқимини ўзгартириб юборган байъатни бериш учун яширинча ўз бошпаналаридан чиқдилар. Улар тунда, ҳар бирлари ўз чодирларидан чиқдилар. Уларни ҳеч ким – на Макка аҳли, на курайшликлар ва на мушрик ҳамроҳлари сезмадилар. Улар яширинча чиқдилар, Ақаба дарасига келдилар ва ўша байъатни бериш учун Расулуллоҳ билан учрашдилар.

* * *

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан бирга амакилари Аббос чиқдилар. Ҳали Исломни қабул қилмаган бўлсалар ҳам, жиянлари билан учрашаётган одамларнинг ишончли эканларига ишонч ҳосил қилгилари келди. Ансорларни учратганларида уларга: «Эй қавм, орамизда Муҳаммад қандай мавқега эга эканини биласизларми? Биз уни одамлардан ва душманлардан ҳимоя қилдик. Агар хоҳласангиз, у билан келишиб олинглар. Ўзингиз билан олиб кетиб, душманлардан ҳимоя қилинглар. Бўлмаса, уни орамизда қолдиринг», деди. Сўзларини тугатганидан сўнг улар: «Сўзларингни якунладингми, эй Аббос?» деб сўрадилар. У тасдиқлади. Шунда улар: «Эй Расулуллоҳ, истаганингизни айтинг», дедилар. Шунда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам уларга: «Мен байъатингизни шу шарт билан қабул қиламанки, сизлар мени ўз аёл ва болалаларингизни ҳимоя қилганингиз каби ҳимоя қиласизлар», дедилар. Ансорлар: «Биз сизни нафақат ўз аёлларимиз ва фарзандларимизни ҳимоя қилганимиз каби, балки ўзимизнинг энг қимматли нарсамизни ҳимоя қилгандек ҳимоя қиламиз. Биз туғма жангчимиз ва жангларда қатнашганмиз», деб жавоб бердилар. Шунда ансорлардан Абу Хайсам исмли киши туриб: «Эй Расулуллоҳ, дарҳақиқат, бизни бу одамларга, яъни яҳудийларга узишимиз лозим бўлиб қоладиган муайян ришталар боғлаб турибди.

Агар биз бу ишни қилсак, сўнг Аллоҳ сизга араблар ва бошқа одамлар устидан нусрат берсаю, сиз ўз қавмдошларингиз олдига қайтиб, бизни тарк этиб кетмасмикинсиз?» деди. Шунда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мен сизлар билан, сизлар эса мен билан. Сиз ким билан жанг қилсангиз, мен ҳам сизлар билан бирга жанг қиламан. Ким билан ярашсангиз, ўшалар билан тинчликда яшайман», дедилар. Ансорлар бундан хурсанд бўлдилар ва Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламга қасамёд қилдилар. Пайғамбар алайҳиссалом уларнинг орасидан 12 та – хазражликлардан 9 ва авсликлардан 3 кишини нақийб, яъни бошлиқ этиб тайинладилар. Улар юртларига қайтдилар.

Бироқ қайтиб тарқалгунларигача бу ҳақда хабар топган ким бўлди? Бу байъат, қасамёдни ким билиб қолди? Шайтонлардан бири! У туриб одамлар орасида кичкира бошлади: «Эй уйларида яшовчилар, Муҳаммад ва унинг атрофидаги диндан қайтганларга қарши кўтарилинглар. Ахир улар сизлар билан бирга уруш қилиш учун йиғилдилар». Одамлар турдилар. У ер-бу ерга қараб, қидира бошладилар. Ансорлар: «Бу нима?» деб сўрашди. Шунда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бу Ақабанинг азиби», дедилар. Яъни бу Ақабанинг шайтони. Сўнг: «Аллоҳга қасамки, эй Аллоҳнинг душмани, мен ҳали сенга етаман», дедилар. Шунда ансорлар: «Эй Расулуллоҳ, уларнинг устига биттада ташлансак, нима бўлади?» дедилар. Пайғамбар: «Йўқ, бизга ҳали бу амр қилинмаган», дедилар ва уларга ўз чодирларига қайтишни тайинладилар. Тонгда байъат ҳақдаги хабар тарқалди ва қурайшликлар тасдиқ қидириб хазражликларнинг олдига бордилар. «Шу хабар ростми? Муҳаммадга байъат бердингизми?» деб сўраганларида, Хазраж қабиласининг мушрик раҳнамоси Абдуллоҳ ибн Убай ибн Салул: «Аллоҳга қасамки, бундай бўлмади, бу ёлғон! Қабилadoшларим менга бундай итоатсизлик қилишлари мумкин эмас», деди. Шунда қурайшликлар Абдуллоҳнинг гапи рост деб ўйлаб, ортларига қайтдилар. Хазражнинг мушрикларига келсак, улар байъатдан беҳабар эдилар. Шу тариқа ансорлар 12 та раҳбар бошчилигида Ислом байроғини тутган ҳолда ўз юртларига қайтдилар.

ПАЙҒАМБАР АЛАЙҲИССАЛОМНИНГ МАДИНАИ МУНАВВАРАГА ҲИЖРАТ ҚИЛИШЛАРИ



146



Аллоҳ Макканинг мусулмон аҳолисига ўз туғилган, яшаган ва тарбия топган шаҳарлари, юртларини тарк этиб, қариндошлари, мол-мулклари ва савдоларини қолдириб, ўзларига бегона бўлган жойга ҳижрат қилишга изн берди. Буларнинг барчаси Улуғ ва Қудратли Аллоҳнинг йўлида қилинди. Киши ўз биродарини, она ўз фарзандларини, ўғил ўз ота-онасини ташлаб кетди. Бунда ҳамма оилалар ҳам кета олмадилар, баъзилар қолиб, кейинроқ ҳижрат қилдилар. Шу тариқа тавҳид аҳли Аллоҳ таоло учун ўз манфаатларини қурбон қилдилар. Дастлабки, эҳтимол, Ақабанинг иккинчи байъатидан олдинроқ ҳижрат қилганлар – Абу Саламанинг оиласи бўлган: Абу Салама, унинг аёли Умму Салама ва ўғли. Бу оила Аллоҳ таоло учун, Аллоҳ йўлида ҳижрат қилмоқчи бўлди. Лекин Умму Саламанинг қариндошлари уни ушлаб қолдилар ва эри билан бирга боришга рухсат бермадилар. Шунда Абу Салама бир ўзи кетишга қарор қилди ва ёлғиз ҳижрат қилди. Ўғли эса онаси билан қолди. Абу Саламанинг қариндошлари аёлнинг олдига бордилар ва болани олиб кетмоқчи бўлдилар. Бироқ Умму Саламанинг яқинлари бола онаси билан қолишини талаб қилдилар. Жанжал тусини олган икки томоннинг тортишуви шунга олиб келди-ки, натижада бола азобга қолди, оила эса тамоман бўлиниб кетди. Бола эрнинг қариндошлари кўлига ўтиб қолди, эр Мадинага кетди, хотин эса ўз қариндошлариникида қолди. Оила бутунлай ажралиб кетди. Бу азоб-уқубатларга қилинган сабр ким учун бўлди? Албатта, Аллоҳ учун, Пайғамбар алайҳиссалом учун. Умму Салама ҳар куни қуёш ботгунича Макканинг чеккасига чиқиб ўтириб, эри ва ўғлини хотирлаб аччиқ-аччиқ йиғлар эди. У бир йилни шу ҳолда ўтказди. Кейинроқ унга рухсат бердилар ва у ўғли билан Мадина томон кетди. Йўлда уни Усмон ибн Толҳа кўриб қолди ва Расулulloҳнинг Мадинадаги масжидларигача кузатиб қўйди. Шундай қилиб муҳожирлар яширинча гуруҳ-гуруҳ бўлиб ёки ёлғиз ўзлари Маккадан чиқиб, Мадинага етиб борар эдилар.

Қуръони каримда шундай марҳамат қилади: «(У ўлжалар яна) ўз диёрларидан ва мол-мулкларидан ҳайдаб чиқарилган камбағал муҳожирларникидир, зеро, улар Аллоҳдан фазл ва ризолик истайдилар ҳамда Аллоҳ ва Унинг пайғамбарига ёрдам берадилар. Айнан ўшалар (имонларида) содиқдирлар» (*Ҳашр*, 8).

Улар улуғ ва қудратли Аллоҳнинг розилигига интилдилар, фақат Унинг учун жамики дунё матоларидан кечдилар – ўз мол-мулклари, фарзандлари, оилаларини қолдириб кетдилар.

Умар ибн Хаттобдан ташқари аксарият мусулмонлар Маккани махфий тарк этдилар. У қурайшликларга: «Мен Мадинага Аллоҳ ва унинг Расули учун ҳижрат қилмоқчиман. Ўз онасини фарзандсиз қолдиришни хоҳлаганлар мана бу водийга, олдимга келсин», деди. Умар очикчасига ўз қудрати ва улуғворлигини намоён қилган ҳолда шаҳарни тарк этди. Бироқ бошқа мўминлар Аллоҳнинг ризолиги ҳамда охират ҳаётини истаб, яширинча кетдилар.

Мўминлар гуруҳ-гуруҳ бўлиб Маккадан Мадинага кўчиб кета бошладилар. Шундай экан, Маккада камгина мусулмонлар жамоаси қолди. Шу тариқа Аллоҳ мўминларга бир юртдан бошқа юртга кўчиб жойлашишларига имкон берди.

* * *

Пайғамбар алайҳиссалом чошгоҳда Абу Бакрнинг уйига келдилар. У зот Абу Бакрни одатда йўқламайдиган вақтларида келдилар. Кўпинча Пайғамбар алайҳиссалом у ерга куннинг аввали ёки охирида борар эдилар. Бироқ туш пайтида келишлари бу ноодатий эди. Абу Бакр розияллоҳу анҳу шундай деган эди: «Бундай вақтда Пайғамбар алайҳиссалом фақат жуда муҳим иш туфайлигина келишлари мумкин».

Шу кунларда кўпгина саҳобалар аллақачон Мадинага кўчиб кетган эдилар. Ақабадаги буюк байъатдан сўнг 2 ойдан кўпроқ вақт ўтди. Пайғамбар алайҳиссалом Абу Бакр розияллоҳу анҳунинг олдида келдилар. Уйда Абу Бакрнинг икки қизи – жажжи Ойша розияллоҳу анҳо ва опаси Асмо бор эди. Пайғамбар уларни кўрганларида: «Эй Абу Бакр, олдиндагиларни ташқарига чиқар. Чунки иш махфий! Чунки у буюк ҳодиса! Чунки сенга айтадиган гапим фақат орамизда қолиши керак!» дедилар. Абу Бакр қизларига



қаради ва: «Эй Расулуллоҳ, ахир булар менинг қизларим», деди. Яъни уларнинг олдида гаплашиб олсак, ҳеч бир хатарли иш бўлмайди. Улар сирни фош қилмайдилар, деган маънода. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом: «Эй Абу Бакр, дарҳақиқат, улуғ ва қудратли Аллоҳ менга чиқишимга ва ҳижрат қилишимга изн берди. Ҳозир қатъий ҳаракатлар қилиш фурсати етди. Ҳозир биз ушбу уммат тарихидаги энг буюк саёҳатни бошлаймиз», дедилар. Аммо Абу Бакрни қизиқтираётган нарсa бошқа нарсa эди. Абу Бакр: «Мен сизга ҳамроҳлик қиламанми, эй Расулуллоҳ? Яъни ҳижратингиз пайтида сиз билан бирга борсам бўладими?» деб сўрадилар. Пайғамбар: «Ҳа, бирга, эй Абу Бакр! Ҳамроҳликда, эй Абу Бакр!» деб жавоб бердилар. Абу Бакр хурсандчиликдан йиғлаб юбордилар. Кейинчалик Ойша розияллоху анҳо: «Мен ҳеч қачон хурсандчиликдан отам ўша куни йиғлагани каби йиғлаган кишини кўрмадим», деб айтган. Абу Бакр уйида ўтириб, Расули, Ҳабиби, Халийли билан ҳамроҳликда тарихдаги энг улкан ва энг муҳим сафарда бирга ҳижрат қилишини билганидан кейин хурсандчилик ва севинчдан йиғлаган. У бунга олдиндан тайёргарлик қилиб қўйган эди. «Эй Расулуллоҳ, мен бу иш учун иккита туяни ҳозирлаб қўйдим. Истаганингизни танланг», деди. Абу Бакр Абдуллоҳ ибн Урайқит исмли йўлбошловчини ҳам ёллади. Абу Бакрга бу хабарни бергач, Пайғамбар алайҳиссалом у кишининг уйидан чикдилар.

* * *



Қурайшликлар безовта эдилар, чунки Пайғамбар алайҳиссаломнинг саҳобалари ўз аёллари, фарзандлари ва қариндошларини олиб, Маккани тарк этишди. Бу Макканинг шуҳрати ва қурайшликларнинг бошқа қабилалар орасидаги обрўсига таъсир қилиши шубҳасиз. Шунда қурайшликлар «Даърун надва», яъни «Мажлислар уйи» деб номланган уйда йиғилишга қарор қилдилар. Улар: «Мажлисга ҳар бир қабиланинг ҳурматли саййиди келади, сўнг Муҳаммад ва унинг саҳобаларига нисбатан қандай чора кўришимизни ва айни пайтда бошимизга тушган муаммони биргаликда ҳал қиламиз», дея келишиб олдилар. Қабилаларнинг бошлиқлари ва ҳурматли кишилари йиғилдилар. Улар орасига ёши катта киши – кекса чол кирди. Йиғилганлар уни

танимаганлари учун унинг кимлигини сўрадилар. У: «Мен Наждданман, шайхман», деб жавоб берди. Шунда улар: «Сени бу ерга нима келтирди?» дедилар. «Мен сизларнинг йиғилишингиз ҳақида эшитдим, ўз фикримни билдириш ва маслаҳатимни бериш учун олдингизга келдим», деди. Улар уни умуман одам эмаслигини билмаган ҳолда ҳузурларига киргиздилар. Уларнинг олдига шахсан иблис келган эди. Қурайшликларнинг қандай чора кўришини ҳал қиладиган муҳим йиғилишида иштирок этиш учун у шайх, яъни қари чол суратида намоён бўлганди.

«Эй одамлар, нима қиламиз? Муҳаммадга нисбатан қандай чора кўрамиз?»

Абул Асвад деган бир киши: «Мен уни шахримиздан қувиб чиқаришимиз, ҳайдаб юбориб, ундан холи қолишимиз керак деб ҳисоблайман», деди.

Шунда чол киёфасидаги иблис: «Аллоҳ ҳаққи, бу фикрга қўшилиб бўлмайди. Ахир сизлар унинг қандай гўзал сўзлашини биласизлар-ку! Агар у бошқа араб қабиласига борса, улар унга эргашадилар, сўнг келиб сизларни ўлдирадилар».

Улар ўйланиб қолдилар. «Унда нима дейсиз, эй одамлар?»

Шунда Абул Бухтарий: «Менда бошқа бир фикр бор», деди. «Қандай фикр экан?» деб сўрадилар. «Уни тутиб олишимиз, занжирлаб, одамлардан узоқроқ бир ерда қолдиришимиз керак, деб ҳисоблайман», деди.

Чол суратидаги иблис: «Аллоҳ ҳаққи, бу ҳам кўниш мумкин бўлмаган фикрдир», деди. «Нега экан?» деб сўрадилар. У: «Агар шундай қилсангиз, унинг иши сиз унинг учун ёпиб қўйган эшиклар ташқарисига чиқиб кетади ва унинг сафдошларигача етиб боради. Улар шу заҳоти устингизга ҳужум қиладилар ва уни сизнинг қўлларингиздан юлиб оладилар. Сўнг сон жиҳатидан сиздан ўзиб кетиб, сизни мағлуб қиладилар», деб жавоб берди.

Шунда ўша жамоанинг „фиръавни“ бўлган Абу Жаҳл одамларга: «Сизларнинг режангиз бўлмағур, менда эса бир фикр бор», дея гап бошлади. Қолганлар: «Қани баҳам кўрчи?» дедилар. «Биз ҳар бир қавмдан насаби олий, энг кучли йигитни танлаб, унга ўтқир қилич беришимиз керак», деди. Ҳар бир қавмнинг кучли ва аслзода йигитлари йиғилишлари



ва Муҳаммадни қуршаб олиб, қўлларидаги кескир қиличлар билан биргаликда, бир ҳамлада унга уришлари керак. Шунда унинг қони барча қабилалар чекига тушади. Шу ерда яна Иблис сўз бошлади: «Дарҳақиқат, мана шу ажойиб фикр. Бунда бир ҳикмат бор. Шундай ҳикматки, қотилликка жавобгарлик барча қабиланинг „бўйни“га тушади».

Аллоҳ таоло Қуръони каримда шундай марҳамат қилади: **«Кифир бўлганларнинг сизни асир олиш ё ўлдириш ёки (юртдан) чиқариб юбориш учун қилган макрларини эсланг! (Улар) макр қиладилар, Аллоҳ (ҳам) „макр“ қилади. Аллоҳ „макр“ қилувчиларнинг яхшисидир»** (Анфол, 30).

* * *

Мушриклар режаларини ўша кечанинг ўзида амалга оширишга келишиб олдилар. Мана режани амалга ошириш фурсати ҳам етди. Шу он Аллоҳ таоло Жаброил алайҳиссалом орқали Ўз Пайғамбарига ваҳий юборди: «Эй Муҳаммад, бу тунда ўз уйингда ва ўз тўшагингда ухлама». Жаброил алайҳиссалом Пайғамбарнинг олдиларига келиб, у зотга бу ҳақда хабар берди. Пайғамбар алайҳиссалом дарҳол Али ибн Абу Толибнинг олдида бордилар ва унга ўз тўшақларида ухлашини ҳамда кийимларини ёпиниб олишини буюрдилар. Гуноҳкорларнинг Абу Жаҳл бошчилигидаги киборлари барчасини келишиб олдилар. Улар 11 киши бўлиб, ҳар бирлари қўлларида ўткир қилич ушлаб турар эдилар. Пайғамбарни ўлдириш учун барча нарса тайёр эди. Ҳаммалари у зотни бирданига уришлари керак. Ана шунда қотиллик учун барча қабила бирдай жавобгар бўлади.

Ўша кеча қатъий ҳаракатлар қилиш вақти келди. Энди нима бўлади? Шайтоннинг, иблиснинг ва мушрикларнинг режаси амалга ошадими? У бу кечада рўёбга чиқармикин ёки Аллоҳ таоло Ўз Пайғамбарига нажот берармикин? 11 мушрик бир жойга йиғилдилар. Уларнинг олдида Абу Жаҳл мағрурлик билан: «Эй Қурайш жамоаси, эй одамлар! Муҳаммаднинг таъкидлашича, агар сиз унга эргашсангиз, арабу арабмаслар орасида подшоҳ, агар ўлсангиз, Урдун боғларига ўхшаш боғларга эга бўлармишсизлар. Магар унга қарши борсангиз, сизга нисбатан уруш очилади. Ўлимингиздан кейин эса сизни олов кутармиш», деди. У шундай қилиб Пайғамбар алайҳиссаломни мазах қилди. Сўнг: «Биз эса бу кечада уни

ўлдирамиз», деди. Бироқ бу кеча Али ўзини қурбон қилиб, Пайғамбарнинг тўшакларида ухлади. У ўзини Расулуллоҳ учун фидо қилди. Пайғамбар алайҳиссалом қилич яланғочлаб у зотни кутиб турган мушрикларнинг олдига чиқдилар-да, Аллоҳ таолонинг қавлини ўқидилар: **«Яна уларнинг олдиларидан бир тўсиқ (парда), ортларидан бир тўсиқ (парда) қилиб, уларни ўраб қўйдик. Бас, улар „кўра“олмаслар»** (Ёсин, 9).

Улар Пайғамбар алайҳиссаломни кўрмадилар. У зотни кутиб турган 11 мушриклардан ҳеч бири у зотни кўришмади. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом бир сиқим тупроқ олиб, уларнинг ҳар бирининг бошларига сепиб чиқдилар. Сўнг хотиржам кетдилар. Пайғамбарнинг кетганларини бир киши кўрди. У қурайшликларнинг олдига келиб: «Бу ерда нима қияпсизлар?» деди. Улар: «Биз Муҳаммадни кутмоқдамиз. Уйидан чиқиши билан ўлдирамиз», деб жавоб бердилар. Ҳалиги киши: «Нималар деяпсиз? Аллоҳ сизларни омадсизликка учратди. Ахир у ёнгинангиздан ўтиб кетди-ку ва ҳар бирингизнинг бошингизга тупроқ тўкиб чиқди-ку! Сўнг ўз иши билан кетди», деди. Ҳеч ким уни кўрмади. Чунки Аллоҳ уларнинг олдиларига шундай тўсиқ қўйган эдики, улар кўр бўлиб қолиб, Муҳаммад алайҳиссаломни кўра олмадилар. Қурайшликлар бошларига қарадилар ва тупроқ борлигини билдилар. Тонг отгач, улар уйга кирдилар ва ёпинчикнинг тагида Али ибн Абу Толибни кўрдилар. Шунда улар бир-бирларига: «Бизга хабар берган киши ҳақ экан! У тўғри гапирган экан!» дедилар.

Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **«(Улар) макр қиладилар, Аллоҳ (ҳам) „макр“ қилади. Аллоҳ „макр“ қилувчиларнинг яхшисидир»** (Анфол, 30).

Аллоҳ таолонинг мазкур хийлагарларга нисбатан қилган макрига ва Ўз Пайғамбарини қандай қилиб сақлаб қолганига боқинг! Пайғамбар алайҳиссалом уларнинг олдиларига чиқдилар, бошларига тупроқ сепдилар, ораларидан ўтдилар. Ахир уларнинг ҳар бирининг қўлида қилич бор эди. Ўзлари эса гуноҳкорларнинг киборлари ва ботирлари эдилар. Аллоҳ таоло у зотни қутқарди ва У Ўз бандаси ва Пайғамбарини муҳофаза қилувчидир.





Пайғамбар алайҳиссалом Абу Бакрнинг уйига йўл олдилар. Абу Бакр у зотни кутаётгандилар. Улар Савр деб номланган ғори бор тоққа чиқдилар. У Макканинг ташқарисида жойлашган. У ерга Пайғамбар алайҳиссалом киришларидан олдин ғорга, текшириб кўриш учун Абу Бакр кирдилар. Ғорда у киши иккита тешикни кўрдилар. Улардан бирини кийимлари билан беркитдилар, бошқасини эса оёқлари билан ёпдилар. Сўнг Пайғамбар алайҳиссалом кирдилар. У зот толиққан эдилар. Пайғамбар алайҳиссалом бошларини Абу Бакрнинг оёқларига қўйдилар ва ухлаб қолдилар. Абу Бакрга келсак, у кишининг оёқларини қандайдир ҳашарот чақиб олди ва қаттиқ оғрикни ҳис қилдилар. Бироқ Абу Бакр Пайғамбар алайҳиссаломни уйғотиб юбормаслик учун қимирламай ўтирдилар. Абу Бакрнинг кўзларига ёш тўлди ва Пайғамбар алайҳиссаломнинг юзларига томди. Шунда Пайғамбаримиз алайҳиссалом уйғондилар ва: «Сенга нима бўлди, эй Абу Бакр?» деб сўрадилар. «Ҳеч нарса, эй Расулуллоҳ», деб жавоб бердилар. Пайғамбар алайҳиссалом яна бир бора сўрадилар: «Сенга нима бўлди?» Шунда Абу Бакр: «Нимадир оёғимни чакди», дедилар. Пайғамбар алайҳиссалом: «Менга уни кўрсат», дедилар. Абу Бакрнинг оёғини кўздан кечириб, Аллоҳга дуо қилдилар ва жароҳатга туфладилар, сўнг оғрик ўтиб кетди.

Макканинг кофир қурайшлари саросимага тушиб қолдилар ва Расулуллоҳ ҳамда Абу Бакрни қидира бошладилар. Уларни Маккадан қидириб топа олмадилар. Макканинг ташқарисига чиқдилар. Отлиқлар ўша Савр тоғига етдилар ва ундаги ғорнинг ёнгинасида тўхтадилар. Ичкарида Пайғамбар алайҳиссалом ва ҳамроҳлари Абу Бакр бор эдилар. Абу Бакр қаттиқ хавотирландилар. У киши Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам учун кўрқдилар. Пайғамбар: «Сенга нима бўлди, эй Абу Бакр?» деб сўрадилар. «Ҳеч нарса. Агар улардан бири оёғи остига қараганида эди, бизни кўрган бўлар эди, эй Расулуллоҳ», деб жавоб бердилар. Пайғамбар алайҳиссалом: «Учинчиларини Аллоҳ деб билган икки киши ҳақида нима деб ўйлайсан?» дедилар.

Бу борада Қуръони каримда шундай марҳамат қилинади: **«Агар сизлар унга (Мухаммадга) ёрдам қилмасангиз,**

Аллоҳ (Ўзи) унга ёрдам қилган. Қачонки уни кофирлар икки кишининг бири сифатида (ватанидан) чиқариб юборганларида, икковлари ғорда туриб, (Муҳаммад) ҳамроҳи (Абу Бакр)га: „Ташвиш чекма! Албатта, Аллоҳ биз билан биргадир!“ деган эди» (Тавба, 40).

Хафа бўлма, эй Абу Бакр! Дарҳақиқат, Аллоҳ таоло уларни отлиқлардан яширди ва улар ҳеч нарса топа олмаган ҳолда отларини чоптириб кетдилар. Абу Жаҳл бир гуруҳ одамлар билан бирга Абу Бакрнинг уйига борди. Эшигини тақиллатди. Эшикни Абу Бакрнинг қизи Асмо очди.

Абу Жаҳл: «Отанг қани?» деб сўради.

У: «Билмайман», деб жавоб берди.

«Йўқ, биласан».

«Билмайман».

Шунда Абу Жаҳл унинг юзига шундай урдик, Асмонинг қулоғидаги зираги отилиб кетиб, юзидан қон оқди. Разил Абу Жаҳл кетди ва яна Расулуллоҳни ҳар ердан қидира бошлади. Асмонинг буваси, яъни Абу Бакрнинг отаси – Абу Куҳофа келди. Унинг кўзлари кўр, ўзи кекса эди.

Набираси Асмонинг олдига кирди ва: «Ўйлайманки, ўзи билан барча пулларни олиб кетиб, у сизларни қаттиқ ранжитди», деди. Асмо: «Йўқ, отам бизларга кўп пул қолдирди», деб жавоб берди. Асмо тошларни қўйди ва уларнинг устини кийим билан ёпди. Буваси буни пуллар деб ўйлади ва: «Агар у сизларга буни қолдирган бўлса, яхши қилибди», деди.

Абу Бакр Расулуллоҳ алайҳиссаломни ҳимоя қилиш учун ўзининг барча пулларини олиб кетганди. У оиласига ҳеч нарса қолдирмади. Абу Бакр ва Расулуллоҳ уч кун ғорда бўлдilar. У ерда уларга ким ёрдам бериб турган? Абу Бакрнинг оиласи. Асмо уларга овқат олиб келиб турган. Абу Бакрнинг ўғли Абдуллоҳ эса кундуз куни Маккада бўлиб, хабарлар йиққан, тун киргач эса отаси ва Расулуллоҳ алайҳиссаломнинг олдиларига бориб, Маккада бўлиб ўтаётган, қурайшликлар қилаётган ишлар ҳақидаги воқеа-ҳодисаларни, янгиликларни етказиб турган. Абу Бакрнинг мавлоси Омир ибн Фуҳайра Абу Бакрнинг қизи ва ўғлининг оёқ изларини йўқотиш учун ғорнинг яқинида қўйларни ўтлатган.

Курайшликлар Абу Бакр ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни олиб келган кимсага мукофотни 100 та туя деб белгиладилар. Ғорни тарк этиш фурсати етди. Улар Мадинага – Расулуллоҳнинг шаҳарларига йўл олдилар. Абу Бакр хижрат учун тайёрлаб қўйилган иккита туяни олиб келди ва: «Яхшисини танлаб олинг, эй Расулуллоҳ», дедилар. Пайғамбар: «Йўқ, бу икки туя сеникидир», дедилар. Абу Бакр: «Йўқ, Аллоҳга қасамки, улар сиз учундир, эй Расулуллоҳ», дедилар. Айни шу пайтда Асмо озиқ-овқатлар билан келиб қолди. У уларни боғлаш ва юкни туяга мустаҳкамлашга бирон нарса топа олмади. Шунда у белбоғини йиртди ва у билан озиқ-овқатларни боғлади. Шу туфайли у «Икки белбоғ соҳибаси» деб номланди. Сўнг Пайғамбар алайҳиссалом Абу Бакр билан бирга бу уммат тарихидаги энг муҳим ва энг буюк сафарга отландилар.

* * *

Пайғамбар алайҳиссалом дўстлари Абу Бакр Сиддиқ розияллоху анҳу билан бирга туяларини миниб йўлга тушдилар. Абдуллоҳ ибн Урайқит уларга йўл кўрсатиб борди. Аллоҳ таоло эса муҳофаза қилди. Улар Аллоҳ таолонинг назоратида Мадина томон юзланган ҳолда Маккадан кетдилар. Курайшликлар Расулуллоҳ ва у зотнинг шерикларини тутиб олиб, ўлдиришга қаттиқ ҳарис бўлганлари учун уларни тирик ё ўлик ҳолида келтирган кимсага 100 та туя мукофот белгиладилар. Чавандозлар мукофотни бой бермасликка роса уриндилар.

Бир куни Курайш аҳли мажлис қуриб ўтирганларида, ораларида Суроқа ибн Молик исмли киши ҳам бор эди, Макка ташқарисидан бир киши келди ва йўлда шундай ва шундай бўлганини, уч кишини кўрганини ва у бу Муҳаммад ҳамда унинг икки соҳиби деб ўйлаётганини айта бошлади. Суроқа унинг Муҳаммад эканини англаган ҳолда: «У одамлар фалон қабиладан. Мен уларнинг чиқиб кетаётганларини кўрган эдим», деди. Гарчи у, бу Муҳаммад ва унинг ҳамроҳлари эканини билса-да, Муҳаммаднинг турган жойини курайшликлардан яширишни истади. Сўнг уйига шошди, куролини олди, отига минди ва ўша йўл бўйлаб кетди. Суроқа Расулуллоҳ ва Абу Бакр Сиддиқ розияллоху анҳу томон отини учуриб борар эди. У ваъда қилинган мукофотни

қўлга киритиш учун уларни ўзи тутишга қарор қилди. Бирок ҳар сафар у Расулulloҳ ва Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳуга яқинлашганида оти қоқилар ва йиқилар, оёқлари ерга ботиб қолар эди. Тикланиб ва яна Пайғамбар алайҳиссалом ҳамда шерикларига етиб олишга шошиларди. Бирок ҳар сафар уларга яқинлашиб қолганида отининг оёқлари ерга кириб кетар ва шу туфайли у қоқилиб йиқилар эди. Абу Бакр Пайғамбар алайҳиссалом учун хавотирда эдилар. Шунинг учун ҳам хафаликлари ортди. Пайғамбар алайҳиссалом у кишига қарадилар ва: «Эй Абу Бакр, учинчилари Аллоҳ бўлган икки киши ҳақида нима дейсан?» дедилар.

Шунда Суроқа Расулulloҳ ва у зотнинг ҳамроҳларини тутишга қодир эмаслигини тушунди ва уларни узоқдан чақирди. Улар уни кутиб турдилар. Суроқа Расулulloҳнинг олдиларига келди. Чунки у бу ерда бир гап борлигини англаган эди. Аллоҳ уларни ҳимоя қилаётганини ва уларга кучи етмаслигини тушуниб етди. Пайғамбар алайҳиссалом унга қуйидагини таклиф қилдилар: «Келган жойингга қайтиб кетишга нима дейсан, эй Суроқа? Ўз юртингга қайт. Ўз қавмингга қайт ва биз ҳақимизда гапирма, яъни шундай қилки, биз ҳақимизда билишмасин. Қурайшликларга биз ва биз борган йўл ҳақида гапирма». Суроқа: «Эвазига менга нима мукофот бўлади?» деб сўради. Пайғамбар алайҳиссалом: «Кисронинг билагузуклари сенга», деб жавоб бердилар. Кисронинг мамлакати ўша даврнинг энг кучли давлати бўлган. Энг кучли ҳукмдор эса Кисро бўлган. Пайғамбар: «Мен сенга унинг билагузукларини бераман», дедилар. Пайғамбар алайҳиссалом ўзларидан-ўзлари қандай қилиб буни айта оладилар? Дарҳақиқат, бу ваҳийдан ўзга нарса эмасди. Суроқа омонлик берилган ўроғлиқ номани олди ва қайтди. Бу ҳақиқатан ҳам рўй берди.

Суроқа Исломни кеч қабул қилди. У Умар Форсни фатҳ қилганида унинг аскарлари сафида эди. Умарга Кисронинг билагузукларини берганларида у: «Суроқа қаерда? Суроқа аниқ шу ерда бўлиши керак», деб чақирди. Суроқани келтирганларида Умар унга: «Бу Расулulloҳнинг ваъдалари. Кисронинг бу билагузуклари сенга, эй Суроқа», деди.

Суроқа Маккага қайтди. Расулulloҳ ва соҳиблари ҳақидаги хабарни сир сақлади. Шундай қилиб Пайғамбар

алайҳиссалом ва у зотнинг ҳамроҳлари Аллоҳнинг ҳифзу ҳимояси остида Мадина томон ҳаракатландилар. У ерда уларни барча интизорликда кутмоқда. Йўлда Пайғамбар алайҳиссалом ва соҳиблари очлик ва ташналикни сездилар. Узоқдан бир чодирни кўрдилар. Унда қандайдир одамлар бор эди. Пайғамбар, Абу Бакр ва йўл бошловчилари ўша чодир томон шошилдилар. Яқин келганларида у ерда Умму Маъбад ал-Хузобия исмли бир аёлни учратдилар. Пайғамбар алайҳиссалом у билан саломлашдилар ва бирон егулик ва ичимлик беришини сўрадилар.

Аёл: «Бу йил тақчил келди ва бизда ҳеч вақо йўқ», деб жавоб берди. Пайғамбар алайҳиссалом ориқ ва нимжон, сути бўлмаган совликни кўрдилар.

«Бу қандай қўй?» дедилар.

Аёл: «У подадан қолиб кетган. Бошқа қўйлар билан бирга юришга ҳатто кучи ҳам йўқ», деб жавоб берди.

Пайғамбар: «Унинг сутини менга бермайсанми?» дедилар.

У: «Унда ҳеч нарса йўқ. Унинг елини курук», деб жавоб берди.

156

Шунда: «Уни соғишимга рухсат берасанми?» дедилар.

У рухсат берди. Аёл қаршисидаги киши Расулуллоҳ эканларини билмасди. У зот Аллоҳга дуо қилдилар, қўйнинг елинини силадилар, сўнг сут соғиб олдилар. Қўйнинг елини сутга тўлди. Бу мўъжиза Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг баракалари туфайли рўй берган эди. Қўйни соғдилар ва идишларини тамоман сутга тўлдирдилар. Ўзлари, ҳамроҳлари, Умму Маъбаднинг оила аъзолари ичдилар. Сўнг ўша қўйнинг сути билан мешларини тўлдирдилар. Кейин унинг елини яна асл ҳолига қайтди, худди ундан ҳеч нарса чикмагандек. Бу Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг баракалари эди. Умму Маъбад: «Нима бўлди? Қандай қилиб бундай бўлиши мумкин?» дея қотиб қолганди. Пайғамбар алайҳиссалом ва ҳамроҳлари Абу Бакр Умму Маъбаднинг чодирини тарк этдилар. Сўнг бир қанча вақт ўтиб, аёлнинг эри қайтди. Бўлиб ўтган воқеани унга сўзлаб берди, янгиликни айтди.

Эри: «Ким ёнингдан ўтди?» деб сўради. Аёл ўтганларни тавсифлаб берди.

Эри: «Ўйлайманки, бу Муҳаммад ва унинг ҳамроҳи.

Муҳаммад ва унинг ҳамроҳидан ўзга ҳеч ким бундай қила олмайди», деди.

Пайғамбар алайҳиссалом эса Маккадан кейин иккинчи юртлари бўлмиш Мадина томон йўл олдилар. Пайғамбаримиз Маккани тарк этганларидан сўнг чиқишда шаҳарга маъюс қараб: «Аллоҳга қасамки, дарҳақиқат, сен менинг энг сеvimли юртимсан. Агар аҳлинг мени сендан кувиб чиқармаганларида сени ҳеч қачон тарк этмаган бўлардим», дедилар.

ПАЙҒАМБАР АЛАЙҲИССАЛОМНИ МАДИНАДА КУТИБ ОЛИШ

Мусулмонлар Пайғамбар алайҳиссаломнинг Маккадан Мадина томон йўлга чиққанларидан хабар топгач, жуда хурсанд бўлдилар. Бу қандай хурсандчилик! Улар ҳар куни бомдоддан сўнг Мадина ташқарисига чиқиб, Пайғамбар алайҳиссаломнинг келишларини кутар эдилар. Ҳаво иссиқ бўлгани учун куёш тик келиб, соя йўқоладиган вақтда улар уйларига қайтардилар. Ҳар куни бомдод намозидан кейин пешвоз чиқар эдилар. Эркаklar, аёллар ва болалар ўз Пайғамбарларини кутар эдилар. Душанба, Рабиъул аввал ойининг 8-куни келди. Пайғамбарликнинг 14-йили. Туш вақти киргач, саҳобалар уй-уйларига тарқалдилар. Кўрғонларнинг бирида бир яҳудий қолган эди. У Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва саллам ва ҳамроҳларини кўриб, бор кучи билан бақирди: «Эй Бану Қийла, эй Бану Қийла, бу сиз кутаётган бобонгиз!» Бунини эшитиб, мусулмонлар сеvimли Пайғамбарлари соллalloҳу алайҳи ва салламнинг яқинлашиб қолганларидан хурсанд бўлган ҳолда уйларида «Аллоҳу акбар», «Ла илааҳа иллalloҳ» деган сўзлар билан чиқдилар. Эркаklar, аёллар ва болалар Пайғамбарнинг келишларини интизорлик билан кутмоқдалар. У зотни узоқдан кўриб турибдилар. Мана у зот Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳу билан келмоқдалар. Мадинанинг аксар аҳолиси ҳали бирон марта Расулulloҳ соллalloҳу алайҳи ва салламни кўрган эмаслар. Қайсилари пайғамбар эканини билмайдилар: унисими ёки буниси? Абу Бакр розияллоҳу анҳу Муҳаммад соллalloҳу алайҳи ва салламни ўз ридолари билан куёшдан



пана қилганларида одамлар у икки кишининг қай бирлари Расулуллоҳ алайҳиссалом ва қайси бирлари Абу Бакр Сиддик розияллоху анҳу эканларини тушундилар. Улар ўз уйларида чикдилар ва кута бошладилар. Бу уларнинг ҳаётларидаги энг бахтли онлар эди. Ўзларининг сеvimли Пайғамбарларини кутмоқдалар. Мана у зотни кўряптилар. Мусулмонлар такбир айтиб, Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва салламнинг келишлари муносабати билан ўз хурсандчиликларини ифодалаган ҳолда Пайғамбаримиз алайҳиссаломнинг атрофларини ўраб олдилар. Аллоҳ таоло эса ваҳий юборди: **«У ҳолда, шубҳасиз, Аллоҳнинг ўзи ҳам, Жаброил алайҳиссалом ҳам, аҳли солиҳ мўминлар ҳам унинг ҳимоячисидирлар. Яна, булардан кейин фаришталар ҳам (Пайғамбарга ҳамма ишларида) ёрдамчидир»** (Таҳрим, 4).

Шундай қилиб Пайғамбар алайҳиссалом душанба куни Қубо деган жойда Бану Амр ибн Авфникида тўхтадилар ва бу ерда бир неча кун қолдилар. Барча аҳоли Расулуллоҳ соллаллоху алайҳи ва саллам келганларидан хурсанд ва шод эди.

* * *



Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам ҳамроҳлари билан бирга ўша пайтда Ясриб деб номланувчи Мадина томон кетдилар. У ерга Пайғамбар алайҳиссалом киришлари билан шаҳарни Мадинату Расулиллаҳ, яъни Пайғамбарнинг шаҳри деб атай бошладилар. Сўнг шаҳар Мадина деб танилди. Пайғамбар алайҳиссалом Мадинага ўз туяларида кирдилар. Ҳар бир ансор Расулуллоҳни айнан унинг уйида тўхташларини истади.

Шунда Пайғамбар соллаллоху алайҳи ва саллам: «Қариндошларимиздан қимнинг уйи яқинроқ?» деб сўрадилар. Абу Айюб Ансорий қувониб ҳайқирди: «Эй Расулуллоҳ, менинг эшигим. Бу ерга менинг уйим ҳамманикидан яқинроқ. Менинг уйим ҳамманикидан яқин». Пайғамбар алайҳиссалом Абу Айюбга: «Бор ва дам олишимиз учун жой ҳозирла. Бор, ухлашимиз учун жой тайёрла», дедилар. Абу Айюб уйига Пайғамбар алайҳиссалом киришларидан қанчалар сеvinди. Пайғамбар алайҳиссалом айнан унинг уйини танлаганлари учун қандай ҳам бахтиёр бўлди. Пайғамбар алайҳиссалом уй ёнига масжид қуришга қарор қилдилар.

Бир неча кундан сўнг Мадинага аёллари – Савда бинти Замъа розияллоҳу анҳу келдилар. Сўнг қизлари – Умму Кулсум ва Фотима келишди. Зайнабни эса эри Абул Осс ушлаб қолди. Шунингдек, Мадинага секин-аста Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳунинг фарзандлари ҳам келдилар. Одамлар Маккадан муҳожир бўлиб келишда давом этдилар. Муҳожирларнинг сони ортди. Бироқ Мадинанинг иқлими носоғлом эди. Шу туфайли унда юқумли касалликлар тез-тез тарқалиб турарди. Кўчиб келганларнинг кўпчилиги вабо ва бошқа касалликлар билан хасталандилар. Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳу ҳам касал бўлиб қолдилар.

Билолга келсак, у касал бўлиб қолганида Маккани эсга олиб, уни соғина бошлади. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом дуо қилдилар: «Эй Аллоҳ, фалончини лаънатлагин! Эй Аллоҳ, фалон кишини лаънатлагин! Улар бизни ўз еримиздан вабо бор ерга ҳайдадилар. Эй Аллоҳ, шундай қилгинки, биз Мадинани Маккани яхши кўрганимиз каби яхши кўриб қолайлик. Эй Аллоҳ, бизларни тарозудаги ўлчовларимизда баракали қилгин! Эй Аллоҳ, бизларга унинг меваларини баракали қилгин. Эй Аллоҳ, бизлар учун унинг иқлимини соғломлаштиргин ва унинг безгагини Жухфага кўчиргин!» яъни Мадинанинг касаллигини бошқа ерга йўқотгин. Шундан сўнг Пайғамбар алайҳиссалом тушларида сочи таралмаган қора танли аёл кўркув билан Мадинадан Жухфага чиққанини кўрдилар. Саҳобаларига Аллоҳ вабога Мадинани тарк этиб, ўша ерга боришини амр қилганини изоҳлаб бердилар. Шундан сўнг саҳобалар шифо топдилар.

* * *

Пайғамбар алайҳиссалом Мадинада бошлаган дастлабки ишлари масжид куриш бўлди. Бунга саҳобаларни шижоатлантирдилар ва улар қатъий ҳаракат ҳамда кўтаринки руҳ билан бу ишга киришдилар. Улар Аллоҳ таолонинг уйларида бирини кура бошладилар. Пайғамбар алайҳиссалом улар билан бирга ишладилар ва у зот уларнинг орасида биринчи эдилар, улар билан бирга масжид қурдилар. Ансор ва муҳожирлар буни кўрдилар ва улардан бири:



«Агар Пайғамбар алайҳиссалом ишлаётган вақтларида биз ўтирадиган бўлсак, бу биз томондан йўлдан адаштирувчи иш бўлади», деди.

Улар бу жумлани такрорлай бошладилар: «Агар Пайғамбар алайҳиссалом ишлаётган вақтларида биз ўтирадиган бўлсак, бу биз томондан йўлдан адаштирувчи иш бўлади».

Пайғамбар алайҳиссалом уларнинг бу сўзларни такрорлаётганларини эшитиб:

«Аллоҳим, боқий дунёдан ўзга ерда ҳаёт йўқ, ансор ва муҳожирларга Ўзинг раҳм қил. Аллоҳим, боқий дунёдан ўзга ерда ҳаёт йўқ, Ансор ва муҳожирларга ўзинг раҳм қил», дедилар.

Муҳожир ва ансорлар Пайғамбар алайҳиссалом улар учун Аллоҳга дуо қилаётганларини эшитдилар. Шунда улар ҳам ўша жумлани такрорлай бошладилар. Улар завқ-шавқу ҳафсала билан масжид қураб эдилар. Уларга бу иш – Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг масжидларини қуриш жуда ёқаётганди. Масжид қуриш билан бирга уммат ҳам ташкил топмоқда эди. Даъват ушбу масжиддан тарқала бошлайди. Мусулмонлар, яъни ансорлар ва муҳожирлар ўзаро биродарлигининг ватани ҳам шу масжиддир.

Аммор ибн Ясир қурилиш пайтида оғир нарсаларни ташир эди ва у: «Эй Расулulloҳ, мени бу юклар билан ўлдирмоқдалар. Менга буларни ортган ҳолда ўлдирмоқдалар», деди. Расулulloҳ: «Ҳолингга вой бўлсин, эй Аммор, булар сени ўлдирмайди, улар сенинг қотилинг эмас. Сени адолатсизлар гуруҳи ўлдирадилар», деб жавоб бердилар. Бу Пайғамбар алайҳиссаломнинг пайғамбарлик аломатларидан бири эди. Расулulloҳнинг масжидлари ана шундай тарзда қурилди. Одамларнинг қай бири ушбу маконни қурганлардан яхшироқ бўлиши мумкин?

Бу ҳақда Қуръони каримда шундай марҳамат қилинади: **«Аллоҳнинг масжидларини фақат Аллоҳга ва охират кунига имон келтирган, намозни баркамол ўқиган, закот берган ва фақат Аллоҳдангина қўрққан кишилар обод қилурлар. Айнан ўшалар ҳидоят топувчилардан бўлишлари мумкин»** (Тавба, 18).

Ҳалигача Пайғамбар алайҳиссаломнинг турар жойлари қурилмаган, у зот Абу Айюб Ансорийникида яшамоқда

эдилар. Абу Айюбнинг Расулуллоҳга бўлган одобига боқинг: унинг уйида бири иккинчисининг устида бўлган икки хона бор эди. Абу Айюб: «Эй Расулуллоҳ, юқори қаватда туринг. Мен эса завжам билан пасткисида тураман. Токи сиздан баландда бўлиб қолмай, эй Расулуллоҳ», деди. Бунга жавобан «Мен учун ва ҳузуримга келувчилар учун уйнинг қуйи қисмида бўлганимиз қулайроқ, эй Абу Айюб», дедилар. Абу Айюб бунга кўндилар, Пайғамбар алайҳиссалом пастда, у эса тепаларида яшай бошлади. У қуйидаги воқеани айтиб берган: «Кунларнинг бирида сув солинган кўзамиз синиб кетди. Биз сув Расулуллоҳнинг хоналарига етиб боришидан кўрқдик. Бизда ўзимиз ёпинадиган чойшабдан бошқа нарсамиз йўқ эди. Сув Расулуллоҳга томмасидан олдин биз уни чойшаб билан шимдиришга шошилдик. Биз у зотга кечки овқат тайёрлаб, сўнг юборар эдик. Таомнинг қолдиқларини қайтарганларида биз Пайғамбарнинг қўллари қаерга текканини аниқлар ва у зотнинг баракаларига етишишга интилиб уни еб қўяр едик».

Масжид қурилди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам учун уй ҳам қурилди. У зот соллаллоҳу алайҳи ва саллам Абу Айюб Ансорийнинг уйини тарк этдилар ва ўз масжидларига бевосита туташган уйларига кўчиб ўтиб, яшай бошладилар.

* * *

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам ўқиган биринчи хутбаларида қуйидаги сўзлар бўлган: «Орангизда Аллоҳ сўроқ қилмайдиган ҳеч ким йўқ. Сўнг инсон ўнг томонига қарайди ва ўзи аввал қилиб ўтган ишларидан бошқа нарсани топмайди. Чап томонига қарайди ва аввал қилиб ўтган ишларинигина кўради. Сўнг олдига қарайди ва оловдан бошқасини кўрмайди. Шундай экан, ўзингизни оловдан ҳимоя қилинг. Ҳеч бўлмаса яримта хурмо билан». Сўнг уларга ваъз қилдилар.

Пайғамбар алайҳиссалом қилган дастлабки иш муҳожир ва ансорларни ўзаро биродарлаштириш, уларнинг қалбларини бирлаштириш бўлди. Муҳожирлар фақир эдилар. Аёллар, эркаклар ва болалари ўз юртларидан бўш қўл билан келган эдилар. Гарчи улардан бирортаси бойлик соҳиби бўлган бўлса ҳам, Қурайш унга молини олиб кетишга имкон бермади. Улардан мол-мулкларини тортиб



олдилар ва Маккани камбағал ва мискин ҳолда тарк этдилар. Улар Мадинада ўз биродарларидан бошпана топдилар. Пайғамбаримиз мустаҳкам Ислоҳ давлатига асос солишни ирода қилдилар. Ахир муҳожирлар ансорларнинг қабиласига мансуб бўлмасалар, улар бир-бирларидан фаркланиб турар эдилар. Шунинг учун Пайғамбар алайҳиссалом муҳожирлар ва ансорларни биродарлаштира бошладилар. Аслида бу унчалик осон бўлмаган. Чунки ансорларнинг ичида кўплаб йиллар уруш ва низолар бўлиб турган. Эндиликда Пайғамбар алайҳиссалом ансорларни ўзаро яраштиришни ва шунингдек, уларни муҳожирлар билан ака-ука қилиб қўйишни хоҳлаптилар. Сўнг бирини бошқа бири билан биродарлаштира бошладилар: фалончини фалончи билан, Ҳамзани Зайд билан, Али ибн Абу Толиб ўзлари билан. Шундай қилиб Аллоҳ уларнинг қалбларини мустаҳкам бирлаштирди». Бу борада Куръони каримда шундай марҳамат қилинади: **«Ва уларнинг дилларини (ўзаро) яқинлаштирган зотдир. Агар (сиз) ердаги (ҳамма) нарсани сарфлаганингизда ҳам (уларнинг) дилларини (бир-бирига) боғлай олмаган бўлур эдингиз. Лекин Аллоҳ уларнинг ўртасини боғлади. Албатта, У қудратли ва ҳикматли зотдир»** (Анфол, 63).

Қалбларни Аллоҳ таоло бирлаштиради. Ака-ука тутинганлар ичида Саъд ибн Абу Робиъа исмли ансор ҳам бор эди. Пайғамбар алайҳиссалом уни муҳожир, маккалик савдогар, Макка аҳли унинг жамики мол-давлатини тортиб олган Абдурроҳман ибн Авф билан биродар қилиб қўйдилар. Диндош биродарларнинг ўзаро муносабатларини қаранг. Абдурроҳман Саъд ибн Абу Робиъанинг уйига жойлашганида ансор унга ўзининг ярим давлати, уйининг ярмини берган. Абдурроҳман хотинсиз эди. Саъд унга: «Менинг икки хотиним бор. Ораларидан ўзинг истаганингни танлаб ол. Мен унга талоқ бераман, сўнг сен унга уйланасан», деди. Абдурроҳман ибн Авф табассум қилди ва унга: «Ўз мулкингни ўзингда сақла ва хотинингни талоқ қилма. Аллоҳ бу икки нарсангга барака ато этсин. Бироқ менга бозорни кўрсат», деди. Абдурроҳман ибн Авф савдогар киши бўлиб, савдолашишни билар ва бунинг уддасидан чиқар эди. У эрталаб уйдан чиқиб, ўша куннинг кечидида қўлида бир неча дирҳам билан

кайтиб келди. Мана у иккинчи, учинчи кун савдо қилмоқда. У борган сари кўпроқ пул топа бошлади. Кунларнинг бирида уни кўриб қолдилар. Абдурроҳманнинг ўзгарган юзига қараб Пайғамбар: «Сенга нима бўлди, эй Абдурроҳман?» деб сўрадилар. У: «Мен уйландим, эй Расулуллоҳ», деб жавоб берди. «Завжангга маҳр, яъни тўйдан олдинги совға қилиб нима бердинг?» деган саволларига Абдурроҳман: «Данак вазнича олтин», деб жавоб берди. Аллоҳ Абдурроҳманни ўзи ишлаб пул топиши ҳисобига бойитди. Ансорлар ичида бундан-да яхшироқ мисоллар ҳам бор эди. Уларнинг ҳар бири ўз мулкини, ўз уйини фидо қилар эди. Улар ўзаро қариндошлик ришталари билан боғланмаган бўлишларига қарамай фақир муҳожирларга бошпана бердилар.

Бу борада Қуръони каримда шундай марҳамат қилинади: **«Улардан (муҳожирлардан) илгари (Мадинадек) диёрда яшаган ва имонни сақлаганлар (ансорлар) эса ўзлари (ёнлари)га ҳижрат қилиб келган кишиларни суйгайлар ва дилларида уларга берилган нарса (ўлжалар) сабабли ҳасад сезмаслар ҳамда ўзларида эҳтиёж бўла туриб, (эҳсон қилишда бошқа муҳтожларни) ихтиёр қилурлар»** (Ҳашир, 9).

Ҳаттоки ансорлар эҳтиёжманд бўлсалар ҳам, ўз мол-мулкларини фидо қилаверганлар. Ансорнинг ўзи уйга муҳтож бўлган, бироқ ўзини эмас, муҳожир биродарини устун қўйиб, унга уйни тортиқ қилган. Энг буюк давлатлардан бири ана шу тариқа барпо этилган. Гарчи шу пайтгача ўзаро тарқоқ, уришқоқ ва душман бўлган бўлсалар ҳам, одамлар бирлашдилар ва бир-бирларини яхши кўриб қолдилар. Аллоҳ уларнинг қалбларига бир-бирларига нисбатан муҳаббатни жойлади ва бирлаштирди. Шундай қилиб, аҳолиси бир-бирини яхши кўрувчи буюк Ислом давлати пайдо бўлди. Муборак давлатнинг энг биринчи асослари ана шундай эди.

* * *

Мадинадаги мусулмонлар намоз вақти бўлганида масжидга борар эдилар. Бироқ ўша пайтда намоз вақти кирганини билдириб, ибодатга чорловчи бирон нарса йўқ эди. Одамлар фикр юрита бошладилар ва яҳудийлар каби бурғудан фойдаланишни таклиф қилдилар. Бироқ Пайғамбар алайҳиссалом бу таклифни рад этдилар. Сўнг насронийларга



ўхшаб бонг чалишга қарор қилдилар. Бироқ бу ҳам рад этилди. Пайғамбарнинг олдиларига Абдуллоҳ ибн Зайд исмли ансор келди ва тушида кўлида занг ушлаган бир кишини икки яшил кийимда кўрганини айтди.

Абдуллоҳ тушида ундан: «Менга бу зангни сотасанми?» деб сўради.

Ҳалиги киши: «Уни нима қиласан?» деб сўради.

«Одамларни намозга чақираман», деб жавоб берди у.

Шунда киши: «Бундан яхшироқ нарсга ишора қилайми?» деди. Абдуллоҳ рози бўлди.

Тушдаги киши: «Аллоҳу акбар, Аллоҳу акбар, Аллоҳу акбар, Аллоҳу акбар, Ашҳаду аллаа илааҳа иллаллоҳ, Ашҳаду аллаа илааҳа иллаллоҳ, Ашҳаду анна Муҳаммадар расулуллоҳ», деб айт. Бу киши уни тушида азон айтишга ўргатди. Абдуллоҳ бу тушни Пайғамбар алайҳиссаломга айтиб берди. Пайғамбар алайҳиссалом буни намозга чақиришга ишора эканини тушундилар.

Пайғамбар алайҳиссалом Абдуллоҳга: «Билол билан бирга тур. Унга бу сўзларни айтиб турасан ва у уларни айтсин», дедилар.

У: «Нега энди у?» деб сўради.

«Унинг овози сеникидан кучлироқ», жавоб бердилар Пайғамбар.

Шу вақтдан бошлаб Билол, қачонки намоз вақти бўлса, масжид ёнида жойлашган энг баланд уй ҳисобланган – Бану нажжорлик бир аёлнинг уйи тепасига чиқиб, баланд овозда, такбир айтиб намозга чақира бошлар эди. Одамлар ҳам унинг такбирига такбир айтар эдилар. Ҳар сафар намоз вақти кирганда Билол юқорилаб, азон айтар эди. Шу тариқа азон ҳар бир намоз учун шарт қилинди.

Мадинада яҳудийлар ҳам яшар эдилар. Пайғамбар алайҳиссалом Мадинага келишлари биланоқ улар у зотга нисбатан ўз душманликларини намоён қила бошладилар. Яҳудлар барча Пайғамбарларга шундай муносабатда бўлганлар. Улар Пайғамбар алайҳиссалом келишини кутган, чиқишини билган ва ҳаттоки унинг келишини айтиб одамларга таҳдид қилган бўлсалар ҳам, унинг келиши заҳоти унга нисбатан душманликни намоёиш қилдилар.

Исломни қабул қилмасидан ва Пайғамбар алайҳиссалом билан турмуш қурмасидан аввал яҳудийлик динига эътиқод қилган Сафия бинти Ҳуяй ибн Ахтаб розияллоҳу анҳо шундай ҳикоя қилган: «Мен отамнинг суюкли қизи эдим, отам эса қабиланинг ҳурматли кишиси бўлган. Пайғамбар алайҳиссалом Қубо деган жойга келган кунлари мен уйимда ўтирган эдим. Тўсатдан олдимга отам ва амаким Ёсир ибн Ахтоб кирдилар», яъни Ҳуяй ва Ёсир кирганлар. «Уларнинг юзига қараб нимадир бўлганини тушундим. Мен отамга эрқаланишга уриндим. Бироқ у ўгирилмади». Нима бўлди экан? Нима юз берди? «Амаким Ёсир отамдан сўради: „Бу ўшами?“ Яъни китобларимизда тилга олинган пайғамбар шуми? Шунда Ҳуяй ибн Ахтоб: „Ҳа, бу ўша“, деб жавоб берди. У айтмоқчики, бу китобларда тилга олинган ва яҳудийлар одамларни унинг келишидан бохабар қилган пайғамбарнинг ўзгинасидир. Шунда Ёсир Ҳуяйга: „Бунга ишончинг комилми? Ваъда қилинган пайғамбар ўшалигига ишонч ҳосил қилдингми?“ деди. У эса: „Ҳа, ишонч ҳосил қилдим. Бу ҳақиқатан ҳам у“. Ёсир Ҳуяй ибн Ахтобдан сўради: „Энди нима қилмоқчисан?“ У эса: „Аллоҳ ҳаққи, ўлгунимча унга душманлик қиламан“ деди». Аллоҳу акбар! Бу кишининг Пайғамбар эканларини билади, Пайғамбар эканларига ишончи комил, у зотни кутган ва яқин орада чиқишлари хабарини тарқатган, бироқ бунга аниқ ишонч ҳосил қилгач, ўлгунимча у билан адоватда бўламан, демоқда.

Бу ҳақда Қуръони каримда шундай марҳамат қилинади: **«Биз китоб берган ўша (золим кимса)лар уни (Мухаммадни) худди ўз фарзандларини танигандек танийдилар...»** (Бақара, 146).

Улар бу Расулуллоҳ эканини аниқ биладилар, худдики бир киши ўғиллари ўзиники эканидан шубҳаланмагани каби.

Аллоҳу акбар! Яҳудийлар Аллоҳ уларга пайғамбар юборганини билиб туриб, у зотга нисбатан душманлик қилишга қаттиқ туриб олмоқдалар.

Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **«Ҳар гал бирор пайғамбар сизларга ёқмайдиган нарса (оятлар)ни келтирса, кибр қилиб, бир қисмини ёлғончига чиқариб, бир қисмини қатл қилаверасизми?!»** (Бақара, 87).





Абдуллоҳ ибн Салам исмли яҳудий олим киши бўлган. У шундай ҳикоя қилган: «Пайғамбар алайҳиссалом яқинлашаётганини эшитганимда мен хурмо дарахтини парвариш қилаётган эдим. Ўша пайтда уйимда аммам бор эдилар. Пайғамбар алайҳиссалом Мадинага келганларини эшитганимда мен: „Аллоҳу акбар!“ дедим. Аммам бу гапимга: „Аллоҳ сенга ҳасрат юборсин! Агар сен Мусо ибн Имроннинг келишини эшитганингда ҳам бундан кўпроқ хурсанд бўлмаган бўлар эдинг“, деди. Шунда мен унга: „Эй амма, у ва Мусо биродарлардир. Бу ҳам пайғамбар ва у ҳам пайғамбар“. Аммам: „Бу ўша бизга хушxabари берилган ва соати яқинлашганда юбориладиган пайғамбарми?“ деди. Мен: „Ҳа, амма. Ҳа, бу ҳақиқатан ҳам ўша“. Сўнг мен унинг олдига бордим ва унинг юзига қарадим. Бир қарашимданоқ бу ёлғончининг юзи эмаслигини тушундим». Бу гапларни яҳудийларнинг олим кишиси айтмоқда. У: «Мен Пайғамбарнинг ҳузурида ўтириб, Исломни қабул қилганимни эълон қилдим. Сўнг: „Эй Расулуллоҳ, дарҳақиқат, яҳудийлар ёлғончи қабиладирлар. Улар олдингизга келганларида мен ҳақимда сўранг. Улар учун кимлигимни суриштиринг“, дедим».

Яҳудийларнинг ахборлари, яъни олим кишилари ишонч ҳосил қилиш ва сўраб-суриштириш учун Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг олдиларига келишни хоҳлаб қолдилар.

Абдуллоҳ сўзида давом этади: «Мен Расулуллоҳнинг ҳузурларида беркиниб олдим». У девор ортига яширинганди. «Яҳудийларнинг ахборлари Пайғамбардан дин, Ислом ҳақида сўраш учун келганларида, у зот: „Ораларингизда Абдуллоҳ ибн Саломнинг мавқеси қандай?“ деб сўрадилар. Улар: „У бизнинг олимимиз ва олимнинг ўғлидир. У бизнинг саййидимиз ва саййидимизнинг ўғлидир“, деб жавоб бердилар. Пайғамбар алайҳиссалом уларга: „У Исломни қабул қилса нима дейсизлар?“ дедилар. Улар: „Унинг Исломни қабул қилишидан биз Аллоҳнинг ҳимоясига қочамиз. Абдуллоҳ ибн Салом Исломни қабул қиладими? Ахир, у орамиздаги олим-ку!“ дедилар. Шунда Абдуллоҳ ибн Салом чикди ва уларга: „Аллоҳдан ўзга ибодат қилишга муносиб ҳеч зот йўқлигига ва Муҳаммад Аллоҳнинг элчиси эканига гувоҳлик бераман“, деди. Унга қараб уларнинг

афти-ангорлари ўзгариб кетди ва: „У бизнинг энг ёмонимиз ва энг ёмонимизнинг ўғлидир“, дедилар». Аллоҳу акбар! Бир оз олдин улар у ҳақда, «саййидимиз, саййидимизнинг ўғли», деб турган эдилар. Ҳозир эса энг ёмонимиз ва энг ёмонимизнинг ўғли, демокдалар. Абдуллоҳ: «Эй Расулуллоҳ, мен сизга „яхудийлар ёлғончидирлар“ демаганмидим», деди. Улар ўзларида мавжуд билимлари ва ҳақиқатда Аллоҳнинг расули эканларига бўлган ишончларига қарамай, Расулуллоҳ Мадинага келишлари билан у зотга нисбатан душман бўлиб олдилар.

* * *

Пайғамбар алайҳиссалом Мадинада мусулмонлар орасидаги муносабатларни тартибга солганларидан сўнг улар билан қўшничиликда яшовчи яҳудийлар, яъни Бану Қайнуко, Бану Надир ва Бану Қурайза қабилалари билан муносабатларни йўлга қўйиш иши қолди. Ўзларига энг яқин яшовчи кофирлар шулар эдилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам улар билан ҳам алоқаларни тартибга солдилар. Уларнинг ҳақ-ҳуқуқлари ва моллари кафолатланди ва асоси динга мажбурламаслик шарт бўлган ўзаро адолатли аҳднома тузилди. Пайғамбар алайҳиссалом уларни Ислом динига эътиқод қилишга, ўзлари ишонган нарсага имон келтиришга мажбурладилар. Аксинча, уларга эътиқод қилишда танлаш эркинлигини бердилар. Бу Пайғамбар алайҳиссалом ва кофирлар ўртасида йўлга қўйилган давлат миқёсидаги илк муносабатлар эди. Яҳудийлар Пайғамбар алайҳиссалом билан қўшничиликда ўзларининг барча ҳақ-ҳуқуқларидан фойдаланган ҳолда истиқомат қилдилар.

Бироқ Маккада яшовчи мушрик курайшликлар Пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобаларини тинч қўймадилар. Улар мунофиқларнинг бошлиғи – Абдуллоҳ ибн Убай ибн Салул билан боғландилар. Ва уни Муҳаммад ва саҳобаларига қарши уруш очишга ундай бошладилар. Улар Абдуллоҳ билан учрашганларида мушрик курайшликларнинг каттаси унга: «Сизлар Муҳаммад ва ўз динини ўзгартирганларга бошпана бердингиз. Улар эса биз томондан кўчиб борган эдилар. Сизлар ё улар билан уруш қиласизлар, ёки уларни ҳайдаб юборасизлар. Ё бўлмаса, Аллоҳ ҳаққи, биз сизга қарши уруш очамиз. Жангчиларингизни ер билан яксон қиламиз



ва аёлларингизни асир қилиб оламиз», деди. Абдуллоҳ ибн Убай имкониятдан фойдаланди ва ўз халқини Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга қарши гиж-гижлай бошлади. Бироқ Пайғамбар алайҳиссаломнинг: «Наҳотки ўз болаларингиз, биродарларингиз билан урушишни истайсиз?» деган сўзларини эшитиб, бу ишдан воз кечдилар ва тарқалдилар. Барчалари Абдуллоҳ ибн Убай ибн Салулни тарк этдилар.

Аввалида Пайғамбарга Мадинада жойлашиб олиш қийин кечган. Саҳобалар ва барча мўминлар хавф остида бўлганлар. Ойша розияллоҳу анҳо шундай ҳикоя қилади: «Бир куни мен Пайғамбар билан бирга эдим ва у зотнинг: „Қанийди, мени бу кеча қўриқлайдиган солиҳ киши бўлса! Қанийди, саҳобаларим ичида мени тун билан муҳофаза қиладиган солиҳ киши топилса!“ деганларини эшитдим. Ва биз эшик олдида қуролнинг жирингини эшитдик. Пайғамбар: „Ким?“ деб сўрадилар. Бир киши: „Бу Саъд ибн Абу Ваққос, эй Расулуллоҳ“, деди. Пайғамбар: „Нима учун келдинг?“ дедилар. Саъд: „Сиздан хавотир олдим, эй Расулуллоҳ ва сизни қўриқлаш учун келдим“, деб жавоб берди». Уни улуғ ва қудратли Аллоҳ юборган эди. Пайғамбар алайҳиссалом тинчландилар ва ўша кеча ухладилар. Шу кечадан кейин саҳобалар Расулуллоҳни қўриқлай бошладилар. Токи Аллоҳ таоло Пайғамбарини хотиржам қилувчи оят юборгунича Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг Мадинадаги дастлабки кунлари шундай бўлган.

Шунда Пайғамбар алайҳиссалом саҳобаларига: «Мени тарк этинглар. Дарҳақиқат, улуғ ва қудратли Аллоҳ мени Ўз ҳимоясига олди. Аллоҳ таоло мени муҳофаза қилади», дедилар. Аллоҳ Ўз Пайғамбарини сақлайди. Аллоҳ уни ҳимоя қилади.

Кунлар ўтди. Мушриқлар эса ҳануз Расулуллоҳ ва саҳобаларига ҳужум қилиш пайтини топишга уринмоқдалар. «Қандай қилиб улар қўлларимиздан сирғаниб чиқиб кетдилар?» деган ўй уларга тинчлик бермасди. Шу пайтда Саъд ибн Муъоз исмли ансор Ҳарамга, Каъбани зиёрат қилишга йўл олди. У Умайя ибн Халафнинг уйига жойлашди. У Умайяга: «Мен Каъбани тавоф этишим учун қулай футсатни топ, яъни у ерда ҳеч ким бўлмайдиган вақтни топ», деди. У

шундай имкониятни топди. Бирга чиқиб кетаётганларида Абу Жаҳлга йўлиқдилар. У Умайядан сўради: «Ёнингдаги ким, эй Умайя?» У: «Бу Саъд ибн Муъоз», деб жавоб қилди. Шунда Абу Жаҳл Саъдга: «Сен юртингда диндан қайтганларга бошпана бериб Маккада хотиржам юрибсанми? Аллоҳга қасамки, биз сенга тавоф қилишга йўл қўймаймиз», деди. Улар одамларга Байтул Ҳарам, Каъба атрофида тавоф қилишга тўсқинлик қилмоқчилар. Саъд ибн Муъоз унга: «Аллоҳга қасамки, агар сизлар бизга Каъба атрофида айланишимизга халақит берсангиз, биз сизларга Шомга боришингизни тақиқлаймиз», деди. Абу Жаҳл бу сўзлардан гўё кўрқиб кетди ва: «Аллоҳ ҳаққи, агар сенга Абу Сафван, яъни Умайя ҳамроҳлик қилмаганида уйингга соғ-саломат қайтмаган бўлардинг», деди.

Саъд Расулуллоҳнинг олдиларига келиб, мушриклар ҳаттоки Каъбани тавоф қилишни тақиқлашаётганлари хабарини берди. Мусулмонлар ҳаётида янада хатарли давр бошланди. Қурайшликлар томонидан етказилаётган озорлар кўпайди. Каъба уларнинг мулки эмаслигига қарамай, қурайшликларнинг пастлиги ва макрлари шунга олиб келдики, улар Каъба атрофида айланишни ман қилдилар. Ахир Каъбани Иброҳим алайҳиссалом қурганлар, у улуғ ва қудратли Аллоҳники, у ибодат ва зиёрат қилиш учун қурилган. Ахир у одамлар ибодат қилишлари учун қурилган биринчи уй бўлса.

Кунлар ўтди. Пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобаларга Мадинада хавф янада кўпроқ таҳдид сола бошлади. Уларнинг ҳар бири ёнида қурол билан ухлагани ётар эди. Шундай кунларнинг бирида, Мадинада яшашнинг илк даврида Аллоҳ таоло янги давр бошлашга изн берди. Бу Аллоҳ йўлида жанг қилишга рухсат эди.

Аллоҳ таоло бундай марҳамат қилади: «(Мушриклар томонидан) **хужумга учраётган (мусулмон)ларга, мазлум бўлганлари сабабли (жанг қилишга) изн берилди. Албатта, Аллоҳ уларга ёрдам беришга қодирдир**» (*Ҳаж*, 39).

Пайғамбар алайҳиссалом ўз саҳобаларини Аллоҳ йўлида жанг қилишга тайёргарлик кўришлари ва машқ қилишни бошлашлари учун Аллоҳ уларга Ўз йўлида жанг қилишни амр этганини билдирдилар.



ҚИБЛАНИНГ ЎЗГАРТИРИЛИШИ. БАДР ЖАНГИДАН ОЛДИНГИ ВОҚЕАЛАР

Аллоҳ уруш қилишга рухсат берувчи оятини нозил қилганда Пайғамбар алайҳиссалом Мадинадан Маккага олиб боровчи, шунингдек, қурайшликларнинг Маккадан Шомга юрувчи барча савдо қарвонлари йўлларини ўрганишга киришдилар. Сарийялар (яъни Пайғамбаримиз ўзлари шахсан иштирок этмаган жангчи гуруҳлар) бирин-кетин юборила бошланди. Ҳижрий биринчи йилда, яъни кўчиб келинган йилда Пайғамбар алайҳиссалом биринчи сарийяни Абу Жаҳл йўлбошчилик қилган қарвонга юбордилар. Жангчи гуруҳ таркибида довьораклиги учун «Аллоҳнинг шери», «Расулуллоҳнинг шери» деб номланган Ҳамза ибн Абдулмутталиб бор эди. Бироқ икки тараф ўртасида жанг бўлмади. Ортидан Убайда ибн Ҳорис бошчилигидаги сарийя сафарга кетди. Расулуллоҳ Наҳла деган жойга Абдуллоҳ ибн Жаҳш бошчилик қилаётган сарийяни юбордилар. Бу жангчи гуруҳ юборилганида Ражаб ойининг охири куни эди. Қурайшликларнинг қарвонини кўргач, саҳобалар жангни бошлаш-бошламаслик борасида иккиланиб қолдилар. Чунки Ражаб ойи тўртта ҳаром қилинган ойларнинг бири ҳисобланарди. Бу ойларда Аллоҳ уруш қилишни ман қилган. Ўша пайтда ойнинг охири куни бўлгани учун баъзи саҳобалар ойни яқунланган деб ҳисоблаётган бўлсалар, бошқалари эса «йўқ, бугун Ражаб ойининг 30-куни», дер эдилар. Иккиланиб қолдилар. Ораларидан бир киши: «Агар биз бугун урушни қолдирсак, улар биздан қочиб кетадилар ва тақиқланган ҳудудга кириб оладилар. Агар уруш бошласак, уларни мағлуб қилишимиз мумкин», деди. Улар ҳужум қилишга қарор қилдилар. Натижада мушриклардан бири ўлдирилди, иккитаси эса асир олинди. Мушриклар бу ҳақда эшитишгач, бутун Араб яримороли бўйлаб «Муҳаммад ҳаром қилинган, яъни урушлар, низолар, хун қасоси ман қилинган ойларни ҳурмат қилмади», деб гап тарқатдилар.

Аллоҳ таоло Куръони каримда шундай марҳамат қилинади: **«Сиздан „Шаҳри Ҳаром“да жанг қилиш (ҳукми) ҳақида сўрамоқдалар. Айтинг: „Унда жанг қилиш катта гуноҳдир“»** (Бақара, 217).

Дарҳақиқат, ушбу ҳаром қилинган ойларда одам ўлдириш мумкин эмаслигига биз ҳам қўшилаемиз. Бироқ мушриклар қилаётган ишлар-чи? Уларга мумкинми? Одамларни Аллоҳнинг йўлидан тўсдилар, Байтуллоҳдан ҳайдаб чиқардилар, уларга Каъба атрофида айланишни тақиқладилар. Бунга рухсатингиз борми, ҳалолми шу? Агар қотиллик ҳаром қилинган бўлса, Аллоҳга куфр келтиришнинг, одамларни Аллоҳдан ўзгага ибодат қилишга мажбурлашнинг ҳукми қандай бўлади? Имонсизлик, Аллоҳнинг йўлидан тўсиш ва Масжидул Ҳаромдан қувиб чиқариш (...сукут) ҳаром қилинган ойда ўлдиришдан улканроқ жиноят эмасми? Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **«Фитна қотилликдан ҳам ашаддйроқдир»** (Бақара, 191).

Яъни куфр билан йўлдан оздириш, одамларни ҳақиқий диндан тўхтатиб қолиш ўлдиришдан ҳам каттароқ фитна ҳисобланади.

Пайғамбар алайҳиссалом асирларни қайтардилар ва ўлган одам учун товон тўладилар. Жангчи гуруҳларни бирин-кетин жўнатишда давом этдилар. Аллоҳ таоло қуйидаги оятни нозил қилди: **«Сизларга қарши жанг қилувчилар билан Аллоҳ йўлида жанг қилингиз, (лекин жанг асносида ҳам) ҳаддан ошмангиз! Зеро, Аллоҳ ҳаддан ошувчиларни ёқтирмагай»** (Бақара, 190).

Жанг ҳақидаги оятлар орқама-орқа ваҳий қилина бошланди. Саҳобийлар сафига яширинча кириб олган, аввалига ўзларини имонли қилиб кўрсатган мунофиқлар, «иш курашишгача, қон тўкиш ва қиличбозликкача бориб етади», деб ўйламаган эдилар. Улар вазият шу даражага етади, деб тахмин ҳам қилмаган эдилар. Улар Ислом – бу намоз ўқиш, рўза тутиш ва диндорликнинг бошқа ташқи кўринишларидан иборат деб билганлари учун ҳам Исломни ташқи томондан, яъни номига қабул қилгандилар. Лекин уруш бошлаш ҳақида хабар келганида: **«Бас, қачонки қатъий бир сура нозил қилиниб, унда жанг зикр этилса, дилларида мараз бўлган кимсаларнинг сизга худди ўлимдан (кўркиб) беҳуш бўлиб қолган кимсанинг қарашидек қарашаётганини кўрасиз»** (Муҳаммад, 20).

Уруш ҳақидаги оятларни эшитганларида гўёки ўлим уларни олиб кетишга келгандек чўчиб кетдилар (яъни бу амрни худди ўлимдан кўрққандек кўрқинч билан кутиб



олдилар). Сарийялар шу тарзда жўнатилаверилди. Барча араблар улар ҳақида эшитдилар, Араб яриморолида янги куч таркиб топа бошлаганини халқлар билдилар.

* * *

Пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобалари ўша пайтда Қуддуси шарифдаги Байтул Макдис томонга қараб намоз ўқир эдилар. Шу билан бирга Пайғамбаримиз Аллоҳ қиблани ўзгартириши, уни Қуръон нозил бўлишидан минглаб йиллар аввал оталари Иброҳим алайҳиссалом қурган Каъба қилиб белгилаши умидида кўпинча юзларини осмонга қаратар эдилар. Бироқ шу вақтгача Аллоҳдан бирор изн келмади. Ҳижратнинг иккинчи йили Шаъбон ойи келганида Аллоҳ таоло оят нозил қилди: **«Ғоҳо юзингизни (вахий кутиб) осмон бўйлаб ўгириб туришингизни кўраяпмиз. (Хотиржам бўлинг) сизни ўзингиз рози бўладиган қиблага (Каъбага) юзингизни ўгиртирамиз»** (Бақара, 144).

Пайғамбар алайҳиссалом бу ўзгаришдан, яъни қиблани Байтул Макдисдан Каъба тарафга ўзгартирилганидан хурсанд бўдилар.

172

Шундан сўнг баъзи мунофиқлар ва яхудийлар Ислом ва мусулмонлар орасида шубҳа-гумон уйғотиш учун гап-сўз қила бошладилар: «Бу нимаси бўлди? Шунча пайт Байтул Макдис томонга қараб намоз ўқиб, энди эса қиблани Каъба томонга ўзгартирмоқда. Бу дин билан ўйнашишдир. Агар биринчи қибла тўғри бўлган бўлса, ҳозир у адашмоқда. Агар ҳозиргиси ҳақ бўлса, демак, шу пайтгача адашган ҳолида бўлган». Шу тариқа мушриклар одамлар ичига шубҳа оралата бошладилар. Аллоҳ эса уларни эси пастлар деб атади: **«Одамларнинг нодонлари: „Улар (мусулмонлар) илгари юзланган қиблаларидан воз кечишларига боис нима экан?“ дейишади»** (Бақара, 142).

Уларга: «Биринчи ва иккинчи қибланинг ҳар иккиси ҳам Аллоҳдандир ва унга тегишли», деган жавоб бўлди. Бу ҳақда Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«Айтинг: „Машрик ҳам, Мағриб ҳам Аллоҳникидир. У Ўзи хоҳлаган кишиларни тўғри йўлга бошлайди“»** (Бақара, 142).

Қибланинг бу ўзгартирилиши мўминлар учун фитна, Аллоҳ таоло Пайғамбарга эргашувчилардан орқа ўгирувчиларни фарқлаши учун синов-имтиҳон эди.

Саҳобалардан баъзилари Пайғамбаримизнинг олдиларига келиб: «Эй Расулulloҳ, баъзи биродарларимиз Байтул Макдис томонга қараб намоз ўқиган эдилар, улар биз Каъба томонга қараб намоз ўқишимиздан аввал вафот этдилар. Уларнинг ҳоли қандай бўлади? Ўқиган намозларининг ҳукми нима бўлади? Наҳотки улар бекор кетса?!» деб сўрадилар. Аллоҳ таоло намозни куйидаги оятда имон деб номлади ва улар ўша намозлар учун бериладиган мукофотни йўқотмаганларини хабар қилди.

Бу ҳақда Куръони каримда шундай марҳамат қилинади: **«Аллоҳ имонларингизни (Байтул Макдисга қараб ўқиган олдинги намозларингиз ажрини) зое кеткизмас. Албатта, Аллоҳ одамларга нисбатан меҳрибон ва раҳмлидир»** (Бақара, 143).

Бу давр Ислом ҳукмларини жорий қилиш даври бўлди. Хижрий 2-йил Шаъбон ойида, намоз вақтида қибла йўналиши Байтул Макдисдан Каъбаи мушаррафа томонга ўзгартирилди.

* * *

Пайғамбар алайҳиссалом курайшликларнинг Шомдан Маккага қайтаётган савдо карвони Мадинага яқинлашиб келаётганини билдилар. Карвон катта бўлиб, мусулмонлардан Маккада тортиб олинган мол-мулкни ўрнини боса оладиган қимматбаҳо юклар ортилган 1000 та туядан таркиб топган эди. Карвонбоши Абу Суфён ибн Ҳарб эди. Пайғамбар алайҳиссалом бу ҳақда саҳобаларига хабар бердилар. У зот: «Бу карвон йўлига чиқинглар, унда курайшликларнинг моли кетмокда», дедилар. Карвонда саҳобалардан тортиб олинган мол-мулк бор эди. У зот яна: «Эҳтимол Аллоҳ сизларга бу бойликларни қўлга киритишга имкон берар. Сизлар ўз мулкларингизни олишингиз мумкин. Ахир курайшликлар уларни сизлардан тортиб олган эдилар», дедилар. Саҳобалар олишув юз бериши мумкин деб ўйламаганлари учун ўзлари билан бир оз қуролларни олган ҳолда чиқдилар. Чунки карвон савдо карвони эди. Мусулмонлардан 300 дан зиёдароқ киши чиқди, кўпчилиги эса Мадинада қолди. Уларда атиги 2 та – Зубайр ибн Аввом ва Миқдод ибн Асваддагина от бор эди. Қолган мусулмонлар Мадинада қолдилар, чунки чақирув умумий бўлмаган эди. Мана қўшин ҳам Мадинадан чиқди. Байроқни Пайғамбар алайҳиссалом Мусъаб ибн Умайрга топширдилар ва қўшинни



икки қисмга – муҳожир ва ансорлар гуруҳига бўлдилар. Муҳожирлар қўшинига Али ибн Абу Толиб розияллоху анҳу бошчилик қилдилар, ансорларнинг қўшинини эса Саъд ибн Муоз бошқарди. Абу Суфён Мадинадан мусулмонлар қўшини чиққанидан хабар топди ва шу заҳоти қурайшликларни бўлиш эҳтимоли кучли бўлган талафотдан огоҳлантириш учун Маккага чопар юборди. Пайғамбар алайҳиссалом ҳам, саҳобалари ҳам бундай бўлишини кутмаган эдилар. Зомзом Гифорий исмли элчи Маккага етиб келди. Устидаги кийимини йиртиб, дод сола бошлади: «Эй қурайшликлар, эй Қурайш жамоаси! Фалокат, фалокат!» «Нима бўлди?» дея одамлар йиғилдилар. «Абу Суфён назоратидаги мол-мулкларингизга Муҳаммад ва унинг асҳоблари ҳужум қилдилар. Ёрдам! Ёрдам!» Маккадаги одамлар хавотирга тушдилар. Улар урушга тайёргарлик кўра бошладилар. Қурайшликлар: «Наҳотки Муҳаммад ва унинг шериклари бу карвонни худди Ибн Ҳадрабийнинг карвони каби ўзларига тегади деб ўйлаётган бўлсалар? Биз осонлик билан ўз мулкимизни унга топшириб қўярканмизми? Аллоҳ ҳақки, Муҳаммад ва унинг асҳоблари бизнинг ким эканлигимизни билиб оладилар», дер эдилар. Макка аҳлининг барчаси жангга тайёрландилар. Эркаklar курулларини шай ҳолга келтирдилар. Уларнинг орасида машҳур қўмондонлар, чавандозлар ҳам бор эдилар. Ҳаммалари 1300 киши бўлдилар. Қурайшнинг барча ашрофлари, ҳурматли кишилари йўлга чиқдилар. Абу Лаҳабнинг ўзигина қолди. У узр сўраб, ўз ўрнига бошқа кишини юборди.

* * *

Умайя ибн Халаф ҳам қолгиси келди. Олдига дўсти Утба ибн Абу Муъийд келиб: «Эй Умайя, ўзингга хушбўйликлар сепиб, ясаниб олгин. Сен аёллардансан», деди. Умайя эса: «Нимага бундай деяпсан?» деб сўради. «Аёллардан ташқари ҳеч ким жангдан қолмайди», деган жавобни олди. Умайя Утбани айтган гаплари учун қаттиқ ҳақорат қилди. Ўрнидан туриб юришга ҳозирлана бошлади. Саййид ва ашрофлардан бирор киши шаҳарда қолмади. Қурайшликлар ҳузурига яна бир бор иблис келди. Бу сафар у Суроқа ибн Малик қиёфасида намоён бўлди ва уларга: «Эй одамлар, бу сафар сиз ғалабани қўлга киритасизлар. Мен эса сизларни Кинона қабиласидан ҳимоя қилувчиман. Кинона қабиласи сизга яқинлаша олмайди, Муҳаммад ва унинг асҳобларига қарши жангга чиқинглар.

Бугун сизлар ғолиб бўласизлар». У қурайшликларни урушга ундаб, ғалаба қилишга шижоатлантира бошлади.

Аллоҳ таоло Қуръони каримда шундай марҳамат қилади: **«Ўшанда шайтон уларга (мушрикларга) қилаётган ишларини зийнатли қилиб кўрсатиб: „Бу кун одамлар ичида сизларга ғолиб келадигани йўқ. Мана, мен ёнингиздадирман!“ деди»** (Анфол, 48).

Одамлар рухланиб, жангга тайёрлана бошладилар.

Карвонни бошқараётган Абу Суфён эса жуда эҳтиёткор бўлиб, йўлларни ўрганиш учун айғоқчиларни юборар эди. Шу тариқа у асосий йўлни Муҳаммад ва унинг асҳоблари тўсиб қўйганидан хабар топди. Абу Суфён қандай йўл тутди дейсизми? У бошқа йўлдан борди. У атиги 40 киши кўриқлаб келаётган 1000 та туядан иборат карвонни соҳил томонга бурди. Улар Муҳаммад ва унинг саҳобаларига қарши кураша олмас эдилар. Карвон ўтиб кетишга муваффақ бўлди. Шунда Абу Суфён ўзларининг қутулиб кета олганларини етказиш учун Маккага вакил юборди. Вакил кофир қурайшликларга Муҳаммад уларга ета олмаганини етказди. Улар эса 1300 қуролланган жангчиларни тайёрлаб қўйган эдилар. Бу хабарни олгач, қурайшликлар ортга қайтишни ихтиёр қилдилар. Иблис эса уларни жангга ундай бошлади: «Рухингизни туширманглар, олдинга юринглар ва курашинглар. Бугун сизлар ютасизлар. Бу сизнинг имкониятингиз». Шунда Абу Жаҳл ўрнидан турди ва: «Биз ҳеч ҳам ортга қайтмаймиз. Биз дарҳол Бадрга жўнаймиз. У ерда 3 кун бўламиз. Туяларни сўямиз. Одамларга егуликлар ва шароб тайёрлаб, хонандаларнинг қўшиқлари билан уларнинг кўнгилларини оламиз. Шу йўл билан араблар орасида ном чиқарамиз», деди.

Бу борада Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **«Ўз юртларидан – кибр ва одамлар кўрсин учун чиққан ва Аллоҳнинг йўлидан тўсадиганлар каби бўлмангиз! Аллоҳ уларнинг қилаётган ишларини қамраб (ҳисобга) олувчидир»** (Анфол, 47).

Шундай қилиб қурайшликлар Бадр сари қўзғалдилар. Бану Зухро қабиласининг бошлиғи Аҳнас ибн Шурайқ ва у билан бирга 300 киши ортга қайтди. Бироқ ҳали минг нафар жангчи Бадрга кетмоқда.



Мусулмонларнинг қўшини йўл юришда давом этмоқда. Улар Абу Суфённинг карвонини қувиб етишга ҳаракат қилаётган эдилар. Бироқ Пайғамбар алайҳиссалом карвон қўлдан чиққанини ва Абу Жаҳлнинг қўшини билан бўладиган тўқнашувдан қочиб қутулиб бўлмаслигини англадилар. Мусулмон жангчилар бу жангга тайёр эмасдилар. Пайғамбар алайҳиссалом вужудга келган вазият борасида ўз фикрига эга саҳобаларни йиғдилар ва «Маслаҳат беринглар, эй қавм, нима қиламиз? Агар Мадинага қайтсак, ўша ерда устимизга хужум қиладилар. Агар уларга қарши чиқсак, биз бунга тайёр эмасмиз», дея маслаҳат сўрадилар.

«Эй одамлар, айтинг, нима қилай?» дедилар Расулуллоҳ. Абу Бакр ўрнидан турди ва чиройли гаплар айтди. Пайғамбар алайҳиссалом унга миннатдорчилик билдирдилар. Сўнг Умар разияллоҳу анҳу ўрнидан турди ва у ҳам яхши сўзларни гапирди. Пайғамбар алайҳиссалом унга ҳам раҳмат айтдилар. Кейин Миқдод ибн Амр ўнидан турди ва у ҳам чиройли сўзлар билан гап бошлади: «Эй Расулуллоҳ, Аллоҳга қасамки, биз сизга исроилликлар Мусога айтган сўзларни, яъни «Сен ва Раббинг икковларинг бориб жанг қилаверинглар, биз эса шу ерда ўтирамиз», деб айтмаймиз. Аксинча, «Сиз ва Раббингиз икковингиз уларга қарши жанг қилинг, биз ҳам албатта сизлар билан биргаликда жанг қиламиз», деймиз. Сизни ҳақ билан юборган Зотга қасамки, агар сиз бизларни Бакр ал-Ғимодга олиб борсангиз, ўшанда ҳам сиз билан елкадош бўлиб жанг қилган бўлар эдик», деди. Пайғамбар бу сўзлардан хурсанд бўлдилар, бироқ сўроқлашда давом этиб: «Одамлар, йўл кўрсатинг, нима қилай?» дедилар. Ансорларнинг фикрларини эшитмоқчи эдилар. Муҳожирлардан 3 киши ўз фикрини билдирди. Энди ансорлардан нимадир эшитишни хоҳлаяптилар. Ансорлар Пайғамбаримизга: «Мадинанинг ичида курашамиз», дея байъат берган эдилар. Улар Мадинадан ташқарида ҳарбий ҳаракатлар қилиш ҳақида байъат бермаган эдилар. Пайғамбаримиз яна бир бор: «Эй қавм, менга кўрсатма беринг!» дегандилар Саъд ибн Муоз буни тушунди ва: «Англашимча, бизга мурожаат қилмоқдасиз, эй Расулуллоҳ?!» деди. Расулуллоҳ алайҳиссалом: «Ҳа! Сизларнинг фикрингизни билмоқчи эдим», дедилар. Шунда Саъд: «Эй

Расулulloҳ, биз сизга имон келтирдик ва тасдиқладик. Сизга байъат бердик, яъни сиз билан бирга жанг қилишга қасам ичдик ва сизга итоат қилиш ҳамда бўйсунушга ваъда бердик. Аллоҳга қасамки, эй Расулulloҳ, агар сиз бизни денгизга олиб келсангиз ва ўзингиз унга шўнғисангиз, унга сиз билан бирга бирортамиз ҳам қолмай шўнғиймиз», деди. Саъд ибн Муоз ўзи ва жамаки ансорларнинг номидан гапираётган эди. У: «Аллоҳга қасамки, ҳеч биримиз ортингиздан қолмайди. Ва биз эртага сиз бизни душманга қарши олиб боришингиздан қўрқмаймиз. Дарҳақиқат, биз урушга чидамли ва тўқнашувда сизга содиқмиз. Шоядки, Аллоҳ сизга биздан яхшиликлар кўришни насиб этса», деди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам хурсанд бўлдилар, сўнг: «Боринглар, боринглар ва хурсанд бўлинглар, дарҳақиқат, улуғ ва қудратли Аллоҳ менга иккита тоифадан бирини ваъда қилди. Аллоҳга қасамки, ҳозир мен жанг майдонида ғолиб келган бу қавмни худди яққол кўриб тургандекман», дедилар. Бу ҳақда Қуръони каримда шундай марҳамат қилинади: **«Аллоҳнинг „икки тоифадан бири сизларнинг фойдангизга бўлади», деб ваъда қилганини эсланг. (Сизлар эса) шавкатли бўлмагани сизларга бўлишини истайсиз. Аллоҳ (эса) ўз калима (амр)лари билан ҳақни ҳаққа чиқариш ва кофирларни тор-мор қилишни хоҳлайди. Жиноятчилар (мушриклар) ёқтирмасалар ҳам, (Аллоҳ) ҳақни ҳақ, ноҳақни ноҳақ (эканини исбот) этиш учун (шу ишларни қилади)»** (Анфол сураси, 7–8-оятлар).

Шу тариқа мусулмонларнинг қўшини йўлга чиқди.

* * *

Пайғамбар алайҳиссалом мусулмон қўшин билан бирга Бадр томонга қараб ҳаракат қилаётган эдилар. Бадрдан узоқ бўлмаган ерда тўхтадилар ва қароргоҳ қурдилар. Сўнг дўстлари Абу Бакр билан бирга бу маконни кўздан кечириш учун қароргоҳни тарк этдилар. Йўлда кекса бадавийни кўриб қолдилар. Пайғамбар алайҳиссалом унинг ёнига бордилар ва: «Бизга қурайшликлар, уларнинг қўшини ва Муҳаммад ҳамда унинг саҳобалари ҳақида хабар бер», дедилар. У киши: «Бу икки қўшиндан қайсинисизлар?» деб сўради. Пайғамбар: «Биз сенга сен бизга хабар бермагунингча айтмаймиз», деб жавоб бердилар. Пайғамбар алайҳиссалом ўзларини сездириб





қўймаслик учун атайин ўзлари ва саҳобалари ҳақида сўраган эдилар. Уруш бу ҳийладир. Кекса киши: «Қаердансизлар?» деб сўради. Пайғамбар: «Агар сен бизга айтсанг, биз ҳам саволларингга жавоб берамиз», дедилар. «Фақатгина шундан кейинми?» сўради қария. «Ҳа», деб жавоб бердилар Пайғамбар. Шунда бу йўлларни ва бўлиб турган ҳодисаларни яхши биладиган қария уларга: «Билишимча, қурайшликлар фалон куни йўлга тушганлар. Агар менга хабар берган киши рост гапирган бўлса, улар бугун фалон жойда бўлишлари керак», деди. Кекса бадавий Расулulloҳга қурайшликларнинг турган жойлари хабарини берди. Яна сўзида давом этиб: «Эшитишимча, Муҳаммад ва унинг саҳобалари фалон куни юриш бошлаганлар. Агар менга буларни айтган киши рост гапирган бўлса, унда у фалон жойда бўлиши керак», дея Пайғамбарга ўз қўшинлари турган жойнинг номини айтди. Сўнг бу кекса киши Пайғамбар алайҳиссаломдан: «Қаердансизлар энди?» деб сўради. «Биз сувданмиз», деб жавоб бердилар Пайғамбар алайҳиссалом ва кекса кишини тарк этдилар. Бадавий эса такроран савол берди: «Сувданмиз деганингиз нимаси? Қайси сув? Балки Ироқ сувидандирсиз?» Пайғамбар алайҳиссалом инсон яратилган суюқ сувни назарда тутган эдилар. Ҳар бир киши сувдан пайдо бўлади. Ўзлари ва дўстлари аслида ким эканларини яшириш учун шу йўсинда жавоб бердилар. Пайғамбар алайҳиссалом қўшинларининг олдига қайтдилар. Кеч кирганида атрофни ва унда бўлаётган воқеаларни кўздан кечириш учун 3 кишини, яъни Али ибн Абу Толиб, Зубайр ибн Аввом ва Саъд ибн Абу Ваққосни хабар олиб келишга юбордилар. Улар Бадрдаги бир кудукнинг яқинига бордилар ва у ерда кудукдан сув олаётган икки қўлни кўриб қолдилар. Уларни тутиб олдилар ва кимлигини сўрадилар. Улар қурайшликларнинг сув ташувчилари эканларини айтдилар. Шунда у иккисини Пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобаларининг олдиларига олиб бордилар. Пайғамбар алайҳиссалом намоз ўқиётган эдилар. «Сувни ким учун ташийсизлар?» деб сўроқ қилишда давом этдилар. Қўллар: «Биз сувни қурайшликларга олиб борамиз», деб жавоб бердилар. Уларни саваладилар. «Биз сувни қурайшликларга ташиймиз», десалар, уларни яна урдилар. Кўринишидан саҳобалар бу жавобни эшитишни

истамаётгандек эдилар. Гўёки куллар уларга: «Биз сувни Абу Суфён учун олиб кетаяймиз», дейишларини хоҳлаётгандек эдилар. Ҳалигача саҳобалар ич-ичларида Абу Суфённинг карвонини эгаллашни хоҳлаётган эдилар. Улар кулларни токи улар: «Биз сувларни Абу Суфёнга олиб борамиз», дегунларигача урдилар. Ўшандагина саҳобалар уларни тинч кўйдилар. Пайғамбар алайҳиссалом намозларини тугатгач: «Улар рост гапирганларида уларни урдингиз, ёлғон сўзлаганларида тўхтадингиз-а? Бу иккиси курайшликларга тегишли», дедилар. Сўнг Пайғамбар алайҳиссалом кулларнинг олдига келдилар ва сўрай бошладилар: «Қавмингиз қаерда?»

Улар: «Улар мана шу тепалик ортида, водийга яқин жойда», деб жавоб бердилар.

«Уларнинг сони қанча?» дея яна сўрадилар.

Куллар: «Кўп», деб жавоб бердилар.

Уларнинг аниқ миқдорларини сўраганларида «билмаймиз» деган жавобни олдилар.

Шунда Пайғамбар алайҳиссалом: «Улар ҳар куни нечта туя сўймоқдалар?» деб сўрадилар.

Куллар: «Бир кун 9, бошқа куни эса 10 та», деб жавоб бердилар.

Шунда Пайғамбар алайҳиссалом саҳобаларига: «Демак, улар 900 ва 1000 та орасида эканлар». Шундай қилиб Расулulloҳ алайҳиссалом курайшликларнинг сонини билиб олдилар. Сўнг кулларга: «У ерда ашрофлардан кимлар бор?» дедилар.

Улар: «Утба ва Шайба ибн Робийъалар, Абул Бухтарий, Умайя ибн Халаф, Ҳаким ибн Ҳизом, фалон ва фалонлар...» дедилар.

Шунда Пайғамбар: «Эй одамлар, Макка сизларга қарши ўзининг энг қимматли кишиларини юборибди», дедилар.

* * *

Пайғамбар алайҳиссалом саҳобалари билан бирга Бадрга етиб бордилар. Бадр кудукларидан бирининг ёнига қароргоҳ қурдилар. Олдиларига Ҳубоб ибн Мунзир келди ва: «Эй Расулulloҳ, ҳужум қилишимиз ва ортга чекинишимиз мумкин бўлмаган бу манзилга сизни Аллоҳ таоло туширдими ёки бу ўз нуқтаи назарингиз ва ҳарбий хийлами?» деди.





Пайғамбар: «Менинг фикрим шундай, уруш ва ҳийла учун тушдим», деб жавоб бердилар. Шунда Хубоб: «Агар шундай экан, бу манзил тўғри келмайди, эй Расулуллоҳ. Яхшиси, одамларни турғизиб, қурайшликларга энг яқин қудуқнинг олдига борайлик. Ўша ерда қоламиз. Ортимизда қолган барча қудуқларни кўмиб ташлаймиз. Ўша ердан эса ҳовуз кавлаб, уни сув билан тўлдириб оламиз. Қавм билан курашаётганимизда биз сув ича оламиз, улар эса йўқ», деди. Пайғамбар алайҳиссалом табассум қилдилар ва: «Сен тўғри маслаҳат бердинг», дедилар. Пайғамбар алайҳиссалом унинг маслаҳатига кўра иш тутдилар. Сўнг олдиларига Саъд ибн Муоз келди ва: «Эй Аллоҳнинг Расули, сиз учун соябон қуриб берайликми? Ўша ерда ўтирасиз ва режалар тузасиз, жангнинг кечишини кузатасиз», деди. Пайғамбар алайҳиссаломга бу ғоя маъқул келди. Сўнг у зотга истехком қуриб бердилар. Ота-онам у зотга фидо бўлсин! Пайғамбар алайҳиссалом ўша ерда ўтириб, олишув режаларини тузар эдилар. Сўнг ансор йигитлари Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва салламни кўриқлаш таклифи билан келдилар. Улар Расулуллоҳни ва истехкомларини ўраб олдилар. Улар кўшин қўмондонини, ушбу умматнинг имомини кўриқлар эдилар. Пайғамбар алайҳиссалом ҳар бир жангчини ўз жойига – олдинги ё орқа қаторга, ўнг ёки чап қанотга қўйиб, кучларни тақсимлаганларидан сўнг ҳар бир жангчининг лавозими ҳақида ҳам кўрсатма бердилар. Сўнг: «Эртага бу ерда фалон киши, мана бу ерда эса фалон киши ўлдирилади, иншааллоҳ», дея саҳобийларни шижоатлантира бошладилар. Шундай қилиб у зот кофирларнинг ўлиш жойларини кўрсатар эканлар, саҳобийларнинг қалблари мустаҳкамланди.



Қарши тараф, яъни Қурайш кофирлари эса ўша ердан унча узоқ бўлмаган жойда худди шу тартибда ўз кучларини тақсимладилар. Улар қудуққа етишишга уриндилар, бироқ уддасидан чиқа олмадилар. Қай бирлари қудуққа яқин келса, дарҳол ўлдирилар эди. Қудуқдан сув ичишга уринган барча қурайшликлар ажал топдилар. Ҳаким ибн Ҳизом бундан мустасно. Чунки Аллоҳ унга кейинчалик Ислом динини қабул қилишни тақдир қилиб қўйган эди.

Рақиб тарафдан сон, қуролланиш ва куч жиҳатдан устун бўлсалар ҳам, ўзларини уруш қилиш учун тайёрлаб келган

бўлсалар ҳам, Макка қўшини хавфсирамоқда эди. Умайр ибн Ваҳбни мусулмонларнинг жойлашиш тартибини ўрганиб чиқиши учун айғокчиликка юбордилар. У қайтганида: «Нималарни кўрдинг?» деб сўрадилар. У: «Улар 300 киши, балки сал ошиқроқ ёки камроқ». Яъни шу сон атрофида. Сўнг: «Эй қурайшликлар, Аллоҳга қасамки, туялар ўзлари билан ажални олиб келаётганларини кўрдим. Ясриб туялари эса, шубҳасиз, ўзлари билан ажални етаклаб келадилар», деди. Яъни у қарши тараф ўлимни олиб келяпти, деган маънода гапирди. «Аллоҳга қасамки, улардан бири сизлардан ҳеч бўлмаса бир кишини ўлдирмагунича ўлдиролмайсиз, деб ўйламайман», деди. Маккаликларнинг қалби заифлигига қаранг. Қурайшликлар ичида кўрқув ва ваҳима пайдо бўлди. Шунда Ҳаким ибн Ҳизом қўшинини олиб кетиш, уйга қайтиш учун ўрнидан турди. Уларнинг қалблари ўз кучини йўқотди ва заиф бўлиб қолди. Ҳаким Утбанинг олдига борди ва унга: «Эй Утба, одамларга айт ва уларни ортга қайтишимизга кўндир», деди. Утба одамлар орасида ўрнидан турди ва: «Нима учун сизлар уларни ўлдирмоқдасиз? Нима манфаатда, эй одамлар? Агар сизлар уни мағлуб этсангиз, бир киши бошқасига умри давомида нафрат билан қарайдиган бўлиб қолади. Чунки у унинг амакисининг ўғли ёки тоғасининг ўғли, ёхуд бошқа бир қариндошларидан бирини ўлдирган бўлади. Нима учун ўлдирасизлар? Ортларингизга қайтинглар ва Муҳаммаднинг бошқа араблар билан қилаётган ишларига аралашманглар», деди. Бу сўзларни Абу Жаҳл эшитиб ғазабланиб ва: «Аллоҳга қасамки, у Муҳаммадни кўрганида сеҳрланиб қолган», деди. Абу Жаҳл Расулulloҳга бўлган нафрати туфайли у зот билан жанг қилиш истагида йўлга чиққан эди. Шу орада укаси ўлдирилган Омир исмли кишининг олдига борди ва унга: «Энди сен қасос олмоқчи бўлган кишиларнинг ўз кўзинг билан кўрдинг. Утба одамларни, кўшинни заифлаштирмоқчи», деди. Шунда Омир одамлар олдида: «Вой Умарим! Вой Умарим!» дея қичқариб, уларга ўз укасининг ўлимини эслата бошлади. Натижада одамларга куч ва ғазаб қайтди. Улар янги куч билан жангга тайёргарлик кўра бошладилар.

Ҳижрий иккинчи йил Рамазон ойининг 17-кечаси кирди. Бу жума куни эди. Мусулмонларнинг жангчилари урушга тайёр. Кофирларнинг қўшинлари ҳам урушга шай ҳолатда.



Пайғамбар алайҳиссалом бу кечани тамоман намоз ўқиш билан ўтказдилар. Аллоҳ мўминларга уларнинг қалблари хотиржам бўлиши учун уйқу юборди. Сўнг мўминлар учун раҳмат, кофирлар учун азоб бўлган ёмғир ёғди. Бу ҳақда Куръони каримда шундай марҳамат қилинади: **«Унинг тарафидан хотиржамлик учун сизларни мудрок бостиргани, устингизга осмондан сув (ёмғир) тушириб, у билан сизларни поклаш, шайтоннинг васвасасини сизлардан даф этиш, дилларингизга (ўзаро) алоқа пайдо қилиш ва у билан қадамларингизни собит (мустаҳкам) қилишни ирода этганини эслангиз!»** (*Анфол, 11*).

Дарҳақиқат, тонгда, ушбу уммат тарихида энг буюк жанглардан бири саналган – Бадр жанги бўлиб ўтди.

БАДР ЖАНГИДА ЮЗ БЕРГАН ВОҚЕАЛАР ВА МУСУЛМОНЛАРНИНГ ҒАЛАБАСИ

Икки тараф – мусулмонлар қўшини ва мушрикларнинг қўшини Ислом ва куфр орасини ажратган биринчи урушда учрашдилар. Бу уруш Бадр жанги номини олган. Қурайшликларнинг қўшинини узокдан кўрган Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам қўлларини осмонга кўтариб: «Аллоҳим, мана қурайшликлар ҳам яқинлашиб келмоқдалар. Такаббур ва мағрур ҳолда улар сенга қарши чиқяптилар ва Пайғамбарингни ёлғонда айбляптилар. Аллоҳим, менга ваъда қилган нусратингни юбор. Эй Аллоҳ, уларни бу тонгда қаддиларини букиб қўйгин», дея дуо қилдилар. Қурайшликлар орасида қизил туядаги Утба ибн Робиъага кўзлари тушди. У қурайшликларга ортга қайтишни таклиф қилаётган эди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам айтдилар: «Агар улар унинг гапига кирсалар, тўғри йўлдан борадилар. Агар улар қизил туя эгасига кулоқ солсалар, тўғри қилган бўладилар», дедилар. Сўнг Пайғамбаримиз мусулмон қўшинининг сафларини текислай бошладилар. Жангчилар ичида Савад ибн Ғузайя ҳам бор эди. Унинг очилиб қолган қорни катордагилар орасидан дўппайиб чикиб турар эди. Олдидан ўта туриб Пайғамбар алайҳиссалом унинг қорнига туртдилар ва жангчининг юзи ўзгарганини кўрдилар.

«Балки мен озор бергандирман?» сўрадилар Пайғамбар.

«Ҳа, эй Пайғамбар», деб жавоб берди Савад.

Уруш бошланай деб турибди! Қўшин жангга кириш арафасида! Савад эса: «Сиз менга озор бердингиз, эй Пайғамбар», деб турибди.

«Ҳаққингни олмоқчимисан?» деб сўрадилар.

У эса: «Ҳа, эй Пайғамбар», деб жавоб берди.

«Олақол унда», дедилар.

«Қорнингизни очинг», деди.

Пайғамбар алайҳиссалом қоринларини очиб бердилар. Саҳобалар воқеани кузатиб турибдилар. Савад эса Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламни кучоқлади ва қоринларидан ўпиб йиғлаб юборди.

Пайғамбаримиз: «Сени бундай қилишга нима мажбур қилди?» деб сўрадилар.

«Эй Пайғамбар, тез орада кураша бошлаймиз ва эҳтимол, вафот топармиз. Мен ҳаётимдаги сўнгги қилган ишим баданимни сизнинг баданингизга теккизиш бўлиб қолишини хоҳладим», деди Савад.

Абу Жаҳл ҳам мусулмонларнинг қўшинини кўриб, ширк келтириб сиғинадиган Раббисига дуо қилди: «Эй Аллоҳ, у қариндошлик алоқаларимизни узди ва бизга ўзимиз билмаган нарсани олиб келди. Эй Аллоҳ, қай биримизни кўпроқ яхши кўрсанг, бугун ўшанимизга ёрдам бер!» Бунга жавобан Аллоҳ таоло қуйидаги оятни нозил қилди: **«Агар ёрдам сўрасангиз, мана сизларга ёрдам келди»** (Анфол, 19).

* * *

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам исломий қўшин – мўминлар жамоасини тайёрлаб бўлганларида ва икки томон, яъни мўминлар ва кофирлар ўзаро яқинлашганларида ўз чодирларига кирдилар, қўлларини осмонга кўтариб, Аллоҳга илтижо қила бошладилар.

Биз ҳар қанча тайёргарлик кўрмайлик, ҳар қанча қурулланмайлик, ғалаба фақат улуғ ва қудратли Аллоҳ томонидан берилади.

Дуо қила бошладилар: «Аллоҳим, агар бугун бу жамоани ҳалок қилсанг, Ер юзида сенга ибодат қилинмайди. Аллоҳим, менга ваъда қилган нарсангни бер». Улар қўлларини кўтариб Аллоҳга шундай ҳаяжон билан дуо қилдиларки,





ҳатто елкаларидан ридолари тушиб кетди. Ортларида турган Абу Бакр ридони олиб, қайта эгниларига ташлаб қўйдилар. Пайғамбаримизга раҳмлари келди. Абу Бакр у зотга: «Эй Пайғамбар, Раббингизга етарлича дуо қилдингиз. Дарҳақиқат, Аллоҳ ваъда қилган нарсасини амалга оширур». Сўнг Пайғамбарни мудроқ босди. Уйғониб, табассум қилган ҳолда Абу Бакрга: «Хурсанд бўл, эй Абу Бакр, хурсанд бўл! Аллоҳдан нусрат келди. Жаброил алайҳиссалом тушди, у отининг жиловидан тутиб келмоқда. У билан бирга осмондан 1000 та фаришта тушдилар», дедилар. Пайғамбар алайҳиссалом Аллоҳ юборган ёрдамдан хурсанд бўлдилар. Бу ҳақда Қуръони каримда бундай марҳамат қилинади: **«Раббингизга (ёрдам сўраб) фарёд қилганингизда: „Мен сизларга кетма-кет (келувчи) минг нафар фаришта билан мадад берувчидирман“, деб (дуоингизни) ижобат этганини эслангиз!»** (Анфол, 9).

Сўнг Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ўз саҳобалари томон йўл олдилар ва: «Уларнинг тўдаси юзтубан бўлмай», деган сўзлар билан уларни хурсанд қилдилар. Кофирларнинг бу тўдаси яқинда мағлуб этилади ва тез орада қочган ҳолда ортга қайтади. Сўнг ердан майда тошларни олдилар ва: «Аллоҳнинг номи билан. Юзлар тескари бўлсин!» дея кофирлар томонга отдилар. Бу ҳақда Қуръони каримда шундай марҳамат қилинади: **«Уларни сизлар ўлдирмадингиз, балки уларни Аллоҳ ўлдирди. Отганингизда сиз отмадингиз, (эй Мухаммад!) балки Аллоҳ отди»** (Анфол, 17).

Жангнинг энг аввалида жаҳлдорлиги ва бадхулқлиги билан ажралиб турадиган Асвад ибн Абдуласад Махзумий исмли мушриклардан бир киши одамларнинг олдида қуйидаги сўзлар билан чиқди: «Аллоҳга қасамки, албатта, уларнинг ҳовузларидан сув ичаман ёки уни бузиб ташлайман, ёки ўламан». У мусулмонлар барпо қилган қудукқа шошилди. Бироқ унинг қаршисига Асадуллоҳ, яъни Аллоҳнинг шери ва Пайғамбарнинг шери бўлган Ҳамза ибн Абдулмутталиб чиқди. Қилич уриб, унинг оёғини шартта кесиб ташлади. Асвад қудуқнинг ёнгинасига йиқилди ва ўз қасамини рўёбга чиқариш учун ҳовуз томон судрала бошлади. Қудукқа етиб борганида Ҳамзанинг иккинчи зарбасига йўлиқди ва шу

туфайли жон берди. Мушриклар муваффақиятсизликка учрадилар ва бу уларнинг ҳовурини пасайтириб қўйди.

Қурайшликлар сафидан 3 нафар донгдор жангчи – ака-ука Утба ва Шайба ибн Робийъа ҳамда Утбанинг Валид исмли ўғли олдинга чиқиб, мусулмонларни яккама-якка олишувга чақирдилар. Авваллари жанг шу каби олишувдан бошланган. Улар мўминлар билан олишишни хоҳладилар. «Бизга қарши ким чиқади?» дедилар. Утба, Шайба ибн Робийъа ва Валид ибн Утбага қарши Ислом учун ўзларини қурбон қилиш истагида уч ансор йигит чиқдилар. Мушриклар улардан «Кимсизлар?» деб сўрадилар. Улар ўзларини таништирдилар.

Бунга жавобан мушриклар: «Сиз бизларга муносибсиз, бироқ сизларда ишимиз йўқ», дедилар.

«Сизларга ким керак?» дейишди.

«Биз ўз қавмимиз, ўз аҳлимиз билан курашишни хоҳлаймиз», деб жавоб қилдилар, яъни 3 нафар муҳожир билан курашишни истадилар. Шунда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Эй Убайда бин Ҳорис, эй Али ибн Абу Толиб, эй Ҳамза ибн Абдулмутталиб туринглари!» дедилар. У зот 3 та энг довурак жангчини чиқардилар. Ҳамза Шайбага қарши, ораларида ёши улугʻроғи бўлган Убайда Утбага қарши, Али эса Валидга қарши чиқди. Ҳамза ўз рақиби Шайбани тезда ўлдирди. Бир қанча зарба берилгач, у ерга жонсиз йиқилди. Али ҳам худди шундай қилди. Бир неча зарбадан сўнг унинг рақиби ҳам ерга хушсиз ағдарилди. Утбанинг қаршисида Убайданинг ўзи қолди. У рақиби билан зарба алмашишгач, икковлари ҳам ерга куладилар, бироқ ўлмадилар. Шунда уларнинг олдига Ҳамза ва Али ибн Абу Толиб келдилар. Утба билан олишиб, уни ўлдирдилар. Мусулмонлар томонидан «Аллоҳу акбар! Аллоҳу акбар!» деган ҳайқириқлар эшитилди. Шунда Аллоҳ таоло қуйидаги оятни нозил қилди: **«Мана шу икки рақиблир (мўминлар билан кофирлар) Парвардигорлари(нинг дини) хусусида талашдилар»** (Ҳаж, 19).

Бир гуруҳ мўминлар гуруҳи, мўминлар жамоаси. «Эй Аллоҳ, агар бу гуруҳ ҳалок бўлса, сенга ибодат қилгувчилар қолмайди». Мана самолардан ёрдам келмоқда. Бошқа бир гуруҳ эса жанг майдонига нақ иблиснинг бошчилигида келган мушриклар гуруҳидир.



Уларни олишишга нима мажбур қилди?

Бу гуруҳларнинг бири Аллоҳга ишонади ва Унинг Ўзигагина ибодат қилади. Бошқа гуруҳ эса ширкни намоеън қилади ва Аллоҳ билан бирга бошқа нарсаларга ҳам сиғинади. Уруш мана шу олишувдан бошланди ва авж олди.

* * *

Жанг қизиб кетди, икки тараф вакиллари тўқнашдилар. Қиличлар кўтарилар ва туширилар эди. Ислом жангчиларининг қиличлари бутпарастларни янчар ва уларнинг бошлари таналаридан учиб кетар эди. Бир гуруҳ Аллоҳ йўлида, бошқаси эса шайтон ва тоғут йўлида бир-бирини ўлдирмоқда эди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам саҳобалари орасидалар: уларни шижоатлантирмоқдалар ва руҳлантирмоқдалар. Улар «Ёлғиз, Яккаю ягона Аллоҳ учун» шиори остида курашаётган эдилар. Жанг майдонида Аллоҳни улуғловчи овозлар янграмоқда. Пайғамбар алайҳиссалом эса: «Мухаммаднинг жони кўлида бўлган Зотга қасамки, сабрини намоеън қилиб, ортга қочмасдан, бостириб, Аллоҳнинг мукофотига умид қилган ҳолда бугун улар билан курашадиган ҳар қайси кишини Аллоҳ албатта жаннатга киритади. Кенглиги осмонлару ерча келадиган жаннат томон юринглар!» дер эдилар. Бунини эшитиб, саҳобалардан Умайр ибн Ҳимама исмли киши: «Жуда яхши, жуда соз!» деди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам унга: «Жуда соз дейишингга нима сени мажбур қиляпти?» дедилар. «Жаннат аҳлидан бири бўлишга қилган умидим», деди. Шунда Пайғамбаримиз: «Дарҳақиқат, сен улардан бирисан!» дедилар. Умайр бир оз хурмо еб олгиси келганди. Қўлидаги хурмоларни улоқтирди, жангга киришди ва ўлдирилгунича курашди. Бу урушда бошлар танадан жудо бўлди, қўллар кесилди, бироқ уларни ким кесганини ҳеч ким билолмади. Саҳобийлардан бири ҳикоя қилган эди: «Кураша туриб мен мушриклардан бирининг олдига уни ўлдириш учун бордим. Бироқ унинг калласи менинг қиличим унга етишидан олдин қулаганини кўрдим. Қўллар учиб кетаётганини кўрар эдик, бироқ ўша кишининг олдига ҳеч ким йўқ эди». Аллоҳ таоло фаришталарига амр этди: Бу ҳақда Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: **„Бўйинлар узра урингиз (қатл этингиз) ва уларнинг ҳар бир бармоғига (ҳар тарафлама) зарба берингиз“,** деганимни эсланг!» (Анфол, 12).

Аллоҳ ва Унинг Пайғамбарига қарши чиққанлари учун уларнинг барча бармоқларини чопинг. Осмондан Жаброил алайҳиссалом тушдилар ва фаришталарнинг ўзлари бу жангда курашмоқда эдилар. Мўминлар кофирларга қарши урушмоқдалар. Мана, мушрикларнинг кучлари ҳам заифлашди. Уларнинг сафлари бардош беролмай чекинди ва тарқалиб кетди. Байрокни йўқотиб қўйиб, ортга қайта бошладилар. Улардан ҳеч бири нима учун ўлдираётганини билмасэди. Имонаҳликамсонли бўлишларига қарамай сабрли эдилар ва Аллоҳдан бўладиган мукофотга умид қилардилар. Кофирлардан ўлганлар ўлди, шу пайт курайшликлар орасида иблис Суроқа ибн Малик қиёфасида пайдо бўлди. Осмондан фаришталар тушиб, мўминлар билан биргаликда курашаётганларини, кофирларнинг эса ютқизаётганларини кўриб, кўркиб кетди ва жанг майдонидан қоча бошлади. Мушриклар Суроқа қиёфасидаги қочиб кетаётган иблисни кўриб, унга: «Эй Суроқа, қаерга кетяпсан? Бизни кўллаб-қувватламайсанми?» дея бошладилар. «Йўк», деб жавоб берди иблис. Бу ҳақда Куръони каримда шундай марҳамат қилинади: **„Мен сизлардан безорман. Мен сизлар кўрмаган нарсани кўряпман. Мен Аллоҳдан кўрқаман. Аллоҳ жазоси қаттиқ зотдир“, деди»** (Анфол, 48).

Иблис жанг майдонидан қочиб кетди ва у билан бирга баъзи курайшликлар ҳам қочдилар. Мусулмонлар эса Ёлғиз Аллоҳ учун курашишда давом этмоқдалар. Уларнинг шиори: «Аҳадун аҳад», «Аллоҳу акбар! Аллоҳу акбар!» Жангчиларнинг камсонли эканларига қарамай доимо эътиқод ғолиб бўлади. Неча бор мўминларнинг кичик гуруҳлари Аллоҳнинг иродаси билан ўзларидан сони анча ортиқ бўлган мушрикларнинг гуруҳларини мағлуб этганлар. Пайғамбар алайҳиссалом ўз саҳобалари билан бирга жанг қилганлар. У зот одамларнинг энг жасури бўлганлар. Ота-онам у зотга фидо бўлсин! Мушрикларнинг сафи тарқалган, жанг майдонидан қочаётган айни пайтда уларнинг бошлиғи Абу Жаҳл ўз жангчиларини яна бир марта руҳлантирмоқчи бўлди ва уларга: «Қаерга кетяпсизлар? Нималар қияпсизлар? Лот ва Уззо ҳаққи, биз уларни албатта ўлдирамиз ва чопиб ташлаймиз. Биринкетин қириб ташлаймиз», деди. Абу Жаҳл жангчиларга





жанговар руҳни қайтармоқчи бўляпти, бироқ эпполмаяпти. Абдурроҳман ибн Авф шундай ҳикоя қилган: «Мен урушда иштирок этгандим. Ўнг томонимда Муоз исмли ёш йигит менга кўзлари билан ишора берди. Мен ундан: «Нима истайсан, ўғлим?» деб сўрадим. У: «Абу Жаҳл қани?» деб сўради. У кофирларнинг раиси ҳақида сўраётганди. Муоз: «Жаҳл қани?» деб сўради. Абдурроҳман: «Уни нима қиласан? Унда нима ишинг бор? Куфрнинг бошидан нима истайсан?» деб сўради. У эса: «Эшитишимча, у Пайғамбар алайҳиссаломни ҳақоратлаётган экан, Аллоҳга қасамки, агар уни кўриб қолсам, иккимиздан қай биримиз ўлишимиз тақдир қилинган пайтгача уни тарк этмайман. Ё у ўлади, ё мен ўламан», деди. У ёш йигит эди. Абдурроҳман ҳикоясини давом эттиради: «Мен унинг сўзларидан ажабландим. Сўнг менга чап томонимдан бошқа бир йигит кўзи билан ишора қилди. Унинг исми Муаввиз эди. У ҳам шунга ўхшаган гапларни айтди. Мен кўзларим билан Абу Жаҳлни кидирдим ва уни одамларига қичқираётганини кўрдим. Ҳалиги икки йигитга: «Қидираётган одамларинг мана шу бўлади», дедим. Икки ёш йигит Абу Жаҳлга худди лочин ўз ўлжасига ташлангани каби ташландилар. Улардан бири зарб берди, сўнг иккинчиси, кофирликнинг боши, ушбу жамоанинг фиръавни бўлган Абу Жаҳл ерга ўликдай йиқилди. Йигитлар Пайғамбар алайҳиссалом томон шошдилар. Саҳобалар бу пайтда урушишда ва одамларни асир олишда давом этмокдалар. Мушриклар жанг майдонидан қочмокдалар. Бу йигитлар Пайғамбарнинг ҳузурларига келдилар ва: «Эй Аллоҳнинг Пайғамбари, биз Абу Жаҳлни ўлдирдик. Биз Абу Жаҳлни ўлдирдик», дедилар. Сўнг аслида қай бирлари ўлдирганлари ҳақида баҳслашиб кетдилар. Ҳар иккиси: «Мен ўлдирдим», дер эди. Шунда Пайғамбар: «Менга ўз қиличларингизни кўрсатинг», дедилар. Қиличларга қараб туриб: «Иккингиз ҳам уни ўлдирибсизлар. Иккаловингиз ҳам ўлдиргансизлар», дедилар. Уруш ниҳоясига етаётганда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ўз саҳобаларига: «Абу Жаҳлни кидиринг. Абу Жаҳлни топинг», дедилар. Уни Пайғамбарнинг энг яхши саҳобаларидан бири, нимжон жуссали Абдуллоҳ ибн Масъуд топди. Абу Жаҳл охирги нафасини олаётганини кўриб, унинг кўксига чиқиб

олди ва оёғини унинг бўйнига қўйди. Зўрға нафас ола туриб Абу Жаҳл: «Ким ютди? Ким ғалаба қозонди?» деб сўради. «Аллоҳ ва Унинг Пайғамбари, эй Аллоҳнинг душмани», деб жавоб берди. Абу Жаҳл истехзо билан: «Сен юқорига кўтарилибсан, эй подачи бола», деди. Шунда Абдуллоҳ Абу Жаҳлнинг бошини кесди. Пайғамбар: «Ўз ваъдасида турган, бандасига нусрат берган ва Ёлғиз Ўзи қабилаларни бўлиб ташлаган Аллоҳдан ўзга ибодат қилишга лойиқ зот йўқ», дедилар. Бу умматнинг фиръавни бўлган Абу Жаҳлнинг ўлими шундай бўлган эди.

* * *

Бу жанг одамларни бир-биридан ажратиб, бўлиб қўйди. Ака укага, ўғил ўз отасига, ота ўз ўғлига, амакивачча ва тоғаваччалар ўз қариндош биродарларига қарши курашдилар. Абу Убайданинг отаси Омир ибн Жарроҳ ўз ўғлини жанг майдонида кўриб, у билан, ўз ўғли билан олиша кетди. Абу Убайда уни, ўз отасини ўлдирди. У унинг оила аъзоси ҳисобланмас эди, чунки мушриклардан бўлиб, имон келтирганларга қарши курашди, яъни мусулмон эмасди. Абу Бакр ўз ўғли билан юзма-юз келди. Умар ибн Хаттобга қарши тоғаси Ос ибн Ҳишом урушга чиққан. Умар уни, тоғасини бир ҳамла билан ўлдирди. Мусъаб ибн Умайрнинг биродарини ансорлардан бири асир олди. У Мусъабдан ёрдам сўрай бошлади, Мусъаб ибн Умайр эса ансорга: «Уни қаттиқ ушланг, унинг товон тўлашга қурби етадиган онаси бор», деди. Укаси: «Биродаринг билан нима қилишни шундай маслаҳат берасанми, эй Мусъаб?» деди. У эса: «Сен менга биродар эмассан. Менинг биродарим мана шу ансордан бўлган киши», деб жавоб берди. Уруш пайтида Аллоҳ таоло ушбу оятни нозил қилди: **«Аллоҳга ва охират кунига имон келтирадиган қавмнинг Аллоҳ ва Унинг пайғамбарига муҳолифлик қилувчилар билан – гарчи улар ўзларининг оталари ёки ўғиллари, ёки оға-инилари, ёки қариндошлари бўлсалар ҳам – дўстлашаётган ҳолда топмассиз. Айнан ўшаларнинг дилларига (Аллоҳ) имонни битиб қўйган...»** (Мужода, 22).

Ўғил отасига, ака укасига, амакиваччалар ўзаро қарши курашаётганида шу ерда имон бор-йўқлиги намоён бўлади. Жанг тўхтаб бошлади: баъзи мушриклар жанг майдонидан

қочсалар, бошқалари урушда ҳалок бўлдилар, яна бирлари эса асирга тушдилар.

Бу урушда Абдурахмон ибн Авф кофир бошлиқлардан бири – Умайя ибн Халафни кўриб қолди. Уни тутиб олди ва асир олди. Ўғли Алини ҳам. Икки кишини асир олиб, улар билан бирга юрди. Атрофда эса баъзи мушриклар урушаётган ва баъзилари қочаётган эдилар. Билол ибн Абу Рабоҳ Умайя ибн Халафни Абдурахмон ибн Авф томонидан асир олганини кўрди. Айнан Умайя ибн Халаф Билолни ҳижрат қилишидан аввал Маккада қийноқларга солган эди. Шунинг учун Билол: «Агар у қутулиб қолса, мен нажот топмайман. Агар у қутулса, мен хотиржам бўла олмайман», дея қичқирди. Абдурахмон ибн Авф унга: «Бу менинг асирим, эй Билол, четга ўт», деди. Билол: «Аллоҳ ҳаққи, агар у қутулиб қолса, мен нажот топмайман», деди. Сўнг: «Эй мусулмонлар, ахир бу куфрнинг боши Умайя ибн Халаф-ку!» деб қичқира бошлади. Шунда Абдурахмон Умайя ва унинг ўғли Алига: «Югуринглар, мен сизларга ҳеч нарса билан ёрдам бера олмайман», деди. Умайя ва ўғли Али қоча бошладилар, бироқ мусулмонлар уларга етиб олдилар ва ўлдирдилар. Мусулмонлар баъзи мушрикларни ўлдирдилар, баъзиларини эса асир олдилар. Аллоҳ ва Унинг Пайғамбарига адоватда бўлганлари учун уларнинг қони тўкилди. Аллоҳ ва унинг Пайғамбарига қарши чиққанлари учун ўлим ва қон билан ҳақ тўладилар. Мушриклар Исломни камситмокчи бўлдилар, бироқ Аллоҳ таоло ўзгача натижани ирода этди. Кофирларнинг жангчи гуруҳлари тарқалиб кетди. Айнан ўша пайтда куфр ва кофирларнинг ҳақиқий моҳияти аён бўлди. Бу Исломни куфрдан ажратган биринчи жанг эди ва мана шу ерда имон намоён бўлди. Қочган қочиб, қолганлар асир олиниб жанг тугаганидан сўнг мушриклардан 70 киши ўлдирилди, худди шунчаси асир олинди. Уларнинг орасида яраланганлар ҳам бор эди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ўлдирилган мушрикларнинг олдига келиб, уларни қудукқа, Бадр қудуғига ташлашни амр этдилар. Шунда мазкур тизилиб ётган жасадаларни қудукқа устма-уст ташладилар. Қани энди ўша мушриклар? Пайғамбар алайҳиссалом билан бир неча йиллар давомида курашганлар қани? Ҳозир уларнинг таналарини қудукқа ташламоқдалар. Қудукқа ташланаётганларида Пайғамбаримиз соллаллоҳу

алайҳи ва саллам: «Эй Абу Жаҳл, эй Утба ибн Робийъа, эй Шайба ибн Робийъа, эй Умайя ибн Халаф», дея уларни номма-ном чақира бошладилар – «Дарҳақиқат, Раббимиз томонидан ваъда қилинган нарса, яъни нусрат ва иззат ҳақ эканига амин бўлдим. Раббингиз ваъда қилган нарса, яъни хўрланиш ва азоб-укубат ҳақ эканини сизлар ҳам билдингизми?» дедилар. Умар ва баъзи саҳобалар: «Эй Пайғамбар, сиз ўликлар билан гаплашяпсизми?» деб сўрадилар ва: «Сизлар гапларимни эшитаётганингиз каби улар ҳам мени эшитмоқдалар», деган жавобни олдилар.

Қуръонда айтилганидек, бу жамоа тезда енгилар ва орқаларига қараб қочарлар. Уларга ваъда қилинган нарса соат, яъни қиёматдир. Ва у соат азоби улканроқ ва аччиқроқдир.

* * *

Уруш якун топа бошлади. Аллоҳ таоло мусулмонларнинг ушбу унча катта бўлмаган гуруҳига, кофирларнинг қўшинига қарши курашаётган ушбу мўминлар жамоасига нусрат берди. Аллоҳ Пайғамбарига берган ваъдасини бажарди. Гуруҳ парчаланиб, ортга чекинди. Уруш тугагач, саҳобийлар мушриклардан қолган нарсаларни ўлжа сифатида йиғишга тушдилар, ғаниматларни йиға бошладилар. Бироқ улар орасида келишмовчилик юзага келди. Уруш қатнашчилари одамларни ўлдирганлари учун ўлжаларни ўзларига тегишли эканини айтар, ўлжаларни йиққанлар эса уларни айнан ўзлари йиғиштирганлари учун «ўлжа бизга тегишли», дер эдилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламни қўриқлаганлар эса «у бизга тегишли, чунки биз бошлиқни қўриқладик», дер эдилар. Ихтилоф қилиб турганларида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам келдилар ва ўлжани урушда қатнашган ҳаммага баробар қилиб тақсимлаб бердилар. Шундай қилиб, Аллоҳ таолонинг нусрат ҳақидаги ваъдаси амалга ошди.

Омон қолган мушриклар қайга қочишларини билмай, водий ва дараларга беркиниб олдилар. Уларнинг баъзилари Маккага қайтдилар. Бу пайтда Макка аҳли сабрсизлик билан янгилик кутар эдилар. Муҳаммад ва унинг саҳобалари устидан қозонилган ғалаба билан хурсанд қилувчи кимсани кутмоқда эдилар. Маккага биринчи бўлиб Хайсуман исмли жангчилардан бири кирганида мушриклар унинг қайғули





юзини кўриб турсалар ҳам, хурсанд қилувчи хабардан умид қилган ҳолда: «Қандай янгиликлар бор?» деб сўрадилар. У: «Қурайшликларнинг хурматли кишиларидан бири бўлган Утба ибн Робийъа ўлдирилди, унинг укаси Шайба ибн Робийъа ўлдирилди, Абул Ҳакам, яъни Абу Жаҳл ўлдирилди. Умайя ибн Халаф ўлдирилди». Шу алфозда у Қурайш саййидларининг исмларини санаб чиқа бошлади. Одамлар саросимага тушиб, жимиб қолдилар. Сафван ибн Умайя Каъбанинг ёнидаги хижрда ўтирган эди. Янгиликлар унга етгач, у бунинг ҳақиқатлигига ишонди. Урушдан қолган Абу Лаҳаб бир неча соатдан сўнг Пайғамбаримизнинг амакилари Аббоснинг уйига борди. У ерда эътиқодини, мусулмон эканини сир тутган йигитча ишлар эди. Аббоснинг хотини Умму Фазл ҳам Исломни қабул қилган, бироқ буни барчадан сир тутардилар. Ўша йигитча, яъни Абу Рофеъ ҳикоя қилади: «Олдимизга Абу Лаҳаб келди. У янгиликни эшитган, бироқ тасдиқламаган эди. Ғам-андухга ботиб, келиб ўтирди, мен ҳам унинг ортида ўтирдим.

У: «Одамлар билан нима бўлгани ҳақида гапириб бер», деди.

Шунда одамлар тўсатдан: «Мана Абу Суфён келди. Мана Абу Суфён келди», деб бақириб қолдилар.

Шунда Абу Лаҳаб: «Унда ҳаққоний хабарлар бор. Хабарни Абу Суфёндан эшитамиз. Уни олдимга олиб кел», деб буюрди. Уни келтирганларида Абу Лаҳаб: «Бизга қандай хабаринг бор, эй Абу Суфён. Бўлиб ўтган воқеа ҳақида сўзлаб бер», деди.

У эса: «Аллоҳ ҳаққи, биз улар билан учрашдик ва уларга елкаларимизни тутиб бердик. Улар бизни истаганларича ўлдиравердилар».

«Нималар деяпсан?» деди Абу Лаҳаб.

«Улар бизнинг катталаримизни ўлдирдилар, – деб гапида давом этди Абу Суфён – Ва ҳеч биримиз омон қолмадик».

Абу Лаҳаб: «Қанақасига? Улар сиздан сон жиҳатдан кам эдилар-ку!» деб бақирди.

Абу Суфён: «Биз яна оқ от минган қавмни ҳам кўрдик. Улар биз билан осмондан тушиб курашдилар. От минган қавм ўз найза ва қиличлари билан бизга қарши осмондан жанг қилдилар», деди.



Абу Лаҳаб: «Нима деётганингни биялпсанми, эй Абу Суфён?» деди.

Абу Рофеъ исмли ўша йигитча давом этди: «Мен айтдимки, «Аллоҳга қасамки, мўминлар билан бирга курашганлар – бу фаришталардир». Шунда Абу Лаҳаб менга қаради ва уриб юборди. Мен ерга йиқилдим. У устимга чиқиб олиб, кетма-кет ура бошлади». Ахир у ҳимоясиз йигитча бўлган. «Аббоснинг хотини Умму Фазл келгунича мени ураверди». Умму Фазл узун таёкни олиб Абу Лаҳабнинг бошига шундай урдик, уни жароҳатлаб қўйди ва: «Сен унинг хўжайини бу ерда йўқлиги учун шундай қиялпсан», деди. Абу Рофеънинг айтишича, етти кун ўтиб, Аллоҳ таоло Абу Лаҳабни ҳалок қилди».

Макка аҳли заифлашиб қолдилар. Уларнинг обрўлари тўкилди. Уларнинг мағлубияти ва мўминларнинг шуҳрати барча арабларга етиб борди. Бу ҳақда Куръони каримда шундай марҳамат қилинади: **«Бадр (жанги)да (ҳарбий) кучингиз оз бўлса-да, Аллоҳ сизларни ғолиб қилди-ку! Бас, Аллоҳдан кўрқиб, зора шукр қилсангиз»** (*Оли-Имрон, 123*).

* * *

Мадинада ҳам мусулмонлар уруш ҳақидаги янгиликларни кутмоқда эдилар. Мунофиқ ва яҳудийлар: «Муҳаммад ўлдирилди. Мусулмонлар мағлубиятга учрадилар» каби миш-мишларни тарқата бошладилар. Бу орада Руқайя бинти Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам оламдан ўтди. Пайғамбаримиз куёвлари Усмонга аёли билан бирга қолишини буюрган эдилар. Пайғамбар алайҳиссалом Мадинага, мусулмонларни хурсанд қилиш, уларга ғалаба хабарини етказиш учун икки элчини – Пайғамбаримизнинг Қасво лақабли туяларини минган Зайд ибн Ҳориса ва Абдуллоҳ ибн Равоҳани юбордилар. Улар Мадинага яқинлашиб қолганларида мунофиқлар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг туялари устида Зайд ибн Ҳориса ўтирганини кўрдилар. Улар: «Муҳаммаднинг туясига қаранглар. Ахир унда Зайд ибн Ҳориса ўтирибди. Муҳаммад ўлдирилган. Муҳаммад ўлган! Зайд эса Муҳаммаднинг туясини олиб келган», дедилар. Мусулмонлар Пайғамбарларининг ўлиmidан маъюсландилар. Зайд ибн Ҳориса ва Абдуллоҳ ибн Равоҳа Мадинага етиб келиб, мусулмонларнинг зафари

ҳақидаги хушхабарни етказганларида «Аллоҳу акбар! Аллоҳу акбар! Иззат Аллоҳ ва Унинг Пайғамбарига хос», деган ҳайкириқлар янгради. Бу ҳақда Куръони каримда шундай марҳамат қилинади: **«Ўша кунда мўминлар** (румликларнинг ғалабасидан) **шодланурлар Аллоҳ** (аҳли китобларга) **мадад бергани сабабли. (У) хоҳлаган кишига мадад берур. У Азиз** (қудратли) **ва Раҳим** (раҳмли)**дир»** (Рум, 4–5).

Ғалаба хабари Мадина бўйлаб тарқала бошлади. Бу янгилик яҳудийларнинг Ислом ва мусулмонларга бўлган ҳасад ва нафратларини кучайтирди холос. Бадрда 3 кун турганларидан сўнг Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ўз саҳобаларига асирлар ва жинойтчиларнинг бошлиқларини олган ҳолда Мадинага қайтишни буюрдилар. Йўлда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Али ибн Абу Толибга бош жинойтчи Назр ибн Ҳориснинг калласини олиб ўлдиришни амр этдилар. Шунингдек, Пайғамбаримиз сажда қилаётган пайтларида устиларига туянинг ички аъзоларини ташлаган, у зотни бўғиб ўлдирмоқчи бўлган ва бунга деярли эришган Утба ибн Абу Муайтни ҳам қатл қилишини буюрдилар. Шундай қилиб, Аллоҳнинг ваъдаси амалга ошди. Бу борада Куръони каримда шундай дейилади: **«Яқинда ўша жамоат енгилиб, ортларига қараб қочиб қолурлар. (Бугина эмас) балки уларга (жазолашга) ваъда қилинган вақт қиёматдир. Қиёмат эса янада ҳалокатли ва аччиқроқдир»** (Қамар, 45–46).

Мусулмонлар Мадинага келганларида уларни ғалаба билан қутлаш учун жуда кўп одамлар «Аллоҳу акбар! Аллоҳу акбар! Иззат Аллоҳ ва Унинг Пайғамбарига хос!» деб чиқдилар. Саҳобалардан бири Салама ибн Салама: «Нима муносабат билан бизни табрикламоқдалар ўзи? Аллоҳга қасамки, биз кучсиз қариялар билан тўқнашдик, холос» деди. Пайғамбар эса табассум қилдилар ва: «Эй биродаримнинг ўғли, ахир у қавм, ўша гуруҳ, одамларнинг аслзодалари эдилар», дедилар. Мусулмонлар Мадинага кирдилар. Айнан шу пайтда Абдуллоҳ ибн Убай ибн Салул одамларнинг кўзи учун Исломни қабул қилди.

* * *

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам биринчи марта асирларга эга бўлдилар. Бироқ у зот уларни нима

қилишни – қўйиб юборишни, улар учун товон олишни ёки ўлдиришни билмас эдилар. Бу борада ҳали ҳукм тушмаган эди. Шунинг учун Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ўз саҳобаларига маслаҳат солдилар. Абу Бакрнинг фикри асирларни муайян тўлов, яъни мол-мулк, қимматбаҳо ашё ёки бирон хизмат эвазига қўйиб юборишдан иборат эди. Бироқ Умар ибн Хаттобнинг фикри бунга хилоф бўлиб, жамики араблар мусулмонлардан қўрқишлари, одамлар Ислом ва унинг қудрати ҳақида билиб қўйишлари, уларга ҳеч ким яқинлашишга журъат қила олмаслиги учун барча асирларни ўлдириш зарур деб ҳисоблаган. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳунинг фикрига мойил бўлдилар. Одамларни тўлов эвазига қўйиб юборишга қарор қилдилар. Умар ҳикоя қилади: «Мен эртаси куни тонгда Пайғамбар алайҳиссалом ва Абу Бакр розияллоҳу анҳунинг йиғлаётганларини кўрдим. Мен икковларига: «Айтинг, сизлар нимага йиғлаяпсизлар? Сабабидан қатъи назар, мен ҳам сизлар билан қўшилиб йиғлайман», дедим. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Умар ибн Хаттобга ўзларига аён бўлган нарсанинг хабарини бердилар, яъни мушрик асирларни тўлов эвазига қўйиб юборганлари сабабидан уларнинг жазога йўлиқишлари рўпараларида турган мана шу дарахтдан ҳам яқинроқ эканини айтдилар. Аллоҳ Ўз Пайғамбарига Қуръони каримда қуйидагича танбеҳ берган эди: **«Бирор пайғамбар учун, то ерда (душманларга) зарба бермагунича (ва ғалаба қилмагунича) асирларга эга бўлиш мумкин эмас. (Сиз – мўминлар) дунё матоҳини истайсиз. Аллоҳ эса (сизларга) охиратни раво кўради. Аллоҳ қудратли ва ҳикматли Зотдир. Агар Аллоҳнинг (тақдирда хатони кечириши тўғрисидаги) битиги бўлмаганида, албатта, сизларга олган (товон)ларингиз учун улкан азоб етган бўлур эди»** (Анфол, 67–68).

Пайғамбаримиз ўтириб йиғлаётган эдилар. Ёнларида Абу Бакр Аллоҳ таолонинг қудратидан қўрқиб йиғлаётганди. Бироқ Пайғамбар томонидан қарор қабул қилинган, иш эса амалга оширилган эди. Асирларни тўловга алмаштириш яқунланиши керак. Одамлар ўзларини 4000, 5000 га сотиб

ола бошладилар. Мушрикларнинг баъзилари ўқиш ва ёзишни билар эдилар. Уларнинг тўловлари саҳобаларнинг фарзандларини ўқиш ва ёзувга ўргатиш бўлди. Пайғамбар болаларни саводли қилишни истар эдилар.

Зайнаб ўз эри Абул Ос учун тўлов сифатида маржон юборди. Пайғамбар уни кўрганларида кўзлари ёшланди. Чунки бу маржон вафот этган аёллари Хадича розияллоҳу анҳога тегишли бўлган. У зот Хадича розияллоҳу анҳони ёдга олдилар ва саҳобаларга: «Агар истасангиз маржонни ва эрини Зайнабга қайтариб беринглар», дедилар. Саҳобалар қарши бўлмасалар-да, Абул Ос Зайнабни Мадинага қўйиб юбориши шарти билан розилик билдирдилар. Пайғамбаримиз ҳам бунга кўндилар. Шу тариқа Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам биринчи урушларидаги, Ислом ва мусулмонлар тарихидаги биринчи жанг асирларини тоvon эвазига озод қилдилар. Бу алмашинув куч-қудратнинг намоиши бўлди.

БАДР ЖАНГИ ҒАЛАБАСИ ОҚИБАТЛАРИ. БАНУ ҚАЙНУҚО ҚАБИЛАСИНИНГ МАДИНАДАН КЎЧИРИБ ЮБОРИЛИШИ

Сафвон ибн Умайя ва Умайр ибн Ваҳб Каъбанинг ёнида Ҳижрда Бадрдаги мағлубиятларини эслаб ўтиргандилар. Уларни қайғу ва хавотир қамраб олди. Ўғли Расулulloх томонидан асир олинган Умайр ибн Ваҳб Сафвонга: «Агар қайтариб бера олмайдиган қарзим ва менсиз ҳалок бўладиган болаларим бўлмаганида эди, мен Муҳаммаднинг олдига, уни ўлдириш учун борган бўлардим», деди. Сафвон унга: «Сенинг ўрнингга бу қарзни мен қайтараман, оиланг эса менинг оилам билан бирга бўлади ва мен сенинг барча яқинларингга ғамхўрлик қиламан», деди. Шунда Умайр ибн Ваҳб уйига қайтди, қиличини қинидан чиқарди ва заҳар суртди. Маркабга миниб, Пайғамбар алайҳиссаломнинг шаҳарлари Мадина томон йўл олди. У Муҳаммад алайҳиссаломни ўлдиришга қасд қилди ва ўйлаган нарсасини битиришга шошилди. Умайр ибн Ваҳб Мадинага келиб масжидга кирганида, уни Умар ибн Хаттоб кўриб қолди. У: «Ахир бу Аллоҳнинг душмани-ку! Умайр ибн Ваҳб! Аллоҳга қасамки, у бу ерга

фақатгина ёмон мақсадда келган», дея уни ушлаб олди. Умар Пайғамбарнинг олдиларига: «Эй Аллоҳнинг Пайғамбари, бу ерга белида қиличи билан Аллоҳнинг душмани Умайр келди», деган сўзлар билан кириб борди. Пайғамбар алайҳиссалом: «Бошлаб кир уни, эй Умар», дедилар. Умайрнинг Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга тажовуз қилишга уриниши мумкинлигини ўйлаб, Умар ибн Хаттоб ансорларга Расулуллоҳнинг ёнида туришларини буюрди. Сўнг ўзи ҳам қиличини бўйнига тираган ҳолда Умайрни олиб кирди. Пайғамбар алайҳиссалом Умарга: «Уни қўйиб юбор, эй Умар. Тинч қўй», дедилар.

Умайр яқин келиб: «Тонгингиз хайрли бўлсин!» деди.

Пайғамбар алайҳиссалом унга: «Аллоҳ бизларга бундан яхшироқ саломлашишни таълим берди. Аллоҳ бизларга жаннат эгаларининг саломлашуви бўлган „Ассалому алайкум – Сизга тинчлик бўлсин!“ дейишни ўргатди», дедилар.

Пайғамбар алайҳиссалом ундан: «Бу ерда қиличинг билан нима қияпсан, эй Умайр?» деб сўрадилар.

У: «Қиличларимиз бизни бирон нарсадан халос қила олдими? Улар бизга Бадр жангида қанчалик ёрдам бера олди, эй Муҳаммад?» деб жавоб берди.

Шунда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Унда сени бу ерга нима келтирди, эй Умайр?» деб сўрадилар.

«Мен ўғлимни деб келдим. Унга яхши муомалада бўлишингни хоҳлар эдим», деб жавоб қилди.

«Фақат шунинг учун келдингми?»

«Ҳа, фақат шу учун», деди Умайр.

Шунда Расулуллоҳ унга: «Йўк, ахир сен Сафвон ибн Умайя билан бирга Каъба ёнида Бадрадаги мағлубиятнинг ҳақида эслаб ўтирганингда: „Агар қарзим ва фарзандларим бўлмаганида мен Муҳаммаднинг олдида бориб, уни ўлдирган бўлар эдим“, дединг-ку. Шундан сўнг Сафвон қарзингни қайтаришга ва болаларингга ғамхўрлик қилишга ваъда берди», дедилар.

Буни эшитиб Умайр ибн Ваҳб тўсатдан: «Сизнинг Пайғамбар эканингизга гувоҳлик бераман. Аллоҳга қасамки, бу ҳақда мен ва Сафвондан бошқа ҳеч ким билмас эди. Сизга самолардан юбориладиган ваҳийларни биз ёлғон деб ҳисоблар эдик. Ҳозир эса сизга юбориладиган ҳеч бир нарсани мен ёлғон деб билмайман. Аллоҳдан бошқа ибодат қилишга



лойиқ ҳеч зот йўқлигига ва сизнинг Расулуллоҳ эканингизга гувоҳлик бераман», деди. Сўнг Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ўз саҳобаларига унга динни ўргатиб қўйишларини буюрдилар. Ахир Умайр ибн Ваҳб Пайғамбар алайҳиссаломни ўлдиришни мақсад қилиб келган эди, бироқ у Исломни қабул қилди ва динга чиройли эътиқод қилди. У ўғли билан бирга Маккага қайтди ва шаҳар аҳолисини Аллоҳ таолонинг динига чақира бошлади. Пайғамбар алайҳиссаломни ўлдириш учун келган эди, оқибатда эса Исломга ва Пайғамбарга эргашишга чақириш учун кетди. Шу тариқа Аллоҳ ўз Пайғамбарини унга зарар етказмоқчи ёки ҳийла қилмоқчи бўлган кимсалардан кутқарди.

* * *

Бану Қайнуко Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламга қўшни бўлиб яшовчи яҳудий қабилаларининг энг расвоси бўлган. Бадрда бўлиб ўтган воқеаларни, Аллоҳ Ўз Пайғамбарига берган ғалабасини кўриб, улар Расулуллоҳни янаям кўпроқ ёмон кўра бошладилар. Уларнинг орасида яшайдиган Шас ибн Қайс исмли яҳудий ўта кекса ёшдаги киши бўлиб, Расулуллоҳ ва у зотнинг саҳобаларига нисбатан туйган кучли нафрати билан бошқалардан ажралиб турар эди. Бу киши бир ёш йигитни Пайғамбарнинг саҳобалари орасида юриб, уларга аввалги урушлар ва Буас жанги ҳақида эслатиб туриши учун ансорлар олдига жўнатди. Яҳудийларнинг табиати шундай: «Ажратиб ташла ва ҳукмронлик қил» шиорига мувофиқ ҳаракат қилган ҳолда имонлилар орасида фитна чиқарадилар. Бу йигит Бану Ос ва Бану хазражлик ансорлар йиғиладиган жойларга қатнай бошлади. У уларга аввалги жангларни шеърӣй шаклда эслатиб турди. Дастлаб авслиқлар, сўнг хазражликлар ўтмишни хотирладилар ва тортишув авж олиб кетди. Улар ўтган жангларни эсладилар. Улардан бири бошқа бир қарши гуруҳга: «Агар хоҳласангиз, биз қайтадан урушни бошлаймиз», деди. Сўнг улар олишиш учун бир муайян жойда учрашишга келишиб олдилар. Бану Қайнуко қабиласидан бўлган ғаламиснинг гапларига учиб, авслиқлар ва хазражликлар қуролландилар. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам авслиқлар ва хазражликлар бир-бирлари билан олишмоқчи эканларидан хабар топдилар. Уларнинг олдиларига бордилар ва: «Эй мусулмонлар,

орангизда бўлишимга қарамай, Аллоҳ сизларга Исломни марҳамат қилиб, қалбларингизни бирлаштирганидан кейин ҳам жаҳолат сўзларига қулоқ сояпсизларми?» дедилар. Бану Қайнуко қабиласидан бўлган одамлар мана шундай йўл тутганлар. Уларнинг ярамас қалблари мўминлар орасига заҳар сочар эди. Аллоҳ мусулмонларга Бадр жангида берган ғалабаси ҳақида эшитганларида улар: «Эй Муҳаммад! Ҳарбий ишларда уқуви йўқ қурайшликларни мағлуб қилганингдан мағрурланма! Агар сен бизга қарши курашганингда эди, ҳақиқий жангчилар қандай бўлишини кўрган бўлар эдинг». Яқинда бўладиган олишувдан кўрkitиш учун улар шундай дер эдилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам уларга: «Қурайшликларга етган нарса сизнинг ҳам бошингизга тушмаслиги учун Исломни қабул қилинг», деб жавоб бердилар. Аллоҳ таоло қуйидаги оятни нозил қилди: **«Кофир бўлганларга айтинг: „Сизлар, албатта, (бу дунёда) мағлуб бўлурсиз ва (охиратда) жаҳаннамга жам қилинурсиз. Нақадар ёмон жой у!“ Сизлар учун (эй Макка мушриклари!) икки тўқнашган гуруҳ (воқеаси)да ибрат бор. Қайсики, улардан бири Аллоҳ йўлида жанг қилувчи, иккинчиси эса кофир эди. Уларнинг (мушрикларнинг) кўзига улар (мусулмонлар) икки баробар кўп бўлиб кўринди»** (Оли Имрон, 12–13).

Нима бўлганини кўрдингизми? Аллоҳ таоло ўз бандаларига ёрдам берганини кўрдингизми? Бироқ буни Бану Қайнуко одамлари тушунишармиди? Улар яна нима қилганларини бир эшитиб кўринг: Бану қайнуколиклар бозорлардан савдо қилар эдилар. Уларнинг одамлар билан гавжум бўладиган машҳур бозорлари бўлган. Улар тилла сотганлар, курул ясаганлар, шунингдек, 700 нафар жангчилари ҳам бўлган. Кунларнинг бирида бозорларига заргардан зеб-зийнат сотиб олиш истагида бир аёл келди. Яҳудийлар унинг юзини кўришни хоҳладилар. Бироқ у аёл юзини очишдан бош тортди. Улар қаттиқ талаб қилиб туриб олдилар, аммо ифбатли аёл қаршилиқ қилаверди. Шунда яҳудийлардан бири унинг кийимини шундай боғладики, у ўрнидан турган пайтда аврати очилиб қолди. Яҳудийлар унинг устидан кула бошладилар. Шунда ўша ерда ҳозир бўлган мусулмонлардан бири заргарни уриб ўлдириб қўйди.





Яҳудийлар ҳам ўз навбатида бу кишига ташландилар ва ушбу аёлнинг номусини ҳимоя қилаётганига қарамасдан уни ҳам ўлгудай дўппослаб ташладилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламни бу воқеадан бохабар қилдилар. У зот ўзлари ва Байну қайнуқоликлар ўртасида бундан буён тинчлик ҳақида келишув йўқлигини айтдилар. Мадинани Абу Лубоб бошқарувига, байроқни Ҳамзага топшириб, Пайғамбаримиз яҳудийларнинг истехкомларига йўл олдилар. Мусулмонлар уларнинг истехкомларини қамалга олдилар, бироқ яҳудийлар ўз жангчиларини чиқармадилар. Улар кўрқдилар ва жойларида беркиниб ётдилар. Пайғамбар алайҳиссалом уларни 15 кун қамалда тутиб турдилар. Аллоҳ яҳудийларнинг қалбларига кўркув солди. 15 кундан сўнг улар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга таслим бўлдилар. Улар бир кун ҳам курашмадилар. Барча яҳудийлар Пайғамбаримизнинг марҳаматларига ишониб, уларнинг ҳукмларига рози бўлишларини эълон қилдилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам уларнинг барчаларини боғлаттирдилар. Яҳудийларга қилинадиган муносабат ҳақида ўйлаётганларида Абдуллоҳ ибн Убай ибн Салул уларнинг ёнини олиб чикди. У Пайғамбарга: «Сиз менинг валийларим ҳисобланадиган одамларни ўлдирмоқчимисиз? 400 та қуролланган ва 300 та яроғ-аслаҳа кўтарган жангчиларни биттадан ўлдирмоқчимисиз? Дарҳақиқат, мен бу ишнинг ёмон оқибатидан кўрқмоқдаман. Уларни тинч қўйинг, эй Расулуллоҳ. Уларни афв этинг», деди. Пайғамбар алайҳиссалом эса у гапираётган вақтда ундан юз ўгириб олган эдилар. Абдуллоҳ ибн Убай Ислония қиндагина, тахминан бир ойча аввал қабул қилган эди. Расулуллоҳ Ислонга яхши амал қилишидан умид қилган ҳолда унинг тарафдорлигини қабул қилдилар. Пайғамбар алайҳиссалом барча яҳудийларни кечирдилар, бироқ уларга Мадинани тарк этишни амр этдилар. Пайғамбар алайҳиссалом уларнинг барини кўчиртирдилар. Улар шаҳарни тарк этдилар. Бану Қайнуқо Шомдаги Азруат деган минтақага кўчиб ўтдилар. Бироқ тез орада уларнинг аксарияти ҳалок бўлдилар.

* * *

Каъб ибн Ашраф яҳудийлар ичида Расулуллоҳ ва мусулмонларга нисбатан энг ярамас муносабатли одамлардан

бири бўлган. У шеърлар тўқишни ва уларда мусулмонларни ҳақоратлашни усталик билан эплаган. Бу билан одамларни уларга қарши чиқишларига ундаган. Бадрдаги ғалабани эшитганида унинг мусулмонларга бўлган нафрати янада ортди. Қурайшликлар ҳақида у куйидагича фикрда эди: «Улар аслзода араблар сирасига мансуб бўлиб, инсонларнинг султонлари ҳисобланадилар. Агар бу нарса ҳақиқатан ҳам воқе бўлган бўлса, бу дунёда қолгандан кўра ўлган маъқул». Сўнг у Маккага йўл олди ва у ерда одамларга мағлубиятларини ёдга солиб, уларни мусулмонларга қарши бош кўтаришга гижгижлади. Аллоҳ ва унинг Расули ҳаққига ноҳақ гапларни айтди. Ҳаттоки мусулмонларнинг аёлларини ҳам сўзлари ва шеърлари билан ранжитди.

Кунларнинг бирида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам саҳобалар даврасида ўтирганларида ўрниларидан туриб: «Ким Каъб ибн Ашрафни ўлдиришга жазм қилади?» дедилар. Муҳаммад ибн Маслама: «Бу ишни мен қиламан, эй Расулulloҳ! Менга уни ўлдиришга рухсат берилармикин?» деди. Пайғамбар алайҳиссалом унга: «Ҳа», деб жавоб бердилар. Ибн Маслама: «Унда менга бир гап айтишимга имкон беринг», деди. Пайғамбар: «Гапир», дедилар. Шунда Муҳаммад ибн Маслама билан бир қаторда яна бир неча чавандоз кишилар, жумладан, Аббод ибн Башир, Абу Ноилалар ўрниларидан турдилар. Уларнинг бари Каъб ибн Ашрафни ўлдириш истаги борлигини айтдилар.

Муҳаммад ибн Маслама оқил киши эди. У Каъб ибн Ашрафнинг олдига келиб: «Дарҳақиқат, бу киши, яъни Пайғамбар алайҳиссалом биздан садақа тўлашимизни талаб қилиб, бизни қийин аҳволга солиб қўйди», деди. Бу гапни айтиб, Ислондаги баъзи ҳукмлар у учун гўёки қийин эканини билдирмоқчи эди. Бу найранг эди. Сўнг Муҳаммад ибн Маслама: «Бизга бир ёки икки васақ таом қарз бериб турмайсанми?» деб сўради.

Каъб ибн Ашраф: «Ҳа, бироқ сизлар менга ўз хотинларингизни гаровга қолдиришингиз керак», деди.

«Қандай қилиб биз сенга ўз хотинларимизни қолдирамыз? Ахир сен арабларнинг энг хушрўйи бўлсанг», деди ҳайрат билан Муҳаммад ибн Маслама.

«Унда менга ўз ўғилларингизни гаровга қолдиринг», дея таклиф қилди Каъб.



Муҳаммад бунга: «Қандай қилиб ўғилларимизни қолдираимиз? Ахир кун келиб одамлар уларни ҳақоратлаб, „Фалончини бир ёки икки васақ таом учун гаровга қўйганлар“, деб юришади-ку!» деб жавоб берди.

«Гаровга нима қўясизлар унда?» деб сўради.

Маслама: «Биз сенга ўз қуролларимизни қолдираимиз», деди. Яҳудий рози бўлди.

Кейинроқ унинг олдида Абу Ноила келиб, худди Муҳаммад ибн Маслама айтган гапларни айтди. Каъб Муҳаммадгайм, Абу Ноилагайм ишонди.

Белгиланган вақт келди. Ойдин кеча. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам мўминлар гуруҳини ичида яҳудийларнинг энг ҳурматли кишиси бўлган истехкомга кузатиб қўйдилар. Уни қуролланган одамлар қўриқлар эдилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам уларни Бакий Ғарқод қабристонигача кузатиб қўйиб: «Аллоҳ номи билан боринг ва Аллоҳдан ёрдам сўранг», дедилар. Сўнг уйларига қайтдилар ва туни билан намоз ўқиб, уларга ёрдам беришини сўраб Аллоҳга дуо қилиб чиқдилар. Мусулмонлар

202

Каъб ибн Ашраф бўлган истехкомга етдилар.

Абу Ноила ўзининг баланд овози билан: «Эй Каъб ибн Ашраф! Эй Каъб ибн Ашраф!» дея кичкирди.

«Ким у чақирган?» деб сўради Каъб.

«Бу мен, Абу Ноиламан», деди.

Каъб ибн Ашрафнинг хотини унга: «Ҳолингга вой бўлсин, шу пайтда қаёққа чиқиб кетяпсан?» деди.

«Уларнинг олдида чиқаман», деб жавоб берди Каъб.

Хотини: «Мен жароҳатдан оқаётган қон товушини эшитяпман», деди.

Каъб эътироз билдирди ва: «Ахир бу менинг дўстим, Абу Ноила бўлса. У билан бирга эса яна бир дўстим Муҳаммад ибн Маслама», деди. Каъб ибн Ашраф уларга ишонди ва олдиларига чиқди. Абу Ноила эса у чиқишидан олдинроқ ўз шерикларига: «Унинг калласига тегмагунимча унга яқинлашманглар», деб тайинлб қўйган эди. Шунда Каъб ибн Ашраф ва Абу Ноила ҳамда Маслама бу ойдин кечада мазкур истехкомдан бир оз узоқлашдилар ва ҳеч ким юрмайдиган йўлдан бордилар.

Абу Ноила Ашрафга: «Сендан таралаётган ифордан ҳам ёқимлироқ ҳид бўлмаса керак», деди.

Каъб: «Ҳа, бу энг яхши мушқдир», деб жавоб берди.

«Менга уни хидлаб кўришимга ижозат берасанми?» деб сўради Абу Ноила.

«Ҳа».

Шунда Абу Ноила қўли билан унинг бошини ушлади, сўнг хидлаб, ҳайрат билан: «Бу ҳид бунчалар муаттар бўлмаса!» деди.

Бир қанча вақт ўтгач Абу Ноила яна сўради: «Ўша ҳидни яна бир бор хидлаб кўришимга имкон берасанми?» деди. Каъб рози бўлди. У қўлини Каъбнинг бошига қўйди ва яна бир марта хидлаб кўрди. Учинчи марта Абу Ноила қўлини унинг бошига қўйиши билан мусулмонларни чақирди. Улар Каъбга ташландилар ва ўлгунича урдилар. Сўнг бошини кесдилар. Аллоҳнинг душмани ўлди. Бироқ ўлимидан олдин шундай бақирдики, уни барча истехкомлардаги яҳудийлар эшитдилар ва оловларини ёқа бошладилар. Саҳобалар шошиб қолдилар. Уларнинг бири бехосдан бошқа бир мусулмон биродари томонидан яраланган эди. Улар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига шошдилар. Расулуллоҳ уларни кутмоқда эдилар. Гуруҳ ҳали узокдалигиданоқ «Аллоҳу акбар! Аллоҳу акбар!» дея Аллоҳни улуғлай бошлаган эди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам буни эшитиб, улар билан биргалашиб Аллоҳни улуғлай бошладилар. Уларга кўшилиб, «Аллоҳу акбар! Сизлар муваффақият қозондингиз. Аллоҳу акбар! Сизлар мақсадингизга етдингиз!» дер эдилар. Улар эса: «Сиз ҳам, эй Расулуллоҳ», деб жавоб бердилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам бояги ярадор саҳобийнинг жароҳатини кўрдилар, сўнг Аллоҳга унинг учун дуо қилдилар ва жароҳатнинг устидан қўлларини юргиздилар. Жароҳат худди ҳеч нарса бўлмагандек битиб қолди.

Яҳудийлар Каъбнинг ўлимидан хабар топдилар. Аллоҳ ва Унинг Расулини беҳурмат қиладиган ҳар бир кишини шундай қасос кутаётганини тушундилар.

Аллоҳ таоло Қуръони каримда шундай марҳамат қилади: **«Мўминлар орасида Аллоҳга берган аҳдига содиқ кишилар бордир. Бас, улардан ўз назрига вафо қилгани (шаҳид бўлгани) ва улардан (шаҳид бўлишни) кутаётгани бордир. Улар (аҳду паймонларини) ўзгартирганлари йўқ»** (Аҳзоб, 23).



Курайшликларга келсак, Бадрдаги мағлубиятлари туфайли улар ҳасад ва аламдан ёнаётган эдилар. Аламлари ва қасос олишга бўлган истакларини кучайтириш учун улар бир-бирларига ҳаттоки йиғлашни ман қилиб қўйгандилар. Отаси Бадрда ўлдирилган Икрима ибн Абу Жаҳл бу борада фаолликнинг юқори даражасини намоён қилди. Отаси ва акасидан ажралган Савфон ибн Умайя, Абу Суфён ибн Ҳарб ва бошқалар ҳам шулар жумласидан. Улар инсонларнинг юракларида қабиладошларининг Бадрдаги ўлими учун қасос олиш ўтини ёқар эдилар. Бадрдаги уруш вақтида Абу Суфён бошчилигида жўнаб кетиши мумкин бўлган карвон тайёрлагандилар. Улар бу карвонни ундаги бойликларни Муҳаммад соллаллоху алайҳи ва саллам ва саҳобаларга қарши урушда сарфлаш учун тайёрлаган эдилар. Бу карвонда 1000 та юк ортилган туя бор бўлиб, кўшиннинг қуролланиши учун 50 000 динор сарфлаган эдилар. Буларнинг барини улар Пайғамбар алайҳиссалом ва у зотнинг саҳобаларига қарши курашиш учун тайёрлагандилар. Бу ҳақда эса Аллоҳ қуйидаги оятни нозил қилди: **«Кофир бўлганлар мол-мулкларини Аллоҳ йўлидан тўсиш учун сарфлайдилар. Бас, уларни сарфлайдилар-у, (лекин) ўзларига (бу) ҳасрат бўлиб, сўнгра мағлубиятга учрайдилар. Кофир бўлганлар жаҳаннамга (ҳайдалиш учун) жам қилинурлар»** (Анфол, 36).

Шунингдек, курайшликлар бошқа қабиаларга уларни курашиш ва қасос олишга ундовчи шоирларни юбордилар. Шу тариқа Маккада 3000 нафар атрофида жангчи йиғилди. Уларнинг ҳаммалари Пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобаларнинг ўлимига ҳарис, қалблари эса ҳасад ва нафратга тўла эди. Улар интиқом олиш иштиёқида эдилар. Шунингдек, сафар яроғлари ортилган 3000 та туя, 200 та отлик ва 700 та қурол-аслаҳалар тайёрланди. Буларнинг барчаси Расулulloҳ ва у зотнинг саҳобалари билан курашиш учун жамланди. Бу кўшин Абу Суфён бошчилигида Мадина томон қўзғалди. Отлиқларни Холид ибн Валид ва Икрима ибн Абу Жаҳл бошқарди. Улар Мадина томон Пайғамбаримиз ва саҳобаларини ўлдириш учун ҳаракатланиб борар эдилар. Бу ишдан Пайғамбаримизнинг амакилари Аббос хабар топиб қолди. У Исломга кирганини одамлардан яшириб юрар

эди. Қурайшликларнинг фалон миқдорда, фалончи киши бошчилигида қиладиган ҳужумидан Пайғамбарни хабардор қилиш учун хат ёзиб чопар орқали юборди. Чопар шошди. У Пайғамбарни Қубо масжидидан топди ва у зотга амакилари Аббос ибн Абдулмутталибдан бўлган мактубни тутқазди.

* * *

Аббос жўнатган чопар Мадинага етиб келди. У қурайшликларнинг Пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобалари билан курашишга бўлган хоҳиш ва журъатларидан хабар берувчи мактубни олиб келган эди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам баъзи саҳобаларни йиғдилар ва уларни воқеадан хабардор қилдилар. Мадина аҳли уруш бошланишини кутиб бир йилни ўтказдилар. Таркибида Саъд ибн Убода, Саъд ибн Муоз, Усайд ибн Худайр ва бошқалар бўлган мусулмон жангчи гуруҳлари ҳар кеча Пайғамбарни кўриқлар, бошқа саҳобалар эса атрофни кўздан кечиришга чиқар эдилар. Мадина ялпи жанговар тайёрлик ҳолатида эди. Одамлар жанг қилишга тайёр ва ҳаттоки уйқуга ҳам қуроллари билан бирга ётар эдилар. Бу орада қурайшликларнинг Маккадан чиққан қўшинлари секин-аста яқинлашиб келаётган эди. Улар Абво деган жойга етдилар. Бу Пайғамбаримизнинг оналари Омина вафот этган жой эди. Абу Суфённинг хотини Ҳинд бинти Утба буни билиб қолиб қабрини очмоқчи бўлди. Бироқ қурайшликларнинг оқсоқоллари араблар орасида бу иш одат бўлиб қолмаслиги учун унга бу ишни қилишни тақиқладилар. Қўшин Мадинага яқинлашди ва Уҳуд тоғи ёнида тўхтади. Айғокчи бу ҳақда Пайғамбаримизга хабар берди. Пайғамбар алайҳиссалом баъзи саҳобаларни йиғдилар, бундан буён нима қилиш кераклиги маслаҳатини қилмоқчи эдилар. Уларга: «Мен туш кўрдим. Унда сигирларни қандай сўяётганларини, ўз қиличимдаги кертикни ва қўлимни мустаҳкам қалқонга тикқанимни кўрдим», дедилар. Саҳобалар: «Эй Расулulloҳ, буни қандай изоҳлайсиз?» деб сўрадилар. У зот тушни шундай таъбир қилдилар: «Сигирлар – бу вафот этиши тақдир қилинган саҳобалар, қиличдаги кертик, бу ўз оила аъзоларимдан бўлган саҳобанинг ўлимидир, совут эса Мадинадир». Пайғамбар алайҳиссалом уларга Мадинани тарк этмасликни, унда қолиб, ўзларини душманлардан ҳимоя қилишни тавсия қилдилар.



Бироқ Бадр жангида иштирок этиш насиб этмаган бир қанча саҳобийлар ўрниларидан турдилар ва: «Эй Расулуллоҳ, биз бундай имкониятни кутган ва Аллоҳдан шу ҳақда сўраган эдик. Энди эса уларга қарши чиқмаймизми? Аллоҳга қасамки, биз уларга қарши чиқамиз», дедилар. Шунингдек, Ҳамза розияллоҳу анху: «Эй Расулуллоҳ, биз албатта уларга қарши чиқамиз, қиличларимиз билан олишамиз ва уларни ўлдирамиз», дедилар. Кўп мусулмонлар Мадинадан чиқишни ва мушрикларга қарши курашишни хоҳладилар. Расулуллоҳ эса кўпчилиكنинг фикрини қабул қилдилар. Саҳобалар билан бирга жума намозини ўқидилар, уларга нутқ сўзладилар ва жангга тарғиб қилдилар. Аср намозидан сўнг урушга боришга қарор қилган ҳолларида йиғилдилар.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам урушга тайёргарлик кўриш учун уйларига кирдилар. Ўз совутларини кийдилар. Уйдан чиқишлари билан олдиларига кечирим сўраш ва «заруриятга қараб Мадинада қолиш фикрларига рози эканларини айтиш» учун ансорлардан бўлган саҳобийлар келдилар ва Пайғамбаримиздан: «Токи Аллоҳ Ўз Расули ва унинг душманлари орасида ҳукм чиқармагунича Пайғамбарга кийиб олганидан кейин қурол-яроғларини ечиш ярамайди», деган жавобни олдилар. Расулуллоҳ кўшинни уч қисмга бўлдилар: байроғини Мусъаб ибн Умайр кўтарган муҳожирлар қисми, байроғи Усайд ибн Ҳудайрда бўлган авсликлар қисми ва байроғи Ҳаббоб ибн Мунзирнинг қўлида бўлган хазражликлар қисми. Ислом қўшини фақат Аллоҳнинг ризолиги ва охират диёрини истаб йўлга чиқди.

* * *

Ислом қўшини йўлга чиқди. Бу қўшинда Аллоҳ йўлида курашишни хоҳловчи 1000 та қуролланган жангчи бор эди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг олдиларига урушда қатнашишга рухсат олиш учун ёшлар келдилар. Уларнинг ёши кичик бўлгани сабабли рухсат бермадилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламни олдиларига, шунингдек, Рофеъ ибн Ҳадиж ва Самура ибн Жундублар ҳам келдилар. Аммо Пайғамбар алайҳиссалом уларга ҳам ёш эканлари сабабли ижозат бермадилар. Шунда Рофеъ: «Эй Расулуллоҳ, мен моҳир мерганман. Агар ўқ отсам, у албатта нишонга бориб

тегади», деди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам уни синаб кўрдилар. Ҳақиқатан ҳам камондан усталлик билан ўқ отишини кўргач, Расулуллоҳ унга жангда иштирок этишга изн бердилар. Бундан кейин Самура келди ва ҳаяжон билан: «Мен-чи, эй Расулуллоҳ? Рофеъ камондан яхши ўқ отади, лекин мен ундан кучлироқман», деди. Шунда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам уларга курашиб кўришни буюрдилар. Самуранинг ҳақиқатан ҳам кучлироқ ва жангга тайёр эканини кўрдилар. Шунинг учун унга ҳам жангда иштирок этишга рухсат бердилар.

Шундай қилиб, 1000 жангчидан иборат кўшин йўлга чиқди. Йўлда улар мусулмон кўшинига кўшилишни ихтиёр этган яхшигина қуролланган ҳарбий қисмни учратдилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Бу одамлар кимлар?» деб сўрадилар. «Бу Хазраж қабиласининг иттифокдошларидан бўлган айрим яҳудийлар. Улар жангда иштирок этишни хоҳлаяптилар», дейишди. Расулуллоҳ саҳобалардан: «Улар Исломга кирганмилар?» деб сўрадилар. «Йўқ, эй Расулуллоҳ», деб жавоб бердилар. Шунда Пайғамбар: «Дарҳақиқат, Аллоҳ уларга муҳтож эмас. Биз мусулмон бўлмаганлардан ёрдам олмаймиз. Токи улар Ислом динини қабул қилмас ва имон келтирмас эканлар, мушриклардан ёрдам олмаймиз», дедилар. Саҳобалар кўнгилли яҳудийларга Пайғамбар алайҳиссалом таркибида фақатгина холис мўминлар бўлган кўшин билан Аллоҳ таоло йўлида жанг қилишни истаётганларини тушунтирдилар. Тез орада мусулмон кўшини маккий кўшинга яқинлашди. Айнан шу ерда мунофиқлар бошлиғи Абдуллоҳ ибн Убай мусулмонлар сафини бузиш ва қалбларига ғулғула солишни хоҳлаб қолди. У кўшиннинг заиф эканини уқтирган ҳолда ўз дўстлари ва сафдошларини ортга қайтишга ундай бошлади. У Пайғамбарга: «Дарҳақиқат, мен қайтиб кетяпман ва мен билан истаганлар қайтадилар», деди. У билан бирга жамики кўшиннинг учдан бири ортга қайтди. Кўшиннинг бу қисми ортга бурилишга қарор қилди. Мунофиқлар бошлиғи раҳбарлигидаги 300 жангчи мусулмонлар кўшинини тарк этдилар. Бу аҳамиятли йўқотиш эди. Улар нега кўрқдилар? Чунки улар мунофиқ эдилар, мунофиқлик уларнинг



қалбларидан мустаҳкам жой олган эди. Ҳаттоки хазраж ва авс гуруҳлари нима бўлганини кўриб, улар билан бирга кетиб қолишларига бир баҳя қолди. Бироқ Аллоҳ уларнинг жасоратларини оширди: **«Сизлардан икки тоифа (Уҳуд жангида) ҳадиксирай бошлади, ваҳоланки, Аллоҳ уларнинг ҳимоячиси эди. Мўминлар (бундай пайтда) Аллоҳгагина таваккул қилсинлар!»** (Оли Имрон, 122).

Аллоҳ уларнинг имонини мустаҳкам қилди. Натижада минг кишилиқ кўшиндан 700 жангчи қолдилар. Вазият оғирлашди. Йўлда Мадина кўшини мунофиқлардан бирининг боғи ўртасидан ўтди. Бу вақтда эса Абдуллоҳ ибн Убай одамларни кўшинни тарк этишга гижгижламоқда. Натижада жангчилар ўртасида бўлиниш юз беради. Шу вақтда кўшин бир мунофиқнинг боғи бўйлаб ўтиб турибди. Мусулмон кўшини ўтган ерларнинг мунофиқ эгаси жангчиларга: «Мен сизларга боғимга киришга рухсат бермайман», дея тупроқ ота бошлади. Мана мунофиқлар ўзларининг асл башараларини кўрсата бошладилар. Саҳобалар: «Эй Расулуллоҳ, уни ўлдирайликми?» деб мурожаат қилдилар. «Уни тинч қўйинг, чунки унинг қалби ҳам, кўзлари ҳам кўр», деб жавоб бердилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам.

Абдуллоҳ ибн Ҳаром мунофиқларнинг гуруҳи ортидан, Абдуллоҳ ибн Убай ибн Салул ортидан борди ва: «Эй Абдуллоҳ, нималар қияпсан? Ҳой одамлар, нималар қияпсизлар? Юринг, Аллоҳ йўлида жанг қилинг! Ёки ҳеч бўлмаса ҳимояланинг, бизни ҳимоя қилинг», деб хитоб қилди.

Абдуллоҳ ибн Убай ибн Салул Абдуллоҳ ибн Ҳаромга: «Агар бизлар сизларнинг жанг қилишингизни билганимизда эди, ортингиздан борган бўлар эдик. Бироқ биз жанг бўлмаслигини биламиз», деди. Қачонки у ўлимни яқинлашиб келаётганини кўрганида, урушда иштирок этишдан қочиш учун баҳона қидира бошлади. Бу ҳақда Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«...мунофиқларни „билиб“ қўйиши учун эди. Уларга: „Келинг, Аллоҳ йўлида жанг қилинг ёки (душманни) даф этинг!“ дейилса, (улар): „Агар (жиддий) уруш бўлишини билганимизда, ортингиздан борган бўлур эдик“, деган эдилар. Ўша куни улар имондан кўра куфрга яқинроқ эдилар»** (Оли Имрон, 167).

Мусулмон кўшини мушриклар ва мунофиқлардан тозаланди. Барча мунофиқлар сафларни ташлаб кетдилар. Атиги 700 нафар, аммо холис жангчилар қолди. Пайғамбар алайҳиссалом Уҳуд тоғи яқинидаги минтақага етганларида кучларни тақсимлай бошладилар, сафарбар қилиб кўшинни тайёрладилар. Кўшиндан 50 та камончини танлаб олдилар. Уларга тоққа жойлашишни буюрдилар ва «ҳар қандай ҳолда ҳам ўз ўрнашган жойларини ташлаб кетмасликка» амр этган ҳолда гуруҳнинг бошига Абдуллоҳ ибн Жубайрни қўйдилар. «Нима содир бўлмасин, ўз жойингизда қолингиз! Ҳаттоки бизни кушлар чўқиётганларини кўрсангиз ҳам, яъни ўлаётганимизни кўрсангиз ҳам, ўз маконингизни тарк этмангиз! Агар уларни мағлуб қилганимизни кўрсангиз, улар қоча бошласалар ва биз ҳарбий ўлжаларни тера бошласак ҳам, сизларга одам юбормагунимча ўз жойингизни ташлаб кетманг!» дея Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам уларни огоҳлантирдилар. Уларга бу тоғни ташлаб кетмасликни тайинладилар, чунки улар мусулмон кўшинининг орқа томонини кўриқлашлари керак эди. Сўнг Пайғамбар алайҳиссалом кўшин томон кетдилар ва уни Мунзир ибн Амр бошчилигидаги ўнг қанот ва қўмондони Зубайр ибн Аввом бўлган чап қанотга ажратдилар. Мусулмонларни ҳимоя қилишлари учун энг жасоратли жангчиларни биринчи қаторларга жойлаштирдилар. Ислоннинг ҳар бир жангчиси душманнинг 1000 жангчисига тенг эди. Ҳа, уларнинг сони мушрикларникидан озроқ бўлган, қуроллари кам бўлган, тайёргарлиги сустроқ бўлган. Бироқ уларнинг имони анча кучли эди. Шу тариқа Пайғамбар алайҳиссалом ўз кўшинларини мушриклар билан жанг қилиши учун тайёрладилар.

* * *

Жангдан олдин Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам саҳобаларни шижоатлантиришга, уларни олишувга тайёрлашга киришдилар.

Пайғамбар алайҳиссалом ўз кескир қиличларини суғурдилар ва уларга: «Ким бу қилични олади?» дея мурожаат қилдилар.

«Биз оламиз уни», жавоб қилдилар саҳобалар.

Пайғамбар алайҳиссалом саволларини қайтардилар: «Ким бу қилични қадрига муносиб бўлади?»



Саҳобалар жимиб қолдилар. Улардан энг довюраклари, яъни Али, Умар ва Зубайр овоз бердилар.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ким бу қилични қимматига яраша олади?» дедилар.

Шунда Абу Дужона: «Бу қилични олишнинг шартлари қандай, эй Расулуллоҳ?» деб сўради.

Пайғамбар алайҳиссалом жавоб қилдилар: «Токи қилич букилгунича душманларни уриш».

Абу Дужона : «Мен уни оламан, эй Расулуллоҳ», деди.

Пайғамбар алайҳиссалом уни Абу Дужонага бердилар. У эса бошини қизил боғич билан боғлаб, сафлар орасида мағрур юра бошлади. У қўлларида Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қиличларини ушлаб виқор билан одамлар орасида қадам ташлар эди. Пайғамбар алайҳиссалом унга кўзлари тушганда: «Аллоҳ бу вазиятдан бошқа бўлган вазиятларда бу каби юрган одамни яхши кўрмайди», дедилар.

Қарши тарафда мусулмонларнинг рақиби Абу Суфён ибн Ҳарб турар эди. У ҳам қўшинини сафга тизмоқда эди. У қўшиннинг ҳаммасига кўмондон эди. Ўнг томонга Холид ибн Валидни, чап томонга эса Икрима ибн Абу Жаҳлни бош қилди. Пиёдаларга бошлиқ қилиб Сафвон ибн Умайяни тайинлади. Ҳайратланарлиси шундаки, кейинчалик бу 4 киши Исломни қабул қилганлар. У ўз қўшинини сафарбар қилиб, 3 та қисмга бўлди. Сўнг Абу Суфён мусулмонларнинг сафлари орасида низо чиқаришга уринди. У: «Эй одамлар, эй одамлар, бизларни ўз жиянларимиз билан ёлғиз қолдиринг. Биз сизлар билан жанг қилишни истамаймиз», деди. Шу тариқа у мусулмонлар орасига ихтилоф солишни хоҳлади. Ансорлар унга кескин, бироқ муносиб равишда жавоб қайтардилар. Шунда авваллари Авс қабиласининг бошлиғи бўлган ва Исломни ёқтирмай Маккага бориб, мушрикларга қўшилиб олган Абу Омир турди. У ўз қабиласига, авсликларга қарата: «Эй авсликлар, эй авсликлар! Мен, Абу Омирман», деди. У фикрига кулоқ тутиладиган киши эди. Авсликлар: «Аллоҳ сени лаънатласин, кўзимизга кўрсатмасин, эй фосиқ!» дедилар. У: «Мен кетганимдан сўнг қабиламга ёмонлик оралабди», деди ва мушрикларга қўшилиб кетди. Улар мусулмонлар орасига нифоқ солмоқчи бўлдилар,

бирок бунинг уддасидан чиқа олмадилар.

Мушрикларнинг қўшини тайёр, унинг таркибида 3000 жангчи бор. Жангнинг бошланиш вақти яқинлашмоқда. Тез орада уруш бошланади. Ҳар икки тараф ғалаба истагида. Бирок Аллоҳ таоло мўминлар билан бирга эди.

УҲУД ЖАНГИДА РЎЙ БЕРГАН ВОҚЕАЛАР

Икки қўшин яқинлашди. Уҳуд тоғида жангчиларнинг иккита гуруҳи тобора бир-бирига яқин келмоқда эди. Ҳар икки тараф ўз душманини кўриб турибди. 3000 мушрик 700 мўминга қарши. Мўминлар Аллоҳ йўлида, мушриклар эса тоғут – шайтоннинг йўлида курашмоқдалар. Уруш бошланди. Мушриклар сафидан Толҳа ибн Абу Толҳа исмли бир жангчи чиқди. Уни кучли, шижоатли ва ботир жангчи эканини ҳамма биларди. У «Ким чиқади?» дея олишувга мусулмонларни чақира бошлади. Унга қарши курашишга Зубайр ибн Аввом: «Сенга қарши мен чиқаман, эй Аллоҳнинг душмани», деб чиқди ва қизғин яккама-якка олишув бошланди. Зубайр Аллоҳнинг ёрдами билан Толҳани ўлдирди. У рақибини ерга йикитди ва қиличини санчиб қўйди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Аллоҳу акбар!» дедилар. Жангнинг боши шундай бўлди. Мусулмонлар «Аллоҳу акбар!» «Аллоҳу акбар!» деб бакирар эдилар. Пайғамбар: «Дарҳақиқат, ҳар бир Пайғамбарнинг ўз ҳаворийси – ёрдамчиси бўлган. Менинг ҳаворийим эса Зубайр ибн Аввомдир», дедилар. Сўнг мусулмонлар жангга отилдилар. Иккита қўшин бир-бирига киришиб кетди. Бу кунда мўминлар қўшини кофирлар қўшини билан олишмоқда. Жанг давомида кофирларнинг байроғини бир оиладан бўлган олти киши кўтарди. Ҳар сафар байроқдор жанг қилиб ерга йиқилганида байроқни бошқа бир киши қўлига оларди. Униси ҳам йиқилганида яна бир бошқаси. Шу тариқа бир оиладан 6 киши байроқни қўлдан-қўлга олди. Сўнг байроқдорлар сони 10 тага етди. Уларнинг бари Абдуддор қавмидан эдилар. Ҳар сафар кофирларнинг байроғи кўтарилганида мусулмонлар байроқдорни ўлдирар, сўнг байроқни бошқа бир кофир кўтариб олар эди. Мўминлар жуда қаттиқ жанг қилдилар, Аллоҳ йўлида ўз жонларини аямадилар. Бу борада Қуръони

каримда шундай марҳамат қилинади: **«Аллоҳ мўминлардан жонлари ва молларини жаннат эвазига „сотиб олди“ – Аллоҳ йўлида жанг қиладилар. Бас, ўлдирадилар ва ўлдириладилар»** (Тавба, 111).

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қиличларини олган Абу Дужона бошига ўлимга тик боқиб курашаётганини англатувчи қизил боғич боғлаб олиб, шу қадар жасорат билан курашар эдики, ҳатто саҳобалар: «Биз унинг қандай жанг қилганини кўрдик ва ўша куни у ҳақиқатан ҳам Пайғамбарнинг қиличи билан жанг қилишга ҳақли эканини тушундик. У ўнг ва чап томонидаги душманларни кесиб-чошиб, ерга қулатар эди», дедилар. Абу Дужона ўзи ҳақида: «Мен мушрикларнинг хотинларини кўриклаётган бир отликни кўрдим ва у томонга йўл олдим. Олдига етиб бориб, қилични унинг боши узра кўтарганимда, у кичкириб юборди. Унинг эркак эмас, аёл киши эканини билиб қолдим. Бу Ҳинд бинти Утба эди. Шунда мен Расулуллоҳнинг қиличлари ҳурмати қўлимни туширдим», деб сўзлаб берган. Мусулмонларга қарши эркаклар қатори курашганига қарамай у Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қиличларига бўлган ҳурмати туфайли урушда ўша аёлни ўлдирмади.

Зубайр ҳикоя қилади: «Мен Расулуллоҳнинг қариндошлари бўлсам ҳам, улар менга қиличларини бермадилар, балки Абу Дужонага бердилар. Лекин Абу Дужонанинг қандай жанг қилаётганини кўриб, мен унинг бу қиличга лойиқ эканига амин бўлдим».

Мусулмонларнинг бир паҳлавони бўлиб, у шер мисоли курашди. Ҳар сафар мушрикларнинг отлиғини кўрганида ўшани ерга қулатаверди. У билан бўлган ҳар бир тўқнашув душманнинг қони тўкилиши билан тугади. У ким эди? Албатта, у Асадуллоҳ, яъни Аллоҳнинг шери, Расулуллоҳнинг шери, Ҳамза ибн Абдулмутталиб. У Аллоҳ йўлида мардонавор жанг қилди.

Мўминлар ана шундай эдилар. Уларнинг ҳар бири 4 та мушрикка қарши курашганлар. Бироқ улар бунга аҳамият бермаганлар. Чунки уларнинг имонлари кучли, чунки уларнинг қалбларидаги ақидалари мустаҳкам эди. Ўзларига қарши неча киши ва кимлар жанг қилаётганига

эътибор бермаган ҳолда улар Аллоҳ йўлида жанг қилдилар. Жангда мушрикларнинг қони тўкилмоқда. Мўминларнинг имони ортмоқда. Аллоҳу акбар! Уруш қизимоқда. Олишув кучаймоқда.

* * *

Олишув кескин тус олмоқда. Уруш авжига чиқмоқда. Раҳмоннинг бандалари шайтоннинг малайларига қарши курашмоқдалар. Мана, Ҳамза ибн Абдулмутталиб жасорат билан жанг қилмоқда. Унинг ортидан жанг майдонига курашишга эмас, уни ўлдиришга келган бир мушрик изма-из юрибди. Бу Ваҳший ибн Ҳарб эди. Ҳамза ибн Абдулмутталибнинг ўлими эвазига унга озодликни ваъда қилганлар.

Ваҳший ҳикоя қилади: «Мен ўз найзамни тайёрлаб қўйдим». – У ҳабашистонлик бўлгани учун найза отишга уста бўлган. – «Ҳамзани ўлдириш учун кулай фурсатни кутдим. Мен уни жангнинг қизғин кечаётган жойида кўрдим. У паҳлавон туя каби эди. Мушрикларнинг сафини тўзитар, ҳеч ким унга бас келолмаётган эди. Мен имконият туғилгунича гоҳ тош ортига, гоҳ дарахт орқасига яшириниб бордим. Қулай фурсат келганида мен найзамни кўтардим ва отдим. Найза Ҳамза ибн Абдулмутталибнинг қорнидан кириб, орқасидан тешиб чиқди». Бу Аллоҳнинг шери, Пайғамбарининг шери эди. Ваҳший сўзида давом этади: «У мени кўзлаб ўрнидан турди, бироқ кучи етмай ерга жонсиз йиқилди. Унинг ўлганига ишонч ҳосил қилгач, мен найзамни олдим ва жанг майдонидан қочиб кетдим. Чунки мен фақат Ҳамзани ўлдирсам бас эди».

Мусулмонлар орасида Асадуллоҳнинг, Расулуллоҳ шерининг ўлгани ҳақидаги хабар тарқалди. Бироқ шунга ҳам қарамай улар жанг қилишда давом этдилар. Чунки уларнинг жанглари улуғ ва қудратли Аллоҳ учун эди. Мана Абу Бакр, буниси эса Умар, мана бу Али, у ерда Саъд, Толҳа, Зубайр, Мусъаб – уларнинг бари Аллоҳдан ўзга ҳеч кимдан қўрқмаган ҳолда жанг қилмоқдалар.

Мана мушрикларнинг байроғи ерга тушиб кетди. Уни кўтариб олувчи топилмади.

Холид ибн Валид мусулмонлар сафини орқа томондан ёриб ўтишга уринмоқда. Бироқ йўлини тополмаяпти.



Камончилар қўшиннинг орқа томонини жуда яхши ҳимоя қилмоқдалар. Уларни на Холид ва на мушрикларнинг бошқа бир гуруҳи четлаб ўта олди. Ҳеч ким мусулмон қўшинининг орқа томонидан ёриб кира олмади. Камончилар мусулмон қўшинини яхши қўриқладилар.

Мана, мушриклар мол-мулкларини қолдириб, жанг майдонидан қоча бошладилар. Мусулмонлар эса ғаниматларни йиғишга киришдилар. Бу ҳолни, бу манзарани тоғдаги камончилар кўрдилар. Диндош биродарлари ўлжаларни йиға бошлаганларини кўриб, бир-бирларига: «Ўлжа! Ўлжа!» дея бошладилар. Сўнг биргалашиб ўлжа териш учун мусулмонларнинг олдига туша бошладилар. Камончиларнинг бошлиғи Абдуллоҳ ибн Жубайр ортларидан: «Эй Аллоҳнинг бандалари, жойингизда қолингиз! Эй одамлар, жойларингизни тарк этманг! Расулуллоҳнинг сўзларига қулоқ тутинг» деб қичқирди. Бироқ камончилар пастга тушишда давом этдилар. Абдуллоҳ билан бирга эса уларнинг камчилик қисми қолди. Бу ҳақда Қуръони каримда шундай марҳамат қилинади: **«Сизлар Унинг изни билан уларни (кофирларни) тор-мор қила бошлаганингизда, Аллоҳ Ўз ваъдасига содиқ чиқди. Лоқайдлик қилиб, (Пайғамбар) буйруғидан чиқиб, тортиша бошламагунингизча ва ёқтирган нарсангиз (ғалаба)ни сизларга кўрсатгунга қадар (ютуқ сизлар томонда бўлди)»** (Оли Имрон, 152).

Буни Холид ибн Валид сезиб қолди. У мусулмонларнинг орқа томони ҳимоясиз қолганини билиб қолди. Шунда тоғни айланиб ўтиб, Абдуллоҳ ибн Жубайр ва унинг ёнидаги оз сонли гуруҳдан бошқа ҳеч ким бўлмаган мусулмонларнинг орқа тарафидан кириб келди. Холид келиб, у ердаги барча мўминларни ўлдирди. Кошки улар жойларини ташлаб, тоғдан тушмаганларида эди. Бу борада Қуръони каримда шундай марҳамат қилинади: **«Ораларингизда дунёни ёқтирадиганлар ҳам, охиратни ёқтирадиганлар ҳам бор эди. Сўнгра сизларни синовдан ўтказиш учун (ғалабангизни мағлубият сари) буриб юборди ва гуноҳларингиздан ўтди. Аллоҳ мўминларга нисбатан фазл соҳибидир»** (Оли Имрон, 152).

Холид ибн Валид бу имкониятдан фойдаланди ва охиروқибат мусулмонларнинг орқа томонидан бостириб кирди.

Мусулмонлар эса қурулларини қўйиб қўйган эдилар, чунки мушриклар жанг майдонини қолдириб қочиб кетгандилар. Ҳаммалари ғалабаларига ишонган ҳолда ўлжа йиғмоқдалар. Бироқ қутилмаганда орқа томондан Холид ибн Валид кириб келмоқда. Мусулмонларнинг орқа томонлари ҳимоясиз қолди. Холид ибн Валиднинг отлиқ аскарлари жанг майдонига Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни қидирган ҳолда кириб келди.

* * *

Холид гуруҳидан бўлган мушрик отлиқлар жанг майдонига ёпирилиб кирдилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ёнларида бир неча саҳобаларгина бор эдилар. Аксарият саҳобалар банд бўлиб, Пайғамбаримиздан узоқда эдилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам мушрикларнинг орқа томонни ёриб кирганларини сезиб қолдилар. Мусулмонлар эса буни кўрмадилар. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом узоқдан саҳобаларига нидо қила бошладилар: «Эй Аллоҳнинг бандалари! Эй Аллоҳнинг бандалари! Мен томон келинглар». У зотнинг чақириқларини Холид эшитди. Мушриклар ҳам Расулуллоҳнинг овозларини эшитдилар. Шу тариқа улар Пайғамбарнинг қайси томонда эканларини билиб олдилар ва у зотни ўлдириш учун ўша томонга шошдилар. Пайғамбарнинг ёнларида ансорлардан атиги 7 киши ва муҳожирлардан 2 киши бўлган. Кўп сонли мушрик отлиқлар қўлларида қурул билан уларга яқинлашганларида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам саҳобаларига: «Ким уларни биздан чекинтирса, бунинг учун унга жаннат бўлади. Ким уларни биздан қайтара олса, ўша киши жаннатда мен билан бирга бўлади», дедилар. Шунда маккийларга қарши ансорлардан бири жангга киришди ва ўлим топғунича курашди. Сўнг ҳимоя учун иккинчи ансор чиқди ва ҳалок бўлди. Ортидан учинчиси, тўртинчиси... Шундай қилиб барча 7 ансор ҳалок бўлдилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ўнг томонларларида Саъд ибн Абу Ваққос, чап томонларида эса Толҳа ибн Убайдуллоҳ қолган эди. Ўша кунни ҳеч ким Толҳачалик бўла олмади. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам ўқларни Саъд ибн Абу Ваққосга узатиб



турибдилар ва: «От! Ота-онам сенга фидо бўлсинлар! От! Ота-онам сенга фидо бўлсинлар!» демоқдалар. Пайғамбар алайҳиссалом оналари ва оталарини фақатгина Саъд ибн Абу Вакқосга мурожаат қилаётганларида тилга олганлар.

Бироқ мушриклар Расулуллоҳнинг олдиларига етиб келдилар. У зотга тош ва ўқлар отдилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг юзлари жароҳатланди ва қон оқа бошлади. Олди тишлари синди. Мушриклардан Ибн Қамиа исмли киши отида Пайғамбар алайҳиссаломнинг олдиларига етиб келди. У Пайғамбарнинг совутларига шундай зарб беришга эришдики, унинг икки ҳалқаси ёноқларига кириб кетди. Пайғамбар алайҳиссалом Ибн Қамиага қарадилар ва: «Аллоҳ сени хор қилсин! Аллоҳ сени хор қилсин!» дедилар. Сўнг қонни юзларидан артдилар ва қавмларига қараб: «Ўз Пайғамбарини жароҳатлаган қавм қандай қилиб муваффақият қозониши мумкин? Ўз Пайғамбарини жароҳатлаган одамлар қандай қилиб нажот топишлари мумкин?» дедилар. Шундан кейин Аллоҳ куйидаги оятни нозил қилган: **«Сиз учун (эй Муҳаммад!) бу ишда бирор ихтиёр йўқдир. Аллоҳнинг Ўзи уларнинг тавбаларини (балким) қабул қилар ёхуд жазолар. Зеро, улар золимлардир»** (Оли Имрон, 128).

Пайғамбар алайҳиссалом Аллоҳга дуо қилдилар: «Аллоҳим, қавмимни кечир. Дарҳақиқат, улар тушунмаяптилар. Аллоҳим, халқимни афв эт. Дарҳақиқат, улар билмаяптилар». Мушриклар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга етиб қолай деганларида, атрофларига ансорларнинг бошқа бир гуруҳи йиғилди. Шунда Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Ким уларга қарши чиқади?» дедилар. Толҳа: «Мен», деди. Бироқ Пайғамбар алайҳиссалом унга: «Йўқ, ўтир эй Толҳа», дедилар. Шунда ансорлардан бири бошқа саҳобалар Пайғамбар алайҳиссаломнинг олдиларига етиб келгунларича мушрикларни чекинтиришга шошилди. У ўлдирилди. Сўнг иккинчиси ҳам ўлдирилди. Токи ансорлардан 10 киши ўлдирилгунича шундай давом этди. Шунда Толҳа яна бир марта ўзини таклиф қилди. Чунки ундан бошқа ҳеч ким қолмаган эди. «Мен уларга қарши чиқай, эй Расулуллоҳ», деди. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом унга: «Ҳа, ҳозир сенинг фурсатинг, эй Толҳа. Мана энди, эй Толҳа»

дедилар. Толҳа Расулуллоҳни мушриклардан ҳимоя қила бошлади. Бирини зарб бериб, бошқасини ортга қайтариб, мардларча кураша бошлади. Бироқ у ҳам оғир жароҳатлар олди. Урушаётганида Толҳанинг бармоқлари узилиб кетди ва «хасс» деб юборди. Бу сўзни араблар кучли оғрик ҳис қилганларида айтар эдилар. Пайғамбар алайҳиссалом унга: «Агар сен Бисмиллаҳ (Аллоҳнинг номи билан) деганингда эди, фаришталар сени одамларнинг кўз ўнгида юқорига кўтарган бўлар эдилар», дедилар. Бу ҳақда Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«Мўминлар орасида Аллоҳга берган аҳдига содиқ кишилар бордир. Бас, улардан ўз назрига вафо қилгани (шаҳид бўлгани) ва улардан (шаҳид бўлишни) кутаётгани бордир. Улар (аҳду паймонларини) ўзгартирганлари йўқ. (Аҳзоб, 23).**

Ўша куни саҳобалар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни ҳимоя қилдилар. Аммо ўша куни Толҳанинг қўли шол бўлиб қолди. У 30 дан ортиқ жароҳатлар олди. Бироқ оғриққа чидаб, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни ҳимоя қилган ҳолда жанг қилишда давом этди. Бирин-кетин ўлдириляётган, Расулуллоҳни ҳимоя қилаётган бу гуруҳни узокдан кўрган саҳобалар Холиднинг қандай қилиб бостириб кирганидан ҳайратландилар. Мушриклар Расулуллоҳни нишонга олган ҳолда югурмокда эдилар. Ота-оналаримиз сизга фидо бўлсин, эй Расулуллоҳ!

Сафлар қоришиб кетди. Ҳеч ким дўст қаерда, душман қаерда, ажрата олмай қолди. Сафлар аралашиб кетди. Мушриклар мусулмонларни кириб ташламокдалар. Пайғамбарга етай деб қолдилар. Бироқ мўминлар гуруҳи ҳамон Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни ҳимоя қилмокда.

* * *

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам атрофларидаги олишув тобора кучаймокда эди. Барча мушриклар у зотга етишишга ва ўлдиришга уринар эдилар. Чунки улар Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламни ўлдиришнинг аҳамиятини билар эдилар. Пайғамбарнинг атрофларида мўминларнинг у зотни ҳимоя қилувчи кичик бир гуруҳи бор эди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳаракатланиш вақтида чуқурларнинг бирига тушиб қолдилар. У ердан





у зотни Али ибн Абу Толиб тортиб олдилар. Толха эса уни ушлашиб турди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг қонлари тинмай оқмоқда эди. Бундай вазиятда у зотни Абу Убайда ибн Жарроҳ кўриб қолди. Ёноқларига кириб қолган икки ҳалқа ҳалигача олиб ташланмаган эди. Шунда Абу Убайда бу ҳалқаларни ўз тишлари билан чиқара бошлади ва натижада бир неча тишларидан маҳрум бўлди. Бу йўқотишдан у умрининг охиригача фахрланиб юрди. Расулуллоҳнинг жароҳатларидан қон ҳамон оқмоқда, саҳобалар эса атрофларида йиғилмоқда эдилар. Абу Толха ҳам Расулуллоҳнинг ҳимояларига қўшилишга муваффақ бўлди. У моҳир мерган эди. Пайғамбар алайҳиссалом унга ўқларни узатиб турдилар. Абу Толха ўқ отар, Пайғамбар алайҳиссалом эса Абу Толҳанинг ўқи қаерга бориб текканини кўриш учун бошларини кўтарар эдилар. Абу Толха: «Эй Расулуллоҳ, ўрнингизга ўзим бўйнимни тутиб берганим маъкул. Эй Расулуллоҳ, у ерга қараманг, бошингизни кўтарманг, токи сизга бу одамларнинг найзаси шикаст етказмасин. Яхшиси, мен ўрнингизга бу ишни қиламан», дея Расулуллоҳни ҳимоя қилиш учун ўз кўкси ва бўйнини тутиб берар эди.

Абу Дужона ўқлар Расулуллоҳ томон қандай учаётганини узокдан кўриб қолди. У отга минди ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам томон шошилди. Абу Дужона Пайғамбарни ўз танаси билан тўсди. Ўқлар улар томон ёғилмоқда. Улар Абу Дужонанинг орқасига санчилар, бироқ у жойидан ҳеч ҳам жилмас эди. Буларнинг барини улар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга бўлган улкан муҳаббатлари туфайли ва у зотларни ҳимоя қилиш мақсадида қилмоқда эдилар.

Умму Имора Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва салламга мушриклар етишишга уринаётганларини, мусулмонларнинг сафлари бузилганини ҳамда уларнинг бошига тушган мусибатни кўрганида у ҳам аёл боши билан бу жангда иштирок этди.

Бу жангда, шунингдек, Мусъаб ибн Умайр ҳам иштирок этмоқда эди. У мусулмонларнинг байроқдори эди. Мушриклар ўқ ва найзалар отиб унга хужум қила бошладилар. Унга 80 дан ортиқ зарбалар бердилар. Мусъаб ибн Умайрнинг

ўнг қўлини кесиб ташладилар. Шунда у байроқни чап қўлига олди. Чап қўлини кесиб ташлаганларида у тиззалаб ўтириб, байроқни кўкси билан ушлаб турди. У томон ҳамон найзалар учмоқда эди. Мусъаб ибн Умайр ана шундай эди. Бу ўша маккалик машҳур ва неъматларга қўмилган эркатой йигит эди. Ҳозир эса у ўзини Расулуллоҳ ва ушбу дин учун қурбон қилмоқда. Мушриклар эса унинг жисмини тилка-пора қилмоқда эдилар. Бу ҳақда Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«(Лекин) Аллоҳ йўлида уларга етган нарсалар сабабли сустлик, заифлик қилмаганлар, (ёвга) таслим ҳам бўлмаганлар. Аллоҳ (эса) сабрлиларни севар»** (Оли Имрон, 146).

Уларнинг бари жанг қила туриб ҳалок бўлишини ва ўлимдан қочиб қутула олмаслигини билар эдилар. Мусулмонлар Расулуллоҳнинг атрофларида йиғилмоқдалар. Сафлар аралашиб кетган. Мусулмон ва мушрик кимлигини ҳеч ким фарқламас эди. Хузайфа ибн Ямон узоқдан мусулмонлар ҳужумига учраган отасини кўриб қолди. Шунда у: «Ахир бу менинг отам-ку! У менинг отам-ку!» деб бақирди. Бироқ у уларни тўхтата олмади. Мусулмонлар эса уни мушриклардан деб ўйладилар ва ўлдириб қўйдилар. Шунда Хузайфа: «Аллоҳ сизларни кечирсин! У менинг отам эди», деди. Бошқа мусулмонлар ҳам худди шу каби ўз биродарларининг қўлидан ўлим топдилар. Чунки қўшинлар бир-бирига аралашиб кетган ва чалкашлик бошланган эди. Ҳеч ким қаерга боришни ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам қаерда эканларини билмас эди. Мусулмонларнинг кичикгуруҳи Пайғамбарни тўсар ва химоялар, аммо қолганлар нималар бўлаётганини англамаётган эдилар. Шу пайтда иблис: «Муҳаммад ўлдирилди. Муҳаммад ўлдирилди», дея қичқириб қолди. Ибн Камиа Мусъабни ўлдирганида уни Расулуллоҳ деб ўйлади ва: «Мен Муҳаммадни ўлдирдим. Мен Муҳаммадни ўлдирдим», деб бақирди. Бунини баъзи мусулмонлар эшитдилар. Улар йўқотишни эшитиб ларзага келдилар. Ғалабага бўлган ишончлари сустлашди, куч-қувватлари заифлашди. Расулуллоҳ вафот этдилар. Баъзилар жанг майдонининг ўзидаёқ ўтириб олиб, йиғлай бошлади. Бошқалар эса севимли Пайғамбарларини йўқотганлари

учун уруш жойини тарк этдилар. Анас ибн Надр баъзи мусулмонларнинг жанг майдонини тарк эта бошлаганларини кўриб улардан: «Нима қияпсизлар?» деб сўради.

Улар унга: «Расулуллоҳ ўлдилар», деб жавоб бердилар.

Шунда у: «Расулуллоҳ ўлган бўлсалар, жонингизни сақлаб нима қиласизлар? Расулуллоҳнинг вафотларидан сўнг нима учун яшайсизлар?» деди. Сўнг қиличини олиб мушриклар томон йўл олди. Йўлида у Саъд ибн Муозни кўриб қолди ва ундан: «Эй Саъд, таслим бўлишингга сени нима мажбур қилди?» деб сўради. У «Расулуллоҳ вафот этдилар, эй Анас. Расулуллоҳ ўлдилар», деб жавоб берди. «Расулуллоҳ ўлган бўлсалар, яшаб нима қиламиз, эй Саъд? Мен жаннатнинг муаттар ҳидини соғиндим. Мен Уҳуд томондан унинг ифорини туймоқдаман», деди. Сўнг қиличини кўтариб, мушрикларга яқинлашди. Унга кетма-кет зарба бердилар, жароҳатладилар. У эса то ерга жонсиз йиқилгунича юриб борди. «Оҳ, жаннат ва унга яқинлашиш нақадар гўзал! У гўзал ва ундаги ичимликлар салқин». У Пайғамбарга берган ваъдасига мувофиқ охирги нафасигача ўлимга тик бокди. Ансорлардан бири жони узилишидан олдин атрофидаги саҳобаларга: «Агар Расулуллоҳ вафот этган бўлсалар, демак, улар ўз рисолатларини охирига етказибдилар. Туринглар, у зот нима учун жонларини фидо қилган бўлсалар, ўша нарса учун жонингизни беринглар! Туринглар, у зот ўлган нарса учун сизлар ҳам ўлинглар», дея мурожаат қилди. Бу борада Қуръони каримда шундай марҳамат қилинади: **«Аллоҳ йўлида жанг қиладилар. Бас, ўлдирадилар ва ўлдириладилар» (Тавба, 111).**

Убай ибн Халаф исмли мушриклардан бири Муҳаммад ўлмаганини билиб қолди. Шунда у қидира бошлади ва Расулуллоҳни ҳимоя қилаётган гуруҳга етди. Улардан: «Муҳаммад қани?» деб сўради – «Агар у нажот топса ва тирик қолса, мен нажот топмайман. Агар у қутулиб қолса, мен тинчимайман», деди. Саҳобалар Расулуллоҳга: «Унга қарши чиқайликми?» деб сўраганларида, «Йўк», деган жавобни олдилар. Сўнг Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам жароҳатланган ҳолларида қўлларига найзани олдилар. Убай яқинлашганида Пайғамбар алайҳиссалом унга найзани

отдилар. У унинг бўйнига тегди. Убай мушрикларнинг олдига қайтди ва: «Муҳаммад мени ўлдирди. Муҳаммад мени ўлдирди», деб бақира бошлади. Сўнг бир неча соат ўтиб ўлди.

Сафлар тикланди. Ҳар бир жангчи ўзиникилар томонга қўшилди. Баъзи мусулмонлар чалкашлик пайтида тоғларга қочиб кетдилар, баъзилари эса Расулуллоҳнинг гуруҳларига бориб қўшилдилар. Жангдан ўзини четга олиб, майдонни тарк этганлар ҳам бўлди. Вафот топганлар ҳам бўлди.

Бу пайтда мушриклар ўлганларнинг таналарини қиймалай бошлашди. Ҳинд бинти Утба Ҳамза ибн Абдулмутталибнинг жасади олдига келиб, унинг жигарини суғуриб олди ва чайнай бошлади. Кулоқ ва бурунини кесиб ташлади ва баданини қиймалаб ташлади. У бу ишни Расулуллоҳга, Исломга ва мусулмонларга бўлган нафрати туфайли қилди.

* * *

Мусулмонлар Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ёнларига йиғилдилар. Улар Пайғамбаримизни мушриклардан ҳимоя қилмоқдалар. Мушриклар ўзларини ғолиб, Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламни ўлдирдик деб ҳисоблаётган эдилар. Пайғамбар алайҳиссалом эса ўз саҳобалари орасидалар, ёнларида эса Али, Расулуллоҳга сув қуйиб турибди, Фотима эса юзларидаги қонни ювмоқда. Фотима қон тўхтамаётганини, тинмай оқаётганини сезиб қолди. Шунда у бўйрадан бир парча олди, уни ёқди ва кулини ярага қўйди. Қон тўхтади. Яқинлари ва саҳобалари Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва салламга шундай ғамхўрлик қилганлар.

Мушрикларнинг қўшинидан Абу Суфённинг овози эшитилди. У ишонч ҳосил қилиш мақсадида: «Муҳаммад сизнинг орангиздами?» деб сўради.

Унга ҳеч бир мусулмон жавоб бермади.

Сўнг у: «Абу Қуҳофа, яъни Бакр орангизда борми?» деб сўради.

Бу саволига ҳам ҳеч бир мусулмон жавоб бермади.

Сўнг: «Орангизда Умар борми?» деб сўради.

Шунда ҳам мусулмонлар жимликни сақлаб турдилар. Бироқ кейинроқ Умар ўрнидан турди ва мушрикларнинг бошлиғи Абу Суфёнга: «Ҳали сенга қайғу олиб келадиган нарсанинг йўқ бўлишига Аллоҳ имкон бермади, эй Абу

Суфён. Сенга ёмонлик келтирадиган нарсани Аллоҳ боқий қолдирди», деб жавоб берди.

Бу гапга жавобан Абу Суфён мағрур ҳолда: «Хубал олий бўлди!» деб эътироз билдирди. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом саҳобаларига: «Унга жавоб қайтармайсизларми?» дедилар.

«Нима дейлик, эй Расулуллоҳ», деб сўрадилар.

«Унга Аллоҳ олийроқ ва улуғроқ денглар», дедилар.

Саҳобалар ҳам: «Аллоҳ олийроқ ва улуғворроқ», дедилар.

Сўнг Абу Суфён: «Бизда Уззо бор. Сизда эса йўқ», деди.

Пайғамбар алайҳиссалом мусулмонларга Абу Суфёнга жавоб қайтаришни буюрдилар.

Улар яна: «Нима дейлик, эй Расулуллоҳ?» деб сўрадилар.

Бунга Пайғамбар алайҳиссалом: «Аллоҳ бизнинг мавломиз. Сизнинг эса мавлоингиз йўқ. Агар сизларда Уззо бор бўлса, бизда оламларнинг Раббиси бор», деб жавоб бердилар.

Сўнг Абу Суфён: «Бу кун Бадрдаги кун учун жавобдир», деди.

222 Бу гапига Умар: «Бу бир хил нарса эмас. Бизнинг ўлганларимиз жаннатда, сизларники эса дўзахда. Мусулмонлар ва мушриклар тенг эмаслар», деб жавоб қилди.

Шундан сўнг Абу Суфён Умарнинг чиқишини сўради. Пайғамбар алайҳиссалом Умар ибн Хаттобга чиқишни амр қилдилар.

Умар Абу Суфённинг олдига: «Нима хоҳлайсан?» деб чиққанида, у: «Аллоҳ ҳаққи ёлвориб сўрайман, эй Умар, Мухаммад тирикми, орангиздами?» деб сўради.

«Ҳа ва у сени ҳозир эшитиб турибди», деб жавоб қилди Умар.

Унинг гапини эшитиб Абу Суфён: «Мен сенга Ибн Қамиадан ҳам кўпроқ ишонаман», деди. Ибн Қамия бу «Пайғамбарни ўлдирдим», деган мушрик эди.

Сўнг Абу Суфён: «Биз сизлар билан кейинги йил Бадрда учрашамиз», деб қичқирди.

Пайғамбар алайҳиссалом саҳобалардан бирига: «Ҳа, келишдик», деб жавоб қайтаришни буюрдилар.

Уҳуддаги жанг тугамади. Чунки ҳеч бир тарафнинг ғалабаси аниқ эмасди. Шунинг учун ҳам улар кейинги йил учрашишга келишиб олдилар. Тарафларнинг ҳар қайсиси

ўз қароргоҳига қайтганида Пайғамбар алайҳиссалом ўз саҳобаларини жанг майдонига, ўлган мусулмонларни топиш учун юбордилар. Ўша куни мусулмонлардан 70 киши ўлдирилган ва шаҳид кетган эди. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам саҳобаларини Саъд ибн Робийъни қидириб топишга юбордилар. Уларга: «Саъд ибн Робийъни қидиринглар ва унга мендан салом айтинглар. Расулуллоҳ ўзингни қандай ҳис қилаётганингни сўраяптилар!» деб айтишни тайинладилар. Уни ўлганларнинг ичидан қидира бошладилар. Саъдни ўлими олдидан, охири нафасида топдилар ва унга: «Эй Саъд, Расулуллоҳ сенинг аҳволингни, қандайлигингни сўраяптилар», дедилар. У: «Расулуллоҳга саломимни етказинглар ва у зотга жаннатнинг ҳидини ҳис қилаётганимни, жаннатнинг ҳидини сезаётганимни етказинглар», деди. Сўнг: «Ансор қабиладошларимга шуни етказингки, агар улар тирик бўла туриб, Расулуллоҳдан ажралиб қолсалар, ҳеч қачон яхшилик топмасликларини етказинглар. Расулуллоҳдан ажралсангиз, орангизда яхшилик қолмайди», дея у вафот этди. Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **«Мўминлар орасида Аллоҳга берган аҳдига содиқ кишилар бордир. Бас, улардан ўз назрига вафо қилгани (шаҳид бўлгани) ва улардан (шаҳид бўлишни) кутаётгани бордир. Улар (аҳду паймонларини) ўзгартирганлари йўқ»** (Аҳзоб, 23).

Шунингдек, саҳобалар Усайрим исмли кишини ҳам ҳаётининг охири дақиқаларида топдилар, охири нафасларини олмоқда эди. Бу узоқ вақт Ислом динини қабул қилишга чақирилган, бироқ бош тортган кишилардан эди. Ундан: «Ўз қабиладошларинг учун жанг қилишга келдингми ёки Исломни қабул қилишни хоҳладингми?» деб сўрадилар. Бунга у: «Аллоҳга қасамки, мен Исломни қабул қилишни хоҳладим. Аллоҳга ва унинг Расулига имон келтирдим», деб жавоб берди. Бу сўзларидан кейин у вафот этди. Пайғамбар алайҳиссалом у ҳақида: «Гарчи бир бора намоз ўқимаган бўлса ҳам, у жаннатдадир», дедилар.

Ўлдирилганлар ичида Мухайрийқ исмли бир яҳудийни ҳам топдилар. Уруш бошланганида у ўз қабиласига: «Сизлар Муҳаммадга ёрдам беришингиз шарт эканини биласизлар. Унга ёрдам беришингиз керак», деб ўз қуролини олган. Бироқ унинг қабиласи: «Эй Мухайрийқ, ахир бугун шанба



бўлса», дея унга эътироз билдирди. «Сиз учун ҳеч қандай шанба йўк», жавоб берди у. Агар ҳалок бўлсам, мол-мулкимни Муҳаммадга беринглар, деб васият қилди. Бу яҳудий мусулмонлар билан бир қаторда жанг қилди. Унинг ўлганини кўриб Пайғамбар: «Мухайрийк, яҳудийларнинг энг яхшисидир», деб айтдилар.

Ўлдирилган мусулмонларни кўрдилар. Ҳамзани кўрганларида кўзлари ёшланди. Унинг танаси тилка-пора қилинган, қулоқ ва бурунлари кесилган, қорни ёриб ташланган ва ички аъзолари чиқариб ташланган эди. Уни кўриб Расулуллоҳ йиғлаб юбордилар ва: «Менга ҳеч қачон бугунги мусибатчалик мусибат етказмаганлар. Ҳеч қачон бу мусибатдек мусибатга учрамасам керак. Аллоҳга қасамки, мен уларнинг 30 тасига нисбатан худди шу ишни қиламан», дедилар. Бу гапларига Аллоҳ қуйидаги оятни нозил қилди: «(Эй имон келтирганлар!) **Агар интиқом олмоқчи бўлсангиз, у ҳолда фақат сизларга етказилган зиён баробарида интиқом олингиз! Агар (интиқом олмай) сабр қилсангиз, албатта, бу сабр қилувчи кишилар учун яхшироқдир»** (Наҳл, 126).

Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Мен сабр қиламан», дедилар ва бу ишни улуғ ва қудратли Аллоҳнинг ҳукмига қолдирдилар. Пайғамбаримизнинг аммалари София акалари Ҳамзани қидириб келганларида Пайғамбар алайҳиссалом у кишининг ўғиллари Зубайр ибн Аввомга: «Онангга Ҳамзани кўришига йўл қўйма», дедилар. У онасига: «Онажон, бундай қилманг, унга қараманг», деди. Ахир уни расво ҳолга келтирган эдилар. У: «Мен сабр қиламан», деди. У қиймалаб ташланган жасадни кўришга кучи етди. У сабр қилди ва Аллоҳнинг мукофотидан умид қилди. Мусулмонлар ҳаттоки дафн қилаётганларида ўликларни ўраш учун кафан топа олмадилар. Мусъаб ибн Умайрни кафанлашга бирон мато топа олмадилар. Бошини ёпсалар, оёғи очилиб қолар, оёқларини ёпсалар, боши очилиб қолар эди. Бу ўша – Маккада дабдабали ҳаёт кечирган Мусъаб эди. Ўша соатларда Аллоҳ қуйидаги оятни нозил қилди: «**Аллоҳ йўлида ўлдирилганларни асло ўликлар деб ҳисобламанг! Аслида (улар) тирикдир – Парвардигорлари ҳузурида (жаннат неъматларидан) ризкланиб турурлар»** (Оли Имрон, 169).

Саҳобалар ғамга ботдилар, аммо Пайғамбар алайҳиссалом уларни «Қиёмат куни тирилтирилишларини ва ўзлари улар учун гувоҳлик беришларини билдирдилар. Ҳисоб куни уларнинг жароҳатларидан қон оқади, қоннинг ранги ўша-ўша бўлса-да, бироқ унинг ҳиди мушк каби бўлади. Дарҳақиқат, ҳозир улар тириклар ва жаннатнинг меваларию анҳорлари орасидалар». Бу гаплардан кейин саҳобалар тинчландилар. Бир қабрга 2-3 кишидан қўйилдилар. Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва саллам Қуръонни ёдлаганлик миқдорига қараб аввал ёки кейин дафн қилдирдилар. Улар учун намоз ўқидилар ва улар билан хайрлашдилар. Бу қандай ҳам оғриқли мусибат эди. Бироқ улуғ ва қудратли Аллоҳ уларнинг даражалари кўтарилишини ва уларнинг орасида бўлишини ирода қилди.

УҲУД ЖАНГИ ОҚИБАТЛАРИ. БИҲР МАЪУНАДАГИ ҲОДИСА. БАНУ НАЗИР ҚАБИЛАСИНИ КЎЧИРИБ ЮБОРИШ

Мусулмонлар олган жароҳатлари туфайли заифлашиб Уҳуддан қайтдилар. Тирик қолганларнинг ораларида жангда жароҳат олганлар бор эди. Улар чуқур қайғудалар. Ўша кечани мусулмонлар қандай ўтказдилар экан? Пайғамбар алайҳиссалом уйларига кирганларида қизлари Фотимага қиличларини бера туриб: «Қизгинам, ундаги қонни ювиб ташла. Аллоҳ ҳаққи, бугун у менга содиқ хизмат қилди», дедилар.

Пайғамбарнинг энг яхши саҳобалари ҳалок бўлдилар. Қанчадан-қанча мўминларнинг уйларида жароҳатланганлар, вафот этганлар — шаҳидлар бор эди. Мушриклар ҳужум қилиб қоладилар, деган хавфда ўша тунни мусулмонлар кучайтирилган ҳимоя остида ўтказдилар. Чунки улар хавфдан холи эмасдилар. Уларнинг қандай тонг оттирганлари ёлғиз Аллоҳгагина маълум. Мотам, маҳзунлик, алам, яраланганлар, ўлдирилганлар, заифҳоллар.

Эртаси куни Пайғамбар алайҳиссалом тонгда саҳобаларига олган жароҳатлари ва оғриқларига қарамай мушрикларга қарши яна бир бор уруш қилиш кераклигини амр этдилар.

Уларга ҳарбий юришга чиқишни буюрдилар: «Бу жангга мен билан Уҳуд жангида иштирок этганларгина борсин», дедилар. Ҳузурларига ҳатто мунофиқларнинг бошлиғи Абдуллоҳ ибн Убай келди. Бироқ Пайғамбар алайҳиссалом унинг бирга чиқиш таклифини рад этдилар.

Ҳа, мана шу ҳақиқий жасурлик, ҳақиқий мардликдир. Уҳудда бўлган нарсалар ўтиб кетди. Бироқ биз ўз жароҳатларимизни унутамиз ва қайтадан янги урушга борамиз. Иккинчи кун тонгида Пайғамбар алайҳиссалом ярадор жангчилар қўшини билан бирга Ҳамроул Асад деган жой томон юрдилар. Улар шу ерда мушрикларни кутишга қарор қилдилар. Агар улар қайтгудек бўлсалар, мусулмонларни бақувват, урушга тайёр ҳолда топишлари керак эди.

Макка томон кетаётган мушриклар ҳам тўхтагандилар. Баъзилари Мадинага қайтишни хоҳлар, бироқ иккиланар эдилар. Пайғамбарнинг олдиларига Исломни яқиндагина қабул қилган бир киши – Маъбад Ҳузой келди. У Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан бўлган ҳодисани эшитиб хафа бўлди. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом унга мушрикларнинг олдида боришни ва уларни энди бўладиган жангга мағлуб бўлишларига ишонтиришни буюрдилар. Маъбад Ҳузой мушрикларнинг қароргоҳига етганида, уларнинг ичида ортга қайтиб, мусулмонларни ўлдиришни истовчилар ҳам, мусулмонлардан қўрқувчилар ҳам борлигини билди. Сўнг у уларни: «Дарҳақиқат, Муҳаммад ва асҳоблари сизларга қарши қўшин тўпладилар. Улар сизлар билан қайтадан урушмоқчилар. Бу сафар улар билан бирга кеча урушга чикмаганлар ҳам чиқадилар», деган сўзлар билан умидсизлантирди. Шунда мушрикларнинг қалбларига қўрқув кирди. Абу Суфён Мадинага кетаётган карвонга кўзи тушиб қолди ва мўминларни қўрқитиб қўйишни хоҳлаб, карвондаги бир кишига: «Муҳаммад ва унинг асҳобига бориб айт. Биз уларнинг барчаларини таг-томирлари билан йўқ қилиб ташлаш учун одам тўплаб қўйдик», деб тайинлади. Ҳалиги киши Ҳамроул Асадга, Расулulloҳ ва асҳобларининг ёнига келди ва: «Мушриклар сизларнинг барчангизни таг-томирингиз билан йўқ қилиб ташлаш учун тўпландилар. Уларга ёрдам келди, шунинг учун ҳам кучлари кўп», деди. Саҳобалар нима қилдилар? Улар оғир ярадор эдилар, бу ерга чиққунларича курашишга ҳам кучлари йўқ эди. Лекин

уларнинг имонлари ғолиб келди, акидалари мустаҳкамланди. Аллоҳ таоло бу ҳақда шундай марҳамат қилади: **«Уларга одамлар: „Сизларга қарши (ҳужум учун) одамлар (Макка мушриклари лашкар) тўпладилар. Улардан қўрқингиз!“ деганларида, (бу гап) уларнинг имонларини янада зиёда қилди ва айтдиларки: „Бизга Аллоҳнинг ўзи кифоя. У вакилликка ўта лойиқдир!“»** (Оли Имрон, 173).

Пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобалари жароҳатланганликларига қарамай мушрикларни кутиб бир неча кунни ўтказдилар. Бироқ ҳеч нарса рўй бермади. Ҳеч бир мушрик келишга ва Расулуллоҳ ҳамда саҳобаларига қарши чиқишга ботина олмади. Аллоҳ таоло қуйидаги оятни нозил қилган: **«Улар (Бадрдан жангсиз) Аллоҳнинг неъматини ва фазлини бирор ёмонликка учрамай қайтдилар»** (Оли Имрон, 174).

Уларга ёмонлик етмади ва улар Аллоҳнинг розилиги томон юрдилар. Бу юриш Ҳамроул Асад деб номланди. Унда Расулуллоҳ ўз саҳобалари билан бирга мушриклар устидан маънавий ғалаба қозондилар.

* * *

Уҳуд жангидан сўнг саҳобалар қалбида кучли оғриқ бор эди. Ҳар бирининг оиласида ё жароҳатланган, ёки шахид кетган кишилар топиларди. Уларнинг дилларида аламлари ортди. Шунда Аллоҳ таоло томонидан тинчлантирувчи оят нозил қилинди: **«Агар (урушдан) азоб чекаётган бўлсангиз, улар ҳам худди сизлардек азоб чекмоқдалар»** (Нисо, 104).

Ҳолатлар бир хил. Сизлар руҳан қийналсангиз, улар ҳам озорланадилар: **«Сизлар Аллоҳдан улар умид қилмаган нарсани умид қиласиз»** (Нисо, 104).

Сизлар кенглиги осмонлару ерчалик бўлган жаннатга етишишдан умид қиласиз, улар-чи? Улар нимани истайдилар?

Орамизда Расулуллоҳ бўла туриб, қандай қилиб биз билан бу иш содир бўлди? Ахир биз одамларнинг энг яхшиси бўлсак ва бу Аллоҳнинг дини бўлса. Қандай қилиб биз билан бу нарса рўй берди? Саҳобалар бир-бирларига гўёки шундай саволларни берар эдилар. Бу ҳақда Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«Сизларга (Уҳуд жангида) бир мусибат етган бўлса – сизлар (уларга Бадр жангида) унинг икки баробарига тенг мусибат етказгансиз. „Бу (мусибат) қайқдан келди?“ дейсизми?!»** (Оли Имрон, 165). Яъни Бадр

жангида сизлар ғалаба қозондингиз, бироқ Уҳудда шундай воқеа содир бўлдики, у аввалдан тақдир қилиб қўйилган эди. Аллоҳ таоло Ўз пайғамбарига шундай дейди: «„У – ўзингиздан“, деб айтинг! Албатта, Аллоҳ ҳар нарсага қодирдир» (Оли Имрон, 165).

Тоғда қолганларнинг барчаси ўлдирилдилар. Мана шу жазоланишнинг сабабидир. Бу маъсият сабабли ҳамма, ҳаттоки Расулуллоҳ ҳам жазо олдилар. Уларга етган нарса Пайғамбаримизга ҳам етди. Эй Аллоҳ, итоат қилмаганлари туфайли мусулмонларнинг жароҳатланишига сабабчи бўлганларнинг ҳоли қандай кечаркин? Аллоҳ таоло куйидагича жавоб берди: **«Сўнгра сизларни синовдан ўтказиш учун (ғалабангизни мағлубият сари) буриб юборди ва гуноҳларингиздан ўтди. Аллоҳ мўминларга нисбатан фазл соҳибидир»** (Оли Имрон, 152).

Аллоҳу акбар! Кечиримли, карами кенг ва меҳрибон Аллоҳнинг афви дарҳол юборилди.

Сўнг Аллоҳ таоло Ўз пайғамбарига амр этди: **«Бас, уларни афв этинг, (гуноҳлари учун) кечирим сўранг ва улар билан кенгашиб иш қилинг!»** (Оли Имрон, 159).

Аллоҳ таоло Ўз Пайғамбарига улар учун, қилган ишлари учун истиғфор айтишни буюрмоқда. Уларнинг гуноҳи шу даражада оғир эдики, ҳаттоки Расулуллоҳнинг ҳалок бўлишларига бир баҳя қолди ва энг яхши саҳобалар ўлдирилди. Бироқ Аллоҳ буйруққа бўйсунмаган ва хато қилган камончиларни афв этди. Аллоҳ бу иш мўминлар учун сабоқ бўлишини ирода қилди. Бу вазиятда мунофиқларнинг бошлиғи ва унинг сафдошлари, «агар ўлганлар биз билан қайтиб кетганларида эди, улар ўлмаган ва ўлдирилмаган бўлар эдилар», дея гап тарқата бошладилар. Аллоҳ таоло уларга бундай сўзлар билан жавоб қилди: **«Агар гапларингиз рост бўлса, ўзингиздан ўлимни даф этинглар-чи?!»** (Оли Имрон, 168).

Агар ҳақ сўзлаётган бўлсангиз, ўзингизни ўлим ва қотилликдан сақлаб қолинг. Бизнинг улуғ ва қудратли Раббимиз Уҳуддаги жангда сафларни тозалашни, одамларни синовдан ўтказишни ва уларни бир-бирларидан саралашни – чин мўминни ажратиб кўрсатишни ҳамда ёмонни яхшидан фарқлашни хоҳлади. Бу Аллоҳ таоло ирода этган ҳикмат

бўлиб, ундан кейин мўминларнинг имон-ишончини фақатгина кучайтирди.

* * *

Адл ва Қоро номли икки қабиладан одамлар гуруҳи келди. Улар Пайғамбардан ўзларига Исломни ўргатадиган одамни қўшиб юборишни сўраб келдилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам улар билан бирга 6 ёки бошқа манбада келишича, 10 та саҳобани қўшиб юбордилар. Бироқ аслида, бу иш мазкур қабила одамлари томонидан қилинган маккорлик эди. Рожиъ деб номланган қудуққа етганларида бу қабила одамлари мусулмонларни алдаганлари билинди. Улар у ерга пистирма тайёрлаб қўйган эканлар. Саҳобаларнинг баъзиларини ўлдириб, баъзиларини эса асир олдилар. Асирлар орасида Зайд ибн Дасинна ва Хубайб ибн Адийлар бор эди. Уларни Маккага жўнатиб юбордилар ва сотдилар.

Макка аҳли эса Бадрда йўқотган яқинлари учун қасос олиш пайида эдилар. Хубайб ва Зайд эса бу жангнинг иштирокчилари бўлгани учун ҳам уларни очликдан силлаларини қуришиб, қийноқларга солдилар. Айтишларича, ўша пайтда Маккада ҳеч қандай мева бўлмаган бир пайтда Хубайб узум еган экан. Аллоҳ уни таомлантирган. Уни ўлдиришдан олдин чормихга оёқ-қўлларини михлашган. У ўз ситамгарларидан ўлими олдидан бир нарсани бажаришга имкон беришларини сўраган. Тарихда у бу нарсани илтимос қилган биринчи одам эди. Улардан икки ракат намоз ўқишга имкон беришларини сўради. Унга рухсат бердилар ва у икки ракатни секинлик билан ўқиди. Шундан сўнг ундан Абу Суфён: «Эй Хубайб, ҳозир сен оиланг ва фарзандларинг даврасига қайтишингни ва ўрнингда Муҳаммад бўлиб қолишини хоҳлармидинг», деб сўради. У эса: «Нималар деяпсизлар? Аллоҳ ҳаққи, мен ўз оилам билан бирга ўтирган пайтимда ўз оиласи ичида ўтирган Муҳаммадга биргина тиканак санчишларини ҳам хоҳламайман», деб жавоб берди. Сўнг ўлимидан олдин қўлларини самога қўтарди ва дуо қилди:

«Эй Аллоҳ, уларнинг сонини ҳисоб қилгин ва бирин-кетин ўлдиргин. Улардан биронтасини ҳам қолдирмагин».

Сўнг: «Агар мусулмон ҳолимда ўлдириладиган бўлсам, Аллоҳ йўлида қандай ўлишимнинг менга фарқи йўқ. Бу



Аллоҳнинг моҳияти учундир. Агар У хоҳласа, танамнинг тилка-пора қилинган аъзоларини муборак қилади».

Сўнг уни ўлдирдилар. Зайдни ҳам худди шундай тарзда чормихга қоқиб ўлдирдилар.

Энг яхши саҳобаларидан 10 нафари ўлдирилгани Пайғамбар алайҳиссаломни қаттиқ қайғуга солди. Бир қанча вақтдан сўнг ҳузурларига Нажддан Амир ибн Малик исмли киши келди. У Расулуллоҳга: «Нажд аҳлини Исломга чақиришлари учун мен билан бирга бир қанча одамларингизни юборинг», деди. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом у билан бирга 70 та энг яхши қори ва аҳли илм бўлган саҳобаларни юбордилар. Йўлда Биър Маъуна деб аталадиган қудуққа етганларида Харам ибн Милхан исмли энг яхши саҳобалардан бирини мушрикларнинг етакчиларидан бири бўлган Омир ибн Туфайлнинг олдига жўнатдилар. Харам ибн Милхан унинг олдига Расулуллоҳдан бўлган мактуб билан борди. Аллоҳнинг душмани бўлмиш бу ярамас Омир ибн Туфайл хатни ўқиётганида бир кишига Харам ибн Милханнинг ортидан келиб ўлдиришни амр қилди.

230

Ўша киши найзани олди. Расулуллоҳнинг Исломга даъват қилувчи мактубларини ўқиётган Харамнинг орқасидан келди ва унга найзасини санчди. Найза мусулмоннинг кўксини тешиб чиқди. Харам ибн Милхан қон бўлган қўллари билан юзини артди ва: «Аллоҳу акбар! Каъбанинг Раббисига қасамки, мен муваффақиятга эришдим», дея икки марта такрорлади. Ҳа, Харам ўлдирилди. Ундан кейин қолган саҳобалар ҳам ўлдирилдилар. 70 кишини Усайя, Раъал ва Закван қабиласидан бўлган одамлар ўлдирдилар. Омир ибн Туфайл ушбу уч қабиллага ёрдам сўраб мурожаат қилган эди, улар саҳобаларни қириб ташладилар. Бу машъум хабар Пайғамбар алайҳиссаломга етди. Саҳобаларининг 70 нафар энг яхшилари бирин-кетин ўлдирилган эдилар. Бу қандай ҳам улкан мусибат! Расулуллоҳни яна қаттиқ қайғу қамраб олди. Сўнг ғазаб билан: «Усайя ўз Раббисига осийлик қилди», дея такрор-такрор айтдилар. Бир ой тўлик, яъни 30 кун давомида мазкур уч қабилани бомдод пайтида дуойибад қилдилар. Пайғамбар саҳобаларининг энг яхшиларини ўлдиргани учун бу уч қабилани ҳар намозларида жазолашини Аллоҳдан сўраб дуо қилардилар. Аллоҳ ушбу оятни нозил қилди: **«Сиз учун**

(эй Муҳаммад!) бу ишда бирор ихтиёр йўқдир. Аллоҳнинг Ўзи уларнинг тавбаларини (балким) қабул қилар ёхуд жазолар. Зеро, улар золимлардир» (Оли Имрон, 128).

Расулуллоҳ ва у зотнинг саҳобаларига кетма-кет иккита мусибат етди, бири Рожиъдаги, иккинчиси эса Биър Маъунадаги фожеалар эди.

* * *

Бану Назир яхудийларнинг қабиласи бўлиб, Пайғамбар алайҳиссалом билан Уҳуд жангида рўй берган воқеани кўргач, улар Пайғамбарни ўлдириш мақсадида ҳийла-найранг қилиб, фитналар уюштира бошладилар. Ҳижрий 4-йилнинг бошида Пайғамбаримиз саҳобалар гуруҳи, жумладан, Абу Бакр, Умар, Али ва бошқалар билан бирга Бану Назир қабиласига йўл олдилар. Бу қабилла билан учрашдилар, ораларида тузилган битимга кўра икки ўлган кишининг хунини тўлашиб юборишда улардан ёрдам сўраб мурожаат қилдилар. Бану Назир қабиласидан бўлган одамлар Расулуллоҳни яхши қабул қилган бўлсалар-да, бироқ қалбларида нафрат ҳукм сувар, ниятлари эса ёмон эди. Улар Пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобаларни девор олдига ўтказдилар ва ўз кавмидагиларга: «Ким бу деворнинг тепасига чиқиб, тегирмонтошни Муҳаммад Абул Қосимнинг бошига ташлайди? Келинглари, уни ўлдирамиз ва ундан қутуламиз», деб маслаҳат қилдилар. Буни уларнинг орасида энг бадбахти бўлган Амр ибн Жихаш амалга оширадиган бўлди. У Расулуллоҳнинг бошларига ташлаш учун тегирмонтошни олди.

Ораларида тузилган аҳдномага эътибор ҳам бермадилар. Яхудийлар ва мусулмонлар орасида қандай ҳам аҳднома бўлиши мумкин? Амр ибн Жихаш тошни ташлашга тайёр бўлиб турган бир пайтда Жаброил алайҳиссалом Расулуллоҳни уларнинг хиёнаткор мақсадларидан огоҳлантирди. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом дарҳол ўз ўрниларидан турдилар ва уйларига қайтдилар. Саҳобалар Расулуллоҳни излай-излай топа олмадилар. Кетганларини билдилар ва ҳузурларига шошдилар. Пайғамбар алайҳиссалом уларга бўлган воқеанинг хабарини бердилар. Бундай мунофикона ҳаракатлардан сўнг Пайғамбар алайҳиссалом «Бану назирликлар битимни буздилар, шунинг учун ҳам улар энди бизга Мадинада қўшни бўлмайдилар» деган қарорга келдилар. Уларнинг олдига



Муҳаммад ибн Масламани: «Кўпи билан 10 кун ичида ўз турар жойларингизни тарк этинг», деган талаб билан юбордилар. Муҳаммад ибн Маслама уларнинг олдиларига борди. Бану назирликлар Пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобаларига қаршилиқ кўрсатишга кучлари етмаслигини билиб, сафар қилишга тайёргарлик кўра бошладилар. Кетишга ҳозирлик кўриб турган пайтларида уларнинг олдига мунофиқларнинг бошлиғи Абдуллоҳ ибн Убай ибн Салул келди ва: «Бундай қилманг. Ўз уйлариңизни ташлаб кетманг. Менинг сизлар билан бирга курашадиган 1000 та жангчим бор. Ўзим ҳам сизлар билан бирга курашаман», деди. Бу ҳақда, яъни Абдуллоҳ ва мунофиқлар ҳақида Аллоҳ таоло шундай хабар беради: «(Эй Муҳаммад!) **Мунофиқ кимсалар ўзларининг аҳли китоблардан (яхудийлардан) бўлмиш кофир биродарларига: „Қасамки, агар сизлар (Мадинадан) қувиб чиқарилсангиз, албатта, бизлар ҳам сизлар билан бирга чиқиб кетурмиз ва сизлар(га қарши ҳаракат)да ҳеч қачон ҳеч кимга итоат этмасмиз. Агар сизларга қарши жанг қилинса, албатта, бизлар сизларга ёрдам берурмиз“**, дейишларини кўрмайсизми? Аллоҳ гувоҳлик берурки, улар, албатта, ёлғончидирлар» (*Ҳашр, 11*).

Ҳақиқатан ҳам Бану Назир қабиласи сафар тадоригини кўйиб, мунофиқлар уларни қўллаб-қувватлаганлари учун урушга тайёргарлик кўра бошлади. Ғатафон қабиласи ҳам улар билан бирга курашишга ваъда берди. Барча урушга тайёргарлик кўра бошлади. Бундан хабар топган Пайғамбар алайҳиссалом уларни қамалга олдилар. Бу иш юз берганида Абдуллоҳ ибн Убай ибн Салул қочиб кетиб, одамларни ёрдамсиз қолдирди. Ғатафон ва бошқа қабилалар ҳам худди шундай йўл тутдилар. Аллоҳ бу ҳақда хабар берганидек: «(Улар) худди шайтоннинг ўхшашидирлар. Қайсики, у инсонга: „**Кофир бўл!**“ дейди. Бас, қачонки (инсон) кофир бўлгач, (шайтон унга): „**Мен сендан безорман**“, ... дейди» (*Ҳашр, 16*).

Улар Бану Назирни ночор ҳолда қолдирдилар. Ҳаттоки яхудий қабиласи бўлган Бану қурайзалиқлар ҳам уларни тарк этдилар ва ёрдам беришдан бош тортдилар. Шунда Бану Назир одамлари «Бу кўрғон бизни муҳофаза қилади» деб ўйлаб, ўз

қўрғонларида мустаҳкамланиб олдилар. Уларда ортларига беркиниб олиб, ўша ердан Пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобаларга қарши зарба берса бўладиган хурмо дарахтлари бор эди. Аллоҳ эса Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламга ушбу хурмо дарахтларини кесиб ташлаб, ёқишга изн берди. У зот саҳобаларига дарахтларни йўқ қилишни ва ёқишни буюрди. Бу борада Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: «(Эй имон келтирганлар!) **Сизлар (Бану Назир хурмозорларидан) бирор хурмо дарахтини кесдингизми ёки уни ўз таналарида турган ҳолида қолдирдингизми, бас, (қилинган иш) Аллоҳнинг изни билан ва фосиқ (имонсиз) кимсаларни расво қилиш учун бўлди**» (*Ҳашр, 5*).

Дарахтларни кесиш ва ёқишдан сўнг Бану Назир қабиласи пана жойсиз қолди. Улар мағлуб бўлдилар. Пайғамбар алайҳиссалом уларга қурол-яроғларини қолдирган ҳолда уй-жойларини ташлаб, биргина туяга ортса бўладиган мол-мулк билан чиқиб кетишга рухсат бердилар. Улар уйларида ниманики синдира олсалар, ўшаларни буза бошладилар. Сўнг анжомларини туяларга юклаб, турар жойларини тарк этдилар.

233

Бу борада Қуръони каримда шундай марҳамат қилинади: «**У аҳли китоблардан (яхудийлардан) кофир бўлган кимсаларни биринчи „тўплаш“даёқ ўз диёрларидан ҳайдаб чиқарган зотдир. (Эй мўминлар!) Сизлар уларни чиқиб кетишларини ўйлаган ҳам эмас эдингиз, улар ҳам ўзларининг қалъаларини Аллоҳ (азоби)дан тўсувчи деб ўйлаган эдилар. Бас, Аллоҳ(нинг азоби) улар ҳисобга олмаган томондан келди ва дилларига қўрқинч солди**» (*Ҳашр, 2*)

Ўзлари қурган уйларни қандай бузаётганларини саҳобалар кузатиб турдилар. Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: «**Улар уйларини ўз қўллари ва мўминларнинг қўллари билан бузар эдилар. Бас, эй қўз эгалари! (Улардан) ибрат олингиз!**» (*Ҳашр, 2*).

Шундай қилиб Бану Назир қабиласи тамоман кўчирилди. Бу уларнинг хиёнаркокликлари ва ахдномани бузганликлари учун мукофот эди.

* * *

Ҳеч ким, на мусулмонлар ва на мушриклар ғалаба қозонмаган, бироқ икки тараф ҳал қилувчи жангда келаси

йили учрашишга келишиб олган Ухуд жангидан сўнг, бир йил ўтгач, ҳижрий 4-йилнинг Шаббон ойида Пайғамбар алайҳиссалом 1500 жангчи билан йўлга чиқдилар. Байроқни Али ибн Абу Толиб кўтариб борди. Пайғамбар алайҳиссалом Бадр деган жой томон йўналдилар. Ўша ерда 8 куну тун бўлдилар. Барча қабилалар, яриморолдаги барча араблар бу ҳақда эшитдилар, олдинда турган жангдан хабар топдилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам эса мушрикларнинг қўшинларини кутдилар.

Абу Суфён ҳам 2000 жангчига бош бўлиб йўлга тушди. Унинг қўшини мусулмонларнинг қўшинидан 500 нафарга кўп эди. Шунингдек, мушрикларда 50 та отлик, мусулмонларда атиги 10 та отлик бўлган. Бироқ шунга қарамай, Абу Суфён ўз қўшинини мусулмонлар билан курашиш учун Бадрга олиб кела туриб, ўз фикридан қайтиб қолди. Уни қалбини қўрқув эгаллади, ўзини ожиз сизди. У жанг қилмай туриб уйга қайтиш учун баҳона излай бошлади. Абу Суфён мусулмонларнинг вазоҳати қандай эканини тушуниб турар, Муҳаммад ва унинг саҳобалари қандай жанг қилишларини ўзича тасаввур қилар эди. Абу Суфён 2000 қўшинни жамлаб, уларга: «Эй одамлар, бу йил қурғокчил эканини биласизлар. Бу жанг қиладиган йил эмас. Агар серҳосил йил бўлганида эди, биз учун яхши бўларди. Ҳайвонларимизни ўтлатар ва уларнинг сутини ичган бўлар эдик. Мен қайтйпман. Сизлар ҳам қайтинглар», деди. Шунда у билан бирга барча 2000 жангчи, ҳеч бири эътироз билдирмаган ҳолда ортга қайтдилар. Уларнинг барини ожизлик тутган, барчаларининг қалбларини қўрқув қамраб олган эди. Агар бу йил сиз учун қурғокчил бўлса, мусулмонлар учун ҳам қурғокчил. Бироқ бу пастлик ва шармандаликнинг ҳақоратомуз намоиши бўлди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам эҳтимол кофирлар келиб қоларлар, жанг бўлиб қолар, дея 8 кун кутдилар. Бироқ душман қўрққанидан жанг йўлидан қайтди ва ортга бурилди. Шу тариқа Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам маънавий ғалаба қозондилар. Араб ва барча қабилаларга мусулмонларнинг қўшини енгилмас эканини кўрсатиб қўйдилар. Пайғамбар алайҳиссалом Мадинага ғолиб бўлиб қайтдилар.

У ерда 6 ой бўлдилар. Ҳижрийнинг 5-йили кирди.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам Дамашқ ёнида Думатул Жандал деган қишлоқ жойлашганини билардилар. Мадина ва Шом ораси бир неча кечалик ҳисобда бўлиб, бу ерда араблар ва турли қабилалар Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламга қарши уруш очиш учун йиғилгандилар. Улар Мадина аҳлига ҳужум қилиш истагида йўлни тўсиб қўйдилар. Пайғамбар алайҳиссалом буни билиб қолиб, одамларни қилмоқчи бўлган ишларидан тўхтатиш учун 1000 кишилиқ қўшин билан ўша ерга шошилдилар. Пайғамбар алайҳиссалом қўшинлари билан бирга тунда юриб, кундузлари яширинар эдилар. Бу мушрикларни қўққисдан қўлга олиш учун қилинган тадбир эди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ўша ерга етиб бориб, қароргоҳ қурдиришлари биланок у ерда жамланган қабилалар жуфтакни ростлаб қолдилар. Одамлар кўркқанларидан водий-дараларга қочиб кетдилар. Ҳеч бирлари Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан юзлашмади. Пайғамбар алайҳиссалом ўзларининг кучли ва қудратли қўшинлари билан бирга ғолиб бўлиб қайтдилар. Ўз дини ва Исломи билан қудратли бўлган қўшин енгилмасдир.

* * *

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ва саҳобалари бир муаммога дуч келдилар. Саҳрода кўчманчи араблар тарқоқ ҳолда яшар эдилар. Уларни бирлаштирадиган на ватанлари, на қалъалари ва на қўрғонлари бор эди. Улар зарар етказиб қочиб кетар, ўғрилиқ ва босқинчилик қилар эдилар. Шунинг учун ҳам Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам уларни заифлаштириб қўйишга қарор қилдилар. Ғатафоннинг 3 қабиласи бир ерга жамланганини билиб қолдилар ва уларга қарши юришга шошилдилар. Бу қабилаларга қарши 400 ёки бошқа манбаларда келишича 700 киши чиқди. Бу уруш Зотур Рикӯъ номи билан аталди. Нақл қилинишича, саҳобаларнинг товонлари ёрилиб кетгани учун оёқларини рикӯъ, яъни унча катта бўлмаган мато билан ўрашга мажбур бўлганлари сабабли бу уруш шундай ном олган. Муҳими, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам тезда қўшин тўпладилар. Жойларнинг бирига жанг қилиб, ғалаба қозониш учун қароргоҳ

қурдилар. Мусулмонлар узоқдан душманларига камондан ўқ ота бошладилар. Бироқ бу араблар жамоаси Пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобаларнинг қудратидан чўчиб, Ислон ва мусулмонлар ҳайбатидан қўрқиб, шошганларича қочиб қолдилар, тарқалиб кетдилар. Зоттур Рикъоъ деб номланган ушбу уруш хабарини барча эшитиб, Расулulloҳ ва мусулмонлардан қўрқа бошладилар.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ва саҳобалари юришдан қайтиб турган йўлларида бир дарахтни кўриб қолдилар. Сафар чоғида саҳобалар доимо Расулulloҳга соя ташлаб турувчи дарахт тагидаги жойни қолдириб, ўзлари дараларга тарқаб кетар эдилар. Пайғамбар алайҳиссалом шу дарахтнинг соясида уйкуга кетдилар. Қиличларини ҳам унга осиб қўйдилар. Шунда мушриклардан бири ёнларида қўриқчилари бўлмаган ухлаётган Пайғамбар алайҳиссаломнинг ёнларига келди ва қиличини олди. Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам уйғондилар. Бу пайтда ўша киши Расулulloҳ алайҳиссаломни ўлдириш истагида қилични тепага кўтариб турар эди. Атрофда

236 Пайғамбарни ҳимоя қила олувчи ҳеч ким йўқ ва ўзлари ҳам қуролсиз эдилар. Мушрик қилични кўтарди ва: «Эй Мухаммад, мендан сени ҳозир ким муҳофаза қилади?» деди. Биргина зарба. Сўнг ҳаммаси тугайди. Пайғамбар алайҳиссалом унга тамоман ишонч билан: «Аллоҳ, Аллоҳ мени сендан ҳимоя қилади», дея жавоб бердилар. Шунда қилич ҳалиги кишининг қўлларида қалтираб кетди ва ерга тушди. Пайғамбар алайҳиссалом қилични олдилар ва ўша кишига қарши кўтариб: «Энди сени мендан ким ҳимоя қилади?» дедилар. У эса: «Сенинг раҳминг ва афвинг, эй Мухаммад», деди. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом уни Ислонга киришга даъват қилдилар. У эса бош тортди. Бироқ ҳеч қачон у зотга қарши курашмасликка ваъда берди. Пайғамбар алайҳиссалом мушрикни қўйиб юбордилар. У эса ўз қавмига қайтиб: «Олдингизга одамларнинг энг яхшисининг олдидан келдим», деди. Аллоҳ айтганидек, «Биз сени оламларга фақат раҳмат қилиб юбордик».

Уруш тунларининг бирида Пайғамбар алайҳиссалом қўриқлаш учун саҳобалар тайинлаётган эдилар. Аммор ибн Ясир ва Аббод ибн Бишр мусулмонларни ўзларини таклиф

қилдилар. Улар навбатма-навбат соқчилик қилишга, яъни бири туннинг биринчи қисмида, иккинчиси қолган қисмида ухлашга келишиб олдилар. Аббоднинг соқчилик вақти келганида, унга мушрикнинг ўқ-ёйи санчилди. Бу пайтда у намоз ўқиётган эди. Бироқ у намозини бўлмади. Сўнг унга иккинчи, учинчи ёйлар санчилди. Аммор буни пайқаб қолди. У Аббоднинг қонга беланаётганини кўрди ва ундан: «Аммор, нима учун мени уйғотмадинг?» деб сўради. У: «Сура ўқиётган эдим, уни тўхтатгим келмади», деб жавоб қилди. Аллоҳнинг Китоби устидаги тадаббурни кўринг!

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ва у зотнинг саҳобалари ана шундай бўлганлар.

ХАНДАҚ ЖАНГИ ВОҚЕАЛАРИ

Араб қабилаларининг барчаси Пайғамбар алайҳиссаломдан кўрқа бошладилар. Яҳудийларнинг қалблари ҳамон нотинч эди. Улар Пайғамбар алайҳиссалом ва у зотнинг саҳобаларига қарши янги фитна уюштирдилар. Пайғамбар алайҳиссалом кўчиртириб юборган Бану Назир қабиласининг 20 та ҳурматли кишилари бошқа қабилаларни ва арабларни Пайғамбарга қарши чиқиш учун ундай бошладилар. Бану назирликлар бошларидан кечирган ҳодисадан хануз тинчимаган ва ўз қилмишларига пушаймон бўлмаган эдилар. Аввалига улар қурайшликларнинг олдига бордилар. Яҳудийларуларни Бадрдаги иккинчи жангда иштирок этишдан қутулиб қолганларини ҳамда араблар ҳозирда олдинлари Қурайшдан кўрққаничалик кўркувни ҳис қилмаётганларини эслатдилар. «Барча араблар ва яҳудийлар, яъни ўзимиз ҳам сизлар билан бир бўламиз», дея қурайшликларни Пайғамбарга қарши қураишга гижгижлай бошладилар. «Туринглар ва жанг қилинглар. Биз ҳам сизлар билан бирга жанг қиламиз. Барчамиз биргаликда ҳужум қиламиз», дер эдилар. Қурайшликлар бу режага, бу хийлага рози бўлдилар. Қурайшликлар ва уларнинг иттифоқдошлари 4000 жангчи тўпладилар. Шундан сўнг яҳудийлар Араб яриморолидаги қолган араб қабилалари томон йўл олдилар. Қабилама-қабила одамларни жангга ундаб чиқдилар. Бу ҳақда Аллоҳ

таоло шундай марҳамат қилади: **«Уруш оловини ёқишлари билан уни дарҳол Аллоҳ ўчириб туради»** (*Моидда, 64*).

Яҳудийларнинг ўзлари кўрқоқ бўлиб, жанг қилмас, бироқ ўзгаларни ўзларининг ўрниларига жанг қилишлари учун гижгижлар, фақатгина уруш оловини ёқардилар.

Сўнг яҳудийлар Ғатафон қабиласига йўл олдилар ва уларни ҳам Пайғамбар алайҳиссаломга қарши жанг қилишга ундай бошладилар. Улар у кишининг Аллоҳнинг Пайғамбари эканларини билган ҳолларида шундай йўл тутдилар. Уларнинг Пайғамбаримизга шубҳа ва нафратлари бениҳоят кучли эди! Ғатафон қабиласининг бошлиқлари ҳам жангда иштирок этишга розилиklarини билдирдилар ва ўз иттифокдошларини йиғдилар. Яҳудийлар Пайғамбар алайҳиссаломга қарши уруш қилиш учун одамларнинг қалбларида олов ёққан ҳолда бир қабиладан бошқасига, бир кишлоқдан бошқасига йўл олар эдилар. Шу тариқа барча араблар, барча қабилалар йиғилдилар ва барчалари бир нарсани, яъни Пайғамбарга қарши чиқишни хоҳлар эдилар. Қуръони каримда шундай марҳамат қилинади: **«Кофир бўлганлар (ҳам) бир-бирларига дўстдирлар»** (*Анфол, 73*).

Натижада 10 000 жангчидан иборат қўшин жамланди. Бундай улкан қўшин илк маротаба Мадинага, Пайғамбарнинг шаҳарларига Пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобаларини йўқ қилиш учун бормоқда. Бошқариб борувчилари шайтон, васваса қилувчилари эса яҳудийлар. Айни дамда куфр аҳли бир бўлиб Мадинага йўл олган. Барча араблар, қабилалар ҳамда иттифокдошлар мусулмонларга қарши жанг қилиш учун йиғилганлари, Пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобаларни ўлдириш учун қуролланиб, бир қўшинга уюшиб келаётганлари ҳақидаги хабар Пайғамбаримиз алайҳиссаломга ҳам етди.

* * *

Пайғамбар алайҳиссалом фирқалар ва қабилалар у зот билан Мадинада жанг қилиш учун сафарга чиққанларини билганларидан сўнг ўз саҳобаларини маслаҳат мажлисига йиғдилар. Улар қандай чора кўриш ҳақида бир-бирлари билан маслаҳатлаша бошладилар – мушрикларга қарши жанг қилиш учун чиқсинларми ёки уларни Мадинада кутсинларми? Нима қилсинлар ва қандай йўл тутсинлар? Шу пайтда Салмон

Форсий ўрнидан турди ва: «Эй Пайғамбар, биз форслар бизга ҳужум қилиб қолсалар ёки қуршовга олсалар, ўз турган жойимиз атрофига хандақлар қазир эдик. Келинг, бу ерда ҳам шундай қиламиз», деди. Унинг фикрига рози бўлдилар. Пайғамбар алайҳиссалом саҳобаларни йиғдилар ва ҳар 10 кишилиқ гуруҳга тахминан 20 метр узунликдаги чуқур қазигача буйруқ бердилар. Саҳобалар ишга киришдилар. Улар чуқур қазий бошладилар. Мадина шаҳри бир томондан тоғлар билан ўралгани учун Пайғамбаримиз хандақни тоғ бўлмаган жойларда қазигача буюрдилар. Саҳобалар хандақ қазий бошладилар. Уларнинг баъзилари ривоят қилишларича, Салмон улар билан бирга хандақ қазиган пайтда Пайғамбар алайҳиссалом у ҳақда: «Салмон бизнинг оилага мансубдир», деган эканлар.

Пайғамбар алайҳиссалом ҳам саҳобалар билан бирга хандақ қазиганлар ва уларни руҳлантириб турганлар. У зот ишлар эканлар: «Аллоҳим, охиратдан бошқа ҳақиқий ҳаёт йўқ. Ансор ва муҳожирларни ўзинг афв эт», дер эдилар.

Пайғамбарнинг бу сўзларини эшитган саҳобалар у зотга: «Токи тирик эканмиз, Муҳаммадга қасамёд қилганлар мана биз бўламиз», дея жавоб қилганлар.

239

Бу гаплар билан улар бир-бирларини ғайратлантириб турганлар. Жазирама иссиқ ва кучли очликка қарамай барчалари ишламоқдалар. Саҳобалар ана шундай шароитда хандақ қазидилар. Уларнинг бири хандақ қазиб туриб: «Эй Аллоҳ, агар сен бўлмаганингда, биз тўғри йўлга юрмаган бўлар эдик. Садақа бермаган ва намоз ўқимаган бўлардик. Бизларга хотиржамлик юбор. Душманни учратганимизда қадамларимизни собит қил! Дарҳақиқат, улар бизга биринчи бўлиб ҳужум қилдилар. Уларнинг фитналаридан бизларни саломат қилгин», деди.

Улар бир-бирларини шундай тарзда шижоатлантирар эдилар. Бироқ саҳобаларни очлик қаттиқ қийнади. Уларнинг баъзилари кучли очлик туфайли қоринларига тошлар боғладилар. Пайғамбар алайҳиссалом ҳам қоринларига иккита тош боғлаб олганлар. Кучли очлик, қаттиқ чарчоқ. Мадинанинг атрофида хандақ қазигача қийин, вақтлари эса тигиз эди. Бироқ саҳобалар умидсизланмаганлар ва чарчоқни ҳис этмаганлар.



Жобир ибн Абдуллоҳ Пайғамбар алайҳиссаломга: «Эй Пайғамбар, биз уйда, бир қозонда таом ҳозирладик. Ҳайвон сўйдик. У фақатгина сизу мен ва яна бир неча кишига етади. Эй Пайғамбар, бизнинг уйимизга марҳамат қилинг», деди. Пайғамбар алайҳиссалом эса одамларни: «Эй одамлар, кетдик Жобирнинг уйига, у сиз учун таом ҳозирлабди», деб чақирдилар. Одамлар 3000 киши эдилар. Жобир эса: «Таом бир неча кишига етарлик холос, 3000 кишига эмас», деди. Бироқ у итоат қилди, чунки бу Пайғамбарнинг буйруғи. Саҳобалар очликнинг зўридан Жобирнинг уйи томон шошдилар. Дастлаб уйга Пайғамбар алайҳиссалом кирдилар ва: «Овқатли қозон қани?» деб сўрадилар. У кишига қозонни кўрсатдилар. Ундаги таом 5–10 кишигагина етарди. Пайғамбар алайҳиссалом қозонга қарадилар, Аллоҳга дуо қилдилар ва қозонга пуфладилар. Сўнг саҳобаларни чақирдилар. Уларнинг ҳар бири ўзига таом олди. 3000 кишидан таомдан татиб кўрмаган бирор киши қолмади. Улардан бири ҳатто шундай деган эди: «Мен одамлар тўйиб, тарқаганларидан сўнг қозонга қарадим. Унда аввал қанча бўлса, ҳали ҳам шунча овқат бор, эҳтимол кўпроқ ҳам эди». Бу Аллоҳ томонидан ўша куни Пайғамбарга берилган мўъжиза эди.

Кунларнинг бирида Нўъмон ибн Баширнинг синглиси қаттиқ очлик даврида бир товоқ хурмо олиб келди. Пайғамбар алайҳиссалом: «Нима бу?» деб сўрадилар. У бу хурмолар эканини ва оиласининг эркакларига мўлжалланганини айтди. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом унга: «Бу хурмоларни менга бер», дедилар. Хурмоларни гиламга сепдилар, сўнг Аллоҳга дуо қилдилар ва саҳобаларга хурмодан олишни буюрдилар. Саҳобалардан бири шундай дейди: «Хурмоларнинг сони шунчалар кўпайиб кетдики, улар гиламдан ташқарига сочилиб кета бошлади». Хурмолар барча саҳобаларга етди. Пайғамбарга ана шундай мўъжизалар берилганди.

Мусулмонлар хандақ қазиб турганларида йўлларида катта харсанг тошга дуч келганлар. Уни синдира олмаганлар. Одамларнинг энг кучлиси ва энг шижоатлиси Пайғамбар алайҳиссалом бўлганлари учун саҳобалар у зотга мурожаат қилдилар: «Эй Пайғамбар, бу тошни нима қилайлик?» Пайғамбар: «Менга чўқморни беринг», дедилар. Уни

олдилар ва тошга урдилар. Учкунлар отилди. У зот: «Аллоҳу акбар! Аллоҳу акбар! Менга Шомнинг калитлари берилди. Дарҳақиқат, мен унинг қасрларини ҳозирданок кўрмоқдаман», дедилар. Сўнг тошга иккинчи марта урдилар. Учкунлар сочилди. «Аллоҳу акбар! Менга Форс берилди. Дарҳақиқат, мен шу жойда турган ҳолимда Мадонин саройларини кўрмоқдаман», дедилар. Сўнг учинчи марта урдилар. Тош бўлиниб кетди. Пайғамбар: «Аллоҳу акбар! Менга Санъонинг калитлари берилди. Дарҳақиқат, мен турган жойимдан унинг дарвозаларини кўриб турибман. Мен унинг эшикларини кўриб турибман», дедилар. Саҳобалар Пайғамбарга, қандай шижоатлантираётганларига қараб турар эдилар. Улар кундузлари хандақ қазиб, тунда эса уйларига қайтиб, оилалари даврасида дам олганлар. Саҳобалар шу тарзда жангга ҳозирлик кўрганлар.

* * *

Иттифоқдош қабилалар – куфр ва ширк аҳли Мадинага етиб келдилар. 4000 нафар курайшлик, 6000 нафар ғатафонликлар ва уларнинг иттифоқдош қабилалари Мадинага яқин келдилар ва шаҳарга хужум қилишларига ҳалакит берадиган хандақ устидан чиқдилар. Мўминларнинг сони 3000 дан ошмас эди, бироқ кофир ва мушрикларнинг бундай улкан қўшинига қараб туриб уларнинг «ғалаба Исломники бўлади» деган ишонч-эътиқодлари фақатгина кучайди, холос. Қуръони каримда шундай дейилган: **«Мўминлар фирқаларни (ёвни) кўрган вақтларида: „Бу Аллоҳ ва пайғамбари бизларга ваъда қилган нарсадир (имтиҳондир). Аллоҳ ва пайғамбарининг сўзи ростдир“, дедилар ва (бу сўзлари) уларнинг имон ва итоатларини янада зиёда қилди»** (Аҳзоб, 22).

Бироқ мўминлар сафида мунофиқлар ҳам бор эди. Аллоҳ таоло бундай хабар беради: **«Ўшанда мунофиқлар ва дилларида иллат бўлган (эътиқодлари заиф) кимсалар: „Аллоҳ ва Унинг пайғамбари бизларга фақат ёлғон ваъда қилган эканлар“, – дея бошладилар»** (Аҳзоб, 12).

Уларнинг қалбларини кўркув эгаллай бошлади. Чунки кофирларнинг қўшини улкан. Бироқ мусулмонларнинг қўшини оз сонли бўлишига қарамай мустаҳкам ва чидамли. Уларнинг шиори: «Ҳа мим. Ҳеч ким уларга ёрдам





бермайди» сўзлари бўлган. Ҳар икки тараф ўз ўринларини эгалладилар. Кофирлар бу чуқурни кўрганларида: «Бу араблар билмайдиган ҳийла-найрангдир», дедилар. Улар хандакни кесиб ўтмоқчи бўлдилар. Бироқ уддасидан чиқа олмадилар. Мусулмонларнинг ўқлари уларни пойлаб турарди. Бироқ мушрикларнинг Амр ибн Абдувид бошчилигидаги гуруҳи заиф жойни топиб, бошқа томонга ўта олди. Амр ибн Абдувид, Икрима ибн Абу Жаҳл ва Дирор ибн Хаттоб хандакнинг нариги томонига ўтганларида қаршиларида Али ибн Абу Толиб ва мўминларнинг унча катта бўлмаган гуруҳи чикди. Амр ибн Абдувид уловидан тушиб, олишувга шошди. Али ибн Абу Толиб ҳам уловидан тушди. Али ибн Абу Толиб Амрни мағлуб этган олишув бўлиб ўтди. Қолганлар кўрққанларидан қочиб кетдилар ва чуқур орқали ортларига қайтдилар. Мушриклар бир неча марта чуқурдан ўтишга ҳаракат қилдилар, бироқ эплай олмадилар. Вазият оғир. Ўша соатларда икки тараф бир-бирига камондан ўқ отар эдилар. 6 нафар мўмин шаҳид мақомида ҳалок бўлдилар. Мушриклардан 10 таси ўлди. Бу жангнинг хавфи ва оворагарчилиги туфайли саҳобалар ўз вақтида намоз ўқий олмай қолдилар. Ҳаттоки Пайғамбар алайҳиссалом ҳам куёш ботгунича аср намозини ўқий олмадилар. Мушрикларга қарши: «Улар бизларни куёш ботгунича ўрта намоздан чалғитдилар. Аллоҳ уларнинг уйлари ва қабрларини оловга тўлдирсин», дея Аллоҳга дуо қилдилар.

Бану Назир қабиласининг саййиди Ҳуяй ибн Ахтоб пайдан фойдаланиб, Мадинага яширинча кириб олди. У Пайғамбар алайҳиссалом билан тузилган ахдномага ҳалигача риоя қиладиган яҳудийларнинг қабиласи, яъни Бану Қурайза томон йўналди. Ҳуяй ибн Ахтоб қабила оқсоқоли Каъб ибн Асад Қурайзийнинг уйига келди. Эшикни тақиллатди. Бироқ у эшикни очмади.

«Оч, мен Ҳуяй ибн Ахтобман», деб эшикни тақиллатар, у эса очмас эди. У эшик очилгунича тақиллатаверди.

Охири Каъб Ҳуяйдан: «Нима истайсан?» деб сўради.

Ҳуяй: «Мен олдинга сени улуғ қиладиган нарса билан келдим. Қурайш ва Ғатафоннинг саййидлари ва ашрофларини, жангчиларини олиб келдим. Улар мен билан ахдлашдилар,

Муҳаммад ва унинг саҳобаларини йўқ қилмагунларича Мадинадан кетмасликка ваъда бердилар», деди.

«Аллоҳга қасамки, олдимга мени ерга урадиган нарса билан келибсан. Мен Муҳаммад ва унинг саҳобаларидан фақат яхшилик кўрдим. Сен билан уларга қарши жанг қилмайман», деди Каъб.

«Йўқ, сен мен билан бирга унга қарши урушасан», деб то Каъб рози бўлгунича сўзида қаттиқ туриб кўндиришга ҳаракат қилди. Бану Қурайза қабиласи аҳдномани бузди. Вазият оғир. Бир томонда 10 000 жангчи, бошқа томонда эса Мадинада мусулмонлар билан қўшни бўлиб яшайдиган яҳудийлар. Мўминларнинг уйларида эса аёллар ва болалардан бошқа ҳеч ким қолмаган эди. Уларни ҳимоя қилувчи ҳеч ким йўқ эди. Бану Қурайза аҳдни бузиб, шаҳардаги вазиятни билиб келиш учун Мадинага бир жосусни юборди. Жосусни Пайғамбарнинг аммалари Сафия кўриб қолди. Узун таёқни олиб, бошига урди. У ерга жонсиз йиқилди. Яҳудийлар уйда мўминларни ҳимоя қиладиган одам бор деб ўйлаб, кўрқиб кетдилар. Аслида эса Пайғамбаримиз алайҳиссаломнинг аммалари Сафия бинти Абдулмутталибдан бошқа ҳеч ким йўқ эди.

Аҳдноманинг бузилгани ҳақидаги хабарни Пайғамбаримиз эшитдилар. Бироқ иш махфий бўлиши керак. Пайғамбар алайҳиссалом вазиятни ўрганиш ва ҳақиқатан ҳам Бану Қурайза одамлари келишувни бузганларини билиб келиш учун мўминлар гуруҳини Мадинага юбордилар. Уларга: «Одамларга бу ҳақда гапирманг, фақат менга билдириб қўйинг», деб тайинладилар. Саъд ибн Муоз, Саъд ибн Убода, Абдуллоҳ ибн Равоҳа ва бошқа баъзи саҳобалар Мадинага кетдилар. Бану Қурайза ҳақиқатан ҳам аҳдномани бузганларини билиб қайтдилар. Пайғамбарга ишора бериб қўйдилар. Адал ва Қоро – бу икки қабила саҳобаларга нисбатан хоинона иш тутган эдилар. Пайғамбар алайҳиссалом Бану Қурайза қабиласи келишувни бузганини тушундилар. Бир неча соатдан кейин бу хабар мусулмонлар орасида тарқалди. Кўрқувдан жонлари ҳалқумларига келди. Бу ҳақда Куръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«Ўшанда улар сизларнинг юқори томонингиздан ҳам, сизлардан қуйи (томон)дан ҳам (бостириб) келган эдилар. Ўшанда кўзлар**



тиниб, юраклар бўғизга тиқилиб қолган ва сизлар Аллоҳ ҳақида (турли) гумонлар қила бошлаган эдингиз. Ана ўша жойда мўминлар имтиҳон қилиндилар ва (дахшат ва хавф-хатардан) қаттиқ ларзага тушдилар» (*Аҳзоб, 10–11*).

Мушриқлар ташқарида, Бану Қурайза эса ичкарида, аммо душманнинг энг ёмони мунофиқлар эдилар. Улар сафлардан ажралиб чиқиш орқали муаммолар туғдириб чекина бошладилар.

Баъзилари эса, «Эй Ясриб аҳли, сизлар бардош бера олмайсизлар. Қайтинг. Уйларингизга қайтинг ва ўз аёлларингизни ҳимоя қилинг», дедилар ва Пайғамбардан рухсат сўрадилар. Бу ҳақда Куръони каримда шундай дейилади: **«Улардан яна бир гуруҳи эса: „Уйларимиз очик-сочик“, деб Пайғамбардан изн сўрадилар. Ҳолбуки, (уйлари) очик-сочик эмас эди. Улар фақат (жангдан) қочишнигина истардилар»** (*Аҳзоб, 13*).

Мунофиқлар жанг майдонини тарк этдилар ва сафлар парчаланиб кетди. Мўминлар ҳали бу каби оғир имтиҳондан ўтмаган эдилар. Ваҳима, кўрқув ва ташвиш. Пайғамбар алайҳиссаломни мудроқ босди. Саҳобалар ҳозир нима қилсинлар? Пайғамбар алайҳиссалом уйғонганларида: «Ғалаба ва Аллоҳнинг нусратидан хурсанд бўлинглар», дедилар. Мўминлар билан Мадина хурмозорининг учдан бирини таклиф қилиш орқали Ғатафон қабиласи билан сулҳ тузиш ҳақида маслаҳатлашдилар.

Ансорлар: «Йўк, эй Пайғамбар. Биз Исломни қабул қилганимизга қадар уларга битта ҳам хурмо бермас эдик. Аллоҳ бизни Ислом билан неъматлантирди. Наҳотки энди уларга ҳосилларимизни берсак?» дея эътироз билдирдилар.

«Унда нима қиламиз?» дедилар.

Тўсатдан уларнинг олдига Нуъайм ибн Масъуд деган киши кириб келди.

«Кимсан?» деб сўрадилар ундан.

У: «Мен Ғатафон қабиласиданман ва Исломни қабул қилганман. Лекин бу ҳақда ҳеч ким билмайди. Мусулмонман. Буюринг менга, эй Пайғамбар», деб жавоб берди.

Пайғамбар алайҳиссалом унга: «Сен орамиздаги яғонасан. Агар қўлингдан келса, уларнинг сафларини парчала! Ахир уруш бу ҳийладир», дедилар.

Нуъайм ибн Масъуд фаҳми ўткир киши эди. У яҳудийларнинг олдига бориб: «Менинг сизга бўлган муносабатимни, сизларни яхши кўришимни биласизлар», деди.

Улар: «Биз сизни биламиз, эй Нуъайм», дедилар.

У давом этди: «Дарҳақиқат, курайшликлар сизлар билан бирга курашмайдилар. Агар улар ғалаба қозонсалар, бошқа гап. Бироқ улар мағлуб бўлсалар, сизларни қаршилиқ кўрсатишга кучингиз етмайдиган Муҳаммадга қолдириб, кетиб қоладилар», деди.

Бану курайзаликлар ундан: «Нима қилайлик унда?» деб сўрадилар.

Нуъайм ибн Масъуд «Қайтиб кетолмасликлари учун улардан одамларни гаров сифатида олинглар», деди. Улар унинг гапига рози бўлдилар.

Сўнг Нуъайм курайшликларнинг олдига борди ва уларга «Яҳудийлар сизларни сотдилар», деб айтди.

«Нималар деяпсан?» деб сўрадилар.

«Ҳа, улар сизларга хиёнат қилдилар. Яқин орада улар сиздан одамларингизни гаров сифатида беришингизни сўрайдилар. Мақсадлари эса Муҳаммад ва унинг саҳобаларига топширишдир. Мен сизлар учун ишончли маслаҳатчиман», деди.

* * *

Шанбанинг туни кирганида курайшликлар яҳудийларга қуйидагича хабар юбордилар: «Биз бу ерда мангу қололмаймиз. Муҳаммад билан жанг қилиш ва унинг саҳобаларига қарши курашиш учун бизга қўшилинг». Бу пайтда ҳар икки томон бир-биридан шубҳалана бошлаган эдилар. Яҳудийлар курайшликларга: «Биласизки, бу шанба кунининг тунидир. Бу кунда бизга жанг қилиш тақиқланган. Бизларга баъзи одамларингизни гаров сифатида бермагунингизча бундан кейин биз сиз билан Муҳаммадга қарши курашмаймиз», деб жавоб бердилар. Бу гапни эшитиб курайшликлар: «Аллоҳга қасамки, Нуъайм айтган гап рост экан. Унинг гаплари ҳақ экан», дедилар. Курайшликлар яҳудийларга: «Биз сизларга бирорта одамни ҳам гаров сифатида юбормаймиз. Туринглар ва биз билан бирга курашинглар!» дедилар. Буни эшитган яҳудийлар бир-бирларига: «Аллоҳга қасамки, Нуъайм



бизга тўғри айтган экан. Қурайшликлар бизга хиёнат қилдилар», дедилар. Томонларнинг ҳар бири бошқасини хоинликда айблар эди. Улар ўртасида зиддиятлар вужудга келди. Нуъаймнинг режаси иш берди. Иттифокдошларнинг сафларида қўрқув тарқалди ва уларнинг ҳар қайсилари ўзаро келишувни буздилар. Бу биринчи ғалаба эди. Мусулмонлар Мадинада ҳам, хандақёнидаги қароргоҳларида ҳам қўлларини Аллоҳга дуо қилиб кўтарар эдилар. Ўша кеча қилинадиган дуолар кучайди. Уларнинг улуғ ва қудратли Раббиларидан ёрдам сўраган ўтинчлари кўпайди. Мўминлар: «Эй Аллоҳ, заиф жойларимизни беркитгин. Бизларни қўрқувдан халос қилгин», дер эдилар. Пайғамбар алайҳиссалом ўша кеча тунни намоз ўқиш билан тик оёқда ўтказдилар ва қўлларини осмонга кўтариб: «Эй Китоб нозил қилувчи, эй ҳисобда тез бўлган Аллоҳ, бу қабилаларни бўлиб ташла. Аллоҳим, уларни бўлиб ташла ва ларзага келтир», дея дуо қилдилар. Аллоҳ таоло Қуръони каримда шундай марҳамат қилади: **«Раббингизга (ёрдам сўраб) фарёд қилганингизда: „Мен сизларга кетма-кет (келувчи) минг нафар фаришта билан мадад берувчидирман“, деб (дуоингизни) ижобат этганини эслангиз!»** (Анфол, 9).

Улуғ ва қудратли Аллоҳ уларга ижобат қила бошлади. Ўша тунда Аллоҳ таоло ўз лашкаридан бир жангчини юборди. Бу жангчи ким дейсизми? Шамол. Шамол бўлганда ҳам кучли шамол. Кучли ва совуқ шамол. Кучли совуқ шамол мушрикларнинг сафларига етди. Уларнинг чодирларини ағанатиб, қозонларини тўнтара бошлади. Гулханларини ўчирди. Шамол шу қадар кучли эдики, чодирлар осонликча ҳавода учиб юрар эди. Одамларнинг қалбларига қўрқинч кирди. Ўша кеча Аллоҳнинг лашкарларидан биттаси ҳаракатга келди. Шамол кучли ва жуда ҳам совуқ эди. Бу борада Қуръони каримда бундай марҳамат қилинади: **«Эй имон келтирганлар! Сизларга (қарши) қўшинлар келган пайтда Биз уларнинг устига шамол ва сизлар кўрмаган қўшинлар (фаришталар)ни юборганимизни – Аллоҳнинг сизларга берган неъматини эслангиз!»** (Аҳзоб, 9).

Мушрикларга қарши ўта кучли шамол турди. Пайғамбар алайҳиссалом хандақ ортида нима рўй бераётганини билмас эдилар. Қамал эса тахминан бир ойдан бери давом этмоқда

эди. Шунинг учун ҳам Пайғамбар алайҳиссалом саҳобаларини йиғдилар ва: «Қурайшликлар аҳволидан хабар келтирувчи бирор киши борми орангизда?» деб сўрадилар. «Улардан хабардор қилувчи бир киши керак. Мен Аллоҳ таолодан ўша киши менга қиёмат кунида йўлдош бўлишини сўрайман. У қиёмат куни мен билан бирга бўлади», дедилар. Ҳеч ким турмади ва овоз ҳам бермади. Нима учун деб ўйлайсиз? Сабаби, вазият ўта хавфли ва оғирлиги учун одамлар қаттиқ қўрқувда эдилар. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом иккинчи маротаба: «Қурайшликлардан бирор хабар олиб келувчи киши борми? Бу киши менга қиёмат куни ҳамроҳ бўлади», дедилар. Яна ҳеч ким жавоб бермади. Учинчи марта қайтардилар. «Кимдир қурайшликлардан бирор хабар олиб келиш учун борадими?» Ҳеч ким ўрнидан турмади. Қўрқув авжига чиққан, қаттиқ хавфсираш туфайли жонлари халқумларига келган эди.

Пайғамбар алайҳиссалом ўз сирдошлари Ҳузайфага қарадилар-да: «Тур, эй Ҳузайфа. Тур ва бизга ўша қавмнинг хабарини келтир», дедилар.

Ҳузайфа: «Мен рад этолмайман», деди. Чунки Пайғамбар алайҳиссаломнинг амри айнан унга бўлган эди. «Тур ва бизга қурайшликлар хабарини келтир! Бироқ улар қўрқувдан бизга хужум қилиб қолмасликлари учун ҳеч қандай чора кўрма!» дедилар. Пайғамбар алайҳиссалом унга ҳеч нарса қилмасликни, шунчаки улар ҳақида хабар келтиришни буюрдилар. Ҳузайфа ўз қиёфасини яшириб, хандақдан ҳеч кимга билдирмай ўтиб, мушрикларнинг сафига кириб олди. Ўша кеча улар жуда машғул эдилар. Кучли ва совуқ шамол бўлаётган эди. Ҳамма ёқ зимистон. Ҳузайфа ибн Ямом мушрикларнинг сафи оралаб ўтиб, атрофни кузата бошлади. Ўзига ўзи: «Бу ерда нималар бўляпти? Чодирлар учиб юрибди, қозонлар тўнтарилиб кетган. Олов эса ўчган. Одамлар қўрқув ичида. Нималар рўй бермоқда?» деган саволларни берарди. Ҳузайфа шундай ҳикоя қилган: «Мен одамларга қараб улар ичида қўшин қўмондони – Абу Суфённи кўрдим. У исиниш учун оловга орқа ўгириб ўтирар эди. Шунда мен пайконишни камонга қўйдим. У менга яқин, одамлари эса бошқа нарса билан овора эдилар. Аллоҳ ҳаққи, агар мен ўқ отганимда, албатта унга теккизган бўлар эдим. Биргина ўқ

билан мушрикларнинг бошлиғи ўлдирилиши мумкин эди. Бироқ мен кетар чоғимда Пайғамбар алайҳиссаломнинг менга: «Қўрқувдан бизга хужум қилиб қолмасликлари учун ҳеч қандай чора кўрма», деган сўзларини эсладим. Бу буйруқни эсга олиб, пайконимни ўз ўрнига қайтардим ва барини ўз ҳолича қолдирдим. Сўнг яширинча Пайғамбар алайҳиссаломнинг олдиларига қайтдим. У зот мендан хабар сўрадилар ва мен уларни хурсанд қилдим.

«Одамлар кетмоқчилар. Абу Суфён эса одамларга: „Эй одамлар, дарҳақиқат, мен Маккага қайтйпман. Кимки хоҳласа, мен билан бирга қайтсин“, демоқда. Одамлар ҳам йиғиштирила бошладилар» – Ҳузайфа Пайғамбарга мана шулар ҳақида хабар берди. Қўрқув ичида ўтказилган бир ойнинг охирига келиб, Аллоҳнинг лашкаридан бир жангчи юборилди. У мушрикларнинг нарсалари ва қозонларини ағдар-тўнтар қилар, уларнинг юракларига қўрқув солар эди. «Мен Пайғамбарни бу хабар билан хурсанд қилдим, – деб давом этади Ҳузайфа. Сўнг у зот мени ўзларига чақирдилар ва ёпинчиқлари билан ўрадилар. Мен эса тонггача ухлаб қолдим». Тонгга келиб, битта ҳам мушрик қолмаган эди. Бу ҳақда Қуръони каримда шундай дейилган: **«Аллоҳ кофирларни дарғазаб ҳолларида қайтарди. Улар бирор яхшилик (фойда)га эришмадилар. Аллоҳ мўминларга жанг тўғрисида кифоя қилди (мўминларни жангсиз ғолиб қилди). Аллоҳ кучли ва қудратли зотдир»** (*Аҳзоб, 25*).

Пайғамбар алайҳиссалом ғалаба қозонганларини билиб: «Энди улар бизга эмас, биз уларга қарши юриш қиламиз. Ана энди ўзимиз уларнинг устига бостириб борамиз», дедилар.

АҲЗОБ ЖАНГИ ОҚИБАТЛАРИ. БАҲУ ҚУРАЙЗА ҚАБИЛАСИНИНГ ХИЁНАТ УЧУН ЖАЗОЛАНИШИ

Аллоҳ маккорларнинг хийла-найрангини тескари буриб, Ислои душманларини ортига қувиб юборди. У ўз жангчиларидан бири, яъни кучли шамолни юборган ҳолда Ўз бандаси ва Пайғамбари ҳамда мўминларга ёрдам берди. Аллоҳ иттифокдош қабилалар орасини бузиб ташлаб, уларни шарманда ва ҳўрланган ҳолларида ҳайдаб юборди.

Мўминлар учун бу кунлар оғир ва қийин кечди. Қаттиқ кўрққанларидан жонлари халқумларига келиб қолгандек эди. Очиқ, ташналик ва аёз туфайли мўминлар ўзларини қандай ҳис қилганларини, қанчалар қаттиқ чарчаганларини тасаввур қилиш қийин. Улар хандақ қазидилар, Мадинани кўриқладилар ва иттифокдош қабилаларни ҳайдаб юбордилар. Сўнг яҳудийлар аҳдногани буздилар. Шунингдек, мунофиқларнинг хатти-ҳаракатлари туфайли мусулмонлар сафида саросима келиб чиқди. Бу қийин кунлар эди. Бироқ улар ниҳоясига етди. Ҳаммаси тугади. Уларнинг бари уйларига қайтдилар. Пайғамбар алайҳиссалом ҳам ўз уйларига, аёллари Умму Саламининг олдига қайтдилар. Қуролларини қўймоқчи бўлган пайтларида ҳузурларида фаришталарнинг саййиди Жаброил алайҳиссалом намоён бўлдилар. У зот: «Эй Расулуллоҳ, нима қилияпсиз?» деб сўрадилар. «Қуролимни қўйяпман. Чунки уруш тугади», деб жавоб бердилар Пайғамбар. Шунда Жаброил алайҳиссалом: «Бироқ биз, яъни фаришталар ҳали қурол-яроғларимизни қўймадик. Биз учун жанг тугагани йўқ. Баҳу Қурайза одамларининг олдига боринг. Мен ҳам олдингизга тушиб, уларнинг олдига бораман, уларнинг истехкомларини ларзага келтираман ва қалбларига кўркув соламан», дедилар

Баҳу Қурайза Расулуллоҳ ва саҳобалар учун энг оғир дамда битимни бузган ўша яҳудийларнинг қабиласидир. Пайғамбар алайҳиссалом уйдан чиқдилар ва одамларни чақира бошладилар. Пайғамбар алайҳиссалом саҳобалардан бирига: «Эй одамлар, бирортангиз аср намозини Баҳу Қурайзадан бошқа жойда ўқимасин», деб огоҳлантиришни буюрдилар. Мусулмонлар аввалги урушдан чарчаган бўлишларига

қарамай, эндиликда янги юришга чиқмоқдалар. Ҳеч бирлари уйда, дам олгани қолмади. Барчалари Расулуллоҳнинг чақириқларига ижобат қилдилар ва: **«Эшитдик ва итоат қилдик, эй Раббимиз, мағфиратингни сўраймиз ва қайтиб бориш Сенгадир»**, (Бақара, 285) дедилар. Ҳар бир мусулмон куралини олди ва Бану Қурайза манзилгоҳи томон йўналди. Фаришталар у ерга улардан аввалроқ жўнаб кетгандилар. Пайғамбар алайҳиссалом ва барча мўминлар гуруҳи ҳам курулларини кўтарган ҳолларида Бану Қурайза томон бордилар. Мадинада эса юришга чиқмаслик учун жиддий сабаблари бўлган кишиларгина қолдилар. Бу одамлар ичида камон ўқидан шох томири жароҳатланган Саъд ибн Муъоз ҳам бўлган. Жароҳатларидан қон оқиб тургани учун у даволанишга жуда муҳтож эди.

Йўлда одамлар қуёш тез орада ботишини билдилар. Бироқ Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам уларга: «Бану Қурайзага етмагунингизча ҳеч бирингиз аср намозини ўқиманг», деб буйруқ бергандилар. Саҳобалар нима қилдилар? Уларнинг фикрлари турлича бўлди. Аср намозини фақат Бану Қурайзада ўқиш зарурми ёки вақтида ўқиб олиб, кейин йўлга тушиш керакми? Шунда баъзи саҳобалар: «Биз Расулуллоҳнинг сўзларига амал қиламиз ва ҳаттоки қуёш ботса ҳам намозни фақат Бану Қурайзада ўқиймиз», дедилар. Ҳақиқатан ҳам, мўминларнинг бир қисми аср намозини шом намози вақтида ўқидилар. Мусулмонларнинг бошқа қисми эса: «Дарҳақиқат, Пайғамбар алайҳиссалом бизнинг намозга шошилишимизни хоҳлаганлар, шунинг учун ҳам биз аср намозини адо этамиз, сўнг Бану Қурайза томон ҳаракатланамиз», дедилар. Саҳобалар Ислонда энг муҳим масала ҳисобланган намоз борасида икки хил фикрда эдилар. Бироқ улар Пайғамбар алайҳиссаломнинг олдиларига етиб келганларида ҳар бир гуруҳ ўзининг тўғри иш қилганига қаноат ҳосил қилди. Пайғамбар алайҳиссалом ҳеч бир тарафга танбеҳ бермадилар. Жанглار бўлаётган оғир бир пайтда у зот умматга тарбиявий сабоқ бермоқчи бўлдилар. Фикрларимизда зиддият вужудга келса ҳам, ҳаттоки бу намоз масаласига доир бўлса ҳам, қалблар бир хил бўлмоғи лозим, чунки бу уммат бир умматдир. Фикрлар

фарқланиши, қабул қилинадиган қарорлар турлича бўлиши мумкин, бироқ қалблар қарама-қарши турмаслиги керак. Шу тариқа одамлар Бану Қурайзага юзландилар.

* * *

Ислом лашкари – гуруҳлар, сафлар ва алоҳида жангчилар Бану Қурайза кўрғонига шошилдилар. Уларнинг барчалари қуролланган. Мусулмонлар Бану Қурайза истехкомини ўраб олдилар. Кўркувдан ўз кўрғонига беркиниб олган эркагу аёллар мусулмонларни кузатар, Аллоҳ уларнинг қалбларига кўркувни солиб қўйган эди.

Эндигина бир олишувни ортда қолдирган 3000 жангчи Ислом ва мусулмонларга нисбатан хиёнаткорона иш тутган яҳудий Бану Қурайза қабиласининг кўрғонини қуршовга олдилар.

Барча мусулмон жангчилари йиғилганларида Бану Қурайза яҳудийлари кўркиб кетдилар: «Нима қиламиз? Энди қандай чора кўрамиз?»

Обрўли яҳудийлардан бири бўлган Каъб ибн Асад уларга мурожаат қилди: «Эй қавм, сизларнинг фақатгина 3 та йўлингиз бор:

1) Муҳаммаднинг динини қабул қилиб, шундан кейингина қутулиб қолиш.

2) Ўз қўлларингиз билан аёл ва фарзандларингизни ўлдириш, сўнг Муҳаммадга қарши курашиш учун бориш. Шундагина сиз ё ютасиз, ёки мағлуб бўласиз».

«Учинчи йўл қандай экан?» сўрадилар ундан.

Каъб ибн Асад жавоб берди: «Учинчиси эса унга қарши шанба куни жанг қилишдир. Чунки бу куни у сизларнинг жанг қилишингизни кутмаган бўлади». Ахир Аллоҳ уларга шанба куни урушишни ман қилган.

«Бу уч таклифдан биронтасини ҳам қабул қилмаймиз», дедилар.

Бану Қурайза қабиласи одамлари кўркиб кетдилар ва Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга ўз иттифокдошларидан бир кишини юборишни илтимос қилган ҳолда элчи жўнатдилар. Уларнинг иттифокдошлари эса Авсийлар эдилар. Таклифни қабул қилиш ва Пайғамбарнинг истагини билиш учун яҳудийлар ўзларига Абу Лубобани юборилишини хоҳладилар. Пайғамбаримиз

соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Қани Абу Лубоба?» деб сўрадилар. «Мана у, эй Расулуллоҳ», деб жавоб қилдилар. Пайғамбар алайҳиссалом унга: «Олдиларига бор», деб буюрдилар ва яҳудийларга оид қарорларини тушунтирдилар. Абу Лубоба қўғонга яқинлашганида яҳудийлар йиғлаётган аёллари, болалари ва гўдакларни унинг қаршисига чиқардилар. Уларнинг қўрқаётганлари ва қайғуда эканлари кўриниб турарди. Тасаввур қилинг: бир киши йиғлаётган аёллар ва болаларни кўриб турибди ва у Аллоҳ ҳамда Расулининг бу одамларга оид ҳукмини билади. Абу Лубоба уларнинг олдига яқин борганида ундан: «Эй Абу Лубоба, сенинг фикринг қандай?» деб сўрадилар.

У: «Сизлар Расулуллоҳнинг қарорларига бўйсунингиз керак, деб ҳисоблайман», деб жавоб қилди.

«Расулуллоҳ қандай ҳукм чиқардилар?» деб сўрадилар Абу Лубобадан.

У уларга жавоб бермади, лекин уларни ўлим кутаётганини кўрсатган ҳолда қўлини томоғининг тагидан ўтказиб ишора қилди. У гўёки сирни очиб қўйди. Абу Лубоба айтиши мумкин бўлмаган нарсани билдириб қўйганини тушуниб етгач, қўриқиб кетди ва Расулуллоҳнинг олдиларига қайтмасликка қарор қилди. У жуда ғамга ботди ва қилиб қўйган ишидан пушаймон бўлди. Шу заҳоти Расулуллоҳнинг Мадинадаги масжидларига йўл олди ва: «Аллоҳга қасамки, токи Расулуллоҳ менга ижозат бермагунларича, мени кечирмагунларича шу ҳолимда туравераман», дея ўзини устунлардан бирига боғлаб қўйди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламга Абу Лубоба қилган ишининг хабарини берганларида: «Агар у олдимга келганида, мен албатта у учун Аллоҳдан мағфират сўраган бўлар эдим ва ҳаммаси яхши бўларди. Бироқ бўлган иш бўлиб ўтди. Шундай экан, у Аллоҳнинг ҳукмини қутсин», дедилар.

Яхши, бироқ ҳозир нима қилиш керак?

Яҳудийлар Расулуллоҳга ўзларига нисбатан қандай ҳукм чиққанини сўраб мактуб йўлладилар. Расулуллоҳ уларга қарорлари – барча эркакларни ўлдириш, аёл ва болаларни асир олишдан иборат экани жавобини бердилар. Шунда яҳудийлар: «Иттифоқчиларимиздан бўлган бир киши

бизга ҳукм чиқаришини хоҳлаймиз», дедилар. Шунда Расулуллоҳнинг олдиларига авслик қабила вакиллари келдилар ва: «Дарҳақиқат, сиз Бану Қайнукоъ қабиласи билан шундай-шундай қилдингиз, улар хазражликларнинг иттифоқчилари эдилар. Бану Қурайза эса бизнинг иттифоқчимиз бўлган», дедилар.

«Ўзингиздан бўлган бир киши уларга ҳукм чиқарса, рози бўласизларми?» деб сўрадилар Пайғамбар.

«Ҳа», деб жавоб бердилар.

Шунда Пайғамбар: «Унда Саъд ибн Муъоз ҳукм чиқарсин», дедилар.

Авсликлар бу қарордан мамнун бўлдилар. Яҳудийлар ҳам бунга рози бўлдилар: «У бизнинг иттифоқдошларимиздан биридир, у албатта бизни афв этади», деб ўйладилар. Саъд ибн Муъозни келтириш учун одамларни юбордилар, чунки у истехкомни камал қилган мусулмонлар орасида йўқ эди. Ўқдан қаттиқ жароҳатлангани ва жароҳати ҳамон қонаётгани туфайли у Мадинада қолганди. Саъд ибн Муъозни эшакка мингаштирдилар ва тегишли жойга олиб келдилар. Авсликлар унинг ўнг ва сўл тарафидан туриб: «Эй Саъд, эй Саъд, бизнинг ҳомийларимизга, яъни Бану Қурайза қабиласига хайр-саховат қил, яхши муомалада бўл», дер эдилар. Саъд ҳам авслик эди. У уларга қаради ва: «Мана ҳозир Саъд ибн Муъоз учун, гап Аллоҳ ҳақида кетаётганида, гиначининг таънасидан қўрқмаслигини исботлаш вақти етди. Ҳозир Саъд ибн Муъозга Аллоҳ йўлида маломатчининг маломати қор қилмайдиган вақт келди», деди. Авсликлар буни эшитиб, Бану Қурайзани нима кутиб турганини англаган ҳолда уй-уйларига йўл олдилар.

* * *

Ярадор Саъд ибн Муъоз Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг олдиларига келди. У етиб келганида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ўз саҳобаларига: «Сардорингиз олдида боринг ва уни эшакдан туширинг!» дедилар. Уни ерга туширганларида одамлар унга: «Дарҳақиқат, яҳудийлар ўзларини сенинг ҳукмингга топширдилар, эй Саъд», дедилар.

«Менинг ҳукмим улар томонидан бажарилар эканми?» сўради у.

«Ҳа», деб жавоб бердилар унга.

«Мусулмонлар ҳам менинг қароримдан рози бўлар эканларми?» дея қайта сўради у.

«Ҳа», дедилар унга.

Сўнг Саъд ибн Муъоз Пайғамбарни назарда тутиб, ҳурмат ва одоб юзасидан бошини у зот турган томондан бошқа томонга буриб: «Анави ердаги зот ҳамми?» деб савол берди.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам «Ҳа», яъни мен ҳам бу қарорга бўйсунаман деган маънода жавоб бердилар.

Шунда Саъд: «Ундай бўлса, мен уларнинг эркакларини қатл қилишни, аёлларию болаларини асир олишни, мол-мулкларини эса тақсимлашни ҳукм қиламан», деди. Пайғамбар: «Аллоҳу акбар! Сен уларга нисбатан Аллоҳ 7 осмон устидан туриб чиқарган ҳукмига мувофиқ ҳукм чиқардинг», деб юбордилар.

Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам ва саҳобаларга хиёнат қилган, мусулмонлар учун энг оғир бўлган вазиятларнинг бирида аҳдномани бузган ва узоқ вақт ҳийланайранг ишлатиб юрган Бану Қурайза одамларига нисбатан Аллоҳнинг ҳукми шундай бўлган. Уларганисбатан чиқарилган ҳукм ижро этилди. Уларнинг унча катта бўлмаган гуруҳи Ислом динини қабул қилди ва Пайғамбар алайҳиссалом уларни кечирдилар. Мусулмонлар яҳудийларнинг мулкларини тақсимлай бошлаганларида уларнинг махфий туйнуқларидан Расулulloҳ ва у зотнинг саҳобаларига нисбатан маккорона иш тутиш истагида яшириб қўйилган жуда кўп мулк ва қурол-аслаҳаларни топиб олдилар. Бану Қурайзанинг мол-мулклари тақсимланди. Эркаклари ўлдирилди. Аёллари ва болалари эса асир олинди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Мадина учун энг катта хавф туғдирган Бану Қурайза қабиласи муаммосини батамом ҳал қилдилар. Аллоҳ Саъд ибн Муъозга Бану Қурайзага нисбатан ўз қарорини қабул қилишида илҳом берганидан сўнг унинг дуосини ҳам ижобат қилди. У: «Аллоҳим! Бану Қурайзадан кўзим қувонмагунча мени ўлдирмагин», деб дуо қилганди. Бу пайтда Саъд ибн Муъоз масжидда эди. Унинг жароҳати яна қонай бошлади

ва унинг руҳи Ўз Яратувчиси томон кўтарилди. Саъд ибн Муъоз оламдан ўтди. Пайғамбар алайҳиссалом у ҳақда: «Саъд ибн Муъознинг ўлиmidан Раҳмоннинг арши титради», дедилар. Саъднинг жасадини дафн этишга кўтариб кета туриб одамлар: «Унинг тобути енгил», дердилар. Пайғамбар уларга: «Дарҳақиқат, уни сизлар билан бирга фаришталар ҳам кўтариб бормокдалар», деб жавоб бердилар. Унинг жанозасига мўминлар билан бир қаторда фаришталар ҳам келгандилар. Бу умматнинг баҳодирларидан бири – Саъд ибн Муъоз шу тариқа дафн этилди.

Абу Лубоба эса Пайғамбарнинг масжидларидаги устунга боғланганича 6 кеча-кундуз қолиб кетди. 6 кун давомида аёли уни фақатгина ҳожати юзасидан ҳамда намоз ўқиши учун ечиб, сўнг қайта боғлаб турган. Адашгани, Аллоҳ ва Пайғамбарининг ҳақларига риоя қилмагани учун у ўзини шундай қилиб қийнаган. 6 кеча-кундуз Абу Лубоба ўзини ечишни хоҳламади. Мана 6-кун ҳам ўтди. Пайғамбар Умму Салама онамизнинг уйларидалар. Ўша кеча Умму Салама Аллоҳнинг Пайғамбарини кулаётганларини кўрдилар ва: «Сизни нима кулдирди, эй Расулуллоҳ?» деб сўрадилар. «Дарҳақиқат, Аллоҳ Абу Лубобанинг афв этилгани ҳақида ваҳий юборди. Аллоҳ таоло Абу Лубобанинг тавбаси қабул бўлганини билдирди», дедилар. Бу ҳақда Куръони каримда шундай марҳамат қилинади: **«Яна бошқалари ҳам борки, гуноҳларини тан олурлар. Яхши ишни бошқаси – ёмонига аралаштириб юборганлар. Аллоҳ уларнинг тавбаларини шояд қабул қилса. Албатта, Аллоҳ кечиримли ва раҳмлидир»** (Тавба, 102).

Умму Салама бу хушхабарни одамларга айтдилар. Одамлар ҳам унинг боғичларини еча бошладилар. Бироқ у: «Йўқ, Аллоҳ ҳаққи, буни фақат Расулуллоҳ қиладилар», деди. Бомдод намозидан сўнг Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Абу Лубобанинг арконини ечдилар. Аллоҳ таоло унинг тавбасини қабул қилди.

Улуғ ва қудратли Аллоҳ мусулмонлар ёнида яшаган энг катта душман – Бану Қурайзага мана шундай ҳукм чиқарди. Аллоҳ таоло уларга мана шундай жазо белгилади ва мусулмонларни жангнинг хавфидан халос қилди.

* * *





Саллам ибн Абу Хукайк, уни шунингдек, Абу Рофеъ деб ҳам чақирардилар. У Хандақ жангига аҳзобларни гижгижлаган жиноятчиларнинг катталаридан бири бўлган. Хазражликлар унинг жазосини бериб қўйиш учун рухсат сўрадилар. Пайғамбарнинг рухсатлари билан хазражлик 5 отлик ушбу жиноятчи, пасткаш кишини ўлдириш учун Хайбар томон йўл олдилар. Бу гуруҳни Абдуллоҳ ибн Атийк исмли саҳоба бошқарди. Мана улар Абу Рофеъ, яъни Саллам ибн Абу Хукайкнинг истехкомига етдилар. Шу онда Абдуллоҳ ибн Атийк шерикларига: «Шу ерда қолинг!» деди. Тун кириб, кўрғон эшикларини ёпмоқчи бўлганларида у яширинча ичкарига кириб олишга муваффақ бўлди. Абдуллоҳ кўрғонга кирди. Кейинчалик унинг ҳикоя қилиб беришича воқеа шундай бўлган: «Мен ўша ярамас яҳудий бўлган Абу Рофеънинг уйигача бордим. Унинг уйида, тунда, одамлар ўтириб суҳбатлашмоқда эдилар. Мен улар тарқалгунича кутиб турдим. Сўнг унинг уйига кирдим. Бирма-бир эшикларни очдим. Яҳудийлар кўрққанларидан кўплаб деворлар ва кўрғонлар қурадилар. Тун зулматида унинг хонасига етгунимча мен бир эшикдан бошқасига кириб бордим. Қоронғи бўлгани учун Абу Рофеъ қаерда эканини билмасдим. Хонасига кирганимда: „Ҳой Абу Рофеъ“ деб бақирдим. У: „Ким бу?“ деб сўради. Шунда мен унга қилич билан ҳамла қилдим, бироқ мўлжалга теккиза олмадим. У қичқира бошлади. Мен эса уйдан чиқдим. У ҳамон қичқирарди. Бир оз кутдим. Сўнг яна қайта кирдим ва гўёки унга ёрдам бермоқчи бўлгандай: „Сенга нима бўлди? Нима учун қичқиряпсан, эй Абу Рофеъ!“ дедим. У: „Уйда бир киши мени қилич билан чопмоқчи бўлди“ деди. Шунда мен уйдаги қоронғиликка қарамай унинг қаерда турганини билиб олдим. Унга қаттиқ зарб бердим, сўнг қилич билан урдим. Унинг ўлганига ишонч ҳосил қилгач, бирон одам келиб қолмасидан уйни тарк этдим. Зинадан тушаётганимда йиқилиб, оёғимни синдириб олдим. Шунда кўрғоннинг бурчакларидан бирига яшириндим ва Абу Рофеънинг ўлганига ишонч ҳосил қилиш учун тонггача у ердан чиқмадим. Хўроз қичқириб тонг отганида мен жарчининг: «Мен сизларни Ҳижознинг савдогари бўлмиш Абу Рофеънинг ўлиmidан хабардор қилмоқдаман», дея жар

солаётганини эшитдим. У унинг ўлими хабарини бермоқда эди.

Абу Рофеънинг ўлганига ишонч ҳосил қилгандан кейингина кўргонни тарк этдим. Оқсоқланган ҳолда шерикларим томон бордим, чунки оёғим синганди. Дўстларим мени қўлларида кўтариб Расулуллоҳнинг олдиларига олиб бордилар. Янгиликни айтиб Пайғамбарни хурсанд қилдик. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Аллоҳнинг душмани ўлим топганидан хурсанд бўлдилар ва мен учун дуо қилдилар. Қўлларини болдирим бўйлаб юргиздилар ва у худди ҳеч нарса бўлмагандек тузалиб қолди». Мазкур қабих жиноятчининг ўлими билан Аллоҳ таоло яхудийларнинг кучларини заифлаштириб қўйди.

* * *

Пайғамбар алайҳиссалом мусулмонлар ва мусулмонларнинг қарвонларига ҳалақит берувчи бошқа қабилаларни ҳам жазолаш учун жангчи гуруҳларни юбордилар. Шундай гуруҳлардан бирига довьорак Муҳаммад ибн Масламани бошлиқ қилдилар. Ибн Маслама қишлоқлардан бирига йўл олди. У ерлик одамлар билан жанг қилди ва Аллоҳнинг изни билан ғалаба қозонди. Сўнг Расулуллоҳнинг ҳузурларига ўлжалар билан қайтди. Бу юришда у Бану Ҳанифа қабиласининг бошлиғи Сумома ибн Усални асир олди. Ибн Маслама уни Пайғамбарнинг олдиларига олиб келди. Пайғамбар алайҳиссалом уни масжиднинг устунларидан бирига боғлаб қўйишни амр этдилар. У зот бутун бошли қабиланинг бошлиғи бўлган бу Сумома умрида ҳеч қачон кўрмаган нарсасини, яъни мусулмонлар ўз Етакчиларига қандай муомала қилаётганликларини, қандай намоз ўқишларию Куръон тиловат қилишларини, уларнинг одоб-ахлоқларини кўриб қўйишини хоҳладилар. Ҳар куни Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам масжид устунига боғлаб қўйилган бу кишининг олдида келиб: «Қандайсан, эй Сумома? Аҳволинг қалай?» деб сўрадилар. Пайғамбар алайҳиссалом унга Исломни қабул қилишни таклиф қилардилар. Сумома эса: «Мен яхшиман, эй Муҳаммад. Агар мени ўлдирсанг, мен учун қасос оладиганлар бор. Қабилам мен учун хун талаб қиладилар», деб жавоб берарди. У ҳалигача гуноҳлари билан



фахрланар, у ҳалигача ўз қавми Ислом ва мусулмонларга бас кела олади, деб ўйларди. Пайғамбар алайҳиссалом унинг ёнидан кетдилар. Сумома эса: «Агар мени ўлдирсанг, қасдини оладиганлари бор бўлган кишини ўлдирган бўласан. Агар мурувват қилсанг, яхши мурувват қилган бўласан», деганича қолди. Яъни агар сен зарар етказмаган ҳолда қўйиб юборсанг, сендан миннатдор бўлардим, деган маънода. «Агарда мол-мулк талабида бўлсанг, – деб давом этди у, – уни ҳам оласан». Чунки Сумома қабиласининг бошлиғи эди-да. Унинг учун Пайғамбар алайҳиссалом қанча талаб қилсалар, ўшанча мол-мулкни фидо қилишлари мумкин эди. Бечора, у Расулulloҳ унинг мол-мулкни олмоқчилар деб ўйлади. Аллоҳга қасамки, Пайғамбар алайҳиссалом ҳеч бир одамнинг молини олишни истамаганлар. «Эй одамлар, мен сизлардан мол-мулк сўрамайман. Эй қавм, мен сизлардан мукофот кутмайман», дердилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Сумомани масжиддаги устунга боғланган ҳолида қолдирдилар. Сумома одамларнинг қандай намоз ўқишлари, рукуъ ва сажда қилишларини кузатди. У мусулмонларни, уларнинг ибодат қилишларини, ахлоқларини, ўзаро муносабатларини, феъл-атворларию одобларини кўриши учун ҳам Пайғамбар алайҳиссалом уни атайин масжиднинг устунига боғлаб қўйишларини буюргандилар.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам унинг олдига эртаси куни келдилар ва ундан: «Нима дейсан, эй Сумома?» деб сўрадилар.

У аввалгидек: «Агар мени ўлдирсанг, мен учун албатта қасос оладилар. Агар мурувват қилсанг, яхши одамга мурувват қилган бўласан. Агар бойлик истасанг, хоҳлаганингча бераман», деб жавоб берди.

Пайғамбар алайҳиссалом уни масжидда учинчи кунга ҳам қолдирдилар. Учинчи кун ўша саволларини қайтадан бердилар. Ислом ва мусулмонларни амалда кўрган бўлса ҳам, Сумома эски сўзлари билан жавоб қайтарди.

«Қандай қилиб бу нарса сенга таъсир қилмади экан, эй Сумома?» дедилар ва саҳобаларига: «Сумомани қўйиб юборинг. Сумомани ечиб юборинг», дея топшириқ бердилар. Саҳобалар уни ечиб қўйиб юбордилар. Ҳа, Пайғамбар алайҳиссалом уни қўйиб юборишни буюрдилар ва ўз

қабиласининг саййиди бўлишига қарамай унинг учун тўлов ҳам талаб қилмадилар. Ўзларининг тутган бу йўллари билан Пайғамбар алайҳиссалом бир нарсага эришмоқчи бўлдилар. Чунки Пайғамбарга Раббиларидан ваҳий келганди. Пайғамбар алайҳиссалом Сумомани кетказиб юбордилар. Сумома Мадинадан фақат биргина иш учун чиқишни хоҳлади. У Мадина ташқарисидаги дарахтзорга бориб ғусл қилди. Сўнг Мадинага қайтиб: «Мен Аллоҳдан ўзга ибодат қилишга лойиқ илоҳ йўқ ва Муҳаммад Аллоҳнинг Расули эканига гувоҳлик бераман», дея Ислomini ҳаммага билдирди. «Расулуллоҳнинг масжидларида бўлган пайтингда шу сўзларни айтишга сенга нима монелик қилди?» деб сўраганларида у: «Одамлар мени „боғланган ҳолидан қутулиш истагида Исломни қабул қилди“, деб ўйламасликлари учун ҳам бу ишни у ерда қилмадим», деб жавоб берди. Шу тариқа у Исломни қабул қилди ва унга чиройли амал қилувчилардан бўлди. Маккага келганида қурайшликлар ундан: «Эй Сумома, динингдан воз кечдингми?» деб сўрадилар. У: «Йўқ, мен Оламлар Раббиси бўлган Аллоҳга бўйсундим, Исломни қабул қилдим ва унинг Пайғамбарига имон келтирдим», деб жавоб қилди. Сўнг қурайшликларга қарата: «Аллоҳга қасамки, токи Расулуллоҳ рухсат бермас эканлар, сизларга Ямомадан бир дона ҳам буғдой келмайди», деб қўшимча қилди. Мағрур Қурайш кофирлари Расулуллоҳнинг ҳузурларига бориб, у зотдан Сумома билан гаплашиб қўйишларини ва у уларга қайтадан буғдой сота бошлашини илтимос қилгунларича узоқ муддат буғдойдан узилиб қолдилар. Пайғамбаримиз бу илтимосни бажардилар. У зот Сумомага мактуб йўлладилар ва унда қурайшликларни афв этишни, қанча хоҳласалар, ўшанча буғдой беришни буюрдилар.

Мусулмонларнинг ахлоқини ва Ислomini амалда кўргач, Сумома Ислом динига кирди. Шу тариқа Пайғамбар Ислом ва мусулмонларга ёмонлик қилишни истаган ҳар бир жамоанинг таъсирини камайтириш учун жангчи гуруҳларни юбориб турдилар.

* * *

Пайғамбар алайҳиссаломда соғин туялар бўлиб, улар дарахт ва ўсимликлари кўп бўлган Ғоба номли жойда боқиларди. Буни Уяйна ибн Хисн исмли мушриклардан бири





кўриб қолди. У бу туяларни, яъни Пайғамбарнинг туяларини олиб қочиш учун ўзининг бир нечта отлиқларини йиғди. Беркиниб туяларга яқин келди, подачининг олдига бориб уни ўлдирди ва хотинини асир олди. Сўнг барча туяларни олиб кетди. Мусулмонлар эса Мадинада бўлиб, бундан беҳабар эдилар. Бир кичкина бола бу воқеанинг гувоҳи бўлиб қолди. Пайғамбарга бу ҳақда билдириш учун у Мадинага шошди. Йўлда у тез югурувчанлик маҳорати билан машҳур бўлган Салама ибн Акваъ исмли саҳобийни кўриб қолди ва унга бўлиб ўтган воқеани сўзлаб берди. Воқеани эшитгач, у Мадина томон шошилди. Шаҳар биноларидан бирининг тепасига чиқиб: «Я собаҳа, я собаҳа», деб бақира бошлади. Одатда бу шаклда мусибат келган пайт чақирардилар. Одамлар йиғилдилар ва у уларга бўлиб ўтган воқеанинг, яъни Уяйна туяларни олиб кетгани, подачини ўлдиргани ва хотинини асир олгани хабарини берди. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом одамларни жангга тайёрланишлари ва қуроллари ҳозирлашларини айтиб, уларни Аллоҳ йўлида жанг қилишга чақирдилар. Қандай қилиб баъзи мушриклар мусулмонларнинг мол-мулкларини тортиб олишга ва уларни ўлдиришга, аёлларини асир олишга журъат қилдилар? Одамлар қуроллари олиш учун кетдилар. Салама эса чопқир, тез юрар бўлгани учун ҳам ҳеч кимни кутиб ўтирмади. У ўзининг камон ва пайконларини олиб, гарчи отда бўлмаса ҳам, туяларни ўзи билан олиб кетган одамларнинг изидан югуриб кетди. Қолган мусулмонлар ичида жангга биринчи бўлиб Микдод ибн Амр тайёрланиб бўлди. Пайғамбар алайҳиссалом унга: «Тайёрланиб бўлган бошқа одамларни ол-да, ўша мушрикларга етиб олишга шошил. Биз эса ортингиздан борамиз», дея кўлига байроқни тутқаздилар. Салама, саҳобалар, Пайғамбар алайҳиссалом ва қолган одамлар ўғри ва қотил мушриклар изига тушдилар. Чопқир Салама ортларидан туяларни эргаштириб кетаётган одамларга етиб олди. Ўзига қулай жойга ўрнашиб олиб: «Ол уни. Мен Ибн Акваъман. Бугун қай биримиз кучли эканимиз аниқ бўладиган кундир», деб бақирарди.

Ўғрилар ўгирилиб, уларга фақат биргина киши камондан ўқ узаётганини кўрдилар. Уни тутиб ўлдириш учун отларни бурдилар. Бироқ мушриклар чопқир Саламага ета олмадилар. Ўз одамларидан узоқлашиб кетаётганларини сезиб, мушриклар

уни тинч қўйдилар ва ортларига қайта бошладилар. Ҳар сафар Саламани қувлаганларида у улардан тезда қочиб кетар, ортларига қайтсалар, уларга етиб олаверарди. Мушрикларга ўқ отиб, баъзиларини яралади. Шу тариқа у уларнинг ҳаракатланишларини тўхтатиб турди. Баъзан эса тоғлараро жойларда у олдинда югурар эди. Салама бир ўзи бўлишига қарамай, тоғларга чиқиб олар, тошларни олиб, мушрикларга отарди. Бу Салама ибн Акваъ исмли биргина киши холос. Мушрикларнинг отлиқлари билан якка ўзи курашишига қаранг! Бошқа мусулмонлар етиб келгунларича шу ҳол давом этди. Унга етиб олдилар ва орқасидан эргашдилар. Микдод ибн Амр бошқа отлиқлар билан бирга ўғирланган туяларга Зу Қарод деган жойда етиб олдилар. Шунинг учун ҳам бу юриш Ғоба, яъни туялар боқиладиган жойнинг номи ёки Зу Қарод, яъни мушрикларга етиб олинган жой номи билан аталади. Мусулмонлар мушрикларни мағлуб қилдилар. Уларнинг баъзилари қочиб кетдилар, баъзилари эса қатл этилдилар. Пайғамбарнинг барча туялари қайтарилди. Мусулмонларнинг мол-мулкини қайтарган қаҳрамон саҳобаларнинг олдида Пайғамбар алайҳиссалом етиб келдилар ва хурсанд бўлдилар. Саҳобалар «Аллоҳу акбар» дея такбир айтдилар. Бу умуман олганда ҳеч ким ҳозирлик кўрмаган кичик бир юришнинг ғалабаси эди. Бироқ мусулмонлар айнан Аллоҳ уларни Куръонда тавсиф қилганидек эдилар: **«Мўминлар орасида Аллоҳга берган аҳдига содиқ кишилар бордин»** (Аҳзоб, 23).

Саламага келсак, Пайғамбар алайҳиссалом ҳар бир саҳобага ўлжадан бир қисмдан бердилар. Ўлжалар эса мушрикларнинг пайконлари ва бошқа қурол-аслаҳалар эди. Отлиққа бир қисм ва пиёдага бир қисмдан бердилар. Бироқ Салама ибн Акваъга икки ҳисса, яъни отлиқ ва пиёданинг ҳиссасини бердилар. Чунки у бир ўзи бўлса ҳам, икки кишининг ҳаракатларини қилди. Пайғамбар алайҳиссалом ҳатто: «Ўша куни энг яхши отлиқ Абу Қатода, энг яхши пиёда эса Салама ибн Акваъ бўлди», дедилар. Бу унча катта бўлмаган уруш эди. Бироқ у барча арабларга Пайғамбар алайҳиссалом ва у зотнинг саҳобаларининг куч-қудратларини намоён қилди. Мусулмонлар ҳеч кимга ўзларига нисбатан ҳужум қилишларига йўл қўймасликларини кўрсатиб қўйдилар.



БАНУ МУСТАЛАҚҚА ҚАРШИ ЮРИШ. ИФК ҲОДИСАСИ

Ҳорис ибн Абу Зирор бошчилигидаги Бану Мусталиқ қабиласи. Бу қабиланинг одамлари Пайғамбар алайҳиссаломга қарши уруш қилишга қарор қилдилар. Пайғамбар билан жанг қилишни хоҳлаган бошқа қабилалар ҳам уларга келиб қўшилдилар. Бану Мусталиқ ҳамда баъзи араб қабилаларининг бу юриши ҳақида Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ўз олдиларига келган бир кишидан билиб олдилар. У зот бу хабарнинг тўғрилигига ишонч ҳосил қилиш учун Бурайда Асламийни вазиятни билиб қилишга юбордилар. Бурайда кетди ва келиб бу иш ҳақиқатга мувофиқ эканини айтди. Душман қўшини Пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобаларга қарши курашиш учун ҳозирланган эди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳам ўз қўшинларини сафарбар қилиб, душман билан юзлашишга тайёргарлик кўрдилар. Мусулмонлар билан бирга бу юришга мунофиқларнинг бошлиғи ҳисобланган Абдуллоҳ ибн Убай ибн Салул ҳамда мусулмонлар сафига кириб олган унинг мунофиқ шериклари ҳам отландилар. Пайғамбар алайҳиссалом Бану Мусталиқ қабиласи хоҳлаганидек улар томон курашишга йўл олдилар. Буни билиб қолган айрим қабилаларнинг вакиллари Бану Мусталиқни Расулуллоҳ билан курашишга ёлғиз ўзини ташлаб кетиб қолдилар. Пайғамбар алайҳиссалом қўшинлари билан Мурайсиъ деб номланган сувхонага етдилар. У ерни қароргоҳ қилиб, уруш қилмоқчи бўлган Бану Мусталиқ қўшинларини кута бошладилар. Бану Мусталиқ Мурайсиъ деган ҳудудга етиб қилишлари билан икки томон жангга киришиб, бир-бирларига камондан ўқ ота бошладилар. Мусулмонлардан ҳеч ким ҳалок бўлмади, фақатгина ансорлардан бирини бошқа бир мусулмон адашиб ўлдириб қўйди. Бану Мусталиқ қабиласига келсак, улар Пайғамбар алайҳиссаломнинг қўшинларидан қочиб кетдилар. Бану мусталиқликларнинг ичида ўлдирилганлар, асир олинганлар ва қочиб қутулганлар ҳам бўлди. Улардан мусулмонларга кўплаб ўлжалар тегди. Асирлар орасида Бану Мусталиқ қабиласи бошлиғи Ҳориснинг Жувайрия исмли кизи ҳам бўлиб, у тўлов эвазига озод қилишга рози бўлган Собит ибн Қайснинг чекига тушган эди. Бу товонни Пайғамбар

алайҳиссалом тўладилар, сўнг уни қўйиб юбордилар. Қизни озод қилиб, унга турмушга чиқишни таклиф қилдилар ва никоҳландилар. Шундай қилиб Жувайрия бинти Ҳорис мўминлар онасига айланди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг Жувайрияга никоҳланганларидан сўнг Бану Мусталиқ қабиласидан асири бўлган барча мусулмонлар: «Сизлар Пайғамбарнинг аёллари томонидан қариндошларисиз, қандай қилиб сизларни қул қиламиз?» дея уларни озод қилиб юбордилар. Шу тариқа Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг Жувайрияга никоҳлари Бану Мусталиқ асирлари учун хайрли ва баракотли бўлди.

* * *

Бу юришда мунофиқлар мусулмонлар учун катта хавф туғдирдилар. Бунинг қандай хавф эканини билишимиздан олдин, келинг, уларнинг етакчиси бўлган Абдуллоҳ ибн Убай ибн Салул билан танишиб оламиз. Пайғамбаримиз алайҳиссаломнинг Мадинага келгунларигача бўлган вақт давомида бу киши ўз қабиласининг бошлиғи бўлишга тайёргарлик кўрар, унинг учун ҳаттоки махсус тож ҳам ясалган эди. Бироқ кутилмаганда Пайғамбар алайҳиссалом келиб қолдилар ва Мадинадаги жамики одамларнинг йўлбошчисига айландилар. Абдуллоҳ ибн Убай дилида Расулуллоҳ ва саҳабаларга бўлган хусумат, ҳасад ва нафратини яшириб, тилида эса ўзининг Исломга содиқлигини намоён қилди. Унинг каззоб ва мунофиқлиги шу даражага етдики, баъзан у жума намозига келиб туриб, йиғилганларга Пайғамбар алайҳиссалом ҳақида: «Эй одамлар, орангизда Расулуллоҳ борлар, Аллоҳ сизларни у зот туфайли азиз қилди, шундай экан, у зотга ёрдам беринг ва ҳурмат қилинг», деб гапира бошлади. У ҳар жумада шу каби гапларни гапирса-да, юрагидаги Пайғамбар алайҳиссаломга нисбатан ҳасад ва нафратини сир сақларди. Унинг нафрати Мадинадаги даъватнинг энг аввалида намоён бўлди. У, Пайғамбаримиз одамлар орасида ўтириб диндан таълим бераётган пайтларида олдиларига келди ва: «Эшагингнинг чанги билан бизларга озор берма, эй Муҳаммад! Агар бирор киши билан гаплашишни хоҳласанг, ўз уйингда ўтиргин, кимки хоҳласа, ўзи сенинг олдингга боради. Бироқ бизнинг мажлисларимизга келма ва бизларни ноқулай аҳволга

солма!» дея Пайғамбарнинг даъват қилишларига ҳалақит берди. Бундан ташқари у яҳудийларни Расулуллоҳга қарши хужум қилишлари учун гижгижлади. Унинг Уҳуд жангидаги қилмиши, шериклари билан Хандақ жангида қилган тадбирини ёдга олайлик. Шу тариқа мунофиқларнинг боши бўлган бу мунофиқ Расулуллоҳга нисбатан доимо фитна ва шубҳа кўзғаб турган.

У навбатдаги юришда яна нима қилди экан? У Пайғамбар алайҳиссалом билан бирга сафарга чиқди. Мурайсиёда икки мусулмон, яъни муҳожир ва ансор тортишиб қолдилар. Баҳс давомида бири: «Эй ансорлар, қанисизлар?» деса, бошқаси: «Эй муҳожирлар, қанисизлар?» дея ўз қабиладошларини чакириб қолди. Икки гуруҳ орасида олишув бошланиб кетиши хавфи туғилди. Мунофиқларнинг бошлиғи Абдуллоҳ ибн Убай бу қулай фурсатдан фойдаланган ҳолда: «Уларнинг нима қилганларини қаранг. Ўз шахримизда улар бизларга адоват қилмоқдалар ва улар сон жиҳатдан биздан ўзиб кетдилар. Дарҳақиқат, улар „Итингни семиртирсанг, ўзингни копади“, деган мақолда айтилгани кабидирлар», деди. У бу тавсифида

264 Маккадан кўчиб келган муҳожирларни – Пайғамбар алайҳиссаломнинг саҳобаларини ҳамда Пайғамбаримизнинг ўзларини ҳам назарда тутди. Сўнг: «Аллоҳга қасамки, Мадинага азиз бўлиб қайтганимизда хорни ҳайдаб чиқарамиз» деб қасам ичди. «Азиз» деб у ўзини назарда тутди, «хор» деб Пайғамбар алайҳиссаломни назарда тутганди. Сўнг ўз дўстларига қарата: «Сиз уларга ўз мулкингизни бердингиз, агар уларга мол-мулкларингизни бермаганингизда эди, улар сизнинг уйларингизни тарк этган бўлар эдилар», деди ва муҳожирлар ўз ватанларига қайтиб кетишлари учун уларга ёрдам бермасликка чақирди. Бу қабих сўзларни Зайд ибн Арқам исмли йигитча эшитиб қолди. Унга Абдуллоҳ ибн Убайнинг бу гаплари ёқмади. У ўз амакисининг олдига шошди ва эшитган нарсаларининг барини сўзлаб берди. Амакиси Расулуллоҳнинг ҳузурларига йўл олди. Ўша пайт Пайғамбарнинг ҳузурларида Умар ибн Хаттоб бор эди. Зайднинг амакиси Пайғамбарга бу сўзларни етказганида Умар: «Эй Расулуллоҳ, изн беринг, мен унинг калласини чопиб ташлай», деди. Бунга Пайғамбар: «Йўқ, одамлар „Муҳаммад ўз саҳобаларини ўлдирмоқда“, деб гапирадилар. Уни тинч қўйинглар!» дея унга эътироз

билдирдилар. Расулуллоҳнинг олдиларига Усайд ибн Худайр келди ва нима учун Пайғамбар алайҳиссалом Мурайсиъ минтақасидан ноодатий вақтда кетганлари сабабини сўради.

Пайғамбар алайҳиссалом унга: «Дўстинг нима деганини эшитдингми?» дедилар.

«У нима деди, эй Расулуллоҳ?» деб сўради Усайд.

Расулуллоҳ унга Абдуллоҳнинг «Кучлилар заифларни Мадинадан ҳайдашлари ҳақидаги» қасамини етказдилар.

Бунга жавобан Усайд: «Аксинча, сиз қудратлисиз, эй Расулуллоҳ. У эса хордир. Агар истасангиз, уни шаҳардан ҳайдаб юборинг», деди. Пайғамбар алайҳиссалом уни тарк этдилар ва Мадина томон йўлларини давом эттирдилар.

Абдуллоҳ ибн Убай Пайғамбарга сўзларининг етказилганини билиб қолиб, ичидаги ҳасад, муғомбирлик ва мунофиқликни яширган ҳолда Расулуллоҳ томон шошди.

Пайғамбарнинг олдиларига келиб: «Менга маълум бўлишича, сиз мен ҳақимда шундай ва шундай дебсиз», деди.

Пайғамбар: «Ҳа», дедилар.

Шунда Абдуллоҳ: «Аллоҳга қасамки, мен ундай деганим йўқ. Наҳотки мен шундай гапларни гапирсам?! Мен ҳеч қачон бундай демайман», деди. Зайд келиб, ўз амакисига: «Аллоҳга қасамки, у шундай деганди», деди. Аммо Абдуллоҳ ибн Убай гапларининг ҳаммасини инкор этишда давом этди. Бу воқеалардан сўнг Аллоҳ таоло Ўз Пайғамбари алайҳиссаломга ичида куйидаги калималар бўлган «Мунофиқлар» сурасини нозил қилди: **«Улар (ўзларининг тобеларига): „Аллоҳнинг пайғамбари ҳузуридаги кишиларга эҳсон қилмангиз, токи улар тарқалиб кетсинлар!“ дейдиган кимсалардир. Ҳолбуки, осмонлар ва Ер хазиналари фақат Аллоҳникидир. Лекин мунофиқлар (буни) англамаслар. Улар: „Қасамки, агар (Бани Мусталиқ жангидан) Мадинага қайтсак, албатта, кучлилар кучсизларни ундан (ҳайдаб) чиқарур“, дерлар. Ҳолбуки, куч-қудрат фақат Аллоҳники, Унинг пайғамбариники ва мўминларникидир. Лекин мунофиқлар (буни) билмаслар»** (Мунофиқун, 7–8).

Пайғамбар алайҳиссалом Зайд ибн Арқамни чақириб: «Дарҳақиқат, Аллоҳ сенинг айтганинг ҳақиқат эканини тасдиқлади. Аллоҳ сенинг тўғри гапирганингни билдирди», дедилар. Ёш Зайд бундан жуда ҳам хурсанд бўлди.



Мунофиқлар бошлиғининг ўғли солиҳ киши бўлиб, унинг исми ҳам отаси каби Абдуллоҳ эди. У Мадинага киравериш эшиклари олдида туриб олиб, отасига: «Аллоҳга қасамки, токи Расулуллоҳ сенга изн бермагунларича шаҳарга кирмайсан. У зот менга сендан севимлироқ», деди. Сўнг Пайғамбар Абдуллоҳ ибн Убай ва унинг шерикларига шаҳарга қайтиб киришларига рухсат бердилар.

* * *

Бу юриш вақтида муҳим воқеа юз берди. Пайғамбар алайҳиссалом йўлга чиқишни ихтиёр қилсалар, аёлларидан бирини ўзлари билан олиб кетишлари учун улар ўртасида қуръа ташлар эдилар. Ўша юриш вақтида қуръа мўминлар онаси, Абу Бакр Сиддиқ розияллоху анхунинг қизи Ойша розияллоху анҳога тушган эди. У киши туяга мустаҳкамланган чодирга чиқдилар ва қарвон йўлга тушди. Юришдан қайтар чоғда қарвон дам олиш учун тўхтади. Барча чарчаган эди. Ойша розияллоху анҳо ҳожатлари юзасидан чодирдан чиқдилар ва ҳеч ким кўрмайдиган жойгача, қарвондан узоқроққа кетдилар. Ўша пайтда у кишининг ёшлари кичик ва жуссалари енгил эди. Ойша розияллоху анҳода опалари бир неча кунга тақиб туришлари учун берган маржон бор эди. Қазои ҳожатга бориб-келишлари давомида маржонлари бўйинларидан тушиб қолди. Йўқотганларини билганларидан сўнг маржонни топиш учун ўша, қарвондан узоқ бўлган жойга яна қайтиб бордилар. Уни излаётган пайтларида Ойша розияллоху анҳонинг ташқарига чиққанини ва қарвонлар тўхтаган жойдан узоқлашганини сезмаган одамлар ичида Ойша розияллоху анҳобўлмаганчодирникўтариб, туяга ортдилар. Қарвон йўлга тушди ва ҳеч бир киши Ойша розияллоху анҳонинг қарвонда йўқ эканларини билмади. У киши заиф ва енгил бўлганлари сабабли чодирни кўтарган киши унда Ойша розияллоху анҳо бор ёки йўқ эканини сезмас ҳам эди. Мўминлар онаси йўқотилган маржонни топдилар ва қарвон томонга қайтдилар. Қарвон эса турган жойини аллақачон тарк этиб, узоқлашиб кетган эди.

Эй Аллоҳ! Атрофда ҳеч кимса йўқ. Қарвон қани? Хожалари – Пайғамбар алайҳиссалом қаердалар? Одамлар, мужоҳидлар қанилар? Саҳобалар қаердалар? Ҳеч ким қолмаган, барчалари аллақачон кетиб бўлган эдилар. Ойша розияллоху анҳо бу

турган жойларини тарк этишдан кўрқдилар. Ёшлари кичик эканига қарамай, зеҳнлари ўткир бўлиб, қарвон тўхтаган жойда қимирламай ўтириб туришга фаҳмлари етди. Қаттиқ чарчаганларидан ухлаб қолдилар. Бир қанча вақтдан сўнг ёнларидан Сафвон ибн Муаттил ўтиб қолди. У қандайдир сабаб билан қарвондан қолиб кетган ва унинг изидан келаётган эди. Бирдан у ерда ухлаб ётган мўминлар онасини кўриб қолди. Ла илаҳа иллаллоҳ! У кўриши биланок бу Пайғамбарнинг аёли, Пайғамбарнинг номуси эканини дарҳол тушунди. Қандай қилиб қарвон у кишини эсдан чиқариши, ташлаб кетиши мумкин? Бу улуғ ва қудратли Аллоҳгагина аён бўлган ҳикмат туфайли эди. Сафвон Ойша розияллоху анҳонинг исмини айтиб чақирмади ва у билан гаплашмади ҳам. У фақатгина: «Инна лиллаҳи ва инна илайҳи рожиъун» деб икки марта истиржоъ айтди. Ойша розияллоху анҳо овозни эшитиб, кўрқдилар ва уйғониб кетдилар. У Ойша розияллоху анҳога гапириб ўтирмади, фақатгина туясини тиз чўктириб, Ойша розияллоху анҳо унга ўтирганларидан сўнг туяни етаклади. Улар Аллоҳнинг ҳимоясида йўлга чиқдилар. Аллоҳ таоло уларни муҳофаза қилди. Шундай қилиб Пайғамбарнинг ишончли, фидойи саҳобаси Сафвон ибн Муаттил ва туянинг устида Пайғамбарнинг энг севимли, ифбатли ва сиддиқа аёллари Ойша розияллоху анҳо бинти Абу Бакр мана шу таҳлит йўл юрдилар. Тез орада улар қарвон ва мусулмонлар лашкарига етиб олдилар. Улар ҳамон Ойша розияллоху анҳони қолдириб кетганларидан беҳабар эдилар. Одамлар узоқдан уларни кўришлари биланок: «Ла илаҳа иллаллоҳ» дедилар. Ким бу? Ойша розияллоху анҳо. У қандай қилиб қолиб кетди? Ҳеч ким билмайди. Чодирни очиб қарадилар. Ҳа, ҳақиқатан ҳам у чодирда йўқ. Уларни Пайғамбар алайҳиссалом кўриб қолдилар ва юраклари эзилиб кетди. Бу фурсатдан ким фойдаланиб қолди? Мунофиқларнинг бошлиғи Абдуллоҳ ибн Убай ибн Салул. У Пайғамбарни ва у зотнинг номусларини бадном қилмоқчи бўлди. Бу мунофиқ хунук сўз айтди. У: «Аллоҳга қасамки, у бу аёлдан сақланиб қолмаган. Аёл ҳам бу эркакдан сақланмаган». Бу сўзларни бошқа ахлоқсиз мунофиқлар ҳам эшитдилар. Улар бу ҳодисадан Расулуллоҳни ва у зотнинг ор-номусларини топташ учун фойдаландилар. Мунофиқлар:



«Аллоҳга қасамки, Сафвон у аёлдан сақланмаган, аёл ҳам ундан сақланмаган», дея бу ғийбатни одамлар орасида тарқата бошладилар. Улар Ойша розияллоҳу анҳо ва ўша ихлосли саҳобани улкан гуноҳлардан бирида айбладилар. Бу борада Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«Ўшанда сизлар уни тилдан тилга кўчириб, оғизларингиз билан ўзларингиз аниқ билмаган нарсани сўзлар ва буни енгил фаҳмлар эдингиз. Ҳолбуки, у Аллоҳ наздида улкан (гуноҳ) дир»** (Нур, 15).

Ойша розияллоҳу анҳо ҳеч нарсани сезмай ўз чодирига йўналди ва унга ўтирди. Карвон Мадинага қайтди.

* * *

Мусулмонлар Мадинага қайтдилар. Мунофиқлар эса Пайғамбар алайҳиссаломнинг оилаларига тегишли гапларни тарқатишда давом этдилар. Бу мунофиқлар учун қулай фурсат эди. Улар ёлғон сўзлар ва мусулмонлар орасида миш-миш тарқатар эдилар. Аллоҳ улар ва уларга ўхшаган кишилар ҳақида шундай дейди: **«Албатта, имон келтирган кишилар ўртасида ёмон гаплар ёйилишини истайдиган кимсалар учун дунёда ҳам, охиратда ҳам аламли азоб бордир»** (Нур, 19).

Пайғамбар алайҳиссаломга бу миш-мишлар етиб келди. Бироқ Ойша розияллоҳу анҳони бу айбловлардан оқловчи Аллоҳдан нозил бўладиган ваҳий келмади. Бу вақт давомида эса миш-миш гаплар кундан-кунга кучаймоқда эди. Инсон учун энг оғир ҳолат бу – одамлар унинг номусини ноҳақ топтай бошлашларидир. Ойша розияллоҳу анҳо эса кечаётган ҳолатдан беҳабар. Ўша юришдан қайтгач, Ойша розияллоҳу анҳо касал бўлиб қолгандилар ва ўз уйларида эдилар. У киши ташқарига чиқа олмайдиган ва одамлар билан мулоқот қила олмайдиган даражада эдилар. Бу ишда Аллоҳ таоло тақдир қилишни ирода этган ҳикмат, барча учун синов-имтиҳон бор эди. Кимдир имтиҳондан ўтиши, кимдир эса йиқилиши мумкин. Тарқалган миш-мишларга алданган, ҳаттоки баъзи саҳобалар ҳам уларни тарқата бошладилар. Уларнинг орасида Мистоҳ ибн Усоса, Ҳассон ибн Собит, Хамна бинти Жаҳшлар ҳам бўлган. Улар ҳам мунофиқлар қатори бу миш-мишларни тарқатганлар. Бу борада Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«Ўшанда сизлар уни тилдан тилга кўчириб, оғизларингиз билан ўзларингиз аниқ билмаган нарсани**

сўзлар ва бунӣ енғил фаҳмлар эдингиз. Ҳолбуки, у Аллоҳ наздида улкан (гуноҳ)дир» (Нур, 15).

Айни дамда нималар бўлиб турганини Ойша розияллоху анҳо билмайдилар. Пайғамбар алайҳиссалом ўзларига яқин кишилардан, қариндошлар, саҳобаларидан қандай йўл тутишлари ҳақида фикр сўрамоқдалар. Расулуллоҳнинг қалблари чуқур изтиробда! Бошларига улкан мусибат тушди! Ваҳий эса Аллоҳ таолонинг ҳикмати туфайли ҳали бери келмаётганди.

Пайғамбар алайҳиссалом нима қилиш борасида Алидан маслаҳат сўрадилар. Сўнг Пайғамбарга: «У ҳақида хизматкори Барийрадан сўранг. У сизга ростини айтади», дея ишора қилди. Пайғамбар алайҳиссалом Барийрани чақирдилар ва ундан: «Ойша розияллоху анҳо ҳақида бирор шубҳали нарсани биласанми?» деб сўрадилар. У: «Аллоҳга қасамки, эй Расулуллоҳ, мен унда фақат яхшиликни кўрганман. Фақатгина бир камчилиги бор. У ҳам бўлса, хамир қорғанидан сўнг уни қотириб қўяди», деб жавоб қилди. Ойша розияллоху анҳо биллурдек соф ва маъсум эдилар. Ягона камчиликлари хамир қорғанларидан сўнг ухлаб қолишлари, хамирни эса товуклар чўкилаб ейишлари бўлган. Унинг сўзлари Ойша розияллоху анҳои сиддиқанинг айбсизлигига ишорадир. Пайғамбар алайҳиссалом Усомадан маслаҳат сўраганларида у: «Уни ушлаб қолинг, эй Расулуллоҳ. Биз ундан фақатгина хайрни кўрганмиз. Миш-мишларга эътибор берманг», деди. Пайғамбар алайҳиссалом масжидда одамларни йиғдилар ва ўрниларидан туриб одамлардан Абдуллоҳ ибн Убайни жазолашда ёрдам беришларини сўрадилар. У зот: «Эй одамлар, оилам ва у ҳақда фақат яхшиликни биладиган инсонимиз ҳақида бўҳтон тарқатган ҳолда хунук сўзларни айтган кишини жазолашда ким ёрдам беради?» дедилар.

Усайд ибн Худайр ўрнидан турди ва: «Эй Расулуллоҳ, агар у бизнинг қабиладан бўлса, бизга амр этинг, буюрган ишингизни қиламиз. Агар бошқа қабиладан бўлса, буйрук беринг ва биз унинг калласини чопиб ташлаймиз», деди. Чунки у Усайд ибн Худайрнинг қавмидан эмасди.

Ундан кейин Саъд ибн Убода ўрнидан турди ва қабиласини қаттиқ ҳимоя қилиш истагида: «Эй Усайд, сен ёлғон

гапирдинг. Аллоҳга қасамки, сизлар унинг бошини чошиб ташламайсизлар», деди. Чунки Абдуллоҳ ибн Убай Саъд ибн Убоданинг қабиласидан эди.

Шунда Усайд ибн Худайр ўрнидан туриб: «Эй Саъд, сен мунофиқ бўлибсан ва мунофиқни ҳимоя қиляпсан», деди.

Саъд эса: «Йўқ, сен ўзинг мунофиқсан», деди.

Пайғамбар алайҳиссалом улар орасида бўлишларига қарамай масжиддаги вазият урушга айланиб кетишига бир баҳя қолди. Пайғамбар уларни тинчлантира бошладилар.

Иш ўта жиддий. Чунки айблов мўминларнинг онаси, Пайғамбар алайҳиссаломнинг завжалари бўлмиш Ойша розияллоху анҳога тушмоқда. Барча қайғуда. Ваҳий эса кечикмоқда. Ойша розияллоху анҳо соғайдилар ва ўз уйларида қариндошлари Умму Мистох ибн Усаса билан бирга қазои ҳожат қилинадиган кўздан йироқ жойга чиқдилар. Умму Мистох йўлда қоқилиб йиқилиб тушди ва: «Балога йўлиқкур, Мистох», деди.

Ойша розияллоху анҳо уни эшитдилар ва: «Уни дуойибад қилма, эй Умму Мистох. Ахир у фалон ва фалон урушларда қатнашган», деди.

Шунда Умму Мистох унга: «Сен ҳали Мистохнинг нима деяётганини билмайсан!» деди.

Ойша розияллоху анҳо у аёлдан Мистохнинг нималар деётганини сўрадилар. Чунки бир ой давомида бутун Мадина у киши ҳақда гапирётганини сезмаган ҳам эдилар. Ойша розияллоху анҳо Умму Мистохдан: «У нима ҳақида сўзламоқда?» деб сўрадилар. Аёл эса ҳамма бўлиб ўтган гапни айтиб берди. Ойша розияллоху анҳо: «Нима? Пайғамбар алайҳиссалом ҳам менга бу ҳақда гапирмаяптиларми? Ҳамма мен ҳақимда гапирса-ю, бу ҳақда охирлардан бўлиб хабар топаманми?» дея жуда ҳайрон бўлдилар ва йиғлаган кўйи уйларида қайтдилар.

Ҳадисларнинг бирида Ойша розияллоху анҳо шундай деган эдилар: «Пайғамбар алайҳиссалом келганларида у зотда авваллари менга нисбатан бўлган лутф ва мулоимликни кўрмадим. У зотдан отамнинг уйига боришга рухсат сўрадим. Менга розилик бердилар. Ойша розияллоху анҳо оталарининг уйига қайтдилар ва тонг отгунча йиғлаб чиқдилар. Ойша розияллоху анҳо одамларнинг гап-сўзлари туфайли икки кеча тинмай кўзёши тўкдилар ва ухламадилар. У киши пок,

иффатли ва сиддиқа эдилар. Одамлар эса у киши ҳақида ноҷўя гапларни гапиришдан тўхтамас, ҳаттоки бирор кимса у кишини ҳимоя қила олмас эди. Икки кечаю кундуздан сўнг олдиларига, оталарининг уйига Пайғамбар алайҳиссалом келдилар. Ўтирдилар ва завжаларига сўзлай бошладилар. Бу суҳбатда Расулуллоҳ Ойша розияллоҳу анҳога Мадина бўйлаб тарқалган миш-мишлар ҳақида биринчи марта очикчасига гапирдилар.

* * *

Ойша розияллоҳу анҳо ўтириб йиғламоқдалар. Ёнларида оталари ва оналари нима дейишни билмай турибдилар. Пайғамбар алайҳиссалом сўз бошладилар. Аллоҳга ҳамду сано айтганларидан сўнг: «Эй Ойша, агар гуноҳ қилган бўлсанг, Аллоҳга истиғфор айт. Дарҳақиқат, Аллоҳ гуноҳларни кечирувчидир. Агар гуноҳ иш қилмаган бўлсанг, тез орада Аллоҳ сени оқлайди», дедилар. Пайғамбар алайҳиссалом бу билан икки имкониятни кўрсатдилар. Ҳаддан ташқари ҳайратда қолган Ойша розияллоҳу анҳонинг кўз ёшлари таппа-тақ тўхтади. У киши оталарига қараб: «Эй отажон, Расулуллоҳга жавоб беринг», дедилар. «У кишига нима деб жавоб бераман, қизим» деган гап Абу Бакрнинг жавоби бўлди. Сўнг Ойша розияллоҳу анҳо оналарига қарадилар ва: «Эй онажон, Расулуллоҳга жавоб беринг», дедилар. Оналари ҳам: «Нима деб жавоб қайтарай, қизим, нима дей?» деди. Шундан сўнг Ойша розияллоҳу анҳо уларга қарадилар ва: «Мен сизларга Юсуфнинг отаси Якубнинг сўзларидан бошқасини айтмайман: **«Энди чиройли сабр(дан бошқа чорам йўқ). Сиз васф қилаётган нарсда ёрдам сўраладиган зот ёлғиз Аллоҳнинг Ўзи»**, дея икки марта тақрорладилар.

Сўнг Ойша розияллоҳу анҳо кучли ғам-алам таъсиридан ухлаб қолди. Қайғу нафақат уйни, балки бутун Мадина шаҳрини қамраб олди. Тўсатдан Пайғамбар алайҳиссалом ваҳий нозил бўладиган пайтда тушадиган ҳолатга тушдилар. Ойша розияллоҳу анҳонинг отаси, онаси ва ўзи – барчалари хавотирдалар. Бироқ Ойша розияллоҳу анҳо ўзиларининг айбсиз эканларига ишончи комил. Пайғамбар алайҳиссалом ваҳийдан хурсанд бўлдилар, табассум қилдилар ва: «Эй Ойша, хурсанд бўл, хурсанд бўл,





дарҳақиқат, Аллоҳ 7 осмон устидан туриб сени оқлади», дедилар. Ўша пайтда қуйидаги оят нозил қилинди: **«Албатта, (бу) бўҳтонни (вужудга) келтирган кимсалар ўзларингиздан бўлмиш бир тўда кимсалардир. Уни (бўҳтонни) сизлар ўзларингиз учун ёмонлик деб ўйламангиз, балки у сизлар учун яхшидир. Улардан (бўҳтончилардан) ҳар бир киши учун ўзи орттирган гуноҳ (жазоси) бордир. Уларнинг орасидаги (гуноҳнинг) каттасини кўтарган кимса (Абдуллоҳ ибн Убай) учун эса улкан жазо (жаҳаннам) бордир»** (Нур, 11).

Шу пайтда оятлар нозил бўлар, Пайғамбаримиз алайҳиссалом уларни одамларга ўқиб эшиттирар эдилар. Бу мазкур имтиҳон бошланганидан 1 ой ўтиб содир бўлди. Хурсандчилик бутун Мадинага ёйилди. Мўминлар сафидаги мунофиқлар намоён қилинди. Ким тўғрисўз, ким эса ёлғончи экани ойдинлашди. Ким ҳақиқий мўмин, ким эса мунофиқ экани аниқлашди. Мазкур фитнани уюштирган Абдуллоҳ ибн Убай ибн Салулга қилган бўҳтони учун улкан жазо берилиши хабари келди.

Аллоҳ таоло мўминларга шундай итоб қилди: **«(Эй мўминлар!) Сизлар (бу бўҳтонни) эшитган пайтингизда мўмин ва мўминалар ўзлари (бир-бирлари) ҳақида яхшилиқни гумон қилиб: „Бу аниқ бўҳтон-ку!“ десалар бўлмасмиди?!»** (Нур, 12).

Ойша розияллоҳу анҳонинг онаси оқлов нозил қилинганидан сўнг қизига: «Эй Ойша, тур ва Расулуллоҳга раҳмат айт», деди. Ойша розияллоҳу анҳо хурсандчилигидан: «Аллоҳга қасамки, мен Аллоҳдан ўзгага ҳамд айтмайман», деди. Кейинчалик у: «Мен Аллоҳ мени оқлашини билардим ва каттиқ ишонардим. Бироқ мен ўзим ҳақимда қиёмат кунигача тиловат қилинадиган Қуръондан бирон оят тушишига умид қилмаган эдим», деб айтган. Ҳа, бу Сиддиқнинг қизи сиддиқадир. Мунофиқлар истаган нарсаларини гапириб турган бир пайтда Аллоҳ таоло қандай қилиб у ҳақда Қуръон туширмасин?

Абу Айюб Ансорий бу фитнадан муваффақиятли ўтган саҳобалардандир. Унинг аёли бу фитна вақтида унга: «Эй Абу Айюб, одамлар Ойша розияллоҳу анҳо ҳақида

нима гапираётганларини эшитдингми?» деди. У аёлидан: «Унинг ўрнида сен бўлсанг, ўзинг шу ишни қилишинга ишонармидинг?» деб сўради. У: «Аллоҳга қасамки, йўқ», деб жавоб берди. Ойша розияллоҳу анҳо сендан яхшироқдир», деди Абу Айюб.

Бу фитнадан ўта олмаган мўминлар васвасага алдандилар. Мистоҳ ибн Усаса, Хамла бинти Жаҳш ва Хассон ибн Собитлар шулар жумласидандирлар. Аллоҳ бу уч киши ҳақида қуйидаги ояти нозил қилди: **«Иффатли аёлларни (зинокор деб) ҳақоратлаган, сўнгра (бу даъволарига) тўртта гувоҳ келтира олмаган кимсаларни саксон даррадан урингиз ва абадулабад уларнинг гувоҳликларини қабул қилмангиз! Ана ўшалар фосиқ кишилардир»** (Нур, 4).

Улуғ ва қудратли Аллоҳ айтадики, Ойша розияллоҳу анҳо ёки бошқа иффатли аёл ҳақида бу каби бўҳтон тарқатган ҳар бир кишининг жазоси 80 даррадир. Хассон, Мистоҳ ва Хамналар қамчи билан жазоландилар. Мунофиқларга келсак, улар бу дунёда жазоланмадилар. Чунки бу дунёдаги жазо гуноҳлардан поклайди. Улар бу гуноҳдан ҳеч қачон поклана олмайдилар. Шу тариқа Мадинага хурсандчилик ёйилди. Бу бутун бир ой ғам ва синовни бошдан кечирилгандан сўнг рўй берди. Бу қандай ҳам оғир синов бўлди. Пайғамбар алайҳиссаломнинг номусларини, аёлларидан бирини бадном қилишга уриндилар. Аллоҳ таоло мўминларга мурожаат қилиб: «Нима учун буни эшитганингизда, „Ўзинг поксан! Бу улкан бўҳтондир!“ демадингиз?» деди.

Абу Бакр Мистоҳга мулкларидан нафақа бериб турар эдилар. Мистоҳ Ойша розияллоҳу анҳога тўхмат қилганидан сўнг унга ёрдам беришни тўхтатиб қўйишга қасам ичдилар. Шундан сўнг Аллоҳ таоло қуйидаги оятни нозил қилди: **«Сизлардан фазилат ва кенг мол-мулк эгалари қариндошларга, мискинларга ва муҳожирларга Аллоҳ йўлида эҳсон қилмасликка қасам ичмасин, балки уларни афв қилиб, кечирсинлар!»** (Нур, 22).

Абу Бакрнинг қизи гарчи гуноҳ иш қилмаган бўлса-да, номусини бадном қилувчи айбларга учради. Сўнг Аллоҳ уни оқлади. Абу Бакр эса Мистоҳга ёрдам бериб турар эдилар. Наҳотки Абу Бакрнинг нафақани тўхтатишга ҳақлари

бўлмаган? Ҳа, бўлган, бироқ кечиримли бўлишнинг даражаси юқори. Кечириш анча яхшироқдир.

Абу Бакр: «Ҳа, Аллоҳ ҳаққи, мен Аллоҳ мени кечирिशини хуш кўраман», дедилар ва Мистохга аввалгидек нафақа беришни давом эттирдилар. Шундай қилиб, Аллоҳ таоло мўминларни имтиҳон қилди. Натижада ростгўй киши ёлгончидан фарқланди. Аллоҳ ифбатли ва пок Ойша розияллоху анҳо бинти Абу Бакрни оқлади. Шу тариқа Аллоҳ таоло ўз Пайғамбарини жамики ёмонликлардан муҳофаза қилди.

ҲУДАЙБИЯ СУЛҲИ

Пайғамбар алайҳиссалом хурсанд қиладиган туш кўрдилар. Пайғамбар тушларида саҳобалар билан бирга Байтул Ҳаромга, яъни Каъбага борганларини, унинг калитини олганларини, сўнг уни тавоф қилганларини кўрдилар. Баъзилар сочларини олдирдилар, баъзилар эса қисқартирдилар. Бу ҳақда сўзлаб бериш учун саҳобаларини йиғдилар.

Бу борада Куръони каримда шундай марҳамат қилинади: **«Қасамки, Аллоҳ ўз пайғамбарига (у кўрган) тушни рўёбга чиқарди, албатта, сизлар (эй мўминлар!) Масжидул Ҳаромга эмин-эркин, бошларингизни (сочларингизни) қирдирган ва (ёки) қисқартирган ҳолларингизда кўркмасдан кирурсиз, иншоаллоҳ»** (Фатҳ, 27).

Саҳобалар Каъбани зиёрат қилишларидан хурсанд бўлдилар ва Аллоҳни улуғлай бошладилар. Улар Каъбани жуда соғинган эдилар. Пайғамбаримиз соллаллоху алайҳи ва саллам одамларга умра қилиш учун Каъба зиёратига тайёргарлик кўришга изн бердилар. Улар ҳозирлик кўра бошладилар. Пайғамбар алайҳиссалом ўзларининг энг яхши либосларини кийдилар ва Қасво номли туяларига миндилар. Одамларга отлик киши оладиган қуролдан бошқа ҳеч бир қурол-аслаҳа олмасликни тайинладилар. Чунки улар жанг ёки юриш учун эмас, кичик ҳаж қилиб, Каъбани зиёрат қилиш учун йўлга чиқмоқда эдилар. Зул Хулайфа минтақасига етганларида Пайғамбар алайҳиссалом эҳром ҳолатига

кирдилар. Саҳобалар ҳам умра учун эҳром боғладилар. Ўзлари билан бирга қурбонлик қилинадиган ҳайвонларни олдилар, уларга белги қўйдилар, сўнг Каъба томонга йўл олдилар. Йўлда улар талбия айтиб: **«Лаббайкаллоҳумма лаббайк! Лаббайка лаа шаринка лака лаббайк! Иннал ҳамда ваннямата, лака вал мулк, лаа шаринка лак»**, деб борар эдилар. Улар бир неча йил Аллоҳнинг Байтини зиёрат қилиш бахтидан маҳрум қилинган ва Каъбани жуда соғинган эдилар. Йўлда Ҳузоа қабиласидан бўлган бир кишидан хабар эшитдилар. У Пайғамбарга: «Эй Расулуллоҳ, сизни Масжидул Ҳаромга киргизмасликка қарор қилган бошқа қабилалар ҳам сизга қарши куч тўпладилар», деди. Пайғамбар алайҳиссалом саҳобаларидан сўрадилар: «Улар билан жанг қилишимиз керак деб ҳисоблайсизларми ёки уларни ортда қолдирган ҳолда Каъбага боришни хоҳлайсизларми?» Абу Бакр розияллоҳу анху: «Эй Расулуллоҳ, Аллоҳ ва унинг Расули билгувчирок. Бироқ биз Байтул Ҳаромни зиёрат қилиш учун чиқдик ва фақат йўлимизни тўсиб қўювчи киши билангина курашамиз», деб жавоб бердилар. Пайғамбар алайҳиссалом уларнинг фикрларига рози бўлдилар. Ҳар бирлари ҳожининг кийими, яъни эҳромни кийдилар. Сўнг йўлларида давом этдилар. Барча саҳобалар Аллоҳнинг Байтул Ҳароми томон талбия, таҳлил айтиб борар эдилар. Бироқ уларни йўл устида Холид ибн Валид 200 отлик ҳамроҳлигида кутиб турарди. Улар мусулмонларнинг йўлини тўсишни мақсад қилган эдилар. Бунинг учун Холид қулай фурсатни, яъни саҳобаларнинг намоз ўқиш вақтини кутмоқда эди. У мусулмонларга намоз ўқиб турган вақтларида ҳужум қилмоқчи эди. Бироқ Аллоҳ хавф намози ҳақидаги оятларни юборди. Шунинг учун ҳам саҳобалар ҳаттоки намоз ўқиб турган пайтларида ҳам ўз қуролларини қўймадилар. Баъзилари саждада бўлганларида бошқалари киёмда турар эдилар. Холид ҳеч нарса қила олмади ва Муҳаммаднинг яқинлашиб келаётганидан огоҳлантириш учун Маккага қайтди.

* * *

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам эҳромдаги саҳобалари билан бирга жанг қилиш мақсадида эмас, умра қилиш истагида Аллоҳнинг Байтул Ҳаромига йўл олдилар. Холид ибн Валид уларни кузатар эди. У уларнинг





Маккага асосий бўлмаган оддий йўл билан бораётганларини пайқаб қолди ва хавфсиради. Чунки бу ҳаракат қандайдир нохушликни англатиши ҳам мумкин эди. Қурайшликларни огоҳлантириш ва Муҳаммад Маккага ҳаракатланишда ноодатий йўлни танлагани хабарини бериш учун улар томон шощди. Йўлда Пайғамбар алайҳиссаломнинг туялари чўк тушиб олди ва олдинга юришни хоҳламади. Саҳобалар: «Қасвонинг қайсарлиги тутиб қолди», дея бошладилар. Пайғамбар: «Аллоҳга қасамки, у қайсарлик қилаётгани йўқ. Чунки бу нарса унинг табиатига ётдир. Бироқ уни – филни тўхтатган Зот тўхтатди», деб жавоб бердилар. Шу каби жойда Абраха Каъбани бузиш учун олиб келган фил тўхтатилган эди. Пайғамбар алайҳиссалом уни бошқа тарафга буриб ниқтаган эдилар, у олға ҳаракатлана бошлади. Ва ниҳоят Пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобалар ҳудайбия деган жойда тўхтадилар. Ўзлари билан бирга Аллоҳ йўлида сўйиш учун тайёрланган қурбонлик ҳайвонлари ҳам бор эди. Улар ҳудайбияда жойлашдилар. Бу ерларда сув кам бўлгани учун одамларни ташналик қийнай бошлади. Шунинг учун Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг олдиларига саҳобалар: «Одамларда сув қолмади, чанқадик, ташналикдан ўлим топишимиз ҳам мумкин», дея шикоят қилиб келдилар. Пайғамбар алайҳиссалом улардан: «Бир оз бўлса-да сувингиз қолдими?» деб сўрадилар. Ҳузурларига сув тўлдирилган охирги мешни олиб келдилар. Бу уларнинг энг сўнгги қолган сувлари эди. Пайғамбар алайҳиссалом муборак қўлларини сувга қўйдилар ва мешдан сув оқа бошлади. Одамлар ўз идишлари ва мешларини тўлдира бошладилар. Барчалари ва ҳайвонлар ҳам тўйиб ичдилар. Сўнг сув оқишдан тўхтади. Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: «(Эй Муҳаммад!) **Биз сизни (бутун) оламларга айни раҳмат қилиб юборганмиз**» (Анбиё, 107).

Бошқа қабилалардан бўлган шу ерлик бир неча кишилар мусулмонлар ва қурайшликлар ўртасида воситачи бўлишга истак билдирдилар. Ҳузоа қабиласидан бўлган Будаил ибн Варқо улардан бири эди. Унинг Расулуллоҳ ва саҳобалар билан муносабатлари яхши эди. У Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг олдиларига келиб: «Эй Муҳаммад, қурайшликлар сен билан жанг қилишни ва Каъбага борадиган

йўлингни тўсишни хоҳлаётганларини биласан», деди. У Пайғамбарни ортга қайтиб кетишга кўндирмоқчи бўлди. Пайғамбар алайҳиссалом унга: «Эй Будаил, биз уруш қилиш учун эмас, умра қилиш учун келганимизни кўриб турибсан», дедилар ва атрофга қараб, мусулмонлар жанг қилиш учун келмаганларига ишонч ҳосил қилишга чақирдилар. — «Уруш қурайшликларни кучсизлантирди. Бизнинг бошқа қабилалар билан қиладиган ишимизга аралашмасинлар. Агар хоҳласалар, бошқалар каби Исломни қабул қилсинлар. Агар рад этиб, биз билан курашадиган бўлсалар, жоним қўлида бўлган Зотга қасамки, мен албатта улар билан ҳалок бўлгунимча жанг қиламан. Бироқ мен ишонаманки, Аллоҳ албатта Ўзи хоҳлаган ишни амалга оширади».

Будаил қурайшликларнинг олдига вазиятнинг хабарини бериш учун қайтди. Шунда қурайшликлар ўзлари ва Расулуллоҳ ўртасида воситачилик қилиш учун бошқа бир кишини — Микраз ибн Ҳафсни юбордилар. Сўнг Ҳулайс исмли учинчи кишини юбордилар. Лекин Пайғамбар алайҳиссалом уларга ҳам ўша сўзларини такрорлайвердилар. Сўнг қурайшликлар Урва ибн Масъуд Сақафий исмли кишини юбордилар. Урва мусулмонларнинг олдига келди ва уларнинг барчаларини умра қилиш учун эҳром кийган ҳолларида кўрди. У Пайғамбар алайҳиссаломнинг олдиларига борди ва у кишини қайтиб кетишга кўндиришга уринди. У: «Эй Муҳаммад, сен ўз қабиладошларингни ўлдира бошладинг ва уларни йўқ қилдинг. Араблардан бирор кишини ўзининг жамики қабиладошларини, қариндошларини йўқ қилганини эшитганмисан? Агар иш аксинча тус олса, дарҳақиқат, мен бу ерда қочиб кетиб, сени ёлғиз қолдирадиган қаланғи-қасанғи одамларни кўрмоқдаман, яъни улар жанг қилмайдилар, сени қолдириб, қочиб кетадилар», деди. Абу Бакрнинг жаҳллари чиқиб кетди ва унга қўпол жавоб қайтардилар, сўнг: «Биз қочиб кетиб, у зотни қолдириб кетамизми? Биз Пайғамбарни ташлаб қочамизми? Сизлар Бадр ва Уҳуд жангларини эсдан чиқардингизми? Хандақда нима қилганимизни ва саҳобаларнинг саботларини кўрмадингизми? Наҳотки биз бу кишини тарк этсак?» дедилар.

Урва ҳар сафар Пайғамбар алайҳиссалом билан гаплашишни хоҳлаганда у зотнинг соқолларига қўлини теккизар



эди. Расулуллоҳнинг олдиларида Муғйра ибн Шуъба исмли саҳобий бўлиб, ҳар сафар Урва Пайғамбарнинг соқолларига текканида Урванинг қўлини қиличнинг дастаси билан урар эди. Ҳар сафар соқолларини ушлашни хоҳлаганида ураверди. Энди ушлайман деганда ураверди.

Шунда Урва: «Ким бу ўзи?» деб сўради.

«Бу Муғйра ибн Шуъба», деб жавоб қилдилар Пайғамбар. Муғйра Урва ибн Масъуднинг акасининг ўғли эди. Урва қурайшликларнинг олдига қайтди ва: «Эй қурайшликлар, дарҳақиқат, мен подшоҳларнинг, форсларнинг шоҳи Хусравнинг, Ҳабашистошнинг шоҳи Нажошийнинг ҳамда Рим императорининг ҳузурида бўлганман. Бироқ мен яқинлари Муҳаммадни ҳурмат қилганларичалик ҳурмат қилинган бирорта подшоҳни кўрмадим. Саҳобалар Пайғамбарларининг таҳоратидан қолган сувни олиш учун талашишга тайёрлар. Агар у асҳобига бирон юмушни буюрса, улар дарҳол бажо келтирмоқдалар. Унинг овозини эшитсалар, ўз овозларини пастлатмоқдалар. Мен саҳобалари Муҳаммадни эъзозлагандек, яқинлари томонидан эъзозланган биронта шоҳни кўрмадим», деди. Сўнг Урва қурайшликларга сулҳ тузишни таклиф қилди.

* * *

Оқибатини ўйламайдиган қурайшлик йигитлар Қурайш қабиласининг Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ва саҳобалар билан сулҳ тузиш мумкинлигини эшитганларидан сўнг ўзларининг норозиликларини билдира бошладилар. Ўз мулоҳазасизликларига бордилар ва 70 ёки 80 нафар мушрик Қурайш ёшларидан иборат гуруҳ тўпладилар. Макканинг орқасидан айланиб ўтиб, билдирмасдан Пайғамбар алайҳиссаломнинг қароргоҳларига, у зот билан курашиш учун етиб бордилар. Уларни Муҳаммад ибн Маслама розияллоҳу анҳу кутиб олди. У Пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобаларни кўриқловчи гуруҳнинг бошлиғи эди. Ўша Қурайш йигитларини кўрган Ибн Маслама барчаларини асир олиб, Пайғамбар алайҳиссаломнинг олдиларига олиб келди. Шунда Аллоҳ таоло куйидаги оятни нозил қилди: «У (Аллоҳ) **Макканинг ичкарасида** (кечган жангда) **уларнинг** (Макка мушрикларининг) **устидан сизларни ғалаба қилдирганидан кейин уларнинг қўлларини сизлардан,**

сизларнинг қўлларингизни улардан тўсган (жангни тўхтатган) Зотдир» (Фатҳ, 24).

Улуғ ва қудратли Аллоҳ икки томонни бир-бири билан урушишдан тўхтатиб қолди. Вазият жиддий эди. Пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобалар бир жойда, қурайшликлар эса бошқа жойда Пайғамбарнинг ҳаракатларини, нима қилишларини кутиб турар эдилар. Шу лаҳзаларда Пайғамбар алайҳиссалом қурайшликларга ўзларидан элчи юборишга қарор қилдилар. Бу мақсадда Усмон ибн Аффонни танладилар. Унинг қариндошлари Маккада бўлганлари учун, унга бирор кор-ҳол бўлса, уни ҳимоя қилишга қодир эдилар. Усмон қароргоҳдан чиқиб, Маккага кириб борди. У ерда уни кофир қурайшликлар кутиб олдилар ва: «Нима истайсан, эй Усмон? Сени олдимизга нима келтирди?» деб сўрадилар. У: «Мен Аллоҳнинг Пайғамбари Муҳаммад алайҳиссаломнинг элчисиман. Олдингизга сулҳ тузиш таклифи билан келдим», деди. Усмон Маккага кирганида унга мушриклардан бири ҳомийлик қилди. У Усмонни отга миндирди ва: «Агар Каъбани тавоф қилишни хоҳласанг, буни қилиб ол», деди. У: «Йўқ, мен Пайғамбардан аввал тавоф қилмайман», деб жавоб қилди. У бу билан гўёки: «Ёки уни Пайғамбар алайҳиссалом қиладилар ёки уни барчамиз қилмаймиз», демоқчи бўлди. Усмон қурайшликлар билан ўтириб музокара олиб борди. У кофир қурайшликларга Пайғамбар алайҳиссалом томонидан юборилган биринчи элчи эди. Усмон қурайшликлар билан музокаралар олиб бораётган бир пайтда саҳобалар унинг қайтишини кутар эдилар. Вақт ўтиб борар, у эса сулҳ масалаларини узоқ муҳокама қилган ҳолда ҳануз қайтмаётганди. Одамлар орасида ҳаттоки «Усмон ўлдирилибди» деган миш-миш тарқала бошлади. Бу хабар мусулмонлар орасида ёйилди. Аслида эса у ўлдирилмаган эди. Пайғамбар алайҳиссалом бу гапларни эшитиб қолиб: «Аллоҳга қасамки, улар билан жанг қилмагунимизча бу ердан қимирламаймиз. Биз қурайшликларнинг элчиларига бирон ёмонлик қилдикми улар бизнинг элчимизни ўлдирадилар?» дедилар. Одамлар орасидаги миш-мишлар тобора кўпроқ тарқала бошлади. Расулulloҳ саҳобаларни байъат беришга буюрдилар. Унга кўра саҳобалар Пайғамбар билан бирга ҳалок бўлгунларигача курашишлари керак эди. Бу ерда бир



дарахт бўлиб, байъатдан сўнг у Ризвон яъни розилик дарахти деган номни олди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам мазкур дарахтнинг тагида эдилар. Олдиларига саҳобалар бирин-кетин, бирма-бир келар ва одамлар орасида тарқалган миш-мишга кўра Усмоннинг ўлими учун ўлгунларича курашишга қасамёд қилар эдилар. Шунда улуг ва қудратли Аллоҳ оят нозил қилди: «(Эй Муҳаммад!) **Дарҳақиқат, Аллоҳ мўминлардан – улар дарахт остида сизга байъат (қасамёд) қилаётган вақтларида – рози бўлди. Бас, У уларнинг дилларидаги нарса (садоқат)ни билиб, уларга хотиржамлик туширди ва уларни (Хайбар жангидаги) яқин ғалаба билан мукофотлади**» (*Фатҳ, 18*).

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам бир қўлларини бошқа қўлларига қўйиб: «Бу Усмон учун», дедилар. Салама исмли саҳоба ўлгунича курашишга уч марта қасамёд қилди. Барча Аллоҳ йўлида, дин учун ҳалок бўлишни истар эди. Бу Аллоҳга маъқул бўлган қасамёд эди. Шунинг учун ҳам У юқорида келтирилган оятларни нозил қилди. Бироқ байъатдан бирмунча вақт ўтиб уларнинг олдига Усмон қайтиб келди. Саҳобалар Усмоннинг тириклигидан хурсанд бўлдилар. Усмон ибн Аффон эса диндошларига курайшликларга Пайғамбарнинг мурожаатларини етказганини ва курайшликларнинг жавобини айтди. Саҳобалар кутмоқдалар. Курайш қабиласи сулҳ тузишга рози, жанг қилишни истамас эди. Курайшликлар Бадр, Уҳуд ва Хандақ жанглари унутмаганлари учун Пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобалардан кўрқишмоқда, шунинг учун ҳам курашни истмаётганди. Улар тинчлик ҳақида музокаралар олиб бориши учун бир элчини, яъни Суҳайл ибн Амрни юбордилар. Пайғамбар алайҳиссалом уни узокдан кўриб, саҳобаларига: «Бу Суҳайл. Энди ишингиз енгиллашадиган бўлди», дедилар. «Нима билан келдинг, эй Суҳайл?» деб сўрадилар. «Мен сизларга сулҳ таклифи билан келдим», деб жавоб берди Суҳайл.

Сулҳнинг шартлари қандай эди?

Мусулмонлар бу йили Маккага кирмасдан, яъни умра қилмасдан уйларига қайтишлари ва ҳаж қилиш учун кейинги йил, отликқа хос бўлганидан ташқари ҳеч бир курул-яроғни олмасдан келишлари керак эди.

Иккинчи шарт шундай эди: Муҳаммад билан иттифок тузмокчи бўлган ҳар қандай кимса буни қила олиши мумкин. Қурайш билан иттифок тузмокчи бўлганлар ҳам шундай қила олишлари мумкин.

Учинчиси – 10 йилга ҳарбий ҳаракатлар тўхтатилади, яъни уруш бўлмайди.

Бу уч шарт маъкул эди, бироқ тўртинчиси?!

Тўртинчиси шундай эди: валийсининг рухсатисиз Муҳаммаднинг олдига қочиб келган киши қурайшликларга қайтарилади. Муҳаммаднинг олдида бўлганлар, ундан қочиб, қурайшликларнинг олдига борса, уни қайтариб берилмайди. Бу шартда мусулмонларга нисбатан зулм бор эди. Бироқ шунга қарамай Пайғамбар алайҳиссалом буни қабул қилдилар. Чунки улар ҳам сулҳ тузишни, одамларни ҳидоятга чорлашни, Исломга чақиришни хоҳлар эдилар. Пайғамбар алайҳиссалом сулҳнинг шартларини ёзишни Али ибн Абу Толибга буюрдилар. У «Бисмиллаҳир роҳманир роҳийм – Меҳрибон ва раҳмли Аллоҳ номидан» деб бошлади. Суҳайл эътироз билдирди: «Биз Роҳманни билмаймиз. Бисмикаллоҳумма – Сенинг исминг билан эй Аллоҳ деб ёз», деди. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом Алига: «Сенинг исминг билан, эй Аллоҳ деб ёз», дедилар. Сўнг Пайғамбар алайҳиссалом: «Мана шу шартларда Муҳаммад Пайғамбар алайҳиссалом тинчлик битимини тузмокда», деб ёзишни буюрдилар. Али шундай деб ёзди. Суҳайл яна эътироз билдирди: «Агар биз сенинг Пайғамбар алайҳиссалом эканингни аниқ билганимизда эди, сен билан жанг қилмаган ва Каъбага етишингга тўсқинлик қилмаган бўлар эдик. Муҳаммад ибн Абдуллоҳ, деб ёз», деди. Али: «Аллоҳга қасамки, мен буни ўчирмайман», деди. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом: «Пайғамбар» сўзини ўз қўллари билан ўчириб ташладилар. Пайғамбарнинг тавозулари қай даражада бўлганини қаранг! Битим тузаётган вақтларида мусулмонларнинг олдига Исломни қабул қилган Абу Жандал қочиб келиб қолди. У ҳозирда Пайғамбар алайҳиссалом билан сулҳ тузаётган Суҳайлнинг ўғли эди. У кишанланган ҳолича мушриклардан қочиб келиб ўзини мусулмонларга отди ва: «Эй мусулмонлар, наҳотки мени мушрикларга, улар мени динимда фитнага солишлари учун қайтариб бериб юборасизлар?» деб бақира бошлади. Отаси Суҳайл уни кўриб: «Бу кишини қайтаришингни сендан биринчи

навбатда талаб қиламан», деди. Шунда Расулуллоҳ: «Лекин биз ҳали битимимизни тузиб бўлганимиз йўқ», дедилар. Суҳайл: «Ёки менга уни қайтарасизлар ёки орамизда умуман сулҳ тузилмайди», деди. Пайғамбар алайҳиссалом уни кўндиришга ҳаракат қилдилар. Бироқ у рози бўлмас ва ўз сўзида туриб олган эди. Абу Жандал: «Эй мусулмонлар, қандай қилиб мени мушрикларга қайтарилишимга рози бўласизлар?» дер эди. Шунда Пайғамбар: «Сабр қил, эй Абу Жандал. Шунда Аллоҳ сенга ва сен билан бирга бўлган ожизларга Ўзи йўл кўрсатади», деб жавоб бердилар. Абу Жандалнинг олдида Умар яқин келди ва қиличини шундай қўйдики, уни Абу Жандал олиши мумкин эди. Умар ичида «Шояд у қилични олиб, отасини солса», деб ўйлаган эди. Абу Жандалга: «Сабр қил, дарҳақиқат, улар мушриклар, биз эса мўминлармиз. Ва биз ғалаба қозонамиз», деди.

Сулҳ тузилди. Суҳайл Маккага қайтди ва ўғлини олиб кетди. Пайғамбар алайҳиссалом саҳобаларга: «Сочларингизни олдинглар ва қурбонлик қиладиган ҳайвонларингизни сўйинглар. Бу йили умра қилмаймиз», дедилар. Саҳобаларнинг юраклари сиқилди ва уларни маҳзунлик чулғаб олди. Бирон оят келиб қолар ёки Аллоҳ уларга бирон чора кўрсатар, деган умидда ҳеч бирлари сочларини олмадилар. Пайғамбар алайҳиссалом уларга сочларини олиш буйруғини уч бора такрорладилар. Лекин ҳеч ким ўрнидан қимирламади. Пайғамбар алайҳиссалом аччиқланиб, чодирга – Умму Салама онамизнинг олдиларига кирдилар. Шунда аёллари Умму Салама: «Эй Расулуллоҳ, ўз сочингизни олдинг, шунда улар сизга эргашадилар», деб маслаҳат бердилар. Пайғамбар алайҳиссалом сочларини олдирганларидан сўнг саҳобалар ҳам бирин-кетин туриб, бир-бирларининг сочларини ола бошладилар. Эҳромларини ечдилар ва ўша йили Байтуллоҳни зиёрат қила олмадилар.

* * *

Саҳобалар сочларини олдирганларидан сўнг Мадинага қайтдилар. Каъба атрофида айлана олмаганлари учун қайғули ва маъюс бўлиб қолдилар. Битимнинг баъзи шартларини камситилиш деб билдилар. Умар ибн Хаттоб Пайғамбар алайҳиссаломнинг олдиларига келди ва: «Эй Расулуллоҳ, биз ҳақ устида эмасмизми, улар ботил устида эмасмилар?» деди.

«Ҳа, шундай, эй Умар», деб жавоб қилдилар Пайғамбар.

«Сиз Пайғамбар эмасмисиз?» деди.

«Албатта, пайғамбарман, эй Умар», дедилар.

Умар бу ҳақиқатларни тасдиқлаб олди, сўнг: «Эй Расулуллоҳ, ўлганларимиз жаннатда, уларники эса дўзахда эмасмилар?» деди.

«Ҳа, шундай», деб жавоб берар эдилар Пайғамбар.

Шунда Умар: «Унда нима учун динимизнинг хўрланишига рози бўлмоқдамиз? Нима учун биз камситилишга розимиз, эй Расулуллоҳ?» деди. Умар кучли эди, у улар билан курашишни ва Маккага куч билан бўлса ҳам киришни истарди. Шунинг учун ҳам: «Нима учун динимизнинг камситилишига рози бўлмоқдамиз?» деб сўради.

Пайғамбар алайҳиссалом Умарга қуйидаги сўзлар билан жавоб қайтардилар: «Эй Умар, мен Аллоҳнинг Пайғамбариман ва унга осийлик қилмайман. Албатта, Аллоҳ менга ёрдам беради. У Зот мени асло зое қилмайди».

Умар: «Ахир ўзингиз Каъбага бориб, уни тавоф қиламиз демаганмидингиз?» деди.

«Сенга бу иш мана шу йили бўлади деганмидим?» деб сўрадилар Пайғамбар.

«Йўқ», деб жавоб қилди Умар.

Шунда Расулуллоҳ: «Албатта, сен у ерга борасан ва уни тавоф қиласан, эй Умар», дедилар. Пайғамбар алайҳиссалом мусулмонларга улар Каъбага бориб, уни тавоф қилишларини ваъда қилган эдилар, бироқ бу йили эмас.

Шундан сўнг Умар Абу Бакрнинг олдига борди ва ўша саволларни берди. Абу Бакр унга худди Пайғамбар алайҳиссаломникидек жавоб бердилар. Сўнг Умарга: «Эй Умар, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг узангиларидан маҳкам тут», дедилар. Яъни Расулуллоҳ каби бўл, агар у зот бир нарсга қилма десалар, ўшани қилма ва бу ҳақда тортишиб юрма. Охирида Умар: «Расулуллоҳга берган ушбу саволларимдан умрим давомида афсусланиб юрдим ва ўша саволларим каффорати учун Аллоҳ мени кечирар деган умидда тинмай солиҳ амалларни қилишда давом этдим», деди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам саҳобалари билан бирга Мадинага қайтганларида Аллоҳ



таоло оятни нозил қилди: «(Эй Муҳаммад!) **Биз сизга аниқ фатҳ (ғалаба) бахш этдик»** (*Фатҳ, 1*).

Мусулмонлар учун сиртдан камситилгандек туюлган бу битим улар учун очиқ-ойдин ғалаба – фатҳ ҳисобланар эди.

Бу борада Куръони каримда шундай марҳамат қилинади: «(Бу фатҳ) сиз учун Аллоҳнинг олдинги ва кейинги гуноҳларингизни кечиши, сизга Ўз неъматини мукаммал қилиб бериши, сизни тўғри йўлга хидоят қилиши, шунингдек, Аллоҳнинг сизга кучли ёрдам бериши учундир» (*Фатҳ, 2–3*).

Бу оятларнинг нозил қилинганидан хабар топган мусулмонлар хурсанд бўлдилар. Уларнинг орасида Умар ҳам бор эди. Уларнинг қалблари тинчланди. Худайбия сулҳи мусулмонларнинг ғалабасига айланди. Сулҳдан сўнг Маккадан Мадинага муҳожир бўлиб аввалига аёллар кўчиб келдилар. Битимнинг бир бандида «Маккадан Расулуллоҳнинг олдиларига келган одам қайтариб юборилади», дейилган эди. Бироқ келганлар аёллар эдилар ва Расулуллоҳ: «Йўқ, булар аёллардир. Худайбия сулҳининг матнида эса эркаклар назарда тутилган. Бу аёлларга тааллуқли эмас» дея уларни қайтариб юбормадилар. Пайғамбар алайҳиссалом уларни Мадинага қабул қилдилар. Улуғ ва қудратли Аллоҳ уларни кофирларга қайтармасликни амр этди. Бу ҳақда Куръони каримда шундай дейилади: «**Эй мўминлар! Қачонки сизларга (Макка кофирлари томонидан) мўмина аёллар хижрат қилиб келсалар, уларни имтиҳон қилиб кўрингиз! Аллоҳ уларнинг имонларини (бор ёки йўқлигини) яхшироқ билувчидир. Бас, агар уларнинг (ҳақиқатан) мўмина аёллар эканини билсангиз, у ҳолда уларни кофирларга қайтармангиз! Булар (улар) учун ҳалол эмас ва улар булар учун ҳалол эмасдир»** (*Мумтаҳана, 10*).

Аёлларни кофирларга қайтарманглар ва уларни ўзларингизда қолдингиз. Пайғамбар алайҳиссалом айнан шундай йўл тутдилар. Мадинага Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг олдиларига Исомни қабул қилган Абу Басир исмли Маккадан қочиб келган киши келди. Келиши билан Расулуллоҳдан ҳимоя сўраб турганида иккита мушрик унга етиб олдилар. Мадинага кириб улар: «Эй Муҳаммад, уни қайтаришингни сўраймиз», дедилар.

Пайғамбар алайҳиссалом Абу Басирни уларга топширдилар. Эй Аллоҳ! Абу Басирни! Мусулмонни! Иккита мушрикка бериб юбормоқдалар. Келишув шундай эди. Пайғамбар алайҳиссалом эса келишувни ҳеч қачон бузмаган эдилар. Абу Басирни уларга бердилар. Йўлда, уч киши бўлиб Маккага қайтаётганларида Абу Басир имкониятдан фойдаланиб, қилични олди-да, мушриклардан бирини ўлдирди. Иккинчиси қочиб кетди ва Мадинага қайтди. Пайғамбар алайҳиссалом уни кўрдилар ва: «Бу одам қандайдир кўркинчли нарсани кўрган», дедилар. Расулulloҳнинг олдиларига яқин келиб ўша мушрик: «Сенинг биродаринг менинг ҳамроҳимни ўлдирди, ҳозир эса мени ҳам ўлдиради», деди. Бир оздан сўнг Абу Басир ҳам Мадинага етиб келди. Пайғамбар: «Онасининг ҳолига вой бўлсин! Агар у билан бирга бошқа мусулмон одамлар ҳам бўлганларида эди, у бизларга урушни олиб келган бўлар эди», дедилар. Абу Басир Пайғамбар алайҳиссаломни шартномани бузувчи киши ҳолига қўймаслик учун Мадинани тарк этишга мажбур бўлди. У Мадинадан чиқиб, Макка ва Мадина орасида жойлашган ерга йўналди. Тез орада унинг орқасидан Абу Жандал ибн Суҳайл ҳам эргашди ва ҳар бир Исломни қабул қилган киши Мадинага эмас, Абу Басирнинг олдига келадиган бўлиб қолди. Шундай қилиб, бутун бошли гуруҳ йиғилди ва улар маккаликларнинг қарвонларига ҳужум қила бошладилар. Қурайшликлар Расулulloҳга Худайбия сулҳидаги шартномадан бу бандни олиб ташлашни илтимос қилган ҳолда вакилларни юборгунларича шу ҳол давом этди. Улар ҳар бир Исломни қабул қилган ва Маккадан қочиб кетган кишини Расулulloҳ ўзларида қолдиришларини ва уларга қайтармасликларини сўрадилар. Қурайшликларнинг ўзлари битимдан бу бандни бекор қилишни истадилар. Бу ғалабанинг бошланиши эди.

* * *

Худайбияда сулҳ тузган ҳолда қурайшликларнинг макридан халос бўлгач, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Араб яримороли ва унинг ташқарисидаги ҳукмдорларга мактублар йўллай бошладилар. Ҳар бир катта давлатнинг ҳукмдорига Пайғамбар алайҳиссалом Исломни қабул қилишга даъват қилинган номаларни йўлладилар. Бунга қадар саҳобалар у зотга: «Эй Расулulloҳ, подшоҳлар



фақатгина муҳр босилган хатларни қабул қиладилар ва ўқийдилар», деб хабар бердилар. Шунда Пайғамбар учун ўзида «Муҳаммад Аллоҳнинг Расули» деган уч сўзни мужассам қилган махсус узук ясалди. Сўзлар бир-бирининг устига жойлаштирилган эди, яъни „Муҳаммад Расулу Аллоҳ“ шаклида. Ҳар бир юборган мактубларини Пайғамбар алайҳиссалом мазкур узук билан муҳрлар эдилар. Пайғамбар алайҳиссалом ҳукмдорларга номалар юбора бошладилар. У зот ўзида ҳижрат қилган мўминларни қабул қилган Ҳабашистоннинг подшоси Нажошийга хат йўлладилар. Бу хатни Амр ибн Умайя Дамрийдан юбордилар. Унда шундай дейилган эди: «Меҳрибон ва Раҳмли Аллоҳ номи билан. Муҳаммад Пайғамбардан Ҳабашистон улуғи Нажошийга». Ҳабашистон подшосининг исми Асҳама ибн Абжар эди. Пайғамбар алайҳиссалом бу мактубда «Ҳабашистон улуғи Нажошийга» дея Нажоший эгаллаб турган мавқеиға ҳурмат билан ишора қилганлар. Давомида қуйидагича ёзилган эди: «Ҳидоятга эргашганларга салом бўлсин! Исломни қабул қил ва сен нажот топасан. Агар рад этсанг, халқингнинг жамики насронийларининг гуноҳларини ўз елкангга ортасан». Сўнг қуйидаги оят нозил қилинганди: **«Айтинг (эй Муҳаммад!): „Эй китоб аҳли (яхудийлар ва насронийлар), биз билан сизнинг ўртамазда (аҳамияти) баробар бўлган бир сўзга келингиз – Ёлғиз Аллоҳгагина ибодат қилайлик, Унга ҳеч нарсани шерик қилмайлик ва Аллоҳни қўйиб бир-бирларимизни илоҳ қилиб олмайлик!“ Агар (бу таклифдан) юз ўгирсалар, (сизлар уларга): „Гувоҳ бўлингларки, биз мусулмонлармиз“, деб айтиб қўйингиз!»** (Оли Имрон, 64).

Бу қандай ҳам буюк мактуб! Пайғамбар уларни ўзаро бир Калимага, фақатгина Аллоҳга ибодат қилишга ва унга ширк келтирмасликка чақирар эдилар. Бу мактубни ўқиганидан сўнг Нажошийнинг кўзлари ёшланди. Сўнг У Пайғамбарга ўзининг Аллоҳга Рабб деб ишониши, Унинг Ёлғиз Ўзигагина ибодат қилиши ва Муҳаммад Унинг Пайғамбари эканига гувоҳлик бериши ҳақидаги мазмунда хат юборди. Шунингдек, у: «Эй Муҳаммад, сен олиб келган нарса ва Исо ибн Марям олиб келган нарса бир асосга эга», деб ёзди. Мактубда Нажоший Пайғамбарнинг амакиваччалари Жаъфарни ва асҳобларини иззат-икром қилгани ҳақида ҳам айтиб ўтди.

Расулуллоҳ навбатдаги мактубда Нажошийдан саҳобийларни қайтариб юборишни сўрадилар. Асҳама уларни иккита кемада ҳурматларини жойига қўйиб жўнатиб юборди ва уларга кўплаб бойликлар берди. У Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламга имон келтирган одамларнинг яхшиларидан эди.

Шундан сўнг Пайғамбар алайҳиссалом қибтийларнинг ҳукмдори, Миср подшоси, асл исми Журайж ибн Мийно бўлган Муқавқисга мактуб йўлладилар: «Меҳрибон ва Раҳмли Аллоҳнинг номи билан. Аллоҳнинг бандаси ва Расули Муҳаммаддан қибтийларнинг улуғи Муқавқисга. Ҳидоятга эргашганларга салом бўлсин! Исломни қабул қил, саломат бўласан. Агар рад этсанг, барча қибтийларнинг гуноҳлари ҳам сенга бўлур». Сўнг мактубда қуйидагича бошланувчи оят ёзилган эди: «Эй аҳли китоблар! Биз билан сизнинг ўртамиздаги сўзга келинг». Дихятул Калбийнинг олдида бу мактубни ўқиган Муқавқис: «Аллоҳга қасамки, у фақатгина яхшиликка чақирмоқда ва зарарли нарсадан қайтармоқда. Мен унинг сўзларини ўқидим ва бу сўзлар сеҳргарларнинг ёки қоҳинларнинг сўзларига ўхшамайди», деди. Мисрнинг ҳукмдори Исломни қабул қилиш ҳақида гапирмаган бўлса ҳам, у Аллоҳнинг Расулига ҳурмат кўрсатди ва элчи билан бирга иккита жорияни: Мория ва Серинни қўшиб юборди ҳамда урғочи хачир совға қилди. Кейинчалик Мориядан Пайғамбар алайҳиссалом Иброҳим исмли ўғилни кўрганлар. Шу тариқа Муқавқис Пайғамбаримизнинг ҳурматларини бажо келтирди ва у зотга ҳадялар берди. Унинг имонини, Ислом динини қабул қилган-қилмаганини фақатгина Аллоҳ билади.

Шунингдек, Пайғамбар алайҳиссалом Форс ҳукмдори Кисрога ҳам Абдуллоҳ ибн Хузофа ас-Саҳмий орқали мактуб юбордилар. Кисро мактубни ўқигач ғазабланди, уни парчалаб ташлади ва ерга отди. Сўнг: «Фуқароларимдан ҳисобланган бир қул ўз исмини меникидан аввал ёзиптими?» деди. Унинг қаттиқ жаҳли чиқди. Ўзининг Ямандаги Базан исмли ҳокимига элчи юбориб: «Муҳаммадни ҳозироқ олдимга олиб келишлари учун унинг олдида икки кишини жўнат», деб буюрди. Бу икки киши Пайғамбар алайҳиссаломнинг олдиларига келиб, бўлиб ўтган воқеадан хабар топганларида: «Аллоҳ Кисронинг салтанатини парчалаб ташласин!»



дедилар. Кисро Пайғамбарнинг мактубларини йиртиб ташлагани учун ҳам у зот Аллоҳга шундай дуо қилдилар. Ҳақиқатан ҳам олдиларига бу кишилар келиб, келишлари сабабларини тушунтирганларида, Пайғамбар алайҳиссалом уларга: «Олдимга эртага келинг», дедилар. Улардан жаҳллари чиқмади ва хотиржам гапирдилар. Эртаси куни келганларида Пайғамбар алайҳиссалом: «Кисрога нима бўлганини биласизларми?» деб сўрадилар.

«Йўк», деб жавоб қилдилар.

«Аллоҳ унинг салтанатини парчалаб ташлади. Уни ўз ўғли ўлдирди», дедилар.

Ҳақиқатан ҳам Хусравни ўз ўғли тахтга ўтириш учун ўлдирган эди. Аллоҳ Кисронинг салтанатини вайрон қилди.

Шунингдек, Пайғамбар алайҳиссалом Рум ҳукмдорига ҳам мактуб йўлладилар. Мактубни олган Рим, яъни Византия ҳукмдори: «Бу ерда, яъни Шомда унинг халқидан кимдир борми?» деб сўради. Унга: «Бу ерда Абу Суфён бор», деб жавоб қилдилар. Шунда у Абу Суфённи таклиф қилди ва сўроқлай бошлади. Абу Суфён ёлғон гапирмай фақат тўғри жавоб берди. Охирида: «Агар одамларим мени ёлғонда айблашларидан қўрқмаганимда албатта ёлғон гапирган бўлар эдим», деди. Ёлғон уларнинг орасида айб саналар эди.

Қайсар унга: «Муҳаммад насаби улуғларданми?» деб савол берди.

«Ҳа, у насаби олийлардан», деб жавоб берди Абу Суфён.

Шунда ҳукмдор: «Унинг ота-боболаридан бири ҳукмдор бўлганми?» деди.

«Йўк».

«Унинг ёлғон гапирганини биласизларми?»

«Йўк».

«Унга заифлар эргашмоқдаларми ёки ашрофлар?»

«Оддий одамлар».

«Уларнинг сони кўпаймоқдами ёки озаймоқдами?»

«Кўпаймоқда».

«Улардан биронтаси норозилиги туфайли бу диндан чиқяптими?»

«Йўк».

У шу каби саволлар билан сўроқлай бошлади. Бу саволларни Қайсар Абу Суфёнга берди.

Пайғамбарлар шундай эдилар. Улар қавмларининг олий насабларидан, ортларидан оддий одамларни эргаштирувчи эдилар. Имонлари қалбга жойлашгани учун норозилиги туфайли бирор киши уларнинг динидан чикмас эди. Абу Суфён унинг саволларига жавоб берар экан, Қайсар охири: «Агар сен рост гапираётган бўлсанг, унда у албатта ҳозир менга тегишли бўлиб турган нарсани эгаллайди. Агар мен унинг ҳузурида бўлганимда эди, дарҳол унинг оёқларини юв(иб кўй)ган бўлар эдим», деди. Мажлисда шовқин-сурон кўтарилди. Абу Суфён эса чиқиши билан: «Абу Кабшанинг ўғлини иши юксалди, Муҳаммад муҳим одам бўлди», деди.

Шу тариқа Пайғамбар алайҳиссалом ҳукмдорларга, жумладан, Баҳрайн, Омон ва бошқа давлат ҳукмдорларига уларга Аллоҳнинг ҳужжатини етказиш учун мактублар йўллай бошладилар.

ХАЙБАР ФАТҲИ

289

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Ҳудайбияда сулҳ тузганларидан сўнг қурайшликлардан ва уларнинг макрларидан ўзларини беҳатар сездилар. Энди кимлар қолди? Мусулмонларга қарши кўплаб ҳарбий ҳаракатларнинг бошида турган, Пайғамбар алайҳиссаломга қарши иттифокдош қабилаларни Хандақ жанги учун тўплаган яҳудий душманлар қолди. Улар Хайбарнинг яҳудийлари эдилар. Пайғамбар алайҳиссаломга қарши курашиш учун Ғатафон қабиласи билан тил бириктирганлар ҳам ўшалар эдилар. Пайғамбар алайҳиссаломни хоинлик билан ўлдириши керак бўлган одамни ҳам ўшалар юборган эдилар. Мунофиқлар билан алоқани йўлга қўйганлар ҳам шулардир. Мазкур Хайбар яҳудийлари Бану Қурайза қабиласини гижгижлаб, мусулмонлар учун энг оғир вазиятларнинг бирида Пайғамбар алайҳиссалом билан тузган битимларини буздирдилар. Арабларнинг айтишларича, айнан ўшалар илоннинг боши эдилар, чунки яҳудийлар доимо Ислом ва мусулмонларга қарши фитна тўқиганлар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу



алайҳи ва саллам кўплаб яҳудий қабилалар яшовчи Хайбар томон юриш қилишларини ва Аллоҳ таолонинг изни билан уни фатҳ қилишлари ҳақидаги қарорларини саҳобаларга эълон қилдилар. У ер Аллоҳ мўминларга ваъда қилган серҳосил майдонлар ҳамда турли хил ўлжаларга бой эди. Бу ҳақда Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: «(Эй мўминлар!) **Аллоҳ сизларга ўзингиз оладиган кўпгина ўлжалар ваъда қилди. Энди мана буларни (Хайбар жангидаги ўлжаларни) эса нақд қилиб қўйди ва (душман) кишиларнинг қўлларини сизлардан тўсиб қўйди. Токи (бу неъматлар) мўминларга аломат бўлғай ва (Аллоҳ) сизларни тўғри йўлга ҳидоят қилғай**» (*Фатҳ, 20*).

Улуғ ва кудратли Аллоҳ мусулмонларга Хайбарни забт этишларини ва у ернинг барча кўп сонли ўлжалари: мол-мулклар, майдонлар, қўрғонлар Пайғамбарнинг қўллари остига ўтишини ваъда қилди. Ҳижрий 7-йилнинг бошида Мадина аҳли Хайбарни забт этиш учун ҳозирлик кўра бошладилар. Ислоҳ қўшини юришга тайёрлана бошлади. Мадина атрофига Пайғамбар билан бирга юриш қилиш истагида араблар тўпландилар. Бироқ ҳаммалари ҳам жангчи эмасдилар. Шунинг учун ҳам Пайғамбар ҳар қайси талабгорга ўзлари билан бирга чиқишга рухсат беравермадилар. У зот: «Мен билан Хайбарга фақатгина Аллоҳ йўлида жиҳод қиладиганлар борадилар», дедилар ва ўзлари билан Аллоҳ йўлида ҳалок бўлгунича жанг қилиш учун дарахт остида қасамёд қилганларнинг барчасини олиб чиқдилар. Ўлжалар, мол-мулк ва дунё матоларини қўлга киритишни истаганларга бу урушга чиқишга изн берилмади. Аъробийлар ва мунофиқлар мусулмонлар билан бирга жўнашга уриндилар, бироқ уларга рухсат берилмади. Бу ҳақда Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: «**Ҳали сизлар (Хайбар жангидаги) ўлжаларни олиш учун кетаётган вақтингизда (жиҳодга чикмай уйда) қолган кимсалар: „Бизларга ҳам (ўлжа олиш учун) сизларга эргашишимизга (йўл) қўйингиз“**, дерлар. Улар Аллоҳнинг каломини ўзгартирмоқчи бўладилар. Айтинг: „Сира ҳам бизларга эргашмайсиз. Аллоҳ илгари мана шундай дегандир“. Бас, улар: „Балки сизлар бизларга ҳасад

(бахиллик) қилаётгандирсиз“, дерлар. Йўқ, улар камдан-кам (нарсаларнигина) англарлар» (Фатҳ, 15).

Пайғамбар билан дарахт остида байъат берганларгина чиқдилар. Шундай қилиб, Ислом қўшини Хайбар томон ҳаракатланиб борди.

Мадинадаги мунофиқлар бошлиғи Хайбар яҳудийларига қуйидаги мазмунда мактуб юборди: «Дарҳақиқат, Муҳаммаднинг қўшини сиз томон кетиб бормоқда. Хавфсизлик чораларини кўринглар». Пайғамбарнинг яқинлашиб келаётган қўшини ҳақида ўйлабоқ кўркувдан яҳудийларнинг юраклари қинидан чиқаёзди, оёқлари остидаги ер эса қимирлагандай бўлди. Пайғамбарнинг қўшини Хайбарнинг яҳудийлари томон бормоқда. Хайбар яҳудийлари «Биз сизларнинг иттифоқчиларингизмиз, бизларни ёлғизлатиб қўйманг» дея Ғатафон қабиласидан ёрдам сўраб мактуб юбордилар. Ғатафон қабиласи эвазига Хайбар ҳосилининг қоқ ярмини олиш шарти билан ёрдам беришга рози бўлди. Яҳудийлар бу шартга кўндилар. Ғатафон қабиласи хайбарликлар билан биргаликда жанг қилиш учун юришга ҳозирлик кўрди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам мўминлар гуруҳи билан бирга Хайбарда жанг қилиш ва уни эгаллаш учун келмоқдалар.

* * *

Мусулмонлар қўшини Пайғамбар алайҳиссалом билан бирга Хайбар томон яқинлашиб келяпти. У зот мусулмонларни яҳудийлар билан жанг қилишлари учун бошлаб бормоқдалар. Бундан ғатафонликлар хабар топдилар. Ғатафон қабиласи Хайбар яҳудийларига ёрдам кўрсатиш учун, улар билан биргаликда жанг қилиш учун мусулмонларга, яъни Пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобаларга қарши чиқдилар. Бироқ Ғатафон қабиласи эндигона сафарга чиқиши билан яшаб турган жойлари томондан овозлар ва шовқинни эшитдилар. Улар Пайғамбар алайҳиссалом саҳобалари билан уларнинг оилаларига ҳамла қилдилар деб ўйлашди. Шунда улар яҳудийларни ёлғиз ўзларини қолдириб, ортларига қайтдилар. Пайғамбар алайҳиссалом саҳобалари билан бирга йўлларида давом этардилар. Йўллар келиб туташган жойда Пайғамбар алайҳиссалом йўлбошловчилардан олдиларидаги йўлнинг

номини сўрадилар. У «хазн», яъни «қийин» йўл деб жавоб берди. Пайғамбар алайҳиссалом бу йўлдан бормадилар.

Кейинги йўл бошида Пайғамбар алайҳиссалом: «Бу йўл қандай номланади?» деб сўрадилар.

«Хатиб» деб жавоб қилдилар. Бу «ёғоч кесувчи» деган маънони билдирар эди. Пайғамбар алайҳиссалом бу йўлдан ҳам бормадилар.

Юриб-юриб яна бир йўлнинг бошида унинг ҳам номини сўрадилар. «Мархаб», яъни «кенг» деган жавобни олдилар. Пайғамбар алайҳиссалом Хайбар томон олиб борадиган шу йўлни танладилар. Йўлда саҳобалардан бири чиройли овоз билан:

«Аллоҳим, агар Сен бўлмаганингда, биз тўғри йўлга юрмаган,

Садақа бермаган ва намоз ўқимаган бўлардик.

Бизларга хотиржамлик юборгин ва

Душманга йўлиққанимизда қадамларимизни собит қилгин», деган мазмунда шеър ўқиб борар, уни саҳобалар ҳам, Пайғамбар алайҳиссалом ҳам тинглаб кетар эдилар. Саҳобий шеър ўқишни тугатганида Пайғамбар: «Ким бу?» деб сўрадилар.

«Бу Омир ибн Акваъ», деб жавоб бердилар.

Шунда Пайғамбар алайҳиссалом: «Аллоҳ унга раҳм қилсин!» дедилар.

Агар Пайғамбар алайҳиссалом жангдан олдин кимдир ҳақида «Аллоҳ унга раҳм қилсин!» десалар, саҳобалар ўша киши жангда шаҳид бўлишини билар эдилар. Ҳақиқатан ҳам Омир ибн Акваъ Хайбар жангида шаҳид мақомида ҳалок бўлди. Мусулмонлар қўшини Хайбар истехкомига етгунича ҳаракатдан тўхтамадилар. Пайғамбар алайҳиссалом Хайбарни узоқдан кўрдилар. Уни кўриб, қўлларини самога кўтардилар ва Аллоҳга:

«Эй Аллоҳ, етти осмон ва уларнинг сояси остидаги нарсаларнинг Раббиси, етти ер ва улар ўз устида кўтариб юрган нарсаларнинг Раббиси, шайтонлар ва улар йўлдан урган кимсаларнинг Раббиси, шамоллар ва улар кулини кўкка совурадиган нарсаларнинг Раббиси! Дарҳақиқат, мен Сендан ушбу кишлоқнинг яхшилигини, унда яшайдиганларнинг яхшилигини ҳамда ундаги мавжуд нарсаларнинг

яхшилигини сўрайман ва ушбу қишлоқнинг ёмонлигидан, унда яшайдиганларнинг ёмонлигидан ва ундаги мавжуд нарсаларнинг ёмонлигидан паноҳ тилайман!» дея дуо қилдилар.

Қўшин Хайбар қўрғонларига яқинлашди. Кеч кирди ва Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ўз қароргоҳларини Хайбар қўрғонларидан узоқ бўлмаган ерга жойлаштирдилар. Тунда саҳобаларига: «Эртага мен Аллоҳ ва Унинг Пайғамбарини севувчи кишига байроқни бераман. Уни ҳам Аллоҳ ва Пайғамбари севадилар. Аллоҳ унинг қўллари билан Хайбарни фатҳ қилади», дедилар. Саҳобалар бу кечада туни билан: «Бу киши ким бўлди?» дея ўйлаб чиқдилар. Ҳар бирлари бу ўзи бўлишини умид қилди. Ҳар бирлари эртага байроқ бериладиган киши бўлиб танланишларини хоҳладилар.

Тонг отганида Пайғамбар алайҳиссалом йиғилган жангчи, мужоҳид, баҳодир ва чавандоз саҳобалардан: «Али ибн Абу Толиб қаерда?» деб сўрадилар.

«Эй Пайғамбар, унинг кўзлари оғриб қолди», дедилар.

Пайғамбар: «Уни олдимга олиб келинг», дедилар.

Али ибн Абу Толибни келтирганларида Пайғамбар алайҳиссалом Аллоҳга дуо қилдилар, Алининг кўзларига пуфладилар ва унинг кўзлари худди оғримагандек тузалиб қолди. Ўша куни байроқни унга бердилар. Ўша куни байроқ Абу Ҳасан Али ибн Абу Толибнинг қўлида бўлди. У жасур жангчи эди. У ўша куни байроқни қўлларида тутиб боришга лойиқ эди. У Аллоҳни ва Унинг Расулини севувчи ва уни ҳам Аллоҳ ва Расули севадиган кишидир. Али ибн Абу Толиб байроқни олди ва Пайғамбардан: «Нима қилай, эй Расулуллоҳ?» деб сўради. Пайғамбар алайҳиссалом унга: «Хотиржам бор, орқага қайтма ва қарама. Қачонки улар билан учрашсанг, энг биринчи қилишинг лозим бўлган нарса уларни Исломга чақиришдир», деб жавоб қилдилар. «Агар улар сенинг даъватингга жавоб берсалар, Аллоҳ ҳаққи, агар Аллоҳ сен орқали ҳеч бўлмаса бир кишига ҳидоят берса, бу сенинг учун кизил туяларга эга бўлишингданафзалроқдир», дедилар. Пайғамбар алайҳиссалом ўлжалар, мол-мулк, туялар ва серҳосил майдонлар ҳақида ўйламасликни, балки энг аввало Исломга чақириш ҳаракатида бўлишни тайинладилар. «Аллоҳ ҳаққи, агар Аллоҳ сен орқали

Хайбарнинг ҳеч бўлмаса биргина яҳудийига хидоят берса, бу сенинг учун ундаги жамики ўлжалардан яхшироқдир», дедилар. Бу Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг Али ибн Абу Толибга йўлолди қилган насиҳатлари бўлди. Али ҳақиқатан ҳам байроқни олиб боришга муносиб киши эди.

Пайғамбар алайҳиссалом Хайбарга яқин бўлган ерга жойлашдилар. Эрта тонгда яҳудийлар уйғониб, ўз истехкомларидан чиқдилар ва экинзорларига, боғларига йўналдилар. Ўзлари билан бирга курак, ҳосилни солиш учун сават ва бошқа анжомларни олдилар. Боғларига кетаётганларида Муҳаммаднинг қўшинларини кўриб: «Муҳаммад ва унинг қўшинлари, Муҳаммад ўз қўшинлари билан келибди», деб бақира бошладилар. Яҳудийлар ўзларининг истехкомларига югуриб кириб кетдилар, эшикларни кулфладилар ва қавмдошларини огоҳлантиришга киришдилар.

294

Пайғамбар алайҳиссалом ўз қароргоҳларини Натоҳ истехкоми ёнига жойлаштирдилар. Шунда жанг олиб бориш санъатидан бохабар бўлган Хубоб ибн Мунзир Пайғамбарга: «Эй Пайғамбар, бу жанг қилиш учун қулай жой эмас. Чунки яҳудийлар бизнинг куч-қудратимиздан хабардор, биз эса улар ҳақида ҳеч нарсани билмаймиз. Улар бизга камондан ўқ отишлари ва теккизишлари мумкин, лекин биз бу ердан туриб уларга ота олмаймиз ва нишонга ҳам ура олмаймиз. Улар тўсатдан бизга хужум қилиб ҳам қолишлари мумкин. Шундай экан, тушган жойимизни ўзгартирсакмикин?» деди ва ўрнига яхшироқ жойни кўрсатди. Пайғамбар алайҳиссалом рози бўлиб, жойни ўзгартирдилар. Мусулмонлар Пайғамбар алайҳиссалом ва Хайбар яҳудийлари ўртасида кечадиган улуғ ва ҳал қилувчи тарихий жангнинг бошланишини кутардилар.

* * *

Мусулмонлар яҳудийларнинг истехкомларига яқинлашдилар. Яҳудийлар одатдагидек ўз кўрғонларида беркиниб олган эдилар. Кўрғонлари уларни хужумлардан ҳимоя қилувчи эди, шунинг учун ҳам мазкур кўрғонлар уларни Аллоҳдан ҳам ҳимоя қила олади деб ўйладилар. Биринчи кўрғоннинг номи Наъим эди. У истехкомларнинг энг мустаҳками бўлиб, мусулмонлар уни забт этишга уриндилар, бироқ уддасидан

чиқа олмадилар. Бир неча кун давомида улар уни қамал қилиб турдилар. Ҳар икки томондан камондан ўқлар учди. Наъим истеҳкомидан яҳудийлар қўшинининг бошлиғи, қўмондони чиқди. У кучли, шижоатли ва мард кишилардан бўлиб, исми Марҳаб эди. У мусулмонларни олишувга чорлади. Марҳаб олишувдан олдин арабларнинг одатига кўра одамларга қарата ушбу сўзларни гапирди: «Менинг қуролланган, жангларда синалган ва урушларнинг бошиданоқ қизишиб жангга кирадиган Марҳаб эканим Хайбарга аллақачон маълум, шундай экан ким мен билан олишгани чиқади?»

Унга қарши Омир ибн Акваъ исмли саҳоба чиқди. У Марҳабга шундай жавоб берди: «Хайбар менинг қуролланган қаҳрамон, жонимни таҳликага солишдан кўркмайдиган мард Омир эканимни билади». Иккита жангчи олишувга киришдилар. Одамлар кузатиб турдилар.

Марҳаб жуда кучли ва совутлар билан яхши ҳимояланган эди. У Омир устидан ғалаба қозонди ва уни ерга йиқитди. Мусулмонлардан бири ўлдирилди. Пайғамбар алайҳиссалом у ҳақда: «У мужоҳид ҳолда жанг қилгани учун иккита ажр олди», дедилар.

Марҳаб мусулмонларни олишувга чакирувчи сўзларни яна гапира бошлади: «Менинг қуролланган, урушларда синалган жангчи Марҳаблигимни Хайбар яхши билади, шундай экан, ким мен билан олишгани чиқади?» У билан курашгани Абу Ҳасан Али ибн Абу Толиб чиқдилар. У Марҳабдан анча ёшроқ ва қуроллари камроқ бўлишига қарамай, имон томондан буқувват эди. У: «Мен онаси Ҳайдар (яъни шер) деб номлаган кишиман, кўринишидан кўрқинчли ўрмон шерига ўхшайман. Сизларнинг кўпингизни хароб қиламан», деган сўзларни гапирди.

Марҳаб ундан: «Кимсан?» деб сўради.

«Али ибн Абу Толибман», деб жавоб қилди у. Али у билан курашишга чиқди.

Марҳаб унга: «Аллоҳга қасамки, мен сени ўлдиришни истамайман, сен ҳали ёшсан», деди.

Али унга: «Аллоҳ ҳаққи, мен эса сени ўлдиришни хоҳлайман», деб жавоб қилди.

Олишув бошланди. Кўп вақт ўтмади ва Али ибн Абу Толиб бир зарб билан Марҳабни ўлдирди. Мусулмонларнинг





«Аллоҳу акбар! Аллоҳу акбар!» деган овозлари янгради. Пайғамбар алайҳиссалом ҳам такбир айтдилар. Мусулмонлар Хайбарнинг биринчи истеҳкомини шиддатли ҳаракат билан қўлга киритдилар. Яҳудийлар эса қочиб кейинги истеҳкомга беркиндилар. Алини байроқ кўтариб кетаётган ҳолида кўрган бир яҳудий ундан: «Исминг нима?» деб сўради. У: «Мен Али ибн Абу Толибман», деб жавоб қилди. Шунда яҳудий: «Мусога юборилган нарса билан қасам ичаманки, сизларнинг қўлингиз баланд келади», деди.

Марҳабнинг Ясир исмли акаси мусулмонларни олишувга чорлаб ўртага чикди. Унга қарши: «Мен сен билан курашаман», дея Зубайр чикди. Шунда унинг онаси София Пайғамбарга юзланди ва: «Эй Пайғамбар, у менинг ўғлимни ўлдириб қўяди», деди. «Йўқ, ўғлингиз уни ўлдиради», деб жавоб қилдилар Пайғамбар алайҳиссалом. Ҳақиқатан ҳам Зубайр ўз рақибини ўлдирди.



296

Яҳудийларнинг истеҳкомлари орқама-орқа жойлашган эди. Мусулмонлар яҳудийлар беркинишга улгурган иккинчи истеҳкомни забт этиш учун урина бошладилар. У истеҳком „Саъб“ деб номланар ва яҳудийлар унга яшириниб олгандилар.



Озиқ-овқат етишмаслигидан мусулмонлар қаттиқ очликни ҳис қилардилар. Улар истеъмол қилиш учун уй эшакларини сўймоқчи бўлдилар. Бироқ Пайғамбар алайҳиссалом бу ишни қилишдан қайтардилар. Сўнг қўлларини осмонга кўтариб бу истеҳкомни эгаллашларида ёрдам беришини сўраб, Аллоҳ таолога дуо қила бошладилар. Бир неча кундан кейин Аллоҳ яҳудийларнинг қалбларига қаттиқ кўркув солди. Шундай қилиб, Аллоҳнинг изни билан иккинчи истеҳком, яъни Саъб кучсизлантирилди. Мусулмонлар «Аллоҳу акбар! Аллоҳу акбар!» деган сўзлар билан унга ҳужум қила бошладилар. Яҳудийлар ўзларининг Зубайр номли учинчи истеҳкомлари томон шошилдилар. Мусулмонлар ҳам уларни ўша истеҳком томон қувиб бордилар.

* * *

Мусулмонлар иккинчи истеҳкомда ғалабани қўлга киритганларида яҳудийлар унинг ортида жойлашган учинчи истеҳкомга қочиб кетдилар. Яҳудийлар доимо шундай йўл тутганлар: бир қалъадан бошқа қалъага, бир истеҳкомдан

бошқа истеҳкомга, бир девордан бошқасига қочиб юрганлар. Яҳудийлар Зубайр номли истеҳкомга қочиб кетдилар ва унга мустаҳкам ўрнашиб олдилар. У ерда ичимлик сувлари ва озиқ-овқатлар етарли эди. Пайғамбар алайҳиссалом бу истеҳкомни бир неча кун камал қилиб турдилар. Унга дархол ёриб кира олмадилар. Пайғамбарнинг олдиларига бир яҳудий келиб уларнинг нозик тарафини айтиб бермагунича ҳар икки тараф бир-бирларига камондан ўқ отиб турдилар. У: «Эй Мухаммад, уларни ҳаттоки бир ой камал қилиб турсанг ҳам, улар чиқмайдилар, чунки уларнинг озиқ-овқат захиралари кўп, сув эса булоқдан тинмай оқиб туради. Бироқ сен уларнинг сувини тўсиб қўйсанг, улар бардош бера олмайдилар», деди. Ҳақиқатан ҳам Пайғамбар алайҳиссалом сувни тўсиб қўйганларидан кейин яҳудийлар ташналикдан ўлиб қолмаслик учун бу истеҳкомнинг орқасида жойлашган истеҳкомга қочиб ўта бошладилар. Улар ортга қараб, бир истеҳкомдан бошқасига чопар эдилар. Навбатдаги истеҳкомнинг номи Убай эди. Улар унинг деворига яширинган ҳолда жон-жаҳдлари билан курашдилар. Яҳудийлар бир истеҳкомдан бошқасига қочиб ўтавердилар. Мусулмонлар билан юзма-юз курашмадилар. Чунки бунга қодир эмас эдилар. Бу борада Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«Улар (мунофиқ ва яҳудийлар) ҳаммаси сизлар билан фақат қалъали қишлоқлар (ичида беркиниб) ёки деворлар ортидагина жанг қила олурлар. Улар ўз ўрталарида „кучли“дирлар»** (Ҳашр, 14).

Улар ҳалигача девор ортидан туриб жанг қилмоқдалар. Бу қалъанинг олдида ҳам мусулмонлар ва яҳудийларнинг ўртасида олишувлар бўлиб ўтди. Барчаларида мусулмонларнинг қўллари баланд келди. Бу олишувларда охири ўз рақибини ўлдирган киши Абу Дужона Симак ибн Хараша бўлди. У қўркмас жангчи, баҳодир эди. Олишувда душманини ўлдириб, истеҳкомга қаттиқ хужум қилишга отилди. Унинг ортидан қолган барча мусулмонлар ҳам ташландилар. Яҳудийлар эса бу истеҳкомни ҳам тарк эта бошладилар ва кейинги истеҳкомга қочдилар. Орқадаги истеҳком Назар деб аталарди. Бу истеҳкомга яҳудийлар ўзларининг хотин ва болаларини йиққандилар. Чунки бу истеҳком Хайбарнинг аввалги қисмлари ичида энг мустаҳками, забт этиб бўлмайдигани ҳисобланарди.



Яхудийлар мусулмонларга қарши шиддат билан курашдилар: мусулмонларни пайконлар ва тошлар билан ўққа тутдилар. Бироқ Пайғамбар истеҳкомларнинг деворларини тешиб кирувчи манжаниқни ишга туширганларида яхудийлар ўзларининг енгилганларини тушундилар ва қочиб кетдилар.

Аслида яхудийлар қандай йўл тутдилар? Улар аёллар ва болаларни қолдириб кетдилар. Ўзлари эса Хайбарнинг иккинчи қисмига қочиб кетдилар. Аллоҳ таоло улар ҳақида шундай марҳамат қилади: **«(Ўзларидан) уларни бир деб ҳисоблайсиз-у, (аммо) диллари хилма-хилдир. Бунга сабаб уларнинг ақлсиз қавм эканидир»** (*Ҳашр, 14*).

* * *

Хайбар истеҳкомининг биринчи қисми фатҳ этилди ва унинг иккинчи қисми қолди. Ислоом қўшини унинг иккинчи қисми томон йўналдилар. Яхудийлар юқорида айтганимиздек забт этилиши қийин бўлган истеҳкомлар қурар эдилар. Хайбарнинг иккинчи қисмида яхудийларнинг ҳурматли кишиларидан бири саналмиш Абу Ҳуқайқнинг ўғилларига тегишли бўлган истеҳкомлар бор эди. Бу истеҳкомлар аввалгилари каби мустаҳкам эди. Аввалда қайд қилинганидек яхудийлар истеҳкомларда озиқ-овқат захираларини ғамлаб қўяр эдилар. Пайғамбар алайҳиссалом бу истеҳкомларни 14 кун давомида қаттиқ камал қилдилар. Эҳтимол истеҳкомнинг ташқарисида бўлган мусулмонлар улкан қийинчиликларни бошдан кечиргандирлар. Бироқ уларни Аллоҳга бўлган имонлари, сабрлари ва Уни кўришга бўлган умидлари қувватлантириб турди. Улар қийинчиликларни рад этмадилар. Бу жангга чиққан саҳобалар оддий одамлар эмасдилар. Пайғамбар алайҳиссалом имони заиф, жангдан бўйин товлаган аъробий ва мунофиқларга бу юришда иштирок этишни тақиқладилар. Бу юришга ҳақиқий аҳли имонлар йўл олдилар. 14 кундан кейин Пайғамбар алайҳиссалом бу истеҳкомларни ёриб ўтиш учун манжаниқларни ишга солдилар ва уларни қўлга киритдилар. Яхудийлар бундан хабар топиб, сулҳ тузиш пайида бўлдилар. Уларнинг табиатлари, одатдаги тутадиган йўллари шундай эди. Улар ўзларини кучли ва кўркмас қилиб кўрсатар, бироқ ўзларига қарши ҳақиқий мардлар

курашгудек бўлсалар, дарҳол муроса қилиш пайига тушиб қолардилар. Уларнинг сулҳ тузишдан бошқа чоралари қолмади. Улардан бири Пайғамбар алайҳиссалом билан сулҳ тузиш учун истехкомдан чиқди. Пайғамбар алайҳиссалом Хайбарнинг яҳудийлари билан сулҳ тузиш ҳақида келишиб олдилар. Сулҳ шартлари қандай эди?

Пайғамбар алайҳиссалом уларни афв этадилар ва жанг қилиш мақсадида уларни таъқиб қилишдан воз кечадилар.

Улар мусулмонлар томонидан асир олинган ўзларининг аёллари ва болаларини қайтариб оладилар, бироқ мол-мулклари, олтин, кумуш, ҳаттоки барча ер майдонларини қолдиришлари керак.

Улар устиларидаги кийимларидагина Хайбардан чиқиб кетишлари керак.

Яҳудийлар бу шартларга ноилож кўндилар. Улар учун энг муҳими тирик қолишлари эди. Пайғамбар алайҳиссалом бир шарт билан бунга рози бўлдилар. «Агар бизлардан бирон нарсани беркитсангиз, Аллоҳ ва Унинг Пайғамбарининг ҳимоясидан маҳрум бўласиз», дедилар. Бу инсоф ва адолатдан эди. Яҳудийлар бу шартга рози бўлдилар. Бироқ улар ҳаётда бир бора бўлса ҳам аҳдларига содиқ бўлдиларми? Ҳеч қачон! Яҳудийлар истехкомни тарк этдилар. Пайғамбар алайҳиссалом эса мусулмонлар кўшини билан бирга истехкомга кирдилар. Ўз мулкини ихтиёрий равишда топшириш бошланди. Бироқ Абу Ҳуқайқнинг ўғли олтин ва кумушлардан иборат қандайдир мулкни яширгани ҳақидаги хабар Пайғамбарга етказилди. Пайғамбар алайҳиссалом бу ҳақда яҳудийлардан сўрадилар. Лекин улар бунинкор қилдилар. Шунда Пайғамбар: «Агар биз бу мулкни топсак нима бўлади?» деб сўрадилар. «Унда биз Аллоҳ ва Унинг Расулининг ҳимоясидан маҳрум бўламиз», деб жавоб қайтардилар. Уларнинг уйи тафтиш қилинганда уларнинг Бану Назирдан олган мулк ва олтинни яшириб қўйганликлари маълум бўлди. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом ҳукмни амалга оширдилар – уларни ўлдирдилар.

Кинона Робиъ деган бошқа бир киши ҳам Бану Назир қабиласидан қолган хазинани олиб чиқиб кетиб яшириб қўйди. Бу ҳақда ундан сўраганларида у «менда эмас», деб жавоб қилди. Унга: «Агар биз яшайдиган жойинг, яъни уйингдан



қидириб кўрсак-чи? Топсак сени ўлдираамизми?» дейилди. Пайғамбар алайҳиссалом бу ишни қилмаслик учун сабаб топишни, унга имкон беришни хоҳладилар. Кинона: «Топсанг, мени ўлдиравер», дея жавоб қилди. Шундан сўнг Пайғамбар алайҳиссаломнинг олдиларига Кинонанинг амакиваччаси келди ва Кинонанинг бир хароба бўлган бино атрофида чошгоҳ ва тонгги шафақ вақтида кўп ўралашиб юрганини айтиб берди. Шунда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам саҳобаларга ўша ерда ерни қазишни буюрдилар. Улар ерни ковладилар ва ўша ерга кўмилган хазинани топдилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Кинонани қатл қилдилар. Агар келишув бошқа томондан бузилган бўлмаса, Пайғамбарнинг ўзлари келишувни бузишга ҳақлари бўлмаган. Қуръон каримда айтилганидек: «...модомики (улар аҳдларида) **сизлар учун тўғри турар эканлар, (сизлар ҳам) улар учун тўғри турунгиз! Албатта, Аллоҳ тақводорларни севгай**» (Тавба, 7).

300

Шу тарика улуг ва қудратли Аллоҳ мусулмонларга ўзлари орзу ҳам қилмаган ўлжаларни тортиқ қилди. Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: «(Эй мўминлар!) **Аллоҳ сизларга ўзингиз оладиган кўпгина ўлжалар ваъда қилди**» (Фатҳ, 20).

Бу кўпсонли ўлжалар уларга Хайбарда насиб этди. Шу пайтгача мусулмонлар ҳеч қачон Хайбарда қўлга киритганлари каби ўлжаларга эгалик қилмагандилар. Улар Хайбарни фатҳ қилганларидан кейингина тўйгунарлича таомлана бошладилар.

Айнан Хайбар фатҳ қилинганидан сўнг муҳожирлар ансорлардан фойдаланиб туриш учун олган барча хурмозор ва экин майдонларини қайтардилар. Хайбар қўлга киритилиши биланок яҳудийлар Пайғамбарнинг ҳузурларига йўл олдилар ва: «Эй Муҳаммад, агар сен бу ерларни олиб қўйсанг, уларга ким ишлов беради? Агар биз у ерларда ишласак, экин етиштирсак, сўнг ҳосилини ўртада бўлсак нима дейсан?» дедилар. Пайғамбар алайҳиссалом розилик билдирдилар. Чунки мусулмонларнинг боғдорчилик қилишга вақтлари йўқ эди. Яҳудийларга қайтишга ижозат бердилар. Ишлов беришлари учун уларга ерлар бердилар. Ҳосилнинг ярми яҳудийларга, иккинчи ярми эса мусулмонларга тегадиган бўлди. Шунинг ўзи етарли эди. Пайғамбар алайҳиссалом

мусулмонлар орасида ўлжаларни тақсимлаётган пайтларида соҳилга кема келиб тўхтади. Унда Пайғамбарнинг олдиларига Ҳабашистондан бир гуруҳ кишилар келган эдилар. Пайғамбар алайҳиссалом хурсанд бўлдилар ва: «Келганлар ичида Жаъфар ибн Абу Толиб борми?» деб сўрадилар. «Ҳа, у шу ерда», деб жавоб бердилар. Қувониб кетганларидан Пайғамбар: «Нимадан кўпроқ хурсанд бўлишимни ҳам билмайман – Жаъфарнинг келганиданми ёки Хайбарнинг фатҳиданми?» дер эдилар. Пайғамбаримиз Хайбарнинг қўлга киритилганидан қанчалик қувонган бўлсалар, Жаъфарнинг келишидан шунчалик хурсанд бўлдилар. Аллоҳу акбар! Хайбар қўлга киритилди.

Эркаклари ўлдирилган асира аёллар орасида мўминалар онаси София ҳам бор эдилар. У кишини Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг олдиларига олиб келдилар. Пайғамбар алайҳиссалом у кишига Исломни қабул қилишларини таклиф қилдилар. София Исломни қабул қилдилар. Шунда Пайғамбар у кишини озод қилдилар. Шундан кейин у кишига никоҳ таклифини қилдилар. София онамиз розилик билан жавоб қайтардилар. Пайғамбар алайҳиссалом София розияллоҳу анҳога уйландилар. Кейинчалик у киши Пайғамбар алайҳиссаломга бир воқеани айтиб бердилар: «Эй Пайғамбар, келишингиздан олдин мен бир туш кўрган эдим. Гўёки ой ўз жойини тарк этиб, менинг тиззамга тушди. Мен буни тушунмадим ва бу ҳақда эримдан сўрадим. У: „Сен Мадинанинг бошлиғи ҳақида ўйлаяпсан“, дея менга тарсаки солди». Бу у кишининг тушларининг таъвили эди.

* * *

Аллоҳ Ислом ва мусулмонлар учун ўз неъматини поёнига етказганидан сўнг, яъни Хайбар фатҳ этилиб, ўлжалар тақсимланганидан сўнг – бу очик-ойдин буюк фатҳ эди – мусулмонларнинг олдида бир маккора яҳудий аёл келди. Исми Зайнаб бинти Ҳорис эди. У Пайғамбарни суриштирди ва унга у зотни қаердан топиш мумкинлигини кўрсатдилар. Сўнг у: «Қўзичоқнинг қайси қисми Муҳаммад учун севимлироқ», деб сўради. Унга «қўйнинг оёғи» деб жавоб бердилар. Шунда у қўйни сўйди, ундан таом ҳозирлади ва уни заҳарлади. Энг кўп заҳарни қўйнинг оёғига солди. Яҳудийларнинг



ҳийлакорликларига боқинг. Бу борада Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«Имон келтирганларга (нисбатан) энг ашаддий адоватда бўлувчилар яҳудийлар ва ширк келтирганлар эканини кўрасиз»** (Моидда, 82).

Яҳудий аёл бу заҳарланган қўйни Пайғамбар алайҳиссаломга ҳадя қилди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ундан бу ҳадяни қабул қилдилар ва у ҳақда ҳеч бир ёмон фикрга бормаган ҳолда ўз саҳобалари билан бирга тортиқни ейишга киришдилар. Барчалари қўзичоқни тановул қилдилар. Пайғамбар алайҳиссалом қўйнинг оёғидан бир бўлак тишлашлари биланоқ Аллоҳ у зотга қўйнинг заҳарлангани ҳақидаги ваҳийни юборди. Пайғамбар алайҳиссалом барчага тўхташни ва қўйни емасликни буюрдилар. Сўнг ҳалиги аёлни чақиртирдилар ва сўроқ қилдилар. У ўз қилган ишини тан олди.

Пайғамбар алайҳиссалом ундан: «Сени бундай қилишга нима мажбур қилди? Нима учун бу қўйни заҳарладинг? Нима сабабдан бизни ўлдиришни хоҳладинг?» дедилар.

302 «Агар сен Пайғамбар алайҳиссалом бўлсанг, сенга бу ҳақда хабар берилиши, сенга ваҳий туширилиши ва сен муҳофаза қилинишинг керак эди. Агар шунчаки ҳукмдор бўлсанг, биз сендан қутулган бўлар эдик», деб жавоб қилди у. Бу маккорликдан ҳам ёмонроғи бўлиши мумкинми? Бу қандай ҳам кучли адоват?! Яҳудийлар аввал ҳам барча пайғамбарлару расуллар билан ўзларини шундай тутганлар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳеч бир зарар етказмаган ҳолда у аёлни қўйиб юбордилар. Бироқ саҳобалардан бири, яъни Бишр ибн Баро ибн Марур ушбу заҳарланган таом туфайли ўлгани маълум бўлгач, Пайғамбар алайҳиссалом ҳалиги аёлни Бишрнинг ўлими учун қатл қилдилар.

Шу йўл билан Аллоҳ мусулмонларга кўплаб неъматларни етказди. Шундай қилиб, Хайбар фатҳ этилди. Шу тариқа Аллоҳ мўминларни бойитди, кофирларни тор-мор қилди ва ўз ҳабиби ва халили Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламга нусрат берди.

ҚАЗО УМРАСИ. МУЪТА ЖАНГИ

Пайғамбар алайҳиссалом Ҳудайбияда тузилган сулҳдан сўнг бирйил ўтиб, аёллар ва болаларни ҳисобга олмаганда 2000 киши ҳамроҳлигида ўтган йили мусулмонлар охирига етказа олмаган умрани адо этиш учун йўлга чиқдилар. Ҳудайбия сулҳи тузилган пайтда иштирок этган жамики саҳобаларни Расулуллоҳ ўзлари билан бирга чиқишга буюрдилар. Бу кичик ҳаж ижро ёки бадал умраси, яъни битимни ижро этиш ёки мусулмонлар аввал адо эта олмаган умрани ўрнини тўлдириш маъносида „Қазо умраси“ деган номни олди. Вафот этган ёки шаҳид кетганлардан ташқари Ҳудайбияда иштирок этган барча саҳобалар Пайғамбар алайҳиссалом уларга ваъда қилган умрани адо этиш учун йўналдилар. Улар Мадинадан Зул Ҳулайфа деган томонга юрдилар. Унга етганларида мўминлар кийимларини алмаштирдилар – эҳромга кирдилар ва Маккага кета туриб: **«Лаббайкааллоҳумма лаббайк! Лаббайка лаа шариика лака лаббайк! Иннал ҳамда ван ниъмата, лака валмулк, лаа шариика лак»**, дея талбия айта бошладилар. Барча мўминлар мазкур сўзларни айтиб бордилар. Ҳар бирларининг қалблари Байтул Ҳаромни кўришга иштиёқманд, Каъбани тавоф қилишга ва унда намоз ўқишга ташна эди. Мадинага кўчиб ўтган муҳожирлар айниқса, ўз она диёрларини жуда соғинган эдилар. Пайғамбар алайҳиссалом қурайшликларнинг хоинликларидан хавфсираб, ўзлари билан бир оз қурол ҳам олган эдилар. Бироқ у зот қурол билан Маккага кирмадилар, балки унинг ташқарисида, Бану Яъжажда қолдирдилар. Уни кўриқлаш учун 200 жангчини тайин қилдилар. Сўнг Қасво лақабли туяларини миниб, Маккага юзландилар. У зот билан барча, ахдномага мувофиқ қиличларини қинида сақлаган ҳолда йўлга тушдилар. Каъбанинг Ҳарам ҳудудига яқинлашганларида мушриклар мусулмонларни томоша қилиш учун ўз уйларида чиқдилар. Улар бир-бирларига: **«Қаранглар, Муҳаммад ва унинг саҳобаларига қаранг. Ясрибнинг безгаги уларнинг тинкасини қуришибди, яъни уларни касалликлар, Мадинанинг безгаги заифлаштирибди»**, дея бошладилар. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом мушрик ва кофирларга мусулмонларнинг заиф

эмасликларини билдириб қўйиш учун ўз саҳобаларига ўнг елкаларини яланғочлашларини ва тавофнинг дастлабки 3 айланмасини тезкор, илдам қадамлар билан адо этишларини амр этдилар. Саҳобалар Маккага **«Лаббайкааллоҳумма лаббайк! Лаббайка лаа шарийка лака лаббайк!»** дея такрорлаб кирдилар. Қалблари Байтул Ҳамромга орзуманд эди. Мўминлар унинг атрофида тавоф қила бошладилар. Мушриклар эса уларни ҳасрат ва ачиниш билан кузатдилар.

Мусулмонларни ҳақиқатан ҳам Мадинанинг безгаги заифлаштирганмиди? Улар Мадинада туриб кучсизландиларми? Касалликлар уларни ҳолдан тойдирдимиди? Уларга қаранг! Улар тавофда деярли югургандек ўз қадамларини тезлаштирмоқдалар. Улар кучлилар, улар абжирлар. Қандай хасталик уларнинг мадорларини қуритди экан? Пайғамбар алайҳиссалом ўз саҳобалари билан бирга Каъба атрофида 7 марта айландилар. Шундан сўнг улар Сафо ва Марва тепаликларига йўл олдилар. У ерда саъй қилдилар. Ўзлари билан бирга қурбонлик учун 60 бош туя олиб келган эдилар. Уларнинг бари улуғ ва қудратли Аллоҳ учун сўйишга мўлжалланган эди. Пайғамбар алайҳиссалом уларни Марва тепалигида сўйдилар, сўнг: «Макканинг исталган жойида ҳайвонларни қурбон қилиш мумкин», дедилар. Шундан сўнг саҳобаларига сочларини қирдириш ёки қисқартиришни буюрдилар. Саҳобаларнинг баъзилари қирдирдилар, бошқалари эса қисқартирдилар. Умранинг барча удумларини бажариб, Пайғамбар алайҳиссалом саҳобаларнинг бир гуруҳини қуролларни қўриқлашга юбордилар. Айни пайтда қўриқлаб турганларни эса келиб умра ҳақларини адо этишларини тайинладилар. Шундай қилиб, келган барча саҳобалар умра қилдилар. Пайғамбаримиз алайҳиссалом Маккада уч кечаю уч кундузни ўтказдилар. Бу борада Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«Қасамки, Аллоҳ ўз пайғамбарига (у қўрган) тушни рўёбга чиқарди, албатта, сизлар (эй мўминлар!) Масжидул Ҳаромга эмин-эркин, бошларингизни (сочларингизни) қирдирган ва (ёки) қисқартирган ҳолларингизда қўрқмасдан кирурсиз, иншоаллоҳ. Бас, (Аллоҳ) сизлар билмаган нарсани билиб, ундан (Макка фатҳидан) олдин яқин бир ғалабани (Хайбар ғалабасига эга) қилди»** (Фатҳ, 27).

Тўртинчи куни мушриклар Алига «Пайғамбаримиз Маккани тарк этишлари керакликлари ҳақидаги хабар»ни етказишини буюрдилар. Али уларнинг сўзларини Расулуллоҳга етказди. У зот Маккадан чиқдилар ва Сарфда тўхтадилар. Ўша ерда мўминлар онаси Маймуна бинти Ҳорисга уйландилар ва у кишини ўзлари билан бирга Мадинага олиб кетдилар.

* * *

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳузурларига Ислом динини қабул қилиш истагида бир киши келди. Унинг исми Валид ибн Валид эди. У Холид ибн Валиднинг биродари эди. Пайғамбар алайҳиссалом унинг келганидан қувондилар ва ундан: «Исломни қабул қилиши ва мушрикларга қарши курашишда мусулмонларга ёрдам бериши вақти келмадимикан?» дея биродари Холид ҳақида сўроқлай бошладилар. Валид Пайғамбар алайҳиссаломнинг саволларидан хурсанд бўлди ва ўз биродари Холидга «Пайғамбар алайҳиссалом у ҳақда сўраётганлари ва уни Ислом динига киришини истаётганлари» мазмунида мактуб йўллади. «Бунга нима дейсан? Сенинг фикринг қандай, 'й Холид?» деб ёзган эди у. Холид ибн Валид ўша пайтда Ислом ҳақида ўйлаб юрганлардан, бироқ ҳалигача бирор қарорга келмаганлардан эди. Мана, у Аллоҳ шу туфайли унинг қалбини очган туш кўрди. У тушида кўроқчил, тор жойда турганини, сўнг кенг ва кўкаламзор ерга кўчиб ўтганини кўрди. Мадинага етиб келганида Холид Абу Бакрдан бу туш ҳақида сўради. Абу Бакр унга: «Аллоҳ ҳаққи, эй Холид, менимча бу мушрикликдан тавҳидга, ширкдан Ислом йўлига чиқишга ишорадан ўзга нарса эмас», деди. Холид ибн Валид кўплаб йиллар давомида Расулуллоҳга қарши курашган бўлишига қарамай? Маккадан Мадинага сафар қилишга қарор қилди. Холид Уҳуд жанги пайтида мусулмонларга нималар қилганди? Узоқ йиллар давомида у қандай кўнгилсизиклар етказди? У ўз даврининг энг буюк ҳарбий кўмондони эди. Ҳозир эса Холид кетишга ва Пайғамбарнинг шаҳарлари – Мадинага ҳижрат қилишга қарор қилди. У: «Аллоҳдан менга сафаримда ҳамроҳларни беришини сўрайман», деди. Йўлида у ўзи каби ҳижрат қилиш учун Мадинага кетаётган Усмон



ибн Толҳани учратди. Шунингдек, йўлларида Амр ибн Осни кўриб қолдилар. Холид у билан саломлашди. У ҳам алик билан жавоб қайтарди.

Сўнг Амр улардан: «Қаерга кетяпсизлар?» деб сўради.

Улар Амр ибн Осга: «Биз Расулуллоҳнинг олдиларига кетяпмиз», жавоб қилдилар.

«Аллоҳга қасамки, мен ҳам сиз хоҳлаган нарсани хоҳлайман», деди уларга Амр. Улар уч киши бўлдилар. Барчалари Мадинага кирдилар ва Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг хузурларига йўл олдилар. Пайғамбар алайҳиссалом уларни узоқдан кўриб хурсанд бўлдилар ва одамларга ҳам: «Макка сизларга ўз ўғлонларини берибди», дея хушxabар етказдилар.

Пайғамбар алайҳиссалом етиб келган учовлон билан ўтирдилар, барчалари Исломни – Аллоҳнинг динини қабул қилдилар. Холид, Амр ибн Ос ва Усмон ибн Толҳа – ҳар бирлари Қурайшнинг донгдорларидан, саййидларидан, одамларнинг зеҳнли ва мулоҳазакорларидан эдилар. Улар улуг ва қудратли Аллоҳнинг динини қабул қилдилар. Кўплаб йиллар давомида ўз қиличини мусулмонларга қарши кўтарган Холид Исломни қабул қилди. Эндиликда унинг қиличи Аллоҳнинг қиличларидан бирига айланди. Холид ибн Валид аввалги қилган гуноҳларининг мағфирати йўлида Исломнинг байроғини кўтаргани ва ҳаётининг қолган қисмини унга бағишлагани келди.

«Эй Расулуллоҳ, Аллоҳдан менинг ўтмишда қилган ишларимни мағфират қилишини сўраб дуо қилинг», деди у.

«Эй Холид, – жавоб қилдилар Пайғамбар? – дарҳақиқат, Ислом ўзигача бўлган нарсаларни ўчириб юборади», дедилар.

* * *

Хижрий 8-йилда Пайғамбар алайҳиссалом ўз элчиларини Шомдаги Бусро шаҳри ҳокимига мактуб билан юбордилар. Йўлда элчилар олдидан Рим императорига хизмат қилувчи Балқо шаҳрининг амири Шурахбил ибн Амр Ғассоний чиқиб қолди. У элчини тутиб олди, ундан маълумотни суриштириб билди, уни қийнади, чормихга тортди, сўнг ўлдирди. Шурахбил ўлдирилиши керак бўлмаган элчини ўлдирди. Пайғамбар алайҳиссалом буни

эшитиб, ғазабландилар. Қандай қилиб одамлар жанговар тайёргарлиги бўлмаган ва бировга хавф солмаган элчини ўлдиришни ўзларига эп кўрадилар? Ахир, у Пайғамбар алайҳиссаломнинг мактубларини етказиш учун юборилган эди. Пайғамбар ғазабландилар ва ўша вақтда салтанати энг қудратли бўлган римликларга қарши курашиш учун сафарбарлик эълон қилдилар. 3000 киши ҳозир бўлдилар. Улар Пайғамбар алайҳиссаломнинг элчилари Ҳорис ибн Умайр Аздийни ўлдирганлари учун римликларни жазолашни хоҳлардилар. Жангчилар жангга шай. Одамлар қуроланганлар. Қўшин қўмондонини тайинлаш вақти етди. Пайғамбар алайҳиссалом жиҳод амирлигига яхши кўрган кишиларидан бири Зайд ибн Ҳорисани танладилар ва: «Агар Зайдни ўлдирсалар, Жаъфар ибн Абу Толиб қўмондонликни ўз қўлига олсин», дедилар. У Пайғамбарнинг амакиларининг ўғли бўлиб, яқиндагина Ҳабашистондан қайтган эди. «Жаъфарни ҳам ўлдирсалар, Абдуллоҳ ибн Равоҳа бошқарувни қўлга олсин», дедилар. Қўшин Византиядек қудратли давлат билан жанг қилишга тайёр бўлди. Пайғамбарнинг ўзлари улар билан жангга чиқишни қасд қилмадилар. Қўшин Пайғамбарсиз йўлга чиқди. Қўшин сафида Исломга янги кирган Холид ибн Валид ҳам бор эди. Қўшин Аллоҳ йўлида жангга тайёргарлик кўришидан олдин навбат бўйича учинчи бўлган қўмондон Абдуллоҳ ибн Равоҳа йиғлаб юборди.

«Сени йиғлашга нима мажбур қилди, эй Абдуллоҳ? Қўрқяпсанми?» деб сўрадилар.

«Аллоҳ ҳаққи, қўрқоқ эмасман ва бу дунёга боғланиб қолган жойим ҳам йўқ, бироқ мен, улуғ ва қудратли Аллоҳнинг ушбу сўзларини ёдга олдим», деди: **«Сизлардан ҳар бирингиз унга (жаҳаннамга) тушувчидирсиз. (Бу) Раббингиз (иродасига биноан) вожиб бўлган ҳукмдир. Сўнгра тақводор бўлганларни (ундан) қутқарурмиз ва зolim кимсаларни тиз чўккан ҳолларида (жаҳаннамда) қолдирурмиз»** (Марям, 71–72).

Бу оятда барчамиз жаҳаннамдан ўтишимизга ваъда бор. Абдуллоҳ ибн Равоҳа: «Бизларга жаҳаннамга киришимиз ваъда қилинган эди. У ердан чиқамизми-йўқми, шуни билмайман», деб йиғлар эди.



Одамлар эса унга ва бошқаларга: «Аллоҳ сизларни омонликда ва ўлжалар билан қайтарсин», дедилар.

Абдуллоҳ: «Менга келсак, мен буни истамайман», деб жавоб берди.

«Нимани хоҳлайсан унда?» деганларида у қуйидагича жавоб қилди: «Аллоҳдан, мени мағфират қилишини ва қоним тирқираб оқадиган зарбга учратишини сўрайман. Ёки ичак-човоқлар ҳамда жигарга кириб кетувчи найза билан қуролланган қайноқ қўлларим билан зарба беришни истайман, токи одамлар қабрим олдидан ўтиб кета туриб: „Аллоҳ уни тўғри йўлга бошлади ва кучли жангчилардан қилди“, десинлар». У Аллоҳдан ўзига қақшатқич зарба берилишини сўради. Абдуллоҳ ибн Равоҳа ана шундай сўзлар билан хайрлашди. У ўлжалар ёки бирон бошқа нарса билан қайтишни истамаслигини, бироқ кучли жароҳатлар олиб, Аллоҳ йўлида жанг қилган ҳолда ҳалок бўлишини хоҳлаётганини айтарди.

Шундай қилиб, қўшин тайёр бўлди. Улар илк бор ўша даврнинг қудратли кучи бўлган – римликлар билан жанг қилишга отландилар. Лашкар йўлга чиқди. Пайғамбар алайҳиссалом уларни Саниятул вадаъ деган жойгача кузатиб қўйдилар. Қўшин Муъта деган жойга йўл олди. Пайғамбар алайҳиссалом уларга йўл олдидан қуйидаги сўзларни насиҳат қилдилар: «Болалар, аёллар, қариялар ва ибодат қилаётганларни ўлдирманглар. Хурмолар ва дарахтларни кесманглар, деворларни бузманглар» – Пайғамбар алайҳиссалом уларга Аллоҳ йўлида жанг қилиш одобини тушунтирдилар – «Хорис ибн Умайр ўлдирилган жойга боринг. Ўша одамларни Исломга чақиринг. Агар уни қабул қилсалар, уларни тўхтатинг. Акс ҳолда, Аллоҳ йўлида жанг қилишни бошланг», дедилар.

* * *

Мусулмон қўшини Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг яхши кўрган кишилари Зайд ибн Ҳориса бошчилигида Шом томон йўлга чиқди. Улар Маъон деган шаҳарга етдилар ва ўша ерда мусулмонлар қароргоҳ қурдилар. Рим қўшини ҳақида билиб, бирон хабар олиб келишлари учун одамларни юбордилар. Римликлар 100 000 жангчидан ташкил топган таркибда чиқдилар. Сўнг уларга яқин шаҳар

ва қишлоқлардан яна 100 000 жангчи қўшилди. Уларнинг сони 200 000 га етди. Мусулмонлар бундан хабар топдилар. 3000 жангчи 200 000 аскарга қарши. Улар бу қадар кўп сонли рақибни кутмаган эдилар.

Мусулмонлар маслаҳат учун тўпландилар. Нима қилсинлар? Қандай чора қўлласинлар? Улар 200 000лик душманга дош бера оладиган аҳволдамаслар. Нима қилсинлар? Баъзилар қайтишни, бошқалари қандай чора кўриш кераклигини сўраб Пайғамбарга мактуб йўллашни таклиф қилдилар. Шунда Абдуллоҳ ибн Равоҳа сўз бошлади. Одамлар Абдуллоҳ ибн Равоҳанинг сўзларидан шижоатландилар.

3000 кишидан иборат мусулмон қўшини рақиб томон ҳаракатланди ва Муъта деган жойга келиб тўхтади. Ўша ерда мусулмонлар қароргоҳ қурдилар. Римликларнинг қўшини ҳам мусулмонлар қўшини томон 200 000 аскар билан юриб келмоқдалар. Уларнинг қадамлари ерни зириллатарди. Мусулмонлар эса атиги 3000 киши. Душман қўшини ерда юриб келаётган улкан денгиздек кўринарди. 3000 мусулмон римликларнинг улкан денгизи олдида томчи каби эдилар. Бироқ улар сабрли ва Аллоҳ таолонинг мукофотидан умидвор мўминлар жамоасидир. Жанг бошланай деб турибди. Ҳозир иккита қўшин бир-бири билан тўқнашади. Ҳозир 200 000 жангчи сони 3000 дан ошмайдиган мўминларнинг кичик гуруҳига қарши уруш бошлайдилар.

Жанг бошланди. Икки томон тўқнашдилар. Мўминлар бор кучлари билан жанг қилмоқдалар. Қўшин қўмондони, байроқдор Зайд ибн Ҳориса уларни олға юришга чакирар эди. У: «Аллоҳу акбар! Аллоҳу акбар! Эй одамлар, хужумга!» деб қичқирар эди. Пайғамбаримиз яхши кўрган киши, жангчилар қўмондони олдинга отилди. Римликлар Зайд ибн Ҳорисани ўраб олдилар ва то жон бергунича шафқатсизларча ура бошладилар. Мусулмонлар ичида илк ўлдирилган киши қўшин қўмондони бўлди. Зайддан сўнг байроқни Пайғамбар алайҳиссаломнинг амакиваччалари Жаъфар ибн Абу Толиб олди. У Аллоҳ йўлида жанг қила бошлади. Олишувда римлик унинг ўнг қўлини кесиб ташлади. Жаъфар ибн Абу Толибнинг оти йиқилиб тушди, у ярадор ҳолида отини сўйиб юборди. Сўнг душман томон пиёда бостириб борди. Унинг қўлини кесиб ташласалар ҳам, ортга чекинмади, қочишга уринмади





ва ҳаммага ўрнак бўлиб жанг қилди. Бошқа мўминлар ҳам такбир ва таҳлил айтиб, бир-бирларини қўллаб-қувватлаган ҳолда урушмоқдалар. Жаъфар байроқни чап қўли билан ушлаб олди ва ўнг қўли кесилганига қарамай, эътибор ҳам бермай курашишда давом этди. Жароҳатидан қон оқар, найзалар ва ўқлар у томон тинмай ёғилмоқда эди. У орқасини ўгирмай, барини кўксига қабул қилар эди. Унинг чап қўлини ҳам кесиб ташладилар. Бироқ мусулмонларнинг байроғи ерга тушмади. Жаъфар ерда ўтирган ҳолида байроқни икки кесилган қўлларининг қолган қисми билан ушлади. Найза ва ўқлар ҳамон унга қадалмоқда. Токи Жаъфар ерга жонсиз йиқилгунича найзаларнинг сони тобора ошиб борди.

Пайғамбар алайҳиссалом у ҳақда: «Мен уни икки қаноти билан жаннат бўйлаб учиб юрганини кўрдим», дедилар.

Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **«Мўминлар орасида Аллоҳга берган аҳдига содиқ кишилар бордир. Бас, улардан ўз назрига вафо қилгани (шаҳид бўлгани) ва улардан (шаҳид бўлишни) кутаётгани бордир. Улар (аҳду паймонларини) ўзгартирганлари йўқ»** (*Аҳзоб*, 23).

Жаъфар ҳалок бўлди. Эй одамлар, учинчи қўмондон – Абдуллоҳ ибн Равоҳа қани? Абдуллоҳ байроқни олди, бироқ аввалига у римликларнинг қўшинини кўриб иккиланиб қолди. Шунда у ўзига шундай дея бошлади:

«Эй нафс, мен қурбон бўлишингга қасам ичдим. Ё сени шунга мажбурлайман? Ё ўзинг чиқасан. Одамлар шу йўлда жон бераётганларида, назаримда сен жаннатга киришни истамаяпсан. Эй нафс, мана? ўлим ҳарорати яқин келди. Ҳозир бўлмаса, эрта барибир ўласан. Агар ўша иккиси каби йўл тутсанг, шубҳасиз тўғри йўлда бўласан».

Сўнг Абдуллоҳ Аллоҳни улуғлаган ҳолда одамларга: «Хужум қилинг!» дея қичқирди ва жангга отилди. У вафот тоғунига қадар курашди. Пайғамбар алайҳиссалом тайинлаган барча уч қўмондон ўлдирилди. Яхши кўрган кишилари Зайд ибн Ҳориса, Жаъфар ибн Абу Толиб, Абдуллоҳ ибн Равоҳалар ўлдирилдилар. Қўмондонлар қўшиннинг олдида олға боровчилар эдилар. Пайғамбар алайҳиссалом бу уч кишидан ташқари ҳеч кимни қўмондонликка тайинламаган эдилар.

* * *

Мусулмонлар қўшини қўмондонсиз жанг қилишда давом этдилар. Уруш шиддат билан кечмоқда. Римнинг қудрати эса мусулмонларнинг қувватидан бир неча баробар ортиқ. Шунга қарамай мусулмонлар руҳан тушқунликка тушмадилар ва улуғ ва қудратли Аллоҳ йўлида жанг қилишда давом этдилар. Улар Аллоҳ йўлида ўзларига етган мусибатдан умидсизликка тушмадилар. Заифликни намоён қилмадилар ва бунга тан бермадилар. Байроқни мусулмонлардан Собит ибн Ақрам исмли киши олди ва: «Эй мусулмонлар, ораларингиздан бир кишини танланг, ўзларингиздан бўлган бир кишига иттифок қилинглар», деди.

Шунда мусулмонлар: «Сенсан, эй Собит», дедилар.

У: «Аллоҳ? ҳаққи мен буни эплай олмайман, бунинг уддасидан чиқа олмайман», деди.

Шунда одамлар: «Холид ибн Валид! Холид ибн Валид!» деб қичқира бошладилар. У Аллоҳнинг қиличларидан бири эди. Бу Холид ибн Валиднинг мусулмонлар томондан туриб иштирок этган биринчи жанги эди. Мусулмонлар уни танлаганларидан сўнг Холид қўлига байроқни олди. Унинг кўплаб жанглarda иштирок этгани учун ҳарбий ишlarda тажрибаси катта эди. Мусулмонлар жанг қилишда давом этдилар. Бу борада Куръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«Аллоҳ мўминлардан жонлари ва молларини жаннат эвазига „сотиб олди“– Аллоҳ йўлида жанг қиладилар. Бас, ўлдирадилар ва ўлдириладилар»** (Тавба, 111).

Ҳалок бўлган римликлар сони шаҳид кетган мусулмонлар сонидан анча ортиқ эди. Холид ибн Валид қиличини олиб, токи у қилич қўлида синиб кетгунга қадар курашди. Сўнг бошқа қилични олди ва у ҳам сингунича жанг қилди. Кейинчалик у: «Ўша куни қўлимда 9 та қилич синди» деб хотирлаган. Саҳобалар куннинг аввалидан охиригача сабр билан жанг қилдилар. Улар руҳан бўшашмадилар. Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **«Қайси бир пайғамбар (ўтган бўлса), у билан бирга кўп жамоалар жанг қилганлар. (Лекин) Аллоҳ йўлида уларга етган нарсалар сабабли суғлиқ, заифлик қилмаганлар, (ёвга) таслим ҳам бўлмаганлар. Аллоҳ (эса) сабрлиларни севар»** (Оли Имрон, 146).

Мусулмонлар Аллоҳ йўлида жанг қилган ҳолда кенглиги осмонлару ерча келадиган жаннатга етишиш учун





қаҳрамонлик кўрсатдилар. Холид: «9 та қилич синганидан кейин мен Яман шамширини олдим ва у билан олиша бошладим», деди. Кун якунига етгунча унинг шамширидан одамлар ҳалок бўлавердилар. Кун поёнига етди. Тун кирди. Мусулмонлар ҳам, римликлар ҳам чекиндилар. Холид қандай тадбир қўллаш устида фикр юритар эди. 200 000 аскарга қарши 3000 кишилик қўшин билан нима қилиш мумкин? Холид оқилона ҳарбий режани қўллашга қарор қилди. Ўнг қанотдагиларга чапга ўтишларини, чап томондагиларни эса ўнгга ўтишларини буюрди. Қўшиннинг олди ва орқа сафларининг ҳам ўрнини алмаштирди. Бу ҳарбий ҳийла эди. Римликлар кечагина курашган одамлари бугун ўзгариб қолганини пайқадилар. Бу янги аскарлар эдилар. Римликлар «Мусулмонларнинг қўшинига Мадинадан ёрдам келибди, мусулмонларга кўп мингли мадад кучлари келиб қўшилибди» деб ўйладилар. Римликлар кўрқиб кетдилар. Мусулмонларга минглаб мадад кучлари келгани уларни кўрқитиб юборди. 200 000лик қўшин бўлсалар ҳам, уларнинг қалбларига кўрқув кириб олди. Чунки улар Аллоҳнинг йўлида курашмаётган эдилар. Адади 3000 бўлган мусулмонлар эса Аллоҳ таоло йўлида курашаётганлари учун собит, чидамли эдилар.

Шундан кейин Холид аста-секин чекина бошлади. Римликлар эса уларни таъқиб қилмаётган эдилар. Улар мусулмонларнинг кўмак кучларига дуч келиб қолишдан кўрқар эдилар. Улар Холиднинг бу ишини пистирма деб ўйладилар. «Агар бу янги қўшин бўлса, саҳро янги жангчилар билан тўлиб-тошган бўлиши турган гап. Уларга мадад келди. Бизларни саҳрода қўлга туширадилар», деб тахмин қилдилар. Бу Аллоҳнинг қиличларидан бири бўлган Холидибн Валиднинг оқилона ҳарбий ҳийласи эди. У «римликлар мусулмонларни таъқиб қилиб келиб, ўлдирадилар» деб хавфсиради. Бирок мусулмон қўшинининг жойлашуви ўзгарганидан сўнг римликлар тўхтадилар. Римликлар ҳам сон жиҳатдан 200 000 нафар бўлишларига қарамай ўз уйларига қайтдилар.

Холид ибн Валид қўшин билан бирга қайтиб кета олди. У Аллоҳ йўлида жанг қилувчи қўшинини йўқотмай келгани учун ҳам ғолиб бўлиб қайтди. Улар кун бўйи римликлар билан мардонавор жанг қилдилар ва руҳан тушқунликка тушмадилар.

Холид ибн Валид бирин-кетин учта қўмондони ҳалок бўлган буюк Ислом қўшини билан бирга Мадинага қайтди. У ерда уларни Пайғамбар алайҳиссалом кутиб олдилар.

* * *

Пайғамбар алайҳиссалом севимли амакиваччалари Жаъфарнинг ўлдирилганини эшитиб, унинг оиласи томон йўл олдилар ва унинг фарзандларини чақирдилар. Расулуллоҳ уларнинг олдиларида ўтирдилар, уларни ҳидладилар, қучокладилар ва ўпдилар. Уларнинг оналари Пайғамбар алайҳиссаломнинг нима қилаётганларини кўрди ва: «Эй Расулуллоҳ, Жаъфар ва унинг ҳамроҳлари ҳақида бирон нима эшитганга ўхшайсиз?» деб сўради. Пайғамбар: «Ҳа, улар ҳалок бўлдилар», деб жавоб қилдилар. Жаъфарнинг аёли йиғлаб юборди. Шунда Пайғамбар унга: «Агар фарзандларинг фақир бўлиб қолишларидан кўрқаётган бўлсанг, унда мен уларнинг валийлариман», дедилар. Пайғамбар алайҳиссалом Жаъфарнинг оиласи таъминотини ўз кафиликларига олдилар. Сўнг Жаъфарни жаннатда икки қанот билан учиб юрганини кўрганларини айтиб, унинг аёлини хурсанд қилдилар. Шунинг учун ҳам уни «учиб юрувчи Жаъфар» деб номладилар. Пайғамбар ҳам қайғуда эдилар. Жаъфарнинг оиласини тарк этиб, одамларга: «Жаъфарнинг оиласига таом тайёрланглар. Чунки уларни машғул қиладиган нарсаси келди», дедилар. Шу тариқа жанг майдонида Пайғамбар алайҳиссалом яхши кўрган Зайд ибн Ҳориса, Жаъфар ибн Абу Толиб ва Абдуллоҳ ибн Равоҳа каби саҳобалар ҳалок бўлдилар.

Саҳобалар ўша даврнинг энг қудратли салтанатига қарши қилинган жангдан қайтдилар. Араблардан ҳеч бири Рим салтанатига қарши чиқишга журъати етадиган кимса топилади деб ўйламаган эдилар. 3000 мусулмон 200 000 римликка қарши жанг қилдилар. Мусулмонлар орасидаги йўқотиш римлик насронийлар кўрган талафотидан анча кам эди. Шунинг учун ҳам Пайғамбар алайҳиссалом уларни «каррорлар», яъни «қайта ҳужум қилувчилар» деб номладилар.

Ислом тарихининг яна бир саҳифаси мана шундай якун топди. Римликларнинг нуфузи пасайди. Одамлар Ислом қўшини бугунги кунда энг катта ва энг кучли давлатларга таҳдид солаётганларини билдилар. Шундан сўнг Пайғамбар алайҳиссалом саҳобаларни Қуддусдаги Байтул Макдис ва

Римни фатҳ қилиниши хабари билан хурсанд қилдилар. У зотдан: «Улардан қай бирлари биринчи бўлиб қўлга киритилади – Байтул Макдисми ёки Римми?» деб сўрадилар. Пайғамбар алайҳиссалом «Байтул Макдис» деб жавоб бердилар. Ҳақиқатан ҳам кейинги воқеалар ривожини ана шуни тасдиқлади. Пайғамбар алайҳиссалом мусулмонларни шу тарзда руҳлантирдилар.

Ҳалок бўлгани ва жароҳатланганига қарамасдан мусулмон киши учун ҳар қандай хотимада бир яхшилик бордир.

МАККА ФАТҲИ

Худайбия сулҳидаги бандлардан бири ё Муҳаммадга келиб қўшилиш ёки қурайшликлар билан иттифоқ тузишни танлаш ҳақида эди. Хузоа қабиласи Муҳаммад алайҳиссалом билан иттифоқдош бўлишни танлади. Бану Бакр қабиласи эса қурайшликлар билан иттифоқ тузди. Бир қанча ойлар ўтиб, Бану Бакр қабиласи Бану Хузоа қабиласига ҳужум қилди. Бу олишувда қурайшликлар мол-мулк, қурол-яроғ ва одамлари билан Бану Бакр қабиласига ёрдам бера бошладилар. Қурайшликлар бу ишларининг хабари Муҳаммад алайҳиссаломга етиб бормади деб ўйлаган эдилар. Қурайшликлар тунда чиқар ва Бану Бакр одамлари билан биргаликда уруш қилар эдилар. Олишув давомида Хузоа қабиласи Ҳарамга – уруш қилиш тақиқланган ҳудудга ўтди. Бироқ Бану бакрликлар тўхтамадилар. Шунда Амр ибн Солим Хузойй Мадинага шошди. У масжидда ўтирган Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг олдиларига кирди. Кириши билан Аллоҳдан ёрдам сўраб мурожаат қилган байтнинг ўқий бошлади ва Хузоа қабиласи ҳамда Пайғамбар алайҳиссалом ўрталаридаги иттифоқни эслатди. Шунда Расулulloҳ одамлар олдида: «Сенга нусрат берилади, эй Амр ибн Солим», дедилар. Сўнг осмонда булутларни кўрдилар ва: «Эй Амр, бу булутларнинг пайдо бўлиши ёрдам берилишининг бошланишидир», дедилар. У зот нусрат улар томон келаётгани хабарини бермоқда эдилар. Пайғамбар алайҳиссалом саҳобаларга қурайшликлар ўзаро келишилган аҳднинг бузганларини айтдилар. Сўнг: «Абу Суфён ҳузурингизга келадиганга ўхшайди. Мени уни

кўриб тургандекман. У битимни мустаҳкамлаш ва муддатини узайтириш учун келади», дедилар. Пайғамбар алайҳиссалом ҳақ эдилар.

Бу пайтда Қурайш кофирлари маслаҳатлашиш учун йиғилган эдилар. Улар қилаётган ёрдамлари ҳақидаги маълумотлар Пайғамбарга етиб боришидан ва шу туфайли битим бекор қилинишидан хавфсирар эдилар.

Кофирлар: «Нима қиламиз?» дедилар.

«Мухаммадни орамиздаги битим ўз кучида қолаётганига ишонтириш учун орамиздан бир кишини унинг олдига юборамиз», дедилар. Кимни юборишни танлай бошладилар. Шунда Абу Суфён: «Мен унинг олдига бораман», деди. Пайғамбар алайҳиссалом тўғри айтган эдилар.

Абу Суфён Расулуллоҳ алайҳиссаломнинг олдиларига – Мадинага шошди. Мадинага кириши билан қизининг – мўминлар онаси Умму Ҳабибанинг уйларига йўл олди. Уйга кириб, Пайғамбар алайҳиссаломнинг тўшакларига ўтирмақчи бўлди. Бироқ Умму Ҳабиба тезда ўрниларидан турдилар ва тўшакни оталаридан – Абу Суфёндан тортиб олиб, четроққа суриб қўйдилар. Шунда Абу Суфён ҳайрон бўлиб:

«Қизим, нима қияпсан? Бу тўшакни менга раво кўрмайпсанми ёки мени унга раво кўрмайпсанми? Нима учун бундай қилдинг?» деб сўради.

«Бу Расулуллоҳнинг тўшаклари, сиз эса мушриксиз», деди. Бу Аллоҳ учун яхши кўришнинг ва мушрикларга алоқадор эмасликнинг белгиси эди. «Хаттоки отам бўлсангиз ҳам, Пайғамбар алайҳиссалом сиздан юқоридирлар, эй ота», деди-да, тўшакни олиб қўйди.

Абу Суфён эса: «Аллоҳга қасамки, мени тарк этганингдан кейин сенга ёмонлик етибди», деди. Сўнг олдидан чиқиб кетди ва Мадинадан Пайғамбар алайҳиссаломни излашга киришди. Пайғамбарни қаерда эканларини билгач, Абу Суфён битимни узайтириш ҳақида келишиб олиш учун ўша ерга йўл олди. Пайғамбар алайҳиссалом унинг сўзларига ҳеч қандай жавоб қайтармадилар. Абу Суфён ҳар сафар Расулуллоҳга мурожаат қилганид,а Пайғамбар алайҳиссалом тесқари бурилиб олар ва жавоб бермас эдилар.

Шунда Абу Суфён Абу Бакрнинг олдида борди. Ундан Пайғамбар алайҳиссалом олдида воситачилик қилиши



учун ёрдам сўради. Бироқ Абу Бакр ҳам унга жавоб бермадилар.

Кейин Абу Суфён Умар ибн Хаттобнинг олдиларига борди.

У: «Эй Умар, Муҳаммаднинг олдида биз учун илтимос қилиб кўр», деди.

Умар: «Нахотки мен Расулуллоҳнинг хузуларида шу ишни қилсам?! Аллоҳга қасамки, агар қўл остимда жангчилар бўлмаса-ю, биргина чумоли бўлганда ҳам у билан бирга сизларга қарши курашган бўлар эдим. Мен сизларнинг тарафингизни оламанми?! Мен нима қилиб бўлса ҳам сизлар билан курашишни истайман», деди. Бу гапи билан Умар уларга ёрдам бериш учун ҳеч нарса қилмаслигини билдирди.

Шундан кейин Абу Суфён Али томон кетди ва уни завжаси ҳамда ўғли Ҳасан билан бирга ўтирган ҳолида топди. У Алидан Пайғамбар алайҳиссалом олдида ўзи учун тарафдор бўлишини сўради.

Али: «Мен буни қилмайман ва бу нарса сизларга ёрдам беради деб ҳам ўйламайман. Пайғамбар алайҳиссалом бир нарсага қарор қилсалар, уни қайтара олмайсан», деди. Шунда Абу Суфён ўйнаб турган кичик Ҳасанни кўриб қолди ва Фотимага: «Бу болага у бизни ўз ҳимоясига олишини ва у туфайли Аллоҳ арабларни яраштириб қўйишини айтмайсанми? Шунда одамлар асрлар оша у ҳақда гапириб юрар эдилар», деди. Али унга: «Бу бола бу ишни қилмайди. Бирон кимса бу ишни қилади деб ўйламайман, эй Абу Суфён. Лекин одамларнинг олдига бориб, ўз ҳимояларига олишларини сўраб мурожаат қилиб кўр. Агар Пайғамбар алайҳиссалом қабул қилсалар, мана шу чорадир. Агар ўхшамаса, сенга ҳеч нарса ёрдам бера олмайди», деб жавоб берди.

Абу Суфён айнан шундай қилиб кўрди. Бироқ Пайғамбар алайҳиссалом унга ҳеч қандай жавоб қилмадилар. Сўнг у одамларни огоҳлантириш учун Маккага шошди. У ерга етиб борганида ундан нима янгилик олиб келгани ҳақида сўрай бошладилар. У уларга ҳаммасини сўзлаб берди. Маккаликлар Расулуллоҳ битимни бекор қилишлари мумкинликларидан кўрқиб кетдилар.

Пайғамбар алайҳиссалом Маккага юриш қилиш ва маккаликларга қарши курашиш учун одамларни тўпладилар.

Чунки улар ўзаро келишилган битимни бузган эдилар. Расулуллоҳ алайҳиссалом қўшинни сафарбар қилдилар, юришга тайёргарлик кўрдилар ва чиқиш учун вақт тайинладилар. Бироқ ўша вақт келгунча Аллоҳга қуйидаги мазмунда дуо қилдилар: «Аллоҳим, одамлар биз ҳақимизда билиб қолмасликлари учун бизни уларнинг кўзларидан яширгин». Пайғамбар алайҳиссалом курайшликлар устига қўққисдан ҳужум қилишни хоҳладилар.

Ҳақиқатан ҳам шундай бўлди. Фақат саҳобалардан Хотиб ибн Абу Балтаъа исмли бир киши бўшлиқ қилди. У Муҳаммад ва мусулмон қўшини уларнинг устига жанг қилиш учун келаётганини билдириб курайшликларга хат ёзди. Бу хатни у яширинча элтиб бериши учун бир аёлга берди. Буни Аллоҳ Ўз Пайғамбарига ваҳий орқали билдирди. Пайғамбар алайҳиссалом Али, Миқдод, Зубайр ва бошқа саҳобаларни Хох номли боғга юбориш учун ёнларига чақирдилар ва: «У ердан мусофир аёлни топасизлар, унда хат бор. Ўша хатни менга олиб келинглар», дедилар. Саҳобалар айтилган ерга шошилдилар, боққа етиб бордилар ва аёлни топдилар. Унинг анжомларини тафтиш қилдилар, лекин ҳеч нарса топмадилар.

Кейин «Хатни бизга бер», деб туриб олдилар.

«Менда хат йўқ», деб жавоб қилди у.

Али: «Сен ёлғон гапиряпсан, Расулуллоҳ эса рост сўзлайдилар. Ё хатни чиқарасан ёки сени ечинтириб қидириб кўрамиз», деди. Шунда у сочлари орасидан хатни олди.

Хат Пайғамбарга етказилди. Унда Хотиб курайшликларни Пайғамбарнинг келишларидан огоҳлантирган эди. «Нималар қилиб қўйдинг, эй Хотиб?» сўрадилар Пайғамбар алайҳиссалом.

У: «Аллоҳга қасамки, мен ўз динимдан кечганим йўқ. Албатта, мен Аллоҳни ва Унинг Расулини яхши кўраман. Бироқ менинг оилам курайшликлар орасида ва у ерда уларни ҳимоя қила оладиган бирон кимсам йўқ. Мен уларни ҳимоя қилишни хоҳладим», деди.

Шунда Умар: «Эй Расулуллоҳ, унинг бошини кесиб ташлашимга ижозат беринг. У муртад бўлди», деди.

«Йўқ, эй Умар, дедилар Пайғамбар. — Қаердан биласан, балки Аллоҳ Бадр жанги иштирокчиларига қараб:



„Истаганингизни қилинглар, мен сизларни кечирдим“, дегандир. Хотиб эса бу жангда қатнашган».

Шунда Умар бошини қуйи солди ва: «Аллоҳ ва Унинг Расули билгувчирокдирлар», деди.

* * *

Ҳижрий 8-йилнинг Рамазон ойи кириб келди. Пайғамбар алайҳиссалом 10 000 кишилик қўшин билан чиқдилар ва Маккани фатҳ этиш учун йўлга тушдилар. Йўлда, Жухфа деган жойда Маккадан оиласи билан чиқиб кетган амакилари Аббосни учратиб қолдилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам уларни кўриб хурсанд бўлдилар. Яна бир оз юриб, Абво деган жойга етгач, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам амакиларининг ўғли Абу Суфён ибн Ҳорис ва аммаларининг ўғли Абдуллоҳ ибн Умайяни учратдилар. Улар ҳам Пайғамбаримизнинг олдиларига мусулмон бўлган ҳолларида келдилар. Бироқ Пайғамбар алайҳиссалом улар етказган озорларни унутмаганлари учун уларни қабул қилмадилар. Ҳар сафар улар Пайғамбар алайҳиссалом билан гаплашмоқчи бўлганларида у зот улардан юзларини ўгириб олар эдилар. Шунда Али Абу Суфён ибн Ҳорисга: «Унга Юсуфнинг акалари Юсуфга айтган сўзларни ўқиб бер», деб маслаҳат берди.

Абу Суфён Пайғамбар алайҳиссаломга Қуръондаги шу сатрларни ўқиб берди: «(Улар) дедилар: „Аллоҳга қасамки, Аллоҳ сени бизлардан афзал қилибди. Биз эса, ҳақиқатан, хато қилувчилардан бўлдик“» (Юсуф, 91).

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам уларга оят билан шундай жавоб қилдилар: «У деди: „Бу кун сизларга нисбатан айблов йўқ. Аллоҳ сизларни мағфират қилгай. У раҳм қилувчиларнинг раҳмлироғидир“» (Юсуф, 92).

Қўшин Макканинг теварак-атрофига яқинлашди. 10 000 кишилик қўшин Макка яқинига келди. Тун кирди. Пайғамбар алайҳиссалом олов ёқишни буюрдилар. Бу улкан қўшиннинг ҳар бир жангчиси қўлига машъала қўтариб олди. Макка атрофи кўп сонли гулханлар сабабли ёришди. Пайғамбар алайҳиссалом қўшинни сафга тиздилар. 10 000 жангчи ўзларини ўраб турган ерни ёритиб юбордилар. Бу кофирлар учун даҳшатли манзара эди. Бу улуғвор манзарани Аллоҳ Қуръонда, юз беришидан 8 йил аввал, Пайғамбар

алайҳиссалом икки кишидан бири бўлган Абу Бакр билан Маккани тарк этганларида зикр қилган эди. Ҳозир эса Пайғамбар Мадинадан Маккага 10 000 сонли қўшин билан қайтиб турибдилар. Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: «(Эй Муҳаммад!) **Албатта, сизга (ушбу) Куръонни фарз қилган¹ Зот, шак-шубҳасиз, сизни қайтиш жойига (Маккага) қайтарувчидир**» (*Қасас*, 85).

Жангчилар оловлари билан ерни нурга тўлдирдилар. Маккадан Абу Суфён ибн Ҳарб чиқди. Бу яқинда гапирганимиз – Абу Суфён ибн Ҳорис эмас. У кофирлар қўшинининг қўмондони эди. У бу манзарани кўрди ва бу уни ҳайратлантирди. «Бу қандай қўшин бўлди!» Абу Суфён ибн Ҳарб: «Аллоҳга қасамки, мен бу қадар кўп олов ва аскарни кўрмаганман», деди. Унинг сўзларини Пайғамбар алайҳиссаломнинг амакилари Аббос эшитди ва унга: «Абу Ҳанзала!», деди. У ҳам ўз навбатида Аббосни таниди ва: «Абу Фазл» деди. Улар учрашдилар.

Шунда Абу Суфён: «Бу нимаси бўлди, эй Абу Фазл», деб сўради.

Аббос: «Бу Пайғамбар алайҳиссалом ва унинг қўшини. Аллоҳга қасамки, қурайшликларнинг ҳолига вой!» дея қайта-қайта такрорлади.

«Энди нима қиламан, эй Абу Фазл?» деди.

«Аллоҳга қасамки, агар сени Расулуллоҳ кўриб қолсалар, бошингни чопиб ташлайдилар. Шундай экан, мана бу хачирга мин». Аббосда Пайғамбарнинг хачирлари бор эди. Аббос уни хачирга, ўзининг орқасига миндирди ва унинг юзини беркитиб қўйди. Сўнг у билан бирга машғалалар оралаб кетди. Ҳар сафар мусулмонлар гуруҳи олдидан ўтар эканлар, одамлар: «Ким бу?» деб сўрар эдилар. «Бу Расулуллоҳнинг хачирлари» дер эдилар ва уларни тинч қўярдилар. Шу алфозда улар Умар ибн Хаттобнинг олови ёнига келдилар. У Абу Суфённи таниб қолди ва ҳаяжонда: «Бу Абу Суфён! Аллоҳ ва Унинг Расулининг душмани! Сени бизларга берган Аллоҳга

¹ 85-оят. Куръонни фарз қилгани – уни тиловат қилишни, ҳукмига амал қилишни ва уни умматга етказишни Пайғамбарнинг зиммасига фарз қилганидир. Маккага қайтиш эса ҳижратдан кейинги орзуларидан бири эди.

ҳамд бўлсин!» деди. Умар бу янгилик билан хурсанд қилиш учун Расулуллоҳнинг ҳузурларига шошди. Бироқ Аббос ҳачирга аста қамчи солди ва Умардан олдин Расулуллоҳнинг олдиларига етиб борди. Аббос шошиб Пайғамбарнинг олдиларига кирди ва: «Эй Расулуллоҳ, мен Абу Суфённи ўз ҳимоямга олдим», деди.

Шунда Расулуллоҳ: «Олиб кет уни ва эрталаб келинглар», дедилар. Абу Суфён ўша кечани Аббоснинг олдида ўтказди.

Қароргоҳнинг машғалалари атрофдаги барча ерни ёритиб турар эди. Қўшин Маккани қўлга киритиш учун ҳозирлик кўраётганди. Тонгда Аббос билан Абу Суфён Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг олдиларига келдилар. Расулуллоҳ унга: «Шўринг қурисин, эй Абу Суфён! Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқлигини билмайсанми?» дедилар.

Бунга жавобан Абу Суфён: «Аллоҳга қасамки, агар бошқа илоҳ бўлганида, у албатта менга ёрдам берган бўлар эди», деди. Яъни Абу Суфён Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқлигига имон келтирди.

Пайғамбар: «Менинг Аллоҳнинг Пайғамбари эканимга гувоҳлик беришинг вақти келмадимикин?» деб сўрадилар.

Абу Суфён: «Қўнғлимда ҳалигача бир шубҳа бор», деб жавоб берди. Аббос токи Абу Суфён: «Аллоҳдан ўзга ибодат қилишга лойиқ илоҳ йўқлигига ва Муҳаммад Унинг Пайғамбари эканига гувоҳлик бераман», деб айтгунича қаттиқ туриб талаб қила бошлади.

* * *

Аббос Абу Суфёнга ачиниб: «Эй Абу Суфён, ўз қавминга бор ва уларни Муҳаммаднинг қўшини Маккани забт этиш учун келганидан огоҳлантир», деди. Мусулмонлар ҳам жисман ва ҳам имон жиҳатдан кучли эдилар. Пайғамбар алайҳиссалом уларга амр этганларидек, Маккага олиб кирувчи ҳар йўлдан ерни ларзага келтириб юриб борар эдилар. Абу Суфён одамларни огоҳлантириш учун Маккага учиб борди ва баланд овозда: «Эй қурайшликлар! Эй Қурайш жамоаси! Муҳаммад сизларга шундай кучни олиб келдики, унга бас кела олмайсиз». Одамлар унинг атрофига тўплана бошладилар. Одамлар, «Нима қиламиз энди, эй Абу Суфён?» деб сўрадилар. Шунда у: «Ким Абу Суфённинг ҳовлисига кирса, ўша хавфсизликдадир», деди.

Бу вақтда мусулмонлар қўшини ўз йўлида давом этмоқдалар. Улар Макканинг барча йўлларида юриб келмоқдалар. Ҳар бир йўлда муайян гуруҳ. Бўлиб ўтаётган ишлардан Абу Суфённинг хотини – Ҳинд бинти Утба хабар топди. У эрига қараб, унинг таслим бўлганини тушунди. Унга яқин келди, ҳақорат сўзларини айтиб, одамларни эрини ўлдиришга тарғиб қилди.

Шунда Абу Суфён: «Унга қулоқ солманглар. Ҳақиқатан ҳам Муҳаммад олдингизга сиз тенг кела олмайдиган қўшин билан келди», деб бақирди.

«Унда нима қилайлик?» деб сўрай бошладилар одамлар.

«Ким Абу Суфённинг ҳовлисига кирса, ўша омонликдадир», деди уларга.

Шунда улар: «Аллоҳ сени ҳалок қилсин! Сенинг ҳовлининг бизга нима қилиб бериши мумкин?» дедилар.

Шунда у: «Ўз уйига, ўз ҳовлисига кирган одам омонликдадир ва Масжидул Ҳаромга кирган одам ҳам омонликдадир», деб жавоб берди.

Одамлар ўз уйлари томон шошдилар ва Муҳаммаднинг қўшини Масжидул Ҳаромга йўналаётганини кузата бошладилар. Улар бундан бир неча йиллар олдин шу Масжиддан ҳайдаб чиқарилган эдилар, ҳозир эса унга фотиҳ бўлиб қайтмоқдалар.

Холид ибн Валид гуруҳни бошлаб, Пайғамбар алайҳиссалом кўрсатган йўлдан бора бошлади. У ерда уларнинг йўлини мушрикларнинг бемаъни ва калтафаҳм одамлардан ташкил топган гуруҳи тўсиб чиқдилар. Холид ибн Валид уларни мағлуб этди, сўнг Пайғамбар алайҳиссалом тайинлаганларидек Сафо тепалигига йўл олди.

Зубайр Ҳужун тоғига етди ва Пайғамбар алайҳиссалом амр этган минтақага борди. Ўша ерга у байроқни ўрнатди ва Расулulloҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам учун чодир қурди. Ислом қўшини Масжидул Ҳаром томон ҳар тарафдан, ҳар йўлдан келар эди. Мушриклар уй-уйларига югуришиб кетдилар ва ўша ердан мусулмон қўшинини кузатишга киришдилар. Жангчилар ерни зириллатиб, Аллоҳнинг Байтул Ҳаромига кириб бормоқдалар.

* * *

Мана у! Имон қўшини, Ислом лашкари Маккаи мукаррамага, Аллоҳ таоло ҳаром қилган ерга кириб





келмоқда. Расулulloҳ қўшин билан олдиндан келишиб олинган жойда учрашдилар. Сўнг улар куфр ва ширк ботқоғига ботган Маккани имон нури билан тўлдириш учун унинг барча дарвозаларидан кира бошладилар. Аллоҳ таоло ваъда қилганидек, мана тавҳид қўшини Маккага кириб келмоқда. Қуръонда зикр қилинган фатҳ шу эди. Ҳозирда ана шу ваъда бажарилмоқда: ер шайтонлари ва жин шайтонлар қувилмоқда. Пайғамбар алайҳиссалом ва унинг саҳобалари ана шу тарзда Маккага кирмоқдалар. Шу ерда, мана шу жойда Аллоҳнинг Пайғамбарига азиятлар етказганлар, айнан шу ерда, шу жойда Билолни саҳро бўйлаб судраганлар, шу ерда, шу жойда Пайғамбар алайҳиссаломнинг саҳобаларини қийноқларга солинган, шу ерда Амморнинг онаси ўлдирилган ва отаси сўйиб ташланган эди. Ҳозир эса улар бу шаҳарга фотиҳ бўлиб келдилар.

Пайғамбарнинг биринчи қилган ишлари қора тошни силаш бўлди. Шундан сўнг у зот Каъба атрофида тавоф қила бошладилар. Саҳобалар ҳам Пайғамбарга эргашдилар. Пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобалари ушбу покиза маконга кирганларидан сўнг Пайғамбар алайҳиссалом уни боболари Иброҳим, ўғиллари Исмоил алайҳиссаломлар каби тозалашни ирода қилдилар. Пайғамбар алайҳиссаломнинг саҳобалари бут-санамлар томон йўналдилар, олдиларида Пайғамбар алайҳиссалом юриб бордилар. Улар Аллоҳ таолонинг изни ила бузиш ва қулатиш учун бут-санамларга яқинлашдилар.

* * *

Пайғамбар алайҳиссалом ҳар сафар бирон бутнинг олдидан ўтганларида Аллоҳ таолонинг Каломини ўқиган ҳолда уни ҳасса билан урар эдилар. Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **«Яна айтинг: „Ҳақиқат (яъни Ислому) келди ва ботил (куфр) йўқолди. Чунки ботил нарса йўқолувчидир“»** (Исро, 81).

Барча бут-санамлар бирин-кетин ерга йикитилди. Бу муборак заминда биронта бутга жой қолмади. Каъба атрофидаги ширкнинг аломатларини йўқотгач, Расулulloҳ унинг ичкарасига йўл олдилар. У зотга эшикни очиб бердилар. У ерга уни тозалаш-поклаш учун кирдилар. Байтнинг ҳар бир устунига келиб «Аллоҳу акбар! Аллоҳу акбар!» дер

эдилар. Ичкарида Иброҳим ва Исмоил алайҳиссаломларнинг камон ўқлари билан фол очаётган ҳолатлари тасвирланган суратни кўрдилар. Уларнинг суратларини олдилар ва: «Аллоҳга қасамки, улар ҳеч қачон ўз улушларини ўқларга қараб белгиламаганлар», дедилар. Пайғамбар алайҳиссалом Каъбанинг ичини тозалаб, эшигининг икки кесакисидан ушлаб туриб, такбир, таҳлил, таҳмид, сано калималарини айта бошладилар: „Аллоҳдан ўзга Ибодат қилишга лойиқ зот йўқ. Унинг Ўзи ёлғиздир. Жамики мулк ва ҳамд Уникидир ва У ҳар нарсага Қодирдир. У ўз бандасига нусрат берди. Ваъдасига содиқ бўлди ва ёлғиз Ўзи аҳзобларни тор-мор қилди“.

Барча Пайғамбар алайҳиссаломга қараб турар эди. Улар Каъбанинг эшиги олдида тўхтадилар. Масжидга ёндош ҳудуд тамоман одамлар билан тўлган эди. Улар орасида мўминлар ҳам, мушриклар ҳам бор эдилар. Макка аҳли ўз уйларининг дарчаларидан қараб турар эдилар. Барчалари Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам қандай чора кўришларини, маккийларга нисбатан чиқарадиган ҳукмларини кутмоқда эдилар. Ахир 8 йил давомида қурайшликлар Расулуллоҳни ўлдиришга уриндилар ва у зот ҳижрат қилиб бу пок маконни тарк этдилар. 21 йил давомида Расулуллоҳга азоб-уқубатлар етказдилар: ҳайдаб чиқардилар, озор бердилар, жанг қилдилар, сеvimли кишиларидан жудо қилдилар. Ҳозир эса уларга Аллоҳ таолонинг ҳукми нозил бўлади. Пайғамбар алайҳиссалом Каъбанинг эшиклари олдида одамларга мурожаат қилдилар: «Эй одамлар, эй Қурайш жамоаси! Дарҳақиқат, Аллоҳ сиздан ота-боболарингиз билан фаҳрланишни ва жоҳилият кибрини кетказди. Барчанинг отаси Одамдир. У зот эса тупроқдан яратилганлар». Сўнг уларга Аллоҳ таолонинг қуйидаги ояти каримасини тиловат қилдилар: **«Эй инсонлар! Дарҳақиқат, Биз сизларни бир эркак (Одам) ва бир аёл (Ҳавво)дан яратдик ҳамда бир-бирларингиз билан танишишингиз учун сизларни (турли-туман) халқлар ва қабила (элат)лар қилиб қўйдик. Албатта, Аллоҳ наздида (энг азизу) мукаррамроғингиз такводорроғингиздир. Албатта, Аллоҳ билувчи ва хабардор зотдир»** (*Ҳужурот*, 13).

Одамлар Пайғамбарнинг ўзларига нисбатан чиқарадиган ҳукмларини кутмоқда эдилар. Пайғамбар алайҳиссалом



шундай дедилар: «Эй одамлар, нима деб ўйлайсизлар, сизларни нима қиламан?» Мушриклар бунга жавобан: «Сен олижаноб биродарсан ва қарамли биродарнинг ўғлисан», дедилар. Эндими? Шунча йиллар давомида Пайғамбарни қувиб-ҳайдаганлари, жароҳатлаганлари ва яхши кўрган одамларини ўлдирганларидан кейин энди қарамли биродар бўлиб қолдиларми? Расулulloҳ уларга: «Мен сизларга Юсуф ўз оғаларига айтган сўзлар билан жавоб қиламан: Бугун сизларгагинахонликйўқ. Бораверинглар! Сизларозодсизлар!» дедилар. Аллоҳу акбар! «Бораверинглар! Озодсизлар!» дея Пайғамбар алайҳиссалом уларни кечирдилар. Одамлар бундан хурсанд бўлдилар ва ҳар бирлари хавфсизликни ҳис қилиб уйларида чикдилар.

Пайғамбар алайҳиссалом қурайшликлардан фақатгина бир неча кишиларни, ҳаттоки улар қаъбапўштни ушлаб турган ҳолларида топилсалар ҳам, ўлдиришни буюрдилар. Чунки улар Исломнинг энг ашаддий душманлари эдилар. Намоз вақти кирди. Пайғамбар алайҳиссалом саҳроларда судралган, шу ерда қийноқларга солинган Билолга Қаъбанинг устига чиқишни ва азон айтишни амр этдилар. Билол ўзига топширилган вазифани адо этди. Одамлар Расулulloҳ алайҳиссаломни тинглар ва ҳар бирлари у зотнинг ҳузурларига ўзини хавфсиз ва саломат ҳис этган ҳолда келар эдилар.

* * *

Пайғамбар алайҳиссалом Усмон ибн Толҳани чақирдилар. Унга Қаъбанинг калитини бердилар ва: «Бу сизларга. Уни сизлардан фақат золимгина тортиб олиши мумкин», деб айтдилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Маккада 19 кун бўлдилар. У зотдинга янги кирганларга таълим бердилар, динларининг асосларини ўргатдилар. Иккинчи кун Расулulloҳ одамларга ваъз қилдилар: «Дарҳақиқат, Аллоҳ еру осмонларни яратган куни Маккани „Ҳаром“ деб эълон қилди ва у қиёматга қадар ҳаромлигича қолади. Мендан аввалги ва мендан кейинги ҳеч бир кишига унда қон тўкишга, дарахтларни кесишга, ов қилишга ва топиб олинган нарсани кўтаришга руҳсат берилмайди. Менга фақатгина куннинг муайян бир соати давомида бу ишларни қилишимга ҳалол қилинди. Бугун эса у қайтадан Ҳаром қилинди». Шундай қилиб Пайғамбар алайҳиссалом одамларга ҳаром қилинган

худудда тақиқланган ҳаракатларнинг ҳукмини тушунтириб бердилар. Сўнг уларга шариат ва Исломнинг баъзи аҳкомларини изоҳлаб бердилар. Сўнг одамларнинг байъат беришлари бошланди. Одамлар Улуғ ва Қудратли Аллоҳнинг динига кира бошладилар. Тўп-тўп бўлиб Исломни қабул қила бошладилар. Пайғамбар алайҳиссалом Сафо тепалиги ёнида уларнинг байъатларини қабул қила бошладилар. Одамлар Пайғамбарнинг олдиларига келар, у зот эса уларнинг байъатларини қабул қилар эдилар. Эркаклардан байъат қабул қилиб бўлингач, аёлларнинг байъати бошланди. Аёллар Пайғамбар алайҳиссаломга байъат бера бошладилар. Умар ҳам Пайғамбар алайҳиссалом билан бирга эди. У ҳам аёлларнинг байъатини қабул қилмоқда. Қасамёднинг биринчи банди шундан иборат эдики, аёллар Ёлғиз Аллоҳгагина ибодат қилишга ва унга ҳеч нарсани шерик қилмасликка қасам ичишлари керак эди.

Келган аёллар ичида кўрқа-писа келган бир аёл ҳам бор эди. Бу – Утбанинг қизи Ҳинд эди. Бу ўша Уҳуд жанги пайтида Пайғамбарнинг амакилари Ҳамзани ўлдиришга буйруқ берган, Ваҳшийни Ҳамзани ўлдириш учун юборган, ўлдирилган Ҳамзанинг жасадини тилка-пора қилган ва Пайғамбарни қаттиқ қайғуга солган аёл эди. Ҳозир эса у Исломни қабул қилгани келди. Бироқ у кўрққанидан ўзини яшириб турадиган кийим кийиб олганди. У Пайғамбарга қасамёд қилгани келган бошқа аёллар ичига кириб олди. У зот уларнинг Ёлғиз Аллоҳгагина ибодат қилишларига берган байъатларини қабул қилдилар. Сўнг у зот уларга ўғрилиқ қилмасликка сўз беришга буюрдилар. Шунда Ҳинд: «Дарҳақиқат, менинг эрим хасисдир», деди. У ўз эри – Абу Суфён ҳақида гапирмоқда эди. – «Ҳақиқатан ҳам менинг эрим зикнадир. Агар мен ўзим унинг мулкидан олиб турадиган бўлсам нима бўлади?» деди. Шунда гапга унинг эри – Абу Суфён аралашди. Уятдан кўрқиб: «Эй хотин, мулкимдан истаганингча ол», деб хитоб қилди. Ўзга аёллар орасида яширинганига қарамай Пайғамбар алайҳиссалом унинг овозидан таниб қолдилар. «Сен Ҳиндмисан?» деб сўрадилар ундан. «Сен Ҳинд бинти Утбасан!» дедилар. Ҳинд ўзининг фош бўлганини тушунди. Ахир, у Пайғамбар алайҳиссаломнинг амакиларини ўлдирганди.



«Эй Аллоҳнинг Пайғамбари, мени кечир, Аллоҳ ҳам сени кечиради», деди у.

Пайғамбар табуссум қилдилар ва: «Аллоҳ сени кечирсин, эй Ҳинд. Аллоҳ сени афв этсин, эй Ҳинд», дедилар. Қуръони каримда шундай дейилган: **«У деди: „Бу кун сизларга нисбатан айблов йўқ. Аллоҳ сизларни мағфират қилгай. У раҳм қилувчиларнинг раҳмлироғидир“»** (Юсуф, 92).

Бу Пайғамбарнинг ахлоқлари ва меҳрибонликларининг ифодаси эди.

Ширк ва ўғрилиқни тарк қилиш ҳақидаги қасамдан сўнг учинчи байъатга навбат келди. Пайғамбар: «Зино қилмаслигингиз ҳақида ҳам онт ичинглар», дедилар.

Яна Ҳинд тилга кирди: «Озод аёл ҳам зино қилиши мумкинми?»

Ойша розияллоҳу анҳо унга: «Эй Ҳинд, қасам ич. Барчамиз шундай қасам ичганмиз», дедилар.

«Болаларингизни ҳам ўлдирмайсизлар», деб давом этдилар Пайғамбар.

Ҳинд яна: «Биз уларни кичикликларидан ўстирдик. Сизлар эса улар улғайганларида ўлдирдингиз». У Бадрда ўлдирилган ўз фарзандларини назарда тутди.

Буни эшитиб Умар кулиб юборди. Пайғамбар ҳам унга қараб кулдилар.

Ҳинднинг гапига қаранг. Байъат қабул қилишни ниҳоясига етказганларидан сўнг Пайғамбар одамларга уйларидаги барча бут-санамларни синдириб-бузиб ташлашни буюрдилар. Ҳинд ўз уйига борди. Қўлига бутни олиб: «Аллоҳга қасамки, сен туфайли бизлар кўр эдик, мағрур эдик», деди. Сўнг уни кўтариб ерга урди. Одамлар уйларидаги бут-санамларни йўқ қилдилар. Ислом Маккани тамоман қамраб олди.

Абу Бакрнинг отаси ўша пайтгача Исломни қабул қилмаган эди. У анча ёшга бориб қолган мўйсафид эди. Абу Бакр оталарини Пайғамбар алайҳиссаломнинг ҳузурларига олиб келдилар. Пайғамбар алайҳиссалом уни кўришлари билан ўрниларидан турдилар ва: «Эй Абу Бакр, кекса одамни уйда қолдирганингиз яхшироқ эди. Биз ўзимиз у кишининг олдиларига борар эдик», дедилар.

«Йўқ, эй Расулуллоҳ, ҳузурингизга келишларига сиз

ҳақлироқсиз», деб жавоб қилди Абу Бакр. Одамлар Исломни қабул қилдилар. Аллоҳнинг динига гуруҳ-гуруҳ бўлиб кирдилар. Макканинг фатҳи ниҳоясига етди. Ислом ер юзи бўйлаб тарқала бошлади. Аллоҳ ўз Пайғамбари ва Элчисига берган ваъдасининг устидан чиқди.

ҲУНАЙН ЖАНГИ

Пайғамбар алайҳиссаломга Ҳавозин ва Сақиф қабилаларидан бошқа барча қабилалар юз берган воқеаларни, яъни Макканинг фатҳ этилиши ва одамларнинг Исломга гуруҳ-гуруҳ бўлиб кира бошлаганларини кўриб таслим бўлганлари хабарини етказдилар.

Кейинчалик ҳавозинликларга арабларнинг бошқа қабилалари ҳам қўшилдилар. Улар Пайғамбарга қарши уруш қилмоқчи бўлдилар. Калондимоғликлари ва шуҳратпарастликлари уларни гуноҳ сари ундарди. Имкон қадар жангчи йиғиб, Пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобаларга қарши жангга отландилар. Бу ҳижрий 8-йил Шаввол ойида юз берди. Пайғамбар алайҳиссалом Маккада 19 кун турдилар. Сўнг саҳобаларга Ҳавозин қабиласига қарши юришга ҳозирлик кўришларини тайинладилар. Пайғамбар алайҳиссалом билан бирга Маккани фатҳ қилгани 10 000 нафар урушга шай жангчи келган эди. Уларга Исломни янги қабул қилган маккалик 2000 эркак ҳам қўшилдилар. Барчалари такаббур ва бўлиб ўтган воқеаларга кўниколмаётган Ҳавозин қабиласига қарши курашиш учун йўлга чиқдилар.

Ҳавозин қабиласи ўзлари билан аёллари, болалари, чорвалари ва жамики мол-мулкларини олиб йўлга тушдилар. Ораларидан баъзилари бу ишга эътироз билдирдилар. Бироқ бошқалари эса уларга: «Йўқ, биз ҳар бир одамнинг орқасида унинг оиласи, чорваси бўлишини ва у мана шулар учун ҳам охиригача курашишини истаймиз», деб жавоб қилдилар ва гап-сўзларга чек қўйдилар. Мушриклар қўшини Автос деб номланган ерга йўл олди.

Пайғамбар алайҳиссалом ҳам ўз қадамлари билан ерни ларзага келтирадиган 12 000 кишилик қўшин билан чиқдилар. Улар ичида янги мусулмон бўлган 2000 киши бор



эди. Мусулмонлар ўша димоғдор қабила билан курашгани Хунайн деган жойга йўналдилар. Олишув шафқатсиз кечадигандек эди. Ҳар икки тарафнинг ҳам жангчилари сони оз эмасди. Ҳавозин қабиласи ўзининг жамики мол-мулки билан йўлга тушган. Пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобалар эса илк маротаба 12 000 жангчидан ташкил топган бундай катта қўшин билан ҳаракатланмоқдалар. Улар Хунайн деб номланган жойда бир-бирлари билан учрашиш учун йўлга чиқдилар. Ҳавозин қабиласи Хунаиндан унча узоқ бўлмаган Автос деган жойда тўхтади.

Йўлда саҳобалар бир дарахтни кўриб қолдилар. Мушриклар бу дарахтни муқаддас ҳисоблаб, унга ўз қуроллари илар, олдида ҳайвонларини сўяр ва уруш олдидан уни зиёрат қилиб кетар эдилар. Янги мусулмон бўлганлардан баъзилари бу дарахтни кўриб Пайғамбарга: «Биз учун ҳам уларда бўлгани каби „Зот Анваат“ қилиб беринг», деб мурожаат қилдилар. Улар Пайғамбардан Исломдан аввал урф-одатларидан бўлган «Зат анваат» деб номланувчи дарахт қилиб беришларини сўрадилар. Пайғамбар алайҳиссалом қаттиқ ғазабландилар ва: «Аллоҳу акбар! Аллоҳу акбар! Бу ўтмишнинг удумларидир. Жоним қўлида бўлган Зот ила қасамки, сизлар Бану Исроил Мусога айтган гапни айтдингиз, яъни улар, „Бизларга ҳам уларда бўлгани каби илоҳ қилиб бер“, деган эдилар. Бу хатти-ҳаракат Аллоҳга ибодат қилишга кирмайди. Сизлар Аллоҳга сиғиниш билан бир қаторда дарахтни ҳам илоҳийлаштириб олгандингиз», дедилар. «Бизларга ҳам улардаги каби илоҳ қилиб бер!» эмиш. Дарҳақиқат, сизлар жоҳил қавмдирсизлар ва ўзларингиздан аввал яшаган одамларнинг урф-одатларига эргашмоқдасизлар. Агар улар калтакесакнинг инига кирсалар, сизлар ҳам уларнинг ортидан кирасизлар», дедилар Пайғамбар. Уларнинг бундай сўзларини эшитиб қаттиқ дарғазаб бўлдилар. Йўқ, улар муртад бўлмадилар, чунки жоҳил эдилар. Бироқ бу сўзларнинг мазмуни хавфли эди. Наҳотки инсон жонсиз буюм ёки дарахтни муқаддас ҳисоблаб, уни зиёрат қилишни дуруст деб билса?!

Саҳобалар йўлларида давом этдилар. Улар бу гердайган қабилани синдирмоқчи эдилар. Саҳобалардан бири: «Бугун биз кам сонлилик туфайли мағлубиятга учрамаймиз»,

деди. Гўёки, «Бизлар кўпчиликмиз ва бизни ҳеч ким енга олмайди» деяётгандек эдилар. Қўшиндаги жангчилар миқдори уларда чексиз завқ-шавқ уйғотиб, ғалабанинг асосий манбасини унуттириб қўйганди. Қўшин Ҳунайн деган жой томон ҳаракатланишни давом эттираркан, бу сўзлар Пайғамбаримизни ғазаблантирди ва хавотирга солди.

* * *

Мусулмон қўшини Ҳунайнга яқинлашди. 12 000 жангчи. Тонг ғира-ширасида Пайғамбар алайҳиссалом қўшинни тартибга келтира бошладилар. Уларни ўнг қанот, чап қанот, олд ва орқа қисмларга тақсимладилар ва жойлаштирдилар. Жангчилар ичида Исломни яқиндагина қабул қилганлар ҳам бўлиб, улар орасидан тез-тез: «Эртага биз албатта ютамиз», «Шунча сонли ва қувватли қўшинга ҳеч ким дош беролмайди», деган сўзлар эшитилиб турарди.

Пайғамбар алайҳиссалом қўшинни ҳозирлаётган ўша тонгда Ҳавозин ва Сақиф қабиаларининг, яъни мушрикларнинг бошлиғи Малик ибн Авф ҳам ўз лашкарини жангга тайёрлаётган эди. У жангчиларига Ҳунайн водийсининг тоғ дараларига ва хилват жойларига яшириниб олишга ва умуман кўзга кўринмасликка кўрсатма берди. Мусулмон қўшинининг барчаси водийга йиғилганда улар кутилмаганда, бир ҳамлада душманни ўққа тутишлари керак эди. Шундай ҳам бўлди. Эрталаб мусулмон қўшини Ҳунайн водийсига кириб борди. Водийнинг барча тарафидан кутилмаганда мушриклар кўтарилдилар ва мусулмонлар устига камон ва найзалардан иборат ўқлар ёғдирдилар. Мусулмонлар бу найза ва ўқлар қаердан учиб келаётганини англолмай қолдилар. Мушриклар ўқларни ҳар томондан уларнинг устига ёмғирдек ёғдира бошладилар. Мусулмонлар атрофга аланглар, бироқ ҳеч нарсани тушунолмас эдилар. Шунда мусулмон қўшинининг бир қисми чекина бошлади. Ортидан яна бошқаси, сўнг учинчиси. Бақир-чақир ортиб, тобора кўпроқ мусулмон жангчилар мушриклардан қочишга тушдилар. Пайғамбар: «Мен Аллоҳнинг Пайғамбариман. Мен томон югуринг, эй Аллоҳнинг бандалари! Мен Пайғамбарман!» дея уларни чақира бошладилар. Бироқ у зотни ҳеч ким эшитмас эди. Шовқин-сурон янада авж олди. Одамлар қочишда давом этмокдалар. Исломни янги



қабул қилганлардан бири ҳаттоки: «Бугун сеҳр тугади», деди. «Улар денгизгача шундай югуриб борадилар», деди бошқаси. Одамлар эса ҳамон қочмоқда эдилар. Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **«Аллоҳ сизларни қўп жойларда ва (хусусан) Хунайн кунда ғолиб этди. Ўшанда (сон жиҳатдан) қўплигингиз сизларни мағрурлантирган эди, аммо (бу) сизлардан бирор нарсани даф қила олмади ва ўзининг (шунча) кенглиги билан ер (сизларга) танглик қилиб қолди»** (Тавба, 25).

12 000 кишилиқ қўшиндан майдонда фақатгина 9 та мўмин қолди. Шу ерда Пайғамбар алайҳиссаломнинг довюракликлари намоён бўлди. У зот хачирларини орасира уриб қўйиб бир ўзлари олдинга илдамлаб бордилар. Мусулмонлар қочмоқдалар. Рўпараларида кофирларнинг қўшини турган бўлишига қарамай Пайғамбар алайҳиссалом олға юриб ва хачирларини уриб: «Мен Пайғамбарман ва бунда ёлғон йўқ. Мен Абдулмутталибнинг набирасиман. Менинг Пайғамбарлигим ёлғон эмас», дер эдилар.

330

Ёнларида Абу Суфён ибн Ҳорис хачирнинг юганини тутиб туриб: «Эй Расулуллоҳ, нималар қиялпсиз?» деб у зотни қайтармоқчи ва уловни секинлатмоқчи бўлар эди.

Сўнг Пайғамбар алайҳиссалом Аббосга: «Эй Аббос, дарахт остида байъат берганларни чақир», дедилар.

Шунда у: «Ҳой дарахт остида байъат берганлар! Эй Ризвон байъати соҳиблари!» дея баланд овоз билан чақира бошлади. Қочаётганлар ушбу чақирикни эшитганлари заҳоти Пайғамбар алайҳиссалом ортда қолганларини тушундилар. Шунда улар шартта ортга ўгирилдилар ва Пайғамбар алайҳиссалом томон йўналдилар. Улар у зот томон бузоқчалари олдида келаётган сигирлардек интилдилар. Баъзилари ўз туяларини бошқара олмай қолдилар ва туяларидан отилиб тушиб, пиёда Пайғамбар алайҳиссалом томон югура бошладилар. **«Лаббайка, лаббайка йа Расулаллоҳ лаббайка, лаббайка йа Расулаллоҳ!** Ота-оналаримиз сизга фидо бўлсин, эй Расулуллоҳ!» дея бақириб келар эдилар. Боя Пайғамбар алайҳиссалом билан аҳли байтларидан 9 кишигина бор эди. Аммо энди мусулмонлар қайта бошладилар ва кетма-кет юзлаб кишилар Пайғамбар алайҳиссаломнинг атрофларига жамландилар. Фаришталар ҳам туша бошладилар. Бу ҳақда

Қуръони каримда шундай марҳамат қилинади: **«Сўнгра Аллоҳ Расулига ва мўминларга Ўзининг таскини (хотиржамлиги)ни нозил этди ҳамда сизлар олдин кўрмаган лашкарлар (фаришталар)ни туширди ва кофир бўлганларни азоблади. Бу кофирларнинг жазосидир»** (Тавба, 26).

Пайғамбар алайҳиссалом саҳобаларини қайтадан атрофларида йиғилаётганларини, минг-минглаб жангчилар яна ортларига қайтаётганларини кўрдилар. Уларнинг баъзилари бунинг учун туя ва отларининг эгарларидан сакраб, қўлларида қуролларини кўтарган ҳолда югуриб келмоқдалар. Олишув қизиб кетди. Пайғамбар алайҳиссалом: «Мана, ҳақиқий жанг энди қизиди», дедилар. Мушрикларнинг маккорликлари уларга ёрдам бермади ва уларни ҳеч нарса қутқариб қололмади. Аллоҳ бандаларига сакинати туширганида ва мўминлар ортларига қайтганларида – ана ўша пайтдагина ҳақиқий жанг авжига чикди. Пайғамбар алайҳиссалом бир сиким тупроқ олиб, «Аллоҳу акбар! Юзлари тескари бўлсин!» дея икки марта такрорладилар ва уларни мушрикларнинг юзларига сочдилар.

Икки томон жангда тўқнашдилар. Уруш қизиб кетди. Мушриклар бирин-кетин йиқила бошладилар. Мусулмонларнинг қўллари устун кела бошлади. Майдонда борган сари такбирлар кўпроқ янгради. Ҳа, аввалига улар қочгандилар. Бироқ Аллоҳ таоло уларга агар Ўзи хоҳламаса, ададларининг кўплиги урушда уларга ёрдам беролмаслигини кўрсатиб қўйди. Ҳа, бошланишида улар иродасизлик қилдилар, бироқ улар бу ҳолатда кўп қолиб кетмадилар ва тез орада жанг майдонига қайтдилар. Аллоҳ таоло шундай қилиб Пайғамбарининг саҳобаларига ғалаба фақат Ўзининг ҳузуридан эканини билдирди. Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **«Аллоҳ (бу ёрдамни) фақат (сизларга) хушхабар бўлиши ва дилларингиз таскин топиши учун қилди. Ғалаба фақат Аллоҳ ҳузуридангина (бўлур). Аллоҳ, албатта, қудрат ва ҳикмат соҳибидир»** (Анфол, 10).

Мушриклар саросимага тушиб қолдилар. Уларнинг сафлари сийраклаша бошлади. Ўлганлар сони ортиб бораверди. Қўмондонлари эса жон сақлаш ҳаракатига тушиб



қолдилар. Душманнинг баъзи гуруҳлари Наҳла шаҳрига қочиб кетдилар. Мусулмонлар уларнинг изидан бориб душманни ер билан яксон қилдилар. Бошқа бир гуруҳ Автос шаҳрига қочди, мусулмонлар уларнинг ортидан ҳам қувиб бордилар ва тор-мор қилдилар. Қўшиннинг аксар қисмига келсак, улар жанг қила-қила охират ва жаннат талабида курашувчи бу мусулмонларга қаршилиқ кўрсатишга ўзларида куч-қувват йўқлигини тушундилар. Мусулмонларга бу дунёнинг ҳеч бир матоси кизиқ эмасди. Кофирлар қўшинининг катта қисми Тоифга қочиб кетдилар. Пайғамбар алайҳиссалом саҳобаларга уларни таъқиб қилмасликни ва кутиб туришни буюрдилар. Жанг ниҳоясига етди. Мушриклар ўз аёллари, болалари ва жамики мол-мулкларини ташлаб қочдилар. Расулуллоҳ қочоқларни қайтиб қолишлари эҳтимолини ўйлаб, саҳобаларга уларнинг ортидан бормасликни тайинладилар. 24 000 туя, 40 000 қўй, 4000 уқия кумуш ва минг-минглаб асир аёлу болалардан иборат барча ўлжаларни йиғдилар. Мушриклар буларнинг барини қолдириб қочиб кетгандилар.

Расулуллоҳнинг ҳузурларига Ҳорис Саъдийнинг қизи бўлган Шайма исмли аёлни келтирдилар ва: «Бу сизнинг синглингиз, эй Расулуллоҳ», дедилар. «Синглим?» деб сўрадилар. «Ҳа», деб жавоб қилдилар. Аниқланишича, бу Пайғамбарнинг эмиқдош сингиллари экан. У аёлга илтифот кўрсатдилар: ёпинчиқларини ерга тўшадилар ва устига сингилларини ўтирғиздилар. Сўнг унга ҳадя бериб, қўйиб юбордилар. Уруш сабаб бўлиб Пайғамбар алайҳиссалом ўз эмиқдош сингиллари билан учрашдилар.

Сўнг барча ўлжаларни Жуърона деган жойга юбордилар ва саҳобалардан бирига уларни қўриқлаш ишини топширдилар. Ўзлари эса мушрикларнинг изига тушиб, қўшин билан бирга Тоифга йўл олдилар.

* * *

Мусулмон қўшини Тоиф томон йўлга чиқди. У ерда Малик ибн Авф бошчилигида Ҳавозин ва Сакиф қабилалари мустаҳкамланиб олган эдилар. Мусулмонлар қўшинининг бошида минглаб жангчилар билан бирга Холид ибн Валид кетиб борарди. Унинг ортидан қолган жангчилар билан бирга Пайғамбар алайҳиссалом келаётган эдилар. Пайғамбар алайҳиссалом эндигина бир оғир жангни якунлаган

ҳам эдиларки, кўп ўтмай аввалгисининг давоми бўлган навбатдаги жангга йўл олдилар. Ўша пайтда Пайғамбар алайҳиссаломнинг ёшлари 61 дан ошганди. Шунга қарамай юришни давом эттирдилар ва бу борада: «Одамлар Аллоҳдан ўзга ибодат қилишга лойиқ зот йўқлигига ва мени Аллоҳнинг Расули деб шаҳодат бермагунларича жанг қилишга амр этилдим», деб айтган эдилар.

Пайғамбар алайҳиссалом саҳобалар билан бирга Тоифга етгунларича йўл юрдилар. Мусулмонлар мушрикларнинг қўрғонларини қамалга олдилар. Бироқ улар бир йиллик заҳираларни тўплаб олиб, катта истеҳкомда барқарор ўрнашиб олган эдилар. Улар мусулмонларни девор ортидан туриб ўққа тутдилар. Мўминлар орасида яраланганлар ва ҳалок бўлганлар ҳам бўлди. Мусулмонлар истеҳкомнинг мудофаасини бузишга ҳаракат қилдилар, бироқ удалай олмадилар. Пайғамбар алайҳиссалом Тоифнинг дарахтлари ва узумларини ёкишни буюрдилар. Шунда мушриклар Аллоҳни ва қариндошлик ришталарини ўртага қўйиб, бундай қилмасликни Пайғамбар алайҳиссаломдан илтимос қилиб сўрадилар. Пайғамбар алайҳиссалом бунга рози бўлдилар ва дарахту узумларга ҳеч кимни яқинлаштирмадилар. Пайғамбар алайҳиссалом қўшинлари билан шу тариқа бир неча кун сабр қилдилар. Баъзи манбаларга кўра Тоифни 20 кун, бошқаларига кўра эса 40 кун қамал қилдилар. Сўнг мушрикларга «Ким қўрғондан чиқиб, олдимизга келса, ўша киши Аллоҳ йўлида озоддир», деган мазмунда хат юборишга қарор қилинди. Ўша киши озод ҳисобланиб, унга қарши ҳеч нарса қилинмас эди. Сакиф ва Ҳавозин қабиласидан 23 киши тушди. Улар Расулуллоҳга таслим бўлдилар. Пайғамбар алайҳиссалом уларни озод деб эълон қилиб, ҳар бирларини мусулмонларга битта-биттадан бириктирдилар ва қочқинларни ўз ватанларига етказишлари ҳақида саҳобаларига топшириқ бердилар.

Шу тариқа Пайғамбар алайҳиссалом мушрикларнинг сафларини титратдилар. Мусулмонлар қўрғоннинг ўқдан ҳосил бўлган ўпирилган жойини тешиб ўтишга бор кучлари билан уриндилар, бироқ эплай олмадилар. Мушриклар эса ҳамон мудофаани кучсизлантирмай ушлаб турар эдилар. Шунда Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам саҳобаларига: «Эртага кетамиз», дедилар. Саҳобаларнинг





кўнгиллари ғаш бўлди. «Қандай қилиб, уларни мағлуб қилмай қайтамизми?» дедилар. Пайғамбар: «Яхши, унда эртага жангга чиқинглар», деб жавоб қилдилар. Саҳобалар шундай қилдилар. Улар истехкомдаги ўпирилган жойни бузиб киришга ҳаракат қилдилар. Бироқ мушриклар уларни ўққа тутдилар ва истехком мусулмонлар томонидан эгалланмади. Пайғамбар алайҳиссалом яна саҳобаларга: «Эртага кетамиз, иншоаллоҳ», дедилар. Саҳобалар ҳам рози бўлдилар ва эрталаб мусулмонлар ортга қайтиш учун йўлга чиқдилар. Йўлда Пайғамбар: «Биз қайтмоқдамиз. Тавба қиламиз. Раббимизга ибодат қиламиз ва Унга ҳамд айтамиз», дер эдилар. Саҳобалардан бири Расулуллоҳга: «Эй Расулуллоҳ, Сақиф қабиласини дуойибад қилинг», деди. Бироқ Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам: «Йўқ. Аллоҳим, Сақиф қабиласини ҳидоят қилгин ва Ўзинг уларни бизнинг олдимизга келтиргин», дедилар. Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: «(Эй Мухаммад!) **Биз сизни (бутун) оламларга айни раҳмат қилиб юборганмиз**» (*Анбиё, 107*).

* * *



Пайғамбар алайҳиссалом Тоифдан қайтганларидан сўнг Ҳунайн жангида Ҳавозин қабиласи томонидан қолдириб кетилган ўлжаларни тақсимлашга киришдилар. Ўлжанинг кўлами жуда катта эди. Расулуллоҳ қабилаларнинг бошлиқлари ва ҳурматли кишиларидан бошладилар. Абу Суфён ибн Ҳарбга 100 туя ва 40 уқия кумуш бердилар. Шунда Абу Суфён: «Ўғлим Язидгачи?» деди. Худди шунча бердилар. «Ўғлим Муовиягачи?» деб сўради. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом унга ҳам ўшанча бердилар. Ҳаким ибн Ҳизомга келганида унга катта миқдорда туялар бердилар. У: «Яна кўшинг», деди. Пайғамбар алайҳиссалом унга яна шунча кўшдилар. Пайғамбар алайҳиссалом янги мусулмон бўлган маккаликларни Исломига қизиқтириш учун ҳам кўп ўлжа бераётган эдилар. Пайғамбар алайҳиссалом ўлжаларни қабила оксоқоллари ва зодагонларига шу қадар кўп миқдорда бера бошлаганларидан одамлар орасида: «Дарҳақиқат, Мухаммад худди камбағал бўлишдан кўркмайдиган кишилардек бермоқда», деган гаплар тарқалди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ўлжаларни тақсимлаётган пайтларида атрофларига аъробийлар йиғилдилар. Улар у

зотни шундай ўраб олдиларки, ҳатто сиқиб қўя бошладилар. Пайғамбарнинг ёпинчиқлари дарахтнинг шохларига ўралашиб қолиб, тушиб кетди. Шунда у зот: «Ҳой одамлар, ридоимни қайтаринглар, Аллоҳга қасамки, агар менинг Тухомадаги дарахтлар миқдорича мулким бўлганида мен уни албатта биронтасини қолдирмай сизларнинг орангизда тақсим қилган бўлар эдим. Шунда сизлар мени на бахил, на иродасиз ва на ёлғончи эмаслигимни билар эдингиз», дедилар. Аллоҳ таоло Ўз расули Муҳаммад алайҳиссалом ҳақида шундай хабар беради: **«Албатта, Сиз буюк хулқ узрадирсиз!»** (Қалам, 4).

Пайғамбар алайҳиссалом Исломни яқиндагина қабул қилган маккаликлар ўртасида ўлжаларни тақсимлаётганларини ансорлар кузатиб турар эдилар. Улар: «Пайғамбар алайҳиссалом бизларни унутиб қўйдилар. У зот бизни қўйиб, ўз қабилаларига оғиб кетдилар», деб ўйлаб хафа бўлдилар. Шунинг учун ҳам Саъд ибн Убода Пайғамбарнинг олдиларига борди ва: «Эй Расулulloҳ, ансорлар хафа бўляптилар. Чунки сиз ўлжаларни тақсим қилиб, уларни унутиб қўйдингиз», деди.

Пайғамбар алайҳиссалом: «Сенинг ўзинг нима деб ўйлайсан, эй Саъд?» деб сўрадилар.

«Мен шунчаки ўз қабиласининг одамиман», деб жавоб қилди у. У ҳам ансорлар билан ҳамфикр эди. Шунда Расулulloҳ унга ансорларни йиғишни амр этдилар. Ансорлар йиғилдилар. Келганлар орасида баъзи муҳожирлар ҳам бор эдилар. Пайғамбар алайҳиссалом уларга қолишга рухсат бердилар, бошқа мусулмонлар ҳам келиб қўшилганларида уларга тақиқладилар. Бу мажлис ансорлар учун эди. Йиғилганларидан сўнг Пайғамбар алайҳиссалом уларга мурожаат қилдилар: «Эй ансорлар! Эшитишимча, мендан хафа экансизлар. Сизлар адашиб юрган пайтингизда олдингизга келмадимми ва Аллоҳ сизларни тўғри йўлга ҳидоят қилмадимми? Сизлар камбағал бўлганингизда, Аллоҳ мен туфайли сизни бой қилиб қўймадимми? Ўзаро адоватда бўлганингизда Аллоҳ сизларнинг қалбларингизни бирлаштириб қўймадимми?» деб сўрадилар. Ансорлар ҳар сафар тасдиқлаб турдилар ва: «Аллоҳ ва Унинг Расули энг ишончли ва афзалдир», деб жавоб қилдилар.

Шунда Пайғамбар алайҳиссалом уларга: «Эй ансорлар жамоаси! Агар истаганингизда: „Сиз олдимизга ёлғонда айбланган ҳолингизда келдингиз ва биз сизга ишондик. Сиз бизга таъқиб қилинган ҳолингизда келдингиз, биз эса сизга бошпана бердик. Сиз бизнинг олдимизга ёрдамдан маҳрум ҳолда келдингиз, биз эса сизга уни кўрсатдик. Сиз муҳтож ҳолда келдингиз, биз эса сизни қўллаб-қувватладик“, дейишингиз мумкин эди ва бу гапингиз билан рост гапирган бўлардингиз ва тасдиқланар эдингиз», дедилар. Шунда улар: «Аллоҳ ва Унинг Расули энг ишончли ва афзалдир», дедилар. Улар бошларини эгдилар ва кўзлари ёшланди. Ансорлар орасидан йиғи овози эшитила бошлади.

Сўнг Пайғамбар алайҳиссалом уларга: «Эй ансорлар, наҳотки „сизларнинг Исломингиз мустаҳкам, сизлардан кўнглим тўқ деб...“, „...дунёвий неъматларни бу одамларга тақсимлаш орқали...“, „...уларни ўзимга оғдириб олган ва Исломга киргизган нарсамга хафа бўлдингиз? Наҳотки сизлар, эй ансорлар, бу одамларнинг туялар ва қўйлар билан уйларига қайтишларига, ўзингизни эса Пайғамбар алайҳиссалом билан бирга қайтишингизга рози бўлмайсиз?“ дедилар.

Ансорлар эса: «Миннат ва фазл Аллоҳ ва Унинг Расулига хосдир», дедилар. Йиғи кучая бошлади. Пайғамбар алайҳиссалом давом эттирдилар: «Эй ансорлар, Муҳаммаднинг жони қўлида бўлган Зот ила қасамки, агар хижрат бўлмаганда, мен ансорийлардан бири бўлган бўлар эдим. Агар барча одамлар бир йўлдан, ансорлар эса бошқасидан кетсалар, мен албатта ансорлар билан бирга борган бўлардим. Қолган одамлар ёпинчиқ бўлсалар, ансорлар эса жисмни ёпиб турувчи кийим кабидирлар», дедилар ва уларнинг ҳақларига дуо қила бошладилар: «Аллоҳим, ансорларга, уларнинг фарзандларига ва набираларига раҳм қил». Ансорлар эса йиғлаб: «Биз улушимиз Расулуллоҳ бўлганига розимиз», дер эдилар. Улар дунё ҳаётидан ҳеч нарсани истамадилар. «Фақат Расулуллоҳни истаимиз. Расулуллоҳ насибамиз бўлганларидан розимиз», дедилар. Аллоҳ таоло Қуръони каримда шундай марҳамат қилади: «(Эй Макка аҳли!) **Ҳақиқатан, сизларга ўзларингиздан (чикқан), қийинчиликларингиздан алам чекадиган, сизлар билан (ҳидоят топишингиз билан)**

кизиқувчи, мўминларга мушфиқ ва раҳмдил Расул келди»
(Тавба, 128).

Ансорлар насибалари Расулуллоҳ бўлганидан мамнун ҳолда бу мажлисдан чиқдилар. Пайғамбар алайҳиссалом «Мен унинг учун ота-онаси, болалари ва бошқа кишиларидан сеvimлироқ бўлмас эканман, ҳеч бирингиз мўмин бўла олмайсизлар», деб айтганларидек, ансорлар Расулуллоҳни мана шундай жуда қаттиқ яхши кўрар эдилар. Улар у зот учун ўзларини қурбон қилдилар. Уларнинг Уҳуд, Бадр ва Хандакдаги ишларини эсланг. Улар ўзларини Пайғамбар алайҳиссалом учун фидо қилдилар. Бироқ улар, «Пайғамбар алайҳиссалом ўз қавмлари туфайли бизларни унутиб қўйдилар», деб кўркиб кетдилар. Улар на қўйлар, на туялар ва на бошқа мулкни истадилар, улар фақатгина Пайғамбар алайҳиссалом билан бирга бўлишни хоҳладилар.

Пайғамбар алайҳиссалом қўйлар, туялар ва мол-мулкдан иборат ўлжаларни тақсимлашни ниҳоясига етказдилар. Ахир Ҳавозин ўзининг жамики мол-мулкни қолдирган эди. Эҳтимол у қабиладан вакиллар келиб қолар, деб кутилди. Бироқ бир неча кун ўтса ҳамки, улар на Исломни қабул қилган ҳолда ва на таслим бўлган ҳолда келмадилар. Фақат шундан кейингина Пайғамбар алайҳиссалом уларнинг мулкларини одамлар орасида бўлиб беришга мажбур бўлдилар.

* * *

Пайғамбар алайҳиссалом тақсимотни тугатганларидан кейин бир неча кун ўтиб ҳузурларига Ҳавозин қабиласи келди. Улар имон келтирдилар ва Исломга кирдилар. Пайғамбар алайҳиссалом уларга: «Ё ўлжаларни ёки асирларни олинг», дея танлаш имкониятини бердилар. Албатта улар асирга тушган қабиладошларини қайтаришга қарор қилдилар. Улар Пайғамбар алайҳиссаломга: «Эй Расулуллоҳ, дарҳақиқат, улар орасида қизларимиз, оналаримиз, аммаларимиз ва холаларимиз бордир. Уларни озод қилинг», дедилар. Пайғамбар алайҳиссалом ўзларига ва Бану Абдулмутталиб уруғига тегишли бўлган барча ҳавозинлик асирларни озод қилдилар ва: «Бошқа асирлар менинг қўл остимда эмаслар», дедилар. Пайғамбарнинг барча ҳавозинлик асирларни озод қилганларини кўрган саҳобалар у зотдан ўрнак олдилар ва ўзлари ҳам асирларни озод қилдилар.

Дарҳақиқат, Ислом дини Аллоҳ томонидан мол-мулк ва бошқа дунёвий матолар учун берилмаган. У оламларга раҳмат сифатида келган. Шундан сўнг Пайғамбар алайҳиссалом умра қилдилар ва Мадинага қайтдилар.

Шу йили Араб яриморолини бут-санамлардан тозалаш ишлари бошланди. Пайғамбар алайҳиссалом Араб яриморолининг барча бурчакларига жангчи гуруҳлар – сариялар юбора бошладилар. Амр ибн Ос бошчилигидаги гуруҳни Хузайл қабиласига юбордилар. Бу қабила Аллоҳни қўйиб, Сувоъ илоҳига сиғинар эди. Амр ибн Ос бу қабилага етиб борганида Сувоъ санамининг хизматчиси, яъни ходими унга: «Нима қилмоқчисан?» деб сўради.

«Уни бузмоқчиман», деб жавоб қилди Амр.

«Сен буни қила олмайсан», деди унга хизматчи. Хузайл қабиласининг одамлари бу санамдан қаттиқ қўрқар эдилар.

Шунда Амр ибн Ос: «Сенга нима бўлган? Бу фойда ҳам, зарар ҳам келтирмайдиган шунчаки бир тош-ку!» деди ва санамни синдира бошлади. Саҳобаларга ҳам худди шу ишни қилишни буюрди. Улар санамни ерга кулатдилар. Шундан сўнг бу санамнинг хизматчиси ва бошқа одамлар Исломни қабул қилдилар.

Пайғамбар алайҳиссалом, шунингдек, Саъд ибн Зайдни денгиз соҳилида жойлашган Манот бутини бузгани юбордилар. Саъд уни синдириб-бузиб ташлади.

Пайғамбар алайҳиссалом Али ибн Абу Толибни 150 отликқа бош қилиб, Той қабиласига юбордилар. Сария етиб борганида бу қабиланинг одамлари улар билан кураша бошладилар. Бироқ енгилдилар. Али уларнинг Фулс номли санамини бузиб ташлади ва Пайғамбар алайҳиссаломнинг хузурларига асирлар ва ўлжалар олиб қайтди.

Уша пайтда араблар ичида жуда машҳур бўлган Ҳотам Той оиласи бўлган. У арабларнинг энг саҳийи ҳисобланарди. Али томонидан асир олинганлар орасида Ҳотамнинг ҳам оиласи бор эди. Пайғамбар алайҳиссалом Ҳотамнинг оиласини тақсим қилмадилар. Адий ибн Ҳотам Шомга қочиб кетди. Бироқ унинг синглиси Мадинада – Расулуллоҳнинг шаҳарларида қолди. Биринчи куниёқ у Пайғамбарнинг олдларига келиб: «Эй Расулуллоҳ, ёнимда акам йўқ. Отам эса вафот этган. Мен эса бирор хизматга ярамайдиган кекса

аёлман. Менга раҳм қилинг, Аллоҳ ҳам сизга раҳм қилсин», дея илтимос қила бошлади.

Пайғамбар алайҳиссалом у аёлдан: «Аканг ким?» деб сўрадилар.

У: «Акам Адий. У Шомга қочиб кетди», деб жавоб берди.

Пайғамбар алайҳиссалом уни тарк этдилар. Аёл иккинчи кун ҳам келди. Пайғамбар алайҳиссалом унинг энг сахий араб ҳисобланган Ҳотам Тойнинг қизи эканини билар эдилар. Аёл яна Пайғамбарга мурожаат қилиб келди: «Эй Расулуллоҳ, ёнимда акам йўқ. Отам эса вафот этган. Менга раҳм қилинг, сизга ҳам Аллоҳ раҳм қилсин». Сўнг у учинчи кун ҳам келди. Пайғамбар алайҳиссалом унга раҳм қилдилар ва уни озод қилдилар. Али ибн Абу Толиб аёлга юзланиб: «Расулуллоҳдан сизни қишлоғингизга, қавмингизга олиб борадиган бирор миниладиган ҳайвон сўранг», деди. Аёл бу ҳақда Расулуллоҳдан сўради. У зот ҳам саховат кўрсатиб миниладиган улов бердилар. Аёл Шомга, акасининг олдига шошилди. Етиб боргач, унга: «Эй Адий, шошил, Расулуллоҳнинг ҳузурларига бор! Аллоҳга қасамки, у ҳаттоки отамиз қилмайдиган ишни қилди. У мени ҳурматлади. Унинг олдига борақол, эй Адий», деди. Уларнинг оталари Ҳотам Той ҳимматли киши ўтган бўлса, Пайғамбар алайҳиссалом унданда ҳимматлироқ эдилар. Адий ибн Ҳотам Расулуллоҳнинг олдиларига – Мадинага шошди. Етиб келгач, Расулуллоҳни Аллоҳ таолонинг Каломини ўқиётган ҳолларида топди: «(Улар) **Аллоҳни қўйиб, ўзларининг донишмандлари ва роҳибларини ҳамда Масих ибн Марямни рабб (илоҳ) қилиб олдилар. Ваҳоланки, ёлғиз Аллоҳгагина ибодат қилишга буюрилган эдилар. Ундан ўзга илоҳ йўқ!** (Уларнинг) келтирган ширкларидан **У покдир**» (Тавба, 31).

Адий Пайғамбарга: «Биз уларга ибодат қилмаймиз, эй Расулуллоҳ», деди.

«Ахир улар сизларга ҳаромни ҳалол қилиб берсалар, сизлар эса бунга риоя қилган ҳолда уни ўзингизга ҳалол қилиб юрмайсизларми? Агар улар ҳалолни ҳаром деб топсалар, сизлар уларга эргашиб, уни ўзингизга ҳаром қилиб олмайсизларми?» деб сўрадилар Пайғамбар.

«Ҳа, эй Расулуллоҳ», деб жавоб қилди Адий.



Шунда Пайғамбар алайҳиссалом: «Мана шу уларга сигиниш билан баробар. Мана шу Аллоҳни қўйиб бирон нарсага ибодат қилишнинг ўзидир», дедилар. Сўнг Пайғамбар алайҳиссалом давом этдилар: «Эй Адий, Аллоҳдан ўзга илоҳни биласанми?» дедилар.

«Йўқ», деб жавоб қилди у.

«Агар «Аллоҳдан ўзга ибодат қилишга лойиқ зот йўқ», деб айтсанг, бу нарса сенга зарар қиладими?» дедилар.

«Йўқ», деб такрорлади у.

«Агар мени Аллоҳнинг Пайғамбари дея гувоҳлик берсанг, сенга зарар келтирадими?» деб сўрадилар.

«Йўқ», деди Адий. Шундан сўнг у, «Аллоҳдан ўзга ибодат қилишга лойиқ зот йўқ ва сен Аллоҳнинг Пайғамбарисан», деб гувоҳлик берди. У Исломни қабул қилди ва диндан таълим олиш учун Расулуллоҳ алайҳиссалом билан бирга қолди. Эътиқоди мустаҳкамлангач, Пайғамбар алайҳиссалом унга: «Эй Адий, агар сен етарлича узоқ умр кўрсанг, албатта аёлларни тахтиравонда Ҳиродан Каъбага йўл олганларини ва Аллоҳдан ўзга ҳеч кимдан кўркмасликларининг гувоҳи бўласан. Шунингдек, Кисронинг хазиналари қандай қилиб қўлга киритилганини ва албатта бир киши олтин ва кумуш сикимини эҳсон қиладиганида уни олувчи кишини топа олмаслигини кўрасан», дедилар.

Адий: «Мен аёлларни Аллоҳдан ўзга ҳеч кимдан кўркмаган ҳолларида Ҳиродан Каъбага йўл олаётганларини кўрдим ва Кисронинг хазиналарини қўлга киритганларнинг сафида бўлдим», деб айтган. Сўнг у Пайғамбарнинг саҳобаларига: «Агар сизлар етарлича узоқ умр кўрсангиз, албатта бир кишининг бир сиким олтин ёки кумуш бераётганини ва буни қабул қилиб оладиган бирон одамни топа олмаётганини кўрасизлар», деди.

Шу тариқа Пайғамбар алайҳиссалом Арабистон яриморалини бут-санамлардан тозаладилар.

ТАБУК ЖАНГИ

Ҳижрий 9-йилда барча араблар Муҳаммад алайҳиссаломга бўйсундилар. Фақатгина Шарқий Рим империяси, яъни Византия ҳалигача мусулмонларни тан олмаётганди. Византия Ислом дини қарор топган ҳудудга энг яқин давлат бўлган. Римликлар Муъта жангида ҳарбий ҳийлага чув тушганларини ҳамон ҳазм қилолмаётган эдилар. Чунки улар шу воқеадан кейин ўзларининг нуфузларини йўқотиб қўйдилар. Шунинг учун ҳам Мадинага ҳужум қилиш учун улкан қўшин – 10 000 дан ошиқ аскарларни тўпладилар. Шунингдек, римликларга ҳалигача насронийлик динига эътиқод қилиб келаётган араблар ҳам қўшилдилар. Пайғамбар алайҳиссалом бундан хабар топдилар ва оммавий сафарбарлик эълон қилдилар. Одатда Пайғамбар алайҳиссалом қўшин қаерга боришини олдиндан очиқ айтмас эдилар. Бироқ Табук жанги деб ном олган ушбу уруш бундан мустасно.

Ҳижрий 9-санада жангга тайёргарлик кўрила бошланди. Пайғамбар алайҳиссалом билан жиҳод қилиш истагида ҳаттоки Мадинанинг ташқарисидан ҳам минг-минглаб одамлар келдилар. Ҳаммалари Расулуллоҳнинг раҳбарликлари остида жанг қилишни хоҳлар эдилар. Одамлар йиғилдилар, бироқ келган минглаб кишиларга озик-овқат ва қурол-аслаҳа етказиб бўлмаслигидан Пайғамбар алайҳиссалом уларга нисбатан қандай чора кўришни билмас эдилар. Шунча қийинчилик қатори ўша йилнинг ёзи ҳам иссиқ келди, ҳаво қаттиқ исиди. Пайғамбар алайҳиссалом жанг аслаҳалари етишмаслиги туфайли баъзи одамларни қайтариб юборишга мажбур бўлдилар. Улар Расулуллоҳ билан бирга жангга чиқа олмасликларидан ғамгин бўлдилар ва йиғлай-йиғлай ортларига қайтдилар. Аллоҳ таоло Қуръони каримда шундай марҳамат қилади: **«Шунингдек, сизнинг ҳузурингизга уларни уловли қилиб қўйишингиз учун келганларида, „Сизларни уловли қилишга нарса топа олмайман“, дедингиз. Улар эса сарф қилишга нарса топа олмаганлари учун ғамгин бўлиб, кўзларидан ёш оқиб қайтиб кетдилар. Уларга ҳам (таъна йўқ)»** (Тавба, 92).

Пайғамбар алайҳиссалом: «Қўшинни таъминлаш учун ким

хайр-эхсон қила олади?» дея сўроқлай бошладилар. Усмон ибн Аффон Шомга юбориш ниятида юк ортилган 200 та туядан иборат карвонини Аллоҳ йўлида тамоман эҳсон қилди. Сўнг яна 100 та туяни эгар-жабдуқлари билан олиб келди. Кейин 1000 динор келтириб, уни Расулуллоҳнинг олдиларига қўйди. Пайғамбар у ҳақда: «Шу кундан кейин Усмон нима қилса ҳам, унга ҳеч нарса зарар келтирмайди», дедилар.

Шунингдек, Аллоҳ йўлида Абдурахман ибн Авф ва Толҳа ҳам кўп мулкларини инфоқ қилдилар. Абу Бакр эса мол-мулкнинг ҳаммасини Аллоҳ йўлида эҳсон қилдилар. У кишидан: «Эй Абу Бакр, оилангизга нима қолдирдингиз?» деб сўраганларида, «Мен уларга Аллоҳ ва Унинг Расулини қолдирдим», деб жавоб қилдилар. Умар ўз мулкнинг қоқ ярмини олиб келди. Саҳобалар «Аллоҳ йўлида ким кўпроқ инфоқ қилишга» ўзаро мусобақалашдилар. Бир оз дирҳами ёки хурмоси бўлганлар ҳам инфоқ қилдилар. Мана шу лаҳзада мунофиқлар ўзларини намоён қилдилар. Аллоҳ йўлида катта эҳсон қилган бойларга: «Сизлар шунчаки бошқалар олдида мақтанмоқчисизлар» деб айтар, кам эҳсон қилган одамларга эса: «Бу арзимас пул олишувга қандай фойда бериши мумкин? Аллоҳ бунга муҳтож эмас», дер эдилар.

Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **«Мўминлардан ихтиёрий эҳсон қилувчиларини ва зўрға топиб-тутувчиларини истехзо ила масхаралайдиганларни Аллоҳ „масхара“ қилади ва улар учун аламли азоб (бор) дир»** (Тавба, 79).

Мунофиқлар ўзаро шундай дея бошладилар: **«„Иссиқ ҳавода кўзғалмангиз!“ дейишди. Айтинг: „Агар англасалар, жаҳаннам олови (ундан) иссиқрокдир“»** (Тавба, 81).

Баъзилар асоссиз узр билан келдилар. Бу ҳақда Қуръони каримда шундай марҳамат қилади: **«Аъробий (бадавий) лардан уларга рухсат берилиши учун узр кўрсатувчилар келди ва Аллоҳга ва Расулига ёлғон гапирганлар (жангга чиқмай уйларида) ўтирдилар. Албатта, улардан кофир бўлганларига аламли азоб етгусидир»** (Тавба, 90).

Улардан бири ҳаттоки очикчасига: «Менинг жангга боргим йўқ», деди.

Пайғамбар алайҳиссалом ундан: «Нима учун?» деб сўрадилар.

«Мен фитналаниб қолишдан кўрқаман», деб жавоб қилди. У нимадан гўёки фитнага учрашдан кўрқди?

«Мен Бану Асфар, яъни рум кизларининг фитнасига учрашдан кўрқаман», деди у. Куръони каримда шундай марҳамат қилинади: **«Улар ичида: „Менга изн беринг, мени фитнага қўйманг!“ дейдиганлар ҳам бор»** (Тавба, 49).

Аллоҳ уларга шундай жавоб қайтарди: **«(Улар жангдан қолиш билан) фитнага тушдилар-ку! Албатта, жаҳаннам кофирларни (ўзига) қамраб олувчидир»** (Тавба, 49).

Пайғамбар алайҳиссалом кўшинни тартибга келтира бошладилар. Илк маротаба кўшиннинг сони 30 000 га етди. Мунофиқлар юришда иштирок этишдан бош тортдилар. Жангга бора олмайдиган мусулмонларнинг эса жиддий сабаблари бор эди. Бироқ мўминлар ичида жангдан ўзини олиб қочган уч киши бор эдики, уларнинг асосли сабаблари йўқ эди. Мунофиқлар шаҳарда қолиб, жангга чиқмаганларидан хурсанд бўлдилар. Улар жангга бормаганларидан севиниб ўтирар эдилар. Бу ҳақда Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **«Агар (эй Муҳаммад! Сиз таклиф қилган нарса) яқиндаги буюм ёки ўртача (масофадаги оддий) сафар бўлганда эди, (улар) сизга эргашган бўлур эдилар. Лекин уларга масофа узоқлик қилди»** (Тавба, 42).

Шундай қилиб кўшин ўша даврнинг энг буюк давлатларидан бири – Рим давлатига қарши юриш қилиш учун ҳозирланмокда эди.

* * *

Мусулмонларнинг 30 000 кўшини Мадинадан шимоли-ғарбда, 500 км узоқликда жойлашган Табук томон ҳаракатланмокда. Пайғамбар алайҳиссалом Алини ўз оилаларига васий қилиб қолдирдилар. Али юришга чиқа олмаганидан кўнгли ғашланди. Чунки у довурак, Аллоҳ йўлида жанг қилишни яхши кўрувчи киши эди. У Пайғамбар алайҳиссаломнинг олдларига келиб, сафарга отланишга рухсат сўрай бошлади. Пайғамбар алайҳиссалом унга Мусо ва унинг биродари Ҳоруннинг қиссасини эслатдилар. «Наҳотки сен Мусо даврида Ҳорун эгаллаган мавқени эгаллашни истамайсан? Фарқ шундаки, мenden кейин



пайғамбарлик тугайди», дедилар. Дарҳақиқат, Мусо Аллоҳ билан гаплашгани кетганида у Ҳорунни ўз қавмига халифа қилиб кетган эди.

Қўшин Табукка йўл олди. Одамлар шу даражада кўпсонли эдиларки, ҳатто бир туяни 18 киши навбатма-навбат миндилар. Улар очлик ва чанқоқликдан қаттиқ қийналдилар, ҳатто дарахтларнинг барглари билан ҳам озикландилар. Бироқ бу ҳолат уларнинг қувватларини ва курашишга бўлган истакларини сусайтирмади. Ҳатто бу қўшин **«жайшул ʼусро** – оғир шароитда бўлган қўшин» деб аталди. Мусулмонлар лашкари сафари давомида авваллари Солиҳ алайҳиссалом яшаган диёрдан ўтдилар. Аллоҳ таоло бу ерда яшаган Солиҳ алайҳиссаломнинг қавмига жазо юбориб, уларни лаънатлаган эди. Саҳобалар шу ҳудудга кирдилар ва суви бор қудукни топиб, ундан ича бошладилар. Бироқ Пайғамбар алайҳиссалом уларни бундан қайтардилар. У зот: «Ҳаттоки шу сувдан қорган хамирингизни туялар ва уловларга едириб юборинглар, ўзингиз эса ҳеч нарса еманглар», дедилар. Нима учун? Чунки бу диёр Аллоҳ лаънатлаган одамларнинг маскани эди. Пайғамбар алайҳиссалом ҳаттоки: «Ўзларига ўзлари зулм қилган одамларнинг уйларига йиғламаган ҳолда кирманглар. Токи сизларгача бўлган қавмларга етган лаънат сизга ҳам етиб қолмасин», дедилар. Саҳобалар уйлар ва вайроналарнинг ёнгинасидан ўтдилар. Аллоҳ томонидан Солиҳнинг қавмига юборилган азобни хотирладилар. Қўшин сафарини давом эттирди. Табук ерига ҳали етиб бормасдан Пайғамбар алайҳиссалом саҳобаларга ўша ерда сув манбаи борлигини ва унга ҳам тегмасликни айтиб огоҳлантирдилар. Бироқ 30 000 лик қўшиннинг аввалида борувчи икки киши бу сувга етганларида ундан ичиб қўйдилар. Пайғамбар алайҳиссалом уларни қилмишлари учун тергай бошладилар. Бу қудукқа қолган саҳобалар етиб келганларида ундан эндиликда жуда кам сув чиқаётганди. Уни 30 000 қўшиннинг ҳаммасига ва ҳайвонларга етказиб бўлмасди. Қандай қилиб бу кичик булоқ бундай улкан қўшиннинг чанқоғини қондириши мумкин? Пайғамбар алайҳиссалом қўлларини сувнинг устига қўйдилар ва Аллоҳ таолога дуо қилдилар. Ана шунда Аллоҳ сувга барака берди. Улкан қўшин – одамлар ва ҳайвонлар булоқдан қониб ичдилар.

Пайғамбар алайҳиссалом қўшин билан Табукка етиб келдилар ва ўша ерда қарор топдилар. У зот одамларга таъсирли хутба қилдилар ва жангчиларни руҳлантирдилар. Римликлар мусулмонларнинг сафарга улкан қўшинни сафарбар қилганларидан хабар топдилар. Шунда уларнинг қалбларини кўркув эгаллай бошлади. Римликларнинг аскарлари водий ва дараларга югурганича тарқалиб кета бошладилар. Рим шу тариқа енгилди. Аллоҳ мусулмонларни жангдан халос қилди. Пайғамбар алайҳиссалом Табукда бир неча кун турдилар. У зот мусулмонларга динларининг аҳкомларидан таълим ва эслатма бердилар. Мусулмонларга ўша атрофдаги яқин қишлоқларнинг ҳурматли кишиларидан иборат вакиллари келдилар. Улар Ислом давлатини тан олдилар ва унга бўйсундилар. Исломни қабул қилмай туриб ҳам Пайғамбар алайҳиссаломга итоат этдилар ва жизя тўладилар. Шунда римликлар Ислом давлатининг ҳукмронлик қилиши муқаррар эканини тушундилар.

* * *

Пайғамбар алайҳиссалом ва асҳоблари Табукдан музаффар бўлиб қайтдилар. Аллоҳ мўминларни жанг қилиш заруриятидан халос қилди. Мусулмонлар юришдан қайтаётганларида мунофиқлар кулай фурсатдан фойдаландилар. Улар Пайғамбар алайҳиссаломга суиқасд қилмоқчи бўлдилар. Мунофиқларнинг отлик гуруҳи Пайғамбарнинг олдиларига боришни ва у зотга зарар етказишни келишиб олдилар. Бу ҳақда Пайғамбарнинг ҳамроҳлари Ҳузайфа хабар топди. Буни эшитиб, у ўзининг қайрилган таёғи билан мунофиқларнинг отларини урди. Шунда Аллоҳ уларнинг қалбларига кўркув солди ва улар қочиб кетдилар. Сўнг Ҳузайфа Пайғамбар алайҳиссаломнинг ҳузурларига йўл олди ва бўлиб ўтган воқеани сўзлаб берди. Пайғамбар алайҳиссалом ўша мунофиқларни чақирдилар ва бўлиб ўтган воқеа ҳақида сўроқладилар. Улар ҳеч бир ёмонлик истамаганларини айтиб, Аллоҳ номи билан қасам ичдилар. Бироқ Аллоҳ улар яширган нарсани ошкор қилди. Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: «(Ёмон сўз) айтмадик деб Аллоҳ номи билан қасам ичадилар. Ваҳоланки, кўфр сўзини айтганлар ва Ислом (динини қабул қилган)ларидан кейин

(яна) **куфрга қайтганлар ҳамда ета олмаган нарсаларига қасд қилганлар» (Тавба, 74).**

Шунингдек, Мадинага қайтар йўлда Пайғамбар алайҳиссаломнинг олдиларига мунофиқлар келдилар ва: «Эй Расулуллоҳ, биз масжид қурдик», дедилар. Бироқ улар уни мўминлар орасига таҳлика, тафриқа солиш учунгина қурган эдилар. Мўминлар биринчи бўлиб қурган масжидлари Қубо деб аталган бўлса, унинг рўпарасига мунофиқлар томонидан қурилган масжид эса Зирор, яъни «зарар келтирувчи масжид» деб номланди. Улар масжидни яхши ниятда қурганларини айтиб, унда намоз ўқишлари учун Расулуллоҳни таклиф қилдилар. Бироқ Аллоҳ уларнинг асл ниятларини ошкор қилди: **«Яна шундайлар ҳам борки, улар (мўминларга) зарар етказиш, куфр, мўминлар орасига тафриқа солиш ва олдин Аллоҳ ва (Унинг) Расулига қарши урушган (бир) кишига кўз тутиш учун масжид қуриб олдилар. Яна: „Фақат (бундан) яхшиликни истаган эдик“, деб қасам ҳам ичадилар. Аллоҳ гувоҳлик берадики, улар, албатта, ёлғончилардир! (Эй Муҳаммад!) зинҳор (сиз) унда (намоз ўқиш учун) турманг! Биринчи кундан тақвога асосланган масжид эса унда туришингизга лойикрокдир. Унда покланишни хуш кўрадиган кишилар бор. Аллоҳ эса покланувчиларни севар» (Тавба, 107–108).**

Пайғамбар саҳобаларига бу масжидни бузиб ташлашни буюрдилар. Чунки у тақво асосига қурилмаган эди. Мадинага қайтаётган Пайғамбарни одамлар – аёллар, болалар кутиб олар эдилар. Улар хурсандликларидан таҳлил, такбир айтар ва «Вадаъ ёнбағридан кўтарилган тўлин ой бошимиз узра нур сочи», дер эдилар. Барчалари сафардан қайтган қариндошларини кутиб олдилар. Пайғамбар ҳам қайтгач, одатларига кўра масжидга бордилар ва 2 ракат нафл намози ўқидилар. Сўнг шу ерда қолиб, «урушдан қолиш сабабини эшитиш учун» юришда иштирок этмаганларни кута бошладилар. Мунофиқлар келдилар, улар 80 кишидан зиёд эдилар. Уларнинг ҳаммалари узрсиз сабабларга кўра қолган эдилар. Масжидга кирдилар ва ҳар турли сабабларни ўйлаб топиб, Расулуллоҳдан кечирим сўрай бошладилар. Пайғамбар алайҳиссалом уларнинг сиртларига қараб ҳукм чиқарганлари боис уларни кечирдилар. Қалбларида борини эса Аллоҳга

ҳавола қилдилар. Бу ҳақда Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **«Улар (мунофиқлар) сизларни кониқтириш учун (Пайғамбарга азият етказмадик деб) Аллоҳга қасам ичадилар. Агар мўмин бўлсалар, (билиб кўйсинларки) кониқтиришларига Аллоҳ ва Расули лойиқрокдир»** (Тавба, 62).

Пайғамбар алайҳиссалом уларни кечирганларида Аллоҳ у зотни қуйидаги оят билан итоб қилди: **«Аллоҳ сизни афв этди. (Лекин) сизга ростгўйлар аниқланиб, ёлғончиларни билмагунингизгача, нега уларга (жангдан қолишга) рухсат бердингиз?»** (Тавба, 43).

Яъни токи сафлар тозаланмас экан, сиз мунофиқни мусулмондан фарқлай олмайсиз. Табук сафари ва унда рўй берган воқеалар мана шундай бўлди. Аллоҳ ўз бандаларига мадад берди. Бу юришдан сўнг барча халқлар мусулмонлардан хавфсирай бошладилар.

* * *

Юришда иштирок этмаганлар орасида мунофиқ бўлмаган уч киши ҳам бор эди. Улар: Каъб ибн Молик, Ҳилол ибн Умайя ва Марора ибн Робийъ. Кейинчалик Каъб Табукка отланишдан тортиб кейин юз берган воқеаларгача бўлган ўз киссасини сўзлаб берган. У шундай ҳикоя қилади: «Пайғамбар алайҳиссалом одамларни уруш сафарига тайёргарлик кўришга чақира бошладилар. Мен ҳеч қачон бу қадар фаровонликда бўлмаганман ва бу галги сафарда иштирок этишга имкониятли эдим. Иккита туяни ҳозирладим. Мен Пайғамбар алайҳиссаломнинг Бадрдан бошқа барча юришларида иштирок этганман. Одамлар тайёргарлик кўра бошлаганларида мен ўзимга: „Мен эртага тайёрланаман. Мен улгураман“, дер эдим ва ҳар сафар тайёргарлик кўра бошлаганимда: „Мен буни эплайман. Мен истаган вақтимда сафар анжомларимни йиғиб оламан“, дея бу ишни ортга сулар ва ҳеч нарса қилмас эдим. Барча тайёрланиб бўлди. Пайғамбар алайҳиссалом саҳобалари билан бирга жиҳодга йўл олганларида уларга қарадим-да, ўзимга: „Мен уларга бир ёки икки кундан кейин етиб оламан“, дедим. Бир кун, икки кун ва мен уларга етиб олишим мумкин бўлган вақт ҳам ўтди. Мени янада хафа қиладиган нарса шу эдики, уйдан чиқаётиб мен фақат мунофиқликда айбланувчилар

ва қолишга узрли сабаблари бор одамларни кўрар эдим. Бу пайтда Мадинада мевалар етилиб пишди. Мен қайғу ва ҳасратда эдим. Пайғамбар алайҳиссалом саҳобалардан: „Қаъб ибн Молик нима қилди?“ дея сўраб мени Табукда ёдга олибдилар. Одамлардан бири: „Эй Расулуллоҳ, уни икки чопони ва ёнбошига бўлган муҳаббат ушлаб қолди“, деб жавоб қилибди. Шунда Муоз ибн Жабал: „Алдаяпсан ва яхши гап айтмадинг. Биз унинг фақат яхшилигини биламиз“, деб айтибди. Пайғамбар алайҳиссалом индамай қўя қолибдилар».

Пайғамбар алайҳиссалом Мадинада ҳеч бир узрсиз сабаб ила қолган Қаъб ибн Молик ҳақида сўрадилар. У кучли ва имкониятли эди, бироқ Расулуллоҳ билан сафарга чиқмади.

Қаъб сўзида давом этади: «Пайғамбарнинг Табукдан Мадинага қайтаётганларини билганимда ёлғон сўзлаш ҳаёлимга келди. Оилам билан маслаҳатлашган ҳолда ўзимни оқлаш учун баҳоналар ўйлаб топа бошладим. Узримни айтиш учун тайёрланиб олдим. Одамлар Расулуллоҳнинг масжидларига узрларини айтиш учун кирганларида мен ҳам кирдим. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом менга қарадилар ва жаҳли чиққан кишининг табассуми билан жилмайдилар.

«Бери кел, эй Қаъб!» деб ёнларига чақирдилар. Рўпараларига ўтирдим.

Менга: «Эй Қаъб, сени қолишга нима мажбур қилди? Ахир сен туя сотиб олмаганмидинг?» деб сўрадилар. Одамлар Пайғамбарнинг ёнларига келар, узр айтиб кечирим сўрар, Расулуллоҳ ҳам улар учун истиффор айтар эдилар. Лекин Қаъбга келганда бошқача йўл тутдилар. Чунки Қаъб ҳам ўзгача киши эди. Пайғамбар Қаъбни ўзлари билан бирга сафарга чиқишини хоҳлаган эдилар.

Ундан: «Сени қолишга, ортда қолишга нима мажбур қилди. Ахир туя сотиб олмаганмидинг?» деб сўрадилар.

Қаъб: «Эй Расулуллоҳ, Аллоҳга қасамки, агар қаршимда бошқа бир киши ўтирган бўлганида уни алдай олишим, баҳона ўйлаб топишим, уни рози қилган ҳолда тарк этишимга кўзим етарди. Лекин мен Аллоҳ мени сизнинг ғазабингизга дучор қилишидан қўрқаман. Мен баҳслашиш ниятида келган эдим. Бироқ мени ҳақ сўздан бошқа ҳеч нарса қутқариб қола олмаслигини тушундим. Аллоҳга қасамки, мен бу жангга

бориш учун одатдагидан кўра имкониятлироқ ва қувватлироқ эдим. Лекин қолишимга бирор узрли сабабим йўқ, эй Расулуллоҳ», деб жавоб қилди.

Шунда Пайғамбар алайҳиссалом саҳобаларга қарата: «Аммо мана бу рост сўзлади. Ўрнингдан тур, эй Каъб, Аллоҳ сен ҳақингда ҳукм чиқаргунича кут», дедилар. Каъб мажлисни тарк этди. Унинг яқинлари: «Нималар қилиб қўйдинг, эй Каъб. Агар бирор узр ўйлаб топганинга Расулуллоҳ сен учун истиффор айтган бўлар эдилар», дея бошладилар.

Каъб: «Улар мени гапларига шунчалик кўндирдиларки, мен ҳатто орқага қайтиб, Пайғамбарга ёлгон гапирмоқчи бўлдим», деди. Сўнг одамлардан: «Мен каби иш тутган бирор одам борми?» деб сўрадим. Улар иккита солиҳ кишининг, яъни Ҳилол ибн Умайя ва Марора ибн Робийънинг номини зикр қилдилар. Шунда мен фикримдан қайтдим ва Аллоҳ менга нисбатан ҳукм чиқаргунига қадар сабр билан кутишга қарор қилдим. Пайғамбар алайҳиссалом одамларга ортда қолган бу уч киши билан гаплашмасликни, улар билан алоқани батамом узишни тайинладилар.

Каъб давом этади: «Учовимиздан энг ёши кичиги мен эдим. У иккиси ҳам ўз уйида ўтирар ва ташқарига чиқмас эдилар. Мен уларга қараганда кучли ва қувватли эдим. Бозорларни айланар ва намозларни масжидда жамоат билан бирга адо этар эдим. Бироқ ҳеч бир киши мен билан гаплашмас, саломимга алик олмас эди».

Одамлар бу уч кишининг бошига шундай мусибат тушганидан хафа бўлдилар. Чунки уларнинг мўмин ва ростгўй эканлари маълум эди. Бироқ шунга қарамай, барчага улар билан умуман гаплашмаслик ва саломларига жавоб қайтармаслик буюрилди.

Каъб ҳикоя қилади: «Мен намозни масжидда, Расулуллоҳ алайҳиссаломга яқин жойда ўқишга ҳаракат қилган ҳолда адо этар эдим. Мен у зотга салом берар, бироқ жавобларини эшитмас эдим. Менинг саломимга алик олган-олмаганларини билиш учун лабларига қарар эдим. Намоз ўқиб турганимда Пайғамбар алайҳиссалом менга қараётганларини ҳис қилардим. Бироқ тугатаётганимда ва у зотга ўгирилганимда Пайғамбар алайҳиссалом мендан кўзларини олиб қочар эдилар».

Тасаввур қилинг: у учун энг сеvimли бўлган кишилар унинг саломига алик олмас ва у билан гаплашмас эдилар. Барча шундай муомалада эди.

Каъб сўзини давом эттиради: «Мен қаттиқ хафа бўлдим ва амакиваччам ҳамда энг сеvimли одамим – Абу Қатоданинг уйига бордим. Деворидан ошиб ўтдим ва салом бердим. Бироқ у менга жавоб қайтармади. Шунда мен уни ушлаб олдим ва: „Аллоҳ ҳаққи ўтинаман, эй Абу Қатода, айт-чи, Аллоҳни ва Унинг Расулини севишимни биласанми?“ дедим. У жим эди. Сўзларимни уч бора такрорладим. Шунда у: „Аллоҳ ва Унинг Расули билгувчирок“, деди. Шунда кўзларим ёшга тўлди. Йиғлай бошладим. Унинг уйидан чиқдим ва бозорга бордим. У ерда ҳеч ким мен билан гаплашмас эди. Бозорда юрганимда шомлик бир набатий: „Каъб ибн Молик қаерда?“ дея мен ҳақимда сўраётганини эшитдим. Одамлар мени кўрсатдилар. У менга хат берди. Унда Шомдаги қабилалардан бирининг бошлиғи шундай деб ёзган эди: „Бизга соҳибинг сенга жафо қилибди, деган хабар етиб келди. Аллоҳ сени хорлик ва зоелик диёрида қўймасин. Хузуримизга кел. Биз сени қўллаб-қувватлаймиз“. Хатни ўқиб бўлгач, уни тандирга ташладим ва: „Бу ҳам бир бало – мусибат!“ дедим. Мен билан охириги марта гаплашганларига 40 кун бўлибди, дедим. Қаттиқ изтиробдаман. Бир қанча вақтдан сўнг кимдир эшигимни қоқди. Эшикни очдим. Пайғамбардан элчи келибди.

Ундан: «Нима янгиликлар?» деб сўрадим.

Каъб нажот келди деб ўйлаганди.

Бироқ вакил: «Расулulloҳ сенга аёлингдан четлашишингни буюрмоқдалар», деди.

«Уни талоқ қилишимни буюряптиларми?» деб сўрадим мен. «Йўқ», деди.

Шунда аёлимни оиласига жўнатиб юбордим. Шу тариқа 50 кун ўтди.

Агар талоқ қил десалар, ҳатто аёлимни ҳам Расулulloҳга итоат қилиб талоқ қилган бўлар эдим. Лекин «йўқ» дейилди. Уч кишининг барига аёлларидан узоқлашиш буюрилганди. Бу қандай ҳам синов эди! Каъб ва унинг икки биродарига қандай ҳам оғир мусибат етганди?! 50 куну тун улар билан ҳеч ким гаплашмади. Улар ҳам ҳеч ким билан гаплашмадилар.

* * *

50 кеча-кундуз сафардан қолган уч киши учун энг оғир кунлар бўлди. Улар билан ҳеч ким гаплашмас ва муомала қилмас эди. Ҳеч ким уларга қарамас ва ҳатто саломларига ҳам алик олмас эди. Бу борада Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«Уларга Ер (шунча) кенглиги билан торлик қилган, диллари танг бўлган ва Аллоҳ (ғазаби)дан фақат Ўзига қочиш билан паноҳ топилишини билишгандан сўнгра улар тавба қилувчилардан бўлишлари учун Аллоҳ тавбаларини қабул этди» (Тавба, 118).**

Каъб ҳикоя қилади: «50 кеча ўтганидан сўнг мен бомдод намозини ўқидим, сўнг ўз уйимнинг томига кўтарилдим ва ўша ерда ўтирдим».

Каъб у ерда нима қилган? Шубҳасиз, у истиғфор айтиб, тавба қилган ва нажот истаб Аллоҳга илтижо қилган. Унга ҳаттоки аёлидан четлашиш буюрилганди. У учун бу эллик кундан ҳам оғирроқ яна нима бўлиши мумкин? У бомдод намози вақтида ўз томининг устида ўтирар эди.

Каъб: «Одамлар намоз ўқиётгандилар. Тўсатдан масжиддан овоз келаётганини эшитдим», деди. Одамлар масжиддан чиқиб: «Эй Каъб ибн Молик! Ҳой Каъб ибн Молик!» деб чақирар эдилар.

У учун бу сўзлардан ҳам ёқимлироғи бормикан? У 50 кун давомида бирор киши унинг исмини айтиб чақирганини эшитмади. Бугун эса, «Эй Каъб ибн Молик!» демоқдалар.

Каъб шундай дейди: «Мен хушхабар эканини тушундим. Шунда хурсандлигимдан дарҳол Аллоҳга сажда қилдим. Сўнг ўрнимдан турдим ва уларга узоқдан қарадим. Улардан бири отга минди ва хушхабарни айтиш учун мен томон шошди. Бошқаси эса баланд жойга кўтарилди ва узоқдан: „Эй Каъб ибн Молик, Аллоҳ тавбангни қабул қилганига хурсанд бўл!“ дея такрор-такрор кичкира бошлади. Мени хурсанд қилмоқчи бўлган одам ёнимга етиб келганида, гарчи Расулуллоҳнинг олдиларига бориш учун бисотимда бошқа устки кийимим бўлмаса ҳам, хурсандлигимдан эгнимдаги устки кийимимнинг иккисини ҳам ечиб, унга бериб юбордим. Сўнг қарзга кийим олиб кийдим-да, Расулуллоҳнинг масжидларига шошдим. Йўлимда мени саҳобалар қаршилар ва табриқлар эдилар. Ҳаммалари: „Аллоҳ тавбангни қабул қилгани муборак бўлсин, эй Каъб!“ дер эдилар. Икки



биродаримга ҳам Аллоҳ уларнинг тавбаларини қабул қилганини айтиб хурсанд қилиш учун одамлар бордилар.

Масжидга кирганимда Пайғамбарнинг саҳобалар даврасида ўтирганларини кўрдим. Толҳа ибн Убайдуллоҳ туриб, ёнимга келди. Қўлимни олди ва мени табриклай бошлади. Мен унинг бу муомаласини ҳеч ҳам унутмайман. Пайғамбарнинг рўпараларига ўтирдим. У зотга қараганимда табассум қилдилар, чехралари эса ой мисоли порлар эди. Менга карадилар ва: „Эй Каъб! Онанг дунёга келтирганидан бери энг яхши кун ҳисобланган ушбу кунингдан хурсанд бўл! Бу ҳаётингдаги энг афзал кундир!“ дедилар. Шунда мен у зотдан: „Эй Расулуллоҳ, мағфират сизданми ёки Аллоҳдан?“ деб сўрадим. „Аллоҳдан“, деб жавоб қилдилар Пайғамбаримиз алайҳиссалом».

Уч киши – Каъб ибн Молик, Мирора ибн Рабиъ, Ҳилол ибн Умайя – уларнинг ҳаммаси мадиналик ансорлардан улар Табук сафаридан узрсиз қолган мусулмонлар эди. Улар ҳақидаги тафсир ва тарих китобларида келган қиссалар асосан Каъб ибн Молик айтиб берган саргузаштлар асосида ёзиб келинган. Унинг сўзига кўра, Табук сафаридан қолгани учун пушаймон ва хижолат бўлиб юрганда Расул алайҳиссалом сафардан келадилар. Ҳузурларига кўпчилик келиб, Табук юришига бора олмагани учун чин ва ёлғон узрларни айтишар эди. Каъб ҳам бориб Расул алайҳиссаломга узрсиз бўла туриб уйда қолганини тан олиб, ўзининг тақдири ҳақида сўраганида Он ҳазрат Аллоҳдан ваҳий келгунига қадар мендан узоқроқ юриб тур, дейдилар. Расул алайҳиссалом Каъбнинг саломига алик ҳам олмай кўядилар. Буни кўрган бошқа мусулмонлар ҳам у билан мутлақо гаплашмай кўядилар. Иккита шериклари – Мирора билан Ҳилол ҳам худди шу ҳолатда уйларида пушаймон бўлиб, йиғлаб ўтиради. Орадан 40 ёки 50 кун ўтгач, мазкур оят нозил бўлади: **«Яна (жангга чиқмай) қолган уч кишининг ҳам (тавбаларини қабул этди). Уларга Ер (шунча) кенглиги билан торлик қилган, диллари танг бўлган ва Аллоҳ (ғазабидан) фақат Ўзига қочиш билан паноҳ топилишини билишгандан сўнгра улар тавба қилувчилардан бўлишлари учун Аллоҳ тавбаларини қабул этди. Албатта, Аллоҳ Таввоб (тавбаларни қабул этувчи) ва Раҳим (рахмли)дир»** (Тавба, 118).

Мусулмонлар бундан шодланиб, бориб уни табриклашади. Расул алайҳиссалом ҳузурларига келиб, ўзларидан ҳам бу хушхабарни эшитгач, суюнчисига бор бойлигини садақа қилиб юбормоқчи бўлганида у зот ўзига ҳам бир қисмини олиб қолишга буюрадилар.

Каъб ҳикоя қилади: «Пайғамбар алайҳиссалом бу хабарни менга айтаётганларида мамнун ва хурсанд эдилар. Мен: «Эй Расулulloҳ, Аллоҳ тавбамни қабул қилгани учун мен ўзимнинг жамики мулкимдан воз кечаман. Нимагаки эга бўлсам, Аллоҳ учун садақа қиламан», дедим.

Бироқ у зот: «Мулкингнинг баъзи қисмини ўзингда қолдир», дедилар. Чунки Каъб бу сўзларни қаттиқ хурсандлигидан гапириб юборганди.

«Шунда мен Хайбар ўлжаларидан ўзимга теккан улушимни қолдирдим. Қолганларини эса барини Аллоҳ йўлида садақа қилдим. Аллоҳ мени рост сўзлаганим учун қутқарганини билдим ва ўшанда ўзимга доимо рост сўзлашга қасам ичдим», дейди Каъб.

Шундан кейин Аллоҳ оят нозил қилди: **«Эй имон келтирганлар! Аллоҳдан қўрқингиз ва (имонда) содиқ кишилар билан бирга бўлингиз!»** (Тавба, 119).

Саҳобалар ушбу уч саҳобани табриклар ва улар билан суҳбатлашар эдилар. Бу уч саҳобанинг Аллоҳ томонидан мағфират қилингани маълум бўлгач, Мадинанинг барча аҳолисини хурсандчилик қамраб олди.

50 кеча-кундуз саҳобалар сабот билан мазкур синовни бошдан кечирдилар. Улар Аллоҳга тўғрисўз бўлдилар ва У уларнинг тавбаларини қабул қилди. Улар ҳақгўй эдилар. Шунинг учун ҳам улуғ ва қудратли Аллоҳ уларга нажот берди.

Бу уч саҳоба ҳақидаги ҳикоя билан Қуръонда битилган «Тавба ҳақидаги қисса» ҳам якун топди. Бунинг сабаби эса Аллоҳ ва Унинг Расулига рост сўзлашдир.

Бу йили бошқа воқеалар ҳам рўй берди. Пайғамбар алайҳиссаломга Ҳабашистон улуғи Нажошийнинг, яъни Асҳаманинг ўлими ҳақидаги хабар етиб келди. У адолатли киши эди. Пайғамбар алайҳиссалом унинг ўлими ҳақидаги хабардан маҳзун бўлдилар. Унинг учун жаноза намози ўқидилар. Ўша пайтда ғойиб киши учун жаноза намози ўқиш қонунлаштирилди.



Шунингдек, ўша йили мунофиқларнинг бошлиғи Абдуллоҳ ибн Убай ибн Салул ҳам ўлди. Пайғамбар алайҳиссалом унинг учун истиғфор айтдилар. Шунда Аллоҳ таоло «Пайғамбар алайҳиссалом мунофиқлар учун 70 марта истиғфор айтса ҳам, Аллоҳ уларни кечирмаслиги» ҳақидаги оятларни нозил қилди. Чунки бу Расулуллоҳга узок йиллар давомида азиятлар етказган Абдуллоҳ ибн Убай эди. Пайғамбар алайҳиссалом жаноза намози ўқиши учун уни ювишларини ва кафанга ўрашларини амр этдилар.

Умар ҳаяжонланиб: «Наҳотки сиз мунофиқларнинг бошлиғи, фалон ва фалон ишларни қилган киши учун жаноза ўқийсиз?» деди. Расулуллоҳ тасдиқ билан жавоб қилдилар. Бу Пайғамбарнинг жамики махлуқотга нисбатан раҳмдилликларининг кўриниши эди. У зот Аллоҳ халқ қилган яралмишларнинг энг раҳмдили эдилар. Жаноза намози ўқиганларидан сўнг Аллоҳ қуйидаги оятни нозил қилди: **«Улардан ўлган бирор кишига зинҳор жаноза намозини ўқиманг ва қабри устида ҳам турманг! Зеро, улар Аллоҳга ва Расулига куфр келтирдилар ҳамда фосиқлик ҳолларида ўлдилар»** (Тавба, 84).

Курыон Умарнинг сўзларини тасдиқлади.

Шунингдек, мазкур йилда Ғомидий қабиласидан бўлган аёл тошбўрон қилинди.

Воқеа шундай бўлган эди: У зино қилиб кўйди ва Расулуллоҳнинг ҳузурларига келиб: «Эй Расулуллоҳ, мен зино қилдим. Мени покланг», деди.

Пайғамбар алайҳиссалом бу ишни қилмадилар. У зот токи у аёл орттирган ҳомиласини туққунига қадар жазони кечга сурдилар. У ўғил туғди ва у билан бирга келди. Пайғамбарнинг унга раҳмлари келганидан аёлнинг ўз фикридан қайтишини ва ўзини жазолашни қаттиқ туриб талаб қилмаслигин истар эдилар.

Бироқ у аёл: «Эй Расулуллоҳ, бу валади зинодир. Шундай экан, мени покланг», деди.

Пайғамбар: «Йўқ. Уни эмизишдан чиқарганингдан кейин қайтгин», дедилар.

Аёл икки йилдан кейин келди. Ўғлининг қўлида еб турган нони бор эди.

Аёл: «Мен уни сутдан чиқардим, эй Расулуллоҳ», деди.

Пайғамбар алайҳиссалом унинг жазони талаб қилиб туриб олганини кўрганларидан кейин унинг боласини олдилар ва саҳобалардан бирига бердилар. Шундан кейин у аёл тошбўрон қилинди. Пайғамбар алайҳиссалом саҳобаларга Аллоҳ унинг тавбасини қабул қилгани хабарини бердилар.

Шундай қилиб, бу воқеаларнинг барчаси бир йилнинг ичида юз берди. Пайғамбар алайҳиссалом одамларнинг энг раҳмдили эдилар. Осий бўлганлари ва гуноҳ қилиб турганларига қарамай Аллоҳ ўз бандаларига юборган мағфиратдан Пайғамбар алайҳиссалом хурсанд бўлдилар.

ВИДОЛАШУВ ҲАЖИ

Пайғамбар алайҳиссалом Табукдан Мадинага ғалаба билан қайтганларидан сўнг барча араб қабилалари, ҳаттоки римликлар ҳам у зотдан хавфсирай бошладилар. Ўша пайт ҳижрий 9-йил эди. Пайғамбар алайҳиссалом кейинги йили, яъни 10-йилда ҳаж қилишга қарор қилдилар. Бироқ ҳаж қилишдан аввал Маккага хабарчи юбориш лозим. Хабарчи маккаликлар ва бошқа одамларни шу йил мушриклар учун урф-одатларини Каъбада адо этишлари мумкин бўлган охирги йил экани ҳақида огоҳлантириши керак. Ҳижрий 9-йилда Рамазон ва Шаввол ойларини ўтказиб юбориб, Зулқаъда ойининг бошида Пайғамбар алайҳиссалом ҳаж амалларини адо қилиш учун Маккага 300 та саҳобани жўнатдилар. Бу гуруҳнинг амири этиб Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳу тайинланди. Йўлдалик пайтларида уларга Али ибн Абу Толиб келиб қўшилди.

Абу Бакр ундан: «Амир бўлибми ёки маъмур?» деб сўрадилар. У киши: «Пайғамбар алайҳиссалом сени менга ва қарвонга амир сифатида юбордиларми ёки менинг амирлигим остига келиб қўшилишни тайинладиларми?» демоқчи эдилар.

Али: «Маъмур», деб жавоб берди. Сўнг: «Пайғамбар алайҳиссалом мени Бароат сураси билан юбордилар», деди. Пайғамбар алайҳиссаломга Тавба сураси нозил қилинган эди.

Каъбага етиб келгандан сўнг Абу Бакр ва унинг одамлари ҳаж амалларини адо эта бошладилар. Ҳажни



ўз аврат жойларини беркитмайдиган мушриклар ҳам қилаётгандилар. Қурбонлик байрами куни Абу Бакр жарчиларга Расулуллоҳнинг номларидан: «Кофирлар жаннатга кирмайдилар. Шу йилдан кейин ҳеч бир мушрикка ҳаж қилишга ва яланғоч тавоф қилишга рухсат берилмайди» деб эълон қилдирдилар. Шунингдек, «Расулуллоҳ билан битим тузган ҳар қайси кишининг шартномаси тугалланиш муддати етгунга қадар ҳақиқий ҳисобланиши, агар муддати бўлмаса, Расулуллоҳ билан тузилган шартнома 4 ой давомида амалда бўлиши» маълум қилинди. Шундан сўнг Али ўрнидан турди ва одамларга Тавба сурасини ўқий бошлади: «(Бу) Аллоҳ ва (Унинг) Пайғамбари томонидан сизлар билан аҳдлашган мушрикларга (нисбатан) ора очикликдир. (Эй мушриклар! Уруш тақиқланган) тўрт ойда ер (юзи) бўйлаб саёҳат қилингиз ва билиб қўйингизки, сизлар Аллоҳни ожиз қолдирувчи эмассиз ва Аллоҳ кофирларни шармисор этувчидир! Шунингдек, (бу) Аллоҳ ва (Унинг) Пайғамбаридан „Ҳажжи акбар“ (Қурбон ҳайити) куни одамларга Аллоҳнинг ва Расулининг мушриклардан безор эканларининг эълони (ҳам)дир» (*Тавба, 1–3*).

Қурбонлик байрами куни Абу Бакрнинг жарчилари Мино ва Маккада одамларга «Шу йилдан кейин ҳеч бир мушрик ҳаж қила олмаслигини ва Каъбани яланғоч тавоф қилиш тақиқланишини» эълон қилиб жар чақирдилар. Шу тариқа барчага мазкур йил ширк ва унинг аҳли учун охирги йили экани етказилди.

* * *

Ҳижрий 9-йил элчилик йили деб номланди. Элчилар ҳар томондан, шимол, жануб, шарқ ва ғарбдан Мадинага, Пайғамбар алайҳиссаломнинг ҳузурларига кела бошладилар. Қалблар ушбу макон ва Расулуллоҳ томон талпинар эди. Чунки Аллоҳ таоло «Одамлар Исломга тўп-тўп бўлиб киришларини» ваъда қилган ва У ўз ваъдасида ҳақ эди. Одамлар Пайғамбарнинг олдиларига келар, у зотдан дин ҳақида сўрар ва Яккаю ягона Аллоҳга имон келтирмай туриб у кишини тарк этмас эдилар. Қуръонда шундай марҳамат қилинган: «...одамлар тўп-тўп бўлиб, Аллоҳнинг дини (Ислом)га кираётганларини кўрганингизда» (*Наср, 2*).

Ҳисобсиз одамлар Пайғамбар алайҳиссаломнинг шаҳарларига оқиб келар эдилар. Амр ибн Салама шундай ҳикоя қилади: Биз йўл бўйидаги булоқ ёнида эдик. Олдимиздан Мадина томон кўплаб карвонлар ва отлиқлар ўта бошлади. Уларнинг сони ортиб кетди.

Шунда отам улардан: «Қаерга кетаяпсизлар?» деб сўрадилар.

Ҳаммалари: «Биз Мадина шаҳрига кетяпмиз. У ерда ўзини Аллоҳнинг Пайғамбари деб айтаётган киши бор экан. Ўшанинг олдига борамиз», деб жавоб бердилар. Улар Исломни ё қабул қилгандилар, ёки бориб, суриштириб, Мадинадан мусулмон бўлибгина чиқардилар. Аллоҳнинг Ўз Пайғамбарига қилган ваъдаси ижобат бўлди. Бу ҳақда Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«У ўз пайғамбари (Муҳаммад)ни ҳидоят ва Ҳақ дин (Ислом) билан, у (дин)ни барча дин(лар)га ғолиб қилиши учун юборган зотдир. Аллоҳнинг ўзи (бунга) етарли гувоҳдир»** (Фатҳ, 28).

Аллоҳ бу динни барча уйларга етказди. Расулуллоҳнинг олдиларига байъат бериш учун у зотга ашаддий душман бўлган кишилар ҳам келдилар. Мадинага Ашаж ибн Абдулкайс бошчилигида Абдулкайс қабиласининг вакиллари келдилар. Пайғамбар алайҳиссаломга бу киши ёқиб қолди ва унга: «Дарҳақиқат, сенда Аллоҳ севадиган икки хислат, яъни ҳилм ва бардошлилик бор экан», дедилар. У киши хурсанд бўлиб кетди ва: «Аллоҳ мени бу икки хислат билан яратдими ёки ўзим уларга эришдимми?» деди. Пайғамбар: «Аллоҳ сени шу икки хислат билан яратибди», дедилар.

Шунингдек, Расулуллоҳнинг ҳузурларига Давс қабиласидан ҳам элчилар келдилар. Уларнинг Исломга киришларига Туфайл ибн Амр Давсий сабаб бўлди. У Исломни бундан анча вақт илгари қабул қилган эди. Ўз қабиласига бориб, уларни Исломга даъват қилганида ҳеч бирлари Исломни қабул қилмадилар. Туфайл ўз қабиладошлари устидан шикоят қилиб бир неча марта Расулуллоҳнинг олдиларига келди. Бир куни у хаттоки: «Эй Расулуллоҳ, уларни дуойибад қилинг, чунки улар менга зиён етказдилар», деди. Пайғамбар алайҳиссалом кўллари кўтардилар ва: «Эй Аллоҳ, Давс қабиласини ҳидоят қил. Аллоҳим, Давсни тўғри йўлга бошла

ва уларни хузуримизга келтир», дедилар. Ҳақиқатан ҳам Туфайл қишлоғининг 80 та оиласини олиб келди. Уларнинг барчалари Аллоҳнинг динини қабул қилгандилар.

Қуръонда, «Одамлар Аллоҳнинг динига тўп-тўп бўлиб қираётганларини кўрганингда» деб айтилган қавлга қўра бу йил элчилик йили – Ислом йили бўлди. Тасаввур қилинг, ҳижрий 8-йилнинг ўзида Пайғамбар алайҳиссалом Макка фатҳига кета туриб ўзлари билан бирга 10 000 кишини олган эдилар. Шундан атиги 2 йил ўтиб, хайрлашув ҳажи пайтида 124 000 дан ортиқ киши иштирок этди. Шу тариқа Ислом тарқалди, барча уйларга кирди ва ҳар ерга етиб борди.

Расулуллоҳнинг олдиларига Исломга кириш ва динни қабул қилиш учун бир ҳайъат келди. Улар билан бирга Бану Зухайр қабиласидан бўлган бир киши ҳам Исломни қабул қилди. Унинг акаси Каъб ибн Зухайр исмли шоир эди. Пайғамбар алайҳиссалом шу пайтгача Каъб ибн Зухайрдан ташқари ўзларини ҳажв ва мазах қилган ҳар бир шоирни қатл қилдирган эдилар. Каъб ўзи учун қўрқа бошлади. Шунда шоирнинг акаси унга Пайғамбарнинг олдига келишини ва Исломни қабул қилишини айтиб хат ёзди. Чунки Пайғамбар алайҳиссалом хузурларига мўмин-мусулмон бўлиб келаётган ҳар бир кишини қабул қилаётган эдилар. Каъб ибн Зухайр ҳам Исломга киришга қарор қилди ва Мадинага яширинча кирди. У Бану Жухайна қабиласидан бўлган бир кишининг олдига келиб, ундан бошпана топди. У бу ерга ўз Ислomini тасдиқлаш учун келганини айтганда, ансорлардан бири унга бомдод намозини Расулуллоҳ билан бирга ўқишни, сўнг у зотга мурожаат қилишни маслаҳат берди. Бироқ Каъб Пайғамбар алайҳиссалом ҳақида шундай гапларни гапирган эдики, у каби ҳазил-мазах қилганларни Пайғамбар алайҳиссалом қатл этишга буюрган эдилар. Каъб бомдод намозини масжидда ўқиди. Пайғамбар алайҳиссалом уни олдин кўрмаган эдилар. Намоздан сўнг ансорий Каъбга ўрнидан туриши кераклиги ҳақида ишора қилди.

Каъб кўлини Расулуллоҳнинг қўлларига қўйди. Пайғамбар алайҳиссалом уни танимас эдилар. У: «Эй Расулуллоҳ, дарҳақиқат, Каъб ибн Зухайр, олдингизга мусулмон ҳолда келишни истайди. Уни қабул қиласизми?» деди. Расулуллоҳ: «Ҳа, мен уни қабул қиламан», дедилар. Биз сизни оламларга фақат раҳмат қилиб юбордик. Шунда: «Мен Каъб ибн

Зухайрман», деди. Саҳобалар буни эшитдилар ва ансорлардан бири ўрнидан туриб: «Эй Расулуллоҳ, руҳсат беринг, унинг бошини танасидан жудо қилай», деди. «Йўқ... йўқ», дедилар Пайғамбар алайҳиссалом. Бу Расулуллоҳнинг раҳматлари эди. «Ахир у пушаймон бўлиб келди ва биз уни қабул қилдик», дедилар. Шоир Каъб ибн Зухайр ташқарига шод ва хурсанд ҳолда чиқди. Шунда у кейинчалик «Қасидаи бурда» деб ном олган куйидаги мазмунда узун шеърини ўқиди: *«Расулуллоҳ мени жазолаши аниқ деб билардим. Бироқ у зотнинг афв этиши эҳтимолли кучли эди. Ўғитларию яхшини ёмондан фарқланиши билан сенга Қуръонни инъом этган Зот сени тўғри йўлдан юргазмоқда. Мен Пайғамбарнинг қаршисида турдим. У билан гаплашаётиб қаттиқ қўрқмоқдаман. Дарҳақиқат, Расулуллоҳ ҳинд пўлатидан қилинган ярқироқ қиличдир. Йўлни ёритувчи, қинидан сугурилган Аллоҳнинг қиличларидан биридир».*

Хурсандчилигидан у Пайғамбар алайҳиссаломни мадҳ этиб қасида ўқиди. Шундай қилиб Ислоом дини Аллоҳ Ўз Пайғамбарига ваъда қилганидек кенг тарқала бошлади.

* * *

Пайғамбар алайҳиссаломнинг олдиларига элчилар ортидан элчилар келавердилар. Улардан бир гуруҳи Нажрондан эдилар. Келганлар жануб томонда истиқомат қилувчи насронийлар бўлиб, улар ҳам араб оламидагилар каби Пайғамбар алайҳиссалом ҳақида эшитиб шу ерга келган эдилар. Ҳайъатларига уч киши, яъни Ақиб, Саййид ва Усқуф исмли кишилар бошчилик қилар эдилар. Улар Пайғамбар алайҳиссаломдан баъзи саволларни сўраб-билиш учун йиғилдилар. Саволларидан бири Исо ибн Марям алайҳиссалом ҳақларида бўлди. Шундан кейин Аллоҳ таоло куйидаги оятни нозил қилди: **«Албатта, Исонинг (отасиз туғилиш) мисоли, Аллоҳ наздида бамисоли Одам алайҳиссалом кабидирки, уни тупроқдан яратиб, сўнгра унга „Бўл!“ деди, бас, (у) бўлди. (Бу) Ҳақ (Сўз) Раббингиздандир. Бас, шубҳа қилувчилардан бўлмаг!»** (Оли Имрон, 59–60).

Пайғамбар алайҳиссалом уларга бу оятларни ўқиб эшиттирганларида улар буни қабул қилмадилар. «Қандай қилиб Исо Одам сингари бўлиши мумкин?» дедилар улар. Чунки улар Исо алайҳиссаломни Худо деб билар эдилар.



Пайғамбар алайҳиссалом уларга: «Ҳақиқат мана шу оятлардадир, бунга шубҳа қилманглар», дедилар.

Улар: «Агар Исо ҳақида гапираётганларинг фақат шу бўлса, унда биз буни қабул қилмаймиз», дедилар. Шундан сўнг Пайғамбар алайҳиссалом уларни мубоҳала, яъни бу масалада ноҳақ бўлган томонга нисбатан лаънат айтишга чақирдилар.

«Қандай қилиб?» деб сўрадилар улар.

Пайғамбар: «Икки тарафдан ҳаммамиз, яъни эркаклар, аёллар ва болалар йиғилиб чиқамиз ва барчамиз биргалашиб бу масалада ёлғон гапираётган томонга нисбатан Аллоҳнинг лаънати ёғилишини сўраб дуо қиламиз», дедилар.

«Унда шундай қиламиз», дейишди улар. Эртаси куни тонгда Пайғамбар алайҳиссалом набиралари Ҳасан ва Ҳусайн, қизлари Фотимани чақирдилар. Улуғ ва қудратли Аллоҳнинг сўзларини ҳаётга татбиқ этиш учун оила аъзоларидан уч кишини олиб келдилар. Нажронликлар Пайғамбар алайҳиссалом бу ишга жиддий киришганларини кўриб, қўрқиб кетдилар. Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **«Сизга келган шу (ҳаққоний) билимдан кейин (насронийлардан) ким сиз билан (Исо) тўғрисида баҳслашмоқчи бўлса, (ундай кимсаларга) айтинг: „Келинглар, ўғилларимиз билан ўғилларингизни, хотинларимиз билан хотинларингизни, ўзимиз билан ўзларингизни чорлаб, сўнгра (биргаликда) илтижо қиламиз, бас, ёлғончиларга Аллоҳ лаънатини тилаймиз“»** (Оли Имрон, 61).

Пайғамбар алайҳиссалом аёллари ва болалари билан чиққанларини кўриб, насронийлар қўрқдилар ва қаршиларига чиқмадилар. Улар ўз қабилаларига қайтдилар. Пайғамбар алайҳиссалом уларга номусулмон аҳоли учун тайинланган жон солиғи, яъни жизяни тўлашни шарт қилдилар. Баъзи тарихчиларнинг айтишларича, кейинчалик уларнинг аксарияти Исломни қабул қилганлар.

Тужиб қабиласидан элчилар келдилар. Улар ҳам Исломга кирдилар.

Шунингдек, Той қабиласининг ҳам элчилари келдилар. Келган одамлар ичида Зайдул Хайл деган киши бор эди. Пайғамбар алайҳиссалом: «Менга араблардан бирор кишининг фазилати ҳақида гапирганларида ва кейинчалик

у кишини кўрганимда, мен доимо ўша кишини макташда ошириб юборганларига амин бўлганман. Бу Зайддан бошқа ҳаммага тегишли. Дарҳақиқат, унинг ҳали саналмаган фазилатлари ҳам бор экан», дедилар. У зот ўша кишида кўплаб яхши сифатларни кўрганлари учун: «Сен Зайдул Хайл эмас, Зайдул Хайрсан», деб ном бердилар.

Элчилар ортидан элчилар ташриф буюрдилар. Бану Ханифа қабиласидан ҳайъат келди. Улар Аллоҳнинг динига кирдилар. Ораларида Мусайлама исмли киши ҳам бор эди. Унинг қалбида марази бўлиб, Пайғамбар алайҳиссалом каби пайғамбар бўлишни, у зотдан кейин бу ишни давом эттиришни хоҳлади. Пайғамбар алайҳиссалом унга «Ер Аллоҳнинг мулки эканини, Ўз бандаларидан кимни ирода қилсагина, ўшанга ерни мерос қилишини» айтдилар. Бирок у қалбидаги Расулуллоҳга бўлган нафратни яширди ва ўз қавмига қайтиб бориб, Расулуллоҳдан кейинги пайғамбар экани ҳақида гапира бошлади.

Мадинага элчилар кетидан элчилар келавердилар. Одамлар Мадинага келар, Пайғамбарга Ислом ҳақида саволлар беришар ва кўплари динга кирган ҳолда ортга қайтар эдилар. Аллоҳ таоло Қуръони каримда шундай шундай марҳамат қилади: **«...одамлар тўп-тўп бўлиб, Аллоҳнинг дини (Ислом)га кираётганларини кўрганингизда»** (Наср, 2).

* * *

Ҳижрий 10-санада Пайғамбар алайҳиссалом Муозни Яманга юбордилар ва йўлга чиқиши олдидан: «Эй Муоз, эҳтимол мени шу йилдан кейин кўрмассан», дедилар. Муоз розияллоҳу анху қаттиқ маъюсланди. Қандай қилиб у ўз Пайғамбарини қайта учратмаслиги мумкин? «Ва эҳтимол, – давом этдилар Пайғамбар, – сен менинг масжидим ва қабрим олдидан ўтишинг мумкин», дедилар.

Ҳижрий 10-йилда Пайғамбар алайҳиссалом ҳаж қилишга қарор қилдилар. Яқин орада яшовчи қабилалар бу ҳақда огоҳлантирилган эдилар. Бошқа барча араблар ҳам бундан хабар топдилар. Шунинг учун ҳам Мадинага Расулуллоҳ билан ҳаж қилиш истагида ҳар томондан кўплаб қабилалар ва ҳайъатлар келдилар. Ўша йилнинг Зулқаъда ойи яқинлашганида Пайғамбар алайҳиссалом минглаб мўмин ва мувахҳид кишилар ҳамроҳлигида ҳаж қилиш учун





Мадинадан чиқдилар. Барча эргашганлар Расулуллоҳга қадам-бақадам иқтидо қилиш мақсадида ҳажни биргаликда адо этишни истар эдилар. Пайғамбар Зул Хулайфа деган жойга етганларида: «Менга мана шу муборак водийда намоз ўқиш буюрилди», дедилар. Пайғамбар алайҳиссалом у ерда пешин ва аср намозларини ўқидилар. Шундан сўнг Ойша розияллоҳу анҳо Пайғамбарга хушбўйликлар суртдилар. Пайғамбар эҳром ҳолатига кирдилар ва ҳаж ичида умра қилишга ният қилдилар. Ўзлари билан бирга кейинчалик сўйиш учун 100 га яқин туяни ҳайдаб келдилар. У зот билан бирга кўп сонли мўмин жамоалар, кўп миқдордаги одамлар эргшиб келдилар. Барчалари «лаббайка»ни тақрорлар эдилар: **«Лаббайка Аллоҳумма лаббайк! Лаббайка лаа шарийка лака лаббайк! Иннал ҳамда ван ниъмата, лака валмулк, лаа шарийка лак».**



362



Теварак-атроф муваҳҳид мўминларнинг талбияларидан ларзага келар эди. Ҳижрий 10-йилда Пайғамбар ҳаж амалини адо этиш учун Мадинадан Маккаи мукаррамага йўл олдилар. Йўлга тушганларидан бошлаб, то қайтиб келгунларича барчанинг диққат-эътиборида бўлдилар. Бу Пайғамбар алайҳиссаломнинг биринчи ҳажлари эди. Балки у зот ҳаж амалини бир вақтнинг ўзида кўп сонли мусулмонлар ўрганиб олишлари учун ҳам уни шу йилгача қолдиргандирлар? Байтул Ҳаромга кирганларида Каъбанинг рукнига йўналдилар ва уни истилом қилдилар. Ортларидан бошқалар ҳам шундай қилдилар. Сўнг Каъбани 7 марта, яъни 3 марта рамл ва 4 марта юриш билан тавоф қилдилар. Аллоҳга дуо қилдилар, сано ва ҳамд айтдилар. Шундан сўнг Сафога йўл олдилар. Ҳануз умра қилмокда эдилар. «Аллоҳу акбар! Ўз ваъдасига содиқ бўлган, бандасига нусрат берган ва Ёлғиз Ўзи аҳзобларни бўлиб ташлаган Аллоҳга ҳамд бўлсин. Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ» дея Аллоҳга дуо қилдилар.



Сўнг Сафо ва Марва ўртасида саъй қилдилар. Эҳромдан чиқмадилар. Ўзлари билан қурбонлик ҳайвони олиб келмаганларга «аввалига бу киши умрани бажариб бўлганини, сўнг ҳаж қилганини» билдириш учун эҳромдан чиқишни буюрдилар. Пайғамбар алайҳиссалом қурбонлик ҳайвони ҳайдаб келган кишиларга токи қурбонлик қилмагунларича эҳромдан чиқмасликни тайинладилар.

Ҳаётларидаги биринчи ва охири қилган ҳажлари орқали одамларга ҳаж аҳкомларини ўргатдилар. Расулуллоҳнинг ҳар бир ҳаракатлари, ҳар бир сўзлари саҳобалар томонидан зийраклик билан ўзлаштириб борилди. Одамларнинг баъзилари эҳромларини ечдилар. Пайғамбар алайҳиссалом эса ҳаж куни келгунига қадар, яъни Зулҳижжанинг 8-кунигача эҳром ҳолатида қолдилар.

* * *

Зулҳижжанинг 8-куни Тарвия куни Пайғамбар алайҳиссалом Мино водийсига бордилар. Эҳромда бўлмаган саҳобалар ҳаж учун эҳромга кирдилар. Минода Расулуллоҳ пешин, аср, шом, хуфтон ва бомдод намозларини қаср қилиб, лекин бир-бирига қўшмасдан ўқидилар. Ўша ойнинг 9-кунида қуёш чиққанидан сўнг Пайғамбар алайҳиссалом Арафотга бордилар. У ердаги Намира деган жойда ўзлари учун ҳозирланган чодирга тушдилар. Қуёш заволга кетгунича ўша ерда бўлдилар. Пешин вақти киргач, Пайғамбар алайҳиссалом 124 000 сонли ёлғиз Аллоҳга имон келтирган мўминлар билан бирга водийга тушдилар. Бир неча асрлардан бери илк маротаба шундай пок ерда, қуёш чиққан энг яхши кунда бу қадар кўп миқдорда мўминлар йиғилдилар. Ўша водийда Пайғамбар алайҳиссалом одамларга хутба қилдилар. Айтган сўзлари орасида қуйидагилар ҳам бор эди:

«Эй одамлар, замон Аллоҳ осмонлару ерни яратган кундаги каби ҳаракатланади. Бир йилда 12 ой бор. Улардан 4 таси ҳаромдир». Эртаси куни у зот айтган сўзларининг баъзиларини такрорладилар ва яна шуни ҳам илова қилдилар: «Дарҳақиқат, жоҳилият даврида бўлган барча нарса менинг оёғим остига тўшалгандир. Жоҳилият пайтида оқизилган қон учун қасос ҳам бекор қилинади. Энг аввало, мен Ибн Робиъа ибн Ҳориснинг хунини тўлашни бекор қиламан. Жоҳилият даврининг рибоси ҳам бекор қилинади. Энг аввало мен Аббос ибн Абдулмутталибнинг рибосини бекор қиламан». Расулуллоҳ одамларга шу тариқа хитоб қилар, саҳобалар эса сўзларини қолганларга етказар эдилар.

Шунингдек, Пайғамбар алайҳиссалом: «Аёлларга яхши муносабатда бўлинглар ва аёлларга тегишли ишларда Аллоҳдан қўрқинглар. Мен сизларга маҳкам ушласангиз,

ҳеч қачон сизни адаштирмайдиган нарсани, яъни Аллоҳнинг Китобини ва суннатимни қолдирдим», дедилар.

Сўнг одамлардан: «Сизлардан мен ҳақимда сўрасалар, нима деб жавоб берасизлар?» деб сўрадилар.

124 минг ҳожиларнинг бари: «Биз сизнинг етказганингизга, адо этганингизга ва насиҳат берганингизга гувоҳлик берамиз», деб жавоб қилдилар.

Шунда Пайғамбар алайҳиссалом кўрсаткич бармоқларини осмонга кўтардилар, сўнг одамларга қаратиб тушириб: «Аллоҳим, Ўзинг гувоҳ бўл», дея уч марта такрорладилар.

Одамларнинг барчалари: «Адо қилдингиз ва етказдингиз», дер эдилар. Пайғамбар алайҳиссалом ўз хутбаларини тугатиб, Билолга азон айтишни буюрдилар. У айтди, кейин эса намознинг бошланганини эълон қилиш учун иқомани айтди. Пайғамбар алайҳиссалом пешин ва асрни қаср қилиб биргаликда адо этдилар. Айнан шу кун, йилнинг энг яхши куни саналмиш Арафа куни, ҳижрий 10-йилнинг 9-кунида Аллоҳ қуйидаги оятни нозил қилди: **«Ана, энди бугун, динингизни камолига етказдим, неъматимни тамомила бердим ва сизлар учун Исломни дин бўлишига рози бўлдим»** (Моида, 3).

Расулуллоҳнинг бу оятни ўқиётганларини эшитган Умар йиғлаб юборди.

Ундан: «Сени йиғлашга нима мажбур қилди, эй Умар?» деб сўрадилар.

У: «Эй Расулуллоҳ, ҳар бир нарса камолига етганидан кейин унга нуқсон ета бошлайди», деб жавоб қилди.

«Сен ҳақсан, сен ҳақсан. Бугун улуғ ва қудратли Аллоҳ ўз динини мукамалликка етказди», дедилар унга Пайғамбар алайҳиссалом.

Шундан сўнг Пайғамбар алайҳиссалом туяларига миниб Арафотдаги мавқифга бордилар. У ерда қуёш ботгунича қиблага қараб, дуо қилиб турдилар. Қуёш ботгач, Муздалифа томон кетдилар. Муздалифада шом ва хуфтон намозларини бир азон ва икки иқома билан ўқидилар. Сўнг бомдод вақти киргунча ухлагани ётдилар. Бомдодга азон айтилгач, намоз ўқиб, Машъарил Ҳаром томон кетдилар. У ерда Аллоҳ таолога дуо қила бошладилар. Бу борада Қуръони каримда шундай марҳамат қилинади: **«Арафотдан тушганингизда,**

Машъари Ҳаромда (Муздалифада) Аллоҳни (талбия, таҳлил, такбир, сано билан) зикр этинг!» (*Бақара, 198*).

Пайғамбар алайҳиссалом тонг ёришгунича шу ерда бўлдилар, бироқ қуёш чиқиб, осмон сарғаймасидан олдин туяларига миниб, Минога – Жамратул Куброга йўл олдилар. У ерда 7 та тош олдилар ва одамларга: «Шу каби отинглар. Амалларни мен қилганимдек қилинглар. Эҳтимол, мен сизлар билан бу йилдан кейин учрашмасман», дедилар.

Расулуллоҳ ҳар бир тош отганларида Аллоҳни улуғлар эдилар: Аллоҳу акбар! Аллоҳу акбар!.. Еттита тошнинг ҳаммасини отиб бўлганларидан кейин туяларни сўйиш учун келтиришларини буюрдилар. Ўзлари билан 100 та туя олиб келгандилар. Ўз қўллари билан 63 тасини сўйдилар. 37 тасини сўйишни Али ибн Абу Толибга қолдирдилар. Барчаси сўйилди. Туялардан умрларининг сони қадар сўйдилар. Шундан кейин Пайғамбар алайҳиссалом ўзлари сўйган ҳар бир туянинг гўштидан оз-оз олиб тайёрланган таомни тановул қилдилар. Шунингдек, ундан қамбағал ва муҳтожларни таомлантирдилар. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам бу ишларнинг барини яқунлаб, сочларини олдирдилар ва эҳромдан чиқдилар. Сўнг Каъбага юзландилар.

* * *

Пайғамбар алайҳиссалом эҳром ҳолатидан чиққанларидан сўнг ўз туяларини миндилар ва ҳажларини тугатиш учун Байтул Ҳаромга йўл олдилар. У ерда Улуғ ва Қудратли Аллоҳ амр этганидек, одамлар билан бирга ифоза қилдилар. Бу ҳақда Куръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«Сўнггра одамлар тушган ердан (Арафотдан) тушингиз ва Аллоҳдан мағфират сўрангиз. Албатта, Аллоҳ кечиримли ва раҳмлидир»** (*Бақара, 199*).

Пайғамбар алайҳиссалом ва саҳобалар ҳаж арконларидан бири ҳисобланган ифоза айланмасини адо этиш учун Каъбага бордилар. Пайғамбар алайҳиссалом Зулҳижжанинг 10-кунида тавоф қилдилар. Шунингдек, шу кунда у зот одамларга мурожаат қилдилар ва кечагина айтган хутбаларининг айрим қисмларини такрорладилар. Айтганлари орасида қуйидагилар ҳам бор эди: «Эй одамлар, бу қайси ой?» деб сўрадилар.

Одамлар: «Аллоҳ ва Унинг Расули бу ҳақда билгувчиروқлар», деб жавоб қилдилар. Пайғамбар алайҳиссалом шу қадар узоқ жим турдиларки, ҳатто баъзи саҳобалар уни бошқача ном билан айтармиканлар, деб ўйлаб қолдилар.

Шунда у зот: «Бу Зулҳижжа оий эмасми?» деб сўрадилар.

Одамлар: «Ҳа, эй Расулуллоҳ», деб жавоб бердилар.

Сўнг улардан: «Бу қандай шаҳар?» деб сўрадилар.

Одамлар: «Аллоҳ ва Унинг Расули бу ҳақда яхши биладилар», деб жавоб қилдилар.

Пайғамбар алайҳиссалом узоқ вақт сукут сақладиларки, ҳатто баъзи одамлар уни бошқачароқ номласалар керак, деб ўйлай бошладилар.

Бироқ у зот: «Ахир бу Макка эмасми?» дедилар.

«Ҳа», деб жавоб бердилар одамлар.

«Бу қандай кун?» деб сўрашда давом этдилар Пайғамбар.

«Аллоҳ ва Унинг Расули билгувчиروқлар», дедилар одамлар.

366

Пайғамбар алайҳиссалом жимиб қолдилар. Одамлар бу кунни бошқа ном билан атасалар керак, деб ўйлай бошладилар.

Бироқ Расулуллоҳ: «Ахир, бу кун қурбонлик қилиш куни эмасми?» дедилар.

«Ҳа, эй Расулуллоҳ», деб жавоб қилдилар саҳобалар.

Шундан сўнг Пайғамбар алайҳиссалом одамларга: «Дарҳақиқат, сизларнинг қонларингиз, молингиз ва орномусингиз мана шу кунингиз, мана шу оингиз ва мана шу шаҳрингиз ҳурматидек сиз учун ҳаром ҳисобланади. Мана шуларни сизга етказдимми? Эй Аллоҳ, гувоҳ бўл! Эй Аллоҳ, гувоҳ бўл!» дедилар, сўнг илова қилдилар: «Қаранглар, мендан кейин бир-бирларингизнинг бўйнилариингизга урувчи адашганлардан бўлиб қолманглар».

У зот хутбаларини узайтирдилар, одамларга таълим бердилар ва уларга диннинг аҳкомларини эслатдилар. Сўнг Пайғамбар: «Орангиздаги гувоҳлар мана шу гапларни йўқ бўлганларга етказсинлар. Шоядки, менинг сўзларим етказилган кишилар уларни эшитганлардан ҳам яхшироқ ўзлаштирсалар», дедилар. Пайғамбар алайҳиссалом шу оининг 10-, 11-, 12- ва 13-кунларини Минода ўтказдилар. У ерда Аллоҳни зикр

қилдилар, одамларга динларини ўргатдилар. У зотнинг хузурларига саволлар билан келдилар, у зот алайҳиссалом одамларга жавоб берар ва динларидан таълим берар эдилар. Ота-онам у зотга фидо бўлсинлар! Шунингдек, ўша кунлар кичик, ўрта ва катта жамаротларнинг ҳар бирига 7 тадан тошлар отдилар. Ҳар бир тошни отаётганда такбир айтдилар.

Зулҳижжанинг 13-куни, яъни Қурбон ҳайити куни келди. Пайғамбар алайҳиссалом Минони тарк этдилар ва Абтоҳ номли жойга келиб тўхтадилар. Ўша ерда тунадилар, сўнг Каъбага йўл олдилар. Видолашув тавофини бажардилар. У зот эҳтимол яна бир бор кўра олмайдиган Каъбалари билан хайрлашдилар. Ҳажни тамомлаганларидан сўнг Мадиналарига қайтиш учун йўлга чиқдилар.

ПАЙҒАМБАР АЛАЙҲИССАЛОМНИНГ ВАФОТЛАРИ

Пайғамбар алайҳиссалом ҳар йили Рамазон ойининг охириги 10 кунлигида масжидда эътикоф ўтиришни одат қилгандилар. Фақатгина ҳижрий 10-йилда 20 кунни эътикоф билан ўтказдилар. Шунингдек, Пайғамбар алайҳиссаломнинг олдиларига йилда 1 марта – Рамазонда Жаброил алайҳиссалом келар ва Қуръонларини текшириб олар эдилар. Лекин ҳижрий 10-йилда Расулуллоҳ Жаброил алайҳиссаломга Қуръонни 2 марта ўқиб топширдилар. Нима учун бундай бўлди?

Пайғамбар алайҳиссалом ҳижрий 10-йилда ҳаж қилганларида одамларга хитоб қила туриб: «Эй одамлар, ҳаж амалларини худди мен қилганим каби қилинглар. Эҳтимол, сизлар билан бу йилдан кейин учрашмасман», дедилар. Гўёки бу билан одамларга ниманидир англатмоқчи бўлдилар. Ва шу йили Аллоҳ таоло «динни мукаммалликка етказгани» ҳақидаги оятни, Ташриқ кунларининг ўртасида эса, яъни ҳажнинг охириги кунлари Наср сурасини нозил қилди: «(Эй Муҳаммад!) **Қачонки Аллоҳнинг нусрати (мадади) ва ғалаба келганида, одамлар тўп-тўп бўлиб, Аллоҳнинг дини (Ислом)га кираётганларини кўрганингизда, дарҳол Раббингизга ҳамд билан тасбеҳ айтинг ва Ундан мағфират сўранг! Зеро, У тавбаларни қабул этувчи зотдир»** (Наср, 1–3).



Пайғамбар алайҳиссалом ўзларининг тез орада вафот топишларини ҳис қилдилар. Аллоҳ таоло ҳам ушбу оятлар ва мазкур сура билан гўёки Ўз Пайғамбарини бундан огоҳлантирди.

Пайғамбар алайҳиссалом ҳаждан қайтганларидан кейин ҳижрий 11-йилда Дорул бақога сафар яқинлигидан дарак берувчи кўплаб аломатлар намоён бўла бошлади. Расулуллоҳ Уҳуд жанги шаҳидлари дафн этилган қабристонга бордилар. Ўша ерда намоз ўқидилар ва улар учун дуо қилдилар. Шундан бир неча кун ўтиб, кечаси, Абу Мувайҳиба билан бирга Бақиъ қабристонига йўл олдилар. У ерда қабристон аҳлига хитоб қилдилар. Сўнг Абу Мувайҳибага юзланиб: «Эй Абу Мувайҳиба, менга дунё хазиналарининг қалитлари ва унда абадий қолиш имкони берилди. Шунингдек, менга мана шулар ва Раббим билан учрашув ўртасида танловни амалга ошириш ихтиёри ҳам берилди», дедилар.

Шунда Абу Мувайҳиба: «Сиз менга ота-онам каби азизсиз, эй Расулуллоҳ. Ер юзид абадий қолиш имконини танланг», деди.

368

Расулуллоҳ алайҳиссалом: «Йўқ, эй Абу Мувайҳиба. Мен Раббим билан учрашувни ихтиёр қилдим, танладим», дедилар. Сўнг вафот этган мусулмонлар ҳаққига дуо ва истиғфор айтиб ортга қайтдилар.

Бир қанча вақтдан сўнг у зотнинг ўлимлари яқинлигининг белгилари зоҳир бўла бошлади. Пайғамбар Сафар ойининг охирида Бақиъ қабристонига жанозага чиқдилар. Намоз пайтида чарчокни ҳис қилдилар. Бош оғриқлари кучайди ва ҳароратлари кўтарилди. Уйга қайтганларида Ойша розияллоҳу анҳонинг: «Вой бошим, эй Расулуллоҳ! Бошиим», деб турганларини кўрдилар. Завжалари ҳам бош оғригидан шикоят қилаётганди. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом: «Ҳа йўқ, менинг бошим сеникидан қаттиқроқ оғримокда, эй Ойша», дедилар. Пайғамбар алайҳиссаломнинг хасталиклари секин-аста зўрая бошлади.

* * *

Пайғамбар алайҳиссаломнинг беморликлари кучайди. Кучли оғриққа қарамай Пайғамбар алайҳиссалом тақсимоатга риоя қилган ҳолда ҳар кеча навбатдаги аёлларининг уйида тунар эдилар. Ҳаёт шундай – баъзан хурсандчилик келади,

баъзан эса қийинчилик. Бироқ мўмин киши учун барча нарсда яхшилик бордир.

Ҳар кеча Расулуллоҳ завжаларидан: «Мен эртага қаерда бўламан? Мен бугун қаердаман?» деб сўрар эдилар. Аёллар у зотнинг фақат биргина завжалари ҳузурида бўлишга ошиқаётганларини тушундилар. Пайғамбар алайҳиссалом улардан буни талаб қилмадилар, бироқ аёлларнинг ўзлари у зотнинг истакларини сўраб билдилар. Расулуллоҳ куну тунларини энг сеvimли кишилари, умр йўлдошлари Ойша розияллоҳу анҳои Сиддиқаннинг уйида ўтказишни хоҳлаётганларини айтдилар. Завжаларининг бари бунга ижозат бердилар. Шунда Пайғамбар алайҳиссаломни Ойша розияллоҳу анҳонинг хужраларига кўтариб олиб бориб қўйиш учун у зотнинг қариндошлари – Фазл ибн Аббос ва Али ибн Абу Толибни чақирдилар.

Пайғамбарнинг бошлари боғич билан боғланган бўлиб, оёқлари ердан базўр кўтарилар эди. Аллоҳнинг энг сеvimли ва энг олийҳиммат бандасини кучли оғриқ туфайли қўлда кўтариб, Ойша розияллоҳу анҳонинг хужраларига олиб келдилар. Бу жой Пайғамбарнинг охириги маконлари бўлди. У зот сеvimли рафиқаларининг уйида тўшакка чўзилдилар. Ойша розияллоҳу анҳо онамиз Расулуллоҳнинг ёнларидан ҳеч ҳам жилмадилар. У зотни парвариш қилдилар, бошлари узра Қуръон ўқиб ўтирдилар. Аллоҳга дуолар қилдилар. Қуръон тиловат қилиб бўлиб Пайғамбарнинг қўлларига дам солар, сўнг у қўлларни Пайғамбар алайҳиссаломнинг пок вужудлари бўйлаб юргизар эдилар. Ота-онам у зотга фидо бўлсин!

* * *

Пайғамбар алайҳиссаломнинг хасталиклари тобора оғирлашиб борди. Саҳобалар қайғу, ғам-андухга ботдилар. Пайғамбар алайҳиссалом уларга насиҳат қилишни хоҳладилар. Шунда аҳли байтларига устиларидан бир меш сув қуйишларини амр этдилар. Ҳарорат кўтарилиб, оғриқлар борган сари кучаймоқда эди. Пайғамбарлар ана шундай бўладилар. Уларнинг беморликлари бошқа одамларникига қараганда оғирроқ кечади. Биринчи, иккинчи, учинчи... еттинчи... токи «етарли, етарли» демагунларича мешлардаги сувларни қуявердилар. Сўнг Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи



ва салламни кўтардилар ва масжиддаги минбарга ўтқазиш учун олиб бордилар. Елкаларига ёпинчиқ ташланган, бошлари эса боғич билан боғланган эди. Озор бериб турган оғриқларга қарамай Пайғамбар алайҳиссалом охирги марта ўз саҳобаларига мурожаат қилишлари зарур эди. Масжидун Набавийга одамлар тўпландилар. Барчалари қайғу ва хавотирдалар. Пайғамбар алайҳиссалом уларга васият қилдилар ва Аллоҳни эслатдилар.

Айтган сўзлари орасидан қуйидагилар ҳам ўрин олганди: «Ўз Пайғамбарларининг қабрларини ибодатхона қилиб олган яҳудий ва насронийларга Аллоҳнинг лаънати бўлсин. Менинг қабримни саждагоҳга айлантирманглар. Менинг қабримни саждагоҳга айлантирманглар». У зот саҳобаларни қабрлар тепасида ибодат қилишдан қайтараётгандилар. Сўнг: «Менинг қабримни байрамлар жойи қилиб олманглар», дедилар. Пайғамбар алайҳиссалом одамларга тавҳид йўлини тутишни ва ширкдан узоқ бўлишни тайинладилар. Жисмлари эса ҳамон кучли оғриқ ҳолатида. Сўнг: «Эй одамлар, кимники елкасига урган бўлсам, ўз елкамни тутиб бераман, у ҳам худди шу ишни қилсин. Кимники иззат-нафсига теккан бўлсам, мен билан ҳам худди шу каби муомала қилишига имкон бераман. Кимнинг мол-мулкидан олган бўлсам, мана менинг мол-мулким, ундан ўзига тегишлисини олсин», дедилар. Буларни саҳобаларига гапирмоқда эдилар. Сўнг одамларга ансорларга нисбатан яхши муомалада бўлишларини насихат қилдилар. «Улар менинг хос жамоатимдирлар. Дарҳақиқат, бошқа одамлар кўпаяверадилар, лекин улар камайиб борадилар. Уларнинг яхши ишларини қабул қилинг, ножўя ишларини кечиринг», дедилар. Пайғамбар алайҳиссалом гапиришга қийналсаларда, саҳобаларга йўл-йўриқ кўрсатишда давом этдилар. Гўёки уларни эртанги кунга тайёрлаётгандек: «Дарҳақиқат, бандасига, Аллоҳ таоло бу дунёнинг исталган неъматлари ҳамда Аллоҳ ҳузуридаги неъматлар ўртасида танловни амалга ошириш имконини берди. Бандаси эса Аллоҳ ҳузуридагисини ихтиёр қилди», дедилар. Бу гапни эшитиб, эркаклардан бири йиғлаб юборди. Одамлар «Ким экан у?» деб қарадилар. Бу Абу Бакр эдилар. У киши Расулуллоҳ нима ҳақида гапирётганларини фаҳмладилар ва идрок

қилдилар. Чунки Расулуллоҳ «банда» сўзи остида ўзларини назарда тутаетган эдилар.

Шунда Абу Бакр: «Ота-оналаримиз сиз учун фидо бўлсинлар, эй Расулуллоҳ!» дея икки марта такрорладилар.

Саҳобалар эса Абу Бакр нима учун бу сўзларни гапираётганликларини тушунмаётгандилар.

Пайғамбар: «Агар мен ўзимга яқин дўст, яъни халилни танлашимга тўғри келганида, Абу Бакрни танлаган бўлар эдим. Бироқ сизнинг соҳибингиз Раҳмоннинг Халилидир», дедилар. Шунингдек: «Одамлар орасида суҳбати ва молида мен учун энг ишончлиси Абу Бакрдир. У доимо менга яхши дўст бўлди ва жамики мол-мулкени менинг эҳтиёжимга сарф қилди», дедилар. Расулуллоҳ Абу Бакрнинг эшигидан ташқари масжидга олиб борувчи барча эшикларни ёпиб ташлашни буюрдилар. Сўнг Расулуллоҳ алайҳиссаломни уйларига элтдилар. Ўша ерда у зот: «Шомга юборилаётган қўшиннинг қўмондони этиб Усома ибн Зайд тайинлангани», одамлар томонидан муҳокама қилаётганини эшитдилар. Саҳобалар ўзларидан ёши кичик бўлган Усомани ғазотда ўзларига бошлиқ этиб тайинланганини қабул қилишлари қийин бўлаётганини Пайғамбар алайҳиссалом тушундилар. Шунда уларни йиғдилар ва қуйидагича мурожаат қилдилар: «Эҳтимол Усоманинг амир этиб тайинлангани ҳақида баҳслаша туриб, сизлар, ўтмишда унинг отасини амир этиб тайинлаган пайтимда гапирганингиз каби гап қилаётгандирсиз? Аллоҳ ҳақки, у бу вазифага муносибдир. Аллоҳга қасамки, у отаси каби сарияга бошлиқ бўлишга ҳақлидир», дедилар. Шундан сўнг икки киши касалликдан аҳволлари оғирлашган Пайғамбар алайҳиссаломни уйларига қайта олиб бориб қўйдилар. Саҳобалар ўша куни қаттиқ изтиробга тушдилар. Бу ҳижрий 11-йил, Рабиъул аввал ойининг чоршанбаси эди. Ўша куни Пайғамбар алайҳиссалом саҳобаларга насиҳат қилиш учун уйларида чикишлари, минбарларида ўтиришлари балки охириги марта бўлгандир. Балки бу зотнинг ўз саҳобаларига оммавий қилган охириги васиятлари бўлгандир... Одамлар буни билмас, улар буни ҳис қилмас эдилар. Бироқ ғам ва хавотир уларнинг қалбларини чулғаб олди ва уйларини тўлдирди.

* * *



Рабиъул аввал ойининг 8-санаси, пайшанба куни келди. Расулуллоҳ алайҳиссаломнинг касалликлари кун сайин зўрайиб бормоқда. Аҳволлари кундан-кунга оғирлашганидан хабар топган саҳобаларнинг қайғу ва ташвишлари эса яна ҳам ортиб борарди. Пайғамбар алайҳиссалом кучли оғриқларга қарамай сабр қилдилар ва намозларни саҳобалар билан бирга адо этдилар. Пайшанба куни бомдод, пешин, аср ва шом намозларини одамлар билан бирга ўқидилар. Шундан сўнг қайтиб келиб тўшақларига ётдилар. Вақт ўтиб, олдиларига Билол хуфтон намозига азон айтиш учун рухсат сўраб келдилар.

Пайғамбар алайҳиссалом кўзларини очдилар ва: «Одамлар намоз ўқидиларми?» деб сўрадилар.

Билол: «Йўқ, эй Расулуллоҳ, улар сизни кутмоқдалар», деб жавоб қилдилар.

Шунда Пайғамбар алайҳиссалом: «Устимдан сув куйинглар», дедилар. Иситмалари жуда юқори, аҳволлари оғир эди. Сув куйганларидан кейин масжидга бориш учун ўрниларидан турдилар, бироқ хушларини йўқотдилар. Саҳобалар кутиб турдилар. Ўзларига келиб Пайғамбар алайҳиссалом: «Одамлар намоз ўқидиларми?» деб сўрадилар.

«Йўқ, эй Расулуллоҳ, одамлар сизни кутмоқдалар» деган жавоб бўлди. Аллоҳ ҳаққи, ҳаттоки дунё йўқ бўлиб кетганда ҳам улар барибир ўзларининг сеvimли Пайғамбарларини кутиб турган бўлар эдилар.

«Одамлар ибодат қилдиларми?» деб сўрадилар.

«Йўқ, улар ҳамон сизни кутмоқдалар», деб жавоб қилишди. Шунда яна бир бора устиларидан сув куйишни буюрдилар. Сув куйилганидан сўнг Пайғамбар алайҳиссалом намозга бориш учун бор кучларини тўпладилар. Бироқ иккинчи сафар ҳам, учинчи сафар ҳам йиқилдилар. Шунда Пайғамбар намозда одамларга имом бўлишга мадорлари етмаслигини тушундилар.

«Абу Бакрга буюринг, одамларга намоз ўқиб берсин», дедилар. Пайғамбар учун бу сўзлар нақадар оғир эди. Ахир у зот шунча йил давомида намозда имом бўлиб келдилар. Шунингдек, бу сўзлар саҳобалар, ҳатто Абу Бакрга ҳам ниҳоятда оғир эди.

Ойша розияллоху анҳо бинти Абу Бакр ҳаттоки: «Эй Расулуллох, дарҳақиқат, Абу Бакр таъсирчан, кўнгли юмшоқ одамдир ва Қуръонни ўқиётганда йиғлайдир», дедилар.

Пайғамбар: «Дарҳақиқат, сиз – аёллар Юсуфнинг соҳибаларидирсизлар», дедилар ва: «Абу Бакрга амр қилинглар, одамларга намозга ўтсин», дедилар. Пайғамбар одамларга намозда фақат Абу Бакр бошчилик қилиши фикрида қаттиқ туриб олдилар. Билол Пайғамбарнинг буйруқларини етказиш учун Абу Бакр Сиддиқ розияллоху анхунинг олдига бордилар. Бу қандай ҳам оғир буйруқ? Эй Аллох, Абу Бакр буни қандай кўтардилар экан? Саҳобалар ораларида Абу Бакр энг афзали киши эканини билсаларда, бироқ Пайғамбар ўрнида бошқа кишини қабул қилиш уларнинг ҳар бирларига оғир эди. «Бизларни жанглarga бошлаб борган зот қани? Атрофини ўраб олиб, савол сўрасак, бизларга жавоб берадиган кишимиз қани? Яхшиликка буюрган ва ёмонликдан қайтарган насиҳатгўйимиз, жанглар пайтида орамиздаги энг кучлигимиз ва довбюрагимиз қани? Намозлардан кейин йиғилиб, кулишиб, бир-биримизга ҳикоялар сўзлаб берадиганимиз қани? Ҳабибимиз, имомимиз, тақлид намунамиз қанилар?»

Абу Бакр намозда одамларга имом бўлдилар. Саҳобалар ўз уйларида қайтдилар. Қалбларида эса қайғу ва ҳасрат туйғусини ҳис қилдилар. Пайғамбар алайҳиссаломнинг аҳволларидан хабар топиб Усома бошчилигидаги сафарга отланган кўшин ҳам тўхтади. У йўлини давом эттирмади.

Пайшанба куни келди. Одамлар ўз уйларидалар. Сўнг жума куни келди. Пайғамбар алайҳиссалом ҳамон уйларида чиколмас эдилар. Шанба ёки якшанба кунининг пешин намози киргач, Пайғамбар алайҳиссалом ўзларида куч топиб, икки киши ёрдамида тўшакларидан турдилар. Саҳобалар Абу Бакр имомлигида пешин намозини ўқиб турган эдилар. Масжидга киришлари билан сафлар безовталаниб қолди. Пайғамбар алайҳиссаломнинг ташқарига чиққанларидан саҳобалар қувондилар. Гўёки масжид нурга тўлгандек бўлди. Ҳаттоки Абу Бакр Расулуллохнинг чиққанларидан хурсанд бўлиб намозни узиб қўяй дедилар. Ҳаммалари «Пайғамбар алайҳиссалом шифо топибдилар, Пайғамбар алайҳиссалом тузалибдилар», деб ўйладилар. Шунда





Пайғамбар одамларга «ўз жойларингизда ўтиринг» дегандек ишора қилдилар. Ўзлари эса икки киши ёрдамида Абу Бакрнинг ёнига ўтирдилар. Абу Бакр розияллоҳу анҳу Расулуллоҳ алайҳиссаломга, қолган барча саҳобалар эса Абу Бакрга эргашиб намоз ўқидилар. Намоз тугалланди. Одамлар бу намоздан қандай ҳам севиндилар. Улар хурсанд бўлган ҳолда уйларига қайтдилар ва хонадон аҳлларига, «Пайғамбар алайҳиссалом бизлар билан намоз ўқидилар. Пайғамбар соғайиб қолибдилар» мазмунидаги хушхабарни етказдилар. Улар ўз Пайғамбарларини шундай севар эдиларки, ҳатто ҳар бирлари у зотга мусибат етмаслиги учун ўз жонларини қурбон қилишга тайёр эдилар. Бироқ Пайғамбар алайҳиссалом аср намозига чиқа олмадилар. Мусулмонларнинг қалбларини яна маҳзунлик қоплади.

Шу кунларда Пайғамбар алайҳиссалом одамларга Араб яриморолида икки дин жам бўлмаслиги ҳақида, шунингдек, 5 вақт намозни қолдирмаслик борасида насихат қилдилар: «Намозни, намозни адо этинглар ва қўл остингиздагиларга ғамхўрлик қилинглар», дедилар. Бу, Пайғамбар алайҳиссаломнинг сўнгги кунлари эди. Расулуллоҳ алайҳиссаломнинг касалликлари кучайиб борган сари Мадина аҳлининг қалблари тобора ғамгинлашиб борарди. Ҳар бирлари, агар имкони бўлса, ўз соғлигининг, ўз ҳаётининг бир қисмини Расулуллоҳга, у зот учун берган бўлар эдилар. Бироқ улуғ ва қудратли Аллоҳнинг амри, тақдир қилгани шундай эди.

Якшанба куни, Рабиъул аввал ойининг 11-куни Пайғамбар алайҳиссалом барча мол-мулкларини садақа сифатида тарқатдилар, кулларини озод қилдилар ва мусулмонларга қурол-аслаҳаларини ҳадя қилдилар. У зот бу ёғига нима бўлишини билар эдилар. Совутларига келсак, у бир яхудийга гаров сифатида берилган эди. Расулуллоҳ ҳаётлари охирида қолганини билганларидан сўнг мол-мулкларидан ҳеч нарса қолдирмай бериб юбордилар. Якшанба куни ҳам ўз ниҳоясига етди. Мусулмонлар Пайғамбар алайҳиссаломнинг соғайиб, ўрниларидан туришларига ҳамон умид боғлаганлар. Душанба куни келди. Бу ҳижрий 11-йил, Рабиъул аввал ойининг 12-куни эди.

* * *

Мусулмонлар Абу Бакр Сиддиқ розияллоху анху имомлигида бомдод намозини ўқимоқдалар. Уларнинг сеvimли Пайғамбарлари, имомлари, ўрнатқан оладиган кишилари тўшакда ётган бўлиб, уларнинг қаршисига чиқа олмас эдилар. Одамларнинг бомдод намозини ўқиётганларини кутиб, кузатиб ётган Пайғамбар алайҳиссалом кутилмаганда ўрниларидан турдилар ва хоналарининг пардасини очдилар. Одамлар бомдод намозидалар. Расулulloх ўзларининг сеvimли саҳобаларига назар сола бошладилар. Уларга қараб чексиз мамнунлик ҳиссини туйдилар ва табассум қилдилар. Эй Аллоҳ, бу қандай ҳам гўзал табассум! Бу табассум гўёки бутун масжидни ёритиб юборгандек бўлди. Одамлар ҳовлиқиб қолдилар. Сафларга титроқ ўрмалади. Абу Бакр орқага тисарила бошлади. Масжиддагилар: «Пайғамбар офият ва шифо топибдилар», деб ўйладилар. Одамлар хурсанд бўлдилар. Яна бир оз турилса, уларнинг намозлари тўхтаб қолар эди. Бироқ Пайғамбар алайҳиссалом уларга намозларини охирига етказиш ишорасини бердилар. Сўнг пардани тушириб, тўшакларига қайтдилар.

Рабиъул аввал ойининг 12-санасидаги ушбу душанба кун тарихда қолажак. У ҳеч қачон унутилмайди. Бу кун мусулмонлар ҳаётида нима рўй берди? Бу кунда уларга қандай мусибат етди?

Ўша кун куёш чиқди. Эрта тонг пайти. Пайғамбар алайҳиссалом аҳволлари янаям оғирлашгач, ўз оилаларини ҳузурларига чақирдилар. Қизлари, қалбларининг бир парчаси Фотима келдилар. Ота-боланинг кўзлари бири-бири билан тўқнашганда Фотима йиғлаб юбордилар. «Эй воҳ, отам қанчалар азобланыптилар. Отажоним нақадар қийналяптилар», дедилар. Йиғлаб турганларида Пайғамбар алайҳиссалом: «Эй Фотима, шу кундан кейин отанг бошқа азобланмайди. Шу кундан кейин отанг бошқа қийналмайди», дедилар. Қизларини ёнларига ўтқазиб қулоқларига нималардир дедилар. Фотима буни эшитиб йиғлашда давом этди. Сўнг яна бир сир гап айтдиларки, у кулиб юборди. Аввалида у зот ушбу хасталикдан вафот этишларини айтганларида ер юзидаги жамики аёлларнинг саййидаси бўлмиш Фотима разияллоху анҳо йиғлаб юборган эдилар. Сўнг Пайғамбар алайҳиссалом қизларига у киши



аҳли байтларидан биринчи бўлиб изларидан борувчи эканларини айтганларида буни эшитиб хурсанд бўлдилар ва жилмайдилар. Кейин Расулуллоҳ алайҳиссалом суюкли набиралари, бу дунёдаги райҳонлари бўлмиш Ҳасан ва Ҳусайнни чақирдилар. Уларни ўзларига яқинлаштирдилар, кучоқладилар ва ўпдилар. Одамларга набираларига яхши муомала қилишни насиҳат қилдилар. Кейинроқ Пайғамбар алайҳиссалом завжаи мутоҳҳараларини чақиртирдилар. Уларга насиҳат, ўғит ва кўрсатмалар билан юзландилар.

Чошгоҳ пайти. Пайғамбар алайҳиссалом ўзларини тобора ёмон ҳис қилар эдилар. Юзларига мато парчасини қўйишар, дардлари кучайганда эса уни қўтарар эдилар.

Пайғамбар алайҳиссаломнинг севимли рафиқалари Ойша розияллоҳу анҳо онамиз шундай хотирлаганлар: «У зотнинг бошларини кўксим билан бўйним орасига қўйдим». Бир қанча вақтдан сўнг ҳузурларига Ойша розияллоҳу анҳонинг акаси Абдурроҳман кирди. Қўлида мисвок бор эди. Пайғамбар алайҳиссалом мисвокка қарадилар. Ойша розияллоҳу анҳо: «Ундан фойдаланмоқчимисиз, эй Расулуллоҳ?» дедилар. Бошлари билан тасдиқ ишорасини қилдилар. Шунда Ойша розияллоҳу анҳо акаси Абдурроҳманнинг қўлидан мисвокни олдилар, уни оғизларида ҳўллаб юмшатдилар. Сўнг Расулуллоҳ алайҳиссаломнинг тишларини тозалаб қўйдилар. Оғизларига етган энг охирги нарса Ойша розияллоҳу анҳонинг сўлаклари бўлди.

Ойша розияллоҳу анҳо сўзларида давом этдилар: «Душанба куни эди. Ўша куни, зуҳо вақтида Пайғамбар алайҳиссаломнинг тишларини тозалаб бўлганимда у зотнинг олдиларида сув солинган идиш бор эди. Ундан қўлларини ҳўллаб, «Аллоҳдан ўзга ибодат қилишга лойиқ Зот йўқ. Албатта, ўлимнинг сакароти бор. Албатта ўлимга жон талвасаси ҳамроҳлик қилади», деб такрорлаган ҳолда юзларини артар эдилар. Мен Расулуллоҳга қарадим, у зот эса нигоҳларини шифтга, юқорига қаратдилар. Пайғамбар алайҳиссалом бармоқларини тик қилиб: «Аллоҳ неъмат берган пайғамбарлар, сиддиқлар, шаҳидлар ва солиҳлар билан бирга» деганларини эшитдим. Сўнг: «Рафийқи Аълога, Рафийқи Аълога», дея бошладилар. Шунда Аллоҳ у зотнинг руҳларини қабз қилди ва қўллари ҳам пастга тушди. Аллоҳ

таоло шундай марҳамат қилади: **«Эй хотиржам (сокин) жон! (Ато этилган неъматлардан) рози бўлган (ва Аллоҳ томонидан) ҳам рози бўлинган ҳолингда, Раббинг (ҳузури) га қайтгин! Бас, (солиҳ) бандаларим (сафи)га қўшилгин ва жаннатимга киргин!»** (*Фажр*, 27–30).

Ойша розияллоху анҳо Расулуллоҳнинг вафот этганларига ишонч ҳосил қилганларидан сўнг у зотни тўшакка ётқиздилар ва юзларини ёпдилар. Ота-онам у зотга фидо бўлсин!

* * *

Шу тариқа пок руҳ пок жисми тарк этди. Ҳаммаси тугадими? Ҳа, ҳаммаси тугади. Пайғамбар ўз умматларига рисолатни етказдилар ва омонатни топширдилар. Ҳа, барчаси якун топди. Куръонда айтилганидек: **«(Эй Муҳаммад,) албатта, Сиз ҳам ўлувчидирсиз, улар ҳам ўлувчидирлар»** (*Зумар*, 30).

Пайғамбаримизнинг вафотлари ҳақидаги хабар Мадина бўйлаб тарқала бошлади. Бу хабар одамларни шошириб қўйди. Улар бунга ишонишни хоҳламас эдилар. Умар ўз қиличини яланғочлаб, “Ким Муҳаммад, яъни Расулуллоҳ ўлди деса, қиличим билан чопиб ташлайман, – дея одамларга таҳдид қилар, – у зот ўлмаганлар, балки Аллоҳ таоло билан гаплашгани кетдилар, қайтиб келиб, мунофиқлик қилган одамларнинг бошларини чопиб ташлайдилар”, дер эди. Баъзилар Пайғамбаримизнинг вафотларига ишонмас, баъзилари эса иккиланар эдилар. Одамлар саросимада. Чунки уларга аввал кўрилмаган мусибат етган эди. Абу Бакр бу хабарни эшитишлари билан Ойшанинг уйига шошдилар. Киришлари билан қизларини йиғлаган ҳолда топдилар. Шунда Расулуллоҳнинг юзларидан чойшабни кўтариб, муборак пешоналаридан ўпдилар ва йиғлаб юбордилар.

Абу Бакр: “Сиз ҳаётлик даврингизда ҳам, ўлим тўшагида ҳам чиройлисиз, эй Расулуллоҳ. Аллоҳга қасамки, сиз ўлимни қайта тотмайсиз”, дедилар. Сўнг одамларнинг олдига чиқдилар. У ерда ким “Пайғамбар ўлди” деса, ўшанинг бошини чопиб ташлаш билан кўрқитаётган Умарни кўрдилар. Абу Бакр унга: “Ҳой, Умар, ўтир” дедилар. Бироқ Умар кулоқ солмади. Шунда Абу Бакр масжидга йўл олдилар. Ортларидан қолган одамлар ҳам эргашдилар. Улар Абу Бакр гапирадиган нарсани эшитишга мушток эдилар. Одамлар



Пайғамбаримизнинг вафотлари ҳақидаги хабар ёлғон эканидан умидвор эдилар. Абу Бакр Аллоҳга ҳамд ва сано айтганидан сўнг: “Эй одамлар, кимки Муҳаммадга ибодат қилган бўлса, билиб қўйсин у вафот этди.

Аллоҳга ибодат қилган киши эса, билсинки, Аллоҳ тирикдир ва ўлмайди дедилар. Сўнг Аллоҳнинг каломини тиловат қилдилар: **«Муҳаммад пайғамбардир, холос. Ундан олдин ҳам пайғамбарлар ўтган. Мабодо у ўлса ёки ўлдирилса, ортингизга (куфрга) қайтиб кетасизми?! Ортига қайтгани билан ҳеч ким Аллоҳга сира зарар етказа олмас. Аллоҳ шукр қилувчиларни, албатта, мукофотлагай»** (Оли Имрон, 144).

Ибн Аббос ҳатто бундай деб айтган: «У бизга бу оятни ўқир экан, биз уни гўёки биринчи марта эшитиб тургандек эдик». Умар эса: «Бу оятни эшитганимда, у мени шу қадар ҳайратлантирдикки, мен ерга йиғлаган ҳолда йиқилдим», деди. Барча одамлар йиғладилар. Бу каби мусибат ҳали умматнинг бошига тушмаган эди. Пайғамбар одамлар учун энг сеvimли инсон эдилар. Саҳобалар бу оятни барчага эслатиш учун бошқаларга етказа бошладилар.

Мазкур оятни одамлар уйларида ва юрган йўлларида ўқир эдилар. Барча мусулмон хонадонларини қайғу босди. Барчанинг кўзи ёшланган, барчанинг юраги эзилган. Гўёки бутун Мадина қоронғилашгандек бўлди. Мусулмонлар бошига қандай ҳам оғир мусибат етди. Пайғамбарнинг қизлари, аёлларнинг саййидаси Фотима Пайғамбарнинг ўлимлари ҳақидаги хабарни эшитиб: «Эй отажон, отажоним! Раббисининг чақириғига ижобат қилган отажоним!» деб йиғлаб юборди. «Эй жаннатдаги борар жойи Фирдавс бўлган отажоним! Отажон, Жаброил алайҳиссаломни ўлимингиздан хабардор қилиб қўямиз», деб йиғлар эдилар. Энг буюк мусибат мана шундай эди. Ҳаммаси ниҳоясига етди.

* * *

Одамлар Пайғамбар алайҳиссаломнинг ҳақиқатан ҳам вафот этганларига ишонч ҳосил қилишгач, уларнинг ҳасрату надоматлари ортди. Саҳобалар Расулуллоҳнинг ҳаёт йўлларини, уларни залолатдан ҳидоятга олиб чиққанларини хотирлар эдилар. Ҳозир эса у зот бу фоний дунёни тарк

этдилар. У зот ўз Буюк Раббилари, Рафикул аълолари билан бирга бўлишни афзал билдилар.

Аввалига саҳобалар ўзларига ким халифалик қилиши, яъни Расулуллоҳнинг ўринбосарлари бўлиши борасидаги фикрда келишолмай қолдилар. Бироқ охир-оқибат Абу Бакр Сиддиқ розияллоху анхуни тайинлашга қарор қилдилар. Кейин саҳобалар Расулуллоҳни ювиш, дафн этиш ва жаноза намози ўқишга оид расм-русумни амалга ошириш масаласини ҳал қилишга киришдилар. Бунинг учун қавмнинг кўзга кўринган саҳобалари маслаҳат қилдилар. Иккинчи куни Пайғамбар алайҳиссаломнинг жасадларини ювишни бошлаш керак, деган қарорга келинди. Етган мусибат туфайли Расулуллоҳнинг саҳобалари гўёки дафн удумларини унутиб қўйдилар. Улар қилинадиган ишларни фақат иккинчи кун, яъни сешанбадан амалга ошира бошладилар. Расулуллоҳга энг яқин бўлган кишилар – амакилари Аббос, Али ибн Абу Толиб, Аббоснинг ўғиллари Фазл ва Қосим, Усома ибн Зайд ва мавлолари Шукрон у зотнинг жасадларини ювгани кирдилар. Эй Аллоҳ! Расулуллоҳнинг жонсиз таналарини кўришга қандай чидадилар экан? Пайғамбар алайҳиссаломни уч бора ювдилар. Сўнг пахтадан бўлган 3 та оқ яманий кийимга кафанладилар. Барча тайёргарликларни тамомлагач, Пайғамбар алайҳиссаломни хонада қолдирдилар ва тепаларида жаноза намозини ўқишлари учун одамларга гуруҳ-гуруҳ бўлиб киришга ижозат бердилар. Аввалига у зотга энг яқин бўлган одамлар, сўнг қолган мўминлар ўн киши ўн киши бўлиб кириб, жаноза ўқиб чиқдилар. Бу жараён сешанбанинг тонгидан то чоршанба тунининг охиригача бўлган вақтни эгаллади. Одамлар намоз ўқир, йиғлар, қайғу, хавотир ва мотамда эдилар. Сўнг мусулмонлар Расулуллоҳнинг дафн этилиш жойлари борасида ихтилофга бориб қолдилар.

Абу Бакр: «Мен Пайғамбар алайҳиссаломнинг: „Ҳар бир Пайғамбар алайҳиссалом ўлган жойида дафн этилган“ деган гапларини эшитганман» деб айтдилар. Шунда Пайғамбар алайҳиссаломнинг тўшакларини суриб, ўша жойга лаҳад усулида қабр қазий бошладилар. Сўнг Пайғамбар алайҳиссаломнинг пок жасадларини кўмдилар.

Фотима йиғлаб туриб: «Қандай қилиб Расулуллоҳнинг устиларидан тупроқ сочдинлар», дедилар. Улар: «Аллоҳга қасамки, биз ўз қалбларимизни танисмай қолдик», деб жавоб қилдилар.

Ойша розияллоху анҳо: «Чоршанба тунининг ярмида – белкуракларнинг ер қавлашидан чиқаётган овозини эшитганимиздан сўнг Расулуллоҳнинг дафн этилаётганларини билдик», дедилар.

Одамлар, минбар, масжид, ер, осмон ва жамики мавжудотлар Расулуллоҳга аза тутиб йиғладилар. У зотни йўқотганларидан барча ғамнок. Ҳа, Расулуллоҳ вафот этдилар. Бироқ у зот алайҳиссаломдан кейин одамларга тўғри йўл, суннат ҳамда ердаги нурлари қолди. Агар Аллоҳ хоҳласа, Қиёмат соати келгунга қадар ердагиларга ва уни мерос қилиб олганларга етиб бориб турувчи зикрлари қолди.

Пайғамбар алайҳиссалом 63 ёшга тўлганларидан тўрт кун ўтиб вафот этдилар. Расулуллоҳ алайҳиссалом ўлим шаробини тотдилар. Гўёки бутун Мадинани зулмат қоплади. Ҳа, у зот фоний дунёдан боқий дунёга рихлат қилдилар. Бироқ Ер юзида, у зотни севувчи қалбларда токи қиёмат куни Аллоҳ ҳузурида Ўзлари билан учрашгунларича ўчмайдиган изларини қолдириб кетдилар.

ХУЛОСА

Туғилишларидан тортиб вафот топгунларича сеvimли Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан бирга қандай ажойиб лаҳзаларни кўз олдимиздан ўтказдик. У зотнинг туғилишлари башарият учун хайр бўлган. Энг буюк ва энг енгил туғилиш Пайғамбар алайҳиссаломнинг туғилишларидир. Аллоҳу акбар! Муҳаммад алайҳиссалом туғилган кун – бахту саодат кунидир.

* * *

Пайғамбар алайҳиссалом Фил йилида туғилдилар. Оталари туғилишларидан олдин вафот этдилар. Оталарини кўрмадилар. Оналаридан ёшлари кичиклигида айрилдилар. Ёш бола учун бу қандай ҳам мусибат эди.

Оталарини кўрмаганлар, чунки у киши Пайғамбар туғилишидан аввал вафот қилган эди. Оналари эса касал бўлиб қолдилар. У зот эса ҳали 6 ёшдан ўтмаган бола эдилар.

Аллоҳ таоло айтди: **«Қасамёд этурман чошгоҳ вақти билан ва (ўз зулмати билан атрофни) қоплаб турган тун биланки, (эй Муҳаммад!) Раббингиз сиздан воз кечгани ҳам йўқ, ёмон кўриб қолгани ҳам йўқ! Албатта, сиз учун охират (саодати) дунё (фароғати)дан яхшироқдир»** (Зухро, 1–4).

Ҳаётлари давомида гуноҳлар, фаҳш ва мункар ишлардан узоқ бўлиб яшадилар. Пайғамбарлик юклатилгунга қадар Аллоҳ таолонинг Ўзи у зотни эҳтиёт қилди. Умрлари давомида ҳеч ҳам шароб ичмаганлар, фаҳш ишларни қилмаганлар ва ҳеч қачон бут-санамларга ибодат қилмаганлар. Аллоҳ таоло у зотни бу ишлардан сақлади.

Пайғамбар бўлишларидан олдин Хиро ғорига борар ва куну тунларини Раббилари билан танҳо қолган ҳолда ўтказар эдилар. У ерда махлуқотлар ҳақида тафаккур қилганлари сайин қалблари тобора Аллоҳ таолога боғланиб борди.

* * *

У зот Пайғамбар этиб юборилган бўлиб, вазифалари одамзотга раҳмат бўлишдан иборат эди. Аллоҳ таоло айтганидек, «Биз сени оламларга фақат раҳмат этиб юбордик». Пайғамбар алайҳиссалом Аллоҳнинг даъватини одамларга етказишда сабрли бўлдилар. Қандай қийноқларга



чидадилар? Аллоҳ таоло у зотга одамларни ошкора даъват этишга буюрганида Расулуллоҳ алайҳиссалом бўйсундилар ва хитоб қилдилар: «Эй одамлар, оғир азоблар вақти келгунга қадар, дарҳақиқат, мен сизлар учун огоҳлантирувчиман». У зотни урдилар, ҳақорат қилдилар, сеҳргар дедилар, жинлар васвасасига учраганликда, коҳинликда айбладилар, сўзларини қадимги халқ афсоналаридан олиб, тўқилган шеърга ўхшатдилар. Одамларнинг энг бадбахти у зотни бўғиб ўлдиришга уринди. Бироқ Пайғамбар алайҳиссалом тушкунликка тушмадилар ва тўхтамадилар. У зотга азиятлар етказдилар, хўрладилар ва ҳаттоки бир куни, сажда қилиб турганларида устиларига туянинг туғурукдан кейинги чиқиндиларини ташладилар.

Саҳобаларини ҳам қийноқларга солдилар. Пайғамбар алайҳиссалом уларни сабр қилишга чақирдилар. Энг севимли кишилари қатл этилдилар. Пайғамбар алайҳиссалом уларни жаннатда эканлари хабарини бердилар. Уларни қамчи билан урар, очлик билан қийнар, ер бўйлаб судрар эдилар. Уларнинг баъзиларини ловулаган қуёш остида қолдирар эдилар. Пайғамбар алайҳиссаломнинг асҳоблари очлик ва ташналикдан қаттиқ азоб чекар эдилар. Бироқ барча қийноқларни сабр билан енгар эдилар.

Билол розияллоху анҳу Умайя ибн Халафнинг қули эди. Умайя ёш болаларга Билолнинг бўйнидан арқон боғлаб судраб юришни буюрар эди. Пайғамбар – ота-онам у зотга фидо бўлсин! – ўзлари учун энг севимли бўлган шаҳарни тарк этдилар. Юртлари билан хайрлашиб, ушбу уммат тарихидаги энг хатарли бўлган сафарга чиқдилар. Мадинага йўл олдилар. У зотни ўлдириш пайида бўлган мушриклардан яшириниб, бир неча кунни ғорда ўтказдилар. Пайғамбар алайҳиссалом ва Абу Бакр Сиддиқ розияллоху анҳу ғорда эканларида отликлар ўша жой яқинида тўхтадилар. Абу Бакр хафа бўлдилар. У киши Пайғамбар алайҳиссаломни тутиб олишларидан қўрққанлари учун маҳзун бўлган эдилар.

Пайғамбар алайҳиссалом: «Сенга нима бўлди, эй Абу Бакр?» деб сўрадилар.

«Ҳеч нарса. Лекин чавандоз оёғи остига қараса, бизни кўриб қолади, эй Расулуллоҳ», деб жавоб қилдилар.

Пайғамбар алайҳиссалом ва соҳиблари бўлмиш Абу Бакр Сиддиқ розияллоҳу анҳу Мадинага етиб олдилар. Улар келишлари билан Мадина нурга тўлди.

* * *

Улуғ ва қудратли Аллоҳ Пайғамбарига Ўз йўлида жанг қилишни амр қилди. У зот уч «олов» ўртасида эдилар: ташқи душман, кўшни душман, яъни яхудийлар ҳамда ички душманлар, яъни мунофиқлар. Бироқ шунга қарамай Аллоҳ таоло у зотга нусрат берди. Биринчи жанг бўлмиш Бадрдаги мусулмонлар озчилик ва кучсиз эдилар. Бироқ Аллоҳ уларга ғалаба берди. Аллоҳ: **«Отганингда сен отганинг йўқ, лекин Аллоҳ отди»**, деди.

Уҳуддаги жангда Пайғамбар алайҳиссалом ярадор қилиндилар. У зотнинг юзлари жароҳатланди, тишлари синди. У ерда ўлишларига бир баҳя қолган. Севимли саҳобалари қатл қилиндилар, кўплари эса жароҳатлар олдилар. Бироқ у зот сабрли бўлдилар ва қонларини арта туриб: «Ўз Пайғамбарининг юзини жароҳатлаган қавм қандай қилиб нажот топиши мумкин?» дедилар.

* * *

Хандақдаги жангда мусулмонлар кучли очликни хис қилдилар. Улар қўркув ичида қолдилар. Чунки яхудийлар аҳдни бузиб, уларга хиёнат қилдилар, мунофиқлар эса мусулмонларга Кисро ва Рим бойликларини ваъда қилган Пайғамбар алайҳиссаломга нисбатан одамларда шубҳа уйғотган ҳолда мўминлар сафини саросимага туширдилар.

* * *

Пайғамбар алайҳиссалом саҳобалар билан бирга Худайбияга йўл олдилар. У зот мусулмонларга умра қилишларини ваъда қилган эдилар. Бироқ қурайшликлар уларга бунини ман қилдилар. Саҳобалар Пайғамбар алайҳиссаломга Ризвон байъатини бердилар. Худайбиядан қайтишда Пайғамбар – ота-онам у зотга фидо бўлсинлар! – Хайбарни фатҳ этдилар. Аллоҳу акбар! Хайбар фатҳ этилди.

* * *

Макканинг фатҳ этилишида Пайғамбар алайҳиссалом шаҳарга камтарлик билан, Аллоҳнинг неъматини эътироф этган ҳолда кириб бордилар. Одамларни озод қилдилар ва

ўзлари билан адоватда бўлиб, жабр ва зулм етказганларни афв этдилар.

* * *

Пайғамбар алайҳиссалом одамлар билан бирга Табукка чиқдилар ва ўз саҳобаларини Муътага юбордилар. У ерда Пайғамбар алайҳиссаломнинг энг сеvimли кишилари вафот топдилар.

* * *

Пайғамбар алайҳиссалом мана шундай ҳаёт кечирдилар. Одамларга динни ўргатдилар. Уларга Қуръондан таълим бердилар, суннатни эслатдилар ва ҳалол-ҳаром масалаларини англатдилар. У зот: «Мен сизларни фақатгина жаннатга яқинлаштирувчи ишларни қилишга буюрдим ва оловга олиб боровчи ҳар қандай нарсадан ман қилдим. Мен сизларни аниқ йўлда қолдирдим. Унинг туни куни каби ёруғдир. Ҳалок бўлгандан бошқа ҳеч ким ундан адашмайди», дедилар. Шундан сўнг у зот Аллоҳ ирода қилган нарсага рўбарў бўлдилар. Бу дунёни тарк этадиган кунлари келди. Аллоҳ таоло айтганидек: **«(Эй Муҳаммад), ҳеч шак-шубҳасиз, сиз ҳам ўлгувчидирсиз, улар ҳам ўлгувчидирлар»** (*Зумар, 30*). Мусулмонлар учун бу дунёдаги энг улкан мусибат бу – Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг вафотлари бўлди. У зот вафот этганларида бутун Мадина гўёки зулматга чўмди.

* * *

Биз сиз билан ким ҳақида гаплашмоқдамиз? Биз, Ер юзиди юрган, яшаб ўтган энг яхши башар бўлмиш Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳақларида сўз юритмоқдамиз. У зот ўзларидан аввалги ва кейинги яшаб ўтган жамики одамзотнинг, қиёмат куниди Одам фарзандларининг саййиди ҳисоблансалар-да, бу мартабани фахр санамаганлар.

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламни мана бундай тавсифлар эдилар:

У зотнинг бўйлари баланд ҳам, паст ҳам бўлмаган. Ўрта бўйлик эдилар. Одамларнинг энг хушрўйи бўлганлар.

Анас шундай ривоят қилади: «Мен Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг кафтларидан юмшоқроқ бўлган парчани ҳам, ипакни ҳам ушламаганман».

У зотнинг сочлари чиройли бўлган. Улар жингалак ҳам, текис ҳам бўлмаган. Икки кураклари орасида «Пайғамбарлик

мухри» деб аталадиган белги бор эди. Юзлари деярли думалок бўлган. Табассум қилганларида ойга ўхшаб кетар эдилар. Эй Аллоҳ! Табассумлари нақадар гўзал бўлган!

Саҳобалардан бири шундай ёдга олади: «Мен Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламни доимо табассум қилган ҳолларида кўрганман. У зот сертабассум эдилар. Аҳён-аҳёнда кулганларида озиқ тишлари кўриниб кетар эди».

Пайғамбар суҳбат давомида овозларини баландлатмаганлар. Саҳобалари атрофларида йиғилиб, кулиб ўтирганларида у зот табассум қилар эдилар. Чехралари гўзал бўлган.

Одамлар у зотни энг яхши фазилатларни ўзида мужассам этган киши сифатида тавсифлаганлар. Агар сиз у зотни кўрганингизда кўзларига сурма суртиб олган деб ўйлаган бўлар эдингиз. Ваҳоланки, у зот буни қилмаган бўлар эдилар. Пешоналари кенг бўлган. Баданлари оқ бўлган, лекин оппоқ эмас. У зот одамларнинг энг чиройлиси бўлганлар. Аллоҳ таоло у зотнинг оламларга раҳмат эканларини васф қилган.

Пайғамбар юриб кетаётганларида юқоридан пастга тушиб бораётгандек кўринар эдилар. Қадам ташлашлари секин ҳам, тез ҳам бўлмаган.

* * *

Қамис кийишни, оқ кийимларни ёқтирганлар. Шунингдек, ёпинчиқ кийим, изор ҳамда катта ҳам, кичик ҳам бўлмаган салла кийиб юрганлар. Пайғамбар алайҳиссалом камтар эдилар. Агар у зотни бир бор кўрганингизда, яхши кўриб қолган бўлар эдингиз. Юзларидан ростгўй эканларини тушунган бўлардингиз. Бу зот Аллоҳнинг ҳабиби, элчилари ва Пайғамбарларнинг мухри эдилар. Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам мана шундай бўлганлар. Уйларида таом ва ичимлик кўп бўлмаган. Кўпинча таомлари сув ва хурмо бўлган. Ойша розияллоҳу анҳонинг айтишларича: «Ойлар ўтса-да, Пайғамбар алайҳиссалом завжаларининг уйларида олов ёқилмаган ва таом ҳозирланмаган. Пайғамбар алайҳиссалом баъзан очлик ҳис қилганларида қоринларига тош боғлаганлар». Биз бу гапларни ким ҳақида гапиряпмиз?

Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: «(Эй Макка аҳли!) **Ҳақиқатан, сизларга ўзларингиздан (чикқан), қийинчиликларингиздан алам чекадиган, сизлар билан (ҳидоят топишингиз билан) қизиқувчи, мўминларга мушфиқ ва раҳмдил Расул келди**» (*Тавба, 128*).

Хушбўйликларни яхши кўрганлар ва улардан кўп-кўп фойдаланганлар. Баданларидан чикқан тер эса ҳар қандай хушбўйликлардан яхшироқ бўлган. У зотдан фақат ёқимли ҳид таралиб турган. У кишининг йиғиларини қайнаётган қозоннинг овозига қиёслаш мумкин. Йиғлаганда ҳам, чақирганда ҳам – ҳеч қачон овозларини баландлатмаганлар. У зот жисм ва ахлоқ жиҳатдан одамларнинг энг афзали эдилар. Аллоҳ куйидаги оятида у зотни тасвирлаган: «**Албатта, сиз буюк хулқ узрадирсиз!**» (*Қалам, 4*).

У зот ўз Раббилари билан холи қолишни ёқтирганлар. Пайғамбар алайҳиссалом кўпинча ҳар тун ибодат қилиш учун уйғонганлар, намозларда узоқ турганлар ва йиғлаганлар. Бир куни Билол розияллоху анху у зотнинг ҳузурларига келганларида Пайғамбар алайҳиссаломни йиғлаётган ҳолларида кўрганлар. Шунда Билол: «Эй Расулуллоҳ, Аллоҳ сизнинг аввалгию охириги гуноҳларингизни кечирган бўлса ҳам, кечалари билан намоз ўқийсизми?» деб сўрадилар. Пайғамбар алайҳиссалом: «Шукр қилувчи кул бўлмайинми?» деб жавоб қилдилар. Шундан кейин Билолга: «Бу кеча менга оятлар нозил қилинди. Уларни ўқиб туриб, маъносини тафаккур қилмаганларнинг ҳолларига вой бўлсин», дедилар. Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: «**Осмонлар ва Ернинг яратилишида, тун ва куннинг ўрин алмашиб туришида ақл эгалари учун аломатлар бордир**» (*Оли Имрон, 190*).

Анас 9 йил Пайғамбар алайҳиссаломнинг қули бўлган. У шундай хотирлайди: «Аллоҳга қасамки, у зот ҳеч қачон менга овозларини кўтармаганлар ва бирон иш қилиб қўйсам ҳеч қачон „Нима учун бундай қилдинг?“ демаганлар. Агар бирон ишни қилмаган бўлсам, „Нима учун бу ишни қилмадинг?“ демаганлар. 9 йил давомида мана шундай муомалада бўлганлар.

Болаларнинг ёнидан ўтиб кета туриб Пайғамбар алайҳиссалом уларга биринчи бўлиб салом берганлар. Ансорларнинг ўғилларидан бирининг қушчаси ўлиб

қолганини эшитиб, Пайғамбар алайҳиссалом ўша боланинг олдига борганлар ва: «Эй Абу Умайр – кичик болакайни Абу Умайр деб атаганлар – қушчага нима қилди?» деганлар. У зотнинг хулқларига ўхшаш хулқ эгаси қайда бор? У зотга ўхшаган киши бормикин? У зот одамларнинг қайғусига ҳамдард ва хурсандчиликларига шерик бўлганлар. Пайғамбар алайҳиссалом жуда камтар бўлганлар. Агар у зотни кўрганингизда камтарликлари туфайли уларни Пайғамбар алайҳиссалом деб ўйламас эдингиз. Бошқа жамоаларнинг элчилари Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламга саҳобаларнинг кўрсатган ҳурматлари ва муҳаббатларини ер юзидаги ҳеч бир подшоҳга кўрсатилмаслигини эътироф этдилар. Бу Пайғамбар хулқ-атворларининг баъзи қирраларидир. Аллоҳга қасамки, агар биз гапиришда давом этганимизда, соатлар, кунлар ва ойлаб ўтиб кетган бўлар эди. Шунда ҳам биз Расулуллоҳ алайҳиссаломнинг барча ажойиб сифатларини санаб тугатолмаган бўлар эдик. У зот тақводорларнинг етакчиси ва барча одамларнинг раҳбаридирлар.

* * *

387

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳақидаги билимларимиз тўлиқ бўлиши учун у зотнинг оилалари, фарзандлари ва аҳли байтлари ҳақидаги маълумотларга эга бўлишимиз зарур. Завжалари, ўғил-қизлари кимлар эдилар? Аллоҳ Қуръонда зикр қилган оли байт кимлар? Аллоҳ таоло Пайғамбар алайҳиссаломнинг завжаларини Қуръонда «Мўминларнинг оналари» деб атаган. Уларнинг биринчилари Хадича розияллоҳу анҳо бинти Хувайлид. У киши Пайғамбар алайҳиссаломнинг биринчи аёллари бўлганлар. Пайғамбар алайҳиссалом у кишини жуда яхши кўрганлар. Хадича розияллоҳу анҳо онамиз Пайғамбар алайҳиссаломга ўз мол-мулклари билан ёрдам берганлар ва Исломни қабул қилганларнинг биринчилари эдилар. У кишига Жаброил алайҳиссалом Раббиларидан салом етказганлар. Пайғамбар у кишини жаннатдаги, маржонлардан бино қилинган, на чарчоқ ва на шовқини бўлган уй билан хурсанд қилганлар. У киши Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам олам аёлларининг саййидалари деб айтган тўрт кишининг бири эдилар. Улар орасида Хадича розияллоҳу анҳони ҳам

зикр қилганлар. У киши Пайғамбар алайҳиссаломнинг биринчи рафиқалари эдилар. У кишидан кейин Пайғамбар алайҳиссалом Савда бинти Замъага уйланганлар. У киши ҳам Иломни қабул қилганларнинг биринчиларидан эдилар. Сўнг Ойша розияллоҳу анҳо бинти Абу Бакрга уйланганлар. У киши Сиддиқнинг қизи сиддиқа эдилар. Ойша розияллоҳу анҳонинг бошқа аёллардан устунлиги бошқа таомлар орасида сариднинг устунлиги каби эди. Улуғ ва қудратли Аллоҳ Ойша розияллоҳу анҳони қиёмат кунига қадар ўқиладиган Қуръоний оятлар юборган ҳолда айбловлардан поклади ва Ойша розияллоҳу анҳонинг бадном қилинишини буюк бўҳтон деб атади. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Ҳафса бинти Умарни ҳам никоҳларига олдилар. Шунингдек, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам Зайнаб бинти Жаҳшга ҳам уйландилар. У зот у кишига Қуръонда нозил қилинганидек, Зайд ибн Ҳориса уни талоқ қўйганидан сўнг уйландилар.

Бу ҳақда Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«Бас, Зайд ундан (Зайнабдан) ҳожатини адо этгач (уни талоқ қилгач), Биз сизни унга уйлантирдик»** (Аҳзоб, 37).

Зайнаб ўзининг васийи бўлмаганидан, Аллоҳнинг Ўзи уни никоҳлаганидан фахрланар эди. Шунингдек, Пайғамбар алайҳиссалом «Фақирлар онаси» деб ном олган Зайнаб бинти Ҳузайма розияллоҳу анҳога ҳам уйланганлар. Шунингдек, Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва саллам эри ўлганидан сўнг Умму Саламага ҳам уйланганлар. Ва Умму Ҳабиба Рамла бинти Абу Суфёнга ҳам уйланганлар. Бу ўша олдига отаси келганида Расулуллоҳнинг тўшақларини тортиб олган аёл эди. У киши: «Бу Расулуллоҳнинг кўрпачалари, сиз эса нажас мушриксиз», деганлар. Бу Абу Суфённинг Иломни қабул қилишидан аввал содир бўлган. Шунингдек, Жувайрия бинти Ҳорис розияллоҳу анҳога ҳам уйланганлар. У киши ўз қавмининг оқсоқоли бўлган кишининг қизи бўлиб, оқиладиган аёл бўлганлар. Пайғамбар алайҳиссалом яҳудийлар саййиди бўлган кишининг қизи София бинти Хуяйни ҳам никоҳларига олганлар. Унинг отаси ўлганида у кишини асирга олганлар, Пайғамбар алайҳиссалом эса у кишини озод қилганлар. У киши Иломга кирганлар ва унга чиройли амал қилганлар. У киши ўзларини бадном қилмоқчи бўлган чўриларидан

бирини Аллоҳ учун кечирганлар, деган нақл бор. Пайғамбар алайҳиссаломнинг охириги завжалари Маймуна бинти Ҳорис бўлганлар. Уларнинг бари Пайғамбар алайҳиссаломнинг Аллоҳ Қуръонда васф қилган завжаларидирлар. Қуръони каримда шундай марҳамат қилинади: **«Пайғамбар мўминларга ўзларидан ҳам ҳақлироқдир, унинг хотинлари эса уларнинг оналаридир»** (Аҳзоб, 6).

Расулуллоҳга бўлган муҳаббатимиз тўлиқ бўлиши учун у зотнинг завжаларини яхши кўришимиз ва уларни ҳурмат қилишимиз лозим бўлади.

Фарзандларига келсак, уларнинг тўнғичи Қосим бўлган. Шунинг учун ҳам Пайғамбар алайҳиссаломни Абул Қосим деб атаганлар. Ундан кейин Тоййиб, сўнг Тоҳир. 3 ўғил ва 4 қиз. Умму Кулсум, Зайнаб, Руқайя ва кичик Фотима. Уларнинг бари Хадича розияллоҳу анҳодан бўлганлар. Ўғиллари Иброҳим Мория Қибтиядан туғилган. Ўғилларининг аксарияти Пайғамбар бўлишларидан олдин вафот этганлар. Қизлари эса пайғамбарлик давригача яшаганлар, Исломни қабул қилганлар ва оталари соллаллоҳу алайҳи ва саллам билан бирга Мадинага ҳижрат қилганлар. Фотимадан ташқари барчалари Пайғамбар алайҳиссаломдан аввал вафот топганлар. Фотима Пайғамбар алайҳиссаломнинг вафотларидан кейин бир оз яшаганлар. Булар у зотнинг аёллари ва фарзандлари эдилар. Аҳли байтга келсак, бу нафақат аёллар ва фарзандлар, балки Ҳошим ва Абдулмутталибнинг ўғиллари, Жаъфарнинг оиласи, Ақийлнинг оиласи, Аббоснинг ва Алининг оилалари ҳамдир. Барчалари аҳли байт ҳисобланадилар. Кунларнинг бирида Пайғамбар алайҳиссалом набиралари Ҳасанни кўриб қолдилар ва уни ўзларининг қора ёпинчиқлари билан ёпдилар. Сўнг Ҳусайнни кўриб қолдилар ва худди шундай қилдилар. Сўнг Фотимани кўрдилар ва уни ҳам ёпинчиққа олдилар, кейин Алини кўриб қолдилар ва худди шундай ёпдилар. Сўнг қуйидаги оятни ўқидилар: **«Эй (Пайғамбарнинг) хонадон аҳли! Аллоҳ сизлардан гуноҳни кетказишни ва сизларни обдон поклашни истайди, холос»** (Аҳзоб, 33).

Шунингдек, амакиси Аббоснинг ўғли Абдуллоҳ, Жаъфар ибн Абу Толиб, Аллоҳ ва Расули яхши кўрадиган Али Абул Ҳасан ҳам аҳли байт ҳисобланади. Улар эркаклар ичида Исломни қабул қилганларнинг биринчилари эдилар.



Пайғамбар алайҳиссаломнинг набиралари Ҳасанга келсак, у одамларнинг саййидидир. У туфайли Аллоҳ одамларни яраштирган. У киши ва укалари Ҳусайн Расулуллоҳ учун хушбўй райҳонлар каби эдилар. Пайғамбар уларни каттиқ яхши кўрганлар. Фотима Пайғамбар алайҳиссаломнинг бир парчалари эдилар. У кишини ҳам Пайғамбар алайҳиссалом яхши кўрар эдилар. У киши олам аёлларининг саййидаси ҳисобланадилар.

Жаъфарга келсак, Аллоҳ жаннатда учиб юриши учун унга қанот ҳадя этгани туфайли у учиб юрувчи қанот соҳиби деб ном олган. Ибн Аббос Аллоҳ талонинг китоби билан боғлиқ масалаларда билимдон эди. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг зурриётлари Аллоҳ ирода қилган вақтгача туғилаверадилар. Расулуллоҳ улар борасида шундай насихат қилганлар: «Мен сизларга уйимда яшовчилар, яъни аҳли байтимга оид масалаларда Аллоҳни эслатаман».

* * *

Барчамиз Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламни яхши кўрамыз. Қандай қилиб у зотни севмаслигимиз мумкин? Бутун умрларини ушбу уммат ғамида ўтказдилар. Умрларининг охиригача Аллоҳ йўлида, одамларни зулматдан нурга олиб чиқиш учун курашдилар. Бир куни Ойша розияллоҳу анҳодан Пайғамбаримиз ҳаётларининг якунида ўтириб олиб, кўшимча намозларни ўқий бошлаганлари сабабини сўрадилар. У киши: «Бу – одамлар у кишини чарчатиб юборганларидандир», деб жавоб қилдилар. Отанам у зотга фидо бўлсинлар!

Бир куни Ойша розияллоҳу анҳо Пайғамбар алайҳиссаломнинг тунги намозни ўқиётиб йиғлаётганликларини кўриб қолдилар. Йиғилари тобора кучаяр эди. Сажда қилганларида эса: «Эй Аллоҳ, умматим, умматим», дедилар. Қиёмат куни одамлар расуллар ва Пайғамбарлар орасидан ўзлари учун шафоатчи қидирадилар. Лекин Пайғамбаримиз алайҳиссаломдан ўзгани топа олмайдилар. Қиёмат куни у зот барча одамларнинг жанобидирлар. У зот: «Мен бун қила оламан ва Раббимга юзлана оламан», дейдилар. Бу ишни Муҳаммад алайҳиссаломдан ўзга ҳеч кимга қилишга рухсат берилмайди. У зот Аллоҳ ҳузурида сажда қиладилар ва бошларини кўтарганларида Аллоҳ у зотга: «Эй Муҳаммад,

сўра ва сенга берилур. Шафоат қил ва мен сенинг шафоатингни қабул қиламан», дейди. У зот «умматим, умматим» дейишдан бошқа ҳеч нима демайдилар.

Бир куни Пайғамбар алайҳиссаломнинг олдиларига саҳобалардан бири келди. У йиғлаётган эди. Пайғамбар алайҳиссалом ундан: «Сени йиғлашга нима мажбур қилди?» деб сўрадилар. У: «Мен ўлимни ва у мени сиздан ажратишини эсга олдим, эй Расулуллоҳ», деб жавоб қилди. Расулуллоҳга бўлган улкан муҳаббат туфайли у «ўлим бизни ажратиб қўяди» деб йиғлар эди. Шунда Пайғамбар алайҳиссалом уни «Инсон ўзи севган одами билан бирга тирилади» деган сўзлар билан хурсанд қилдилар.

Аллоҳ таоло шундай марҳамат қилади: **«Кимда-ким Аллоҳ ва Пайғамбарга итоат этса, айнан ўшалар Аллоҳнинг инъомига эришган зотлар, яъни пайғамбарлар, сиддиқлар, шаҳидлар ва солиҳ кишилар билан биргадирлар»** (Нисо, 69).

Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва саллам қиёмат куни умматларининг барини қондириб ичириш учун улар билан ҳовуз олдида кўришадилар. Умматнинг баъзиларини фаришталар ҳовузга қўймайдилар. Булар динга янгилик киритган умматлар бўладилар. Пайғамбар алайҳиссалом: «Ахир булар менинг саҳобаларим-ку», дейдилар. Чунки у зот умматларининг мавқеи ҳақида қаттиқ қайғурадилар. Қандай қилиб у зотни севмайлик? Бу уммат учун у зот нимагаки эга бўлган бўлсалар, барини қурбон қилганлар. У зотга бўлган муҳаббат сўзларни айтиш ва шеър ўқиш билан намоён бўлмайди. Аслида у зотга эргашиш ва у зотнинг сўзларига ишониш, буйруқларига итоат қилиш ва тақиқларидан четлашиш билан бўлади. Бу борада Қуръони каримда шундай марҳамат қилинган: **«Пайғамбар сизларга келтирган нарсани олингиз, у сизларни қайтарган нарсадан қайтингиз ва Аллоҳдан қўрқингиз!»** (Ҳашр, 7).

Агар биримиз бошқа кишини бу ҳаётда яхши кўриб қолса, унга ўхшашга ҳаракат қилган бўлар ва унга ҳаттоки қадам ташлашда, кийинишда, соч турмаклашда ва сўзлашишда ҳам эргашган бўлар эди. Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи ва салламни яхши кўрган киши нима қилади? Наҳотки Пайғамбар алайҳиссалом эргашишга ва суннатларига амал



қилишга лойиқ зот эмаслар? Воз кечганлардан ташқари барча умматлари жаннатда бўлади. Бу нарсани истамайдиган бир гуруҳ одамлар бор. Пайғамбар алайҳиссаломдан: «Ким воз кечади, эй Расулуллоҳ?» деб сўрадилар. У зот: «Ким менга итоат қилган бўлса, жаннатга кирди, кимки бўйсунмаган бўлса, ўша воз кечган кишидир», деб жавоб бердилар. Биз у зотга намоз, ҳаж ва рўзада амалларни бажаришда, Аллоҳни зикр қилишда, Қуръон ўқишда ва ҳаттоки юриш-туришлари, қандай тартибда ухлаганлари ва еб-ичишларигача эргашамиз, тақлид қиламиз. У зот одамларнинг Аллоҳ Қуръонда: «Иннака лаъала хулуқин азийм» дея васф қилган энг олижанобидирлар. Шунинг учун ҳам биз Пайғамбар алайҳиссаломни севамиз. Шунинг учун ҳам биз Пайғамбар алайҳиссалом билан Аллоҳ хузурида қиёмат куни ҳавзи Кавсар олдида учрашиб, муборак қўлларида сув ичадиган даражага етгунимизга қадар у зотга эргашамиз ва итоат қиламиз. Сув ичганимиздан кейин ҳеч қачон чанқоқлик нималигини ҳис қилмаймиз.

СЎНГСЎЗ

«Энг комил, энг буюк ШАХС ким?»

Майкл Харт «Юз буюк шахс» номли китобида тарихдаги энг буюк ва номи абадий қоладиган шахс бу – Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам деб Лондонда нутқ сўзлаш учун омма олдиға чиққанида, у ердагилар унга қарши чиқиб, ҳуштак чалиб, бақир-чақир қилишган. У сўзида давом этиб: «Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам одамларга: „Мен Аллоҳнинг элчисиман“, деган. Орадан 1400 йилдан зиёдрок вақт ўтди. Мусулмонлар сони 1,5 миллиарддан ошиб кетди. Ўсиш ҳануз давом этмоқда. Бу буюк шахс ёлғон гапириши асло мумкин эмас. Чунки ёлғон 1,5 асрга яқин вақт яшай олмайди ҳамда ёлғонни қабул қилувчилар 1,5 миллиард кишидан зиёда бўлиши ҳам мумкин эмас. Шунча узоқ вақт ўтишига қарамасдан бугун ҳам мусулмонлар ўз пайғамбарларига гап теккизмаслик учун жонларини фидо қилишга тайёр“, деганида залда яна жимлик ҳукмрон бўлди».

Башарият тарихида ҳеч бир кишининг ҳаёти Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг умричалик тўлиқ ўрганилган эмас. Инглиз олими Жон Давенпорт: «Машҳур пайғамбарлар ва фотиҳлар орасида тарихий ҳаёти ҳазрат Муҳаммад тарихидек энг кўп ва ҳамма нуқталаригача батафсил ўрганилган тарихий шахс йўқдир», деганида чиндан ҳам ҳақ эди.

Шунингдек, машҳур олмон шоири Волфганг Гёте: «Мен дунё тарихини ўрганиб бир хулосага келдим: дунё подшоҳлари тўплаган жамики салтанату сарват-бойликлар, шоҳона қасрлару мухташам саройлар Муҳаммад алайҳиссаломнинг ямоқ яқтакларига арзимас экан», деган хулоса келганининг ўзи ҳам Пайғамбаримизнинг мартабалари нақадар улуғ эканини «Энг комил инсон»ни ўқиб яна бир карра амин бўлдингиз.

Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳаёти, одоб-ахлоқи, юриш-туриши, хатти-ҳаракати синчковлик билан ўрганилганки, бундай умрни таърифлаш ва тавсифлаш учун, аввало, уни яшаш керак. Шу боис Расулуллоҳнинг биргина амалини кўриб, эшитиб қанчадан-қанча кишилар имон билан неъматланди.

«Энг комил инсон» китобини ўқиган мўмин-мусулмон кишининг имони янада мустаҳкамланади. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламни танимаган кишининг эса у зотга меҳри ошади, иншоаллоҳ. Чунки бу китобда арабларнинг исломгача бўлган ҳаётидан бошлаб фил эгалари қиссаси; Пайғамбаримизнинг туғилишлари; Пайғамбарлик аломатлари ва бу вақтга қадар бўлиб ўтган воқеалар; Муҳаммад алайҳиссаломга ваҳийнинг келиши; мусулмонларга кофирлар томонидан азоб-уқубатлар етиши; Исро ва Меърож воқеаси; Пайғамбар алайҳиссаломнинг Мадинаи мунавварага ҳижрат қилишлари; қибланинг ўзгартириши; Ифк ҳодисаси; Макка фатҳи; Видолашув ҳажи ҳамда Оламлар сарварининг боқий дунёга рихлат қилишлари батафсил ёритилган.

Фарб мутафаккири Шебол: «Ҳазрат Муҳаммаднинг инсон боласи бўлганлари бутун одамизодга ифтихордир. Чунки у зот уммий бўлишлари баробарида ўн аср олдин шундай қонун ва асосларни келтирдиларки, биз – оврўпаликлар икки минг санадан кейин уларнинг қиймати ва ҳақиқатини англаб етсак, энг масъуд, энг саодатли инсонлар бўламиз», деган.

394

Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам ҳали дунёга келмасларидан аввал у зотнинг улуғлигини, ҳақиқий набий эканини исботловчи воқеа-ҳодисалар содир бўлганини мутолаа қилиб чиқдингиз. Бунга фил воқеаси, оташпарастларнинг олови сўниши каби ҳодисаларни мисол келтириш мумкин.

Расулуллоҳнинг ҳаётлари «Энг комил инсон» китобида чиройли тарзда очиб берилган. Бу асарни ўқиган киши қайта-қайта яна унга мурожаат қилаверади. Мутолаа асносида саодат асрида яшагандек бўлади. Расулуллоҳ соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг мўъжизаларидан баҳраманд бўлади. У зотнинг содиқ саҳобаларига ўхшашга интилади.

Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг муборак ҳаётлари билан қизиққан барча мўмин-мусулмонларга ушбу «Энг комил инсон» китоби манзур бўлади, деган умиддамиз.

Фойдаланилган манба ва адабиётлар рўйхати

1. Қуръони карим маъноларининг таржима ва тафсири / Таржима ва тафсир муаллифи Шайх Абдулазиз Мансур. – Т.: «Тошкент ислом университети» нашриёт-матбаа бирлашмаси, 2016. – 617 б.
2. Абдулхай ал-Лакнавий. *Ан-Нофеъ ал-кабир ли-ман йтолеъ «ал-Жомеъ ас-сағир»* // Мажмуату расоил ал-Лакнавий. 3-жилд. Карачи: «Идорат ал-Қуръон» нашриёти, 1998.
3. Абу Исо Муҳаммад ат-Термизий. *Шамоили Муҳаммадий*. Таржимон Саййид Маҳмуд Тарозий.
4. Алихонтўра Соғуний. Тарихи Муҳаммадий. Ношир Б.Шокиров. – Тошкент, 2019.
5. Ан-Наъим: Арабча-ўзбекча луғат. Тошкент: «Абдулла Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти», 2003.
6. Афиф Абдулфаттоҳ. *Маъал анбиё фил Қуръон*. – Байрут: Лубнон. – 471 бет.
7. Аҳмад Лутфий Қозончи. *Саодат асри қиссалари*. Нуруллоҳ Муҳаммад Рауфхон таҳрири остида. – Тошкент: «Шарқ» нашриёт-матбаа компанияси бош таҳририяти, 2006.
8. Аҳаджон Ҳасанов. *Илк ислом тарихидан маърузалар*. – Тошкент: «Мовароуннаҳр» нашриёти, 2017. – 376 бет.
9. Жузжоний А.Ш. *Ислом ҳуқуқишунослиги, ҳанафий мазҳаби ва Ўрта Осиё фақиҳлари*. Тошкент: «Тошкент ислом университети» нашриёти, 2002.
10. Ибн Манзур. *Лисонул араб*. 1–3 жилдлар. Байрут: «Дорул фикр» нашриёти, 1997.
11. Ибн Ҳишом. *Ас-сийрат ан-набавийя*. – Урдун: «Мактабат ал-манор» нашриёти, 1988.
12. Имом Шотибий. *Ал-Мувафақот* / Муҳаммад Абдуллоҳ Дироз таҳқиқи. – Байрут: «Дор ал-маърифат» нашриёти, 2007.
13. Иброҳим Али Шаут Маҳмуд Муҳаммад Зайёда. *Исломда олтин давр*. Таржимон: Абдулқаҳҳор Шоший. – Тошкент: «Ғофур Ғулом» нашриёти, 2017. – 608 бет.

14. Муҳаммад Жодул Мавло. *Қисасул Қуръон*. – Истанбул. 1986. – 376 бет.

15. Раҳматуллоҳ қори Обидов. *Пайғамбарлар тарихи исломият тарихидир*. – Тошкент: «Ўзбекистон» нашриёти, 2017. – 452 бет.

16. Сафийюр Раҳмон ал-Муборақфурий. *Ар-Роҳиқ ал-махтум*. Миср: «Дорул-вафо» нашриёти, 1999.

17. Собит хожи Абдулбоқий. *Сийрату хотамун набийин*. – Жидда: 1985.

18. Муҳаммад Закариё. *Ҳажжсатул вадоъ*. – Абу Дабий. 1999. – 412 бет.

19. Муҳаммад Али Давла. *Қисасун мин ҳаят ар-Расул*. – Дамашқ–Байрут. 1999. – 540 бет.

20. Муҳаммад Соҳил Сулламий. *Китобат ат-тарих ал-исломий*. – Макка. 1998. – 638 бет.

21. Муҳаммад Саид Рамазон ал-Бутий. *Фиқҳу ас-сийрат ан-набавийя*. – Дамашқ: Сурия. «Дор ал-фикр» нашриёти. Йили кўрсатилмаган.

396

22. Усмон Кески ўғли. *Сияри Набий*. – Анкара. 1997. – 128 бет.

23. Хилватий, Мулла Йўлдош Тўрабой ўғли. *Мавлуди шариф*. Ношир: М.Исмоилхон ўғли ва бошқалар. – Тошкент: «Мовароуннаҳр» нашриёти, 2018. – 256 бет.

24. Муҳаммад Саййид Тантовий. *Пайғамбарлар тарихи*. 1–2-китоблар. Ношир: Зиёвиддин Раҳим. 2018.

25. Шайх Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф. *Ислом тарихи*. 2 жилдли. – Тошкент: «Ҳилол-нашр» нашриёти, 2018.

26. Шайх Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф. *Ҳадис ва Ҳаёт*. 19-жуз. Оламларга раҳмат пайғамбар. – Тошкент. «Ҳилол-нашр» нашриёти.

МУНДАРИЖА

Сўзбоши	3
Арабларнинг Исломгача бўлган ҳаёти	5
Фил эгалари қиссаси. Абдулмутталибнинг назри.....	18
Пайғамбаримизнинг туғилишлари	31
Пайғамбарлик аломатлари ва бу вақтга қадар бўлиб ўтган воқеалар	43
Муҳаммад алайҳиссаломга ваҳийнинг келиши	55
Исломга даъватнинг бошланиши	66
Қурайш мушрикларининг Исломга қарши туришлари...	77
Мусулмонларга кофирлар томонидан азоб-уқубатлар етказилиши	91
Мусулмонларнинг Ҳабашистонга ҳижрат қилишлари ҳамда Умар ва Ҳамза розияллоҳу анҳумонинг Исломни қабул қилишлари	104
Алоқанинг батамом узилиши ҳамда мусулмонларнинг қурайшликлар томонидан қамал қилиниши, маҳзунлик йили	117
Тунги сайр ва Пайғамбар алайҳиссаломнинг меърожлари. Ақабдаги байъат	132
Пайғамбар алайҳиссаломнинг Мадинаи мунавварага ҳижрат қилишлари	146
Пайғамбар алайҳиссаломни Мадинада кутиб олиш.....	157
Қибланинг ўзгартирилиши. Бадр жангидан олдинги воқеалар	170
Бадр жангида юз берган воқеалар ва мусулмонларнинг ғалабаси.....	182



Бадр жанги ғалабаси оқибатлари. Бану Қайнуко қабиласининг Мадинадан кўчириб юборилиши.....	196
Уҳуд жангида рўй берган воқеалар	211
Уҳуд жанги оқибатлари. Биър Маъунадаги ҳодиса.	
Бану Назир қабиласини кўчириб юбориш.....	225
Хандақ жанги воқеалари	237
Аҳзоб жанги оқибатлари. Бану Қурайза қабиласининг хиёнат учун жазоланиши.....	249
Бану Мусталакқа қарши юриш. Ифк ҳодисаси.....	262
Ҳудайбия сулҳи	274
Хайбар фатҳи.....	289
Қазо умраси. Муъта жанги.....	303
Макка фатҳи	314
Ҳунайн жанги	327
398 Табук жанги	341
Видолашув ҳажи	355
Пайғамбар алайҳиссаломнинг вафотлари	367
Хулоса	381
Сўнгсўз.....	393
Фойдаланилган манба ва адабиётлар рўйхати	395

Диний-маърифий нашр



Адҳам ИБРОҲИМ ўғли

ЭНГ КОМИЛ ИНСОН

Муҳаррир:

Толибжон НИЗОМ

Дизайнер ва саҳифаловчилар:

**Равшан МАЛИКОВ,
Бахтишод ЭСАНОВ**

Техник муҳаррир:

Хуршид ЖЎРАЕВ

Мусахҳиҳа:

Нилуфар АБЛАЕВА

Нашриёт лицензия рақами:
4555-535f-1ecd-eb6a-8a83-0410-7703 2020-07-27.
Босишга 2022 йил 15 июнда рухсат этилди.
Офсет қоғози. Қоғоз бичими 60/90 1/16.
Ҳарф гарнитураси Times New Roman. Офсет босма усули.
Ҳисоб-нашриёт т.: 25. Шартли б. т.: 23,5. Адади: 5000 нусха.
162-сон буюртма. Баҳоси келишилган нархда.

Нашриёт манзили: 100002, Тошкент шаҳри,
Зарқайнар 18-берк кўча, 47-а уй.
Электрон почта: m-nashr@mail.ru
Телефон (0-371) 227-34-30

Ўзбекистон мусулмонлари идорасига қарашли
«Shamsuddinxon Boboxonov» НМИУда босилди.